

Porāṇikena kenaci therena katā

Kaṅkhāvitarāṇīpurāṇaṭṭikā

Bhadantasāriputtattherassa sissabhūtena

Buddhanāgattherena katā

Vinayatthamañjūsā nāma

Kaṅkhāvitarāṇī-abhinavaṭṭikā

Buddhavasse 2552

Marammavasse 1370

AD. 2008

Romanized from Myanmar version published in 1960

© Buddhasāsana Society

Ṭīkā Series 07

First published in 2008 by Ministry of Religious Affairs

Yangon, Myanmar

THE PĀLI ALPHABET IN BURMESE AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

အ a အာ ā ဣ i ဤ ī ဥ u ဦ ū ဧ e ဩ o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

က ka ခ kha ဂ ga ဃ gha င ṇa
 ဇ ca ဆ cha ဇ ja ဈ jha ဠ ña
 တ ta ဌ tha ဒ da ဝ dha ဏ ṇa
 ပ pa ဖ pha ဗ ba ဘ bha မ ma
 ယ ya ရ ra လ la ဝ va သ sa ဟ ha ဠ la ၊ ṁ

VOWELS IN COMBINATION

ာ = ā ဲ = i ဳ = ī ဣ = u ဵ = ū ဥ = e ဩ = o
 က ka ကာ kā ကိ ki ကိ kī ကု ku ကု kū ကေ ke ကေ ko
 ခ kha ခါ khā ခိ khi ခိ khī ခု khu ခု khū ခေ khe ခေါ kho ...

CONJUNCT-CONSONANTS

ကက kka	ယ န္ဂha	က န္ဓha	ဈ dhya	ဠ pla	လ္လ lla
ကွ kkha	ဇ cca	က န္ဓa	ဇ dhva	ဥ pba	လျ lya
ကျ kya	ဆ ccha	က န္ဓa	ဇ nta	ဠ bbha	လှ lha
ကြ kri	ဇ jja	က န္ဓa	န ntva	ဈ bya	ဝှ vha
ကလ kla	ဇ jja	က တta	ဇ ntha	ဠ bra	ကွ sta
ကွ kva	ည ñña	က တtha	န nda	ဥ mpa	ကြ strā
ဈ khya	ပ ñha	က တva	န ndra	ဥ mpha	သွ sna
ဇ khva	ပ ñca	က တtya	န ndha	ဥ mba	သျ sya
ဇ ဂga	ဆ ñcha	ကြ tra	န nna	ဠ mbha	သ ssa
ဠ ဂgha	ည ñja	န dda	ဈ nya	ဥ mma	သွ sma
ဈ ဂya	ည ñjha	န ddha	န nha	ဈ mya	သွ sva
ဠ ဂra	ဇ တta	ဈ dya	ဥ ppa	ဥ mha	ကွ hma
က န္ကa	ဇ တtha	ဠ dra	ဥ ppha	လျ yya	ကွ hva
န န္ကha	ည တda	န dva	ဈ pya	လျ yha	ဠ lha
န န္ဂa					

၁ ၂ ၃ ၄ ၅ ၆ ၇ ၈ ၉ ၁၀
 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Kaṅkhāvitaraṇīpurāṇaṭīkā

Mātikā

Piṭṭhaṅka

Ganthārambhakathā	...	...	1
Ganthārambhakathāvaṇṇanā	...	...	1
Nidānavaṇṇanā	...	...	2

Pārājikakaṇḍa

1. Paṭhamapārājikavaṇṇanā	...	...	11
2. Dutiyapārājikavaṇṇanā	...	...	29
3. Tatiyapārājikavaṇṇanā	...	...	42
4. Catutthapārājikavaṇṇanā	...	...	44

Samghādisesakaṇḍa

1. Sukkavisatṭhisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	48
2. Kāyasaṁsaggasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	50
3. Duṭṭhullavācāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	51
4. Attakāmasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	51
5. Sañcarittasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	52
6. Kuṭikārasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	52
7. Vihārakārasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	54
8. Duṭṭhadosasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	54
9. Aññabhāgiyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	55
11. Bhedānuvattakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	56
12. Dubbacasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	56
Nigamanavaṇṇanā	...	...	56

Mātikā		Piṭṭhaṅka
Aniyatakaṇḍa		
1. Paṭhamānīyatasikkhāpadavaṇṇanā	...	60
2. Dutiyānīyatasikkhāpadavaṇṇanā	...	63
Nissaggiyakaṇḍa		
1. Cīvaravagga		
1. Kathinasikkhāpadavaṇṇanā	...	64
2. Udositasikkhāpadavaṇṇanā	...	71
3. Akālacīvarasikkhāpadavaṇṇanā	...	74
4. Purāṇacīvarasikkhāpadavaṇṇanā	...	75
5. Cīvarappaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	76
6. Aññātakaviññattisikkhāpadavaṇṇanā	...	76
7. Tatuttarisikkhāpadavaṇṇanā	...	76
8. Upakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā	...	77
9. Dutiya-upakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā	...	78
10. Rājāsikkhāpadavaṇṇanā	...	80
2. Eḷakalomavagga		
1. Kosiyasikkhāpadavaṇṇanā	...	81
2. Suddhakāḷakasikkhāpadavaṇṇanā	...	81
3. Dvebhāgasikkhāpadavaṇṇanā	...	81
4. Chabbassasikkhāpadavaṇṇanā	...	82
5. Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā	...	82
6. Eḷakalomasikkhāpadavaṇṇanā	...	83
8. Jātarūpasikkhāpadavaṇṇanā	...	84
9. Rūpiyasaṁvohārasikkhāpadavaṇṇanā	...	84
10. Kayavikkayasikkhāpadavaṇṇanā	...	84
Pakiṇṇakavaṇṇanā	...	84

Mātikā

Piṭṭhaṅka

3. Pattavagga

1. Pattasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	87
2. Ūnapañcabandhanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	88
3. Bhesajjasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	88

Pācittiyakaṇḍa**4. Bhojanavagga**

2. Gaṇabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	89
3. Paramparabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	89
4. Kāṇamātāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	90
5. Paṭhamapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	90
6. Dutiyapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	92
7. Vikālabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	93
8. Sinnidhikāraśikkhāpadavaṇṇanā	...	...	93
9. Paṇṭabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	93
10. Dantaponasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	94

5. Acelakavagga

1. Acelakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	94
3. Sabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	94
4-5. Rahopatiṭṭhanna, rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	94
6. Cārittasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	95
7. Mahānāmasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	95
8. Uyyuttasenāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	96
9. Senāvāsasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	96

6. Surāpānavagga

1. Surāpānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	96
2. Aṅgulipatodakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	97

Mātikā		Piṭṭhaṅka	
3. Hāsadhammasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	97
4. Anādariyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	98
6. Jotisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	98
8. Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	98
9. Vikappanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	98
10. Apanidhānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	99

7. Sappāṇakavagga

1. Sañciccaṣikkhāpadavaṇṇanā	...	...	99
2. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	99
5. Ūnavīsativassasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	99
7. Saṁvidhānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	100
9. Ukkhittasambhogasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	100
10. Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	100

8. Sahadhammikavagga

4. Pahārasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	101
5. Talasattikasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	101
7. Sañciccaṣikkhāpadavaṇṇanā	...	...	102
8. Upassutisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	102
9. Kammappaṭibāhanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	102
10. Chandaṁadatvāgamanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	103
11. Dubbalasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	103
12. Pariṇāmanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	103

9. Ratanavagga

1. Antepurasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	104
2. Ratanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	104

Mātikā		Piṭṭhaṅka	
3. Vikālagāmapavesanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	104
4. Sūciḡharasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	105
5. Maṇcapīṭhasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	105
6. Tūlonaddhasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	105
7. Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	105

Pāṭidesanīyakaṇḍa

1. Paṭhamapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	106
2. Dutiyapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	106
4. Catutthapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	106

Sekhiyakaṇḍa	...	...	107
---------------------	-----	-----	-----

Bhikkhunīpātimokkhavaṇṇanā

Pārājikakaṇḍa	...	...	109
----------------------	-----	-----	-----

Samḡhādisesakaṇḍa

1. Ussayavādikāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	111
2. Corivutṭhāpikāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	111
3. Ekagāmantaragamanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	111

Nissaggiyakaṇḍa	...	...	113
------------------------	-----	-----	-----

Pācittiyakaṇḍa

1. Paṭhamavaggavaṇṇanā	...	...	114
2. Dutiyavaggavaṇṇanā	...	...	115
3. Tatiyavaggavaṇṇanā	...	...	115
4. Catutthavaggavaṇṇanā	...	...	115
5. Pañcamavaggavaṇṇanā	...	...	115

Mātikā		Piṭṭhaṅka	
6. Chaṭṭhavaggavaṇṇanā	...	...	116
8. Aṭṭhamavaggavaṇṇanā	...	...	116
9. Navamavaggavaṇṇanā	...	...	116
Samuṭṭhānavinicchayaṇṇanā	...	...	117

Kaṅkhāvitaranīpurāṇaṭikāya mātikā niṭṭhitā.

Kaṅkhāvitaraṇī-abhinavaṭṭikā

Mātikā		Piṭṭhaṅka
Ganthārambhakathā	...	119
Ganthārambhakathāvaṇṇanā	...	119
Nidānavaṇṇanā	...	125

Pārājikakaṇḍa

1. Paṭhamapārājikavaṇṇanā	...	165
2. Dutiyapārājikavaṇṇanā	...	194
3. Tatiyapārājikavaṇṇanā	...	210
4. Catutthapārājikavaṇṇanā	...	219
Pārājikanigamanavaṇṇanā	...	222

Samghādisesakaṇḍa

1. Sukkavisatṭhisikkhāpadavaṇṇanā	...	225
2. Kāyasamsaggasikkhāpadavaṇṇanā	...	228
3. Duṭṭhullavācāsikkhāpadavaṇṇanā	...	229
4. Attakāmasikkhāpadavaṇṇanā	...	232
5. Sañcarittasikkhāpadavaṇṇanā	...	234
6. Kuṭikārasikkhāpadavaṇṇanā	...	237
7. Vihārakārasikkhāpadavaṇṇanā	...	241
8. Duṭṭhadosasikkhāpadavaṇṇanā	...	241
9. Aññabhāgiyasikkhāpadavaṇṇanā	...	245
10. Samghabhedasikkhāpadavaṇṇanā	...	250
11. Bhedānuvattakasikkhāpadavaṇṇanā	...	254
12. Dubbacasikkhāpadavaṇṇanā	...	254

Mātikā		Piṭṭhaṅka	
13. Kuladūsakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	255
Saṃghādisesanigamanavaṇṇanā	...	...	257

Aniyatakaṇḍa

1. Paṭhama-aniyatasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	269
2. Dutiya-aniyatasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	271

Nissaggiyakaṇḍa

1. Cīvaravagga

1. Kathinasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	273
2. Udositasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	288
3. Akālacīvarasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	293
4. Purāṇacīvarasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	301
5. Cīvarappaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	303
6. Aññātakaviññattisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	305
7. Tatuttarisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	306
8. Paṭhama-upakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	308
9. Dutiya-upakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	309
10. Rājasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	310

2. Eḷakalomavagga

1. Kosiyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	316
2. Suddhakāḷakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	316
3. Dvebhāgasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	317
4. Chabbassasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	318
5. Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	319
6. Eḷakalomasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	320
7. Eḷakalomadhovāpanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	321

Mātikā		Piṭṭhaṅka	
8. Jātarūpasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	321
9. Rūpiyasaṁvohārasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	324
10. Kayavikkayasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	324

3. Pattavagga

1. Pattasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	325
2. Ūnapaṇcabandhanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	327
3. Bhesajjasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	328
4. Vassikasāṭṭikasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	333
5. Cīvara-acchindanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	336
6. Suttaviññattisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	337
7. Mahāpesakārasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	340
8. Accekacīvarasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	340
9. Sāsaṅkasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	341
10. Pariṇatasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	344

Pācittiyakaṇḍa

1. Musāvāḍavagga

1. Musāvāḍasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	346
2. Omasavāḍasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	347
3. Pesuññasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	348
4. Padasodhammasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	349
5. Paṭhamasahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	351
6. Dutiyasahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	352
7. Dhammadesanāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	353
8. Bhūtārocanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	354
9. Duṭṭhullārocanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	354
10. Pathavīkhaṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	355

Mātikā		Piṭṭhaṅka
2. Bhūtagāmaṇḍavaḅḅa		
1. Bhūtagāmasikkhāpadavaṇṇanā	...	357
2. Aññavāḁakasikkhāpadavaṇṇanā	...	360
3. Ujjhāpanakasikkhāpadavaṇṇanā	...	362
4. Paṭhamasenāsanasikkhāpadavaṇṇanā	...	363
5. Dutiyasenāsanasikkhāpadavaṇṇanā	...	365
6. Anupakhajjasikkhāpadavaṇṇanā	...	368
7. Nikkaḁḁhanasikkhāpadavaṇṇanā	...	369
8. Vehāsakuṭṭisikkhāpadavaṇṇanā	...	369
9. Mahallakavihārasikkhāpadavaṇṇanā	...	370
10. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā	...	372
3. Ovāḁavaḅḅa		
1. Ovāḁasikkhāpadavaṇṇanā	...	372
2. Atthaṅgatasikkhāpadavaṇṇanā	...	374
3. Bhikkhunupassayasikkhāpadavaṇṇanā	...	374
4. Āmisasikkhāpadavaṇṇanā	...	374
5. Cīvaradānasikkhāpadavaṇṇanā	...	375
6. Cīvarasibbanasikkhāpadavaṇṇanā	...	375
7. Saṁvidhānasikkhāpadavaṇṇanā	...	376
8. Nāvābhiruḁanasikkhāpadavaṇṇanā	...	377
9. Paripācitasikkhāpadavaṇṇanā	...	377
10. Rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā	...	378
4. Bhojanavaḅḅa		
1. Āvasathasikkhāpadavaṇṇanā	...	378
2. Gaṇabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	380
3. Paramparaḅhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	382

Mātikā	Piṭṭhaṅka	
4. Kāṇamātāsikkhāpadavaṇṇanā	...	383
5. Paṭhamapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā	...	383
6. Dutiyapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā	...	388
7. Vikālabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	388
8. Sannidhikāraśikkhāpadavaṇṇanā	...	388
9. Paṇītabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	391
10. Dantaponasikkhāpadavaṇṇanā	...	393

5. Acelakavagga

1. Acelakasikkhāpadavaṇṇanā	...	396
2. Uyyojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	397
3. Sabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	398
4-5. Rahopatiṭṭhanna, rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā	...	399
6. Cārittasikkhāpadavaṇṇanā	...	399
7. Mahānāmasikkhāpadavaṇṇanā	...	399
8. Uyyuttasenāsikkhāpadavaṇṇanā	...	400
9. Senāvāsasikkhāpadavaṇṇanā	...	401
10. Uyyodhikasikkhāpadavaṇṇanā	...	401

6. Surāpānavagga

1. Surāpānasikkhāpadavaṇṇanā	...	402
2. Aṅgulipatodakasikkhāpadavaṇṇanā	...	403
3. Hasadhammasikkhāpadavaṇṇanā	...	403
4. Anādariyasikkhāpadavaṇṇanā	...	403
5. Bhimsāpanasikkhāpadavaṇṇanā	...	404
6. Jotisikkhāpadavaṇṇanā	...	404
7. Nahānasikkhāpadavaṇṇanā	...	405
8. Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	405

Mātikā		Piṭṭhaṅka	
9. Vikappanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	406
10. Apanidhānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	407

7. Sappāṇakavagga

1. Sañciccaṣikkhāpadavaṇṇanā	...	...	407
2. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	408
3. Ukkoṭanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	408
4. Duṭṭhulasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	408
5. Ūnavīsativassasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	409
6. Theyyasatthasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	409
7. Saṁvidhānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	410
8. Ariṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	410
9. Ukkhittasambhogasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	412
10. Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	412

8. Sahadhammikavagga

1. Sahadhammikasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	413
2. Vilekhanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	413
3. Mohanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	415
4. Pahārasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	415
5. Talasattikasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	416
6. Amūlakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	416
7. Sañciccaṣikkhāpadavaṇṇanā	...	...	416
8. Upassutisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	416
9. Kammappaṭibāhanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	417
10. Chandaṁmadatvāgamanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	421
11. Dubbalasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	421
12. Pariṇāmanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	428

Mātikā

Piṭṭhaṅka

9. Ratanavagga

1. Antepurasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	428
2. Ratanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	428
3. Vikālagāmapavesanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	429
4. Sūciḡharasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	430
5. Mañcapīṭhasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	430
6. Tūlonaddhasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	430
7. Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	431
8. Kaṇḍuppaṭicchādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	431
9-10. Vassikasāṭika, nandasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	432

Pāṭidesanīyakaṇḍa

1. Paṭhamapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	433
2. Dutiyapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	433
3. Tatiyapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	434
4. Catutthapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	434

Sekhiyakaṇḍa

1. Parimaṇḍalasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	436
2. Dutiyaparimaṇḍalasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	437
3-4. Suppaṭicchannasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	437
5-6. Susaṁvutasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	438
7-8. Okkhittacakkhusikkhāpadavaṇṇanā	...	...	438
9-10. Ukkhittakāyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	438
11-12. Ujjagghikasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	438
13-14. Uccasaddasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	439
15-20. Kāyappacālakādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	439
26. Pallatthikasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	439
27. Sakkaccapaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	439

Mātikā		Piṭṭhaṅka
28. Pattasaññīpaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	440
29. Samasūpakapaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	440
30-32. Samatittikādisikkhāpadavaṇṇanā	...	440
33-34. Sapadānasikkhāpadavaṇṇanā	...	441
36. Odanappaṭicchādanasikkhāpadavaṇṇanā	...	441
37. Sūpodanaviññattisikkhāpadavaṇṇanā	...	441
38. Ujjhānasaññīsikkhāpadavaṇṇanā	...	442
39. Kabaḷasikkhāpadavaṇṇanā	...	442
41-42. Anāhaṭasikkhāpadavaṇṇanā	...	442
43. Sakabaḷasikkhāpadavaṇṇanā	...	442
50-51. Capucapukārakasikkhāpadavaṇṇanā	...	443
57. Chattapāṇisikkhāpadavaṇṇanā	...	443
60. Āvudhapāṇisikkhāpadavaṇṇanā	...	433
61-62. Padukasikkhāpadavaṇṇanā	...	443
63. Yānasikkhāpadavaṇṇanā	...	444
75. Uduke-uccārasikkhāpadavaṇṇanā	...	444
Adhikaraṇasamathavaṇṇanā	...	444

Bhikkhunīpātimokkhavaṇṇanā

Pārājikakaṇḍa

Sādhāraṇapārājika

1. Methunasikkhāpadavaṇṇanā	...	451
-----------------------------	-----	-----

Asādhāraṇapārājika

5. Ubbhajāṇumaṇḍalasikkhāpadavaṇṇanā	...	451
6. Vajjappaṭicchādikāsikkhāpadavaṇṇanā	...	452
7. Ukkhittānuvattikāsikkhāpadavaṇṇanā	...	453
8. Aṭṭhavatthukāsikkhāpadavaṇṇanā	...	453

Mātikā

Piṭṭhaṅka

Samghādisesakaṇḍa

1. Ussayavādikāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	455
2. Corivuṭṭhāpikāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	457
3. Ekagāmantaragamanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	458
4. Ukkhattaka-osāraṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	460
5. Bhojanappaṭiggahaṇapaṭhamasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	460
6. Bhojanappaṭiggahaṇadutiyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	461
7-13. Sañcarittādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	461
14-17. Samghabhedakādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	461

Nissaggiyakaṇḍa**1. Pattavagga**

1. Pattasannicayasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	463
2. Akālacīvarasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	463
3. Cīvaraparivattanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	463
4. Aññaviññāpanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	463
5. Aññacetāpanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	464
6. Paṭhamasaṃghikacetāpanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	464
7. Dutiyasaṃghikacetāpanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	465
8-10. Paṭhamagaṇikacetāpanādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	465

2. Cīvaravagga

11. Garupāvuraṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	465
12. Lahupāvuraṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	466

Pācittiyaṅkaṇḍa**1. Lasuṇavagga**

1. Lasuṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	467
2. Sambādhalomasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	468

Mātikā	Piṭṭhaṅka	
3. Talaghātakasikkhāpadavaṇṇanā	...	468
4. Jatumaṭṭhakasikkhāpadavaṇṇanā	...	468
5. Udakasuddhikasikkhāpadavaṇṇanā	...	468
6. Upaṭiṭṭhanasikkhāpadavaṇṇanā	...	469
7. Āmakadhaññasikkhāpadavaṇṇanā	...	469
8. Paṭhama-uccārachaḍḍanasikkhāpadavaṇṇanā	...	470
9. Dutiya-uccārachaḍḍanasikkhāpadavaṇṇanā	...	470
10. Naccagītasikkhāpadavaṇṇanā	...	470

2. Rattandhakāravagga

1. Rattandhakārasikkhāpadavaṇṇanā	...	472
2-3. Paṭicchannokāsa-ajjhokāsaḷḷapanasikkhāpadavaṇṇanā	...	472
4. Dutiyika-uyyojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	472
5. Anāpucchāpakkamanasikkhāpadavaṇṇanā	...	472
6. Anāpucchā-abhinisīdanasikkhāpadavaṇṇanā	...	473
7. Anāpucchāsantharaṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	473
8. Para-ujjhāpanakasikkhāpadavaṇṇanā	...	473
9. Para-abhisapanasikkhāpadavaṇṇanā	...	473
10. Rodanasikkhāpadavaṇṇanā	...	473

3. Naggavagga

1-2. Naggādisikkhāpadavaṇṇanā	...	474
3. Cīvarasibbanasikkhāpadavaṇṇanā	...	474
4. Saṅghāṭicārasikkhāpadavaṇṇanā	...	474
5. Cīvarasaṅkamanīyasikkhāpadavaṇṇanā	...	474
6. Gaṇacīvarasikkhāpadavaṇṇanā	...	474
7-10. Paṭibāhanādisikkhāpadavaṇṇanā	...	475

Mātikā

Piṭṭhaṅka

4. Tuvattavagga

1-3. Ekamañcatuvattānādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	475
4-9. Na-upattāpanādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	476
10. Cārikanapakkamanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	476

5. Cittāgāravagga

1. Rājāgārasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	476
2. Āsandiparibhuñjanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	477
3. Suttakantanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	477
4. Gihiveyyāvaccasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	477
5-6. Adhikaraṇādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	477
7. Āvasathacīvarasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	478
8. Āvasathavihārasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	478
9. Tiracchānavijjāpariyāpuṇanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	478
10. Tiracchānavijjāvācanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	478

6. Ārāmaṇavagga

1-2. Ārāmapavisanādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	479
3-4. Gaṇaparibhāsanādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	479
5. Kulamaccharinīsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	479
6-8. Abhikkhukāvāsādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	480
9-10. Ovādūpasāṅkamanādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	480

7. Gabbhinīvagga

1-2. Gabbhinī-ādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	480
3. Paṭhamasikkhamānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	480
4-5. Dutiyasikkhamānādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	481
6-10. Dutiyagihigatādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	481

Mātikā		Piṭṭhaṅka
8. Kumāribhūtavagga		
1-5. Paṭhamakumāribhūtādisikkhāpadavaṇṇanā	...	481
6-8. Khīyanadhammādisikkhāpadavaṇṇanā	...	482
9. Sokāvāsasikkhāpadavaṇṇanā	...	482
10. Ananuññātasikkhāpadavaṇṇanā	...	482
11. Pārivāsikasikkhāpadavaṇṇanā	...	483
12. Anuvassasikkhāpadavaṇṇanā	...	483
13. Ekavassasikkhāpadavaṇṇanā	...	483
9. Chattupāhanavagga		
1-2. Chattupāhanādisikkhāpadavaṇṇanā	...	483
3-5. Saṅghāṇi-ādisikkhāpadavaṇṇanā	...	484
6. Vāsitakasikkhāpadavaṇṇanā	...	484
7-10. Bhikkhuni-ummaddāpanādisikkhāpadavaṇṇanā	...	484
11. Anāpucchāsikkhāpadavaṇṇanā	...	484
12. Pañhāpucchanasikkhāpadavaṇṇanā	...	484
13. Asaṃkaccikasikkhāpadavaṇṇanā	...	485
Asādhāraṇasamuṭṭhānavaṇṇanā	...	485
Pāṭidesanīyakaṇḍa		
2. Telaviññāpanādisikkhāpadavaṇṇanā	...	486
1. Parimaṇḍalādisikkhāpadavaṇṇanā	...	486
Nigamanakathāvaṇṇanā	...	486
Nigamanakathā	...	487

Kaṅkhāvitaranī-abhinavaṭikāya mātikā niṭṭhitā.

Kaṅkhāvitaranīpurāṇaṭīkā

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

Ganthārambhakathā

Buddhaṃ dhammaṅca saṃghanti-ādinā yā pakāsitā.

Bhadantabuddhaghosena, mātikāṭṭhakathā subhā.

Tassā hi līnapadaṃ vi-kāsanakoyamārambho.

Ganthārambhakathāvaṇṇanā

Vip̐pasannenāti vividhappasannena. Kathaṃ? “Itipiso -pa- buddho bhagavā, svākkhāto -pa- viññūhi, suppaṭipanno -pa- lokassā”¹ti evamādinā. “**Cetasā**”ti vuttattā tīsu vandanāsu cetovandanā adhippetā.

Tanninnatādivasena kāyādihi paṇāmakaraṇaṃ **vandanā**, guṇavasena manasāpi tathāva karaṇaṃ **mānaṃ**, paccayappaṭipattiyādihi pūjākaraṇaṃ **pūjā**, paccayādināṃ abhisāṅkharaṇaṃ sakkacca karaṇaṃ **sakkāro**, tesaṃ. **Bhājananti** ādhāro, adhikaraṇaṃ vā.

Therā mahākassapādayo, tesaṃ vaṃsoti **theravaṃso**, āgamādhigamasampadāya tassa vaṃsassa padīpabhūtāti theravaṃsappadīpā, tesaṃ **theravaṃsappadīpānaṃ**. Asaṃhīrattā **thirānaṃ**. **Vinayakkameti** vinayapiṭake, ārambhānurūpavacanametāṃ. Suttābhidhammesupi te thirā eva. “Buddhaṃ dhammaṅca saṃghaṅca pubbācariyasīhānaṅcā”ti avatvā kasmā visuṃ vuttanti ce? Payojanavisesadassanattāṃ. Vatthuttayassa hi paṇāmakaraṇassa antarāyanivāraṇaṃ

payojanaṃ attano nissayabhūtaṇaṃ ācariyaṇaṃ paṇāmakaraṇassa upakāraññutādassanaṃ. Tena buddhaṇca dhammaṇca saṃghaṇca vanditvā, **ca-saddena** pubbācariyasīhānaṇca namo katvāti yojanā. Atha vā “**vanditvā**”ti cetovandanaṃ dassetvā tato “**namo katvā**”ti vācāvandanā, “**katañjali**”ti kāyavandanāpi dassitāti yojetabbaṃ.

Idāni abhidhānappayojanaṃ dassetuṃ “**pāṃokkhaṇ**”ti-ādimāha. Tattha **pāṃokkhanti** padhānaṃ. Sīlaṃ hi sabbesaṃ kusaladhammānaṃ padhānaṃ ādibhāvato. Yathā ca sattānaṃ khajjabhojjaleyyapeyyavasena catubbidhopi āhāro mukhena pavisitvā aṅgamaṅgāni pharati, evaṃ yoginopi cātubhūmakam kusalam sīlamukhena pavisitvā atthasiddhiṃ sampādeti. Tena vuttaṃ “**mukhaṇ**”ti-ādi. Atha vā **mukhanti** upāyo, tena **mokkhappavesāya** nibbānasacchikiriyāya mukhaṃ upāyoti attho. Mahesinā yaṃ pātimokkhaṃ pakāsanti sambandho. Mahante sīlādikkhandhe esi gavesīti **mahesi**.

Sūratena nivātenāti “tattha katamaṃ soraccaṃ? Yo kāyiko avītikkamo”ti-ādinā¹ sūratena, nīcavuttinā mānuddhaccavasena attānaṃ anukkipanabhāvena nivātena. **Vinayācārayuttana** cārittavārittehi yuttana. “Soṇattherena yācito”ti avatvā “**sūratenā**”ti-ādi kasmā vuttaṃ, kiṃ dussīlena vā duṭṭhena vā alajjinā vā yācitena vaṇṇanā kātuṃ na vaṭṭatīti ce? Na na vaṭṭati. Therassa vacanaṃ paṭikkhipituṃ na sakkā, evarūpaguṇo therova, yācanavasena kattabbo ādarenāti dassetuṃ vuttaṃ.

Nāmenāti attano guṇanāmena. Saddalakkhaṇasubhato, vinicchayasubhato, viññeyyasubhato ca **subhaṇ**.

Ganthārambhakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Nidānavāṇṇanā

“Āvikatā hi’ssa phāsu hoti, tatthāyasmante pucchāmi -pa- tuṇhī, evametaṃ dhārayāmi”ti vatvā “uddiṭṭhaṃ kho āyasmanto nidānaṃ”ti-ādinā nayena vuttaṃ. Ettheva yāvatatiyānusāvanakathāvasāne

1. Abhi 1. 260 piṭṭhe.

atha kho uddesakāle “āvikatā hi’ssa phāsu hotī”ti vatvā “uddiṭṭhaṃ kho āyasmanto nidānaṃ. Tatthāyasmante pucchāmi”ti-ādinā nayena āgataṃ. Uposathakkhandhakepi¹ evameva āgataṃ. Tattha pubbe vuttaṃ pacchā āgatasuttēna virujjhati. Tasmā yathā na virujjhati, tathā upaparikkhitvā gahetabbaṃ. Evaṃ na virujjhatīti eke. Kathaṃ? “āvikatā hi’ssa phāsu hotī”ti vatvā “uddiṭṭhaṃ kho āyasmanto nidānaṃ. Tatthāyasmante pucchāmi”ti-ādinā su-uddiṭṭhaṃ hotīti etaṃ uddesalakkhaṇaṃ idhāpi khandhakepi¹ vuttattā. Tasmā “phāsu hotī”ti vatvā “tatthāyasmante pucchāmi”ti vuttaṭṭhāne avuttampi ānetvā gahetabbaṃ. Kasmā? Idha nidānaṃ na dassitaṃ, uddeso uddesakāle uddisitabbalakkhaṇassa tattha vuttattā. Apica “nidānuddeso”ti padaṃ uddharitvā nidānuddesaṃ dassetukāmapi “suṇātu me bhante saṃgho -pa- āvikatā hi’ssa phāsu hotī”ti pāṭhavasena āgataṃ nidānaṃ niṭṭhāpetvā upari aṭṭhakathāvasena yojetabbaṃ pālīṃ idha yojetvā “tatthāyasmante pucchāmi -pa- dhārayāmi”ti nidānapālīṃ paripuṇṇaṃ katvā puna “tattha nidānuddeso”ti uddhaṭṭapadavasena saṅkhepato nidānuddesalakkhaṇaṃ dassetuṃ “evametaṃ dhārayāmi”ti vatvā “uddiṭṭhaṃ kho āyasmanto nidānaṃ”ti-ādi vuttaṃ, tasmā evaṃ upari ca khandhake¹ ca, atha kho uddesakāle “āvikatā hi’ssa phāsu hotī”ti vatvā “uddiṭṭhaṃ kho āyasmanto nidānaṃ. Tatthāyasmante pucchāmi”ti-ādi nidānuddesova dassito, na nidānaṃ.

Savanāṇattivacananti ettha saṃghanavakatarena vattumaṃ ayuttanti ce? Yuttameva. “Pātimokkhuddesakena evaṃ vattabbaṃ”ti bhagavatā vuttattā bhagavatova āṇatti, na uddesakassa. Idha navakataravasena vuttaṃ. Theropi pana uddisituṃ labhatīti dassanattamaṃ **“therādhikaṃ pātimokkhaṃ”**ti vuttaṃ. Iminā suttēna navakataro na labhatīti ce? Taṃ dassetuṃ **“yo tattha bhikkhū”**ti-ādi vuttaṃ.

Yathā catuvaggena ṭhapetvā upasampadāpavāraṇā-abbhānāni sabbamaṃ saṃghakammaṃ kātuṃ vaṭṭati, evaṃ “atirekavāsativaggena imaṃ nāma kammaṃ kātābbaṃ”ti avatvā atirekavacanattā aññaṃ atthaṃ sūceti, kiṃ tanti **“catuvaggādinā”**ti-ādi. Tañhitehi eva siddhaṃ. Kathaṃ? Catuvaggena upasampadāpavāraṇā -pa-

1. Vi 3. 141 piṭṭhe.

vīsativaggena na kiñci saṅghakammaṃ kātuṃ na vaṭṭatīti. Ettha “dasavaggena abbhānakammamattaṃ ṭhapetvā”ti vadantena catupañcavaggena karaṇīyānipi dasavaggena kātuṃ anuññātāni. Tasmā atirekena vaṭṭatīti dīpitaṃ, “ṭhapetvā”ti vacanena ūnatarena na vaṭṭatīti dīpitameva. Tasmā na vattabbaṃ atirekavīsativaggoti ce? Vattabbameva. Catupañcavaggena kattabbaṃ chasatta-aṭṭhanavavaggena kātabbanti ca, dasavaggena kātabbaṃ ekādasadvādasa -pa- ekūnavīsativaggena kātabbanti ca dīpitaṃ. Ūnatarena na vaṭṭatīti dīpitaṃ pākaṭato. Sabbappakārena pana atirekavīsati-anatirekavīsativagge vuttepi dīpitaṃ hotīti **vajirabuddhittherena** likhitaṃ. Ito paṭṭhāya “likhitaṃ”ti vutte vajirabuddhittherenāti gahetabbaṃ.

Sace anuposathepi vaṭṭeyya, “uposathaṃ kareyyā”ti na vadeyya, yasmā anuposatha kātuṃ na vaṭṭati, tasmā “ajjuposatho”ti vatvā puna **“uposathaṃ kareyyā”**ti vuttaṃ. “Pacchimakattikapuṇṇamā evā”ti avadhāraṇaṃ tato paraṃ pavāraṇādivasassa natthitāya kataṃ. Uddhaṃ pakati-uposathe vuttena pakaticārittena saddhiṃ **idampi**.

“Nimittena nimittaṃ sambandhitvā”ti na vattabbaṃ “tividhasampattiyuttā”ti vuttatīti ce? Vattabbameva. Kasmā? Tividhasampatti nāma nimittasampatti, parisāsampatti, kammavācāsampattīti-ādiṃ vatvā “nimittasampatti nāma pabbatanimittaṃ, pāsāṇanimittan”ti-ādi vuttaṃ, na nimittena nimittasambandhanaṃ vuttaṃ. Apica “tividhasampattiyuttā”ti sampayogaṅgesu dassetvā puna tameva pahānaṅgesu dassetuṃ “nimittena nimittaṃ sambandhitvā”ti vuttaṃ. Nadisamuddajātassaresu sammatasīmāto kammāni na vipajjanti udakukkhepasīmātīti “vipattisīmāyo nāmā”ti kasmā vuttāti ce? Sesalakkhaṇāni sampādetvā nadiyaṃ sīmāya baddhāya udakapariyaṇaṃ katvā sīmāgatattā puna taṃ nadiṃ anto katvā taḷāke kate sace tassā sīmāya kammaṃ kātuṃ vaṭṭeyya, sīmāto kammāni na vipajjeyyurū. Yasmā pana evaṃ kātuṃ na vaṭṭati, tasmā “udakukkhepasīmattā”ti vuttaṃ akāraṇaṃ.

Vīsativaggakaraṇīyattā saṅghakammasa kammārahena saddhiṃ **“ekavīsati bhikkhū nisīdituṃ na sakkontī”**ti vuttaṃ, sukhaniṣajjāvasena nisīditunti adhippāyo. “Parimaṇḍalākārena nisīdituṃ”ti aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. **Tiyojanaṃ atikkamitvā**ti majjhe ṭhatvā diyaḍḍhaṃ katvā tiyojanaṃ.

Koṇato hi koṇaṃ tiyojanaṃ atikkāmeti, āpattiṇca āpajjati, sīmā ca asīmā hoti. **Kittetvā**ti nimittāni sampannānipi aññamaññanānavipariyāyena, animittānaṃ nāmehi ca kittetvāti attho.

Rāsikataṃ paṃsupi rukkhesu jātesu **suddhapāṃsupabbato** hoti. **Guḷapiṇḍaparimāṇo** thūlatāya, na tulagaṇanāya¹. “**Bhūmiyaṃ patitṭhito**”ti iminā kuṭasarāvādīsu ropitaṃ paṭikkhipati, tato apanetvā pana taṅkhaṇampi bhūmiyaṃ ropito vaṭṭati. Navamūlasākhāniggamaṇaṃ pana akāraṇaṃ. Khandhaṃ chinditvā ropite pana etaṃ yujjati. **Sūcidaṇḍakappamāṇo** kaniṭṭhaṅguliparimāṇamatto. “**Aṭṭhaṅgulubbedho**”ti iminā ubbedho paricchinno hoti, “**govisāṇamatto**”ti iminā pariṇāho. “Evaṃ santepi govisāṇapariṇāhe paricchedo natthi, tasmā khuddakopi mahantopi vaṭṭati evāti vadanti.

Jātassare paripuṇṇameva udakaṃ nimittūpagaṃ disvā aparipuṇṇaṃ antarā ṭhitibhūtaṃ “jātassare sammata”ti vuttaṃ vipattiṃ na āpajjati “nadiyā sammata, samudde sammata, jātassare sammata”ti etthāpi loṇi na gahitā. **Baddhasīmāṃ vā nadisamuddajātassare vā anokkamitvā**ti etthāpi “nadiyā vā bhikkhave samudde vā jātassare vā”ti² etthāpi na gahitā. Tasmā loṇi na abaddhasīmāti ce? Abaddhasīmāva. “Yopi nadim vā samuddaṃ vā bhinditvā nikkhanta-udakena kato sobbho etaṃ lakkhaṇaṃ pāpuṇāti, ayampi jātassaroyevā”ti³ vuttattā jātassaraggahaṇena gahitāti tattha tattha avuttā. “Yāvatikā tasmim gāmakhetta”ti vuttattā aññampi gāmaṃ anto katvā samānasaṃvāsakasīmāsammannanakāle⁴ tasmim gāme bhikkhū āgacchantu vā mā vā, vaṭṭati. Avippavāsasīmāsammannanakāle⁴ āgantabbameva.

Agamanapathesūti⁵ ettha ekadivasena gantvā paccāgantum asakkuṇeyyaṭṭhāneti vadanti, baddhasīmābhāvaṃ paṭikkhipitvāti attho.

“**Samantā udakukkhepā**”ti vuttattā sabbadisāsu gahetabbamevāti ce? Yato labbhati, tato gahetabbo “yasmim padese pakativīciyo

1. Sārattha-Ṭi 3. 270 piṭṭhepi.

2. Vi 3. 150 piṭṭhe.

3. Kaṅkhā-Ṭi 91 piṭṭhe.

4. ...sammananakāle (Ka)

5. Anāgamanapathesu (Kaṅkhāyojanāmahāṭikā)

ottharivā saṇṭhahanti, tato paṭṭhāya kappiyabhūmi, tattha ṭhatvā uposathādikammaṃ kātuṃ vaṭṭati”ti vuttattā. Anubandho aḍḍhamāso **anvaḍḍhamāso**, aḍḍhamāsassa vā anu. **Yo pana kenaci** antamaso tiracchānenapi **khaṇitvā akatoti** adhippāyo.

“**Aññaṃ tatthakaṃyeva paricchedaṃ anatikkamitvā ṭhitopi kammaṃ kopeti**”ti vuttattā atikkamitvā ṭhito na kopetīti dīpitameva hotīti **upatissatthero**, taṃ pana “dvinnam udakukkhepanam antare añño eko udakukkhepo upacāratthāya ṭhapetabbo”ti vacanena virujjhati. **Samantapāsādikāyañhi**¹ “aññaṃ tattakaṃyevā”ti padaṃ natthi. Tasmā tassādhippāyo pariyesitabbo. Anto-udakukkhepasīmāya upacāratthāya ṭhapitaṃ udakukkhepaparicchedaṃ anatikkamitvāti attho gahetabbo. Therena aññathā papañcitvā likhitaṃ.

“**Sabhāgavatthunā lahukāpattin**”ti vuttattā sabhāgasamghādisesaṃ ārocetuṃ vaṭṭatīti ce? Na vaṭṭati desanāgāminim sandhāya idha vuttattā. Tasmā eva **samuccayakkhandhake** “sabhāgasamghādisesaṃ āpannassa pana santike āvikātuṃ na vaṭṭati. Sace āvikaroti, āpatti āvikatā hoti, dukkaṭā pana na muccati”ti² vuttaṃ. Yathā samghena “suṇātu me bhante saṃgho -pa-ṭṭikarissati”ti vatvā uposatham kātuṃ labhati, evaṃ tīhi dvīhipi aññaṃ suddham passitvā “ṭṭikarissāmā”ti vatvā uposatham kātuṃ vaṭṭati. Ekenāpi “parisuddham labhitvā ṭṭikarissāmī”ti ābhogaṃ katvā uposatham kātuṃ vaṭṭatīti. Aṭṭhakathāyampi “sāmanto bhikkhu evamassa vacanīyoti ettha sabhāgo eva vattabbo. Visabhāgassa hi vuccamāne bhaṇḍanakalahasamghabhedādīnīpi honti, tasmā tassa avatvā ‘ito vuṭṭahitvā ṭṭikarissāmī’ti ābhogaṃ katvā uposatho kātabboti andhakaṭṭhakathāyaṃ vuttan”ti vatvā tassa appaṭikkhittattā vaṭṭatīti dīpitameva. “**Yadā aññaṃ suddham bhikkhum anāpattikaṃ passissati, tadā tassa santike**”ti vuttattā lahukasassa anuññātattā³ **samuccayakkhandhake**⁴ vuttattā sabhāgasamghādisesaṃ pana ñattiyā ārocetvā uposatham kātuṃ na vaṭṭati.

1. Vi-Ṭṭha 3. 334 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 4. 20, 21 piṭṭhesu.

3. Lahukasavāyamanuññātā (Ka) Kaṅkhāyojanāmahāṭīkā passitabbā.

4. Vi-Ṭṭha 4. 20 piṭṭhe.

Devabrahmā pana “tīracchānagato”ti padaṃ ṭhapetvā yena kenaci padena asaṅgahitāpi iminā saṅgahitāti dassanattham **“yassa upasampadā paṭikkhattā”**ti vuttam.

“Cātumāsiniyaṃ pana pavāritānaṃ santike anupagatena vā chinnavassena vā vuṭṭhavassena vā”ti avatvā **“anupagatena vā chinnavassena vā”**ti ettakameva vuttam. Vuṭṭhavasso pana tasmim kāle anupagatatā **“anupagato”**ti saṅkhyam gatoti. Sabbāya vuṭṭhitāya sabbe vuṭṭhahitvā gate sannipātetuṃ na sakkā, ekacce sannipātetvā pārisuddhim ārocetuṃ vaṭṭatīti vadanti. Kasmā? Ñattim ṭhapetvā kattabbasaṅghakammābhāvā vaggam na hotīti. Pavāraṇāyapi eveda nayo. Ayaṃ hettha viseso—sace purimikāya upagatehi pacchamikāya upagatā thokatarā ceva honti samasamā ca, saṅghapavāraṇāya ca gaṇam pūrenti, saṅghapavāraṇāvasena ñatti ṭhapetabbāti. **“Ekova bhikkhu hoti -pa-aññesaṃ anāgatabhāvaṃ ñatvā”**ti vuttattā adhiṭṭhānuposatham sīmam pavisitvā kātuṃ na sakkāti vadanti.

“Kiṃ saṅghassa pubbakiccam”ti idaṃ na ñattim ṭhapetvā vattabbaṃ. Taṃ hi ñattito puretameva karīyati. Tasmā “suṇātu me bhante saṅgho, kiṃ saṅghassa pubbakiccam, yadi saṅghassa pattakallan”ti vattabbaṃ siyāti. Tathāpi na vattabbaṃ. Na hi taṃ ñattiyā anto karīyatīti. Evaṃ sante netam vattabbanti āpajjati payoanābhāvāti ce? Na, yathāgataṭṭhāne eva vattabbato, parapadāpekkhatīyati vuttam hoti. Idaṃ pubbakiccam akatvā uposathakammaṃ karonto saṅgho, puggalo vā ṭhapanakkhattātikame āpajjati. Tasmim hi khetto atikkante sammajjanādikaraṇe āpattimokkho na hoti uposathakammato pubbe kattabbakammākaraṇapaccayattā tassā āpattiyā. Na sā kamma-pariyosānāpekkhā etthāgatasampajānamusāvādāpatti viya, tasmā pātimokkhu desako bhikkhu “pārisuddhim āyasmanto ārocethā”ti vattukāmo paṭhamameva pārisuddhāpārisuddhipaccayam pubbakiccam sarāpeti. Taṃ hi kataṃ pārisuddhipaccayo hoti, akataṃ apārisuddhipaccayo. Teneva ubhayāpekkhādhippāyena kataṃ, na katanti avatvā **“kiṃ saṅghassa pubbakiccam”**iccevaḥa. Tattha akatapakkhe tāva pārisuddhi-ārocanakkamanidassanattham

parato “yassa siyā āpatti, so āvikareyyā”ti ca, katapakkhe “asantiyā āpattiyā tuṇhī bhavitabban”ti ca vakkhati.

“Sabbantimena paricchena catūhi bhikkhūhi sannipatitvā”ti ca, “uposathakaraṇatthaṃ sannipatite saṃghe bahi -pa- adentena chando dātabbo”ti ca vadanti. Asannipatitepi pana vaṭṭati. Idam hi chandadānasamayadassanatthaṃ vuttaṃ. Uposathakaraṇatthaṃ sannipatite saṃghe bahi uposatham katvā āgatassa kattabbākāradassanatthaṃ vuttaṃ. Padhānagharavāsino padhānagharaṃ pavisitukāmā attano sabhāgabhikkhūnaṃ chandaṃ datvā sace saṃgho sannipatati, “mayham chando ārocetabbo”ti vatvā padhānagharāṃ pavisanti. Ayaṃ sihaḷāḍipe payogo. Ārocentena pana sannipatite ārocetabbaṃ. Pañcasu bhikkhūsu ekasmiṃ vihāre vasantesu ekassa chandapārisuddhiṃ āharitvā catunnaṃ pātimokkhaṃ uddisitum anuññātattā sannipatite chando gahetabbo ārocetabboti vacanaṃ niratthakaṃ viya. “Theyyasamvāsako paṭijānātīti¹ vacanato sāmaṇerena āhaṭāpi vaṭṭati. Kammaṃ na kopetī”ti ca, “sace pubbe chandaṃ datvā bahisīmāgato puna pavisati, pacchā chandaggahaṇakiccaṃ natthi, tassa payogo sīmāsammutivasena veditabbo”ti ca “chandadāne tikkhattum vacane idam payojanaṃ—paṭhamam samaggabhāvaṃ, dutiyam pacchā vidhātabbabhāvaṃ², tatiyam chandahāraḥkassa dukkaṭamocanaṃ dīpetī”ti³ ca likhitaṃ. **Biḷālasaṅkhalikā**baddhāva hoti antogehe eva sampayojanattā, yathā sā na katthaci gacchati, tathā sāpi na katthaci gacchatīti adhippāyo. Itarathā visesanaṃ niratthakaṃ hotīti ācariyena gahitaṃ.

“Na hi taṃ akatvā uposatham kātum vaṭṭatī”ti pubbe dassitattā “idampi hi ubhayan”ti kasmā vuttanti ce? Sesāni therena āṇattena kātabbāni dassitāni, ime pana dve therena vā pātimokkhuddesakena vā ñattiṭṭhapanakena vā yena vā tena vā kātabbānīti ca, sammajjanādīni tattha tattha tādisāni payojanāni nipphādentī, ime pana dve tattha tattha na kiñci kammaṃ sādheṇti, tasmā “kiṃ iminā”ti avatvā kātabbamevāti dassetuṇca “idampi hi ubhayan”ti-ādi vuttaṃ. “Āyasmantānaṃ pāde

1. Vi 3. 163 piṭṭhe.

2. Pacchāpi dātabbabhāvaṃ (Ka)

3. Vajira-Ṭī 463 piṭṭhe.

vandati”ti gaṇavasena vatvā puggalavasena na vuttaṃ tena ārocetabbassa aññassa abhāvā.

Samāghassa uddiṭṭhaṃ hotīti saṃghena uddiṭṭhaṃ hotīti attho.
Samaggassa hi saṃghassāti ettha samaggabhāvassa kāyasāmaggikāraṇattā natthi dosoti ce? Taṃ na, uddesepi savanepi samaggabhāvassa icchitabbattā. “Suṇātu me bhante”ti hi iminā cittasāmaggiṃ dīpeti savane sabbehi ekībhūtabhāvato.

Sañcicca āpattiṃ āpajjatiti ettha anādariyavasena āpajjanto eva alajjī hoti, na itaroti. **Āpattiṃ parigūhatīti** ettha “lajjāya parigūhanto alajjī na hoti, ‘kiṃ iminā’ti anādariyavasena parigūhanto hotī”ti ca likhitaṃ.

“Sattannaṃ āpattikkhandhānaṃ”ti na vattabbaṃ, “channaṃ”ti vattabbanti ce? Sattannamevāti vattabbaṃ. Pārājikāpattiṃ āpanno hi sace attano sāpattikabhāvaṃ pakāseti, saṃghassa ca uposatho sampajjati, tassa ca gihibhāvena vā sāmaṇerabhāvena vā suddhi hotīti.

Ekacce ācariyā nāma dhammabhāriko kira ācariyo. Kasmā evaṃ vuttanti ce? **Yāvatiyānusāvanā** nāma tikkhattuṃ vacanaṃ. Tathā pāṭhe anāgatattā kevalaṃ “yāvatiyaṃ anusāvitā”ti padameva disvā **“yassa siyā āpatti, so āvikareyyā”**ti idaṃ “sace āpattiṃ āpannā, āvikarothā”ti imamatthaṃ dīpeti. **“Asantiyā āpattiyā tuṇhī bhavitabban”**ti idampi tamevatthaṃ dīpeti. **“Tuṇhībhāvena kho panāyasmante parisuddhāti vedissāmi”**ti idampi tamevāti evamatthaṃ gahetvā vuttaṃ kira.

Apareti atthadassitthero kira. **Etaṃ sandhāyāti** ettha “sakimpī anusāvitā”ti padassa vacanena tikkhattuṃ anusāvanā kātābbāti ettakameva dīpitaṃ viya dissati.

Imamatthaṃ sandhāya vuttanti kathaṃ viññāyatīti ce? **“Ayametta ācariyaparamparābhato vinicchayo”**ti vuttaṃ.

“**Saramānenā**”ti iminā sampajānamusāvādassa sacittakattaṃ dasseti.
Samghamajjhe vāti-ādi lakkhaṇavacanāṃ kira. Samghuposathakaraṇatthaṃ
 samghamajjhe ce nisinno, tasmim samghamajjhe āvikātabbā.
 Gaṇuposathakaraṇatthañce gaṇamajjhe nisinno, tasmim gaṇamajjhe.
 Ekasseva santike ce pārisuddhi-uposathaṃ kattukāmo, tasmim ekapuggale
 āvikātabbāti, etena na kevalaṃ samghamajjhe evāyaṃ musāvādo
 sambhavati, atha kho ettha vuttalakkaṇena asatipi “pārisuddhiṃ āyasmanto
 ārocethā”ti-ādividhāne gaṇuposathepi sāpattiko hutvā uposathaṃ kattukāmo
 anārocetvā tuṇhībhūto va ce karoti, ayaṃ sampajānamusāvādāpattiṃ āpajjatīti
 imassatthassa āvikaraṇato lakkhaṇavacanāṃ kiretanti vuttanti takkikā.
 Aññathā “gaṇamajjhevā”ti na vattabbanti tesāṃ adhippāyo.
 Ārocanādhippāyavasena vuttanti ācariyassa takko. Ārocento hi “samghassa
 ārocenti”ti adhippāyena āvikaronto samghamajjhe āvikaroti nāma,
 ubhatopasse nisinnānaṃ ārocento gaṇamajjhe āvikaroti nāma, “ekasseva
 ārocenti”ti adhippāyena āvikaronto ekapuggale āvikaroti nāma. **Sacepi
 vematiko hoti -pa- paṭikarissāmīti** evaṃ kate yāva vematiko hoti, tāva
 sabhāgāpattiṃ paṭiggahetuṃ labhati, aññesañca kammānaṃ parisuddho
 nāma hoti. Puna nibbematiko hutvā desetabbaṃ vā na vāti neva pāliyaṃ, na
 aṭṭhakathāyaṃ atthi, desite pana doso natthi. Tathā **ito vuṭṭahitvā taṃ
 āpattiṃ paṭikarissāmīti** ettha ca sakalasaṃghe sabhāgāpattiṃ āpanne,
 vematike cāti likhitā¹.

Nidānavañṇanā niṭṭhitā.

1. Vajira-Ṭī 465 piṭṭhe.

Pārājikakaṇḍa

1. Paṭhamapārājikavaṇṇanā

Idha pana ṭhatvā sikkhāpadānaṃ kamabhedo pakāsetabbo. Kathaṃ—
sabbasikkhāpadānaṃ yathāsambhavaṃ desanākkamo, pahānakkamo,
paṭipattikkamo, uppattikkamoti catubbidho kamo labhati. Tattha bhagavatā
rājagahe bhikkhūnaṃ pātimokkhuḍdesaṃ anujānantaṃ pātimokkhuḍdesassa
yo desanākkamo anuññāto, taṃ desanākkamaṃ anukkamantova
mahākassapo paṭhamaṃ pārājikuddesaṃ pucchi, tadanantaraṃ
saṃghādisesuddesaṃ, tadanantaraṃ aniyatuddesaṃ, tadanantaraṃ
vitthāruddesaṃ. Tadanantaraṃ bhikkhunivibhaṅgaṇa teneva anukkamena
pucchi. Tato paraṃ tayo āpattikkhandhe saṅghetuṃ vinā
gaṇanaparicchena sekhiyadhamme pucchi. Āpattikkhandhe sabhāgato
paṭṭhāya pucchanto vīsattikkhandhake pucchi. Nidānuddesantogadhānaṃ vā
sarūpena anuddiṭṭhānaṃ pucchanaṭṭhaṃ khandhake pucchi. Etena
khandhake paññattā thullaccayāpi saṅgahitā honti. Pucchitānukkameneva
āyasmā upālithero byākāsi. Ayamettha **desanākkamo**.
Ubhatovibhaṅgakhandhakato pana uccinitvā hadā parivāro visuṃ pāli kato,
imameva vacanaṃ sandhāya aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ “eteneva upāyena
kandhakam parivārepi āropayimsū”ti-ādi¹. Apica pāliyaṃ “eteneva
upāyena ubhatovibhaṅge pucchi. Puṭṭho puṭṭho āyasmā upāli vissajjesi”ti²
ettakameva vuttaṃ. Tasmā thero ubhatovibhaṅge eva pucchi. Vissajjanto
pana āyasmā upāli niravasesaṃ dassento khandhakaparivāre anto katvā
desesi. Gaṇasajjhāyakāle pana tadā khandhakaparivārā visuṃ pāli katāti
ayamettha **desanākkamo**.

Yadi evaṃ nidānuddeso paṭhamadesanāti ce? Na, uposathakkhandhake³
“yāni mayā bhikkhūnaṃ sikkhāpadāni paññattāni, tāni nesaṃ
pātimokkhuḍdesaṃ anujāneyyaṃ”ti vacanato, “yassa siyā āpatti”ti⁴ vacanato
ca. Akusalābyākātānaṃ āpattīnaṃ diṭṭhadhammasamparāyikāsaṃvattāniyattā
yathābhūtaṃ sīlasaṃvarakena parivajjanena pahātabbattā
pahānakkamopettha sambhavati “tāvadeva cattāri akaraṇīyāni

1. Vi-Ṭṭha 1. 12 piṭṭhe.

3. Vi 3. 140 piṭṭhe.

2. Vi 4. 483 piṭṭhe.

4. Vi 3. 140, 141 piṭṭhesu.

ācikkhitabbānī”^{ti1} vacanato. Tathā “samādāya sikkhati sikkhāpadesū”^{ti2} vacanato yathābhūtaṃ ācikkhanasikkhanena **paṭipattikkamopi** sambhavati. Yathuddesakkamaṃ pariyāpuṇitabbapariyatti-atthenāpi paṭipattikkamo, evamimehi tīhi kamehi desetabbānametesāṃ sikkhāpadānaṃ yathāsambhavaṃ **uppattikkamo** sambhavati. Tathā hi yaṃ yaṃ sādharmaṇaṃ, taṃ taṃ bhikkhuṃ ārabha uppanne eva vatthusmiṃ “yā pana bhikkhunī chandaso methunaṃ dhammaṃ”^{ti-ādinā}³ nayena bhikkhunīnampi paññattaṃ. Yato bhikkhunīnaṃ taṃ anuppannapaññatti na siyā, tato anuppannapaññatti tasmīṃ natthī^{ti4} parivāravacanaṃ na virujjhati. Etthāvatā purimena kamattayena yaṃ paṭhamaṃ desetabbaṃ, taṃ pārājikuddese paṭhamuppannattā methunadhammapārājikaṃ sabbapaṭhamaṃ desetukāmo āyasmā upālithero “tatra sudāṃ bhagavā vesāliyaṃ viharatī”^{ti5} vesāliyameva pāpetvā ṭhapesi.

Idāni sabbesaṃ sikkhāpadānaṃ paññāpanavidhānaṃ veditabbaṃ. Kathaṃ? “Evañca pana bhikkhave imaṃ sikkhāpadaṃ uddiseyyāthā”^{ti6} evaṃ sa-uddesa-anuddesabhedato dvidhaṃ. Tattha pātimokkhe sarūpato āgatā pañca āpattikkhandhā **sa-uddesapaññatti** nāma. Sāpi dvidhā sapuggalāpuggalaniddesabhedato. Tattha yassā paññattiyā anto āpattiyā saha, vinā vā puggalo dassito, sā **sapuggalaniddesā**. Itarā **apuggalaniddesā**.

Tattha sapuggalaniddesā dvidhā adassitadassitāpattibhedato. Tattha **adassitāpattikā** nāma aṭṭha pārājikā dhammā veditabbā. “Pārājiko hoti asaṃvāso”^{ti7} hi puggalova tattha dassito, nāpatti. **Dassitāpattikā** nāma bhikkhunīpātimokkhe āgatā sattarasa saṃghādisesā dhammā. “Ayampi bhikkhunī paṭhamāpattikaṃ dhammaṃ āpannā nissāraṇīyaṃ saṃghādisesan”^{ti8} hi tattha āpatti dassitā saddhiṃ puggalena.

Tathā apuggalaniddesāpi adassitadassitāpattibhedato dvidhā. Tattha **adassitāpattikā** nāma sekhiyā dhammā. Vuttāvasesā **dassitāpattikā** veditabbā.

1. Vi 3. 134 piṭṭhe. (Atthato samānaṃ)

3. Mātīkāpāli 38 piṭṭhe.

5. Vi 1. 12 piṭṭhe.

7. Vi 1. 25, 28, 55, 56, 90, 92, 116, 117 piṭṭhesu.

2. Ma 3. 53; Abhi 2. 253 piṭṭhesu.

4. Vi 5. 96 piṭṭhe.

6. Vi 1. 24, 28 piṭṭhādīsu.

8. Vi 2. 291, 293 piṭṭhādīsu.

Sāpi dvidhā aniddiṭṭhakāraṇaniddiṭṭhakārabhedato. Tattha **aniddiṭṭhakārakā** nāma sukkavisaṭṭhi¹ musāvādomasavāda pesuñña bhūtagāma aññavādaka ujjhāpanaka gaṇabhojana paramparabhojana surāmeraya aṅgulipatodaka hasadhamma anādariya talaghātaka jatumaṭṭhakasikkhāpadānaṃ vasena pañcadasavidhā honti. Tattha niddiṭṭhakārake missāmissabhedo veditabbo—tattha upayogabhumnavibhattiyo ekaṃsena **missā**. Avasesā **missā ca amissā** ca. Seyyathidaṃ? **Paccattaṃ** tāva dvīsu aniyatesu upayogena missaṃ, dvādasasu pāṭidesanīyesu karaṇena missaṃ, ūnapañcabandhanapattasikkhāpadesu sāmikaraṇehi, ūnavīsativasse bhummena, mohanake upayogasāmibhummehi. Yasmā “vivaṇṇakan”ti bhāvo adhippeto, na kattā, tasmā vivaṇṇakasikkhāpadaṃ yadā na sambhavati, evaṃ paccattaṃ pañcavidhaṃ missaṃ hoti. Sesesu paṭhamāniyataṃ ṭhapetvā ādimhi “yo pana bhikkhū”ti evamāgataṃ paccattaṃ vā, dutiyāniyataṃ ṭhapetvā paṇītabhojanasamaṇuddesatīyacatutthapāṭidesanīyasikkhāpadesu majjhe “yo pana bhikkhū”ti evamāgataṃ paccattaṃ vā, dubbacakuladūsakasaṃsaṭṭhasikkhāpadesu ādimhi kevalaṃ “bhikkhū”ti āgataṃ paccattaṃ vā, bhedānuvattakasikkhāpade majjhe āgataṃ paccattaṃ vā aññāya vibhattiyā amissameva hoti. Tattha bhedānuvattakatuvattānadvayasaṃsaṭṭhadutiyapāṭidesanīyasikkhāpadesu bahuvacanaṃ, itarattha sabbattha ekavacanamevāti veditabbaṃ.

Tathā **upayogo** dvīsu vikappanasikkhāpadesu, tantavāyasikkhāpade ca paccattena misso, abhihaṭasikkhāpade karaṇena, rājasikkhāpade karaṇasāmipaccattehīti upayogo tidhā misso hoti. **Karaṇaṇīca** kuṭīkāramahallakadutiyakathinadvabhāganisīdanasanthata dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadesu chasu paccattena missaṃ, paṭhamatīyakathina-aṭṭhaṅgulapādakanisīdanakaṇḍuppaṭicchādīkavassikasāṭīka-udakasāṭīkadvedhammapaccāsīsanasikkhāpadesu aṭṭhasu sāmīnā missanti karaṇaṃ dvidhā missaṃ hoti. Avasesesu chabbassavassikasāṭīka dvatticchadanāvasathapiṇḍa mahānāma garulahupāvuraṇasikkhāpadesu sattasu karaṇavibhatti aññavibhattiyā amissā, acceka-eḷakalomasikkhāpadesu sāmivibhatti karaṇavibhattiyā missā. Atirekapattabhesajjasikkhāpadesu aggahitaggahaṇena sāmivibhatti amissāva hotīti veditabbā. Evaṃ tāva niddiṭṭhakārakesu sikkhāpadesu

Pañcadhā ca tidhā ceva, dvidhā cepi tathekadhā.

Bhinnā vibhattiyo pañca, sabbekādasadhā siyūm.

Evam tāva yathāvuttesu sa-uddesapaññattisaṅkhātesu sikkhāpadesu aggahitaggahaṇena paññāsuttaresu tisatesu navuti-aniddiṭṭhakārake vajjetvā niddiṭṭhakārakāni atirekasatṭhidvisatāni honti. Tesu paccattakaraṇāni tiṃsuttarāni dvisatāni honti. Tesu amissapaccattakaraṇāni dvādasuttarāni dvisatāni, missapaccattakaraṇāni aṭṭhārasa honti. Avasesesu tiṃsatiyā sikkhāpadesu missopayogakaraṇāni pañca honti, missakaraṇāni cuddasa, amissāni satta, missāmissakaraṇāni dve, amissāni dveti sabbesupi niddiṭṭhakārakesu bhedaṇuvattaka dubbaca kuladūsaka paṭhama dutiya tatiya kathina abhihaṭa kuṭikāramahallaka vikappanadvaya dvebhāga chabbassa nisīdana santhata eḷakalomā tirekapattabhesajja vassikasāṭika tantavāya acceka chāratta dvatticchadana atthaṅgata āvasathapiṇḍa mahānāma dirattasenā uyyodhika dubbaṇṇakaraṇa aṭṭhaṅgulapādakanisīdanakaṇḍuppaṭicchādikavassikasāṭikadutiyapāṭidesanīy a-udakasāṭikapaccāsīsanasikkhāpadesu pañcattiṃsesu “Yo pana bhikkhū”ti natthi. Dutiyāniyata paṇītabhojana samaṇuddesa tatiyacatutthapāṭidesanīyesu majjhe atthi.

Ettāvatā sa-uddesānuddesadukaṃ, sapuggalāpuggalaniddesadukaṃ, paccekadassitāpattidukadvayaṃ, aniddiṭṭhakārakadukaṃ, tattha niddiṭṭhakārakesu paccattabhummadukaṃ, sayopanāyopanadukaṃ, ayopanamajjheyopanadukaṃ, ekānekavacanadukanti nava dukāni dassitāni honti. Visesakāraṇaṃ tasmim tasmim sikkhāpade sampatte āvibhavissati. Evam tāva sa-uddesapaññattim ṇatvā sesavinayapiṭake yā kāci paññatti anuddesapaññattīti veditabbā. Sā padabhājana’ntarāpatti vinītavatthu paṭikkhepapaññatti-avuttasiddhisikkhāpadavasena chabbidhā hoti.

Tattha “yebhuyyena khayite āpatti thullaccayassa¹, vaṭṭakate mukhe acchupantassa āpatti dukkaṭassa”ti² evamādikā padabhājane sandissamānāpatti **padabhājanasikkhāpadaṃ** nāma. “Na ca bhikkhave sabbamattikāmayā kuṭi kātābbā.

1. Vi 5. 55 piṭṭhe.

2. Vi 1. 46, 55 piṭṭhesu.

Yo kareyya, āpatti dukkaṭassā”ti-ādi¹ **antarāpattisikkhāpadam** nāma.
 “Anujānāmi bhikkhave divāpaṭisalliyantena dvāram saṁvaritvā
 paṭisalliyitun”ti² evamādi **vinītavatthusikkhāpadam** nāma. “Saṁghabhedako
 bhikkhave anupasampanno na upasampādetabbo”ti³ evamādi
paṭikkhepasikkhāpadam nāma.

Yasmā pana tena tena paṭikkhepena “yo pana bhikkhu samaggaṁ
 saṁghaṁ adhammasaññi bhindeyya, pārājiko hoti asaṁvāso. Yo pana
 bhikkhu duṭṭhacitto bhagavato jīvamānakasarīre lohitaṁ uppādeyya,
 pārājiko hoti asaṁvāso”ti sikkhāpadāni paññattāni honti. Yāni sandhāya
 “ekassa chejjakā hoti, catunnaṁ thullaccayaṁ, catunnañceva anāpatti,
 sabbesaṁ ekavatthukā”ti vuttaṁ. “Atthāpatti tiṭṭhante bhagavati āpajjati, no
 parinibbute”ti⁴ ca vuttaṁ. Tena na kevalaṁ “na bhikkhave jānaṁ
 saṁghabhedako anupasampanno upasampādetabbo -pa- āpatti
 dukkaṭassā”ti³ idameva sikkhāpadam paññattaṁ hoti sādhaṁ hoti.
 “Paṇḍako bhikkhave anupasampanno na upasampādetabbo, upasampanno
 nāsetabbo”ti⁵ evamādisu pana upajjhāyādīnaṁ dukkaṭameva paññattaṁ, na
 paṇḍakādīnaṁ pārājikāpatti. Na hi tesam bhikkhubhāvo atthi. Yato siyā
 pārājikāpatti. Tathā “na acchinne theve pakkamitabban”ti⁶ evamādikaṇca
paṭikkhepasikkhāpadameva nāma.

Khandhakesu paññattadukkaṭathullaccayaṇi **paññattisikkhāpadam** nāma.
 “Tena hi sārīputta bhedaṇuvattake thullaccayaṁ desāpehi”ti⁷ vuttaṁ,
 thullaccayampi tattheva samodhānaṁ gacchati. Idaṁ tesam
 vibhattikammakkaṇe apaññattattā avijjamānampi bhagavato vacanena
 visuddhakkaṇepi vijjamānaṁ jātanti eke. “Bhedānuvattake desāpehi”ti
 vacanato sesabhedānuvattakānaṁ “yo pana bhikkhu jānaṁ
 saṁghabhedakānaṁ anuvatteyya, āpatti thullaccayassā”ti sikkhāpadam
 paññattaṁ hotīti veditabbaṁ. Tathā sabbāni khandhakavattāni,
 vinayakammāni ca tattheva samodhānaṁ gacchanti. Yathāha “paññatte taṁ
 upāli mayā āgantukānaṁ bhikkhūnaṁ āgantukavattaṁ -pa- evaṁ supaññatte
 kho mayā upāli sikkhāpade”ti-ādi. “Yā pana bhikkhunī naccaṁ vā gītaṁ vā
 vāditaṁ vā dassanāya

1. Vi 1. 52 piṭṭhe. 2. Vi 1. 48 piṭṭhe. 3. Vi 3. 123 piṭṭhe. 4. Vi 5. 217 piṭṭhe.
 5. Vi 3. 119 piṭṭhe. 6. Vi 3. 62, 67, 81, 86 piṭṭhesu. 7. Vi 4. 364 piṭṭhe.

gaccheyya, pācittiyaṇ”ti¹ iminā suttena bhikkhunī nacceyya vā gāyeyya vā vādeyya vā, pācittiyaṇti evamādikam yaṁ kiñci aṭṭhakathāya dissamānam āpattijātaṁ vinayakammaṁ vā **avuttasiddhisikkhāpadam** nāma.

Chabbidhampetaṁ chahi ākārehi uddesārahaṁ na hotīti **anuddesasikkhāpadam** nāmāti veditabbaṁ. Seyyathidaṁ? Pañcahi uddesehi yathāsambhavaṁ visabhāgattā thullaccayadubbhāsitaṁ, sabhāgavattthukampi dukkaṭathullaccayadvayaṁ asabhāgāpattikattā antarāpattipaṇṇattisikkhāpadānaṁ, nānāvattthukāpattikattā paṭikkhepasikkhāpadānaṁ, kesañci vinītavattthupaṇṇattisikkhāpadānaṁca adassitāpattikattā, adassitavattthukattā bhedaṇuvattakathullaccayassa, adassitāpattivattthukattā avuttasiddhisikkhāpadānanti. Ettāvata “duvidham sikkhāpadapaṇṇāpanaṁ sa-uddesānuddesabhedaṭṭhi”ti yaṁ vuttaṁ, taṁ samāsato pakāsitaṁ hoti.

Paṇṇattiyaṁ tāva—

“Kārako idha niddiṭṭho, apekkhāya abhāvato.

Pubbe vattabbavidhānā-bhāvato ca ādito yopanena sāhā”ti—

ayaṁ nayo veditabbo. Tassattho—ye te aniddiṭṭhakārakā pubbe vuttapabhedā sukkavisaṭṭhi-ādayo sikkhāpadavisesā, tesu adhippāyakammavattthupuggalapayoge apekkhāya bhāvato kārako na niddiṭṭho tesam sāpekkhabhāvadassanattam. Taṁ sabbaṁ tasmim tasmim sikkhāpade āvibhavissati, **idha** pana pārājikapaṇṇattiyaṁ **apekkhāya abhāvato kārako niddiṭṭho**. Yo pana kārako “niṭṭhitacīvarasmim bhikkhunā ubbhatasmin”ti-ādīsu² viya **pubbe vattabbavidhānābhāvato** karaṇādivasena aniddisitvā paccattavasena niddiṭṭho apekkhāya abhāvato. Tattha niddisiyamāno sesadutiyaṇiyatapaṇṇatābhojanaṁ samaṇuddesatatiyacatutthapāṭidesanīyesu viya majjhe aniddisitvā “na heva kho pana -pa- obhāsitaṇ”ti-ādī³ viya pubbe vattabbavidhānābhāvato eva ādimhi niddiṭṭho. Ādimhi niddisiyamānopi pubbe vuttappabhedesu bhedaṇuvattakādīsu pañcattimsesu sikkhāpadesu viya aniddisitvā pubbe vattabbavidhānābhāvato eva “Yo pana bhikkhū”ti-āditova **yo pana-saddena**

1. Vi 2. 350 piṭṭhe.

2. Vi 1. 295, 297, 298 piṭṭhesu.

3. Vi 1. 290 piṭṭhe.

saha niddiṭṭho. Evaṃ niddisiyamānopi so yasmā “yā pana bhikkhuniyo dve ekamañce tuvaṭṭeyyun”ti-ādi¹ āpatti viya parappabhavaṃ āpattiṃ na āpajjati, tasmā “yo pana bhikkhū”ti ekavacanena niddiṭṭho.

Methunadhammāpattipi parappabhavā “dvayaṃdvayasamāpattī”ti² vacanatoti ce? Taṃ na, adhippāyajānanato. Anekissā eva bhikkhuniyā āpatti, na ekissāti niyamo tattha atthi, na evaṃ idha niyamoti aniyamitādhippāyo. Lambīmodupiṭṭhīnaṃ kuto “dvayaṃ dvayasamāpattī”ti³ vacanato tesaṃ methunadhammāpatti. Ayamatto catasso methunadhammapaccayāti aṭṭhavatthukaṃ sandhāya “chejjaṃ siyā methunadhammapaccayā”ti⁴ ca parivāre vuttavacanena sādhetabbo.

Bhedānuvattakasikkhāpade tiṇṇaṃ uddhaṃ na samanubhāsitaḥ, na saṃghena saṃghaṃ ekato kātābanti. Nayadassanattamaṃ āditova “bhikkhū hontī”ti bahuvacananiddesaṃ katvā puna “eko vā dve vā tayo vā”ti⁵ vuttaṃ, aññathā na tato uddhaṃ “anuvattakā hontī”ti āpajjati. Tato nidānavirodho. Pañcasatamattā hi tadanuvattakā ahesuṃ. Yaṃ pana **sattasatikakkhandhake** “saṃgho cattāro pācīnake bhikkhū, cattāro pāveyyake bhikkhū sammanneyya -pa- sammatā”ti-ādi⁶ ñattidutiyakammaṃ vuttaṃ, taṃ “ubbāhikāya imaṃ adhikaraṇaṃ vūpasametun”ti vuttattā tehi kattabbavidhānaṃ. Sammutikaraṇameva vā tatiyaṃ katvā kappati. Na hi te tena kammena kammārahā kammakatā honti. Yassa saṃgho kammaṃ karoti, so kammārahoti lakkaṇaṃ. Na ca tadā saṃgho tesaṃ aṭṭhannampi bhikkhūnaṃ kammaṃ akāsi. Bhajāpiyamānā te kammapattabhāvaṃ bhajanti. Adhikaraṇavūpasamakammassa pattā yuttā saṃghena katāti katvā kammapattā eva hi te honti. “Te bhikkhū bhikkhūhi yāvatatiyaṃ samanubhāsitaḥ tassa paṭinissaggāyā”ti⁷ vacanato tehi kattabbavidhānaṃ. Sammutikaraṇameva kammaṃ hotīti ce? Taṃ na, adhippāyajānanato, tassa paṭinissaggāya eva te bhikkhū kammārahā kātābā, na dosāgativasenāti ayamettha adhippāyo. Na hi pācīnakādīnaṃ sammutiyaṃ adhikaraṇavūpasamasiddhi viya tesaṃ samanubhāsanakammena tassa paṭinissaggasiddhi hoti, sammuti

1. Vi 2. 379 piṭṭhe. 2. Vi 1. 24 piṭṭhe. 3. Vi 1. 34 piṭṭhe.

4. Vi 5. 378 piṭṭhe. 5. Vi 1. 268 piṭṭhe. 6. Vi 4. 514 piṭṭhe. 7. Vi 1. 268 piṭṭhe.

nāmesā paṭhamam anumatiṃ gahetvā yācitvāva kariyati, na tathā kammanti. Kammakaraṇe pana tadatthasiddhi hotiyeva. Parasammutiyā bahutarāva sammannitabbāti veditabbaṃ.

“Methunadhamman”ti evaṃ bāhullanayena laddhanāmakaṃ sakapayogena vā parapayogena vā attano nimittassa sakamagge vā paramagge vā paranimittassa vā sakamagge eva pavesanapaviṭṭhaṭṭhita-uddharaṇesu yaṃ kiñci ekaṃ paṭisādiyanavasena seveyya, pārājiko hoti asaṃvāsoti. Keci pana “pavesanādīni cattāri vā tīṇi vā dve vā ekaṃ vā paṭiseveyya, pārājiko hoti. Vuttañhetam ‘so ce pavesanaṃ sādiyati, pavittṭhaṃ sādiyati, ṭhitaṃ sādiyati, uddharaṇaṃ sādiyati, āpatti pārājikassā’¹ti¹ādī”ti vadanti. Tesam matena catūsupi catasso pārājikāpattiyo āpajjati. Teyeva evaṃ vadanti—āpajjatu methunadhammapārājikāpatti, methunadhammapārājikāpattiyā tambhāgiyāti attano vītikkame pārājikāpattiyo, saṃghādisesāpattiṇca āpajjitvā sikkhaṃ paccakkhāya gahaṭṭhakāle methunādikaṃ pārājikaṃ āpajjitvā puna pabbajitvā upasampajjitvā ekaṃ saṃghādisesāpattiṃ ekamanekaṃ vā paṭikarivāva so puggalo yasmā nirāpattiko hoti, tasmā so gahaṭṭhakāle sāpattiko vāti. Antimavatthu-ajjhāpannassāpi attheva āpatti. Vuṭṭhānadesanāhi pana asujjhanato “payoge payoge āpatti pārājikassā”ti na vuttaṃ. Gaṇanapayojanābhāvato kiñcāpi na vuttaṃ, atha kho padabhājane¹ “āpatti pārājikassā”ti vacanenāyamattho siddhoti yuttiṇca vadanti.

Yadi evaṃ mātīkāyampi “yo pana bhikkhu methunaṃ dhammaṃ paṭiseveyya, pārājikan”ti vattabbaṃ bhaveyya, pārājikassa anavasesavacanampi na yujjeyya. Sabbepi hi āpattikkhandhe, bhikkhugaṇanaṇca anavasesetvā tiṭṭhatīti anavasesavacananti katvā paveseva āpatti, na pavittṭhādīsu. Tamevekaṃ sandhāya “yassa siyā āpatti”ti² pārājikāpattimpi anto katvā nidānuddesavacanam veditabbaṃ. Tasmā mātīkāyaṃ “pārājikan”ti avatvā “pārājiko hoti”ti³ puggalaniddesavacanam tena sarīrabandhanena upasampadāya abhabbathāvadīpanattham. “Āpatti pārājikassā”ti¹ padabhājane vacanaṃ antimavattum

1. Vi 1. 35 piṭṭhādīsu.

2. Vi 3. 140, 141 piṭṭhesu.

3. Vi 1. 27, 28 piṭṭhādīsu.

ajjhāpannassāpi pārājikassa asaṁvāsassa sato puggalassa
 attheyyasaṁvāsakabhāvadīpanatthaṁ. Na hi so saṁvāsaṁ sādīyantopi
 theyyasaṁvāsako hoti, tasmā upasampanno “bhikkhū”tveva vuccati.
 Tenevāha “asuddho hoti puggalo aññataraṁ pārājikaṁ dhammaṁ
 ajjhāpanno, tañce suddhadiṭṭhi samāno anokāsaṁ kārāpetvā akkosādhīppāyo
 vadati, āpatti omasavādena dukkaṭassā”ti¹. Anupasampannassa tadabhāvato
 siddho so upasampanno “bhikkhū”tveva vuccatīti, tena padasodhammaṁ,
 sahaseyyaṇca janeti, bhikkhupesunñādiṇca janetīti veditabbaṁ².

Nidānā mātikābhedo, vibhaṅgo tanniyāmakō.

Tato āpattiyā bhedo, anāpatti tadaññathātī³—

ayaṁ nayo veditabbo. Tattha sudinnaṁvattu⁴ makkaṭṭivattu⁵
 vajjiputtakavattu⁶ cāti tippabhedavattu imassa sikkhāpadassa **nidānaṁ**
 nāma. Tato nidānā “yo pana bhikkhu bhikkhūnaṁ -pa- asaṁvāso”ti⁷ imissā
mātikāya bhedo jāto. Tattha hi “antamaso tiracchānagatāyā”ti⁷
 itthiliṅgavasena “saccaṁ āvuso bhagavatā sikkhāpadaṁ paññattaṁ, taṇca
 kho itthiyā, no purisa, no paṇḍake, no ubhatobyañjake cā”ti makkaṭṭipārājiko
 viya aññopi lesaṁ oḍḍetuṁ sakkoti, tasmā tādisassa alesokāsassa
 dassanattthaṁ idaṁ vuccati, makkaṭṭisaṅkhātā nidānā “antamaso
 tiracchānagatāyapī”ti mātikāya vacanabhedo, na itthiyā eva
 methunasiddhidassanato. Tasmā **vibhaṅgo tanniyāmakō** tassā mātikāya
 adhippetatthaniyāmakō vibhaṅgoti. Vibhaṅge hi “tisso itthiyo, tayo
 ubhatobyañjanakā, tayo paṇḍakā, tayo purisā. Manussitthiyā tayo magge,
 tiracchānagatapurisassa dve magge”ti-ādinā⁸ nayena sabbalesokāsaṁ
 pidahitvā niyamo kato. Etthāha—yadi evaṁ sādharmaṇasikkhāpadavasena vā
 liṅgaparivattanavasena vā na kevalaṁ bhikkhūnaṁ, bhikkhunīnampi
 “sikkhāsājīvasamāpanno”ti vibhaṅge vattabbaṁ siyā. Tadavacanena hi
 bhikkhunī purisaliṅgapātubhāvena

1. Vi 1. 254 piṭṭhe.

4. Vi 1. 13 piṭṭhe.

7. Vi 1. 28 piṭṭhe.

2. Vajira-Ṭī 74 piṭṭhe passitabbā.

5. Vi 1. 25 piṭṭhe.

8. Vi 1. 34, 35 piṭṭhe.

3. Vajira-Ṭī 77 piṭṭhepi.

6. Vi 1. 27 piṭṭhe.

bhikkhubhāve ñhitā evaṃ vadeyya “nāhaṃ upasampadākaraṇakāle bhikkhūnaṃ sikkhāsājīvasamāpannā, tasmā na apaccakkhātasikkhāpi methunadhammena pārājikā homī”ti. Vuccate—yathā vuttaṃ, tathā na vattabbaṃ anīṭṭhappasaṅgato. Tathā vutte bhikkhunīnampi sikkhāpaccakkhānaṃ atthīti āpajjati. Tañcānīṭṭhaṃ. Idamaparamanīṭṭhaṃ “sabbasikkhāpadāni sādharmaṇeva, nāsādharaṇāni”ti. Apicāyaṃ bhikkhūnaṃ sikkhāsājīvasamāpannāva hotīti dassanattthaṃ “anujānāmi bhikkhave taṃyeva upajjhaṃ tameva upasampadaṃ tāni vassāni bhikkhūhi saṅgamitun”ti-ādi¹ vuttaṃ. **Tato āpattiyā bhedoti** tato vibhaṅgato “akkhayite sarīre pārājikaṃ, yebhuyyena khayite thullaccayan”ti-ādi² āpattiyā bhedo hoti. **Anāpatti tadanñathāti** tato eva vibhaṅgato yena ākārena āpatti vuttā, tato aññenākārena anāpattibhedova hoti. “Sādiyati, āpatti pārājikassa, na sādiyati, anāpatti”ti hi vibhaṅge asati na paññāyati. Ettāvata “nidānāmātikābhedo”ti ayaṃ gāthā samāsato vuttattā hoti. Visesakāraṇaṃ pana tasmīṃ tasmīṃ sikkhāpade āvibhavissati.

Paṭhamapaññatti tāva paṭhamabodhiṃ atikkamitvā paññattattā, āyasmato sudinnassa aṭṭhavassikakāle paññattattā ca rattaññumahattaṃ pattakāle paññattā, dutiyapaññatti bāhusaccamahattaṃ pattakāle. So hi āyasmā makkaṭṭipārājiko yathā mātugāmappaṭisaṃyuttetu sikkhāpadesu tiracchānagatitthī na adhippetā, tathā idhāpīti saññāya “saccaṃ āvuso -pa-taṇca kho manussitthiyā, no tiracchānagatāyā”ti³ āha. Tatiyapaññatti lābhaggamahattaṃ pattakāle uppannā “yāvadatthaṃ bhuñjitvā”ti-ādi⁴vacanato, vepullamahattampi ettheva labbhatīti imaṃ paṭhamapārājikasikkhāpadaṃ tividhampi vatthum upādāya catubbidhampi taṃ kālāṃ patvā paññattanti veditabbaṃ.

Tattha **yo panāti** anavasesapariyādānapadaṃ. **Bhikkhūti** tassa atippasaṅganiyamapadaṃ. **Bhikkhūnaṃ sikkhāsājīvasamāpannoti** tassa visesanavacanaṃ. Na hi sabbopi bhikkhunāmako, yā bhagavatā yāya kāyaci upasampadāya upasampannabhikkhūnaṃ heṭṭhimaparichedena sikkhitabbā sikkhā

1. Vi 1. 43 piṭṭhe.

3. Vi 1. 25 piṭṭhādīsu.

2. Vi 1. 46; Vi 5. 55 piṭṭhesu. (Atthato samānaṃ)

4. Vi 1. 27 piṭṭhe.

vihitā, “ettha saha jīvantī”ti yo ca sājīvo vutto, taṃ ubhayaṃ samāpannova hoti. Kadā pana samāpanno hoti? Yāya kāyaci upasampadāya upasampannasamanantareva tadubhayaṃ jānantopi ajānantopi tadajjhupagatatā samāpannova nāma hoti. **Saha jīvantī**ti yāva sikkhaṃ na paccakkhāti, pārājikabhāvaṃ vā na pāpuṇāti. Yaṃ pana vuttaṃ **andhakatṭhakathāyaṃ** “sikkhaṃ paripūrento sikkhāsamāpanno sājīvaṃ avītikkamanto sājīvasamāpanno”ti, taṃ ukkaṭṭhaparicchedavasena vuttaṃ. Na hi sikkhaṃ aparipūrento, kāmavitakkādibahulo vā ekaccaṃ sāvasesaṃ sājīvaṃ vītikkamanto vā sikkhāsājīvasamāpanno nāma na hoti.

Ukkaṭṭhaparicchedena pana catukkaṃ labbhati—“atthi bhikkhu sikkhāsamāpanno sīlāni paccavekkhanto na sājīvasamāpanno acittakaṃ sikkhāpadaṃ vītikkamanto, atthi na sikkhāsamāpanno kāmavitakkādibahulo sājīvasamāpanno nirāpattiko, atthi na sikkhāsamāpanno na ca sājīvasamāpanno anavasesaṃ āpattiṃ āpanno, atthi ubhayaśamāpanno sikkhaṃ paripūrento sājīvaṇca avītikkamanto”ti. Ayamettha catuttho bhikkhu ukkaṭṭho idha adhippeto siyā. Na hi bhagavā anukkaṭṭhaṃ vattum yuttoti ce? Na, “tatra yāyaṃ adhisīlasikkhā, ayaṃ imasmiṃ atthe adhippetā sikkhā”ti vacanavirodhato, ukkaṭṭhaggahaṇādhippāye sati “sikkhāti tisso sikkhā”ti ettakameva vattabbanti adhippāyo. Sikkhattayasamāpanno hi sabbukkaṭṭho. “Methunaṃ dhammaṃ paṭiseveyyā”ti parato vacanaṃ apekkhitvā adhisīlasikkhāva vuttāti ce? Na, tassāpi abhabbattā. Na hi adhisīlasikkhaṃ paripūrento, sājīvaṇca avītikkamanto methunadhammaṃ paṭisevituṃ bhabbo, taṃ sikkhaṃ aparipūrento, sājīvaṇca vītikkamantoyeva hi paṭiseveyyāti adhippāyo. Tasmā evamettha attho gaḥetabbo. Yasmā sikkhāpadasaṅkhāto sājīvo adhisīlasikkhameva saṅgaṇhāti, na itarasikkhādvayaṃ, tasmā “tatra yāyaṃ adhisīlasikkhā, ayaṃ imasmiṃ atthe adhippetā sikkhā”ti vuttaṃ. Tasmā adhisīlasikkhāya saṅgāhako sājīvo sikkhāsājīvoti vutto. Iti sājīvavisesanatthaṃ sikkhāggahaṇaṃ kataṃ. Tadatthadīpanatthameva vibhaṅge sikkhaṃ aparāmasitvā “tasmiṃ sikkhati, tena vuccati sājīvasamāpanno”ti¹ vuttaṃ.

1. Vi 1. 28 piṭṭhe.

tena ekamevidam atthapadanti dīpitaṃ hoti. Tañca upasampadūpagamanantarato paṭṭhāya sikkhanādhikārattā “sikkhatī”ti ca “samāpanno”ti ca vuccati. Yo evaṃ “sikkhāsājīvasamāpanno”ti saṅkham gato, tādisaṃ paccayaṃ paṭicca aparabhāge sājīvasaṅkhātameva sikkham apaccakkhāya tasmim yeva dubbalyaṃ anāvikatvā methunaṃ dhammaṃ paṭiseveyyāti ayamatto yujjati.

Kintu aṭṭhakathānayo paṭikkhitto hoti, so ca na paṭikkheparāho hoti, adhippāyo panettha pariyesitabbo. Sabbesu sikkhāpadesu idameva bhikkhulakkhaṇaṃ sādharmaṇaṃ yadidaṃ “bhikkhūnaṃ sikkhāsājīvasamāpanno”ti. Khīṇāsavopi sāvako āpattiṃ āpajjati acittakaṃ, tathā sekkho, puthujjano pana sacittakampi, tasmā sekkhāsekkhaputhujjanānaṃ sāmāññaṃidaṃ bhikkhulakkhaṇanti katvā kevalaṃ sikkhāsamāpanno, kevalaṃ sājīvasamāpanno, ubhayasamāpanno cāti sarūpekadesa-ekasesanayena “sikkhāsājīvasamāpanno”tveva sampiṇḍetvā ukkaṭṭhaggaṇaṇena anukkaṭṭhānaṃ gahaṇasiddhito aṭṭhakathāyaṃ ukkaṭṭhova vutto. Tameva sampādetuṃ “tasmim sikkhati, tena vuccati sājīvasamāpanno”ti ettha sikkhāsaddassa avacane parihāraṃ vatvā yasmā pana so sikkhampi samāpanno, tasmā sikkhāsamāpannotipi atthato veditabboti ca vatvā “yaṃ sikkham samāpanno, taṃ apaccakkhāya, yañca sājīvaṃ samāpanno, tattha dubbalyaṃ anāvikatvā”ti¹ vuttanti ayamattakathāya adhippāyo veditabbo. Etasmim pana adhippāye adhisīlasikkhāya eva gahaṇaṃ sabbatthikattā, sīlādhikārato ca vinayassāti veditabbaṃ. Yathā ca sikkhāpadaṃ samādiyanto sīlaṃ samādiyatīti vuccati, evaṃ sikkhāpadaṃ paccakkhanto sīlaṃ paccakkhātīti vattuṃ yujjati, tasmā tattha vuttaṃ “yaṃ sikkham samāpanno, taṃ apaccakkhāyā”ti¹. Etthāvatā samāsato “sikkhāsājīvasamāpanno”ti ettha vattabbavinicchayo niṭṭhito hoti.

Kim iminā visesavacanena payojanaṃ, nanu “yo pana bhikkhu sikkham apaccakkhāya dubbalyaṃ anāvikatvā -pa- asaṃvāso”ti ettakameva vattabbanti ce? Na vattabbaṃ aniṭṭhappasaṅgato. “Yo pana sikkhāsājīvasamāpanno theyyasamvāsādiko kevalena sāmāññaṃmattena,

1. Vi-Ṭṭha 1. 211 piṭṭhe.

paṭiññāmattena vā bhikkhu, tassāpi sikkhāpaccakkhānaṃ atthi, sikkhaṃ apaccakkhāya ca methunaṃ dhammaṃ paṭisevantassa pārājikāpatti. Yo vā pacchā pārājikaṃ āpattiṃ āpajjitvā na sikkhāsājīvasamāpanno, tassa ca, yo vā pakkhapaṇḍakattā paṇḍakabhāvūpagamanena na sikkhāsājīvasamāpanno, tassa ca tadubhayaṃ atthīti āpajjati. Paṇḍakabhāvapakkhe ca paṇḍako upasampadāya na vatthū”ti vuttaṃ. Tasmā itarasmīṃ pakkhe vatthūti siddhaṃ. Tasmīṃ pakkhe upasampanno paṇḍakabhāvapakkhe paṇḍakattā na sikkhāsājīvasamāpanno, so pariccajitabbāya sikkhāya abhāvena sikkhaṃ apaccakkhāya mukhena parassa aṅga jātaggahaṇanayena methunaṃ dhammaṃ paṭiseveyya, tassa kuto pārājikāpattīti adhippāyo. Ayaṃ nayo apaṇḍakapakkhaṃ alabhamānasseva parato yujjati, labhantassa pana arūpasattānaṃ kusalādisamāpattikkhaṇe bhavaṅgavicchede satipi amaraṇaṃ viya paṇḍakabhāvapakkhepi bhikkhubhāvo atthi. Saṃvāsaṃ vā sādiyantassa na theyyasaṃvāsakabhāvo atthi antimavatthu-ajjhāpannassa viya. Na ca sahasēyyādiṃ janeti. Gaṇapūrako pana na hoti antimavatthum ajjhāpanno viya. Na so sikkhāsājīvasamāpanno. Itarasmīṃ pana pakkhe hoti, ayaṃ imassa tato viseso. Kimayaṃ sahetuko, udāhu ahetukoti? Na ahetuko. Yato upasampadā tassa apaṇḍakapakkhe anuññātā sahetukappaṭisandhikattā. Paṇḍakabhāvapakkhepi kissa nānuññātāti ce? Paṇḍakabhūtattā opakkamikapaṇḍakassa viya.

Apica “sikkhāsājīvasamāpanno”ti iminā tassa sikkhāsamādānaṃ dīpetvā taṃ samādinnaṃ sikkhaṃ apaccakkhāya, tattha ca dubbalyaṃ anāvikatvāti vattum yujjati, na aññathāti iminā kāraṇena yathāvuttānīṭṭhappasaṅgato “yo pana bhikkhu bhikkhūnaṃ sikkhāsājīvasamāpanno sikkhaṃ apaccakkhāya”ti-ādi vuttaṃ. Yathā cettha, evaṃ “yo pana bhikkhu bhikkhūnaṃ sikkhāsājīvasamāpanno sikkhaṃ apaccakkhāya dubbalyaṃ anāvikatvā gāmaṃ vā araṇṇā vā adinnaṃ -pa-. Yo pana bhikkhu bhikkhūnaṃ sikkhāsājīvasamāpanno sikkhaṃ apaccakkhāya dubbalyaṃ anāvikatvā sugatacīvarappamāṇaṃ cīvaraṃ kārāpeyyā”ti sabbattha yojetabbaṃ.

“Antamaso tiracchānagatāyapī”ti manussitthiṃ upādāya vuttaṃ. Na hi pageva paṇḍake, purise vāti vattum yujjati. Sesāṃ tattha tattha

vuttanayameva. Ayaṃ tāva mātikāya vinicchayo aññatthāpi
yathāsambhavaṃ yojetvā dīpetabbo.

Sāriputtabelaṭṭhasīsānandādayopi sikkhāpadapaññattikāraṇattā ca āpatti-
āpajjanato ca kasmā mahāvibhaṅge ñatticatuttha-upasampadāyeva āgatāti?
Paṭikkhittāya saraṇagamanūpasampadāya anuññātappasaṅgabhayāti
upatissatthero. Āpattiyā bhabbatam sandhāya tasmimpi vutte pubbe
paṭikkhittāpi bhagavatā puna anuññātāti bhikkhūnaṃ micchāgāho vā vimati
vā uppajjati, tasmā na vuttāti vuttaṃ hoti.

“Adhammakammaṃ vaggakammaṃ”¹ti vacanato kuppakammampi
katthaci “kamman”ti vuccati, tasmā **“akuppenā”**ti vuttaṃ. Yasmā
akuppakammampi ekaccaṃ na ṭhānārahaṃ, yena apatto osāraṇaṃ su-
osāritoti vuccati, tasmā **“ṭhānārahenā”**ti vuttaṃ. Yadi evaṃ “ṭhānārahenā”ti
idameva vattabbaṃ iminā akuppasiddhitoti ce? Na, aṭṭhānārahena akuppena
upasampanno imasmiṃ atthe na adhippeto anīṭṭhappasaṅgato. Dvīhi
panetehi ekato vuttehi ayamatttho paññāyati—kevalaṃ tena akuppena
upasampanno ayampi imasmiṃ atthe adhippeto bhikkhūti, ṭhānārahena ca
akuppena ca upasampanno ayampi imasmiṃ atthe adhippeto bhikkhūti,
kuppena upasampanno nādhippetoti.

“Paṭisandhiggahaṇato paṭṭhāya aparipuṇṇavāsivasso”ti vuttattā
opapātikañcāti soḷasavassuddesikā opapātikā paṭisandhito paṭṭhāya
aparipuṇṇavāsivassāti vadanti. “Soḷasavassuddesikā hontī”ti vuttattā puna
cattāri vassāni icchitabbāni, ‘paṭisandhiggahaṇato paṭṭhāyā’ti idaṃ
gabbhaseyyakānaṃ vasena vuttan”ti eke. “Keci vadantī”ti yattha yattha
likhīyati, tattha tattha vicāretvā atthaṃ suṭṭhu upalakkhaye. Opakkamike
paṇḍakabhāvo āruḷhanayena veditabbo. “Pakkhapaṇḍako apaṇḍakapakkhe
pabbājetvā paṇḍakapakkhe nāsetabbo”²ti² likhitaṃ.

“Binduṃ adatvā ce nivāseti, **theyyasaṃvāsako** na hotī”ti vadanti,
vīmaṃsitabbaṃ. **Liṅgānurūpassāti** sāmaṇerārahassa saṃvāsassa sādītattāti
adhippāyo.

1. Vi 3. 436 piṭṭhe.

2. Vajira-Ṭī 429 piṭṭhe.

Rājabhayādīhi gahitaliṅgānaṃ “gihī maṃ ‘samaṇo’ti jānantū”ti vañcanacitte satipi bhikkhūnaṃ vañcetukāmatāya ca tehi saṃvasitukāmatāya ca abhāvā doso na jātoti. “Yo evaṃ pabbajati, so theyyasaṃvāsako nāma hoti”ti vā “evaṃ kātuṃ na labbhatī”ti vā “evaṃ pabbajito sāmaṇero na hoti”ti vā na jānāti, vaṭṭati. “Jānāti, na vaṭṭatī”ti ca likhitam. “Rājadubbhikkhādi-atthāya cīvaraṃ pārupitvā saṃvāsaṃ sādiyanto theyyasaṃvāsako hoti. Kasmā? Asuddhacittattā. Puna so ‘suddham brahmacariyaṃ karissāmi, kiṃ etenāti vipphaṇṣārena vā paccayādisulabhatāya vā karissāmi’ti suddhamānaso hutvā yāva so saṃvāsaṃ nādhivāseti, tāva theyyasaṃvāsako na hoti. Evaṃ suddhacittupattito paṭṭhāya saṃvāsaṃ sādiyati ce, theyyasaṃvāsako hotīti adhippeto. Itarathā sabbaṃ virujjhatī”ti eke.

“Nābhiparāmāsādinā jāto tathārūpaṃ pitaraṃ ghāteti ce, **pitughātako** hotī”ti vadanti.

Yo pana kāyasaṃsaggena sīlavināsaṃ pāpeti, na so **bhikkhunidūsako** “tiṇṇaṃ maggānaṃ”ti vacanato. Bhikkhuniṃ pana ekato-upasampannaṃ dūsetvāpi bhikkhunidūsako hoti, sopi pārājiko hotīti vinicchayo. Bhikkhuniṃ pana theyyasaṃvāsikā, mātupitu-arahantaghātikā, lohitudpādikā, titthiyapakkantikā ca hoti, aṭṭhakathāsu anāgataṃ vinayadharā sampañicchanti.

“Sampajānamusāvāde pācittiyaṃ”ti¹ vuttaṃ mariyādaṃ avitikkamanto tasmiṃca sikkhāpade sikkhatīti vuccati. **Sikkhāpadanti** asabhāvadhammo saṅketova, idha paññatti adhippetā. “Methunasamvarassetam adhivacanan”ti² samantapāsādikāyaṃ vuttaṃ, taṃ panattaṃ sandhāyāti likhitam. **Sikkhāti** taṃ taṃ sikkhāpadaṃ, sikkhanabhāvena pavattacittuppādo. **Sājivanti** paññatti. Tadattadassanattam pubbe “methunasamvarassetam adhivacanan”ti² vuttaṃ. Yasmā sikkhāya guṇasammatāya puññasammatāya tantiyā abhāvato lokassa dubbalyāvikammaṃ tattha na sambhavati. Patthanīyā hi sā, tasmā “**yañca**

1. Vi 2. 2 piṭṭhe.

2. Vi-Tīṭha 1. 187 piṭṭhe.

sājīvaṃ samāpanno, tasmim̐ dubbalabhāvaṃ appakāsetvā”ti vuttaṃ. Āṇāya hi dubbalyaṃ sambhavatīti upatisso. Dubbalyāvikammapadaṃ sikkhāpaccakkhānapadassa byañjanasiliṭṭhatāya vā parivārakabhāvena vā vedītabbaṃ. Atha vā yasmā sikkhāpaccakkhānassa ekaccaṃ dubbalyāvikammaṃ akataṃ hoti, tasmā taṃ sandhāya “sikkhaṃ apaccakkhāyā”ti padassa atthaṃ vivaranto “**dubbalyaṃ anāvikatvā**”ti āha. Tattha siyā yasmā na sabbāṃ dubbalyāvikammaṃ sikkhāpaccakkhānaṃ, tasmā “dubbalyaṃ anāvikatvā”ti paṭhamaṃ vatvā tassa atthaniyamattaṃ “sikkhaṃ apaccakkhāyā”ti vattabbanti? Taṃ na, kasmā? Atthā nukkamābhāvato. “Sikkhāsājīvasamāpanno”ti hi vuttattā “yaṃ sikkhaṃ samāpanno, taṃ apaccakkhāya, yaṅca sājīvaṃ samāpanno, tattha dubbalyaṃ anāvikatvā”ti vuccamāne anukkameneva attho vutto hoti, na aññāthā, tasmā idameva paṭhamaṃ vuttanti. **Tesaṃnyevā**ti cuddasannaṃ.

“Sikkhaṃ apaccakkhāyā”ti sabbasikkhāpadānaṃ sādharāṇatthaṃ “**ayamettha anupaññatī**”ti vuttaṃ.

Pavesanaṃ nāma āṅgaṇātaṃ pavesentassa āṅgaṇātena samphusaṇaṃ. **Paviṭṭhaṃ** nāma yāva mūlaṃ pavesentassa vippakatakālo vāyama-kālo. Sukkaviśaṭṭhisamaye āṅgaṇātaṃ **ṭhitaṃ** nāma. **Uddharaṇaṃ** nāma nīharaṇakālo. Vinayagaṇṭhipade pana “vāyāmato oramitvā ṭhānaṃ **ṭhitaṃ** nāmā”ti vuttaṃ, taṃ asaṅkarato dassanattaṃ vuttaṃ. Pavesanapaviṭṭha-uddharaṇakālesupi sukkaviśaṭṭhi hotiyeva. **Sādiyaṇaṃ** nāma sevanacittassa adhivāsanacittassa uppādanaṃ.

Ubhatovibhaṅge eva paññattāni sandhāya “**idaṃ hi sabbasikkhāpadānaṃ nidānaṃ**”ti vuttaṃ. “Vinayadharapañcamena gaṇena upasampadā”ti¹ vuttattā idha tatiyā sahayogena vuttā. Tasmā vīsati pi bhikkhū ce nisinnā, pañcamo vinayadharova icchitabbo, evaṃ sati pārājiko ce vinayadharo, upasampadākammaṃ kopetīti ce? Na, parivārāvasāne kammavagge² yaṃ kammavipattilakkhaṇaṃ vuttaṃ, tassa tasmim̐ natthitāya. “Kathaṃ vatthuto vā ñattito vā anussāvanato vā sīmato vā parisato vā”ti ettakaṃ vuttaṃ, nanu ayaṃ “parisato vā”ti vacanena saṅgahitoti ce? Na, “dvādasahi ākārehi parisato kammāni vipajjantī”ti³

1. Vi 3. 287, 288 piṭṭhesu.

2. Vi 5. 380 piṭṭhe.

3. Vi 5. 381 piṭṭhe.

suttassa hi vibhaṅge tassa anāmaṭṭhattāti ayamattho yasmā tattha tattha sarūpena vuttapāḷivaseneva sakkā jānitum, tasmā nayamukhaṃ dassetvā saṅkhittoti likhitaṃ. “Aṅgaṃ”ti padaṃ uddharitvā “sabbasikkhāpadesu āpattīnaṃ aṅgānaṃ veditabbaṃ”ti vuttaṃ, idha pana “aṅgaṃ”ti vuttaṃ, kasmā? Samuṭṭhānādīnaṃ parivārādīsu saṅkhepena āgatattā tattha gahetvā idhāpi niddiṭṭhānaṃ anaṅgānaṃ vavatthānābhāvato, sabbattha saṅkhepato ca vitthārato ca anaṅgatte vuccamāne ativitthārātāya tasmim tasmim sikkhāpade anūnaṃ vattabbato cāti veditabbo, sabbāpattīnaṃ saṅgāhakavasenāti attho.

Yāni sikkhāpadāni “kiriyaṇi”ti vuccanti, tesāṃ vasena kāyavācā saha viññattiyā veditabbā, akiriyaṇaṃ vasena vinā viññattiyā veditabbā. Cittaṃ panettha appamāṇaṃ bhūtārocanasamuṭṭhānassa kiriyattā, acittakattā ca. Tattha kiriyā āpattiyā anaṅgantaracittasamuṭṭhānā veditabbā. Aviññattijanakaṃpi ekaccaṃ bāhullanayena “kiriyaṇi”ti vuccati yatheva paṭhamapārājikaṃ. Viññattiyā abhāvepi”so ce sādīyati, āpatti pārājikassa, na sādīyati, anāpatti”ti hi vuttaṃ, viññattisaṅkhātāpi kiriyā vinā sevanacittena na hoti vuttacittajattā, vikārarūpattā, cittānuparivattikattā ca. Tasmā kiriyāsaṅkhātamidāṃ viññattirūpaṃ, itaraṃ cittajarūpaṃ viya janakacittena vinā na tiṭṭhati, itaraṃ saddāyatanāṃ tiṭṭhati, tasmā kiriyāya sati ekantato tajjanakaṃ sevanacittaṃ atthi evāti katvā na sādīyati, anāpattīti na yujjati. Yasmā viññattijanakaṃpi samānaṃ sevanacittaṃ na sabbakālaṃ viññattiṃ janeti, tasmā vināpi viññattiyā sayāṃ uppajjati katvā “sādīyati, āpatti pārājikassā”ti vuttaṃ. Nuppajjati ce, na sādīyati nāma, tassa anāpatti. Teneva bhagavā “kimcitto tvaṃ bhikkhū”ti¹ citteneva āpattiṃ paricchindati, na kiriyāyāti veditabbaṃ.

Ettha **samuṭṭhāna**ggahaṇaṃ kattabbato vā akattabbato vā kāyādibhedāpekkhameva āpattiṃ āpajjati, na aññathāti dassanappayojanāṃ. Tesu **kiriya**ggahaṇaṃ kāyādīnaṃ saviññattikāviññattikabhedadassanappayojanāṃ. **Sañña**ggahaṇaṃ āpattiyā aṅgānaṃgacittavisesadassanappayojanāṃ.

1. Vi 1. 72 piṭṭhādīsu.

Tena yaṃ cittaṃ kiriyalakkhaṇe vā akiriyalakkhaṇe vā sannihitaṃ, yato vā kiriyā vā akiriyā vā hoti, na taṃ avisesena āpattiyaṃ aṅgaṃ vā anaṅgaṃ vā hoti. Kintu yāya saññāya “saññāvimokkhaṃ”ti vuccati, tāya sampayuttaṃ cittaṃ aṅgaṃ, itaraṃ anaṅganti dassitaṃ hoti. Idāni yena cittaṃ sikkhāpadaṃ **sacittakaṃ** hoti, tadabhāvā **acittakaṃ**, tena tassa avisesena sāvajjajāya “lokavajjamevā”ti vuttaṃ. Kintu sāvajjāmyeva samānaṃ ekaccaṃ lokavajjaṃ, ekaccaṃ paṇṇattivajjanti dassanappayojanaṃ **cittalokavajjaggahaṇaṃ**. Cittameva yasmā “lokavajjan”ti vuccati, tasmā manokammampi siyā āpattīti anīṭṭhappasaṅganivāraṇappayojanaṃ **kammaggahaṇaṃ**.

Yaṃ panettha akiriyalakkhaṇaṃ kammaṃ, taṃ kusalattikavinimuttaṃ siyāti anīṭṭhappasaṅganivāraṇappayojanaṃ **kusalattikaggahaṇaṃ**. Yā panettha abyākatāpatti, taṃ ekaccaṃ avedanampi nirodhaṃ samāpanno āpajjati vedanāttikaṃ ettha na labbhatīti anīṭṭhappasaṅganivāraṇatthaṃ **vedanāttikaggahaṇaṃ**. Sikkhāpadaṃ hi sacittakapuggalavasena “ticittaṃ tivedanaṃ”ti laddhavohāraṃ acittakenāpannampi “ticittaṃ tivedanaṃ”icceva vuccati. Tatridaṃ sādhaḥasuttaṃ—“atthāpatti acittako āpajjati acittako vuṭṭhāti¹, atthāpatti kusalacitto āpajjati kusalacitto vuṭṭhāti”ti-ādi². “Sacittakaṃ āpattidīpanaṃ, saññāvimokkhaṃ anāpattidīpanaṃ, acittakaṃ vatthu-ajānanaṃ, nosaññāvimokkhaṃ vītikkamaṇājānanaṃ. Idameva tesāṃ nānāttan”ti³ likhitaṃ.

Sacittakapakkheti ettha yaṃ tāva gaṇṭhipadanayo—sacittakapakkheti surāpānādi-acittake sandhāya vuttaṃ. Sacittakesu pana yaṃ ekantamakusaleneva samuṭṭhāti, taṃ ubhayaṃ **lokavajjaṃ** nāma. Surāpānasmiṃ hi “surā”ti vā “pātuṃ na vaṭṭatī”ti vā jānitvā pivane akusalamevāti. Tattha “na vaṭṭatīti jānitvā”ti vuttavacanaṃ na yujjati paṇṇattivajjassapi lokavajjajāpasaṅgato. Imaṃ anīṭṭhappasaṅgaṃ pariharitukāmatāya ca **vajirabuddhittherena** likhitaṃ—“idha ‘sacittakan’ti ca ‘acittakan’ti ca vicāraṇā vatthuvijānane eva hoti, na paññattivijānane. Yadi paññattivijānane

1. Vi 5. 224 piṭṭhe.

2. Vi 5. 359 piṭṭhe.

3. Vajira-Ṭī 108 piṭṭhe.

hoti, sabbasikkhāpadāni lokavajjāneva siyuma, na ca sabbasikkhāpadāni lokavajjāni. Tasmā vatthuvijānane eva hotīti idaṃ yujjati. Kasmā? Yasmā sekhiyesu paññattivijānanameva pamāṇaṃ, na vatthumattavijānanan”ti. Ayaṃ panettha attho sikkhāpadasīsenā āpattiṃ gahetvā yassa sikkhāpadassa sacittakassa cittaṃ akusalameva hoti, taṃ lokavajjaṃ, sacittakācittakasaṅkhātassa acittakassa ca sacittakapakkhe cittaṃ akusalameva hoti, tampi surāpānādilokavajjanti imamattamaṃ sandhāya “yassā sacittakapakkhe cittaṃ akusalameva hoti, ayaṃ lokavajjā nāmā”ti vuttaṃ. “Sacittakapakkhe”ti hi idaṃ vacanaṃ acittakaṃ sandhāyāha. Na hi ekaṃsato sacittakāya “sacittakapakkhe”ti visesane payojanaṃ atthīti, evaṃ santepi aniyamena vuttaṃca niyamavasena eva gahetabbanti attho.

Tiracchānānaṃ panāti pana—saddena thullaccayādikāraṃ nivatteti. **Kiriyāti** ettha “ṭhitāṃ sādīyati”ti¹ vuttattā taṃ kathanti ce? “Sādi yati”ti vuttattā kiriyā eva. Evaṃ sante “kāyakammaṃ manokammaṃ”ti vattabbanti ce? Na, pacuravohāravasena “kāyakammaṃ”ti vuttattā. Ubbhājāṇumaṇḍalikāya labbhati evāti likhitaṃ. Pubbe vuttanayena saṃsandetvā gahetabbam. “Dunnikkhittassa bhikkhave padabyañjanassa atthopi dunnayo hoti”ti² vadantenāpi atthassa sukhaggahaṇatthameva padabyañjanassa sunikkhittabhāvo icchito, na akkharavacanāya, tasmā āha “attham hi nātho saraṇaṃ avocā”ti-ādi.

Paṭhamapārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Dutiyapārājikavaṇṇanā

Gāmā vā araṇṇā vāti lakkhaṇānupaññattikattā ādimhi vuttā. Sabbasmiṃhi vinayapiṭake gāmo, gāmūpacāro, gāmakkhetaṃ, gāmasīmā, gāmasīmūpacāroti pañcavidho gāmaḥedo veditabbo. Tathā āraṇṇakasīmāya ekaṃ agāmakam araṇṇaṃ, saṃvidhānasikkhāpadānaṃ³ ekaṃ, sagāmakam

1. Vi 1. 35 piṭṭhādīsu.

2. Am 1. 60 piṭṭhe.

3. Vi 2. 86 piṭṭhe.

ekaṃ, avippavāsasīmāya ekaṃ, gaṇamhā-ohīyanakassa¹ ekanti pañcavidho araṇṇabhedo veditabbo. Tattha atthi gāmo na gāmaparikāraṃ katthaci labhati, atthi gāmo na gāmakiccaṃ karoti, tathā atthi araṇṇaṃ na araṇṇaparihāraṃ katthaci labhati, atthi araṇṇaṃ na araṇṇakiccaṃ karotīti ayampi bhedo veditabbo.

Tattha avippavāsasīmāsammananakammavācāya ṭhapetvā “gāmañca gāmūpacāraṇcā”ti² ettha **gāmo** nāma parikkhitto ce, parikkhepassa anto, aparikkhitto ce, parikkhepokāsato anto veditabbo. Ayaṃ udositasikkhāpade “antogāmo”ti³ āgato. Sāsaṅkasikkhāpade “antaragharan”ti⁴ āgato anāsaṅkato. Yathāha “antaraghare nikkhipeyyāti samantā gocaragāme nikkhipeyyā”ti⁴. Tathā antaragharappaṭisaṃyuttānaṃ sekhiyānaṃ ayameva paricchedo veditabbo. “Yā pana bhikkhunī ekā gāmantaraṃ gaccheyyā”ti⁵ etthāpi ayameva paricchedo adhippeto “parikkhittassa gāmassa parikkhepaṃ atikkamantiyā, aparikkhittassa gāmassa upacāraṃ atikkamantiyā”ti⁵ vuttattā.

Yesu **purāṇapothhakesu** “upacāraṃ okkamantiyā”ti likhitaṃ, taṃ vikāle gāmappavesanasikkhāpadesu⁶ āciṇṇaṃ nayaṃ gahetvā pamādena likhīyati, na pamāṇaṃ. Yesu ca **potthakesu** vikāle gāmappavesanasikkhāpadassa **vibhaṅge**⁷ “gāmaṃ paviseyyāti parikkhittassa gāmassa parikkhepaṃ atikkamantassa, aparikkhittassa gāmassa upacāraṃ atikkamantassā”ti likhīyati, sā pamādalekhā. **Upacāraṃ okkamantassā**ti tattha pāṭho. Vuttañhi **samantapāsādikāyaṃ** “aparikkhittassa gāmassa upacāro adinnādāne vuttanayeneva veditabbo”ti⁸. Idha **kaṅkhāvitaraṇīyampi** vuttaṃ “santaṃ bhikkhuṃ anāpucchitvāti -pa- upacāraṃ okkamantassā”ti-ādi⁹.

Yaṃ pana **katthaci potthake** “bhikkhuniyā gāmantarādhikāre ekena pādena itarassa gāmassa parikkhepaṃ vā atikkamante, upacāraṃ vā okkante thullaccayaṃ, dutiyena atikkantamatte, okkantamatte ca saṃghādiseso”ti pāṭho dissati. Tattha “okkante, okkantamatte”ti etāni padāni

1. Vi 2. 296 piṭṭhe.

2. Vi 3. 148 piṭṭhe.

3. Vi 1. 299 piṭṭhe.

4. Vi 1. 378 piṭṭhe.

5. Vi 2. 293 piṭṭhe.

6. Vi 2. 213, 214, 215 piṭṭhesu.

7. Vi 2. 216 piṭṭhe.

8. Vi-Ṭṭha 3. 154 piṭṭhe.

9. Kaṅkhā-Ṭṭha 2. 268 piṭṭhe.

adhikāni, kevalaṃ likhitakehi aññehi likhitāni. **Katthaci potthake** “okkantamatte cā”ti padaṃ na dissati, itaraṃ dissati. Tāni dve padāni pāḷiyā virujjhanti. “Aparikkhittassa gāmassa upacāraṃ atikkāmentiyā”ti¹ hi pāḷi. Tathā samantapāsādikāya² virujjhanti. “Parikkhepārahaṭṭhānaṃ ekena pādena atikkamati, thullaccayaṃ, dutiyena atikkamati, saṃghādiseso. Apicettha sakagāmato -pa- ekena pādena itarassa gāmassa parikkhepe vā upacāre vā atikkante thullaccayaṃ, dutiyena atikkantamatte saṃghādiseso”ti² hi vuttaṃ.

Gaṇṭhipade cassa “parikkhepaṃ atikkāmentiyā”ti vatvā “upacārepi eseva nayo”ti vuttaṃ. **Anugaṇḍipade** ca “aparikkhittassa gāmassa upacāraṃ okkamantiyā”tipi potthakesu ekaccesu dissati, taṃ na gahetabban”ti vuttaṃ. Aparampi vuttaṃ “aparikkhittassa gāmassa upacāraṃ atikkāmentiyā”ti vacanenāpi evaṃ veditabbaṃ—vikāle gāmapavesane dvinnāṃ leḍḍupātānaṃ eva vasena upacāro paricchinditabbo, itarathā yathā ettha parikkhepārahaṭṭhānaṃ parikkhepaṃ viya katvā ‘atikkāmentiyā’ti vuttaṃ, evaṃ tatthāpi ‘aparikkhittassa gāmassa upacāraṃ atikkāmentassā’ti vadeyya. Yasmā pana tattha parikkhepārahaṭṭhānato uttarimeko leḍḍupāto upacāroti adhippeto. Tasmā tadatthadīpanatthaṃ ‘aparikkhittassa gāmassa upacāraṃ okkamantassā’ti vuttaṃ”ti.

Yaṃ pana **andhakatṭhakathāyaṃ** parikkhepārahaṭṭhānaṃyeva upacāranti sallakkhetvā “parikkhepaparikkhepārahaṭṭhānānaṃ ninnānākaraṇadīpanatthaṃ upacāraṃ okkamantassā”ti vuttaṃ, pāḷivisesamasallakkhetvā “aparikkhittassa gāmassa upacāraṃ atikkamantassa idha upacāro parikkhepo yathā bhaveyya, taṃ upacāraṃ paṭhamāṃ pādaṃ atikkāmentassa āpatti dukkaṭassa, dutiyaṃ pādaṃ atikkāmentassa āpatti pācittiyassā”ti vuttaṃ, taṃ na gahetabbameva pāḷiyā visesasambhavatoti. **Porāṇagaṇḍipade** “upacāraṃ atikkāmentiyā bhikkhuniyā gāmantarāpatti”ti vuttaṃ. Tasmā idha kaṅkhāvitaraṇiyā “ekena pādena itarassa -pa- atikkantamatte saṃghādiseso”ti³ ayameva pāṭho veditabbo. Etthāvatā imesu yathāvuttesu ṭhānesu yathāvuttaparichedova gāmoti veditabbo.

1. Vi 2. 293 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 184 piṭṭhe.

3. Kaṅkhā-Ṭṭha 300 piṭṭhe.

Imassa atthassa dīpanatthaṃ “gāmo nāma ekakuṭīkopī”ti-ādi¹ vuttaṃ. Imassa vasena asatipi parikkhepātikkame, upacārokkamane vā antarārāmato vā bhikkhunupassayato vā titthiyaseyyato vā paṭikkamanato vā taṃ gāmaṃ pavisantassa antarārāmaparikkhepassa, upacārassa vā atikkamanavasena gāmapaccayā āpattiyo veditabbā.

Gāmūpacāro pana “īhapetvā gāmañca gāmūpacārañcā”ti² ettha parikkhittassa gāmassa parikkhepova aparikkhittassa gāmassa parikkhepokāsova. Vuttañhetam aṭṭhakathāyaṃ “gāmūpacāroti parikkhittassa gāmassa parikkhepo, aparikkhittassa gāmassa parikkhepo kāso. Tesu adhiṭṭhitatecīvariko bhikkhu parihāraṃ na labhati”ti.³ Kim panettha kāraṇaṃ, yena ayaṃ gāmo, gāmūpacāro ca idha aññathā, aññattha tathāti? Aṭṭhuppattito “tena kho pana samayena bhikkhū ‘bhagavatā ticīvarena avippavāsasammuti anuññātā’ti antaraghare cīvarāni nikkhipanti”ti² imissāti aṭṭhuppattiyā “īhapetvā gāmañca gāmūpacārañcā”ti² vuttaṃ. Tasmā yattha antaragharasaññā, tattha avippavāsasīmā na gacchatīti veditabbā. Tena ca udositasikkhāpade “antogāme cīvaraṃ nikkhipitvā antogāme vattabban”ti⁴ ca “sabhāye vā dvāramūle vā, hatthapāsā vā na vijahitabban”ti⁴ ca vuttaṃ. Kappiyabhūmiyaṃ vasantoyeva hi kappiyabhūmiyaṃ nikkhittacīvaraṃ rakkhati. Sāsaṅkasikkhāpade pana “yasmā yattha gāme cīvaraṃ nikkhittaṃ, tena gāmena vippavasanto cīvarena vippavasatīti vuccati, tasmā puna gāmasīmaṃ okkamitvā vasitvā pakkamatī”ti vuttaṃ. Tasmiñhi sikkhāpade gāmasīmā gāmo nāmāti adhippeto. Tattha vikāle gāmappavesanasikkhāpadavibhaṅge “parikkhittassa gāmassa parikkhepaṃ atikkamantassa āpatti pācittiyassā”ti⁵ vacanato parikkhepo na gāmo. Kintu gāmūpacāroti lesena dassitaṃ hoti. Imasmiṃ pana sikkhāpadavibhaṅge “gāmūpacāronāmā”ti ārabhitvā “aparikkhittassa gāmassa gharūpacāre ṭhitassa majjhimassa purisassa leḍḍupāto”ti iminā aparikkhittassa parikkhepokāso gāmūpacāroti siddham. Tadattasambhavato tasmim gharūpacāre ṭhitassa leḍḍupāto gāmūpacāroti **kurundaṭṭhakathāyaṃ, mahāpaccariyampi**

1. Vi 1. 56 piṭṭhe.

2. Vi 3. 148 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 331 piṭṭhe.

4. Vi 1. 299 piṭṭhe.

5. Vi 2. 216 piṭṭhe.

vuttaṃ. Upacāro hi “gāmo ekūpacāro nānūpacāro”ti-ādīsu dvāraṃ,
 “ajjhokāso ekūpacāro”ti ettha samantā sattabbhantarasaṅkhātāṃ pamāṇaṃ,
 tasmā “gāmūpacāroti parikkhittassa gāmassa parikkhepo, aparikkhittassa
 gāmassa parikkhepokāso”ti **andhakatṭhakathāyaṃ** vuttanti veditabbaṃ.
 Tathā **kurundiyaṃ, mahāpaccariyaṇa**. Tathā pāḷiyampi “ajjhārāmo nāma
 parikkhittassa ārāmassa anto ārāmo, aparikkhittassa upacāro. Ajjhāvasatho
 nāma parikkhittassa āvasathassa anto āvasatho, aparikkhittassa upacāro”ti-
 ādīsu dissati. **Mahā-aṭṭhakathāyaṃ** pana “gāmūpacāro”ti-ādīsu dissati.
 Tasmā dutiyo leḍḍupāto upacāroti adhippeto.

“Aparikkhittassa gāmassa upacāraṃ okkamantassa āpatti pācittiyassā”ti
 pālivesesasambhavato ca paṭhamo leḍḍupāto gāmo eva, dutiyo gāmūpacāroti
 vuttaṃ. Parikkhittassa pana gāmassa indakhīle ṭhitassa majjhimassa
 purisassa leḍḍupāto gāmūpacāroti vuttanti ettha bhedo natthi. Ettāvata
 parikkhittassa duvidho upacāro, aparikkhittassa catubbidho upacāro yattha
 sambhavati, yattha ca na sambhavati, taṃ sabbaṃ dassitaṃ hoti.

Gāmakhettassa ca gāmasīmāya ca lakkhaṇaṃ aṭṭhakathāyameva vuttaṃ.
 Ubhayaṇhi atthato ekaṃ. Tattha gāmasīmāya gāmabhāvo
 sāsāṅkasikkhāpadavasena veditabbo.

Gāmasīmūpacāro nāma manussānaṃ kaṭṭhatīṇapupphaphalādi-
 atthikānaṃ vanacarakānaṃ valaṇṇanaṭṭhānaṃ. Imassa
 gāmasīmūpacārabhāvo udositasikkhāpade¹, “agāmake araṇṇe samantā
 sattabbhantarā”ti āgataṭṭhāne khandhake² ca veditabbo. Ettha hi bhagavā
 gāmantavāsīnaṃ bhikkhūnaṃ sīmaṃ dassento “yaṃ gāmaṃ vā nigamaṃ vā
 upanissāya viharatī”ti² vatvā dasseti. Tadanantarameva “agāmake”ti-ādina
 sattabbhantarasiṃmaṃ dasseti. Tasmā yo bhikkhu gāmaṃ vā nigamaṃ vā
 upanissāya na viharati, kevalaṃ nāvāya vā thalamaggena vā
 addhānamaggappaṭipanno hoti, tassa tattha tattha sattabbhantarasiṃma
 labbhatīti veditabbo. Vuttaṇhi “ekakulassa sattho

1. Vi 1. 302 piṭṭhe.

2. Vi 3. 150 piṭṭhe.

hoti, satthe cīvaraṃ nikkhipitvā purato vā pacchato vā sattabbhantarā na vijahitabban”ti-ādi¹. Idameva araṇṇaṃ sandhāya “āraṇṇakasīmāya ekaṃ agāmakam araṇṇaṃ”ti vuttaṃ.

Yaṃ sandhāya “agāmake araṇṇe addhajojane addhajojane āpatti pācittiyassā”ti² pāḷiyaṃ vuttaṃ. Idaṃ **saṃvidhānasikkhāpadānaṃ ekaṃ agāmakam araṇṇaṃ** nāma.

Purimena pana sagharaṃ saṅgahitaṃ, iminā tamasaṅgahitanti. Yaṃ sandhāya gaṇamhā ohīyanādhikāre aṭṭhakathāyaṃ³ “agāmake araṇṇeti ettha ‘nikkhamitvā bahi indakhīlā sabbametaṃ araṇṇaṃ’ti evaṃ vuttaṃ lakkhaṇaṃ araṇṇaṃ. Taṃ panetaṃ kevalaṃ gāmābhāvena ‘agāmakaṃ’ti vuttaṃ, na viñjhāṭavisadisatāyā”ti vuttaṃ. Yaṃ sandhāya “āraṇṇakam nāma senāsaṇaṃ pañcadhanusatikaṃ pacchimaṃ”ti⁴ vuttaṃ. **Idaṃ āraṇṇakasenaṇṇaṃ** nāma parikkhittassa parikkhepato bahi, aparikkhittassa pana parikkhepokaṣato bahi sarukkhaṃ vā arukkhaṃ vā vihāre kunnadisamākiṇṇampi araṇṇaṃ nāma. Tathā “gaṇamhā ohīyanakassa ekaṃ”ti vuttaṃ. Idaṃ araṇṇaṃva. Idaṃ pana pubbe agāmakabhāvena āgataṭṭhāne vuttalakkaṇameva hutvā nikkhamitvā bahi indakhīlā dassanūpacāravijahane ekameva āpattiṃ karoti, tato uddhaṃ anāpatti. “Saṃvidhānasikkhāpadānaṃ⁵ ekaṃ”ti vuttaṃ pana addhajojane addhajojane ekekaṃ āpattiṃ karoti, na tato oraṃ. Itarāṇi tīṇi yathāvuttaparichedato orameva tattha vuttavidhiṃ na sampādentī, paraṃ sampādentī. Evametesam āṇṇamaṇṇanānattaṃ veditabbaṃ.

Tattha pañcavidhe gāme yo “parikkhittassa gāmassa indakhīle ṭhitassa leḍḍupāto”ti⁶ vutto, so na katthaci vinayapiṭake upayogaṃ gato, kevalaṃ aparikkhittassa parikkhepokaṣato aparo eko leḍḍupāto gāmūpacāro nāmāti dīpanatthaṃ vutto. Parikkhittassapi ce gāmassa eko leḍḍupāto kappiyabhūmisamāno upacāroti vutto, pageva aparikkhittassa parikkhepokaṣato eko. So pana pākaṭattā ca ajjhokaṣattā ca okkamantassa āpattiṃ karoti

1. Vi 1. 301 piṭṭhe.

2. Vi 2. 174 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 186 piṭṭhe.

4. Vi 1. 377; Vi 2. 236 piṭṭhesu. 5. Vi 2. 174 piṭṭhe.

6. Vi 1. 56 piṭṭhe.

ṭhapetvā bhikkhuniyā gāmantarāpattiṃ. Bhikkhuniyo hi tasmim̐
dutiyaledḍupātasaṅkhāte gāmūpacāre vasanti āpattiṇca āpajjanti, gāmaṃ
pavisanti gāmantarāpattiṇca. Tāsaṃhi ṭhitattḥānaṃ araṇṇasaṅkhyāṃ gacchati
“tāvadeva chāyā metabbā -pa- tassā tayo ca nissaye, aṭṭha ca akaraṇīyāni
ācikkheyyāthā”¹ti¹ vacanato. Araṇṇappaṭisaṃyuttānaṃ sikkhāpadānaṃ,
vikālegāmapavesanasikkhāpadassa² ca bhikkhunīnaṃ asādhāraṇattā ca
antarārāmabhikkhunupassayappaṭikkamanādīnaṃ
kappiyabhūmibhāvavacanato ca “ekā gaṇamhā ohīyeyyāti agāmake araṇṇe
dutiyaikāya bhikkhuniyā dassanūpacāraṃ vā savanūpacāraṃ vā vijahantiyā
āpatti thullaccayassā”³ti-ādi³ sikkhāpadapaññattiko ca
bhikkhunikkhandhakanayena vā yasmā parikkhattassa gāmassa indakhīlato
paṭṭhāya aparikkhattassa upacārato paṭṭhāya nīyati, tattha antaraghare
nikkhattacīvare sati caturaṅgasamodhānena bhikkhū vasanti, tasmā
sagāmakaṃ nāma hoti.

Avippavāsasīmāya ekaṃ nāma “na bhikkhave bhikkhuniyā araṇṇe
vatthabbari, yā vaseyya, āpatti dukkaṭassā”¹ti¹ vacanato bhikkhunīnaṃ
araṇṇavāso nāma natthīti siddham. Tāya hi araṇṇe bhikkhunupassaye sati
anto-āvāsepi dutiyaikāya dassanasavanūpacāraṃ vijahantiyā āpatti. Tasmā
avippavāsasīmādhikāre “ṭhapetvā gāmaṇca gāmūpacāraṇca”⁴ti⁴ ettha yaṃ
ṭhānaṃ ṭhapitaṃ, tattheva bhikkhunupassayopi kappati, na tato paraṃ.

Tāsaṇca avippavāsasīmākammavācāyaṃ “ṭhapetvā gāmaṇca
gāmūpacāraṇca”¹ti vacanaṃ natthīti katvā tesveva gāmagāmūpacāresu
pharati. Tato paraṃ dutiyesu leḍḍupātādisu tasmaṃ akappiyabhūmikattā na
samānasamvāsakasīmā araṇṇe pharati bhikkhūnaṃ gāmagāmūpacāraṃ viya.
Tasmā vuttaṃ “bhikkhuniyā ṭhapetvā gāmantarāpattiṃ”¹ti.

Evam̐ tāva pañcavidham̐ gāmabhedam̐ araṇṇabhedaṇca ṇatvā idāni
“atthi gāmo na gāmaparihāraṃ katthaci labhati”¹ti-ādibhedo veditabbo.
Tattha yo aṭṭhakathāyaṃ “amanusso nāma yo sabbaso vā manussānaṃ
abhāvena yakkhapariggahabhūto”⁵ti⁵ vutto, so gāmo na gāmaparihāraṃ
katthaci sikkhāpade labhati. Yaṃhi sandhāya aṭṭhakathāyaṃ “taṃ panetaṃ
buddhakāle,

1. Vi 4. 472 piṭṭhe.

2. Vi 2. 213 piṭṭhe.

3. Vi 2. 296 piṭṭhe.

4. Vi 3. 148 piṭṭhe.

5. Vi-Ṭṭha 1. 258 piṭṭhe.

cakkavattikāle ca nagaraṃ hoti, sesakāle suññaṃ hoti
yakkhapariggahitaṃ¹ ti¹ vuttaṃ. Yo pana paṭirājacorādīhi viluttattā, kevalaṃ
bhayena vā chaḍḍito sagharova antarahitaḡāmaḡhūto, so “gāmantare
gāmantare āpatti pācittiyassā”² ti² vuttapācittiyaṃ janeti, vikāle
gāmapavesanaṃ, sekhiye cattāri janetīti veditabbā. Yo pana gāmo yato vā
manussā kenacideva karaṇīyena punapi āgantukāmā eva apakkantāti vutto,
amanusso so pakatigāmasadisova.

Atthi araṇṇaṃ na araṇṇaparihāraṃ katthaci labhatīti ettha “ajjhokāso
ekūpacāro nāma agāmake araṇṇe samantā sattabbhantarā ekūpacāro, tato
paraṃ nānūpacāro”³ ti³ ettha yvāyaṃ nānūpacāroti vutto, taṃ veditabbaṃ.
Yo pana parikkhittassa ekaledḍupātasankhāto gāmūpacāranāmako gāmo, yo
vā sattho nātirekacātumāsaniṇiṭṭho, so **atthi gāmo na gāmakkiccam karoti**.
Na hi taṃ ṭhānaṃ okkamanto gāmapavesanāpattiṃ āpajjati. Yaṃ pana
gāmasīmāya pariyāpannaṃ manussānaṃ valaṇjanaṭṭhānabhūtaṃ araṇṇaṃ,
taṃ **atthi araṇṇaṃ na araṇṇakkiccam karoti** nāma. Na hi tattha āraṇṇakasīmā
labbhatīti. Ettāvata “gāmā vā araṇṇā vā”⁴ ti imissā anupaṇṇattiyā
lakkhaṇānupaṇṇattibhāvo dassito hoti.

“Gonisādiniviṭṭhopi gāmo”⁴ ti⁴ ettha sace tassa gāmassa
gāmakhettaparicchedo atthi, sabbopi eko gāmo. No ce, upacārena vā
parikkhepena vā paricchinditabbo. Sace gāmakhette sati kānici tāni gharāni
aṇṇamaṇṇa-upacārappahonakaṃ ṭhānaṃ atikkamitvā dūre dūre kakāni
honti, vikāle gāmapavesa upacārova pamāṇaṃ.
Antaragharappaṭisaṃyuttesu sekhiyesu, bhikkhuniyā gāmantarāpattīsu ca
gharānaṃ parikkhepārahaṭṭhānaṃ pamāṇaṃ, uposathādikammānaṃ
gāmakhettaṃ pamāṇaṃ, āraṇṇakasenāsanassa āsannagharassa
dutiyaledḍupātato paṭṭhāya pañcadhanusatantarātā pamāṇanti evaṃ no
paṭibhānanti ācariyā.

“Yampi ekasmiṇyeva gāmakhette ekaṃ padesaṃ ‘ayampi visuṃgāmo
hotū’⁵ ti paricchinditvā rājā kassaci deti, sopi visuṃgāmasīmā

1. Vi-Ṭṭha 1. 247; Dī-Ṭṭha 1. 122 piṭṭhesu.

3. Vi 1. 302 piṭṭhe.

2. Vi 2. 88 piṭṭhe.

4. Vi 1. 56 piṭṭhe.

hotiyevā”ti¹ aṭṭhakathāvacanato taṃ pavisantiyā bhikkhuniyā gāmantarāpatti hoti eva. Sace tattha vihāro vā devakulam vā sabhā vā gehaṃ vā natthi, kevalaṃ vatthumattakameva hoti, gāmoti vinayakammaṃ sabbam tattha kappati. “Amanusso gāmo”ti hi vuttaṃ. Tañca ṭhānaṃ itarassa gāmassa parikkhepabbhantare vā upacārabbhantare vā hoti, vikāle gāmapavesanaṃ āpucchitvāva gantabbaṃ. No ce, araṇṇaṃ viya yathāsukhaṃ gantabbaṃ. Tattha ce ārāmo vā titthiyaseyyādīsu aññataro vā hoti, laddhakappameva. Bhikkhunupassayo ce hoti, gāmaṃ piṇḍāya pavisantiyā bhikkhuniyā gāmantarāpatti pariharitabbā. “Araṇṇaṃ nāma ṭhapetvā gāmañca gāmūpacārañca avasesaṃ araṇṇaṃ nāmā”ti² ettha parikkhepe sati yathāvuttaparichedaṃ gāmameva ṭhapetvā avasesaṃ tassa upacāraṃ, tato parañca araṇṇaṃ nāma, parikkhepe asati yathāvuttaparichedaṃ gāmūpacārameva ṭhapetvā tato paraṃ avasesaṃ araṇṇaṃ nāmāti adhippāyo. Evaṃ sati “nikkhamitvā bahi indakhilā sabbametaṃ araṇṇaṃ”ti³ vuttalakkaṇe agāmake araṇṇe gaṇamhā-ohīyanāpatti, tattha avippavāsaśīmāya pharaṇaṃ vikāle gāmapavesanāpattiyā anāpattīti evamādivinayavidhi sameti, aññathā na sameti.

“Ṭhapetvā gāmūpacāraṃ avasesaṃ araṇṇaṃ nāmā”ti⁴ vutte gāmūpacārato paro araṇṇanti siddhe “ṭhapetvā gāmaṃ”ti visesattho na dissati, gāmassa pana araṇṇabhāvappasaṅgabhayā vuttanti ce? Na, gāmūpacārassa abhāvappasaṅgato. Sati hi gāme gāmūpacāro hoti, so ca tava matena araṇṇabhūto. Kuto dāni gāmūpacāro. Gāmūpacāropi ce araṇṇasaṅkhaṃ gacchati, parova gāmoti katvā na yuttaṃ gāmassa araṇṇabhāvappasaṅgato ca. Tasmā “gāmā vā araṇṇā vā”ti ettha gāmūpacāropi “gāmo”tveva saṅgahito. Tasmā gāmassa araṇṇabhāvappasaṅgo na yujjati. Yadi evaṃ “ṭhapetvā gāmaṃ avasesaṃ araṇṇaṃ nāmā”ti ettakaṃ vattabbanti ce? Na, araṇṇassa paricchedajānanappasaṅgato. Tathā hi vutto “araṇṇaparichedo na paññāyati”ti no laddhi. Gāmūpacārapiyanto hi idha gāmo nāma. Yadi evaṃ “gāmassa ca araṇṇassa ca paricchedadassanattamaṃ vuttaṃ”ti aṭṭhakathāyaṃ vattabbaṃ, “araṇṇassa paricchedadassanattamaṃ vuttaṃ”ti

1. Vi-Ṭṭha 3. 333 piṭṭhe.

3. Abhi 2. 260 piṭṭhe.

2. Vi 1. 57 piṭṭhe.

4. Vi 3. 148 piṭṭhe.

kimatthaṃ vuttanti ce? Vuccate—aṭṭhakathācariyena paṭhamagāmūpacāraṃyeva sandhāya vuttaṃ “araññaparicchedadassanattā”ti. Sabbasikkhāpade hi bāhira-indakhīlato paṭṭhāya gāmūpacāraṃ araññaṃ nāma. Gāmaparicchedavacane payojanaṃ panettha natthi parikkhepeneva pākaṭabhūtattā. Dutiyagāmūpacārova gāmassa paricchedadassanattāṃ vutto parikkhepabhāvena apākaṭattā. Tattha paṭhamagāmūpacāro ce araññaparicchedadassanattāṃ vutto, tattha na vattabbo. “Nikkhamitvā indakhīlā sabbametaṃ araññaṃ”ti vattabbaṃ. Evaṃ sante subyattataraṃ araññaparicchedo dassito hoti, micchāgāho ca na hoti.

“Majjhimassa purisassa leḍḍupāto”ti hi vutte ayaṃ gāmūpacārova araññaṃ gāmūpacāraṃ vibhaṅgattā. Yadi araññaparicchedadassanattāṃ vuttaṃ, avuttakameva, araññato paranti ca micchāgāho hotīti ce, nanu vuttaṃ “paṭhamameva idaṃ parikkhittassa gāmassa upacaraniyamanattāṃ vuttaṃ”ti? Araññaparicchedadassanattāṃ kiñcāpi “gāmūpacāro”ti-ādi āraddhaṃ, indakhīle ṭhitassa majjhimassa purisassa leḍḍupātoto pana evaṃ vacanappayojanaṃ. “Aparikkhittassa ca gāmassa yvāyaṃ leḍḍupāto upacāro”ti **mahā-aṭṭhakathāyaṃ** vutto, tassa niyamananti vuttaṃ hoti. Kathaṃ paññāyatīti ce? “Araññaṃ nāmā”ti padaṃ anuddharitvā “gāmūpacāro nāmā”ti uddharaṇassa katattā. Tattha “gāmūpacāro nāmā”ti mātīkāyaṃ avijjamānaṃ padaṃ uddharanto tayo atthavase dasseti. Seyyathidaṃ—araññaparicchedadassanameko attho, aparikkhittassa gāmassa upacārena saddhiṃ paricchedadassanameko, na kevalaṃ aparikkhittassayeve upacāro vinayādhikāre sappayojano dassitabbo, nippayojanopi parikkhittassa upacāro iminā pariyāyena labbhatīti anusaṅgappayojanameko atthopi veditabbo.

“Aparikkhittassa gāmassa gharūpacāre ṭhitassa majjhimassa purisassa leḍḍupāto”ti idaṃ bhagavā tayo atthavase paṭicca abhāsi. Seyyathidaṃ—aparikkhittassa gāmassa paricchedadassanameko, avippavāsaṃmādhikāre ayameva gāmūpacāroti dassanameko, tattha ṭhitassa dutiyo leḍḍupāto sabbattha gāmappaṭisaṃyuttesu sikkhāpadesu sakiccano upacāroti dassanamekoti evaṃ bhagavā attano desanāvīlāsappattiya ekekapaduddhāraṇena tayo atthavase dassetīti veditabbaṃ.

Tathā avippavāsasīmākammavācāya “ṭhapetvā gāmañca gāmūpacārañcā”¹ti etthāpi parikkhepe sati gāmaṃ ṭhapetvā, asati gāmūpacāraṃ ṭhapetvāti attho. Parikkhittassa, aparikkhittassa ca majjhe ārāme avippavāsasīmāsammananakāle ayaṃ nayo ativiya yujjati. Ubhayaparivajjanato pubbe vuttanayena vā ubhayattha ubhayaṃ labbhateva. “Antarārāmesu pana āciṇṇakappā bhikkhū avippavāsasīmaṃ sammannanti”²ti **gaṇṭhipade** vuttaṃ. “Antaragharappaṭisaṃyuttānaṃ sekhiyānaṃ antarārāmesu asambhavato antarārāmo na gāmasaṅkhaṃ gacchati, tasmā tatthapi avippavāsasīmā ruhatevā”³ti eke. Te bhikkhū dutiyassa gāmūpacāraṃ gāmasaṅkhasabhāvato tāsāṃ imāya dutiyāya avippavāsakammavācāya abhāvaṃ dassetvā paṭikkhipitabbā. Ajjhārāmo pana gāmopi samāno titthiyaseyyādi viya kappiyabhūmīti veditabbo.

Āpattiyā paricchedaṃ, tathānāpattiyāpi ca.

Dassetuṃ gāmasambandha-sikkhāpadavibhāvaṃ.

Gāmagāmūpacārā dve, dassitā idha tādinaṃ.

Sīmā sīmūpacārā tu, anekantāti nuddhaṭṭā.

Upacārā ca dve honti, bāhirabbhantarabbasā.

Parikkhittāparikkhitta-bhedā ce caturo siyumaṃ.

Ayañhi **upacārasaddo** vinayaṭṭake “anujānāmi bhikkhave agilānenapi ārāme āramūpacāre chattaṃ dhāretuṃ”⁴ti² evamādisu bāhire upacāre dissati. Bāhiro upacāro nāma parikkhepato, parikkhepārahaṭṭhānato vā eko leḍḍupāto. “Ajjhārāmo nāma parikkhittassa āramassa anto-ārāmo, aparikkhittassa upacāro. Ajjhāvasatho nāma parikkhittassa āvasathassa anto-āvasatho, aparikkhittassa upacāro”³ti-ādisu³ pana upacārasaddo abbhantare upacāre dissati. Abbhantaro upacāro ca nāma parikkhepo, parikkhepārahaṭṭhānañca hoti. Idha pana parikkhepo “ajjhārāmo, ajjhāvasatho”⁴ti vā na vuccati, anto eva ārāmo, āvasatho vā. Tesu bāhirabbhantarabhedabhinnesu dvīsu upacāresu avippavāsasīmādhikāre “ṭhapetvā gāmañca gāmūpacārañcā”⁴ti⁴ ettha gāmūpacāro nāma

1. Vi 3. 148 piṭṭhe. 2. Vi 4. 270 piṭṭhe. 3. Vi 2. 212 piṭṭhe. 4. Vi 3. 148 piṭṭhe.

abbhantarūpacāro adhippeto, na bāhiro. Bhikkhuniyā araṇṇasaññitatāya tassa bāhirassa, tassā gāmantarāpattiyaṃ ṭhānabhūtattā ca abbhantara-upacārassāti idamettha kāraṇadvayaṃ veditabbaṃ. Tattha idha adinnādānapārājikavibhaṅgeva paṭhamo gāmūpacāro dassito, so bāhiro, dutiyo abbhantaroti veditabbo. Paṭhamena ca aparikkhittassa gāmassa dutiyaḷḷdupātasāṅkhāto bāhiro upacāro, dutiyena ca parikkhittassa gāmassa parikkhepato bāhiraṅkhāto abbhantaro upacāro lesena dassitoti veditabbo. Evaṃ cattāropi upacārā idha bhagavatā desanāvilāsappattena desanālīlaya dassitā hontīti ayaṃ nayo suṭṭhu lakkhetvā ācariyehi sammantayitvā yathānurūpaṃ tattha yojetabbo. Itarathā—

Asambudhaṃ buddhamahānubhāvaṃ,
Dhammassa gambhīranayattataṇca.
Yo vaṇṇaye naṃ vinayaṃ aviññū,
So duddaso sāsanaṇāsahetu.

Pāliṃ tadatthaṇca asambudhaṃ hi,
Nāseti yo aṭṭhakathānayaṇca.
Anicchayaṃ nicchayato parehi,
Gāmoti teyeva purakkhato so.

Anukkameneva mahājanena,
Purakkhato paṇḍitamāni bhikkhu.
Apaṇḍitānaṃ vimatiṃ akatvā,
Ācariyalīlaṃ purato karoti.

Tattha hi pāliyaṃ “gāmassa upacāro gāmūpacāro, gāmasaṅkhāto upacāro gāmūpacāro nāmā”ti uddharitvā gāmassa upacāraṃ dassento “indakhīle ṭhitassa majjhimassa purisassa ḷḷḍupāto”ti¹ vatvā puna gāmasaṅkhātāṃ upacāraṃ dassento “gharūpacāre ṭhitassa majjhimassa purisassa ḷḷḍupāto”ti¹ vuttaṃ. Imamatthaṃ sandhāya vikāle gāmappavesana gāmantara-avippavāsasammuti-ādīsū parikkhepārahaṭṭhānameva gāmūpacāranti vuttanti likhitaṃ.

1. Vi 1. 56 piṭṭhe.

Atthato ekanti ettha saṅkhāsaddaṃ saṅkhātasaddena samānayaṭi.
“Ādiyeyyā”ti idaṃ pañcavīsatiyā avahārānaṃ sādharmaṇapadaṃ.
 Ṭhānācāvanavasena ca khilādīni saṅkāmetvā khetṭadiggahaṇavasena cāti
 attho. Ṭhānācāvane yathā sāmikassa dhuranikkhepādiṃ anoloketvāva āpatti,
 tathā ihāpīti gahetabbā.

“Asukaṃ nāma bhaṇḍaṃ avaharissāmī”ti sabbesaṃ ekāsayattā
“ekenāpī”ti vuttaṃ. Yadi āpatti icchitabbā, saṃvidhāvahāro nāma eko
 avahāro parihāyitabbo.

Okāsaparikappe ṭhānācāvanāya gahitampi okāsaparikkappitattā rakkhati.
 Okāsātikkamova pamāṇaṃ pubbe asuddhacittena gahitattā. Idāni
 suddhacittena gahitepi hoti evāti vadanti, taṃ na sundaraṃ. Ettha pana
 vinicchayo samantapāsādikam¹ oloketvā gahetabbo.

Uddhāro natthīti ṭhānācāvanaṃ natthīti attho.

Uddhatamatte avahāro sakalassa payogassa niṭṭhāpitattā, na
 atthasādhakavasena. **Uddhāreyeva rakkhatīti** ettha eva saddena pātane na
 rakkhatīti atthe siddhepi atthasādhakavasena atthaṃ dassetuṃ **“taṃ**
uddharitvā”ti-ādi vuttaṃ.

“Pathabyārājapadesarājādayo bahū, tesāṃ saṅgaṇhanatthaṃ ‘rājāno’ti
 bahuvacanaṃ vuttaṃ”ti likhitaṃ. Kiñcāpi bahuvacanaṃ kataṃ, idaṃ pana
 ekaṃ bimbisāramevāti daṭṭhabbaṃ. Rājānoti kiñci aniddisitvā
 sādharmaṇavasena kiñcāpi vuttaṃ, idaṃ pana bimbisāramevāti.

Pubbappayogeti ettha gamanakāle maggasodhanādhikaraṇe
 apācittiyakhette dukkaṭaṃ, latācchedanādīsu pācittiyameva. Gantvā pana
 kumbhimatthake jātalatādicchedane sahapayogattā dukkaṭaṃ. “Ekabhaṇḍe
 evaṃ bhāriyamidaṃ, ‘tvampi ekapassaṃ gaṇha, ahampi ekapassaṃ
 gaṇhāmī’ti saṃvidahitvā ubhayesaṃ payogena ṭhānācāvane kate
 kāyavācācittēhi samuṭṭhāti. Aññathā sāhatthikaṃ vā āpattikassa aṅgaṃ na

1. Vi-Ṭṭha 1. 262 piṭṭhādīsu.

hoti, āṇattikaṃ vā sāhatthikassāti vuttalakkaṇena virujjhati”ti
vinayagaṇṭhipade likhitaṃ. **Pi**-saddo panettha tattheva likhito.

Kāyavācāsamuṭṭhānaṃ, yassā āpattiya siyā.
 Tatra vācaṅgaṃ cittaṃva, kammaṃ nassā vidhīyati,
 Kiriyaṅkiriyaḍikaṃ yañce, yampi kammattayaṃ bhava.
 Na yuttaṃ taṃ viruddhattā, kammamekaṃva yujjati¹.

Dutiyapārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Tatiyapārājikavaṇṇanā

Yathā nātapariññā dhammānaṃ sabhāvajānaṇameva “idaṃ rūpaṃ, ayaṃ vedanā”ti, tīraṇapariññā pana dhammasabhāvena saddhiṃ aniccādivasena pavattamānaṃ “rūpaṃ aniccanti vā”ti-ādi, evamidha saddhiṃ cetetvā ekattenāpi pāṇātipātābhāvā **“jīvitā voropeyyā”**ti vuttaṃ. “Manussaviggahan”ti vuttatā gabbhaseyyakānaṃ vasena sabbasukhuma-attabhāvato paṭṭhāya dassetuṃ **“kalalato paṭṭhāyā”**ti āha. Ettha jīvitā voropento paccuppanato viyojeti. Tattha khaṇapaccuppannaṃ na sakkā voropetuṃ, santatipaccuppannaṃ vā addhāpaccuppannaṃ vā sakkā. Kathaṃ? Tasmiṃhi upakkame kate laddhūpakkamaṃ jīvitadasakaṃ nirujjhamānaṃ dubbalassa parihīnavegassa paccayo hoti. Santatipaccuppannaṃ yathā dve tayo javanavāre javitvā nirujjhati addhāpaccuppannaṃca tadanurūpaṃ katvā nirujjhati, tathā paccayo hoti. Tato santatipaccuppannaṃ vā addhāpaccuppannaṃ vā yathāparicchinnaḍakālaṃ apatvā antarāva nirujjhati. Evaṃ tadubhayampi voropetuṃ sakkā. Tasmā paccuppannaṃ viyojeti.

“Imassa panatthassā”ti vohāravasena vuttamatthaṃ paramatthavasena āvibhāvatthaṃ **“pāṇo veditabbo”**ti-ādi vuttaṃ. Kāyaviññāttisahitāya cetanāya payujjati **payogo**, ko so? Sarīre satthādīnaṃ gamanaṃ paharaṇanti kāyavacīviññāttisahitāya cetanāya parasarīre satthapātanaṃ. **Dūre ṭhitanti** dūre vā tiṭṭhatu, samīpe vā.

1. Vajira-Ṭī 141 piṭṭhe passitabbaṃ.

Hatthato muttena pahāro **nissaggiyo**. **Tatthā**ti nissaggiyappayoge. **Yo koci maratū**ti ettha mahājanasamūte na sakkā. Yassūpari saro patati, tasseva jīvitamaraṇaṃ kātum, na tassa kassaci jīvitamaraṇaṃ. **Āṇāpananti** vacīviññattisahitāya cetanāya adhippetatthasādhanaṃ. Teneva “sāvetukāmo na sāveti”¹ti vuttaṃ. **Āṇattiniyāmakā**ti āuattikappayogasādhikā. Etesu hi avirajjhitesu eva āṇattipayogo hoti, na aññathā.

Rūpūpahāroti ettha—

“Mamālābhena esitthī, maratū”ti samīpago.

Duṭṭhacitto sace yāti, hoti so itthimārako.

Bhikkhatthāya sace yāti, jānantopi na mārako.

Anatthiko hi so tassā, maraṇena upekkhako.

Viyogena ca me jāyā, jananī ca na jīvati.

Iti jānaṃ viyuñjanto, tadatthiko hoti mārako.

Pabbajjādinimittaṇce, yāti jānaṃ na mārako.

Anatthiko hi so tassā, maraṇena upekkhako.

Hārakasaddassa bhedato atthaṃ vitthāretvā ubhayampi ekamevāti dassetuṃ “**sattañca taṃ hārakañcā**”ti-ādi vuttaṃ. **Etena thāvarappayogaṃ dasseti** sāhatthikādīsu payogesū. “**Iti cittamano**”ti uddharitvāpi itisaddassa attho na tāva vutto. Kiñcāpi na vutto, adhiḥkāravasena pana āgataṃ itisaddaṃ yojetvā **iti cittasaṅkappoti** ettha “maraṇasaññī maraṇacetano maraṇādhippāyo”ti vuttattā maraṇaṃyeva vakkhatīti veditabbo. **Vuttanayenā**ti chappayogavasena. Sāhatthikanissaggiyappayogesū sanniṭṭhāpakacetanāya sattamāya saha uppannakāyaviññattiyā sāhatthikatā veditabbā. Āṇattike pana sattahipi cetanāhi saha vacīviññattisambhavato satta satta saddā ekato hutvā ekekakkharabhāvaṃ gantvā yattakehi

1. Vi 1. 34 piṭṭhe.

akkharehi attano adhippāyaṃ viññāpentī, tadavasānakkharasamuṭṭhāpikāya sattamacetanāya sahaajātavacīviññattiyā āṇattikatā veditabbā.

Tatīyapārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Catutthapārājikavaṇṇanā

Idheva saṅgahanti, “iti jānāmi, iti passāmi”ti pade kathanti ce, “**Iti jānāmi**”ti-ādimāha. Kevalaṃ “pāpicchatāyā”ti¹ vacanato mandattā momūhattā samudācarantassa anāpattīti dīpitaṃ. ‘Atītakāle² sotāpannomhī”ti vadanto pariyāyena vadati, “yo te vihāre vasati, so bhikkhu arahā”ti-ādīsu³ viya sikkhāpadepi “iti jānāmi”ti⁴ paccuppannameva vuttaṃ.

Catutthapārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

Mātughātakapitughātakā-arahantaghātakā tatīyapārājikaṃ āpannā, bhikkhunīdūsako, lambī-ādayo ca cattāro paṭhamapārājikaṃ āpannā evāti katvā kuto catuvīsattīti ce? Na, adhippāyājānanato. Mātughātakādayo hi cattāro idhānupasaṃpannā eva adhippetā, lambī-ādayo cattāro kiñcāpi paṭhamapārājikena saṅgahitā yasmā pana ekena pariyāyena methunadhammaṃ paṭisevino honti, tasmā visum vuttā. **Na labhati bhikkhūhīti** ettha “uposathādibhedam saṃvāsan”ti ettakaṃ vuttaṃ. Vinayaṭṭhakathāyaṃ

“uposathappavāraṇāpātīmokkhuddesasaṃghakammappabhedan”ti⁵ vuttaṃ. Pāḷiyaṃ “saṃvāso nāma ekakammaṃ ekuddeso samasikkhatā”ti⁶ vuttaṃ. Tividhenāpi saṃghakammaṃ kātuṃ na vaṭṭattīti paṭikkhittaṃ. “Na bhikkhave gahaṭṭhena nisinnaparisāya pātīmokkham uddisitabban”ti-ādī⁸ pātīmokkhappavāraṇāsu eva āgataṃ, aññesu ca evarūpesu ṭhānesu sesaṃ kammaṃ kātuṃ natthi paṭikkhepo. Ācariyāpi “sesaṃ kammaṃ kātuṃ vaṭṭati, natthi āpatti”ti vadanti. “Antimavatthu ajjhāpannaṃ amūlakena pārājikena codentassa saṃghādiseso,

1. Kaṅkhā-Tīha 125 piṭṭhe.

2. Atītatābhāve (Vajira-Tī 172 piṭṭhe.)

3. Vi 5. 61 piṭṭhe.

4. Vi 1. 116, 117 piṭṭhesu.

5. Vi-Tīha 1. 103 piṭṭhe.

6. Vi 1. 34, 58, 94, 118 piṭṭhesu.

7. Sotabbaṃ (Ka)

8. Vi 3. 155, 189 piṭṭhesu.

saṃghādisesena codentassa pācittiyanti bhikkhuno viya vuttaṃ, na anupasampannassa viya dukkaṭaṃ. Tasmā tena sahaseyyā, tassa paṭiggahaṇaṃca bhikkhussa vaṭṭatīti ācariyā vadanti”ti likhitaṃ. **“Yathā pure tathā pacchāti** ‘ekakammaṃ ekuddeso samasikkhatā’ti evaṃ vuttasaṃvāsassa abhabbatāmattaṃ sandhāya vuttan”ti vadanti, vīmaṃsitabbaṃ.

Idāni catunnampi sādharmaṇaṃ pakiṇṇakaṃ—methunadhammaṃ paṭisevanto atthi koci pārājiko hoti asaṃvāso, atthi koci na pārājiko hoti asaṃvāso, atthi koci na pārājiko saṃvāso dukkaṭavattusmiṃ vā thullaccayavattusmiṃ vā paṭisevanto, atthi koci na pārājiko pakkhapaṇḍako apaṇḍakapakkhe upasampanno paṇḍakapakkhe methunadhammaṃ paṭisevanto. So āpattiṃ nāpajjatīti napārājiko nāma. Na hi abhikkhussa āpatti nāma atthi. So anāpattikattā apaṇḍakapakkhe āgato kiṃ asaṃvāso hoti, na hotīti? Hoti. “Abhabbo tena sarīrabandhanenā”ti¹ hi vuttaṃ. “Yo pana bhikkhu bhikkhūnaṃ sikkhāsājīvasamāpanno -pa- asaṃvāso”ti² vuttattā yo bhikkhubhāvena methunaṃ dhammaṃ paṭisevati, so eva abhabbo. Nāyaṃ apārājikattāti ce? Na, “byattena bhikkhunā paṭibalena saṃgho nāpetabbo”ti³ vuttaṭṭhāne yathā abhikkhunā kammavācāya sāvītāyapi kammaṃ ruhati kammavipattiyaṃ asambhavato, evaṃsāmpadamidaṃ daṭṭhabbaṃ. Tatrāyaṃ viseso—upasampannapubbo evaṃ ce kammavācaṃ sāveti, saṃgho ca tasmīṃ upasampannasaññī eva ce, kammaṃ ruhati, nāññathāti no khantīti ācariyo.

Gahaṭṭho vā titthiyo vā paṇḍako vā kammavācaṃ sāveti, saṃghena kammavācā na vuttā hoti. “Saṃgho upasampādeyya, saṃgho upasampādeti, upasampanno saṃghenā”ti⁴ hi vacanato saṃghena kammavācāya vattabattāya saṃghapariyāpannena, saṃghapariyāpannasaññitena vā ekena vuttāya saṃghena vuttā hotīti veditabbo, na gahaṭṭhatitthiyapaṇḍakādīsū aññatarena. Ayameva sabbakammesu yutti daṭṭhabbā.

Tathā atthi methunaṃ dhammaṃ paṭisevanto koci nāsetabbo, “yo bhikkhunidūsako, ayaṃ nāsetabbo”ti⁵ vuttattā tena eva so

1. Vi 3. 134 piṭṭhe.

2. Vi 1. 28 piṭṭhe.

3. Vi 3. 131 piṭṭhe.

4. Vi 3. 132, 133 piṭṭhesu.

5. Vi 3. 123 piṭṭhe. (Atthato samānaṃ)

anupasampannova saḥaseyyāpattiṃ vā aññaṃ vā tādisaṃ janeti, tassa omasane ca dukkaṭaṃ hoti. Abhikkhuniyā methunadhammaṃ paṭisevanto na nāsetabbo, “antimavatthum ajjhāpanno bhikkhave anupasampanno na upasampādetabbo”ti pāḷiyā abhāvato, teneva so upasampannasaṅkham gacchati, saḥaseyyāpatti-ādiṃ na janeti, kevalaṃ asaṃvāsoti katvā gaṇapūraṇaṃ na hoti. Ekakammakuddeso hi saṃvāsoti vutto, samasikkhatāpi saṃvāsoti katvā so tena saddhiṃ natthīti. Padasodhammāpattiṃ pana janetīti kāraṇacchāyā dissatīti. Yathā bhikkhuniyā saddhiṃ bhikkhusaṃghassa ekakammādino saṃvāsassa abhāvā bhikkhunī asaṃvāsā bhikkhussa, tathā bhikkhu ca bhikkhuniyā, padasodhammāpattiṃ pana na janeti. Tathā antimavatthum ajjhāpannopi ekacco “yo nāsetabboti vutto”ti iminā nidassanena sakāraṇacchāyā ajjupekkhitā hotīti na gahaṇaṃ gacchati. Apica “ubho nāsetabbā, dūsako nāsetabbo”ti¹ vacanato, “mettiyaṃ bhikkhunim nāsethā”ti² vacanato ca yo saṃghamajjhaṃ pavisitvā anuvijjakena anuvijjyamāno parājito, sopi anupasampannova, na omasavādapācittiyaṃ janetīti veditabbo.

Apicettha sikkhāpaccakkhātakacatukkaṃ veditabbaṃ. Atthi hi puggalo sikkhāpaccakkhātako na sikkhāsājīvasamāpanno atthi puggalo na sikkhāpaccakkhātako sikkhāsājīvasamāpanno, atthi puggalo sikkhāpaccakkhātako ceva sikkhāsājīvasamāpanno ca, atthi puggalo neva sikkhāpaccakkhātako na sikkhāsājīvasamāpanno. Tattha tatiyo bhikkhunī sikkhāpaccakkhātakā veditabbā. Sā hi yāva na liṅgaṃ pariccajati, kāsāvesu sa-ussāhāva samānā sāmāñña cavitukāmā sikkhaṃ paccakkhantīpi bhikkhunī eva sikkhāsājīvasamāpannāva. Vuttañhi bhagavatā “natthi bhikkhave bhikkhuniyā sikkhāpaccakkhānaṃ”ti³. Kadā pana sā abhikkhunī hotīti? Yadā sā vibbhantāti saṅkhaṃ gacchati. Vuttañhi bhagavatā “yadeva sā vibbhantā, tadeva sā abhikkhunī”ti³. Kittāvatā pana vibbhantā hotīti? Sāmāñña cavitukāmā kāsāvesu anālayā kāsāvaṃ vā apaneti, naggā vā gacchati, tiṇapaṇṇadinā vā paṭicchādetvā gacchati,

1. Vi 1. 41 piṭṭhe.

2. Vi 1. 249 piṭṭhe.

3. Vi 4. 474 piṭṭhe.

kāsāvaṃyeva vā gihinivāsanākārena nivāseti, odātaṃ vā vatthaṃ nivāseti, liṅgeneva vā saddhiṃ titthiyesu pavisitvā kesaluñcanādivataṃ samādiyati, titthiyaliṅgaṃ vā samādiyati, tadā vibbhantā nāma hoti. Tattha yā salīṅge ṭhitāva titthiyavataṃ samādiyati, sā titthiyapakkantabhikkhu viya pacchā pabbajjampi na labhati. Sesā pabbajjameva labhati, na upasampadaṃ. Pāḷiyaṃ kiñcāpi “yā bhikkhave bhikkhunī sakāvāsā titthāyatanaṃ saṅkantā, sā āgatā na upasampādetabbā”¹ti vacanato yā paṭhamāṃ vibbhamitvā pacchā titthāyatanaṃ saṅkantā, sā āgatā upasampādetabbāti anuññātaṃ viya dissati. Saṅgīti-ācariyehi pana “catuvīsati pārājikānī”²ti vuttattā na puna sā upasampādetabbā. Tasmā eva sikkhāpaccakkhānaṃ nānuññātaṃ bhagavatā. Antimavatthum ajjhāpannā pana bhikkhunī eva. Pakkhapaṇḍakīpi bhikkhunī eva. Imaṃ nayaṃ catūsupi yojetvā yathārahaṃ kathetabbaṃ.

Pārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 4. 474 piṭṭhe.

2. Vi-Tṭha 2. 103 piṭṭhe.

Samghādisesakaṇḍa

1. Sukkavisatṭhisikkhāpadavaṇṇanā

Aññatra supinantāti svāyaṃ dubbalavatthukattā cetanāya paṭisandhim ākaḍḍhitum asamatthā, supine upaṭṭhitam nimittam hi dubbalam. Pavatte pana aññehi kusalākusalehi upatthambhitā vipākam deti. Kiñcāpi vipākam deti, atha kho avisaye uppannattā abbohārikāva supinantacetanāti likhitam. Yam panettha “supine upaṭṭhitam nimittam hi dubbalam”ti vuttam, tam anekantam, na ca ārammaṇadubbalatāya cittappavatti dubbalā atītānāgatārammaṇāya, paññattārammaṇāya vā adubbalatā. Tasmā **dubbalavatthukattā**ti dubbalahadayavatthukattāti no takkoti¹ ācariyo. Avatthukatāya dubbalabhāvo yujjati ce? Na, avatthukāya bhāvanāpabhavāya atirekalavasambhavato. Bhāvanābalasamappitam hi cittam arūpampi samānam atibhārampi karajakāyam gahetvā ekacittakkhaṇeneva brahmalokampi pāpetvā ṭhapeti, tappaṭibhāgam anappitampi kāmāvacaracittam karajakāyam ākāse laṅghanasamattham karoti. Kim panettha tam anumānakaraṇam? Yena cittasseva ānubhāvoti paññāyeyya cittānubhāvena ṭhapanalaṅghanādikiriyāvisesanibbattidassanato. Pakaticittasamuṭṭhānarūpam viya asaṃsaṭṭhattā, nikkhamanattā ca vatthisīsam, kaṭi, kāyoti tidhā sukkassa ṭhānam pakappenti ācariyā. Sappavisam viya tam daṭṭhabbam, na ca vise ṭhānaniyamo, kodhavasena passantassa hoti. Evamassa na ṭhānaniyamo, rāgavasena upakkamantassa hoti no takkoti ācariyo.

“**Dakasotam anotiṇṇepī**”ti idam “otiṇṇamatte”ti iminā virujjhatīti ce, tam dassetum “**ṭhānato pana cutan**”ti-ādimāha. Tassattho—nimitte upakkamam katvā sukkam ṭhānā cāvetvā puna vippaṭisāravasena dakasotorohaṇam nivāretum na sakkā, tathāpi adhivāsādhippāyena adhivāsetvā antarā dakasotato uddham nivāretum asakkuṇeyyatāya “**bahi nikkhante vā**”ti vuttam, tasmā ṭhānā cutam hi

1. Vajira-Ṭī 178 piṭṭhe.

avassaṃ dakasotaṃ otaratīti aṭṭhakathāya adhippāyo. Tasmā ubhayaṃ sametīti gahetabbo.

Etthāha—kasmā imasmim sikkhāpade “yo pana bhikkhū”ti-ādinā kārako na niddiṭṭhoti? Vuccate—adhippāyāpekkhāya bhāvato kārako na niddiṭṭho tassa sāpekkhabhāvadassanattamaṃ. Kathaṃ? Kaṇḍuvanādi-adhippāyacetanāvasena cetentassa kaṇḍuvanādi-upakkamena upakkamantassa methunarāgavasena ūru-ādīsu dukkaṭavattthūsu, vaṇādīsu thullaccayavattthūsu ca upakkamantassa sukkavisaṭṭhiyā satipi na saṃghādiseso “anāpatti bhikkhu namocanādhippāyassā”ti¹ vacanato. Tasmā tadatthadassanattamaṃ idha kārako na niddiṭṭho. Aññathā “yo pana bhikkhu sañcetanikaṃ sukkavisaṭṭhiṃ āpajjeyya, saṃghādiseso”ti niddiṭṭhe kārake “ceteti na upakkamati muccati, anāpatti”ti² vuttavacanavirodho. Tathā “sañcetanikāya sukkavisaṭṭhiyā aññatra supinantā saṃghādiseso”ti bhumme niddiṭṭhepi so eva virodho hetvatthaniyamasiddhito. Tasmā tadubhayampi vacanakkamaṃ avatvā “sañcetanikā sukkavisaṭṭhi aññatra supinantā saṃghādiseso”ti vuttaṃ. Tattha nimittatthe bhumavacanābhāvato hetvatthaniyamo na kato hoti. Tasmim akate sañcetanikā sukkavisaṭṭhi aññatra supinantā saṃghādisesoti, upakkame asati anāpattīti ayamatttho dīpito hotīti veditabbaṃ.

Imasmim sikkhāpade dve āpattisahassāni honti. Kathaṃ? Attano hatthādibhede ajjhatarūpe rāgūpatthambhanavasena aṅgajāte kammaniyyappatte ārogyatthāya nīlaṃ mocentassa ekā āpatti, ajjhatarūpe eva rāgūpatthambhe pītakādīnaṃ mocanavasena navāti dasa. Evaṃ “sukhatthāyā”ti-ādīnaṃ navannaṃ vasenāti rāgūpatthambhe ajjhatarūpavasena sataṃ. Evamevaṃ vaccappassāvavāta-uccāliṅgapāṇakadaṭṭhūpatthambhesu ca sataṃ sataṃ katvā sabbaṃ pañcasataṃ. Yathā ajjhatarūpe pañcasataṃ, evaṃ bahiddhārūpe vā ajjhatabahiddhārūpe vā ākāse vā kaṭim kampentoti dve sahasāni āpattiyō hontīti.

Sukkavisaṭṭhisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 1. 166 piṭṭhe.

2. Vi 1. 165 piṭṭhe.

2. Kāyasamsaggasikkhāpadavaṇṇanā

“**Otiṇṇo**”ti imināssa sevanādhippāyatā dassitā. Teneva “kāyasamsaggarāgasamaṅgissetaṃ adhivacanaṃ”ti vuttaṃ. “**Vipariṇatena -pa- saddhin**”ti imināssa vāyāmo dassito. “**Saddhin**”ti hi padaṃ saṃyogaṃ dīpeti, so ca saṃyogo samāgamo. Kena cittena? Vipariṇatena cittena, na pattappaṭiggahaṇādhippāyādināti adhippāyo. “**Kāyasamsaggam samāpajjeyyā**”ti imināssa vāyamato phassappaṭivijānanā dassitā hoti. Vāyamitvā phassaṃ paṭivijānanto hi samāpajjati nāma. Evamassa tivaṅgasampatti dassitā hoti. Atha vā **otiṇṇo vipariṇatena cittena** yakkhādinaṃ satto viya. Upayogatthe vā etaṃ karaṇavacanaṃ, **otiṇṇo** vipariṇataṃ cittaṃ kūpādiṃ viya satto. Atha vā “rāgato uttiṇṇo bhavissāmī”ti bhikkhubhāvaṃ upagatopi yo pana bhikkhu tato uttiṇṇādhippāyato vipariṇatena cittena hetubhūtena tameva rāgaṃ otiṇṇo. Mātugāmena attano samīpaṃ vā āgatena, attanā upagatena vā. Etena mātugāmassa sārattatā vā hotu, virattatā vā, sā idha appamaṇaṃ.

Hatthaggāhaṃ vāti ettha hatthena sabbopi upādinnako kāyo saṅgahito, na bhinnasantāno tappaṭibaddho vatthālaṅkāraḍi. **Veṇiggahaṇena** anupādinnako abhinnasantāno kesalomanakhaggadantaggādiko kammaṇaccaya-utusamuṭṭhāno gahitoti veditabbaṃ. Tenevāha “**antamaso lomena lomam phusantassāpī**”ti. Tena **aññatarassa vā -pa- parāmasa nanti** ettha anupādinnakānampi sesalomādinaṃ aṅgabhāvo veditabbo. Evaṃ sante “phassaṃ paṭijānantassa saṃghādiseso”ti iminā virujjhatīti ce? Na, tadatthajānanato. Phuṭṭhabhāvaṃ paṭivijānantopi phassaṃ paṭijānāti nāma, na kāyaviññāṇupattiyā eva. Anekantikañhettha kāyaviññāṇaṃ. Tasmā eva idha phassappaṭivijānanaṃ aṅgantveva na vuttaṃ. Tasmiñhi vutte ṭhānametaṃ vijjati “na ca me lomaghaṭṭanena kāyaviññāṇaṃ uppannaṃ, tasmim ‘na phassaṃ paṭivijānāmī’ti anāpannasaññī siyā”ti. “**Veṇī** nāma kahāpaṇamālādisampayuttaṃ, tattha ‘veṇim gaṇhissāmī’ti kahāpaṇamālādiṃ eva gaṇhāti, na lomam, natthi saṃghādiseso”ti vadanti. Vīmaṃsitabbaṃ.

Kāyasamsaggasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Duṭṭhullavācāsikkhāpadavaṇṇanā

“Kadā te mātā pasīdissatī”ti āyācanam **duṭṭhullavācāya sikhāpattalakkhaṇadassanattam** vuttam, na methunupasaṃhiteyeva duṭṭhullavācāti dassanattam. “**Ubhatobyañjanakāsi**”ti vacanam pana purisanimittena asaṃghādisesavatthunā missavacanam, purisa-ubhatobyañjanakassa ca itthinimittam paṭicchannam, itaram pākaṭam. Yadi tampi janeti, katham ‘animittāsi’ti-ādīni padāni na saṃghādisesam janenti”ti eke, tam na yuttam purisassāpi nimittādhivacanattā. “Methunupasaṃhitāhi saṃghādiseso”ti¹ mātikāyam lakkhaṇassa vuttattā ca methunupasaṃhitāhi obhāsane paṭivijānantiyā saṃghādiseso, appaṭivijānantiyā thullaccayam, itarehi obhāsane paṭivijānantiyā thullaccayam, appaṭivijānantiyā dukkaṭanti eke, vicāretvā gahetabbam. Etthāha—“**sikharaṇī**”ti-ādīhi akkosantassa paṭighacittam uppajjati, kasmā “tivedanan”ti avatvā “dvivedanan”ti vuttanti? Rāgavasena ayam āpatti, na paṭighavasena. Tasmā rāgavaseneva pavatto akkoso idha adhippeto. Tasmā “dvivedanan”ti vacanam suvuttameva.

Duṭṭhullavācāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Attakāmasikkhāpadavaṇṇanā

Duṭṭhullobhāsane vuttappakārāyāti duṭṭhullāduṭṭhullajānanasamattāya. Parassa bhikkhuno attakāmapāricariyāya vaṇṇabhaṇane dukkaṭam, “yo te vihāre vasati, tassa aggadānam methunam dhammam dehī”ti pariyaavacanepi dukkaṭam, “attakāmapāricariyāya vaṇṇam bhāseyya, yā mādisam sīlavantan”ti ca vuttattāti eke. Pañcasu aṅgesu sabbhāvā saṃghādisesovāti eke, vicāretvā gahetabbam. “Imasmim sikkhāpadadvaye kāyasamsagge viya yakkhipetīsupi duṭṭhullattakāmapavacane thullaccayanti vadanti. Aṭṭhakathāsu pana nāgatan”ti² likhitam. Ubhatobyañjanako pana paṇḍakagatikova.

Attakāmasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 1. 187 piṭṭhe.

2. Vajira-Ṭi 190 piṭṭhe.

5. Saṅcarittasikkhāpadavaṇṇanā

Alaṃvacanīyāti na vacanīyā, nivāraṇe **alaṃ**-saddo, na alaṃvacanīyā **nālaṃ vacanīyā**. “Paṭiggaṇhāti vīmaṃsati paccāharati, āpatti saṃghādisesassā”¹ti vuttattā yassa ekantena saṃghādiseso hoti, tassa paṭiggaṇhanavīmaṃsanapayogā etc dukkaṭathullaccayā natthīti vadantīti likhitam. Kiñcāpi ettha “itthī nāma manussitthī, na yakkhī na petī na tiracchānagatā. Puriso nāma manussapuriso, na yakkho na peto na tiracchānagato”²ti pāḷi natthi, tathāpi kāyasamaggādīsu “mātugāmo nāma manussitthī”³ti itthivavatthānassa katattā idhāpi manussitthī evāti paññāyati. Methunapubbabhāgasāmaññato itthivavatthānena purisavavatthānam katameva hoti. Tenevāha “yesu saṅcarittam samāpajjati, tetam manussajātikatā”³ti. Kāyasamaggādīsu ca paṇḍakayakkhipetiyo thullaccayavatthukāva vuttā, tathā idhāpi, paṇḍakasabhāvattā manussa-ubhatobyañjanako ca thullaccayavatthukova hoti. Sesā manussapurisa-amanussapaṇḍaka-ubhatobyañjanakaturacchānagatapurisādayo dukkaṭavatthukāva micchācārādassanasabhāvatoti veditabham.

Saṅcarittasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Kuṭikārasikkhāpadavaṇṇanā

Kim bhanteti ettakepi vutte. Pucchito yadattāya pavittṭho, tam kathetum labhati pucchitapaññattā bhikkhācāravatteti likhitam. Hattakammaṃ yācito “upakaraṇam, mūlam vā dassatī”¹ti yācati, vaṭṭati, na vaṭṭatīti? Vaṭṭati senāsane obhāsaparikathādīnam laddhattāti eke. **Tihatthā vā**ti ettha vaḍḍhakihatthena tihatthā. **“Pamāṇayutto mañcoti** pakativadatthiyā navavidatthippamāṇamañco, so tattha ito ca na saṅcarati, tasmā catuhatthavitthārā na hotī”²ti-ādi likhitam. Akuṭiyā pana vatthudesanākiccam natthi ullittāvalittam kātum vuttattā. “Ullittādibhāvo -pa- chadanameva sandhāya vutto”³ti yuttamidam. Kasmāti ce? Yasmā

1. Vi 1. 204 piṭṭhe.

2. Vi 1. 188 piṭṭhe.

3. Kaṅkhā-Tṭha 133 piṭṭhe.

mattikāmayabhittim utthāpetvā upari ullittam vā avalittam vā ubhayam vā bhittiyā ghaṭitam karontassa āpatti eva vināpi bhittilepenā”ti likhitam. Evamettha thambhatulāpiṭṭhasaṅghāṭādi niratthakam siyā. Tasmā vicāretvāva gahetabbam. “Uposathāgārampi bhavissati, ahampi vasissāmī”ti vā “bhikkhūhi vā sāmaṇerehi vā ekato vasissāmī”ti vā karontassa vaṭṭati eva. Kasmā? “Attuddesan”ti vuttattāti likhitam.

Idam pana sikkhāpadam catutthapārājikam viya nidānāpekkham. Na hi vaggumudātīriyā bhikkhū sayameva attano asantam uttarimanussadhammam musāvādalakkhaṇam pāpetvā bhāsimsu. Aññamaññam hi te uttarimanussadhammavaṇṇam bhāsimsu. Na ca tāvatā pārājikavatthu hoti, tattakena pana lesena bhagavā tam vatthum nidānam katvā pārājikam paññāpesi, tathā idhāpi. Na hi nidāne “adesitavatthukāyo sārambhāyo aparikkamanāyo”ti vuttam. “Appamāṇikāyo”ti pana vuttattā pamāṇamatikkamantassa saṃghādisesova nidānāpekkho. Tattha sārambhe aparikkamane saṃghādisesappasaṅgam viya dissamānam “vibhaṅgo tamniyamako”ti vuttattā vibhaṅge na nivāreti. Tathā mahallake.

Etthāha—kimattham mātikāyam dukkaṭavatthu vuttam, nanu vibhaṅge eva vattabham siyāti? Evametaṃ. Kim nu bhikkhū abhinetaḍḍā vatthudesanāya, tehi bhikkhūhi vatthu desetabham, kīdisam? Anārambham saparikkamananti. Itaram hi “sārambhe ce bhikkhu vatthusmim aparikkamane”ti evam anuppasaṅgavasena¹ āgatattā vuttam. Yasmā vatthu nāma atthi sārambham aparikkamanam, atthi anārambham saparikkamanam, atthi sārambham saparikkamanam, atthi anārambham aparikkamananti bahuvidham, tasmā bahuvidhattā vatthu desetabham anārambham saparikkamanam, netaṇanti vuttam hoti. Kimatthikā panettha vatthudesanāti ce? Garukāpattipaṇṇāpanahetuparivajjanupāyattā. Vatthu-adesanā hi garukāpattipaṇṇāpanahetubhūtā. Garukāpattipaṇṇāpanam akataviññattigihipīḷājananam, attadukkhaparadukkhahetubhūto ca sārambhabhāvoti ete vatthudesanāpadesena upāyena parivajjitā honti. Na hi bhikkhū akappiyakuṭikaraṇattham gihīnam vā pīḷānimittam, sārambhavatthukuṭikaraṇattham vā vatthum desentīti. Honti cettha—

1. Ānisaṃsavasena (Vajira-Ṭī 193 piṭṭhe.)

“Dukkaṭṭassa hi vatthūnaṃ, mātikāya pakāsaṇā.
 Garukāpattihetūnaṃ, tesāṃ evaṃ pakāsītā.
 Vatthussa desanupāyena, garukāpattihetuyo.
 Vajjitā honti yaṃ tasmā, sārāmbhādi jahāpitaṇ”ti.

Kuṭikārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Vihārakārasikkhāpadavaṇṇanā

Kiriyaṃattato samuṭṭhānabhāvato akiriyaṃevetaṃ. Taṃ desanā-
 akaraṇavasena. **Bhikkhū vā anabhineyyā**ti ettha **vā**-saddo avadhāraṇatthoti
 veditabbo. “Āyasmā channo cetiyarukkhaṃ chedāpesī”ti¹ āgatattā idampi
 nidānāpekkhanti veditabbaṃ.

Vihārakārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Duṭṭhadosasikkhāpadavaṇṇanā

“Kasmā mama vandanādīni -pa- ghaṭṭiteyeva sīsaṃ eti”ti vuttattā
 antimavatthu-ajjhāpannakāṃ vanditūṃ na vaṭṭatī”ti vadanti, taṃ na
 gahetabbaṃ. Parivāraṇasāne upālīpaṇcake “kati nu kho bhante avandiyā”ti-
 ādinā² vuttapālīyaṃ avuttattā, “pacchā upasampanna pure upasampanno
 vandiyo”ti³ vuttattā ca, tasmā eva imissaṃ kaṅkhāvitaraṇīyaṃ
 “upasampannoti saṅkhyupagāmanā”ti vuttaṃ. Suttādhīppāyo pana evaṃ
 gahetabbo—avandanto sāmīcippaṭikkhepasāṅkhātāya codanāya codeti
 nāmāti dassanattamaṃ vuttanti. Tasmā eva “ettāvatā ca codanā nāma hotī”ti
 vuttaṃ. Idha adhippetāṃ āpatti-āpajjanākāraṃ dassetūṃ “kasmā mama
 vandanādīni na karosī”ti-ādi vuttaṇ”ti likhitaṃ.

Katūpasampadanti yassa upasampadā ruhati, taṃ, paṇḍakādayo.
Ṭhapanakkhattanti ettha sabbasaṅgāhikaṃ, puggalikaṇcāti duvidhaṃ
 pavāraṇāṭhapaṇaṃ.

1. Vi 1. 237 piṭṭhe.

2. Vi 5. 357 piṭṭhe.

3. Vi 5. 358 piṭṭhe.

Tattha sabbasaṅgāhike “suṇātu me bhante saṅgho -pa- tevācikaṃ pavāre”ti **su-kārato yāva re-kāro**. Puggalikaṭhapane pana “saṅghaṃ bhante pavāremi -pa- passanto paṭī”ti **saṃ-kārato yāva ayaṃ sabbapacchimo ṭi-kāro**, etthantare ekapadepi ṭhapentena ṭhapitā hoti. Uposathe pana iminānusārena viseso veditabbo “kareyyā”ti **re-kāre** anatikkamante.

Duṭṭhadosasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Aññabhāgiyasikkhāpadavaṇṇanā

Aññabhāgo vā **assa atthī**ti yathā suvaṇṇassedarṃ sovaṇṇamityatra suvaṇṇavā anena suvaṇṇo ityuccate. Taṃ paṭimāya sarīraṃ, silāputtakassa sarīranti ca nidassanaṃ. Chagalakassa “dabbo”ti dinnarṃ nāmarṃ “deso”ti vuccati. Kasmā? therarṃ anuddhamsetuṃ therassāpi apadisitabbattā.

Aññampi vatthuṃ na therarṃyeva. **Lissati silissati vohāramatteneva na** atthato. **Īsakarṃ alliyatī**ti lesoti adhippāyo. Lisa selachakola allībhāve. Tena vuttarṃ “īsakarṃ alliyatīti leso”ti. Yasmā desalesā atthato ninnānākaraṇarṃ, tasmā “kiñcidesarṃ lesamattarṃ upādāyā”ti padarṃ uddharitvā “dasa lesā jātilesa”ti-ādi¹ padabhājane vuttarṃ.

Aṭṭhuppattivaseneva āvibhūtanti ettha kiñci bhiyyo aniyamattā. Na hi mettiyabhūmajakānarṃ viya aññesarṃ sabbesampi “chagalakamevettha aññabhāgiyarṃ adhikaraṇarṃ hoti, aññarṃ gomahimsādikampi hoti, na ca mettiyabhūmajakā viya sabbepi nāmalesamattameva upādiyanti, aññampi jātilesādiṃ upādiyanti, tasmā aniyamattā na vibhattarṃ. Kiñca bhiyyo tathāvutte chagalakasseva aññabhāgiyatā sambhavati, na aññassa, yena sova dassito. Leso ca nāma lesova, na jāti-ādi, yena sova dassitoti evaṃ micchāgāhappasaṅgatoti veditabbarṃ. **Idha ca -pa- saññinopī**ti imasmim sikkhāpade ca amūlakasikkhāpade² cāti attho.

1. Vi 1. 258 piṭṭhe.

2. Vi 1. 194 piṭṭhe.

Aññabhāgiyasikkhaṃ yo, neva sikkhati yuttito.
Gacche vinayaviññūhi, aññabhāgiyatamva so¹.

Aññabhāgiyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Bhedānuvattakasikkhāpadavaṇṇanā

Tiṇṇaṃ uddhaṃ kammārahā -pa- karotīti ettha “ime cattāro”ti vā
“imañca imaṇcā”ti vā vatvā kātuṃ na vaṭṭatīti likhitaṃ.

Bhedānuvattakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

12. Dubbacasikkhāpadavaṇṇanā

Dukkheṇa vattabbo **dubbaco. Vuccamāno** na sahati.

Dubbacasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Nigamanavaṇṇanā

“**Nāmamattava-esanā**”ti pāṭho. “Nāmagottavasenā”ti likhitaṃ. Idaṃ
vuttaṃ hoti—“ayaṃ kiriyā bhikkhūnaṃ kātuṃ na vaṭṭatī”ti jānitvā sace
chādeti, channāva hotīti attho. **Sabhāgamattamevāti**
averisabhāgamattamevāti adhippāyo.

Vatthu ceva gottañcāti ettha **vatthūti** vītikkamaṇaṃ asucimuccanaṃ.
Gottanti gaṃ tāyatīti gottam, sajātito aññattha gantuṃ adatvā gaṃ buddhiṃ,
vacanañca tāyatīti attho. Vatthu ca sajātimeva gacchati. **Sajāti** nāmettha
aññehi viṣiṭṭhāviṣiṭṭhabhūtā kiriyā, na kāyasamsaggādī. **Nāmañceva āpatti**
cāti ettha **āpattīti** vītikkamenāpannāpattiyā nāmaṃ.

1. Vajira-Ṭī 204 piṭṭhepi.

Puna āgatāgatānaṃ bhikkhūnaṃ ārocentenāti ettha dvinnāṃ ārocentena “āyasmantā dhārentu”, tiṇṇāṃ vā atirekānaṃ vā ārocentena “āyasmanto dhārentū”ti evaṃ ārocanavidhānaṃ veditabbaṃ. **Vattabhedañca ratticchedañca akatvā**ti ettha ṭhapetvā navakataraṃ pārivāsikaṃ avasesānaṃ antamaso mūlāyapaṭikassanārahādīnampi abhivādanādisādiyane, paṭipāṭiyā nisīdane, ovaḍane, kammikānaṃ garahaṇe cāti-ādīsu vattabhedo hoti. Dassanasavanavisayesu anārocane ca bhikkhūhi ekacchanne vasane ca ajānantasseva vihāre bhikkhūnaṃ āgantvā gamane cāti-ādīsu ratticchedo hoti. Nānāsaṃvāsakehi vinayakammābhāvato tesaṃ anārocane ratticchedo na hoti. “Dve leḍḍupāte atikkamitvā”ti vacanato anto na vaṭṭati. Nikkhittavatteneva hutvā vicarantena yassa santike pubbe samādiyitvā ārocitaṃ, tassāpi santike pacchā nikkhipanakāle āroctvāva nikkhipitabbaṃ. Tasmā puna samādānakālepi so ce tato gacchatī, taṃ divasaṃ āgantvā divā āroctvāpi yadi evaṃ atītadivasaṃ hoti, “aruṇe uṭṭhite tassa santike āroctvā vattaṃ nikkhipitvā vihāraṃ gantabbanti tassa santike āroctvā vattaṃ nikkhipitabbaṃ”ti vuttaṃ. Apica “vihāraṃ gantvā yaṃ sabbapaṭhamāṃ bhikkhuṃ passati, tassa āroctvā nikkhipitabbaṃ”ti vuttaṃ. Sace ratticchedo hoti, vihārasīmāpariyāpannānaṃ sabbesaṃ āroctabbaṃ siyā. “Tassa āroctvā”ti idaṃ pana pubbe anārocitaṃ sandhāya vattabhedarakkhaṇatthaṃ vuttaṃ. Tasmā eva **samantapāsādikāyaṃ**¹ evaṃ vuttaṃ “aññaṃ vihārato nikkhantaṃ vā āgantukaṃ vā”ti.

Suddhantaparivāse pana sace “māsamattaṃ asuddhomhī”ti aggahesi, parivasanto puna ūnaṃ vā adhikaṃ vā sannitṭhānaṃ karoti, tattakampi parivasitabbameva, parivāsadānakiccaṃ natthi. Ayañhi suddhantaparivāso nāma uddhampi ārohati, heṭṭhāpi orohati. Idamassa lakkhaṇaṃ.

Samodahitvāti mūlāpattiṭṭhāne ṭhapetvā, pakkhipitvāti attho. Appaṭicchannā ce antarāpatti, mūlāya paṭikassanaṃ akatvā pubbe gahitaparivāseneva parivasitabbaṃ. Yo pana āpattiṃ āpajjitvā vibbhamitvā puna

1. Vi-Ṭṭha 4. 17 piṭṭhe.

upasampanno hutvāpi paṭicchādeti, yo ca pubbe paṭicchādetvā pacchā na paṭicchādeti, yo ca ubhayattha paṭicchādeti, sabbesaṃ paṭicchannadivasavasena parivāso dātabbo. “Purimasmiṃ āpattikkhandhe vā”ti ca “pacchimasmiṃ āpattikkhandhe vā”ti¹ ca pāḷiyaṃ vuttattā dve bhikkhū visuddhikaṃ āpannā honti, te suddhikadiṭṭhino honti. Eko chādeti, eko na chādeti. Yo chādeti, so dukkaṭaṃ desāpetabbo. “Ubhopi yathādhammaṃ kārapetabbā”ti² vacanato yaṃ kañci āpattiṃ chādetvā dukkaṭaṃ āpajjatiṭi veditabbo.

Tesu gatesu vā agatesu vā purimanayeneva paṭipajjitabbanti ettha ūne gaṇe caraṇaṃ anuṭṭhahanaṃ ekarattampi gaṇena vippavāsaṃ, sace rattiyaṃ ekakkhaṇena saṃgho vasati, sace so pure aruṇameva kenaci karaṇīyena gatoti etthapi mānattepi evaṃ jāte. “Ayaṇca yasmā gaṇassa ārocetvā, bhikkhūnaṃ atthibhāvaṃ sallakkhetvā vasi, tenassa ūne gaṇe caraṇadoso vā vippavāso vā na hoti”ti³ **samantapāsādikāyaṃ** vuttaṃ. Tasmā tena ārocite muhuttampi nisīditvā gatepi vippavāso natthi. Pārivāsikassa, ukkhittakassa ca pakatattena saddhiṃ vasanaṃ udakapātena vāritaṃ, tasmā nānūpacārepi ekacchanne na vaṭṭati.

Idāni pāṭhavicāraṇā veditabbā—“**nava paṭhamāpattikā cattāro yāvattiyakā**”ti idaṃ sabhāvanīyamavacanāṃ. Tena vuṭṭhānaṃ aniyamanti dasseti. Ekaccāpattivuṭṭhānaṃ hi kammatoṇi hoti akammatoṇi, na evaṃ āpajjananti vuttaṃ hoti. **Aññatarāṃ vā aññatarāṃ vā**ti tesaṃ dvidhā bhinnānampi vuṭṭhānakkamabhedābhāvadīpakavacanāṃ. **Yāvattīhaṃ, tāvatīhanti** ettha aḥaparichedo-arūṇavasena. “**Jānaṃ**”ti iminā jānaṇappaṭicchannassa akāmā parivatthabbanti dasseti. **Tena bhikkhunā akāmā parivatthabbanti** tena bhikkhunā vasatā akāmā parivatthabbāṃ, na parivatthitaliṅgenāti dassanattāṃ vuttaṃ. **Parivuttaparivāsenāti**—ādimhi parivutthaparivāseneva parivāsato uttari itivārena ādito bhikkhunāva chārattaṃ, parivatthitaliṅgena uddhampi bhikkhumānattāya paṭipajjitabbāṃ, na parivāse viya tappaccayā aciṇṇamānatto. Ciṇṇamānattova abbhetaṭṭaṃ, na itaro, na parivāse viya mānattārahe,

1. Vi 4. 159, 160, 161, 162 piṭṭhādīsu. 2. Vi 4. 173 piṭṭhe. 3. Vi-Ṭṭha 4. 17 piṭṭhe.

pakkhamānattañca carantiyā bhikkhuniyā liṅgaṃ parivattātikame sati ciṇṇamānatto bhikkhu hoti, puna bhikkhumānattaṃ gahetvā ciṇṇamānattova bhikkhu abbhetaḍḍoti dasseti.

Yattha siyāti yassaṃ samānasamvāsakasīmāyampi visatigaṇo bhikkhusaṃgho atthi. **Ekenapi ce ūno vīsatiḡaṇoti** na yujjati, ūno ce. Na hi vīsatiḡaṇo, saṃgho ce ūno. Tasmā “ekenapi ce ūno saṃgho”ti ettakameva vattabbanti ce? Na,
catuvaggapañcavaggadasavaggappasaṅganivāraṇappayojanato. Tasmā vīsativaggo bhikkhusaṃgho ce bhikkhunā ekenapi ūno, naṭṭho daṭṭhabbo. Keci pana vinaye appakataññuno “yathā atirekacatuvaggopi saṃgho catuvaggakaraṇīye kamme ‘catuvaggo’ti vuccati, tathā pañcavaggadasavaggakaraṇīye kamme atirekapañcavaggadasavaggopi ‘pañcavaggadasavaggo’ti vuccati. Tasmā ūnopi catuvaggapañcavaggadasavaggavīsativaggovā”ti maññeyyumaṃ, tesaṃ maññanānivāraṇatthaṃ **“ekenapi ce ūno”**ti-ādi vuttaṃ. Atha vā vīsati bhikkhusaṃgho ce, ṭhapetvā ekenapi ce ūno appakatatto, taṃ ṭhapetvā ekenapi ceti evamettha attho daṭṭhabbo. **Ayaṃ tattha sāmīcīti** vacanaṃ yaṃ vuttaṃ sabbattha “tassa āpattiyaṃ parivāsaṃ deti, mūlāya paṭikassati, mānattaṃ deti, abbheti”ti, tassa āvibhāvakaraṇatthaṃ vuttanti veditabbaṃ. Tena tesu ayaṃ yathāvuttā sāmīci niyatā icchitabbā, na rājasikkhāpadādisu viya aniyatā. Tattha hi kenaci antarāyena taṃ sāmīcimakarontepi anāpattīti dīpitaṃ hoti.

Saṃghādisesavaṇṇanā niṭṭhitā.

Aniyatakaṇḍa

1. Paṭhamāniyatāsikkhāpadavaṇṇanā

Aniyate āditova idaṃ paḍiṇṇakaṃ. Seyyathidaṃ—idaṃ aniyatakaṇḍaṃ nippayojanaṃ tattha apubbābhāvatoti ce? Na, garukalahukabhedabhinnāpattiropanāropanakkamalakkhaṇadīpanappayojana to. Ettha hi “sā ce evaṃ vadeyya ‘ayyo mayā -pa-. So ca taṃ paṭijānāti, āpattiyaṃ kāretabbo’ti”¹ ādinā¹ āpattiyaṃ garukāya, lahukāya ca āropanakkamalakkhaṇaṃ, “na kāretabbo”ti iminā anāropanakkamalakkhaṇaṃ dassitaṃ. Lakkhaṇadīpanato ādimhi, ante vā uddisitabbanti ce? Na, asambhavato. Kathaṃ na tāva ādimhi sambhavati, yesamidaṃ lakkhaṇaṃ, tesaṃ sikkhāpadānaṃ adassitattā. Na ante garukamissakattā. Tasmā garukalahukānaṃ majjhe eva uddisitabbataṃ arahati ubhayamissakattā. Yā tattha pācittiyasaṅkhātā lahukāpatti dassitā, sāpi garukāti kathitā. Tenevāha “methunadhammasannissitakilesasaṅkhātena rahassādenā”ti-ādi. Tasmā garukānaṃ eva anantaraṃ uddiṭṭhantipi eke. Evaṃ sati paṭhamāniyatamevālaṃ tāvatā lakkhaṇadīpanasiddhito, kiṃ dutiyenāti ce? Na, okāsanīyamapaccayamicchāgāhanivāraṇappayojanato. “Paṭicchanne āsane alaṃkammaniye”ti okāsanīyamato hi tabbiparīte okāse idaṃ lakkhaṇaṃ na vikappitanti micchāgāho hoti. Taṃnivāraṇato dutiyāniyatampi sātthakamevāti adhippāyo. Kasmā? Okāsabhedato, rahobhedadīpanato, rahonisajjassādabhedadīpanato. Okāsanīyamabhāve ca rahonisajjassādabhedo jāto. Dvinnāṃ rahonisajjasikkhāpadānaṃ nānāttajānanaṃ siyā tathā kāyasamsaggabhedadīpanato. Nālaṃ kammaniye hi okāse appaṭicchanne, paṭicchannepi vā nisinnāya vātapānakavāṭacchiddādīhi nikkhantakesādiggahaṇena kāyasamsaggo labbhatīti evamādayopi nayā vitthārato veditabbā.

Tatridaṃ mukhamattanidassanaṃ—**okāsabhedatoti** alaṃkammaniyanālaṃkammaniyabhedato. Paṭicchannampi hi ekaccaṃ nālaṃkammaniyaṃ vātapānādinaṃ

antaritattā, ubhayappaṭicchannampi ekaccaṃ nālaṃkammaniyaṃ vijānataṃ ajjhokāsattā. **Rahobhedadīpanatoti** ettha rahabhāvasāmaññepi raho dvidhā paṭicchannāpaṭicchannabhedaṭoti adhippāyo.

Rahonisajjassādabhedadīpanatoti methunassādavasena nisajjā, duṭṭhullassādavasena nisajjāti tādisassa bhedassa dīpanatoti attho. “Idha āgatanayattā bhikkhunipātimokkhe idaṃ kaṇḍaṃ parihīnanti veditabban”ti vadanti. “Atṭhuppattiyā tattha anuppannattā”ti eke, taṃ anekantabhāvadīpanato¹ ayuttaṃ. Sabbabuddhakāle hi bhikkhūnaṃ pañca, bhikkhunīnaṃ cattāro ca uddesā santi. Pātimokkhuddesapaññattiyā asādhāraṇattā tattha niddiṭṭhasaṃghādisesapācittiyānanti eke. Tāsaṃ hi bhikkhunīnaṃ ubbhajāṇumaṇḍalika² atṭhavatthuka³vasena kāyasaṃsaggaviseso pārājikavatthu, “hatthaggaṇaṃ vā sādiyeyya, kāyaṃ vā tadatthāya upasaṃhareyyā”ti³ vacanato sādiyanampi, “santiṭṭheyya vā”ti³ vacanato ṭhānampi, “saṅketāṃ vā gaccheyyā”ti³ vacanato gamanampi, “channaṃ vā anupaviseyyā”ti³ vacanato paṭicchannaṭṭhānappavesopi hoti, tathā “rattandhakāre appadīpe, paṭicchanne okāse ajjhokāse ekenekā santiṭṭheyya vā sallapeyya vā”ti⁴ vacanato duṭṭhullavācāpi pācittiyavatthukanti katvā tāsaṃ aññathā aniyatakaṇḍassa avattabbatāpattito na vuttanti tesāṃ adhippāyo. Pakiṇṇakaṃ.

“Desanāvutṭhānagāminīnaṃ āpattīnaṃ vasena alajji-ādayo lajjīnaṃ codessanti”ti āgatattā lajjipaggahatthāya patirūpāyapi upāsikāya vacanena akatvā bhikkhusseva paṭiññāya kātabbanti āpattiyo pana lakkhaṇadassanattāṃ paññattaṃ vitthāranayameva gahetvā vattuṃ yuttaṃ “ime kho panāyasmanto dve aniyatā dhammā”ti⁵ uddesadassanattāti likhitaṃ. **Sotassa rahoti** ettha **rahoti** vacanasāmaññato vuttaṃ. Duṭṭhullasāmaññato duṭṭhullārocana⁶ppaṭicchādanasikkhāpadesu⁷ pārājikavacanāṃ viya. Tasmā “**cakkkhusseva pana raho ‘raho’ti idha adhippeto**”ti vuttaṃ. Kathaṃ paññāyatīti ce? “Mātugāmo nāma -pa-antamaso tadahujātāpi dārīkā”ti⁸ vuttattā duṭṭhullobhāsaṇaṃ idha nādhippetanti dīpitamevāti.

1. Anekattabhāvadīpanato (Vajira-Ṭī 213 piṭṭhe.)

3. Vi 2. 285 piṭṭhe.

5. Vi 1. 285 piṭṭhe.

7. Vi 2. 280 piṭṭhe.

2. Vi 2. 276 piṭṭhe.

4. Vi 2. 352 piṭṭhe.

6. Vi 1. 186 piṭṭhe.

8. Vi 1. 286 piṭṭhe.

Antodvādasahatthepīti pi-saddena apihitakavāṭassa gabbhassa dvāre nisinnopīti attho. Acelakavagge rahopaṭicchannāsanasikkhāpade¹ “yo koci viññū puriso dutiyo hotī”ti imassa anurūpato **“itthīnaṃ pana satampi anāpattiṃ na karotiye vā”**ti vuttaṃ. “Alaṃkammaniyeti sakkā hoti methunaṃ dhammaṃ paṭisevitun”ti² vibhaṅge vacanato rahonisajjassādo cettha methunadhammasannissitakilesa, na dutiye viya duṭṭhullavācassādakilesa. Tasmā ca paññāyati sotassa raho nādhippetoti.

Tiṇṇaṃ dhammānaṃ aññatarena vadeyyāti

rahonisajjasikkhāpadavasena nisinnassa tassānusārena pācittiyameva avatvā pārājikasamghādisesāyapi āpattiyaṃ bhedaḍassanattamaṃ vuttaṃ. Puna āpattippaṭijānaṃ avatvā kasmā “nisajjaṃ bhikkhu paṭijānamāno”ti vatthuppaṭijānaṃ vuttanti? Vuccate—āpattiyaṃ codite vinayadharena “kismiṃ vatthusmiṃ”ti pucchite cuditakena “imasmim vatthusmiṃ”ti vutte vinayadharena “īdisaṃ nāma akāsi”ti pucchite so vatthum paṭijānamānova kāretabboti dassanattamaṃ **“nisajjaṃ bhikkhu paṭijānamāno”**ti vuttaṃ. Yadi evaṃ nisajjaṃ paṭijānamānopi āpattiyaṃ kāretabboti? Anurūpameva. Evaṃ pana gahetabbaṃ—tiṇṇampi āpattiṇaṃ vatthūni aggahetvā idha sikkhāpadavasena nisajjameva vuttaṃ. Tasmim gahitepi hi āpatti gahitāva hotīti. **Yena vā sāti** ettha **vā-saddo** “tena so bhikkhu kāretabbo vā”ti yojetabbo. So ca vikappattho. Tasmā “kāretabbo vā paṭijānamāno, na vā kāretabbo appaṭijānamāno”ti attho. Tena vuttaṃ **“paṭijānamāno vā”**ti-ādi. Rahonisajjasikkhāpadavasena nisajjapaccayā āpattiyaṃ vuttattā sesesupi sesasikkhāpadavasena āpatti gahetabbā. **“Samuṭṭhānādīni paṭhamapārājikasadisānevā”**ti vuttattā idha duṭṭhullobhāsanassa anadhippetabhāvo veditabbo.

Paṭhamānīyatasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 2. 130 piṭṭhe.

2. Vi 1. 287 piṭṭhe.

2. Dutiyāniyatasikkhāpadavaṇṇanā

Saṁghādisesena vāti kāyasamsaggaduṭṭhullobhāsanena. Tasmā eva kāyasamsaggavāro pāḷiyampi vutto. “**Anandho abadhiroti** anandho kāyasamsaggaṃ passati, abadhiro duṭṭhullaṃ suṇāti, tasmā eva ‘adinnādānasadisānevā’¹ti vuttan”²ti likhitam. Ettha ca kāyavācācittato samuṭṭhānaṃ kathanti ce? Kāyasamsaggaṃ hi samāpajjanto duṭṭhullampi bhaṇati, duṭṭhullaṃ bhaṇanto nisīdati cāti sambhavati, duṭṭhullameva vā sandhāya vuttam. Tañhi adinnādānasamuṭṭhānanti.

Yo desanaṃ sabbavidūpamova.

Nānānayākāravacittabhedaṃ.

Ñātuṃ upāyāna¹ mano satimā,

Taṃ lābhahetuṃ na karoti puññanti.

Dutiyāniyatasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Aniyatavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Ubhayāya (Ka)

Nissaggiyakaṇḍa

1. Cīvaravagga 1. Kathinasikkhāpadavaṇṇanā

Nissaggiyakaṇḍe tiṇṇaṃ kathinasikkhāpadānaṃ, vassikasāṭika-accekacīvarasāsaṅkasikkhāpadānaṃca ekadesanāya tathākiṇṇāpattikkhandhāva veditabbā—

Kathinaṃ yassa cattāro, sahaṇā samayadvayaṃ.
Channaṃ sikkhāpadānaṃca, ekadesavinicchayo.

Tattha **kathinanti** “saṅghassa anumodanāya, gaṇassa anumodanāya, puggalassa atthāro saṅghassa atthataṃ hoti kathinaṃ”ti vacanato¹ tesāmyeva anumodanādidhammānaṃ saṅgaho **kathinaṃ** nāma. Yathāha “kathinaṃ jānitabbanti tesaṇṇeva dhammānaṃ saṅgaho samavāyo nāmaṃ nāmakammaṃ”ti-ādi². Tasmā **kathinanti** idaṃ bahūsu dhammesu nāmamattaṃ, na paramatthato eko dhammo. Ko paṇassa atthāroti? Tadekadebhova khīrassa dhārā viya. Yathā cāha “atthāro ekena dhammena saṅgahito vacībhedenā”ti³. **Sahaṇā** nāma aṭṭha mātikā, dve palibodhā, pañcānisaṃsāti ime pannarasa dhammā. **Samayadvayaṃ** nāma kathinatthārasamayo, cīvarasamayo cāti. Tattha **kathinatthārasamayo** vassānassa pacchimo māsō. **Cīvarasamayo** nāma anattate kathine ayaṃ kattikamāsō, atthate cattāro hemantikā cāti pañca māsā.

Tattha **aṭṭha mātikā** nāma pakkamanantikādayo. Tā sabbāpi atthārena ekato uppajjanti nāma. Tabbhāvabhāvitāya atthāre sati uddhāro sambhavati. Tattha kathinatthārena ekuppādā ekanirodhā antarubbhāro sahubbhāro, avasesā kathinubbharā ekuppādā, nānānirodhā ca. Tattha **ekanirodhā**ti atthārena saha nirodhā, antarubbhārasahubbhārānaṃ uddhārābhāvo ekakkhaṇe hotīti attho. Sesā nānā nirujjhanti nāma. Tesu hi uddhārābhāvaṃ pattesupi atthāro tiṭṭhati evāti aṭṭhakathāyaṃ atthavibhāvanā. Sace atthate kathine bhikkhusmiṃ

1. Vi 5. 310 piṭṭhe.

2. Vi 5. 308 piṭṭhe.

3. Vi 5. 61 piṭṭhe.

sāpekkhe tamhā āvāsā pakkamante saṃgho **antarubbhāraṃ** karoti, tassa bhikkhuno paṭhamameva mūlāvāse niṭṭhitacīvarapalibodhābhāvepi sati antarubbhāre palibodho chijjati satipi sāpekkhatāya sa-ussāhattā. Iminā pariyāyena **pakkamanantiko kathinuddhāro** atthārena ekuppādo nānānirodho hoti. Tathā antarubbhāre sati suṇantissāpi yāva cīvaraniṭṭhānaṃ na gacchati, tāva parihārasambhavato **niṭṭhānantiko**. Yāva sannitiṭṭhānaṃ na gacchati, tāva parihārasambhavato **sannitiṭṭhānantiko**. Yāva na nassati, tāva parihārasambhavato **nāsanantiko**. Yāva na suṇāti, tāva parihārasambhavato **savanantiko**. Yāva cīvarāsā na chijjati, tāva parihārasambhavato **āsāvacchediko**. Yāva sīmaṃ nātikkamati, tāva parihārasambhavato **sīmātikkantiko**. Atthārena ekuppādo nānānirodho hotīti veditabbo.

Tattha antarubbhārasahubbhārā dve antosīmāyaṃ eva sambhavanti, na bahisīmāyaṃ. Pakkamanasavanasīmātikkantikā bahisīmāyameva sambhavanti, na antosīmāyaṃ. Niṭṭhānasanniṭṭhānāsāvacchedikā antosīmāyañceva bahisīmāyañca. Antarubbhāro saṃghāyatto, pakkamananiṭṭhānasanniṭṭhānasīmātikkantikā puggalādhīnā, sesā tadubhayaviparītā.

Tatha “**niṭṭhitacīvarasmin**”ti iminā cīvarapalibodhābhāvameva dīpeti. Na āvāsapalibodhābhāvaṃ. “**Ubbhatasmim kathine**”ti iminā ubhayapalibodhābhāvaṃ dīpeti, tasmā ubhayapalibodhābhāvadīpanattham tadeva vattabbanti ce? Na, visesattā. Kathaṃ? Kāmañcetaṃ tasmā “ubbhatasmim kathine”ti kesañci kathinuddhārānaṃ nānānirodhattā, saṃghapuggalādhīnānadhīnattā ca antobahi-ubhayasīmāsu niyamāniyamato ca ubbhatasmim kathine saṃghassa, na puggassa ubbhataṃ hoti, tathāpi “ubbhatasmim kathine”ti idaṃ sāmāññavacanaṃ. Tasmā “**niṭṭhitacīvarasmīn**”ti iminā niyameti.

Kim vuttaṃ hoti—saṃghassa antarubbhārena ubbhatasmim kathine acchinnacīvarapalibodho bahisīmāgato pacchā gantvā attano sīmāgato aniṭṭhitacīvaro ānisaṃsaṃ labhati evāti katvā “**niṭṭhitacīvarasmin**”ti vuttanti veditabbaṃ. Tattha **āvāsapalibodho** nāma vasati vā tasmim āvāse, sāpekkho vā pakkamati. **Cīvarapalibodho** nāma cīvaraṃ

akataṃ vippakataṃ, cīvarāsānupacchinnā, tabbiparītena apalibodho veditabbo. Tattha anattatakathinānaṃ cīvarakālasamaye niyamato cattāro ānisaṃsā labbhanti, asamādānacāro aniyamako. Tena sāsāṅkasikkhāpadaṃ vuttaṃ. Kathaṃ cattāro niyatāti ce? “Cīvarakālasamayo nāma anattathate kathine vassānassa pacchimo māso”¹ti vacanato anattatakathinānaṃ tasmim māse yāvadattacīvaram siddham, tathā tatiyakathinasikkhāpade² akālacīvaram nāma piṭṭhisamayato paṭṭhāya taṃ paṭiggahetvā saṃghato labhitabbaṃ ce, yāva cīvarakālasamayaṃ nikkhipitvā bhājetvā gahetabbaṃ. Puggalikaṃ ce, vassānassa chaṭṭhapakkhassa pañcamito paṭṭhāya yāva cīvarakālasamayaṃ anadhiṭṭhitaṃ avikappitaṃ vaṭṭati accekacīvarasikkhāpadena anuññātattā, na tatoparaṃ. Tadā uppannacīvarassa paṭisiddhattā paṭhamakathinena. Tattha aṭṭhakathāyaṃ vuttanayo saṃghikaṃ sandhāya, tathā **porāṇagaṇṭhipade** cāti veditabbaṃ.

Paṭhamakathine³ paṭhamapaññattiyā, avisesena vā ekādasame divase āpatti. Vassānassa hi antonivāraṇatthaṃ aṭṭhakathāya “niṭṭhitacīvarasmim bhikkhunā ubbhatasmim kathine”^{ti}³ vuttaṃ. Eseva nayo dutiye, tatiye ca. Tena cīvarakālato pure vā anto vā uppannaṃ cīvarakālato uddham ekadivasampi parihāraṃ na labhati. Yadi labheyya, accekacīvarasikkhāpadavirodho. “Yāva cīvarakālasamayaṃ nikkhipitabbaṃ tato ce uttari nikkhipeyya, nissaggiyaṃ”^{ti}¹ hi tattha vuttaṃ. Vassāvāsikabhāvena saṃghato laddham vuṭṭhavassattā attano santakabhūtaṃ accekacīvaram cīvarakālasamayaṃ atikkāmayato eva āpatti, na accekacīvarakālaṃ atikkāmayato āpattīti. “Anattathate kathine ekādasamāse uppannaṃ”^{ti}⁴ vacanato yo ca tattha cīvaruppādo, so ca nesam bhavissatīti siddham, anāmantacāragaṇabhojanasikkhāpade “aññatra samayā”^{ti}⁵ vuttattā sesadvayaṃ siddhameva. Tasmā “kālepi ādissa dinnam, etaṃ akālacīvaran”^{ti}⁴ vacanato ādissa dinnacīvaram parihāraṃ na labhati.

Aparakattikāyameva vā ubbhatasmim kathine labhati, evaṃ “ubbhatasmim kathine”^{ti} vuttattāti ce? Na vattabbaṃ. Cha ṭhānāni hi sāpekkhatāya

1. Vi 1. 375 piṭṭhe.

2. Vi 1. 303 piṭṭhe.

3. Vi 1. 295 piṭṭhe.

4. Vi 1. 304 piṭṭhe.

5. Vi 2. 104 piṭṭhe.

vuttāni. Duṭṭhadosadvaye adhikaraṇacatuttham, paṭhamāniyate sotassa raho, tatiyakathine ādissa dinnam cīvaram, accekacīvarasikkhāpade “saññāṇam katvā nikkhipitabban”ti padaṃ, duṭṭhullārocanappaṭicchādanadvaye adhikaraṇam, pārājikavacanāṇca, tīsu kathinasikkhāpadesu “aṭṭhannam mātikānam aññatarāyā”ti vacananti. Tattha **ādissa dinnam cīvaram** saṃghikaṃ bhājitabbacīvaram sandhāya vuttam, na puggalikaṃ. **Saññāṇam katvā nikkhipitabbanti** vassāvāsikacīvaram sandhāya vuttam.

Avuṭṭhavassena pacchā dātabbattā saññāṇam kātabbam, na ñātippavāritato laddham puggalikaṃ sandhāya. Tasmā duvidham accekacīvaram saṃghe ninnam, puggale ninnāñcāti siddham. Tattha saṃghe pariṇatam accekacīvaram vassūpanāyikadivasato paṭṭhāya, piṭṭhisamayato paṭṭhāya vā yāva pavāraṇā nikkhipitum vaṭṭati eva saṃghikattā, puggalikampi “vassamvuṭṭhakāle gaṇhathā”ti dinnattā. Tādisam hi yāva vassamvuṭṭho na hoti, tāva tasseva dāyakassa santakam hoti. Ettako visesahetu.

“Anaccekacīvare anaccekacīvarasaññi cīvarakālasamayaṃ atikkāmeti, anāpatti”ti¹ vacanato accekacīvarakasseva so aparādhō. Yena “virodho”ti vacanam dasseyyāti na vinaye visesahetu pariyesitabbo. Buddhavisayattā pamāṇanti ce? Na, yadi evam ettha attano santakabhūtampi accekacīvaram saññāṇam katvā nikkhipitabbameva, na adhiṭṭhātabbam na vikappetabbam na vissajjetabbam. Tato “anāpatti, antosamaye adhiṭṭheti vikappeti vissajjeti”ti-ādi¹ vacanavirodho adhivāsetabbo siyā. Tathā “vassānassa pacchime māse kathinuddhāre kate tasmim māse atthate kathine kathinuddhāradivasam atikkāmeti, nissaggiyam hoti”ti vacanato nissaggiyam hotīti ayampi atthavirodho adhivāsetabbo siyā. Tasmiṇca “anaccekacīvare anāpatti”ti vuttam, taṇca anadhiṭṭhitam avikappitamevāti ettako visesahetu. Atirekacīvaram cetam paṭhamasikkhāpadenāpatti, itaram ce anāpattiyevāti imassa atthassa ayaṃ bhagavato visesahetu. Tathā atirekadasāhānāgatāyeva kattikapuṇṇamāya saṃghassa vassāvāsikattham accekacīvaram viya dadamānam

1. Vi 1. 376 piṭṭhe.

na gahetabbaṃ, dasāhānāgatāya eva gahetabbanti ettako visesahetu. Tato aṭṭhakathānayavirodho ca adhvāsetabbo siyā. Tattha “adhiṭṭhitato paṭṭhāya uppannaṃ accekacīvaraṃ na hotī”ti vatvā aññathā nayo dassito.

Porāṇagaṇṭhipade so ca nayo saṃghikaṃ upādāya vuttattā na virujjhatīti neva so ca paṭikkhitto. Yathā anaccekacīvaraṃ chaṭṭhito paṭṭhāya uppannaṃ atirekadasāhānāgatāyapi paṭiggahetabbaṃ, paṭiggahetvā cīvarakālasamayaṃ atikkāmayatopi anāpattīti ayampi nayo adhvāsetabbo siyā. Tato paṭhamakathinavirodho. Dasāhānāgatāya eva paṭiggahetabbaṃ, paṭiggahetvā cīvarakālasamayaṃ atikkāmayato anāpattīti ce, taṃ dve dasāhe labhatīti ettako visesahetu.

Antarā anāpattikkhattacīvarakālappaviṭṭhattā adhiṭṭhahitvā paccuddhaṭaṃ viya taṃ punapi dasāhe labhatīti ce? Na, kālappaveso adhiṭṭhānaṃ viya hotīti ce? Na, “vassikasāṭikaṃ vassānaṃ cātumāsāṃ adhiṭṭhātum, tato paraṃ vikappetun”ti vacanavirodhaṃ katvā, tato paraṃ dasāhaṃ avikappentassāpi anāpatti siyā. Apica yaṃ vuttaṃ aṭṭhakathāyaṃ “vassikasāṭikā antovasse laddhā ceva niṭṭhitā ca, antodasāhe adhiṭṭhātabbā, dasāhātikkame niṭṭhitā, tadaheva adhiṭṭhātabbā, dasāhe appahonte cīvarakālaṃ nātikkāmetabbā”ti¹. Tena āpattito na mucceyya. Kālappaveso hi adhiṭṭhānapariyāyo na jātoti. Ettāvatā yathāvutto atthavikappo pālīnayeneva patiṭṭhāpito hoti.

Apicettha yaṃ vuttaṃ aṭṭhakathāyaṃ “dasāhe appahonte cīvarakālaṃ nātikkāmetabbā”ti¹, tatthapi cīvarakāle uppannaṃ, dasāhe appahonte cassa karaṇaṃ natthi, taṃ accekacīvaraṃ akālacīvaramiva cīvarakālaṃ nātikkāmetabbanti siddhametaṃ. Pālito ca tañce antokāle uppajjati, dasāhe appahontepi uppajjati, evaṃ uppannaṃ accekacīvaraṃ accekacīvameva na hoti. Na hi taṃ kālavisesavasena accekacīvarasaṅkhaṃ gacchati. Vuttañhetarā “accekacīvaraṃ nāma senāya vā gantukāmo hoti, pavāsaṃ vā gantukāmo hoti, gilāno vā hoti, gabbhinī vā

1. Vi-Ṭṭha 2. 300 piṭṭhe.

hoti, assaddhassa vā saddhā uppannā hoti -pa- ‘vassāvāsikaṃ dassāmī’¹ti evaṃ ārocitaṃ, etaṃ accekacīvaraṃ nāmā”¹ti. Tasmā yathā taṃ cīvaraṃ nātikkāmetabbaṃ, tathā anaccekacīvarampīti siddhaṃ hoti. Tena vuttaṃ aṭṭhakathāyaṃ “dasāhe appahonte cīvarakālaṃ nātikkāmetabbā”²ti. Apica yadi evaṃ taṃ accekacīvarasikkhāpadameva accekacīvaraṃ cīvarakālaṃ nātikkāmetabbanti imassa pana atthavisesassa dassanattamaṃ bhagavatā paññattaṃ.

Mahā-aṭṭhakathāyaṃ pana taṃ evaṃ vuttaṃ—kāmañcedaṃ “dasāhaparamaṃ atirekacīvaraṃ dhāretabbaṃ”³ti iminā siddhaṃ, aṭṭhuppattivasena pana apubbaṃ viya attamaṃ dassetvā sikkhāpadaṃ ṭhapitanti atthavisesadīpanapayojanato. Tasmā taṃ tassa atthavisesadassanattamaṃ vuttanti siddhameva. Tasmāpi veditabbameva yaṃ kiñci cīvaraṃ cīvarakālasamayaṃ nātikkāmetabbanti. Apica yaṃ vuttaṃ aṭṭhakathāyaṃ “chaṭṭhito paṭṭhāya pana uppannaṃ anaccekacīvarampī paccuddhāretvā ṭhapitacīvarampī etaṃ pariyāraṃ labhati”⁴ti². Tena “anaccekacīvare anaccekacīvarasaññī cīvarakālasamayaṃ atikkāmeti, anāpatti”³ti³ imināpi anaccekacīvarassāpi accekacīvaraparihāralābhaṃ dīpetīti.

Etthāvatā yathāvutto dutiyo atthavikappo pāḷinayena, aṭṭhakathānayena ca paṭiṭṭhāpito hoti. Evaṃ tāva pakīṇṇakāya adhikathā parato pāṭhato vitthāritā hotīti apakīṇṇakaṃ.

Cīvarapalibodho, āvāsapalibodho cāti dve palibodhā. Tesu ekapalibodhepi sati anāmantacārādi-ānisaṃsaṃ labhati, taṃ idha natthīti dassetum “**niṭṭhitacīvarasmim bhikkhuna ubbhatasmim kathine**”⁴ti vuttaṃ. Tasmā eva “**atthatakathinassa hi bhikkhuno**”⁴ti-ādi vuttaṃ.

Kathinatthārārahassāti ettha “aṭṭhahi āgehi samannāgato puggalo bhabbo kathinaṃ attharituṃ—pubbakaraṇaṃ jānāti, paccuddhāraṃ jānāti, adhiṭṭhānaṃ jānāti, atthāraṃ jānāti, mātikaṃ jānāti, palibodhaṃ jānāti, uddhāraṃ jānāti, ānisaṃsaṃ jānāti”⁴ti⁴ vacanato imehi aṭṭhahi āgehi samannāgato puggalo kathinatthārāraho nāma. **Pubbakaraṇaṃ** nāma dhovana vicāraṇacchedanasibbanarajanakappakaraṇaṃ.

1. Vi 1. 375 piṭṭhe.

3. Vi 1. 376 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 306, 307 piṭṭhesu.

4. Vi 5. 307 piṭṭhe.

“**Cīvaram nāma khoman**”ti-ādinā pālīvasena jātiṇca pamāṇaṇca dassetvā idāni atirekacīvaram dassetuṃ “**yaṃ pana vuttam adhiṭṭhitavikappitesū**”ti-ādi vuttam. “**Ṭhapitaṭṭhānam sallakkhetvā**”ti vuttepi yasmiṃ ṭhāne yaṃ ṭhapitam, tasmīṃ taṃ pacchā hotu vā, mā vā, adhiṭṭhānam ruhateva. Pure pacchā ṭhapaṇaṭṭhānam na pamāṇam.

Antimavatthum ajjhāpannassa bhikkhubhāvapariccāgavasena setavatthanivāsanam vā kāsāvacajanam vā **hīnāyāvattanam**.

Ekādasame aruṇuggamaneti antimaṃ ṭhapetvā tato purimatarasminti attho veditabbo. Tattha **antimaṃ** nāma aparakattikāya paṭhamāruṇuggamanam. Taṃ hi kālattā nissaggiyam na karoti. Idha “**niṭṭhitacīvarasmīṃ bhikkhunā**”ti karaṇavacanam nidānānekkham nidāne karaṇabhāvato. Tasmā eva “**dasāhaparaman**”ti ayamettha anupaññattīti vuttam. “**Anujānāmi bhikkhave ticīvaram adhiṭṭhātuṃ na vikappetun**”ti-ādi¹ vacanato ca idha “**vikappeti**”ti avisesena vuttavacanam viruddham viya dissati, na ca viruddham tathāgatā bhāsanti, tasmā evamassa attho veditabbo—ticīvaram ticīvarasaṅkhepena parihārato adhiṭṭhātumeva anujānāmi, na vikappetuṃ. Vassikasāṭikam pana catumāsato param vikappetumeva, na adhiṭṭhātunti. Evaṇca pana sati yo ticīvare ekena cīvarena vippavasitukāmo hoti, tassa ticīvarādhiṭṭhānam paccuddharitvā vippavāsasukhattham vikappanāya okāso dinno hoti, dasāhātikkame ca anāpattīti. Etena upāyena sabbattha vikappanāya apaṭisiddhabhāvo veditabboti likhitam.

Imassa pana sikkhāpadassa ayam saṅkhepavinicchayo—anattathe kathine hemantānam paṭhamadivasato paṭṭhāya, atthate kathine gimhānam paṭhamadivasato paṭṭhāya uppannacīvaram sandhāya “**niṭṭhitacīvarasmin**”ti-ādi vuttam. Etthāha—“**rajakehi dhovāpetvā setakam kārapentassāpi adhiṭṭhānam adhiṭṭhānamevā**”ti² vacanato arajitepi adhiṭṭhānam ruhatīti. Tena sūcikkammam katvā rajitvā kappabindum datvā adhiṭṭhātabbanti niyamo kātabbo, na kātabboti? Kattabbova. Patto viya adhiṭṭhito yathā puna setabhāvam vā tambabhāvam vā patto adhiṭṭhānam na vijahati, na ca pana

1. Vi 3. 411 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 229 piṭṭhe.

tādiso yaṃ adhiṭṭhānaṃ upagacchati, evametam daṭṭhabbanti. “Sve kathinaṃ uddharissatī”ti laddhacīvaraṃ sace ajjeva na adhiṭṭhātī, aruṇuggamane eva nissaggiyaṃ hoti. Kasmā? “Niṭṭhitacīvarasmin”ti-ādinā¹ sikkhāpadassa vuttattā. Kathinabbhantare dasāhato uttaripi parihāraṃ labhati, kathinato pana pacchā ekadivasampi na labhati. Yathā kiṃ—yathā atthatakathino saṃgho ticīvaraṃ atthatadivasato paṭṭhāya yāva ubbhārā ānisaṃsaṃ labhati, na tato paraṃ, evaṃ atthatadivasato paṭṭhāya yāva ubbhārā labhati, uddhate pana kathine ekadivasampi na labhati. Etthāha—ubbhatadivasato paṭṭhāya puna dasāhaṃ labhatīti? Na, kasmā? “Anujānāmi bhikkhave dasāhaparamaṃ atirekacīvaraṃ dhāretuṃ”ti¹ vacanato. Kathinabbhantarepi ekādase aruṇuggamane nissaggiyanti āpannaṃ. Taṃ pana atippasaṅgaṃ nivāretuṃ “niṭṭhitacīvarasmin”ti-ādi vuttaṃ, na kathinadivasāni adivasānīti dīpanatthaṃ. Ayamatto tattha tattha āvibhavissati. Atha vā vassikasāṭikā anarittappamaṇā nāmaṃ gahetvā vuttanayeneva cattāro vassike māse adhiṭṭhātabbā, tato paraṃ paccuddharitvā vikappetabbāti vuttaṃ. Ettha “paccuddharitvā”ti vacane uposathadivase eva paccuddharitvā vikappetvā ṭhapitaṃ hoti, tato paraṃ hemantassa paṭhamadivasato paṭṭhāya paccuddharaṇābhāvā. Evaṃ kathinabbhantare uppannacīvarampi veditabbanti likhitaṃ.

Kathinasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Udositasikkhāpadavaṇṇanā

“Atthatakathinassa pañca māse baddhasīmāyaṃ yattha katthaci cīvaraṃ nikkipitvā pakkamantassa anāpattī”ti atṭhakathāyaṃ vuttaṃ. “Abaddhasīmāyapi vaṭṭatī”ti idaṃ abaddhasīmāyaṃ kathinatthāraṇca āraññakasikkhāpadaṇca sādhetīti likhitaṃ. Idāni—

“Chinnaṃ dhutaṅgaṃ sāsaṅka-sammato santaruttaraṃ.

Acīvarassānāpatti paccuddhārādisiddhito”ti²—

idaṃ pakiṇṇakaṃ veditabbaṃ.

1. Vi 1. 295; Vi 3. 403 piṭṭhesu.

2. Vajira-Ṭi 232 piṭṭhe.

Tatrāyaṃ codanāpubbaṅgamavinicchayo—keci “diguṇaṃ saṅghāṭin”¹ ti vacanato “ekaccikā saṅghāṭi nādhīṭṭhātabbā. Sace adhiṭṭhāti, na ruhatī”² ti vatvā upasampadāpekkhānampi diguṇaṃyeva saṅghāṭim datvā upasampādenti, te iminā suttalesena saññāpetabbā. Bhagavatā hi “chinnakaṃ saṅghāṭim, chinnakaṃ uttarāsaṅgaṃ, chinnakaṃ antaravāsakaṃ”³ ti paṭhamam anuññātāṃ. Tato “aññatarassa bhikkhuno ticīvare kariyamāne sabbaṃ chinnakaṃ nappahoti. Dve chinnakāni ekaṃ acchinnakaṃ nappahoti, dve acchinnakāni ekaṃ chinnakaṃ nappahoti”⁴ ti imasmiṃ vatthusmiṃ “anujānāmi bhikkhave anvādhikampi āropetun”⁵ ti² anuññātāṃ, tasmā ekaccikāpi saṅghāṭi vaṭṭatīti siddhaṃ. Yā chijjamānāpi nappahoti, tassā kuto diguṇatāti? Aṭṭhakathāyampissa vuttaṃ “anvādhikampi āropetunti āgantukapattampi dātuṃ, idaṃ pana appahonake āropetabbam. Sace pahoti, āgantukapattaṃ na vaṭṭati, chinditabbamevā”³ ti³. Kathinaṃ pana **chinnakameva** vaṭṭati, āveṇikalakkhaṇattā, “chinnakaṃ diguṇaṃ nappahoti”⁴ ti vacanābhāvato cāti sanniṭṭhānamettha gantabbanti.

Dhutaṅganti anupasampannānaṃ tecīvarikadhutaṅgābhāvato ticīvareneva tecīvarikoti, tesaṃ adhiṭṭhānābhāvato “adhiṭṭhitenevā”⁵ ti vattabbaṃ hotūti ce? Na, dhutaṅgabhedena virodhappasaṅgato. Catutthacīvarasādiyanena hi dhutaṅgabhedo, na ticīvaravippavāseṇa, nāpi atireka cīvarasādiyanena, nāpi atirekacīvaradhāraṇeṇa. Yasmā pana bhikkhūnaṃ eva bhagavatā adhiṭṭhānavaseṇa nava cīvarāni anuññātāni, jātivaseṇa ca vuttāni na evaṃ anupasampannānaṃ, tasmā nesaṃ cīvaraniyamābhāvā na taṃ dhutaṅgaṃ anuññātāṃ gahaṭṭhānaṃ viya. Tasmā tassa samādānavidhāne avacanato ca sanniṭṭhānamettha gantabbanti.

Sāsaṅkasammatoti kaṅkhāvitaraṇiyaṃ⁴ sāsaṅkasikkhāpade visuṃ aṅgāni na vuttāni, “sesamettha cīvaravaggassa dutiyasikkhāpade vuttanayeneva veditabban”⁴ ti⁴ vuttaṃ, na ca panetaṃ vuttaṃ. Tattha rattivippavāso catutthamaṅgaṃ, idha chārattavippavāso, ayamettha visesoti. Tasmā aṅgasāmaññato ca sammutisāmaññato ca sāsaṅkasikkhāpadamevidanti⁵

1. Vi 3. 403 piṭṭhe.

2. Vi 3. 412 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 410 piṭṭhe.

4. Kaṅkhā-Ṭṭha 188 piṭṭhe.

5. ... padameva vadanti (Vajira-Ṭṭi 233 piṭṭhe.)

idaṃ nippadesaṃ, taṃ sappadesaṃ māsaparamattā. Tattha bahigāmeṇi gāmasīmaṃ okkamitvā vasitvā pakkamantassa anāpatti, idha na tathā. Idha anantare anantare aruṇuggamane nissaggiyaṃ, tattha sattametam ayaṃ imesaṃ dvinnam viseso. Aṅgāni pana cīvaranikkhepanaṅgasampattito vipariyāyena, idha vuttanayena ca siddhattā na vuttāni. Tāni kāmaṃ na vuttāni, tathāpi catutthamaṅgaṃ visesitabbaṃ, na pana visesitaṃ. Kiṃ kāraṇaṃ? Idha vuttanissajjanakkamena nissajjitvā āpattidesanato, tatthāpannāpattivimokkhaḍḍipattanattam. Saṃvaccharavippavutthampi rattivippavutthameva, pageva chārattavippavuttham. Evaṃ santeṇi tattha yathāvutta-aṅgasampattiyaṃ sati tattha vuttanayeneva nissajjitabbaṃ. Hemante, gimhe vā nissajjati ce? Idha vuttanayenāpi nissajjituṃ vaṭṭatīti nāpanattam catutthamaṅgaṃ na visesitanti no takkoti ācariyo. Māsātikkantaṃ, dasāhātikkantampi cīvaraṃ “dasāhātikkantaṃ”ti vatvā nissaṭṭhameva, na ūnamāsaṃ¹ hutvā “dasāhātikkantaṃ”ti vatvā, “māsātikkantaṃ”ti vatvāti eke. Tathāpi sace paccāsācīvaraṃ hoti, nissaggiyaṃ. “Dasāhātikkantaṃ”ti vatvā mūlacīvaraṃ pana “māsātikkantaṃ”ti vatvā nissajjitabbaṃ.

“**Santaruttaraṇ**”ti vā “saṅghāṭiṇ”ti vā “cīvaraṇ”ti vā kiṃ ticīvaraṃ, udāhu aññampīti? Kiñcettha—yadi ticīvareva paṭisiddham, pariyaṇnavasena acchinnacīvara-acchindanadhovāpanaviññatti-ādivirodho. Atha aññampi “niṭṭhitacīvarasmin”ti evamādinā virodhoti? Vuccate—na niyamato veditabbaṃ yathāsambhavaṃ gahetabbato. Tathā hi “cīvaraṃ nikkhipitvā santaruttarena janapadacārikaṃ pakkamanti”ti² evamādīsu ticīvareva, “na bhikkhave santaruttarena gāmo pavisitabbo”³, santaruttaraparamaṃ tato cīvaraṃ sādītabbaṃ”ti⁴ evamādīsu yaṃ kiñci, tathā “saguṇaṃ katvā saṅghāṭiyo dātābbā, nivāsanaṃ dātābbam, saṅghāṭi dātābbā, handa te āvuso saṅghāṭi, dehi me paṭaṇ”ti evamādīsu. Vuttañhetam “sabbaṃ hi cīvaraṃ saṅghāṭitaṭṭhena ‘saṅghāṭi’ti vuccatī”ti⁵. Tathā “niṭṭhitacīvarasmin”ti etthāpīti eke. Antosamaye yāvadattam cīvaraṃ anuññātaṃ, taṃ sabbaṃ kariyamānaṃ kadā niṭṭhānaṃ gacchissati, tasmā ticīvarevāti eke.

1. Dvayena ūnamāsaṃ (Vajira-Ṭī 233 piṭṭhe.)

3. Vi 3. 413 piṭṭhe.

4. Vi 1. 316 piṭṭhe.

2. Vi 1. 297 piṭṭhe.

5. Vi-Ṭīha 3. 206 piṭṭhe.

Acīvarassānāpatti paccuddhārādisiddhitoti kiṃ vuttaṃ hoti—
 udositasikkhāpadassa nippayojanabhāvappasaṅgato ticīvaravippavāse
 tecīvarassa āpattīti eke. Tatthetaṃ vuccati na hoti āpatti
 paccuddhārādisiddhito. “Anāpatti anto aruṇe paccuddharati vissajjetī”¹ ti
 vuttaṃ. Aññathā paccuddharantassa, anto-aruṇe vissajjentassa ca yāva añño
 nādhittāti, tāva āpattiṃ āpajjati yathāvuttanayeneva. Aññathā
 sattabbhantarena vippavāsassāti vippavāsato yathārutaṃyeva sati vippavāse
 vippavāsato, avippavāse sati avippavāsatoti.

Udositasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Akālacīvarasikkhāpadavaṇṇanā

Aparikkhittassa parikkhepārahaṭṭhānassa dubbijānattā taṃ dassetum
“apica bhikkhūnan”ti-ādi vuttaṃ. Vihārapariyante
 niviṭṭhadhuvasannipātattānato vā pariyante ṭhitabhojanasālato vā
 nibaddhavasānaka-āvāsato vāti evaṃ gahetabbaṃ. Sace vihare
 sannipatitabhikkhūhi saddhiṃ ekābaddhā hutvā yojanasatampi pūretvā
 nisīdanti, yojanasatampi upacārasīmā hotīti attho.
 “Samānasamvāsakasīmāyā”ti vutte khaṇḍasīmādīsu ṭhitānaṃ na pāpuṇāti,
 tesaṃ visum samānasamvāsakasīmattāti ca, samānasamvāsaka-
 avippavāsasīmānaṃ idaṃ nānattaṃ. “Avippavāsasīmāya dammī”ti dinnam
 pana gāme ṭhitānaṃ na pāpuṇāti. Kasmā? “Ṭhapetvā gāmaṇca
 gāmūpacāraṇcā”²ti vacanato. “Samānasamvāsakasīmāyā”ti dinnam pana
 yasmiṃ ṭhāne avippavāsasīmā atthi, tattha ṭhitānampi. **“Tatra ṭhitānaṇca
 pāpuṇāti”**ti ca, “khaṇḍasīmāyaṃ ṭhatvā ‘sīmaṭṭhakasaṃgho gaṇhātū’³ti vutte
 upacārasīmāya eva paricchinditvā dātabban”ti ca, “tesaṃ bahisīmaṭṭhānampi
 pāpuṇāti yāva kathinassubbhārāti attho”ti ca, “anattahate pana kathine
 antohemante sace vihāraṃ pavisitvā ‘vassamvuṭṭhasaṃghassa dammī’³ti
 vadati, ye tattha vassacchedaṃ akatvā pacchimavassamvuṭṭhā, tesaṃ
 bahisīmaṭṭhānampi pāpuṇāti”ti vinayadharā paricchindanti, aṭṭhakathāyaṃ
 pana anāgataṃ. Tasmā **samantapāsādikāyaṃ** “lakkhaṇaññū vadanti”³ti
 vuttanti ca, “cīvaramāsato paṭṭhāya

1. Vi 1. 302 piṭṭhe.

2. Vi 3. 148 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 424 piṭṭhe.

yāva hemantassa pacchimo divaso, tāva vassāvāsikaṃ demā'ti vutte kathinaṃ atthataṃ vā hotu, anattataṃ vāti yaṃ samantapāsādikā¹vacanaṃ, etthāpi yadi atthataṃ, purimavassaṃvuṭṭhā pañca māse. Yadi anattataṃ, pacchimavassaṃvuṭṭhā cattāro māse labhantīti vinicchayo”ti ca likhitam.

“Yehi mayhaṃ yāgu pītāti yehi nimantitehi mayhaṃ yāgu pītāti adhippāyo. Tasmā yehi nimantitehi yāgu pītā, tesameva pāpuṇātīti vuttam. Aññathā ‘yehi mayhaṃ yāgu pītā’ti vutte nimantitā vā hontu, animantitā vā, yehi pītā, tesam pāpuṇitabbānī”ti vadanti. Ettha “niṭṭhita-civarasmiṃ bhikkhunā ubbhata-smiṃ kathine”ti vadanto ñāpeti etthantare tiṇṇampi akālacīvarānaṃ uppatti-abhāvanti. Kasmā pana padabhājane vitthāritānīti? Vuccate—idaṃ pana sikkhāpadaṃ adhiṭṭhānaṃ sandhāya na vuttam², kintu paṭhamasikkhāpade dasāhaparamaṃ anujānitvā tasmīṃ appahonte sace paccāsā atthi, tameva vaḍḍhetvā māsamanujānanto imampi atthavisesaṃ dīpeti. Akālacīvaraṃ nāma sammukhībhūtena bhājetabbaṃ, taṃ pana “ākaṅkhamānena bhikkhunā paṭiggahetabban”ti iminā sikkhāpadena vaḍḍhetvā vuttanti. Tasmā tiṇipi padabhājane vitthāritānīti.

“Khippameva kāretabbanti sīghaṃ antodasāheyeva kāretabban”ti idaṃ pana pahonakabhāve purimasikkhāpadalakkhaṇenāti dīpetum vuttam. Tasmā evaṃ “sīghaṃ”ti vā “lahuṇ”ti vā ādinā avatvāpi “dasāhā”ti vuttanti. Atthatakathinassa evaṃ hotu, anattate pana kathine kathanti vutte anattatassa paṭikkhepaṃ dassetīti vutto apassanto vighātaṃ āpajjatīti³ likhitam.

Akālacīvarasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Purāṇacīvarasikkhāpadavaṇṇanā

“Sākiyāniyo viya suddhabhikkhusaṃghe vā”ti idaṃ “bhikkhunī nāma ubhatosaṃghe upasampannā”ti⁴ iminā virujjatīti ce? Na,

1. Vi-Ṭṭha 3. 425 piṭṭhe.

3. Vajira-Ṭṭi 237 piṭṭhe.

2. Sandhāya vuttam (Vajira-Ṭṭi 236 piṭṭhe.)

4. Vi 1. 307 piṭṭhe.

adhippāyājānanato. Bhikkhūnaṃ santike upasampadāya paṭikkhittattā tadanuppasaṅgabhayā evaṃ vuttanti veditabbaṃ.

Ekena vatthunāti yena kenaci paṭhamena. **Avuttā vā dhovatī**ti avuttā dhovati, rajati ākoṭetīti attho. “Avuttā”ti vacanato avādāpetvā dhovanādīsu anāpattī”ti likhitaṃ. Idha cīvaraṃ nāma nivāsanapārūpanūpagameva. Yadi evaṃ “nivāsanapārūpanūpagameva vattabbaṃ”ti ce? Taṃ na vattabbaṃ “purāṇacīvaran”ti imināva siddhattā. Vuttañhetam “purāṇacīvaraṃ nāma sakim nivatthampi sakim pārutampi”ti⁴.

Purāṇacīvarasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Cīvarappaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā

Upacāro dvādasahattho. Acittakattā katham paṃsukūlaṃ vaṭṭatīti ce? Tāya tassa bhikkhuno adinnattā, bhikkhunā ca tato bhikkhunito aggahitattā ca.

Cīvarappaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Aññātakaviññattisikkhāpadavaṇṇanā

Ñātakappavārite vā viññāpentassāti ettha ca saṃghavasena pavāritesu paṃṇameva vaṭṭati. Puggalikappavāraṇāya yaṃ yaṃ pavāreti, taṃ taṃyeva viññāpetabbanti likhitaṃ.

Aññātakaviññattisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Tatuttarisikkhāpadavaṇṇanā

Pakatiyā santaruttarena carati kathinapalibodhavasena vā sāsāṅkasikkhāpadavasena vā. Ettha siyā—“na mattaṃ jānitvā bahuṃ cīvaraṃ viññāpessanti, dussavaṇijjaṃ vā”ti-ādina² ujjhāyantānaṃ sutvā bhagavāpi chabbaggiye

1. Vi 1. 307 piṭṭhe.

2. Vi 1. 315 piṭṭhe.

bhikkhū “kathañhi nāma tumhe moghapurisā na mattaṃ jānitvā bahuṃ cīvaraṃ viññāpessathā”¹ti vatvā sikkhāpadassa paññattattā ca imissaṃ kaṅkhāvitaraṇiyaṃ “bahucīvaraviññāpanavatthusmiṃ paññattan”ti vuttattā, **samantapāsādikāyaṃ** “na hi anacchinnacīvarā attano atthāya sākhāpalāsaṃ bhañjituṃ labhanti, acchinnacīvarānaṃ pana atthāya labhanti”²ti vuttattā ca aññassatthāya pamāṇaṃ viññāpetuṃ vaṭṭatīti ce? Na, kasmā? Aññātakaviññattisikkhāpadassa aṭṭhuppattiyā eva aññātakaviññatti vāritā. Tassa sikkhāpadassa anāpatti. Pāliyaṃ¹ “aññassatthāyā”ti imissā anāpattipāliyā aññassatthāya viññāpento tassa ñātakappavārite eva viññāpeti, na aññeti vacanato ca vāritā. Tasmā bhagavāpi “bahuṃ cīvaraṃ viññāpessathā”³ti vigarahitvā sikkhāpadaṃ paññāpento “abhihaṭṭhuṃ pavāreyyā”⁴ti vuttanayeneva pamāṇato gahaṇaṃ anujāni, na aññassatthāya pamāṇato viññāpanaṃ. Yasmā panimaṃ sikkhāpadaṃ aññassatthāya viññāpanavatthusmiṃyeva paññattam, tasmā idha “aññassatthāyā”ti na vuttaṃ, na na labbhatīti katvā.

Aṭṭhakathāsu “aññātakappavāritatṭhāne pakatiyā bahumpi vaṭṭati, acchinnakāraṇā pamāṇameva vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Taṃ “anāpatti ñātakānaṃ pavāritānaṃ”⁴ti vutta-anāpattipāliyā na sametīti samantapāsādikāyaṃ⁵ vuttattā idhāpi vuttanayeneva ñātakappavārite viññāpentassa attano dhanena gaṇhantassa anāpattīti likhitaṃ. “Aññassatthāyā”ti nidānavirodhato na vuttaṃ, tathāpi anantare vuttanayeneva labbhati evāti vadanti.

Aññātakaviññattisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Upakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā

Paṭhama-upakkhaṭe “pubbe appavārito”⁶ti vacanato tasmim̐ khaṇe pavāritopi appavāritova hotīti veditabbaṃ.

Upakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 1. 315 piṭṭhe.

2. Vi 2. 246 piṭṭhe.

3. Vi 1. 316 piṭṭhe.

4. Vi 1. 317 piṭṭhe.

5. Vi-Ṭṭha 2. 249 piṭṭhe.

6. Vi 1. 318 piṭṭhe.

9. Dutiya-upakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā

Dutiya-upakkhaṭena kiṃ payojananti ce? Natthi payojanam, kevalam aṭṭhuppattivasena pana paññattam bhikkhuniyā rahonisajjasikkhāpadam viya. Evam sante saṅgītikārahehi saṅgītim anāropetabbam bhaveyya vināpi tena tadatthasiddhito, anissarattā, anāropetum anuññātattā ca. Vuttañhetam “ākaṅkhamāno ānanda saṅgho -pa- samūhaneyyā”¹. Idam sabbamakāraṇam. Na hi buddhā appayojanam vacanam nicchārenti, pageva sikkhāpadam. Tenevāha aṭṭhakathāyam “imināva nayena attho veditabbo. Idañhi purimassa anupaññattisadisā”²ti-ādi. Anupaññatti ca nippayojanam natthi. Tamsadisam cetam, na nippayojananti dassitam hoti. Evam sante ko panettha atthavisesoti? Tato āha “**kevalam tattha ekassa pīlā katā, idha dvinnam, ayamettha viseso**”³ti. Iminā atthavisesena ko panañño atirekattho dassitoti? **Porāṇagaṇṭhipade** tāva vuttam “ekasmimpi vatthusmim ubhinnampi pīlā kātum na vaṭṭatīti ayamatirekattho dassito”⁴ti. Tenetam dīpeti “na kevalam paṭiladdhacīvaragaṇanāya eva āpattigaṇanā, pīlītapuggalasaṅkhātavattugagaṇanāyapī”⁵ti.

Honti cettha—

“Vatthuto gaṇanāyapi, siyā āpatti nekatā.

Iti sandassanattāñca, dutiyūpakkaṭam idha.

Kāyasaṃsaggasikkhāya, vibhaṅge viya kintetam.

Ekitthiyāpi nekatā, āpattīnam payogato”⁶ti².

Apicetam sikkhāpadam tamjātikesu sikkhāpadesu sabbesupi gahetabbavinicchayassa dassanappayojananti veditabbam. Āha ca—

“Aññātikāya bahutāya vimissatāya,

Āpattiyāpi bahutā ca vimissatā ca.

Icevamādividhisambhavadassanattam,

Satthā upakkhaṭamidam dutiyam avocā”⁷ti³.

1. Dī 2. 127; Vi 4. 484 piṭṭhesu. 2. Vajira-Ṭī 245 piṭṭhepi. 3. Vajira-Ṭī 246 piṭṭhepi.

Tassāyaṃ saṅkhepato adhippāyapubbaṅgamā vicāraṇā—purāṇacīvaraṃ ekameva bhikkhu bhikkhunīhi dvīhi, bahūhi vā dhovāpeti, bhikkhunigaṇanāya pācittiyagaṇanā. Tathā dvinnam, bahūnam vā sādāraṇam ekameva cīvaraṃ aññatra pārivattakā paṭiggaṇhāti, idhāpi tathā dvinnam, bahūnam vā sādāraṇamekaṃ viññāpeti, viññattapuggalagaṇanāya āpattigaṇanā. Tathā aññesupi evarūpesu sikkhāpadesu nayo netabbo. Ayaṃ tāva **bahutāya** nayo.

Vimissatāya pana ñātikāya, aññātikāya ca ekaṃ¹ dhovāpeti, ekato niṭṭhāpane ekaṃ pācittiyam. Atha ñātikā paṭhamam thokam dhovitvā ṭhitā, puna aññātikā sudhotam karoti, nissaggiyam pācittiyam. Atha aññātikā paṭhamam dhovati, pacchā ñātikā sudhotam karoti, aññātikāya payogavasena bhikkhuno dukkaṭameva. Aññātikāya, ñātikāya ca aññātikasaññī, vematiko, ñātikasaññī vā dhovāpeti, yathāvuttanayena nissaggiyadukkaṭādi-āpattibhedagaṇanā veditabbā. Tathā aññātikāya, ñātikāya ca santakam cīvaraṃ ubhohi ekato diyyamānam paṭiggaṇhāti, nissaggiyameva. Atha aññātikāya eva hatthato paṭiggaṇhāti, nissaggiyameva. Atha ñātikāya hatthato paṭiggaṇhāti, anāpatti. Atha ubhosu aññātikādisaññī, vuttanayeneva nissaggiyadukkaṭādi āpattibhedagaṇanā veditabbā. Tathā aññātikaviññatti-ādīsupi yathāsambhavam nayo netabbo. Ayaṃ vimissatāya nayo.

Ādisaddena pana aneke aññātikā viññattā, viññattapuggalagaṇanāya dukkaṭam. Eko deti, eko na deti, nissaggiyam. Atha aviññatto deti, na nissaggiyam. Atha viññattāviññattānam sādāraṇam viññatto deti, nissaggiyam. Ubho denti, nissaggiyameva. Aviññatto deti, nissaggiyena anāpatti. Viññattassa vacanena aviññatto deti, anāpatti eva. Tathā upakkaṭādīsupi yathāsambhavam nayo netabbo.

Ettāvatā saṅkhepato aññātikāyādigāthā vuttādhippāyā hoti. Yaṃ panettha bhikkhuniyā rahonisajjasikkhāpadaṃ nippayojanatāya

1. Ekato (Ka), Vajira-Ṭī 246 piṭṭhe passitabbam.

nidassanaṃ vuttaṃ, tassa payojanaviseso tasmiṃyeva āvibhavissatīti.
Evameva aññatthapi vacanena, visesa-aṭṭhuppattivāsena ca sikkhāpadesu
ñātabbaṃ visesappayojananti.

Dutiya-upakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Rājasikkhāpadavaṇṇanā

“**Thānaṃ bhañjati, āgatakāraṇaṃ vināsetī**”ti vuttattā puna codanaṃ na
labhatīti eke. Āgamanassa sātthakaṃ na hoti, cīvaraṃ na labhissati
paṭisanthārassa katattātī eke. Codanālakkhaṇaṃ na hotīti katvā vuttanti eke.
“Dhammadesanādhippāyādinā na paṭisanthāro katabbo”ti **upatissatthero**
“āgatakāraṇaṃ vināsetī”ti codanāṭhānāni bhañjati, codetukāmo
akattabbamakāsi, tappaccayā vattabhede dukkaṭaṇ”ti ca vadati.
Dhammasiritthero pana “āsane ce nisīdati, ekāya nisajjāya dve ṭhānāni
bhañjati. Āmisāṃ ce paṭiggaṇhāti ekena paṭiggahaṇena dve ṭhānāni bhañjati.
Dhammaṃ ce bhāsati, dhammadesanāsikkhāpade vuttaparicchedāya ekāya
vācāya dve ṭhānāni bhañjati. Taṃ sandhāya ‘āgatakāraṇaṃ vināsetī’ti
vuttan”ti vadati. “Eso kho”ti vuttena saññatto eko, “ayaṃ veyyāvaccakaroti
-pa- avuttepi codetuṃ vaṭṭatī”ti vutto dutiyo, sace pana dūto gacchantova
“ahaṃ tassa hatthe dassāmi”ti-ādinā vutto tatiyo “aññaṃ vā pesetvā
ārocāpetī”ti vutto catutthoti yathā bhikkhunā niddiṭṭhā cattāro, tatheva,
dūtena niddiṭṭhā cattāro. **Mukhavevaṭīkakappiyakārako,**
parammukhakappiyakārako ceti etesu aññātaka-appavāritesu viya
paṭipajjitabbanti likhitaṃ.

Rājasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Cīvaravaggo paṭhamo.

2. Eḷakalomavagga

1. Kosiyasikkhāpadavaṇṇanā

Kārāpeyyāti attano ca parassa ca ubhinnañca kosiyaṃ ekato gaṇhitvā vuttaṃ, ubho vā ekato karontīti atthato veditabbaṃ. Tattha attanā kataṃ ce, “nissajjanakāle sayam kataṃ nissaggiyan”ti vattabbaṃ. Ubhohi ce kataṃ, yāthāpālimeva.

Kosiyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Suddhakāḷakasikkhāpadavaṇṇanā

Yathā paṭhame “ekenapi kosiyaṃsunā”ti¹ vuttaṃ, tathā idha “ekenapi aññena amissitānan”ti vacanābhāvato aññena missabhāve satipi apaññāyamānarūpakam ce, “suddhakāḷakam”icceva vuccatīti vadanti.

Suddhakāḷakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Dvebhāgasikkhāpadavaṇṇanā

“Tulayitvā”ti vacanato yathā tulādhāraṇāya kāḷakādhikā na honti, tathā kāḷakānaṃ dve bhāgā gaḥetabbā ukkaṭṭhaparicchedena. “**Ekassāpi kāḷakalomassa atirekabhāve nissaggiyan**”ti vacanaṃ tulādhāraṇāya kiñcāpi na sameti, acittakattā pana sikkhāpadassa pubbe tulāya dhārayitvā ṭhapitesu ekampi lomaṃ tattha pateyya, nissaggiyanti ayamadhippāyoti no takko”ti² ācariyo. Vuttapariṇhedena aggahaṇaṃ **akiriya**, santhatakarāṇaṃ **kiriya**.

Dvebhāgasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 172 piṭṭhe.

2. Vajira-Ṭṭi 251 piṭṭhe.

4. Chabbassasikkhāpadavaṇṇanā

“Orena ce channaṃ vassānaṃ”ti vuttattā chabbasse paripuṇṇe kātum vaṭṭatīti niṭṭhānadivasato paṭṭhāya channaṃ vassānaṃ paricchedo veditabbo. Yāni panettha atirekachabbassavasena vā sammutivasena vā katāni, sabbāni tāni ekato paribhuñjitum vaṭṭantīti. Gilānassa ca ekaṃ nappahotīti anekampi vaṭṭati. Yato paṭṭhāya rogassa mandatāya santhataṃ ādāya gantum sakkoti, tato paṭṭhāya sammuti vā rogo vā na rakkhatīti eke. Apica chavassabuddhanimmalaṃ sikkhāpadaṃ vicāretum gambhīrattā. Tasmā chavasse kammaṃ katanti.

Chabbassasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā

Kasmā panettha “santhataṃ pana bhikkhunā”ti sikkhāpadaṃ apaññāpetvā “nisīdanasanthataṃ”ti paññattaṃ, nanu ettha kāraṇena bhavitabbanti? Atthi kāraṇaṃ, cīvarasaññitāya santhataṇaṃ ujjhittattā tesam acīvarabhāvadassanattamaṃ tathā paññattaṃ bhagavatāti vuttaṃ hoti. Tasmā te bhikkhū tecīvarikadhutaṅgabhedabhayā santhate catutthacīvarasaññitāya santhatāni ujjhivā terasa dhutaṅgāni samādayiṃsu, bhagavā ca tesam santhataṃ anujāni. Tato tesam bhikkhūnaṃ evaṃ hoti “nisīdanacīvarasaññitānaṃ nisīdanasanthataṃ no¹ bhagavatā anuññātaṃ catutthacīvarabhāvena, pageva katasanthataṃ vā”ti. Tato “santhate tesam cīvarasaññitā na bhavissatī”ti tadatthaṃ bhagavatā “santhataṃ”ti apaññāpetvā “nisīdanasanthataṃ”ti paññattanti adhippāyo. Imesu pana pañcasu santhatesu purimāni tīṇi vinayakammaṃ katvā paṭilabhitvāpi paribhuñjitum na vaṭṭanti akappiyattā, pacchimāni dve vaṭṭantīti² likhitaṃ. Kathaṃ paññāyatīti ce? “Anāpatti aññena kataṃ paṭilabhitvā paribhuñjati”ti³ vacanatoti veditabbaṃ.

Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Na cīvarasanthataṃ na nisīdanasanthataṃ (Ka)

2. Vajira-Ṭi 255 piṭṭhe.

3. Vi 1. 339 piṭṭhe.

6. Eḷakalomasikkhāpadavaṇṇanā

“**Addhānamaggappaṭipannassā**”ti iminā pakatiyā dīghamaggaṃ paṭipannassa uppannānīpi tiyojanaparamameva haritabbāni, pageva appaṭipannassāti dasseti. Paṭipannassa ce, addhānaṃ nāma paṭipannassa akāmā vassamvutṭhabbhikkhuniyā maggappaṭipatti viyāti dasseti. Addhānamaggappaṭipannassa nissaggiyanti vā sambandho. Teneva vāsādhippāyassa paṭippassaddhagamanussāhattā “appaṭipanno”ti saṅkhaṃ gatassa anāpattīti siddhaṃ. Imasmiṃ pana atthavikappe “bhikkhuno paneva eḷakalomāni uppajjeyyūṃ -pa- asantepi hārake addhānamaggappaṭipannassa nissaggiyaṃ pācittiyaṃ”ti yojanā veditabbā. Yasmā vā eḷakalomānaṃ uppattiṭṭhānato paṭṭhāya tiyojanaparamatā adhippetā, maggaṃ appaṭipannassa ca tiyojanaparamatā natthi, tasmā “**addhānamaggappaṭipannassa uppajjeyyūṃ**”ti vuttaṃ. Tena acchinnaṃ paṭilabhitvā harato ca anāpattīti siddhaṃ. Paṭilābho hi tesāṃ uppatti nāmāti.

“**Ākaṅkhamānena bhikkhunā paṭiggahetabbāni**”ti iminā attanā paṭiggahitānaṃyeva tiyojanātikkame āpattīti dasseti. Tena anākaṅkhamānena parasantakāni paṭiggahitāni harantassa anāpattīti siddhaṃ.

Aṅgesu “attano santakatā”ti natthi, ayamatto “bhikkhuno uppajjeyyūṃ”ti iminā, “acchinnaṃ paṭilabhitvā”ti iminā ca dīpito hotīti veditabbo. **Porāṇagaṇṭhipade** ca “aññaṃ bhikkhūṃ harāpento gacchati ce, dvinnampi anāpattīti vuttaṃ. Tasmā dve bhikkhū tiyojanaparamaṃ patvā aññaṃaññaṃ bhaṇḍaṃ parivattetvā ce haranti, anāpattīti siddhaṃ.

Tiyojanaparamaṃ sahatthā haritabbāniti tiyojanaparamameva attanā haritabbāni, taṃ kimatthanti? Sīmāya etaparamato. Vuttañhetāṃ “anujānāmi bhikkhave tiyojanaparamaṃ sīmaṃ sammannitun”ti¹. Vāsādhippāyena, paccāgamanādhippāyena vā gacchato etaparamatā ca. Vuttañhetāṃ “chabbaggiyā bhikkhū atimahatiyo sīmāyo sammannanti -pa-. Bhikkhū uposathaṃ āgacchantā uddissamānēpi pātimokkhe āgacchanti, uddiṭṭhamattepi āgacchanti, antarāpi parivasanti”ti².

1. Vi 3. 145 piṭṭhe.

2. Vi 3. 144 piṭṭhe.

Asante hāraketi āṇattiyā hārake asati. Kambalassa upari nisīditvā gacchantassa sace ekampi lomam cīvare laggam hoti, tiyojanātikkame āpatti eva kambalato vijaṭṭhatattāti likhitam. Tam kambalassa paṭiggahitattā attano atthāya paṭiggahitameva hotīti yuttam.

Elakalomasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Jātarūpasikkhāpadavaṇṇanā

“Nibbattarukkhacchāyāpi rukkhaparichedam anatikkantā”ti likhitam.

Jātarūpasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Rūpiyasamvohārasikkhāpadavaṇṇanā

Jātarūparajataparivattananti ukkaṭṭhaparichedena vuttam.

Rūpiyasamvohārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Kayavikkayasikkhāpadavaṇṇanā

Asante pācittiyam desetabbamevāti ettha kim suddhikam pācittiyam udāhu nissaggiyanti? Nissaggiyam pācittiyameva.

Kayavikkayasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Tatridam pakīṇṇakam

Aṭṭhamasikkhāpadam parena attano atthāya diyyamānassa vā pārivattakabhāvena diyyamānassa vā paṃsukūlassa vā rūpiyassa uggaṇhana-uggaṇhāpanasādiyanāni paṭikkhipati.

Navamam parassa vā attano vā rūpiyaparivattanam paṭikkhipati.

Dasamaṃ arūpiyaparivattanaṃ. “Arūpiye arūpiyasaññī pañcannaṃ saha anāpattī ti¹ ca vacanaṃ itarehi saha āpattīti dīpeti. Arūpiyañca dukkaṭavattthu. Tasmā tassa parivattane sati nissaggiyanti ekantena vuttaṃ. Pañcannaṃ saha dukkaṭavattthūnaṃ parivattane anāpattippasaṅgato anāpatti evāti porāṇati ce? Na, kappiyavattthūnaṃyeva tattha āgatattā. Yadi kappiyavattthu nissaggiyaṃ, pageva dukkaṭavattthūti ce? Na, āpattigarukalahubhāvena vatthugarukalahukaniyamābhāvato.

Nissaggiyavattthuto hi muttāmaṇiveḷuriyādi mahagghappahonakampi dukkaṭavattthūti katvā nissaggiyavattthuto muttādi lahukaṃ hoti. Lahukepi vatthusmiṃ yatheva dukkaṭavattthuno paṭiggahaṇe dukkaṭaṃ, tatheva tassa vā tena vā cetāpanepi dukkaṭaṃ yuttanti² aṭṭhakathācariyā.

Atha vā yaṃ vuttaṃ “kappiyavattthūnaṃyeva tattha āgatattā”ti, tattha kiñcāpi dukkaṭavattthūnipi adhippetāni, na pana pāliyaṃ vuttāni anāpattivārappasaṅgabhayāti vuttaṃ hoti. Muttādīsipi vuttesu anāpattiyaṃ kappiyakāraḥsa ācikkhati, “idaṃ muttādi amhākaṃ atthi, amhākañca iminā ca iminā ca veḷuriyādinā attho”ti bhaṇati, dasamena āpajjati adhippāyo siyā. Yasmā ca idaṃ kappiyakāraḥsa ācikkhanādisaṃvohāro ca, tasmā taṃ navamena vuttanti veditabbaṃ. Kiñcāpi kayavikkayeve hoti kappiyavattthūhi anuññātaṃ, imināva nayena kiñcāpi dukkaṭavattthupi dasame adhippetāṃ āpajjati, aṭṭhakathāvirodhato pana nādhippetamicceva gahetabbo.

Kā panettha kāraṇacchāyāti, pañcannaṃ saha tattha anāpattippasaṅgato anāpatti evāti ce? Na, tattha anāgatattā. Anāgatakāraṇā vuttanti ce? Na, pañcannaṃ saha āpattivattthukassa anāpattivāralābhe visesakāraṇābhāvā, akappiyattā pañcannaṃ sahāpi āpattiyā bhavitabbanti siddho aṭṭhakathāvādo.

Aparo nayo—yadi dukkaṭavattthunā kayavikkaye nissaggiyaṃ, kappiyavattthumhi vuttapariyāyo tattha labbheyya, na pana labbhatīti navame eva tāni vattabbāni. Tasmā saṃvohāro nāma kayavikkayopi aññathā

1. Vi 1. 349; Vimati 1. 344; Vajira-Ṭī 265 piṭṭhesu.

2. Vi-Ṭīha 2. 276 piṭṭhepi.

parivattanaṃ pariyādiyitvā pavatto, kayavikkayaṇca mocetvā “iminā imaṃ dehi”ti cetāpeti, vaṭṭati”ti avatvā dasamassa anāpattivāre vuttanayeneva tesam parivattane nissaggiyānumativirodhato aṭṭhakathāyaṃ vuttanayeneva dukkaṭavatthunā cetāpane dukkaṭameva. Nesam kayavikkayena nissaggiyanti ce? Na, sabbassapi kayavikkayattā. Teneva vuttaṃ “**andhakatṭhakathāyaṃ** pana ‘sace kayavikkayaṃ samāpajjeyya, nissaggiyaṃ pācittiyaṃ’ti bhāsitaṃ, taṃ dubbhāsitaṃ. Kasmā? Na hi dānaggahaṇato añño kayavikkayo nāma atthi”¹, attano matiyaṃ kayavikkayalakkhaṇasammate dasamassa anāpattivāre vuttanayeneva tesam parivattane nissaggiyānumativirodhato ca. Bhavatu vā attano paṭisiddhamidaṃ kāraṇaṃ, dasame avassameva jānitabbānīti tāni kayavikkayānevāti tesam nissaggiyabhāvaṇca gatānīti evampi siddho aṭṭhakathāvādo.

Etthāhu porāṇa—“attano santakaṃ rūpiyaṃ parahatthagataṃ karoti ajjhācarati, dukkaṭaṃ. Parassa rūpiyaṃ attano hatthagataṃ karoti, aṭṭhamena nissaggiyaṃ. Uggahitavattthuparivattane kathaṃ jātaṃ? Abbohārikaṃ jātaṃ. Atha parassa rūpiyaṃ attano hatthagataṃ paṭhamam karoti, rūpiyappaṭiggahaṇassa katattā aṭṭhamena nissaggiyaṃ. Attano santakaṃ rūpiyaṃ parassa hatthagataṃ pacchā karoti, samvohārena nissaggiyaṃ”ti. “Rūpiyassa gahaṇamattena aṭṭhamena āpatti, pacchā parivattane navamenā”ti hi tattha vuttaṃ, taṃ pana yuttaṃ. “Ajjhācarati, dukkaṭaṇ”ti duvuttaṃ. Dukkaṭassa aniyamappasaṅgato nissajjanavidhānesu dassitova. Kiṃ vuttaṃ hoti—yadi dvīhi nissaggiyehi bhavitabbaṃ, nissajjanavidhāne “ahaṃ bhante rūpiyaṃ paṭiggahesiṃ, nānāppakārakaṇca rūpiyasamvohāraṃ samāpajjin”ti vattabbaṃ bhaveyya “rūpiyaṃ cetāpeti”ti sabbattha pāliyaṃ rūpiyappaṭiggahaṇassa vuttattā.

Ettāvataṃ yaṃ **porāṇagaṇṭhipade** vuttaṃ “dukkaṭavatthunā kayavikkayaṃ pariharantena catūsu nissaggiyavattthūsu ekekasmim gahite aṭṭhamena nissaggiyaṃ hoti. **Dukkaṭavattthunā dukkaṭavattthunti** “iminā idaṃ dehi”ti gahite teneva nissaggiyaṃ hoti. Kayavikkayampi nīharitvā gahite dukkaṭaṃ, cetāpitarūpiyaggahaṇe aṭṭhamena, parivattane navamenāti-ādinaṃ attanā anuggahetvā kappiyavasena nīharitvā pañcahi sahadhammikehi saddhim

parivattetuṃ vaṭṭatī”ti, taṃ visodhitam hoti. Aparampi tattha vuttam
 “nissajjitabbe asati katham pācittiyam, dunnissaṭṭharūpiyampi ‘na
 chaḍḍetī”ti vadantassa vissaṭṭho upāsato taṃ gahetvā aññam ce bhikkhuno
 deti, kappatī”ti, tañca duvuttam. Na hi gahitattā tato aññam vatthu hoti. Puna
 aparañca tattha vuttam “imam gaṇhāhī”ti vadantassa
 saddhādeyyavinipātadukkaṭam, ‘etaṃ dehi”ti vadantassa viññattidukkaṭan”ti,
 tañca duvuttam. Tattha hi payogadukkaṭam yuttam viya paññāyati.

Pakiṇṇakam niṭṭhitam.

Eḷakalomavaggo dutiyo.

3. Pattavagga

1. Pattasikkhāpadavaṇṇanā

Dve apattā, tasmā ete bhājanaparibhogena paribhuñjitabbā, na
 adhiṭṭhānūpaganavikappanūpagatāti atthoti ca. **Samaṇasāruppena pakkanti**
 ayopatto pañcahi pākehi pakko hoti, mattikāpatto dvīhi. “Bhikkhuniyā
 pattasanniccayassa vāritattā bhikkhussapi taṃ ananurūpan”ti katvā
 ‘purāṇapattam paccuddharitvā”ti vuttan”ti¹ ca likhitam, taṃ na yuttam
 pāliyam “sanniccayam kareyyāti anadhiṭṭhito avikappito”ti² vuttattā. So hi
 kathinakkhandhake³ niccayasannidhi viya ekopi punadivase “sanniccayo”ti
 vuccati. Anantarasikkhāpade pana “dutiyo vārito”ti adhiṭṭhānam niyatham.
 Tasmā dve patte adhiṭṭhātuṃ na labhati. Sace ekato adhiṭṭhāti, dvepi
 anadhiṭṭhitā honti. Visuṃ visuṃ adhiṭṭhāti, dutiyo anadhiṭṭhito. Vikappetuṃ
 pana bahūpi labhati. **Kākaṇikamattampī** ettha **pi**-kāro “ekapākampi
 janetī”ti pākam sampiṇdeti. Atha vā sace ekapākeneva sāruppo, vaṭṭatīti
 pākaparimāṇam na vuttanti gahetabham. Apattattā

1. Vajira-Ṭī 267 piṭṭhepi.

2. Vi 2. 318 piṭṭhe.

3. Vi 3. 352 piṭṭhe.

adhiṭṭhānūpago na hoti. Apaccuddharantena vikappetabboti purāṇapattam apaccuddharantena so patto vikappetabboti atthoti likhitam.

Pattasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Ūnapañcabandhanasikkhāpadavaṇṇanā

Pavāriteti ettha saṅghavasena pavāritaṭṭhāne pañcabandhaneneva vaṭṭati, puggalikavasena pavāritaṭṭhāne ūnapañcabandhanenāpi vaṭṭatīti likhitam.

Yo ūnapañcabandhanattham, vuttampi cetam karo so.
Ūnapañcabandhanattham, patvāna santike.

Ūnapañcabandhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Bhesajjasikkhāpadavaṇṇanā

“Paṭisāyanīyāni paṭiggahetvā”ti vadantena pādamakkhanādīnaṃ atthāya paṭiggahetvā ṭhapetum vaṭṭatīti dīpitanti likhitam. **“Yesam maṃsam kappatī”**ti vacanena yesam maṃsam na kappati, tesam sappi-ādi na kappatīti vadantā ajānitvā vadanti. Yesam hi maṃsam kappati, tesam sappi-ādi sattāhakālīkanissaggiyavattthuparicchedadassanattham vuttam. Tathā paṇītabhojanasikkhāpade yesam maṃsam kappati, tesamyeva khīrādi paṇītabhojanam, netaranti dassetum vuttanti. **Madhu** nāma madhukaribhamaramakkhikānaṃ āsayesu niyyāśasadisaṃ mahāmadhu hoti, tam yāvajjivikanti ca likhitam.

Bhesajjasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pattavaggo tatiyo.

Nissaggiyapācittiyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pācittiyakaṇḍa

4. Bhojanavagga

2. Gaṇabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

Devadatto kāle viññāpetvā bhuñjati, tappaccayā bhagavatā “gaṇabhojane pācittiyā”¹ sikkhāpadaṃ paññattaṃ. Padabhājane pana “nimantitā bhuñjantī”² nimantanameva gahetvā vibhattaṃ. **Andhakatṭhakathāyaṃ** pana vatthuvaseṇa viññattiyā yācanampi vuttanti likhitaṃ. Kasmā? Parivāre eva “gaṇabhojanaṃ dvihākārehi pasavati viññattito vā nimantanato vā”³ vuttattā. Tasmā aṭṭhuppattiyaṃyeva pākaṭattā padabhājane na vuttanti veditabbaṃ. “Ekato gaṇhantī”⁴ ti ca gahitabhattāpi aññe yāva gaṇhanti, tāva ce tiṭṭhanti, ekato gaṇhanti eva nāmā”⁵ ti ca, “**yo koci pabbajitoti** sahadhammikesu, tiṭṭhiyesu vāti attho”⁶ ti ca, “**samayābhāvoti** sattannaṃ anāpattisamayānaṃ abhāvo”⁷ ti ca, “samayaladdhakena saha cattāro hontī”⁸ ti ca, “samayaladdhako sayameva muccati, sesānaṃ gaṇapūrakattā āpattikaro hotī”⁹ ti⁴ ca likhitaṃ.

Etthāha—“paṭiggahaṇameva hettha pamāṇaṃ”¹⁰ ti vuttaṃ, atha kasmā pāḷiyaṃ “gaṇabhojanaṃ nāma yattha cattāro -pa- bhuñjantī”¹¹ ti² vuttanti? Vuccate—tattha “bhuñjantī”¹² ti paṭiggahaṇaniyamavacanāṃ. Na hi appaṭiggahitaṃ bhikkhū bhuñjantīti.

Gaṇabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Paramparabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

Aññatra samayāti pana nimantanato pasavanato bhojanāpekkhaṃ pācittiyanti eke. Eko bhikkhu piṇḍāya caranto bhattaṃ labhati, tamañño cūpāsako nimantetvā ghare nisīdāpesi, na ca tāva bhattaṃ

1. Vi 2. 98 piṭṭhe.

3. Vi 5. 215 piṭṭhe.

2. Vi 2. 101 piṭṭhe.

4. Vajira-Ṭī 312 piṭṭhepi passitabbaṃ.

sampajjati. Sace so bhikkhu piṇḍāya caritvā laddhabhattam bhuñjati, āpatti. Kasmāti ce? “Paramparabhojanam nāma pañcannam bhojanānam aññatarena bhojanena nimantito tam ṭhapetvā aññam pañcannam bhojanānam aññataram bhojanam bhuñjati, etam paramparabhojanam nāmā”ti¹ vuttattā. “**Paṭhamakathinasadisāni, idam pana kiriyaṅkiriyaṇ**”ti pāṭho.

Paramparabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Kāṇamātāsikkhāpadavaṇṇanā

Dvattipattapūrā paṭiggahetabbāti tathānītapūvehi atthikena ukkaṭṭhapattappamaṇavasena gahetabbā. “Mā kho tvaṃ ettha paṭiggahī”ti apātheyyādi-atthāya sajjitasaññāya atirekappaṭiggahaṇena ārocane, asaṃvibhāge ca na muccati acittakattā sikkhāpadassa. Atha uggahitakam gaṇhāti, na muccati eva. Asaṃvibhāge pana anāpatti akappiyattā. Acittakatā paṇṇattijānanābhāveneva, na vatthujānanābhāvenāti eke. “Na pātheyyādi-atthāya sajjitabhāvajānanan”ti aṅgesu avuttattā sace sañcicca na vadati, pācittiyanti porāṇā vadanti. **Atirekappaṭiggahaṇanti** tattha pañcamamva aṅgam vuttam, tasmā appaṭiggahitattā na pācittiyam, kattabbākaraṇato pana dukkaṭam. Aññathā kiriyaṅkiriyaṇ idam āpajjati. Anivāraṇam, anārocanam vā chaṭṭhamaṅgam vattabham siyā.

Kāṇamātāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Paṭhamapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā

Bhuttāvī pavāraṇam nāma pañcaṅgikam. Tesu “asanaṃ paññāyati”ti eteneva “bhuttāvī”ti etassa siddhattā visum atthasiddhi na dissati. Dissati ce, aṅgānam chakkattadassananti² likhitam. “**Bhojanam paññāyati**”ti abhihaṭam sandhāya vuttam.

1. Vi 2. 105 piṭṭhe.

2. Vajira-Ṭī 317 piṭṭhe.

Ekāṭṭetvā katacuṇṇampīti pi-kārena kuṇḍakaṃ¹ sampiṇḍeti.

Samapākabhajjitānaṃ pana ātapasukkhānaṃ vā kuṇḍakaṃ vā ye keci taṇḍulā vāti ettakameva vuttattā samapākabhajjitānaṃ vīhīnaṃ, vīhipalāsānaṃ vā taṇḍulacuṇṇaṃ pavāreti. Tathā kharapākabhajjitānaṃ kuṇḍakampi pavāreti. Bhajjitasattuyo² piṇḍetvā kato apakkasattumodakopi pavāretīti likhitaṃ. Sace avasiṭṭhaṃ natthi, na pavāreti. Kasmā? Asanasāṅkhātassa vipakatabhojanassa abhāvato.

Akappiyamaṃsaṃ pana kiñcāpi paṭikkhipitabbatṭhāne ṭhitaṃ, khādiyamānaṃ pana maṃsabhāvaṃ na jahāti, tasmā pavāreti. Bhojanasālāya bhuñjanto ce attano apāpuṇanakoṭṭhāsaṃ abhihaṭaṃ paṭikkhipati, na pavāreti. Kāmaṃ paṭikkhipati, patte pana ārāmikā ākiranti, taṃ bhuñjitum na vaṭṭati. Idañhi buddhappaṭikuṭṭhāya anesanāya uppanneyeva saṅkhaṃ gacchati. Yathā hi saṃghato laddhaṃ piṇḍaṃ dussīlo deti, tañce paṭikkhipati, na pavāreti, evaṃsampadamidanti ca, vibhāgo lajjī ce deti, taṃ so na-ajjhoharitukāmatāya³ paṭikkhipati, pavāretīti ca, “samaṃsarasaṃ samaccharasaṃ”ti āpajjanato “maṃsarasaṃ”ti vutte pana paṭikkhipato hoti, “maṃsassa rasaṃ **maṃsarasaṃ**”ti ayaṃ viggaho nādhippetoti ca vuttaṃ. Bhattamissakaṃ yāguṃ āharitvā “yāguṃ gaṇhathā”ti vadati na pavāreti. “Bhattaṃ gaṇhathā”ti vutte pavāreti. Kasmā? Yenāpucchito, tassa atthitāya. Ettha pana “yāgumissakaṃ gaṇhathā”ti vadati, tatra ce yāgu bahutarā vā hoti, samasamā vā. Bhattaṃ mandam, na pavāreti. Yāgu ce mandā, bhattaṃ bahutaram, pavāreti. Idañca sabba-aṭṭhakathāsu vuttattā na sakkā paṭikkhipitum. Kāraṇaṃ panettha duddasaṃ. “Bhattamissakaṃ gaṇhathā”ti vadati. Tatra bhattaṃ bahutaram vā samakaṃ vā appataram vā hoti, pavāreti eva. Bhattaṃ vā yāguṃ vā anāmasitvā “missakaṃ gaṇhathā”ti vadati. Tatra ce bhattaṃ bahutaram, samakaṃ vā hoti, pavāreti. Appataram na pavāreti. Taṃ sabbaṃ vīmaṃsitabbanti.

1. Kuṇḍakaṃ (Ka)

2. Piṭṭhiyo (Ka), Vajira-Ṭī 317 piṭṭhe passitabbaṃ.

3. Taṃ tena sambhogam akattukāmatāya (Vajira-Ṭī 317 piṭṭhe.)

Phalaṃ vā kandaṃvūlādi vā pañcahi samaṇakappehi kappiyaṃ akatanti ettha kappiyaṃ akārāpītehi kadaliphalādihi saddhiṃ atirittam kārāpetvāpi tam kadaliphalādiṃ ṭhapetvā avasesam bhuñjitum vaṭṭati. Amissakarasattā puna tāni kappiyaṃ kārāpetvā aññasmiṃ bhājane ṭhapetvā kāretvā bhuñjitum vaṭṭati. Kasmā? Pubbe tesu vinayakammassa anāruḥhattāti vadanti.

Patte rajam patitam appaṭiggahitameva hoti. Tasmā paṭiggahetvāva bhikkhā gaṇhitabbā. “Apaṭiggahetvā gaṇhato vinayadukkaṭan”¹ vuttattā etamaññesampi na vaṭṭatīti vadanti. “Tam pana puna paṭiggahetvā bhuñjantassa anāpatti”²ti etthāpi evameva. Imasmiṃ pana “atirittam katham anarittakatham hoti”³ti etthāpi evameva. Imasmiṃ pana “atirittam katham, anarittam katham hoti”⁴ti-ādīhi upaparikkhitvā vinicchayo veditabboti dīpitaṃ. **Alametaṃ sabbanti** idampi te adhikaṃ, ito aññaṃ na lacchasīti attho.

Āhāratthāyāti vikāle evāti eke. “**Paṭhamakathinasadisāni. Idam pana kiriyākiriyaṃ**”⁵ti pāṭho. **Kāyakammaṃ** ajjhoharaṇato. **Vacīkammaṃ** vācāya “atirittam karoṭha bhante”⁶ti akārāpanatoti veditabban.

Paṭhamapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Dutiyapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā

“Bhuttasmiṃ pācittiyaṃ”⁷ti⁸ mātikāyaṃ vuttattā “**bhojanapariyosāne pācittiyaṃ**”⁹ti vuttam, na ajjhohāre ajjhohāre.

Dutiyapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 111 piṭṭhe.

2. Vi 2. 113 piṭṭhe.

7. Vikālabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

Jambudīpassa kālena paricchedoti evaṃ kira.

Vikālabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Sannidhikāraśikkhāpadavaṇṇanā

“**Duddhoto hotī**”ti-ādinā nayena idha vuttattā, “duddhotoṃ pattaṃ dhovivā puna tattha acchodakaṃ vā āsiñcitvā, aṅguliyā vā ghaṃsitvā nisnehabhāvo jānitabbo”ti¹ **samantapāsādikāyaṃ** vuttattā ca mattikāpattassa kapālena pīto sneho sannidhiṃ karotīti siddhanti likhitaṃ. **Sayaṃ paṭiggahetvā apariccattamevā**ti ettha **apariccattaṃ** nāma anupasampannānaṃ nirapekkha-**apariccattaṃ** avijahitaṃ. “**Paṭiggahaṇanti** ettha paṭiggahitabhāvamavijahitameva sannidhiṃ janetī”ti **dhammasirithero**, taṃ “paṭiggaṇhāti, āpatti dukkaṭassā”ti² pālīyā virujjhati. Tassa pana puna paṭiggaṇhanakiccābhāvato vīmaṃsitabbaṃ.

Sannidhikāraśikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Paṇītabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

“**Tesaṃ maṃsaṇca khīradadhīni ca idha adhippetānī**”ti idaṃ pācittiyavatthuparicchedo, na pana kappiyakhīrādiparicchedo, tasmā yassa kassaci khīrādīni vaṭṭantīti ca, “**mahānāmasikkhāpadena kāretabbo**”ti saṃghavasena pavārite bhesajjatthāya sappi-ādibhesajjapañcakaṃ viññāpeti ce, tattha “na bhesajjakaraṇīyena bhesajjaṃ viññāpetī”ti ettha saṅghaṃ gacchati, tasmā “tena pācittiyaṃ”ti³ ca likhitaṃ.

Paṇītabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 104 piṭṭhe.

2. Vi 2. 117 piṭṭhe.

3. Vajira-Ṭṭi 323 piṭṭhepi.

10. Dantaponasikkhāpadavaṇṇanā

“**Sarīrāvayavenā**”ti vuttattā mukhena paṭiggahaṇaṃ anuññātāraṃ.
 “Ciñcādiṭṭhesu bhūmiyaṃ atthatesu na vaṭṭati, kallakhetṭe tattha vaṭṭatī”ti
 ca, “**sāmaṃ gahetvā**”ti iminā na kevalaṃ sappadaṭṭhaṃyeva, aññampi
 daṭṭhaṃ viśeṣeti. Sāmaṃ gahetvā paribhuñjitum vaṭṭatī”ti ca likhitāṃ.

Dantaponasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhojanavaggo catuttho.

5. Acelakavagga

1. Acelakasikkhāpadavaṇṇanā

Acelakādayo yasmā, tiṭṭhiyāva matā idha.
 Tasmā tiṭṭhiyanāmena, tikacchedo kato tato.
 Atiṭṭhiyassa naggassa, tathā tiṭṭhiyalīṅgino.
 Gahaṭṭhassāpi bhikkhussa, kappatīti vinicchayo.
 Atiṭṭhiyassa cittaṇa, tiṭṭhiyassa ca līṅgino.
 Sotāpannādino dātum, kappatītīdha no mati.

Acelakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Sabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

Anupavisitvā nisīdanacittena **sacittakatā**ti vedītabbā.

Sabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4-5. Rahopaṭicchanna, rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā

Catutthaṃ paṭhamāṇiyate, **pañcamaṃ** dutiyāṇiyate vuttanayameva. Idha
 pañcamaṃ upanandassa catutthaṃ hoti.

Rahopaṭicchanna, rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Cārittasikkhāpadavaṇṇanā

Sabhatto samānoti nimantanabhaddoti porāṇā. Santaṃ bhikkhum, anāpucchā, purebhattaṃ pacchābhaddaṃ, aññatra samayāti ayamettha catubbidhā anupaññatti. Tattha **samayāti** dve samayā. **Bhattiyagharanti** nimantitassa gharaṃ vā salākābhaddādidāyakānaṃ vā gharaṃ. **“Samuṭṭhānādīni paṭhamakathinasadisāni, idaṃ pana kiriyākiriyaṃ”**ti pāṭho, “idha nimantanā akappiyanimantanā”ti eke.

Purebhattaṇca piṇḍāya, caritvā yadi bhuñjati.
Siyā paramparāpatti, pacchābhaddaṃ na sā siyā.

Pacchābhaddaṇca gamiko, pubbagehaṃ yadi gacche.
Eke āpattiye vāti, anāpattitī ekacce.

Kulantarassokkamane, āpattimatayo hi te.
Samānabhaddapaccāsā, iti āhu idhāpare.

Matā gaṇikabhaddena, samenti naṃ nimantane.
Vissajjanaṃ samānanti, eke sammukhatāpare.

Sanniṭṭhānatthikeveva, vicāretabbabhedato.
Viññū cārittamiceva, sikkhāpadamidaṃ vidū¹.

Cārittasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Mahānāmasikkhāpadavaṇṇanā

Paṇītabhojanasikkhāpade “mahānāmasikkhāpadena kāretabbo”ti² yaṃ vuttaṃ, tassattho saṃghavasena pavārite bhesajjatthāya sappi-
ādibhesajjapaṇcakaṃ viññāpeti ce, “nabhesajjena karaṇīyena bhesajjaṃ
viññāpeti”ti³ vacanena pācittiyanti⁴ likhitaṃ. “Tayā imināva pavāritamhā,
amhākaṇca iminā ca iminā ca attho”ti yathābhūtaṃ ācikkhitvā viññāpetum
gilānova labhati, na itaroti ca, “aññassa

1. Vajira-Ṭī 325, 326 piṭṭhesupi passitabbam.

3. Vi 2. 138 piṭṭhe.

2. Kaṅkhā-Ṭī 228 piṭṭhe.

4. Vajira-Ṭī 326 piṭṭhepi.

atthāyā”ti assa ñātakappavārite, attano vā ñātakappavāriteti atthoti ca, **“apariyantappavāraṇāya pavārite”**ti saṃghavasena puggalavasena ca pavāretvā dāyakā. Tasmā “saṃghappavāraṇatā”ti vatvā **“puggalappavāraṇatā”**ti na vuttanti ca, **“pariyantātikkaṃ”**ti vacanena gilāno gahito, tasmā “gilānāgilānatā”ti na vuttaṃ, evaṃ santepe **“saṃghappavāraṇāya pavāraṇatā”**ti pāṭhoti ca likhitaṃ vīmaṃsitabbaṃ.

Mahānāmasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Uyyuttasenāsikkhāpadavaṇṇanā

Hatthi-ādīsu ekamekanti antamaso ekapurisāruḷhahatthimi, eka sarahattaṃ purisampi. **“Samuṭṭhānādīni eḷakalomasadisāni, idaṃ pana lokavajjaṃ, akusalacittaṃ, tivedanan”**ti pāṭho.

Uyyuttasenāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Senāvāsasikkhāpadavaṇṇanā

Kenaci palibuddhassāti verikena vā issarena vā kenaci ruddhassa. Senāparikkhepena vā parikkhepārahaṭṭhānena vā sañcaraṇaṭṭhānapariyantena vā paricchinditabbā.

Senāvāsasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Acelakavaggo pañcamo.

6. Surāpānavagga

1. Surāpānasikkhāpadavaṇṇanā

“Surā”ti vā **“na vaṭṭati”**ti vā jānitvā pivane akusalamevāti likhitaṃ. **Akusalacittanti** yebhuyyena taṃ sandhāya kira vuttaṃ. Atha

kasmā vinayaṭṭhakathāyaṃ “akusaleneva pātabbatāyā”¹ti vuttanti ce?
Sacittakapakkhe akusaleneva pātabbatāyāti.

Surāpānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Aṅgulipatodakasikkhāpadavaṇṇanā

Kāyasamsaggasamghādisesāpattibhāve samānepi **bhikkhuniyāpi anupasampannepi** dukkaṭaṃ, upasampanne eva pācittiyanti evaṃ puggalāpekkhaṃ dassetuṃ “**aṅgulipatodake pācittiyān**”ti vuttaṃ. **Sati karaṇīyēti** ettha purisaṃ sati karaṇīye āmasatoti adhippāyo, na itthiṃ.

Aṅgulipatodakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Hasadhammasikkhāpadavaṇṇanā

“**Cikkhallaṃ vā**”ti vacanato sakkharampi khipanakīlaya kīlato dukkaṭameva. Uparigoppake pācittiyāṃ, aññattha dukkaṭanti pācittiyavatthu-atthavasena “**udake hasadhamme pācittiyān**”ti vuttaṃ.

Idaṃ saññāvimokkhaṃ ce, tikapācittiyāṃ kathaṃ.
Kīlitaṃva akīlāti, micchāgāhena taṃ siyā.

Ettāvatā kathaṃ kīlā, iti kīlāyaṃ evāyaṃ.
Akīlāsāññi hotettha, vinayatthaṃ samādaye.

Ekantākusalo yasmā, kīlāyābhiratamano.
Tasmā akusalaṃ cittaṃ, ekamevettha labbhatī².

Hasadhammasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 127 piṭṭhe.

2. Vajira-Ṭṭi 328 piṭṭhepi.

4. Anādariyasikkhāpadavaṇṇanā

Tassa vacananti “ayaṃ ukkhittako vā vambhito vā garahito vā imassa vacanaṃ akataṃ bhaviṣṣatī”ti anādariyaṃ karoti. **Dhammanti** kathāyaṃ dhammo nasseyya vā vinasseyya vā antaradhāyeyya vā, taṃ vā asikkhitukāmo anādariyaṃ karoti. “Lokavajjaṃ atikkamitvā ‘idaṃ amhākaṃ ācariyuggaho’ti vadantassa na vaṭṭatī”ti¹ likhitaṃ.

Anādariyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Jotisikkhāpadavaṇṇanā

“Visibbanāpekkho”ti vuttattā aññassa vaṭṭati, aññesaṇca.

Jotinekamaneke vā, jālenti munayo saha.

Eko soṭeti nāneko, adhippāyavisesato.

Jotisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadavaṇṇanā

Morakkhimaṇḍalamaṅgulaṭṭhīnanti na ekantato, adhikaṃ, oraṇcāti vadanti. Ekakoṇepi vaṭṭati, evaṃ yattha katthaci ekabindupi vaṭṭatīti.

Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Vikappanasikkhāpadavaṇṇanā

“Samuṭṭhānādīni paṭhamakathinasadisāni, idaṃ pana kiriyākiriyaṃ”ti pāṭho. Ettha paribhogena **kāyakammaṃ**. Apaccuddharaṇena **vacīkammaṃ**.

Vikappanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vajira-Ṭī 328 piṭṭhe.

10. Apanidhānasikkhāpadavaṇṇanā

Sasūcike sūcihare sūciḡaṇanāya āpattiyoti porāṇā.

Apanidhānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Surāpānavaggo chaṭṭho.

7. Sappāṇakavagga

1. Sañciccasikkhāpadavaṇṇanā

Vatthugaṇanāya kammabandhagaṇanācetanāmāraṇānaṃ, na kammabandhagaṇanāya cetanāmāraṇā. Ettha ekacetanāya bahupāṇakā marantīti ayaṃ vibhāgo veditabbo.

Sañciccasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā

Sappāṇakanti pāṇakānaṃ maraṇavasena pācittiyaṃ, na sappāṇaka-udakaparibhogavasena pācittiyaṃ, tasmā eva “**paṇṇattivajjan**”ti vuttaṃ. Asuddhacittattā pācittiyaṃ, suddhacitte anāpatti. Padīpujjalane viya paṇṇattivajjatā vuttāti likhitaṃ.

Jale pakkhipanaṃ pubbaṃ, jalappavesanaṃ idaṃ.
Evaṃ ubhinnaṃ nānātaṃ, ñeyyaṃ ñāṇavatā sadāti¹.

Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Ūnavāsativassasikkhāpadavaṇṇanā

Aññaṃ upasampādetīti—

Upajjhāyo sace sāmaṃ, kammavācañca sāveti.
Kammaṃ ruhati icceke, ne’ti vinayakovidō.

1. Vajira-Ṭī 331 piṭṭhepi.

Dukkaṭaṃ vihiṭaṃ yasmā, ācariyassa, gaṇassa ca.
Tasmā bhinnāva ācariya-upajjhāyā viṣuṃ idhāti.

Ūnavīsativassasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Saṃvidhānasikkhāpadavaṇṇanā

Idha ekato-upasampannā, sikkhamānā, sāmaṇerīti imā tissopi saṅgahaṃ gacchanti, imāsaṃ pana tissannaṃ samayo rakkhati, ayamimāsaṃ, mātugāmassa ca visesoti veditabbaṃ.

Saṃvidhānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Ukkhittasambhogasikkhāpadavaṇṇanā

“**Taṃ diṭṭhiṃ appaṭinissatṭhenā**ti laddhinānāsamvāsakaṃ sandhāyā”ti likhitaṃ. **Ticittanti** ettha vipākābyākatacittena sahaseyyaṃ kappeyyāti evamattho daṭṭhabbo. Aññathā sacittakattā sikkhāpadassa kiriyābyākataṃ sandhāya na yujjati.

Ukkhittasambhogasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanā

“Ayaṃ samaṇuddeso pārājiko hoti. Sace taṃ diṭṭhiṃ paṭinissajjati, saṃghassa ārocetvā saṃghānumatiyā pabbājetabbo”ti **porāṇagaṇṭhipade** vuttaṃ, taṃ na yuttaṃ. Daṇḍakammanāsanaṃ hi idhādhippetā. Yadi so pārājiko hoti, liṅganāsanaṃ nāma siyā. “**Te paṭisevato nālaṃ antarāyāyā**”ti ca diṭṭhi satthari asatthādiditṭhi na hoti. Sace sā yassa uppajjati, so pārājiko hoti, tasmimpi

evameva paṭipajjitabbaṃ, saṃvare atitṭhanto liṅganāsanāya nāsetabboti¹
ācariyassa takko.

Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Sappāṇakavaggo sattamo.

8. Sahadhammikavagga

4. Pahārasikkhāpadavaṇṇanā

Aṅgesu na mokkhādhippāyatā viya amaraṇādhippāyatā vattabbāti ce?
Na vattabbā. Kasmā? Yo bhikkhu sayarṇ pahāraṇ dātukāmo, so
adhippāyena tassa maraṇe payogavirahovāti katvā amaraṇādhikārattā
kevalaṇ amaraṇādhippāyo eva soti tā viya tā na vuttā. Mokkhādhippāyassa
pana kopo natthi, tasmā anāpattīti vuttaṇ.

Pahārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Talasattikasikkhāpadavaṇṇanā

Talameva **talasattikaṇ**. “Pothanasamatthaṭṭhena **sattikan**”ti eke. Yasmā
paharitukāmatāya paharato purimena pācittiyaṇ, kevalaṇ uccāretukāmatāya
uggiraṇamatte kate iminā pācittiyaṇ. Iminā pana virajjhivā pahāro dinno,
tasmā napaharitukāmatāya dinnattā dukkaṭaṇ. Kimidaṇ dukkaṭaṇ
pahārapaccayā, udāhu uggiraṇapaccayāti? Pahārapaccayā eva dukkaṭaṇ,
purimaṇ uggiraṇapaccayā pācittiyanti sadukkaṭaṇ pācittiyaṇ yujjati.
Purimaṇhi uggiraṇaṇ, pacchā pahāro. Na ca pacchimaṇ pahāraṇ nissāya
purimaṇ uggiraṇaṇ anāpattivatthukaṇ bhavitumarahatīti no takkoti²
ācariyo.

Talasattikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vajira-Ṭī 335 piṭṭhepi.

2. Vajira-Ṭī 337 piṭṭhepi.

7. Saṅciccaṣikkhāpadavaṇṇanā

Paro kukkuccaṃ uppādetu vā, mā vā, taṃ appamāṇaṃ.
“Kukkuccuppādanā”ti tatiyamaṅgaṃ tassa adhippāyavasena vuttanti
 veditabbaṃ.

Saṅciccaṣikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Upassutisikkhāpadavaṇṇanā

Upassutinti yathā upakujjhaṃ “samīpakujjhaṃ”ti vuccati, tathā upassuti
 “samīpassutī”ti veditabbā. Yattha ṭhito suṇāti, taṃ **ṭhānanti** attho. **Sutī**
 panettha paresaṃ vacanasaddo ca. So hi suyyatīti **suti** nāma. Upasuyyati vā
 etthāti **upassubhi**. Okāso hi **suti** nāma. **Imesaṃ sutvā**ti ettha “vacanaṃ”ti
 pāṭhaseso.

Samuṭṭhānādīni atītaadvayasadisānīti na gahetabbāni.
Theyyasatthasamuṭṭhānaṃ. Siyā kiriyāṃ gantvā savane. **Siyā akiriyāṃ**
 ṭhitaṭṭhānaṃ āgantvā vadantānaṃ ajānāpanavasena samuṭṭhānato.
“Saṅghāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavaṃsaṃ, kāyakaṃ, vacikakaṃ,
akusalacittaṃ, dukkhavedanaṃ”ti likhitaṃ.

Upassutisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Kammappaṭibāhanasikkhāpadavaṇṇanā

Appamattakavissajjanakena pana cīvaraṃ karontassa
 senāsanakkhandhakavaṇṇanāyaṃ¹ vuttappabhedāni sūci-ādīni
 anapaloketvāpi dātabbāni. Tato atirekaṃ dentena apalokanakammaṃ
 kātabbaṃ. Evaṃ kataṃ pana apalokanaṃ kammalakkhaṇamevāti adhippāyo.
 Evaṃ sabbattha **kammalakkhaṇaṃ** veditabbaṃ. Gāmasīmāvihāresu
 osāraṇādīni saṃghakammāniyeva na vaṭṭati. Vissajjiyavebhaṅgiyāni pana
 vaṭṭanti. “Saṃghassa santakaṃ”ti sāmāññato avatvā “imasmiṃ vihāre
 saṃghassa santakaṃ”ti apaloketabbanti ca, **“samuṭṭhānādīni**
adinnādānasadisāni, idaṃ pana dukkhavedanaṃ”ti pāṭhoti ca likhitaṃ.

Kammappaṭibāhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 4. 332 piṭṭhe.

10. Chandaṇadatvāgamanasikkhāpadavaṇṇanā

Sannipātaṃ anāgantvā ce chandaṇaṃ na deti, anāpattīti eke. Dukkaṭanti eke dhammakammantarāyakaraṇādhippāyattā.

Chandaṇadatvāgamanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Dubbalasikkhāpadavaṇṇanā

Akappiyena vāti suvaṇṇarajatamayamañcādinā. **Kappiyamañco sampāṭicchitabboti** “saṃghassa demā”ti dinnam sandhāya vuttam, tehi pana “vihārassa demā”ti vutte suvaṇṇarajatamayādi-akappiyamañcāpi sampāṭicchitabbāti ca, “arañjaro bahu-udakagaṇhanako”ti ca, “**saṃghikaparibhogena vāti** sace āramikādayo paṭisāmetvā paṭidenti, paribhuñjitum vaṭṭatī”ti ca, “kaṃsalohādibhājanam saṃghassa dinnampi pārihāriyam na vaṭṭatī”ti¹ **samantapāsādikāyam** vuttattā attano hatthena gahetvā paṭisāmitum na labhatīti ca, “vedhako kāyabandhanassāti vadantī”ti ca, “hiṅgu hiṅguliharitālamanoṣilā añjanānī”ti pāṭhoti ca, “dārumayo vā -pa-apādakopi samuggo”ti pāṭhoti ca, “**dārumayo tumboti** dārumayo udakatumbo”ti ca, “thambhatulāsopānaphalakādīsū”ti ca likhitam.

Dubbalasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

12. Pariṇāmanasikkhāpadavaṇṇanā

Eko bhikkhu ukkhittakassa dātukāmo hoti, tassa dānam nivāretvā aññassa dāpeti, anāpatti. Tathā saddhādeyyavinipātanam karontassa dāpeti. Attano nissitakā itthannāmassa pattam dātukāmā āpucchanti, “visabhāgo eso, sabhāgassa dehi”ti vadati. Anāpatti attano bhārabhūtattā. Tassa pana dātukāmanam aññassa

1. Vi-Ṭṭha 4. 80 piṭṭhe.

dāpeti, āpatti eva. Sabbattha āpucchitvā dātukāmaṃ yathāsukhaṃ vicāretuṃ labhati.

Pariṇāmanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Sahadhammikavaggo aṭṭhamo.

9. Ratanavagga

1. Antepurasikkhāpadavaṇṇanā

Asayanighareti parikkhittassa bahibhūtesu rukkhamūlādīsu. “Sace khattiyova hoti, nābhisitto, abhisittova hoti, na khattiyo, rakkhati”ti ācariyo “khattiyatā, abhisittatā”ti āpattiyā aṅgabhāvena vuttattā. “**Samuṭṭhānādīni paṭhamakathinasadisāni, idaṃ pana kiriyākiriyan**”ti pāṭho.

Antepurasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Ratanasikkhāpadavaṇṇanā

Sabbopi kathāmaggo **bhaṇḍāgārikasīsenā** nikkhipanaṃ, gopanañca paṭikkhipitvā pavatto.

Ratanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Vikālagāmappavesanasikkhāpadavaṇṇanā

“**Santaṃ bhikkhuṃ**”ti ca “**anāpucchā**”ti ca “**tathārūpā accāyikāti ca imāti ettha tisso**”ti pāṭho. “**Samuṭṭhānādīni kathinasadisāni, idaṃ pana kiriyākiriyan**”ti pāṭho.

Vikālagāmappavesanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Sūciḡharasikkhāpadavaṇṇanā

Taṃ assāti taṃ bhedanakaṃ assa pācittiyassa atthi paṭhamañ bhedanam katvā pacchā desetabbatā. Esa nayo itaresupi. **Vāsijaṭeti** vāsidaṇḍake.

Sūciḡharasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Mañcapīṭhasikkhāpadavaṇṇanā

Aṭṭhaṅgulapādakanti bhāvanapumsakaṃ. Tulāsaṅghāte ṭhapanameva aṭṭa-karaṇam.

Mañcapīṭhasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Tūlonaddhasikkhāpadavaṇṇanā

Kiñcāpi paṭilābheya pācittiyam viya dissati, paribhoge eva pana āpatti daṭṭhabbā. “Aññena kataṃ paṭilabhitvā paribhuñjati, āpatti dukkaṭassā”¹ti vacanam ettha sādhamam.

Tūlonaddhasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā

Kiñcāpi nisīdanassa jāti na dissati ettha, tathāpi cīvarakkhandhake² anuññātattā, “nava cīvarāni adhiṭṭhātabbānī”ti ettha ca pariyāpannattā cīvarajāti evassa jātīti veditabham. “Lābhe sadasam, alābhe adasampi vaṭṭatī”ti eke, tam na yuttam “nisīdanam nāma sadasam vuccatī”³ti tassa saṇṭhānaniyamanato.

Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Ratanavaggo navamo.

Suddhapācittiyavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 2. 220 piṭṭhe.

2. Vi 3. 409 piṭṭhe.

3. Vi 2. 221 piṭṭhe.

Pāṭidesanīyakaṇḍa

1. Paṭhamapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

Yāmakālikādīsu āhāratthāya eva dukkaṭaṃ. Tampi āmisena asambhinnarase, sambhinne pana ekarase pāṭidesanīyameva.

Paṭhamapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Dutiyapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

“**Samuṭṭhānādīni kathinasadisāni, idaṃ pana kiriyākiriyan**”ti pāṭho.

Dutiyapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Catutthapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

Ārāme vā ārāmūpacāre vā paṭiggahetvā ajjhoharantassāti ārāme vā ārāmūpacāre vā paṭiggahetvā ārāme vā ārāmūpacāre vā ajjhoharantassāti attho.

Bahārāme paṭiggahitaṃ ajjhārāme bhuñjantassa anāpatti. Aṅgesu ca “ajjhārāme vā ārāmūpacāre vā paṭiggahaṇaṃ”ti gahetabbaṃ. Ajjhārāme hi dassite ārāmūpacāraṃ dassitamevāti. “**Samuṭṭhānādīni kathinasadisāni, idaṃ pana kiriyākiriyan**”ti pāṭho.

Catutthapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pāṭidesanīyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Sekhiyakaṇḍa

Sekhiyesu satipi vītikkame¹ anādariyāpekkhasseva āpattīti dassanattamāṃ kārako na vutto. Ayañhi vinayadhammatā, yadidaṃ sāpekkhe kārakaniddeso, so vuttaniyame vidhi, bhummakaraṇaṇca. Aṭṭhaṅgulādhikampi otāretvā nivāsetum vaṭṭati. Tato param otārentassa² dukkaṭanti **mahā-aṭṭhakathāyaṃ** vuttam. **Ārāme vāti** buddhupaṭṭhānādikāle. **Pārupitabbanti** uttarāsaṅgakiccavasena vuttam.

Ṭhatvāti ettha gacchantopi parissayābhāvaṃ oloketum labhatiyevāti³ likhitam. Yathā vāsūpagatassa antaraghare kāyaṃ vivaritvā nisīditum vaṭṭati, tathā tassa santike gantukāmassapi kāyabandhanam abandhitvā saṅghāṭim apārupitvā gāmappavesanamanārocetvā yathākāmaṃ gantum vaṭṭati. Tasmā addhānamaggagamanakāle eko bhikkhu gāmappavesanavattam pūretvā gāmaṃ pavisitvā ekaṃ āvasatham puratova ṭhitam patvā parikkhāram ṭhapetvā vāsūpagato ce hoti, itarehi tassa santikaṃ yathāsukham gantum vaṭṭati. Ko pana vādo catūhapañcāham vāsamadhiṭṭhāya vasitabhikkhūnam santikaṃ gantuṇca vāsūpagatānam santikaṃ gantuṇca vaṭṭatīti. Buddhapūjampi yathāsukham gantum vaṭṭati. Vuttampi cetam aṭṭhakathāyaṃ “anāpatti kārānam paṭicca tahaṃ tahaṃ oloketi”ti. Tattha **kārānam** nāma āmisapūjāti veditabbāti likhitam.

Chabbīsatisārubbapaṇṇanā niṭṭhitā.

Yasmā “samattiko piṇḍapāto paṭiggahetabbo”ti⁴ vacanam piṇḍapāto samapuṇṇo paṭiggahetabboti dīpeti, tasmā attano hatthagate patte piṇḍapāto diyyamāno thūpikatopi ce hoti, vaṭṭatīti dīpito hoti. Sūpodanaviññattiyaṃ mukhe pakkhipitvā vipaṭṭisāre uppanne puna uggitukāmassāpi sahasā ce pavisati, ettha **asañcicca bhuñjati** nāma. Viññattikataṇca akataṇca ekasmim ṭhāne ṭhitam sahasā anupadhāretvā gahetvā bhuñjati, **assatiyā bhuñjati** nāma.

1. Atikkame (Ka)

3. Vajira-Ṭī 346 piṭṭhepi.

2. Sesānam otārite (Ka)

4. Vi 2. 249 piṭṭhe.

Sayaṃ yānagato hutvā, yathā **yānagatassa** ce.

Alaṃ vatthum tathā nālaṃ, sachatto **chattapāṇino**.

“Sūpodanaviññattisikkhāpadaṃ theyyasatthasamuṭṭhānaṃ, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedanaṃ”ti pāṭho.

Sekhiyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhikkhupātimokkhavaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhikkhunīpātimokkhavaṇṇanā

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

Pārājikakaṇḍa

Abhilāpamattamevāti ettha daharavasena “bhante”ti ca vuḍḍhavasena “āvuso”ti ca tattha duvidho abhilāpo, idha pana vuḍḍhadaharānaṃ “ayyā”ti ekameva.

Kāyasamsagge vuttanayenāti ettha tabbahulanayena kiriyasamuṭṭhānatā vuttā. “Kāyasamsaggaṃ samāpajjeyyā”ti avatvā pana “sādiyeyyā”ti vuttattā akiriyatopi samuṭṭhātīti veditabbaṃ. Yathā cettha, evaṃ heṭṭhā “manussitthiyā tayo magge methunaṃ dhammaṃ paṭisevantassa āpatti pārājikassā”ti-ādinā¹ nayena kiriyasamuṭṭhānataṃ vatvā tadanantaraṃ “bhikkhupaccatthikā manussitthiṃ bhikkhussa santikaṃ ānetvā vaccamaggena aṅgajātaṃ abhinisīdenti, so ce pavesanaṃ sādiyatī”ti-ādinā¹ nayena akiriyasamuṭṭhānassapi vuttattā paṭhamapārājikāyapi tabbahulanayeneva kiriyasamuṭṭhānatā veditabbā. Na hi pavesanasādiyanādimhi kiriyasamuṭṭhānatā dissati.

Aṅgajātacalanañcettha na sārato daṭṭhabbaṃ “so ce pavesanaṃ na sādiyati, pavitṭhaṃ na sādiyati, ṭhitaṃ na sādiyati, uddharaṇaṃ sādiyati, āpatti pārājikassā”ti² ettha ṭhitanasādiyane pakatīyāpi paripuṇṇacalanattā. Sādiyanapaccayā paṭisevanacalanañcettha na dissatevāti tabbahulanayeneva kiriyasamuṭṭhānatā gahetabbā.

Apica bhikkhuniyāpi paṭhamapārājike tassa sādiyanassa sarūpena vuttattā tadanurūpavasena vibhaṅganayamanoloketvā “kiriyasamuṭṭhānaṃ”icceva vuttaṃ. Yathā cetesu tabbahulanayena kiriyasamuṭṭhānatā vuttā, tathā surādīnaṃ akusaleneva pātabbatā. Itarathā “yaṃ

1. Vi 1. 35 piṭṭhe.

2. Vi 1. 36 piṭṭhe.

akusaleneva āpajjati, ayaṃ lokavajjā, sesā paṇṇattivajjā”ti vutte lokavajjapaṇṇattivajjānaṃ niyamalakkaṇasiddhi hoti, tathā taṃ avatvā “yassā sacittakapakkhe cittaṃ akusalameva hoti, ayaṃ lokavajjā, sesā paṇṇattivajjā”ti¹ vutte lokavajjavacanaṃ niratthakaṃ siyā vatthu-ajānanapakkhepi akusaleneva pātabbattā. Yasmā tattha surāpānavītikkamassa akusalacittuppādo natthi, tasmā **khandhakatṭhakathāyaṃ** “majjapāne pana bhikkhuno ajānitvāpi bījato paṭṭhāya majjaṃ pivantassa pācittiyaṃ. Sāmaṇero jānitvāva pivanto sīlabhedam āpajjati, na ajānitvā”ti² vuttaṃ, na vuttaṃ “vatthu-ajānanapakkhe pāṇātipātādīnaṃ siddhikara-akusalacittuppādasadise cittuppāde satipi sāmaṇero sīlabhedam nāpajjati”ti. Abhinivesavacanaṃ pāṇātipātādīhi samānagatikattā sāmaṇeraṇaṃ surāpānassa. “Surāmerayime”ti vatthum jānitvā pātabbatādivasena vītikkamantassa akusalassa asambhavo natthi. Tena vuttaṃ “yassā sacittakapakkhe”ti-ādi¹.

Kiñcetha—yuttivacanena arahantānaṃ appavisanato sacittakācittakapakkhesu akusalaniyamoti ce? Na, dhammatāvasena sekkhānampi appavisanato. Acittakapakkhe akusalaniyamābhāvadassanattam supantassa³ mukhe pakkhithajalabindumiva surābindu-ādayo udāharitabbā. Tabbahulanayena hi atthe gahite pubbenāparaṃ aṭṭhakathāya sameti saddhiṃ pāḷiyā cāti. Ācariyāpi surāpāne akusalaniyamābhāvameva vadanti. Ekacce pana kiriyasamuṭṭhānatā panassa tabbahulanayameva, na paṭhamapārājike. Kathaṃ? Kāyasaṃsaggasikkhāpadaṃ paṭhamapārājikasamuṭṭhānaṃ. Ettha bhikkhussa ca bhikkhuniyā ca kāyasaṃsaggabhāve sati bhikkhunī kāyaṅgaṃ acopayamānāpi citteneva adhivāseti, āpajjati, na evaṃ bhikkhu. Bhikkhu pana copayamānova āpajjati, evameva paṭhamapārājikepi copane sati eva āpajjati, nāsati. **Pavesanaṃ sādīyatīti** ettha pavesanasādiyaṇaṃ nāma sevana-cittuppādanaṃ, maggena vā maggappaṭipannaṃ icchanti. Tassāpi kāyacalanam ekantaṃ atthi eva. Evaṃ santapi vīmaṃsitvā gahetabbanti vadantīti likhitaṃ.

Pārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 112 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 296 piṭṭhe.

3. Suttassa (Ka) Vajira-Ṭṭi 353 piṭṭhe passitabbam.

Samghādisesakaṇḍa

1. Ussayavādikāsikkhāpadavaṇṇanā

Bhikkhunīnaṃ saṃghādisesaṃ patvā vuṭṭhānavidhaya sandassanatthaṃ “ayaṃ bhikkhunī -pa- āpannā”ti puggalāniyamaṃ katvā pārājikato adhippāyanti “nissāraṇīyaṃ saṃghādisesaṃ”ti āpattināmaggaḥaṇaṃ kataṃ. “Samuṭṭhānādīni paṭhamakathinasadisāni, idaṃ pana kiriyamevā”ti pāṭho.

Ussayavādikāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Corivuṭṭhāpikāsikkhāpadavaṇṇanā

Katthaci agantvā nisinnaṭṭhāne eva nisīditvā karontiyā vācācittato, khaṇḍasīmādigatāya kāyavācācittato.

Corivuṭṭhāpikāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Ekagāmantaragamanasikkhāpadavaṇṇanā

“Ābhogaṃ vinā”ti vuttattā ābhoge sati anāpatti, imasmiṃ pana sikkhāpade samantapāsādikāyaṃ¹ upacārātikkame āpatti vuttā, idha okkame. Dvīsupi vuttaṃ atthato ekameva gāmantaragamanasaṃghādisesaṃ upacārassa sandhāya vuttattā, Gaṇamhā ohīyanassa virodho. “Araññe”ti idaṃ atthavasena vuttaṃ, gāmantarepi hoti eva.

Sikkhāpadā buddhavarena vaṇṇitāti gāthāya vasena, aṭṭhakathāyampi gāmantarapariyāpannaṃ nadipāranti vuttaṃ.

Ekagāmantaragamanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

“Chādanapaccayā pana dukkaṭaṃ āpajjati”ti idaṃ—

“Āpajjati garukaṃ sāvasesaṃ,
Chādeti anādariyaṃ paṭicca.
Na bhikkhunī no ca phuseyya vajjaṃ,
Pañhāmesā kusalehi cintitā”ti¹—

imāya virujjhati. Tasmā pamādalekhā viya dissatīti gavesitabbo ettha attho. Bhikkhūnaṃ mānattakathāyaṃ “parikkhittassa vihārassa parikkhepato, aparikkhittassa parikkhepārahaṭṭhānato dve leḍḍupāte atikkamitvā”ti² vuttaṃ, idha pana “**gāmūpacārato ca bhikkhūnaṃ vihārūpacārato ca dve leḍḍupāte**”ti-ādi vuttaṃ. Tatra bhikkhūnaṃ vuttappakārappadesaṃ atikkamitvā gāmepi taṃ kammaṃ kātuṃ vaṭṭati, bhikkhunīnaṃ pana gāme na vaṭṭati. Tasmā evaṃ vuttanti eke. Apare pana bhikkhūnampi gāme na vaṭṭati. Bhikkhuvihāro nāma pubbe eva gāmūpacāraṃ atikkamitvā ṭhito, tasmā gāmaṃ avatvā vihārūpacārameva heṭṭhā vuttaṃ. Bhikkhūnīnaṃ vihāro gāme eva vaṭṭati, na bahi, tasmā gāmūpacāraṇca vihārūpacāraṇca ubhayamevettha dassitaṃ. Tasmā ubhayatthāpi atthato nānāttaṃ natthīti vadanti. Yaṃ yujjati, taṃ gahetabbaṃ.

Samghādisesavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 5. 379 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 4. 17; Kaṅkhā-Ṭṭha 147 piṭṭhesu.

Nissaggiyakaṇḍa

Dutiye idha bhājāpitāya laddhacīvaram nissaggiyam hoti, tam vinayakammaṃ katvāpi attanā na labbhati.

Tatiye “**samuṭṭhānādīni adinnādānasadisāni, idam pana dukkhavedanan**”ti pāṭho.

Catutthe paṭhamam viññattam alabhitvā aññaṃ tato ūnatarampi labheyya, nissaggiyameva aṅgasampattito.

Nissaggiyapācittiyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pācittiyakaṇḍa

1. Paṭhamavaggavaṇṇanā

Paṭhame haritapattavaṇṇo **haritako**. **Cāpalasuṇaṃ** amiñjako.
Aṅkuramattameva hi tassa hoti. **Paḷaṇḍukā**dayo sabhāveneva vaṭṭanti.
Sūpasampākādī vināpi antamaso yāgubhattepi pakkhipituṃ vaṭṭatīti
likhitam, “bhikkhuniyāpi gilānāya purebhattameva lasuṇaṃ kappati, na
agilānāyā”ti abhayagirīnaṃ uggahoti.

Dutiye ābādhapaccayā bhikkhunisaṃghaṃ āpucchitā saṃharāpetuṃ
vaṭṭati, bhikkhussa ettha ca lasuṇe ca dukkaṭaṃ.

Sattame “**samuṭṭhānādīni addhānamaggasikkhāpadasadisāni**”ti pāṭho.

Navame **kuṭṭo** nāma gharakuṭṭo. **Pākāro** nāma parikkhepapākāro.

Chadditakhetteti purāṇakhette. Saṃghasantake bhikkhussa chaḍḍetuṃ
vaṭṭati saṃghapariyāpannattā. Bhikkhunīnampi saṃghasantake
bhikkhusaṃghasantake vuttanayeneva vaṭṭati. Evaṃ santepi sārūppavasena
kātabbanti likhitam.

Dasame “**sayam tāni vatthūni karontiyā**”ti-ādi idha sikkhāpade natthi.
Kasmā? Eḷakalomasamuṭṭhānattā. Yadi evaṃ kasmā vuttanti ce?
Suttānulomamahāpadesato. Yadi naccādīni passituṃ vā suṇituṃ vā na
labhati, pageva attanā kātunti nayato labbhamānattā vuttaṃ. Itarathā
mahāpadesā niratthakā siyūṃ. “Evaṃ aññatthapi nayo netabbo.
Samuṭṭhānampi idha vuttameva aggahetvā chasamuṭṭhānavasena
gahetabban”ti ācariyā. Idha vuttaṃ samuṭṭhānaṃ nāma mūlabhūtaṃ antarā
vuttāpattiyā, tasmā eḷakalomasamuṭṭhānamevāti apare. **Ārāme** **ṭhatvāti** na
kevalaṃ **ṭhatvā**, tato gantvā pana sabbiriyāpathehi labhati. **Ārāme** **ṭhitāti**
pana ārāmapariyāpannāti attho. Itarathā nisinnāpi na labheyyāti.

Paṭhamavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Dutiyavaggavaṇṇanā

Pañcame **upacāro** dvādasahattho. “**Samuṭṭhānādīni kathinasadisāni, idaṃ pana kiriyākiriyaṃ**”ti pāṭho.

Sattame **dhuvapaññatteti** bhikkhunīnaṃ atthāya. **Kulānī**ti kulagharāni.

Dutiyavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Tatiyavaggavaṇṇanā

Catutthe saṃghāṭi-ādivasena adhiṭṭhitānaṃ **saṃghāṭicāraṃ**.

Pañcame “**idaṃ pana kiriyākiriyaṃ**”ti pāṭho.

Chaṭṭhe **aññasmiṃ parikkhāre dukkaṭanti** thālakādīnaṃ vā sappitelādīnaṃ vā aññatarasmiṃ.

Tatiyavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Catutthavaggavaṇṇanā

Chaṭṭhe saṃsatṭhavihārasikkhāpade “**sesametta paṭhama-ariṭṭhasikkhāpade vuttavinicchayasadisamevā**”ti pāṭho.

Catutthavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Pañcamavaggavaṇṇanā

“Cittāgāraṃ nāma yattha kathaci manussānaṃ kīlitaṃ ramitaṃ kataṃ hoti”ti-ādinaṃ pāliyaṃ vuttattā cittāgārādīni sabbesaṃ atthāya katāni, na rañño eva.

Sattame etena nissajjitaṃ kappiyaṃ vuttaṃ. “Nissajjitvā paribhuñjati”ti² pāli ca atthi. “**Samuṭṭhānādīni kathinasadisāni, idaṃ pana kiriyākiriyaṃ**”ti pāṭho. Aṭṭhamepi esova pāṭho.

Pañcamavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 2. 392 piṭṭhe.

2. Vi 2. 399 piṭṭhe.

6. Chaṭṭhāvaggavaṇṇanā

Dasame “**samuṭṭhānādīni kathinasadisāni, idaṃ pana kiriyākiriyaṃ**”ti pāṭho.

Chaṭṭhāvaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Aṭṭhamāvaggavaṇṇanā

Paṭhamadutiyatatiyesu “**gihigatā**”ti vā “**kumāribhūtā**”ti vā na vattabbā. Vadanti ce, kammaṃ kuppati.

Ekādasame **chandaṃ avissajjetvā**ti “yathāsukhaṃ”ti avatvā. Ettha pana ayaṃ vinicchayo—“pārivāsikachandadānenā”ti idaṃ uddharitvā “vuṭṭhitāya parisāyā”ti¹ padabhājanam vuttaṃ. Etassa pana **samantapāsādikāyaṃ** “vuṭṭhitāya parisāyāti chandaṃ vissajjetvā kāyena vā vācāya vā chandavissajjanamattena vā vuṭṭhitāyā”ti² vuttaṃ. Idha chandassa pana avissatṭhattā kammaṃ kātuṃ vaṭṭatīti vuttaṃ. Tasmā chandaṃ avissajjetvā dvādasahatthapāse viharitvā puna sannipātakaraṇaṇca vaṭṭatīti likhitam.

Aṭṭhamāvaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Navamāvaggavaṇṇanā

Tatiye “**sesaṃ vuttanayena veditabbaṃ, idaṃ pana akusalacittaṃ**”ti pāṭho.

Catutthe **vuttanayenā**ti¹ tatiye vuttanayena.

Ekādasame “**samuṭṭhānādīni kathinasadisāni, idaṃ pana kiriyākiriyaṃ**”ti pāṭho.

Dvādasame “**samuṭṭhānādīni padasodhammasadisāni, idaṃ pana kiriyākiriyaṃ**”ti pāṭho.

Terasame “saṃkaccikaṃ nāma adhakkhakaṃ ubbhanābhi, tassā paṭicchādanatthāyā”ti⁴ pāṭiyam vuttattā idhāpi “**adhakkhaka-ubbhanābhisankhātassa sarīrassa**

1. Vi 2. 448 piṭṭhe.

3. Vuttasadisameva (Aṭṭhakathāyaṃ)

2. Vi-Tṭha 3. 225 piṭṭhe.

4. Vi 2. 462 piṭṭhe.

paṭicchādanatthan”ti pāṭho. Aparikkhepe āpattiparicchedaṃ samantapāsādikavasena aggahetvā idha vuttanayena gahetabbanti likhitaṃ.

Navamavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

Suddhapācittiyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Samuṭṭhānavinicchayaṇṇanā

Samuṭṭhānānaṃ vinicchaye pana giraggasamajjādīni “acittakāni lokavajjā nī”ti vuttattā “naccan”ti vā “gandhan”ti vā ajānitvāpi dassanena, vilimbanena vā āpajjanato vatthu-ajānanacittena **acittakāni**. “Naccan”ti vā “gandhan”ti vā jānitvā passantiyā, vilimpantiyā vā akusalattā eva **lokavajjāni**. Corivuṭṭhāpanādīni “corī”ti-ādīnā vatthum jānitvā karaṇeyeva āpajjanattā¹ **sacittakāni**. Upasampadādīnaṃ ekantākusalacitteneva akattabbattā **paṇṇattivajjāni**. “Idha sacittakācittakāni paṇṇattijānanājananatāya aggahetvā vatthujānanājananatāya gahetabban”ti likhitaṃ. Adhippetattā saṅkhepato dassanābhāvā—

Acittakattaṃ dvidhā mataṃ, vatthupaṇṇatti-aññāṇā.

Vuttaṃ ñāṇaṃ dvidhā idha, sakanāmena aññātāṃ.

Paranāmañca jānanaṃ, vatthussekkaṃ balakkāre.

Ekadhā samacārike, tasmim tappaṭibandhoti.

Paranāmena jānanaṃ, dvidhā muttādike ekaṃ.

Ekaṃ lomādike matanti, ayaṃ bhedo veditabbo.

Sesamettha uttānaṃ, anuttānatthe vuttavinicchayattā na uddhaṭanti.

Samuṭṭhānavinicchayaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhikkhunīpātimokkhavaṇṇanā niṭṭhitā.

Kaṅkhāvitaraṇīpurāṇaṭṭikā niṭṭhitā.

1. Āpattisabbhāvato (Vajira-Ṭī 388 piṭṭhe.)

Kaṅkhāvitaraṇī-abhinavaṭīkā

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

Ganthārambhakathā

Tilokatilakaṃ buddhaṃ, vande suddhaguṇākaraṃ.

Karuṇāsītalībhūta-hadayaṃ mahitodayaṃ.

Tenāpi dhammarājena, lokekācariyena yo.

Pūjito taṅca saddhammaṃ, vande gambhīramuttamaṃ.

Munindacandasaddhamma-raṃsīhi vimalehi yo.

Bodhitohaṃ sadā vande, taṃ saṅghaṃ kumudākaraṃ.

Vinaye nayagambhīre, sabbathā pāradassinā.

Vādinā duttarāgādha-sabbasatthamahaṇṇave.

Yā katā **buddhaghosena**, therena thiracetasā.

Kaṅkhāvitaraṇī nāma, mātikaṭṭhakathā subhā.

Thirānekaguṇoghena, therena vinayaññunā.

Kalyāṇacārayuttana, dhīmatā munisūnuna.

Vinayaṭṭhitikāmena, **sumedhenā**tiyācīto.

Tamahaṃ vaṇṇayissāmi, suvisuddhamanākulaṃ.

Sādhavo taṃ nisāmetha, sakkaccaṃ mama bhāsatoti.

Ganthārambhakathāvaṇṇanā

Sabbakusaladhammappamukhassa vipuloḷāraguṇavisesāvahassa
paramagambhīrassa pātimokkhaṃ atthasaṃvaṇṇanaṃ

kattukāmayamācariyo paṭhamāṃ tāva “**buddhaṃ dhammaṃ**”ti-ādinā
ratanattayappaṇāmakaraṇena attano cittasantānaṃ punāti.

Visuddhacittasantānanissayā hi paññā tikkavisadabhāvappattiyā
yathādhippetasaṃvaṇṇanāya pariyosānagamanasamatthā

hotīti. Apica ratanattayappaṇāmena vidhutasabbakibbise cittasantāne bhavantarūpacitānipi antarāyikakammāni paccayavekallato yathādhippetāya atthasaṁvaṇṇanāya nālamantarāyakaraṇāyātipi ācariyassa ratanattayavandanā.

Tattha buddhasaddassa tāva “bujjhītā saccānīti buddho, bodhetā pajāyāti buddho”ti-ādinā¹ niddesanayena attho veditabbo. Atha vā savāsanāya aññāṇaniddāya accantavigamato, buddhiyā vā vikaṣitabhāvato buddhavāti **buddho** jāgaraṇavikasanatthavasena. Atha vā kassacipi ñeyyadhammassa anavabuddhassa abhāvena, ñe yyavisesassa ca kammabhāvena aggahaṇato kammavacanicchāya abhāvena avagamanatthavaseneva kattuniddeso labbhatīti buddhavāti **buddho** yathā “dikkhito na dadāti”ti. Attato pana pāramitāparibhāvitena sayambhuññāṇena sahaṇāsanāya vigataviddhastaniravasesupakkilesa mahākaruṇāsabbaññutāññāṇādi-aparimeyyaguṇagaṇādhārova khandhasantāno buddho. Yathāha—

“Buddhoti yo so bhagavā sayambhū anācariyako pubbe
ananussutesu dhammesu sāmaṁ saccāni abhisambujjhi, tattha ca
sabbaññutaṁ patto, balesu ca vasībhāvan’ti²,

taṁ buddhaṁ.

Dhāretīti **dhammo**. Ayaṁ hi yathānusiṭṭhaṁ paṭipajjamāne apāyadukkhe, saṁsāradukkhe ca apatamāne dhāretīti, tannibbattakakilesaviddhaṁsanañcettha dhāraṇaṁ. Evañca katvā ariyamaggo, tassa tadatthasiddhihetutāya nibbānañcāti ubhayameva nippariyāyato dhāreti. Ariyaphalañca pana taṁsamucchinnakilesapaṭippassambhanena tadanukūlatāya, pariyattidhammo ca tadadhigamahetutāyāti ubhayampi pariyāyato dhāretīti veditabbaṁ, taṁ dhammaṁ. **Ca**-saddo samuccayattho. Tena yathāvuttaṁ buddhaṁ, imañca dhammaṁ vanditvāti buddharatanena saha vandanakiriyāya dhammaratanam samuccinoti.

Na kevalaṁ idaṁ dvayamevāti āha “**saṁghaṇcā**”ti. Ariyena diṭṭhisīlasāmaññena saṁhato ghaṭitoti **saṁgho**, aṭṭha-ariyapuggalasamūho.

1. Khu 7. 363; Khu 8. 197 piṭṭhesu; Khu 9. 172 piṭṭhe Paṭisambhidāmaggepi.

2. Khu 7. 363; Khu 8. 197; Khu 9. 172 piṭṭhesu.

tehi tehi vā maggaphaleti kilesadarathānaṃ
 samucchedaṭṭhippassambhanavasena sammadeva ghātītattā **saṃgho**,
 pothujjanikasamghassāpi pubbabhāgappaṭipadāya ʈhitattā purimacetanāya
 viya dāne ettheva saṅgaho daṭṭhabbo. Sopi hi kiñcāpi ariyena
 diṭṭhisīlasāmaññena asaṃhato, niyyānikapakkhiyena pana pothujjanikena
 saṃhatattā dakkhiṇeyyapaṇipātāraho **saṃgho**evāti, taṃ saṃghaṃ. **Ca-**
 saddassattho etthāpi vuttanayeneva veditabbo.

Kimvisiṭṭhaṃ buddhaṃ, dhammaṃ, saṃghaṇcāti āha
 “**vandanāmānapūjāsakkārabhājanan**”ti. Idañca visesanāṃ paccekāṃ
 yojetabbaṃ “vandanāmānapūjāsakkārabhājanāṃ. Buddhaṃ -pa-
 vandanāmānapūjāsakkārabhājanāṃ saṃghaṇcā”ti. Tattha sadevakena lokena
 arahatādihi guṇehi seṭṭhabhāvena kariyamāno paṇāmo **vandanā**, sammāno
māno, gandhapupphādīhi upahāro **pūjā**, abhisāṅkhatapaccayadānaṃ
sakkāro, vandanā ca māno ca pūjā ca sakkāro ca **vandanāmānapūjāsakkārā**,
 tesāṃ mahapphalabhāvakaraṇena bhājanattā ādhārattā
vandanāmānapūjāsakkārabhājanan. Iminā ratanattayassa arahatādihi guṇehi
 asaṃbhāvaṃ dasseti. Tandassanampi takkatassa nipaccakārassa
 sasantānapavanādivasena yathādhīppetāya atthasaṃvaṇṇanāya
 nipphādanasamatthabhāvadīpanatthanti veditabbaṃ.

Vipprasannena cetasā vanditvāti arahatādi-
 anekappakāraguṇavisesānussaraṇavasena vividhena, visesena vā pasannena
 manasā saddhiṃ kāyavacāhi karaṇabhūtāhi abhivandiyāti attho, tihi dvārehi
 namassitvāti vuttaṃ hoti. Tividhā cāyaṃ vandanā
 kāyavacīmanovandanānaṃ vasena. Tattha vuddhādiguṇārammaṇā
 kāmāvacarakusalakiriyānaṃ aññataracetanā kāyavacīviññattiyo
 samuṭṭhāpetvā kāyavacīdvārasena uppannā **kāyavacīvandanā**ti vuccati,
 ubhayaviññattiyo pana asamuṭṭhāpetvā manodvārasena uppannā
manovandanāti. Imassa padassa “vaṇṇanaṃ vaṇṇayissāmī”ti iminā
 sambandho.

Evāṃ ratanattayassa paṇāmaṃ dassetvā idāni attano nissayabhūtānaṃ
 aṭṭhakathācariyānañca paṇāmaṃ dassento “**theravaṃsappadīpānan**”ti-
 ādimāha. Tattha katañjali pubbācariyasīhānaṃ namo katvāti sambandho.
 Kato añjali karapuṭo etenāti **katañjali**. Chandānurakkhaṇatthaṃ hettha

dīgho, katañjali hutvāti vuttam hoti. **Pubbācariyā** porāṇaṭṭhakathākārā tambapaṇṇiyā mahātherā, te eva parissayasahanato, paṭipakkhabhūtakilesahananato, paravādimigehi apadhamśanīyato ca sīhasadisattā **sīhāti pubbācariyasīhā**, tesam pubbācariyasīhānam. Kīdisā te pubbācariyasīhā, yesam tayā¹ namo karīyatīti āha “**theravaṃsappadīpanan**”ti-ādi. Tattha **theravaṃsappadīpananti** thirehi sīlakkhandhādīhi samannāgatāti **therā**, mahākassapādayo, tesam vaṃso anvayoti **theravaṃso**. Etena bhinnaladdhikānam sattarasabhedānam mahāsaṃghikādīnam vaṃsam paṭikkhipati, theravaṃsapariyāpannā hutvā pana āgamādhigamasampannattā paññāpajjotena tassa theravaṃsassa dīpanato **theravaṃsappadīpā**, pubbācariyasīhā, tesam theravaṃsappadīpanam. Asamhīrattā **thirānam**. **Vinayakkameti** ārambhānurūpavacanametam, te pana suttābhidhammesupī thirā eva.

Evam aṭṭhakathācariyānampi paṇāmam dassetvā idāni samvaṇṇetabbadhammavisesassa abhidhānānisamsam, desakasampattiyo ca dassento “**pāmokkhan**”ti-ādimāha. Tattha mahesinā yaṃ pātimokkham pakāsīnti sambandho. Tattha **mahesināti** mahante sīlādike pañca dhammakhandhe eṣi gavesīti **mahesi**. Mahantehi esitoti vā puthujjanasekhāsekha-isīhi viṣiṭṭhattā mahanto isīti vā **mahesi**, sammāsambuddho, tena mahesinā. **Pātimokkhanti** sattāpattikkhandhasamvarabhūtam sikkhāpadasīlam, taddīpanato ubhatovibhaṅgasuttasaṅkhātam ganthapātimokkhameva vā. Kimbhūtanti āha “**pāmokkhan**”ti-ādi. Pamukhe sādhuṭi pamokkham, pamokkhameva **pāmokkham**, vajjapaṭipakkhattā anavajjānam samādhipaññāsaṅkhātānam parittamahaggatalokuttarānam kusalānam dhammānam ādi paṭiṭṭhābhūtanti attho. “Sīle paṭiṭṭhāya naro sapañño, cittaṃ paññañca bhāvayan”ti² hi vuttam. Mukhamivāti **mukham**, dvāram. Yathā hi sattānam khajjabhojjaleyyapeyyavasena catubbidhopi āhāro mukhena pavisitvā aṅgapaccaṅgāni pharati, evam yoginopi cātubhūmakakusalam sīlamukhena pavisitvā atthasiddhim sampādeti. Tena vuttam “mukhamivāti mukhan”ti. Atha vā **mukham** dvāram **mokkhappavesāya** nibbānasacchikiriyāyāti attho. Vuttam hi—

1. Mayā (Ka)

2. Sam 1. 13, 167; Khu 10. 197; Khu 11. 33 piṭṭhesu.

“Avippaṭṭisāratthāni kho ānanda kusalāni sīlāni”¹.

Kathā—

“Avippaṭṭisāro pāmojjatthāya, pāmojjaṃ pītattthāya, pīti passaddhatthāya, passaddhi sukhatthāya, sukhaṃ samādhattthāya, samādhī yathābhūtañāṇadassanattthāya, yathābhūtañāṇadassanaṃ nibbidattthāya, nibbidā virāgatthāya, virāgo vimuttattthāya, vimutti vimuttiñāṇadassanattthāya, vimuttiñāṇadassanaṃ anupādāparinibbānatthāya”² ca.

Evam saṃvaṇṇetabbadhammassa abhidhānādiṃ dassetvā idāni saṃvaṇṇanāya nimittaṃ dassetuṃ “**sūratenā**”^{ti}-ādinā catutthagāthamāha. Tattha **sūratenā**ti sobhane ratoti sūrato u-kārassa dīghaṃ katvā, tena sūratena, sobhane kāyikavācasikakamme ratenāti attho, vinītenāti vuttaṃ hoti. **Nivātenā**ti nīcavuttinā. **Sucisallekhavuttinā**ti sucibhūtā kilesasallikhanasamatthā vutti paṭipatti etassāti sucisallekhavutti, tena sucisallekhavuttinā, parisuddhāya appicchavuttiyā samannāgatenāti attho. **Vinayācārayuttenā**ti vārittacārittasilasampanna. Atha vā **vinayoti** cettha pātimokkhasaṃvarādibhedo saṃvaravinayo. **Ācāro**ti ācāragocaraniddese āgatasamaṇasārūppācāro. **Soṇattherenā**ti ettha **soṇoti** tassa nāmaṃ. Thirehi sīlakkhandhādīhi samannāgatattā **thero**. **Yācitoti** abhiyācīto. Thero hi pātimokkhasa gambhīratāya duravagāhataṃ, ācariyassa ca taṃsaṃvaṇṇanāya sāmattiyaṃ ñatvā “pātimokkhasa tayā atthasaṃvaṇṇanā kātabbā. Evam hi sāsanaṃ suciraṭṭhitikā hoti”^{ti} sānisāṃsagāravena yācanaṃ akāsi. Tadassa yācanaṃ attano saṃvaṇṇanāya nidānabhūtaṃ dassento “**yācīto**”^{ti} āha.

Ettha ca “sūratenā”^{ti} imināssa soraccaṃ vuccati. “Nivātenā”^{ti} iminā nīcamanatā nivātavuttitā, yāya nivātavuttitāya samannāgato puggalo nihatamano, nihata dappo, pādapuñchanacoḷakasamo, bhinnavisāṇūsabhasamo, uddhaṭṭadāḥasappasamo ca hutvā saṇho sakhilo

1. Am 3. 515 piṭṭhe.

2. Vi 5. 288 piṭṭhe.

sukhasambhāso hoti. “Sucisallekhavuttinā”ti iminā indriyaśaṃvarapaccayasannissita-ājīvapārisuddhisīlam. “Vinayācārayuttenā”ti iminā pātimokkhasaṃvarasīlam vuttanti veditabbaṃ. Evamanekaguṇehi tassa abhiṭṭhavanāṃ yathāvuttaguṇasamannāgatassa sabrahmacārino ajjhesanaṃ na sakkā paṭibāhitunti paramagambhīrassāpi pātimokkhassa atthasaṃvaṇṇanāyaṃ pavattāti dassanattamaṃ. Kiñca— tādisassa ajjhesanaṃ nissāya kariyamānā atthasaṃvaṇṇanā tassa ajjhesanādhīpacena, mamañca ussāhasampattiya na cirena pariyośanaṃ gacchatīti katanti veditabbaṃ.

Evam saṃvaṇṇanāya nimittaṃ dassetvā idāni tassavane sotujanassādaraṃ janetuṃ tappayojanakaraṇappakāraṇissayābhīdhanādiṃ dassento **“tatthā”**ti-ādi gāthādvayamāha. Tattha **tatthā**ti “yaṃ mahesinā pātimokkhaṃ pakāsitaṃ”ti vuttaṃ, tasmīṃ pātimokkhe. **Saṅjātakaṅkhānanti** padapadatthavinicchayasena saṅjātakaṅkhānaṃ, samuppannasamāsayānanti, attho. **Kaṅkhāvitaraṇatthāyāti** yathāvuttasamāsayassa atikkamanatthāya. **Tassāti** pātimokkhassa. Vaṇṇīyati attho kathīyati etāyāti **vaṇṇanā**, aṭṭhakathā, taṃ vaṇṇanaṃ. Imassa ca “vaṇṇayissāmi”ti iminā sambandho. Kimbhūtaṃ āha **“paripuṇṇavinicchayan”**ti-ādi. **Paripuṇṇavinicchayanti** khandhakaparivārapadabhājanādivasena asādhāraṇavinicchayasena ca nidānādivasena sattarasappabhedassa ca sabbasikkhāpadasādhāraṇavinicchayasena pakāsanato sampuṇṇavinicchayaṃ.

Mahāvihāravāsīnanti mahāmeghavanuyyānabhūmibhāge patitṭhito vihāro **mahāvihāro**, yo satthuno mahābodhinā vibhūsito, tattha vasanti sīlenāti **mahāvihāravāsīno**, tesaṃ mahāvihāravāsīnaṃ. **Vācanāmagganissitanti** kathāmagganissitaṃ, aṭṭhakathānissitanti attho, mahāvihāravāsīnaṃ sīhaḷaṭṭhakathānayaṃ idha nissāyāti vuttaṃ hoti. **Vaṇṇayissāmi**¹ pavattayissāmi. **Nāmenāti** attano guṇanāmena. Kaṅkhā vitaranti etāyāti **kaṅkhāvitaraṇī**, taṃ kaṅkhāvitaraṇiṃ. **Subhanti** atthabyañjanasampannatā sundaraṃ, saddalakkhaṇasubhato, vinicchayasubhato, viññeyyasubhato ca subhaṃ parisuddhaṃ. Ettha ca “kaṅkhāvitaraṇatthāyā”ti iminā payojanaṃ dasseti, “paripuṇṇavinicchayan”ti

1. Vattayissāmi (Aṭṭhakathāyaṃ)

iminā samvaṇṇanāppakāraṃ, “mahāvihāravāsīnaṃ vācanāmagganissitaṃ”ti
iminā samvaṇṇanāya nissayavisuddhiṃ
nikāyantaraladdhisāṅkaradosavivajjanato, “vaṇṇayissāmī”ti iminā attano
ajjhāsayaṃ dassetīti daṭṭhabbaṃ. **“Vattayissāmī”**tipi pāṭho.

Ganthārambhakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Nidānavañṇanā

Evam ratanattayapaṇāmādisahitaṃ saññādikam dassetvā idāni
“pātimokkhaṃ vaṇṇanam vaṇṇayissāmī”ti vuttatā pātimokkhaṃ tāva
vacanatthato, sarūpabhedato, ganthabhedato, uddesavibhāgato,
uddesaparicchato ca vavatthapetvā taduddesakkamenāyaṃ vaṇṇanā
bhavissatīti dassetuṃ **“tatha pātimokkhaṃ”**ti-ādi āradham.

Tattha **tatthā**ti tasmim gāthāpade. **Pa-atimokkhanti** pakārato abhiviya
sīlesu mukhabhūtaṃ. **Atipamokkhanti** tameva padaṃ upasaggabyattayena
vadati. Atha vā **pa ati mokkhanti** padacchedo, tassa
upasaggabyattayenatthamāha **“atipamokkhaṃ”**ti. Evam pabhedato
padavaṇṇanam katvā saddatthato vadati **“atiseṭṭhaṃ ati-uttamanti attho”**ti.
Ettha ca sīlapātimokkhaṃ sabbaguṇānaṃ mūlabhāvato seṭṭhaṃ,
ganthapātimokkhaṃ pana seṭṭhaguṇasahacaraṇato seṭṭhanti veditabbaṃ.
Uttamanti etthāpi eveda nayo. **Iti**ti evam. Iminā yathāvuttavacanattham
nidasseti. Nidassanattho hi ayaṃ **iti**-saddo “sabbamatthīti kho kaccāna
ayameko anto, sabbam natthīti kho kaccāna ayaṃ dutiyo anto”ti-ādīsu¹ viya.
Imināti āsannapaccakkhavacanam iti-saddena anantaranidassitassa,
paṭiggāhakehi ca sotaviññāṇādivīthiyā paṭipannassa vacanattassa vacanato.
Atha vā **iminā**ti āsannapaccakkhabhāvakarānavacanam yathāvuttassa
vacanatthassa abhimukhīkaraṇato. **Vacanatthenā**ti “atiseṭṭhaṃ”ti saddatthena.
Ekavidhampīti ekakoṭṭhāsampi. **Sīlaganthabhedato duvidham hotīti** puna
sīlaganthasāṅkhātena pabhedena duvidham hoti, sīlapātimokkhaṃ,
ganthapātimokkhañcāti duvidham hotīti attho.

1. Sam 1. 258; Sam 2. 110 piṭṭhesu.

Idāni tadubhayassāpi sutte āgatabhāvaṃ dassetuṃ “**tathā hī**”ti-ādi vuttaṃ. Tattha pāti rakkhatīti **pāti**, taṃ mōkkheti moceti āpāyikādīhi dukkhehīti **pātimokkhaṃ**, saṃvaraṇaṃ **saṃvaro**, kāyavācāti avītikkamo, pātimokkhameva saṃvaro **pātimokkhasaṃvaro**, pātimokkhasaṃvarena saṃvuto samannāgato **pātimokkhasaṃvarasaṃvuto**. **Viharatīti** vattati.

Ādimetanti etaṃ sikkhāpadasīlaṃ pubbuppatti-atthena ādi. Vuttampi cetāṃ—

“Tasmā tiha tvaṃ uttiya ādimeva visodhehi kusalesu dhammesu. Ko cādi kusalānaṃ dhammānaṃ? Sīlaṇca suvisuddhaṃ, diṭṭhi ca ujukā”ti¹.

Yathā hi nagaravaḍḍhakī nagaraṃ māpetukāmo paṭhamāṃ nagaraṭṭhānaṃ sodheti, tato aparabhāge vīthicatukkasiṅghāṭakādiparicchadena vibhajitvā nagaraṃ māpeti, yathā vā pana rajako paṭhamāṃ tīhi khārehi vatthaṃ dhovitvā parisuddhe vatthe yadicchakaṃ raṅgajātaṃ upaneti, yathā vā pana cheko cittaṅkārō rūpaṃ likhitukāmo āditova bhittiparikammaṃ karoti, tato aparabhāge rūpaṃ samuṭṭhāpeti, evameva yogāvacaro āditova sīlaṃ visodhetvā aparabhāge samathavipassanādayo dhamme sacchikaroti. Tasmā sīlaṃ “**ādi**”ti vuttaṃ. “**Mukhametan**”ti-ādīni vuttatthāneva. **Ādisaddena** “pātimokkhe ca saṃvaro”ti-ādipāḷim² saṅgaṇhāti.

Sīlanti cārittavārittavasena duvidhaṃ vinayapiṭakapariyāpannaṃ sikkhāpadasīlaṃ, dhammato pana sīlaṃ nāma pāṇātipātādīhi vā viramantassa, vattapaṭipattiṃ vā pūrentassa cetanādayo dhammā veditabbā. Vuttaṃ hetuṃ **paṭisambhidāyaṃ** “kiṃ sīlanti cetanā sīlaṃ cetasikaṃ sīlaṃ saṃvaro sīlaṃ avītikkamo sīlaṃ”ti³. “**Ubhayāni kho panassa pātimokkhānī**”ti bhikkhubhikkhunīpātimokkhavasena ubhayāni pātimokkhāni, dve mātikāti attho. **Assāti** bhikkhunovādakassa. **Vitthārenāti** ubhatovibhaṅgena saddhiṃ. **Svāgatānīti** suṭṭhu āgatāni. **Ādisaddena** “pātimokkhaṃ uddiseyyā”ti-ādipāḷim⁴ saṅgaṇhāti. **Tatthāti** tesu sīlaganthapātimokkhesu.

1. Saṃ 3. 144 piṭṭhe.

3. Khu 9. 43 piṭṭhe.

2. Dī 2. 42; Khu 1. 41 piṭṭhesu.

4. Vi 3. 140 piṭṭhe.

Yoti aniyamaniddeso, yo koci puggalo. **Nanti** vinayapariyāpannasīlaṃ. **Rakkhatīti** samādiyitvā avikopento pāleti. **Taṃ** “pātī”ti laddhanāmaṃ pātimokkhasīle ʘhitaṃ. **Mocetīti** sahaḁārikāraṇabhāvato mokkheti. Apāye jātaṃ **āpāyikaṃ**, dukkhaṃ, taṃ ādi yesaṃ tāni **āpāyikādīni**. **Ādisaddena** tadanāṇaṃ sabbaṃ saṃsāradukkhaṃ saṅgaṇhāti. **Attānuvādādīhi**ti attānaṃ anuvādo **attānuvādo**, so ādi yesaṃ tāni **attānuvādādīni**, tehi attānuvādādīhi. **Ādisaddena** parānuvādadaṇḁaduggatibhayāni saṅgaṇhāti. **Tassa** pātimokkhasa **jotakattāti** tassa sīlapātimokkhasa dīpanattā. **Ādimhi pana vutto vacanatto** “atiseṭṭhaṃ”ti-ādina ādimhi vutto vacanatto. **Ubhinnampi sādhaṇaṇo hoti** sīlapātimokkhaṃ sabbaḁuṇānaṃ mūlabhāvato seṭṭhaṃ, ganthapātimokkhaṃ seṭṭhaḁuṇasahacaraṇato seṭṭhanti.

Tatthāti tesu sīlapātimokkhaganthapātimokkhesu. “**Ayaṃ vaṇṇanā**”ti vakkhamānavañṇanamāha. Ganthapātimokkhasa tāva yujjatu, kathaṃ sīlapātimokkhasa yujjatīti āha “**ganthe hī**”ti-ādi. **Hīti** kāraṇatthe nipāto. **Tassāti** ganthassa. **Atthoti** sīlaṃ. **Vaṇṇitova hotīti** ganthavaṇṇanāmukhena atthasseva vaṇṇanato. Idaṃ vuttaṃ hoti—yasmā ganthe vaṇṇite tadavinābhāvato tassattho vaṇṇito hoti, tasmā sīlapātimokkhassapi yujjatīti.

Evam sarūpabhedato vavatthapetvā idāni ganthabhedato vavatthapetum “**taṃ panetan**”ti-ādimāha. **Tatthāti** tesu bhikkhupātimokkhabhikkhunīpātimokkhesu dvīsu. Uddesā paricchiḁjanti yehi vakkhamānavacanappabandhehi, te **uddesapariḁchedā**, tehi. **Vavatthitanti** asaṅkarato ʘhitaṃ.

Evam ganthabhedato vavatthapetvā idāni uddesavibhāḁato vavatthapetum “**tatthā**”ti-ādimāha. Uddisīyati sarūpena kathīyati ettha, etenāti vā **uddeso**, nidānassa uddesoti **nidānuddeso**. **Evam** sesesupi. Vitthārova uddeso **vitthāruddeso**.

Idāni nidānuddesādīnaṃ paricchedadassanatthaṃ “**tattha nidānuddeso**”ti-ādi āraddhaṃ. Tattha **tatthāti** tesu paṅcasu uddesesu. Nidānuddeso

uddiṭṭho hotīti sambandho. Yaṃ panettha nidānuddesaparicchedaṃ dassentena “suṇātu me bhante saṃgho -pa- āvikatā hissa phāsu hotī”ti idhāgatanidānapālīṃ dassetvā tadanantaraṃ uddesakāle vattabbassāpi “uddiṭṭhaṃ kho āyasmanto nidānaṃ”ti imassa pāṭhassa yojanaṃ akatvā “tathāyasmante pucchāmi”ti-ādinā anusāvanādikameva yojetvā dassitaṃ, taṃ pana

aparipuṇṇanidānapālīdassanapubbakanidānuddesaparicchedadassanatthaṃ, khuddakapecyyālavasena vā pākaṭattā tassa ayojanaṃ katanti veditabbaṃ, uddesakāle pana yojetvāva vattabbaṃ. Vakkhati hi “taṃ panetaṃ pārājikādīnaṃ avasāne dissati, na nidānāvasāne. Kiñcāpi na dissati, atha kho uddesakāle ‘āvikatā hissa phāsu hotī’ti vatvā ‘uddiṭṭhaṃ kho āyasmanto nidānaṃ, tathāyasmante pucchāmi’ti-ādinā nayena vattabbamevā”ti-ādi¹.

Avasese sutena sāvīteti avasiṭṭhaṃ pārājikuddesādicatukkaṃ “sutā kho panāyasmantehi cattāro pārājikā dhammā -pa- avivadamānehi sikkhitabbaṃ”ti evaṃ sutavasena sāvīte.

Eteneva nayena sesā tayo pātimokkhuddesaparicchedā veditabbāti dassetuṃ “**pārājikuddesādīnaṃ**”ti-ādimāha. Pārājikuddesādīnaṃ paricchedā yojetabbāti sambandho. **Nidānassa ādito paṭṭhāya pārājikādīni osāpetvāti** nidānaṃ, pārājikaṇca, tadubhayaṃ saṃghādisesaṇca, taṃtikaṃ aniyataṇcāti evaṃ yathākkamaṃ uddisitvā pārājikādīni pariyosāpetvā. **Yojetabbāti** “avasese sutena sāvīte uddiṭṭho hoti pārājikuddeso”ti-ādinā yojetabbā.

Avasesaṃ sutena sāvetaḥḥanti vacanatotī uposathakkhandhake¹—

“Pañcime bhikkhave pātimokkhuddesā nidānaṃ uddisitvā avasesaṃ sutena sāvetaḥḥanti, yaṃ paṭhamo pātimokkhuddeso. Nidānaṃ uddisitvā cattāri pārājikāni uddisitvā avasesaṃ sutena sāvetaḥḥanti, yaṃ dutiyo pātimokkhuddeso”ti-ādīsu²—

evaṃ vuttattā. **Yasmaṃ vipakateti** yasmaṃ uddese aparīyosite. **Antarāyo uppajjati**ti dasasu antarāyesu yo koci antarāyo

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 102 piṭṭhe.

2. Vi 3. 151 piṭṭhe.

uppañjati. Dasa antarāyā nāma—rājantarāyo, corantarāyo, agyantarāyo, udakantarāyo, manussantarāyo, amanussantarāyo, vāḷantarāyo, sarīsapantarāyo, jīvitantarāyo, brahmacariyantarāyoti. Tattha¹ sace bhikkhūsu “uposatham karissāmā”ti nisinnesu rājā āgacchati, ayaṃ **rājantarāyo**. Corā āgacchanti, ayaṃ **corantarāyo**. Davadāho vā āgacchati, āvāse vā aggi utthahati, ayaṃ **agyantarāyo**. Megho vā utthahati, ogho vā āgacchati, ayaṃ **udakantarāyo**. Bahū manussā āgacchanti, ayaṃ **manussantarāyo**. Bhikkhum yakkho gaṇhāti, ayaṃ **amanussantarāyo**. Byagghādayo caṇḍamigā āgacchanti, ayaṃ **vāḷantarāyo**. Bhikkhum sappādayo ḍaṃsanti, ayaṃ **sarīsapantarāyo**. Bhikkhu gilāno vā hoti, kālāṃ vā karoti, verino vā taṃ māretukāmā gaṇhanti, ayaṃ **jīvitantarāyo**. Manussā ekaṃ vā bahū vā bhikkhū brahmacariyā cāvetukāmā gaṇhanti, ayaṃ **brahmacariyantarāyo**. Iti yaṃ vuttaṃ “antarāyo uppañjatīti dasasu antarāyesu yo koci antarāyo uppañjatī”ti, tassattho pakāsito hotīti.

Tena saddhinti vipakatuddesena saddhim. **Avasesaṃ sutena sāvetabbaṃ** uddiṭṭha-uddesāpekkhattā avasesavacanassa. Yathāha “nidānaṃ uddisitvā”ti-ādi². Tenāha “**nidānuddese panā**”ti-ādi. **Sutena sāvetabbaṃ nāma natthi** uposathassa antarāyova hotīti adhippāyo. **Aniyatuddeso parihāyatīti** bhikkhunīnaṃ aniyatasikkhāpadapaññattiyā abhāvato. Tadbhāvo ca “idameva lakkhaṇaṃ tatthāpi anugatan”ti katvāti veditabbaṃ. **Sesanti** avasesuddesaparicchedadassanaṃ. Etesaṃ dvinnaṃ pātimokkhānanti sambandho. **Tāvāti** paṭhamāṃ. **Idanti** idāni vattabbaṃ buddhiyaṃ viparivattamānaṃ sāmāññena dasseti, idaṃ akkharapadaniyamitaganthitaṃ vacanaṃ **vuccati** kathīyatīti attho. Kim tanti āha “**suṇātu meti-ādīnaṃ**”ti-ādi.

Tattha **suṇātu meti-ādīnanti** “suṇātu me bhante saṃgho ajjuposatho”ti-ādīnaṃ³ bhikkhupātimokkhe āgatānaṃ suttapadānaṃ.

1. Vi-Ṭṭha 3. 338 piṭṭhepi.

2. Vi 3. 151 piṭṭhe.

3. Mātikāpāli 1 piṭṭhe.

Atthanicchayanti abhidheyyatthassa ceva adhippāyatthassa ca nicchayanam, vavatthāpananti attho. Imāya hi aṭṭhakathāya tesaṃ abhidheyyattho ceva adhippāyattho ca anekadhā vavatthāpīyati. Atha vā nicchinnoti **nicchayo**. Gaṇṭhiṭṭhānesu khīlamaddanākārena pavattā vimaticchedakathā, attho ca nicchayo ca **atthanicchayo**, tam atthanicchayaṃ, mayā vuccamānaṃ atthañca vinicchayañcāti vuttaṃ hoti. **Sīlasampannā**ti samantato pannaṃ pattam puṇṇanti **sampannaṃ**, sīlaṃ sampannametesanti **sīlasampannā**, paripuṇṇasīlāti attho. Atha vā sammadeva pannaṃ gatā upāgatāti **sampannā**, sīlena sampannā **sīlasampannā**, pātimokkhasaṃvarena upetāti attho. Adhisīla-adhicitta-adhipaññāsaṅkhātā tissopi sikkhitabbaṭṭhena **sikkhā**, tam kāmentīti **sikkhākāmā**. **Suṇantu** meti te sabbepi bhikkhavo mama santikā nisāmentu. Iminā attano saṃvaṇṇanāya sakkaccaṃ savane niyojati. Sakkaccasavanapaṭibaddhā hi sabbāpi sāsanasampattīti. Ettha ca sīlasampannānaṃ sikkhākāmānaṃyeva bhikkhūnaṃ gahaṇaṃ tadaññesaṃ imissā saṃvaṇṇanāya abhājanabhāvato. Na hi te vinayaṃ sotabbaṃ, paṭipajjitabbañca maññissanti.

Etthāti etasmiṃ gāthāpade, etesaṃ vā gāthāya saṅgahitānaṃ “suṇātume”ti-ādīnaṃ padānamantare. Savane āṇattivacanaṃ **savanāṇattivacanaṃ**. Kiñcāpi savanāṇattivacanaṃ, tathāpi pātimokkhuddesakena evaṃ vattabbanti bhagavatā vuttattā bhagavato āṇatti, na uddesakassāti navakatarenāpi idaṃ vattuṃ vaṭṭati saṃghagāravana, saṃghabahumānena ca sahitattā **sagāravasappatissavacanaṃ**. Saṃgho hi suppaṭipannatādiguṇavisesayuttattā uttamaṃ gāravappatissavaṭṭhānaṃ. Idañca sabbaṃ kena kattha kadā vuttanti āha “**sabbameva cetan**”ti-ādi. **Pātimokkhuddesaṃ anujānantenāti**—

“Anujānāmi bhikkhave pātimokkhaṃ uddisitum, evaṃ pana bhikkhave uddisitabbaṃ, byattena bhikkhunā paṭibalena saṃgho ñāpetabbo ‘suṇātu me bhante saṃgho’ti”¹—

1. Vi 3. 140 piṭṭhe.

evamādinā anujānantena. **Rājagaheti** evaṃnāmake nagare. Taṃ hi mandhātumahāgovindādīhi pariggahitattā “rājagahan”ti vuccati. Taṃ panetaṃ buddhakāle, cakkavattikāle ca nagaraṃ hoti, sesakāle suññaṃ hoti yakkhapariggahitaṃ¹, tesāṃ vasaṇaṭṭhānaṃ hutvā tiṭṭhati. **Tasmāti** yasmā idaṃ pātimokkhuddesakena vattabbavacanaṃ, tasmā. Kiṃ te ubhopi pātimokkhaṃ uddisanti, yenevaṃ vattabbanti āha “**saṃghatthero vāhī**”ti-ādi. **Therādhikanti** therādhīnaṃ, therāyattaṃ bhavitunti attho. “**Therādheyyan**”ti vā pāṭho, soyevattho. **Tatthāti** tissaṃ parisāyaṃ. **Byattoti** paññāveyyattiyena samannāgato, paṇaṃamātikoti attho. **Paṭibalo**ti vattuṃ samattho, abhītoti vuttaṃ hoti. Ettha ca kiñcāpi daharassāpi byattassa pātimokkho anuññāto, atha kho etthāyaṃ adhippāyo—sace therassa pañca vā cattāro vā tayo vā pātimokkhuddesā nāgacchanti, dve pana akkhaṇḍā suvisadā vācuggatā honti, therāyattova pātimokkho. Sace pana ettakampi visadaṃ kātuṃ na sakkoti, byattassa bhikkhuno āyattoti.

Idāni “saṃgho”ti avisesena vuttattā idhākhippetasamghaṃ visesetvā dassetuṃ “**saṃghoti iminā pana padenā**”ti-ādimāha. **Kiñcāpī**ti anuggahatthe nipāto, tassa yadi nāmāti attho veditabbo. Dakkhanti etāya satta yathādhippetāhi sampattīhi vaḍḍhantīti **dakkhiṇā**, paralokaṃ saddahitvā dātabbaṃ dānaṃ, taṃ dakkhiṇaṃ arahati, dakkhiṇāya vā hito, yasmā naṃ mahapphalakāritāya visodhetīti **dakkhiṇeyyo**, diṭṭhisīlasaṅghātena saṃhatoti **saṃgho**, dakkhiṇeyyo ca so saṃgho cāti **dakkhiṇeyyasamgho**. Sammutiyā catuvaggādivinayapaññattiyā siddho saṃgho **sammutisaṃgho**. **Avisesenāti** “ariyā”ti vā “puṭhujjanā”ti vā avisesetvā sāmāññena. **Soti** sammutisaṃgho. **Idhāti** imissaṃ uposathañattiyaṃ. **Adhippeto** uposathañattiyā avisesattā. Nanu ca sopi pañcavidho hoti, tattha katamo idhādhippetoti anuyogaṃ sandhāyāha “**so panesā**”ti-ādi. **Kammavasenāti** vinayakammavasena. Pañca vidhā pakārā assa sammutisaṃghassāti **pañcavidho**. Tathā hi vidhayuttagatapākārasadde samānatthe vaṇṇayanti.

1. Yakkhapaṭiggahitaṃ (Ka)

Catunnaṃ vaggo samūhoti **catuvaggo**, catuparimāṇayutto vā vaggo **catuvaggo**. Evaṃ **pañcavaggādi**.

Idāni yesaṃ kammānaṃ vassenāyaṃ pañcavidho hoti, taṃ visesetvā dassetum **“tatthā”**ti-ādimāha. Tattha **tatthā**ti pañcavidhe saṅghe. Majjhimesu janapadesu upasampadakammasa dasavaggakaraṇīyattā vuttaṃ **“ṭhapetvā -pa- upasampadañcā”**ti. **“Tathā”**ti iminā “na kiñci saṅghakammaṃ kātuṃ na vaṭṭatī”ti imamatthaṃ atidisati. Yadi evaṃ kimatthaṃ atirekavīsativaggo vuttoti āha **“so panā”**ti-ādi. **Atirekatarenā**ti catuvaggādikaraṇīyaṃ pañcavaggādinā atirekatarena, dasavaggakaraṇīyañca ekādasavaggādinā atirekatarena. **Dassanattanti** nāpanatthaṃ. Idameva cānena kattabbaṃ kammanti “kammavasena pañcavidho”ti vuttaṃ. Kammasāniyame kathametaṃ yujjeyyāti īdisī codanā anavakāsāti daṭṭhabbaṃ. **Imasmim panattheti** uposathe.

Uposathasaddo panāyaṃ pātimokkhuddesasīla-upavāsapaññattidivasesu vattati. Tathā hesa “āyāmāvuso kappina uposathaṃ gamissāmā”ti-ādīsu¹ pātimokkhuddese āgato, “evaṃ aṭṭhaṅgasamannāgato kho visāke uposatho upavuttho”ti-ādīsu² sīle, “suddhassa ve sadā phaggu, suddhassuposatho sadā”ti-ādīsu³ upavāse, “uposatho nāma nāgarājā”ti-ādīsu⁴ paññattiyaṃ, “na bhikkhave tadahuposathe sabhikkhukā āvāsā”ti-ādīsu⁵ divase, idhāpi divaseyeva vattamāno adhippetoti āha **“ajja uposathadivaso”**ti-ādi. Upavasanti etthāti **uposatho**. **Upavasantī**ti sīlenavā sabbaso āhārassa abhuñjanasaṅkhātēna anasanena vā khīrapānamadhupānādimmattēna vā upetā hutvā vasantīti attho.

Sabbesampi vākyānaṃ **eva-kāratthasahitattā** “uposatho”ti etassa “uposatho evā”ti ayamattho labbhatīti āha **“etena anuposathadivasaṃ paṭikkhipatī”**ti. Iminā avadhāraṇena nirākataṃ dasseti, atha vā saddantarattāpohanavasena saddo atthaṃ vadatīti “uposatho”ti etassa “anuposatho na hotī”ti ayamatthoti vuttaṃ **“etena anuposathadivasaṃ paṭikkhipatī”**ti. **“Esa nayo pannaraso”**ti iminā **aññaṃ**

1. Dī-Ṭṭha 1. 127; Ma-Ṭṭha 4. 50 piṭṭhesupī.

3. Ma 1. 48 piṭṭhe.

4. Dī 2. 142 piṭṭhe.

2. Am 3. 84 piṭṭhe.

5. Vi 3. 187 piṭṭhe.

uposathadivasam paṭikkhipatīti etthāpi. **Etenā**ti “uposatho”ti etena saddena. Pañcadasannam tithīnam pūraṇavasena **pannaraso**. “Pannarasoti iminā aññam uposathadivasam paṭikkhipatī”ti saṁkhittena vuttamattham vitthārato dassetum “**divasavasena hī**”ti-ādimāha. Catuddasiyam niyutto **cātuddasiko**. Evaṁ **pannarasiko**. **Sāmaggi-uposatho** nāma saṁghasāmaggikatadivase kātabba-uposatho. **Hemantagimhavassānānam tiṇṇam utūnanti** ettha **hemanta-utu** nāma aparakattikassa kālapakkhapāṭipadato paṭṭhāya phaggunapuṇṇamapariyosānā cattāro māsā, **gimha-utu** nāma phaggunassa kālapakkhapāṭipadato paṭṭhāya āsālhapuṇṇamapariyosānā cattāro māsā, **vassāna-utu** nāma āsālhassa kālapakkhapāṭipadato paṭṭhāya aparakattikapuṇṇamapariyosānā cattāro māsā. **Tatīyasattamapakkesu dve dve katvā cha cātuddasikā**ti hemantassa utuno tatiye ca sattame ca pakkhe dve cātuddasikā, evamitaresam utūnanti cha cātuddasikā. **Sesā pannarasikā**ti sesā aṭṭhārassa pannarasikā. Honti cettha—

“Kattikassa ca kālamhā, yāva phaggunapuṇṇamā.

‘**Hemantakālo**’ti viññeyyo, aṭṭha honti uposathā.

Phaggunassa ca kālamhā, yāva āsālhapuṇṇamā.

‘**Gimhakālo**’ti viññeyyo, aṭṭha honti uposathā.

Āsālhassa ca kālamhā, yāva kattikapuṇṇamā.

‘**Vassakālo**’ti viññeyyo, aṭṭha honti uposathā.

Utūnam pana tiṇṇannam, pakkhe tatīyasattame.

‘**Cātuddaso**’ti pātimokkham, uddisanti nayaññuno”ti.

Pakatiyā nabahutarāvāsikādipaccayena kātabbam **pakaticārittam**. Bahutarāvāsikādipaccaye pana sati aññasmiṁ cātuddasepi katum vattati. Tenāha “**sakin**”ti-ādi. **Sakinti** ekasmiṁ vāre. **Āvāsikānam anuvattitabbanti** āvāsikehi “ajjuposatho cātuddaso”ti pubbakicce kariyamāne anuvattitabbam, na paṭikkositabbam. **Ādisaddena** “āvāsikehi āgantukānam anuvattitabbam”ti¹ vacanam, “anujānāmi bhikkhave

1. Vi 3. 184 piṭṭhe.

tehi bhikkhūhi dve tayo uposathe cātuddasike kātum, katham mayam tehi bhikkhūhi paṭhamataram pavāreyyāmā”ti¹ vacanañca saṅgaṇhāti. Ettha ca paṭhamasuttassa ekekassa utuno tatiyasattamapakkhassa cātuddase vā avasesassa pannarase vā sakim pātimokkham uddisitabbanti pakaticārittavasenapi atthasambhavato “āgantukehi”ti-ādini suttāni dassitānīti veditabham. **Tathārūpapaccaye satīti** aññasmimpi cātuddasike uposatham kātum anurūpe “āvāsikā bahutarā hontī”ti evamādike paccaye sati. **Aññasmimpi cātuddaseti** tiṇṇam utūnam tatiyasattamapakkhacātuddasato aññasmim cātuddase.

Na kevalam uposathadivasāva hontīti āha “**purimavassamvuṭṭhānam panā**”ti-ādi. **Mā** iti cando vuccati tassa gatiyā divasassa minitabbato, so ettha sabbakalāpāripūriyā puṇṇoti **puṇṇamā**, pubbakattikāya puṇṇamā **pubbakattikapuṇṇamā**, assayujapuṇṇamā. Sā hi pacchimakattikam nivattetum evam vuttā. **Tesamyevāti** purimavassamvuṭṭhānamyeva. **Bhaṇḍanakārakehīti** kalahakārakehi. **Paccukkaḍḍhantīti** ukkaḍḍhanti. Bhaṇḍanakārakehi anuvādavasena assayujapuṇṇamādim pariccajantā pavāraṇam kālapakkhā, juṇhapakkhanti uddham kaḍḍhantīti attho. “Suṇantu me āyasmanto āvāsikā, yadāyasmantānam pattakallam, idāni uposatham kareyyāma, pātimokkham uddiseyyāma, āgame kāle pavāreyyāmā”ti², “suṇantu me āyasmanto āvāsikā, yadāyasmantānam pattakallam, idāni uposatham kareyyāma, pātimokkham uddiseyyāma, āgame juṇhe pavāreyyāmā”ti¹ ca evam ñattiyā pavāraṇam ukkaḍḍhantīti vuttam hoti.

Athāti anantaratthe nipāto. Catuddasannam pūraṇo **cātuddaso**, divaso. Yam sandhāya “āgame juṇhe pavāreyyāmā”ti ñattim ṭhappayimsu, tasmim pana āgame juṇhe komudiyā cātumāsiniyā avassam pavāretabham. Na hi tam atikkamitvā pavāretum labbhati. Vuttam hetam—

“Te ce bhikkhave bhikkhū bhaṇḍanakārakā kalahakārakā vivādakārakā bhassakārakā saṃghe adhikaraṇakārakā tampi juṇham anuvaseyyum, tehi bhikkhave bhikkhūhi sabbeheva

1. Vi 3. 259 piṭṭhe.

2. Vi 3. 260 piṭṭhe.

āgame juṇhe komudiyā cātumāsiniyā akāmā pavāretabban”ti¹.

Tenevāha “**pacchimavassamvuṭṭhānañca pacchimakattikapuṇṇamā eva**”ti.

Yadi hi taṃ atikkamitvā pavāreyya, dukkaṭāpattiṃ āpajjeyya. Vuttaṃ hetarṃ “na ca bhikkhave apavāraṇāya pavāretabbaṃ aññatra saṃghasāmaggiyā”ti².

Visuddhipavāraṇāyogato **pavāraṇādivasā**. Pisaddena na kevalaṃ pavāraṇādivasāyeva, atha kho uposathadivasāpi hontīti dasseti. Idāni yo so sāmaggi-uposathadivaso vutto, tañca tappasaṅgena sāmaggipavāraṇādivasañcadassento “**yadā panā**”ti-ādimāha. **Osārite tasmim bhikkhusminti** ukkhittake bhikkhusmim osārite, taṃ gahetvā sīmaṃ gantvā āpattiṃ desāpetvā kammavācāya kammappaṭippassaddhivasena pavesiteti vuttaṃ hoti. **Tassa vatthussāti** tassa adhikaraṇassa. Tadā ṭhapetvā -pa-uposathadivaso nāma hotīti sambandho. Kiṃ kāraṇanti āha “**tāvadevā**”ti-ādi. Tattha **tāvadevāti** taṃ divasameva. **Vacanatoti kosambakakkhandhake**³ vuttattā. Yattha pana pattacīvarādīnaṃ atthāya appamattakena kāraṇena vivadantā uposathaṃ vā pavāraṇaṃ vā ṭhapenti, tattha tasmim adhikaraṇe vinicchite “sāmaggā jātamhā”ti antarā sāmaggi-uposathaṃ kātum na labhanti. Karontehi anuposathe uposatho kato nāma hoti.

Kattikamāsabbhantareti ettha **kattikamāso** nāma pubbakattikamāsassa kāḷapakkhapāṭipadato paṭṭhāya yāva aparakattikapuṇṇamā, tāva ekūnatimsarattidivo, tassabbhantare, tato pacchā vā pana pure vā na vaṭṭati.

Ayameva yo koci divasoyeva. Idhāpi **kosambakakkhandhake**⁴ sāmaggiyā sadisāva sāmaggī veditabbā. Ye pana kismiñcideva appamattake pavāraṇaṃ ṭhapetvā sāmaggā honti, tehi pavāraṇāyameva pavāraṇā kātabbā, tāvadeva na kātabbā. Karontehi appavāraṇāya pavāraṇā katā hoti. **Na kātabbo** evāti niyamena yadi karoti, dukkaṭanti dasseti. Tattha hi uposathakaraṇe dukkaṭaṃ. Vuttaṃ hetarṃ “na bhikkhave anuposathe uposatho kātabbo aññatra saṃghasāmaggiyā”ti⁵.

1. Vi 3. 261 piṭṭhe.

2. Vi 3. 250 piṭṭhe.

3. Vi 3. 507 piṭṭhe.

4. Vi 3. 506 piṭṭhe.

5. Vi 3. 190 piṭṭhe.

“**Pattakārameva pattakallan**”ti iminā sakatthe bhāvappaccayoti dasseti. **Nāsaṭṭi**ti anvayato vuttameva byatirekato daḷhaṃ karoti.

Anurūpāti arahā anucchavikā, sāminoti vuttaṃ hoti. **Sabbantimenā**ti sabbaheṭṭhimena cattāro, na tehi vinā taṃ uposathakammaṃ karīyati, na tesam chando vā pārisuddhi vā eti. Avasesā pana sacepi saḥassamattā honti, sace samānasamvāsakā, sabbe chandārahāva honti, chandapārisuddhiṃ datvā āgacchantu vā, mā vā, kammaṃ na kuppati. **Pakatattā**ti anukkhittā, pārājikaṃ anajjhāpannā ca. **Hatthapāso** nāma diyaḍḍhahatthappamāṇo.

Sīmā ca nāmesā katamā, yattha hatthapāsaṃ avijahitvā ṭhitā kammappattā nāma hontīti anuyogaṃ sandhāya sīmaṃ dassento vibhāgavantānaṃ sabhāvavibhāvanaṃ vibhāgadassanamukheneva hotīti “**sīmā ca nāmesā**”ti-ādimāha. **Sambhindantenā**ti missikarontena. **Ajjhottharantenā**ti maddantena, anto karontenāti vuttaṃ hoti. Imā vipattisīmāyo nāmāti sambandho. Kasmā vipattisīmāyo nāmāti āha “**ekādasahī**”ti-ādi. **Ākārehī**ti kāraṇehi. **Vacanato**ti kammavagge¹ kathitattā. Saṃghakammaṃ nāmetaṃ vīsativaggakaraṇīyaparamanti āha “**yattha ekavīsati bhikkhū nisīdituṃ na sakkontī**”ti. Yassaṃ sīmāyaṃ heṭṭhimaparicchena kammārahena saddhiṃ ekavīsati bhikkhū parimaṇḍalākārena nisīdituṃ na sakkonti, ayaṃ **atikhuddakā** nāmāti attho. Evarūpā ca sīmā sammatāpi asammattā, gāmakhettasadisāva hoti, tattha kataṃ kammaṃ kuppati. Esa nayo sesasīmāsupi.

Sammatāti baddhā, vācītakammavācāti attho. Kammavācāya vācaneva hi bandhanaṃ nāma. Nimittaṃ na upagacchatīti **animittupago**, taṃ animittupagaṃ, animittārahanti vuttaṃ hoti. **Tacasāraruḁkho** nāma tālanāḷikerādikā. **Paṃsupuṇjavālukaḁpuṇjānanti** paṃsurāsivālukaḁrāsīnaṃ majjhe. Niddhāraṇe cetam sāmivacanaṃ. Potthakesu pana katthaci “paṃsupuṇjaṃ vā vālukaḁpuṇjaṃ vā aññataran”ti pāṭho dissati, so pana apāṭho. Na hi so “aññataran”ti iminā yujjati. **Antarā**ti nimittupaganimittānamantarā.

1. Vi 5. 381 piṭṭhe.

Ettha ca yā tihi nimित्तेhi bajjhamānā animittupagesu tacasārarukkhādīsu aññatarāṃ antarā ekaṃ nimittaṃ katvā sammatā, sā **khaṇḍanimittā** nāma hoti. Yā pana catupañcanimittādīhi, bajjhamānā imesu tacasārarukkhādīsu aññatarāṃ antarā ekaṃ nimittaṃ katvā sammatā, sā **khaṇḍanimittā** nāma na hotīti viññāyati nimittupagānaṃ nimittānaṃ tiṇṇaṃ sabbhāvato.

Aṭṭhakathāsu pana avisesena vuttaṃ, tasmā upaparikkhitvā gahetabbaṃ.

Sabbena sabbanti sabbakārena. **Nimittānaṃ bahi ʈhitena sammatāti** tesāṃ bahi ʈhitena vācītakammavācā. Nimittāni pana anto ca bahi ca ʈhatvā kittetum vaṭṭanti.

Evam sammatāpīti nimittāni kittetvā kammavācāya sammatāpi. Imassa “asammatāva vahoṭī”ti iminā sambandho. **Sabbā bhikkhave nadī asīmāti** yā kāci nadīlakkhaṇappattā nadī nimittāni kittetvā “etaṃ baddhasīmaṃ karomā”ti katāpi asīmā, baddhasīmā na hotīti attho. Attano sabhāvena pana sā baddhasīmāsadisā. Sabbattha saṃghakammaṃ kātuṃ vaṭṭati.

Samuddajātassaresupi eseva nayo. “**Saṃsaṭṭhaviṭapā**”ti iminā aññamaññassa āsannataṃ dīpeti. **Baddhā hotīti** pacchimadisābhāge sīmaṃ sandhāya vuttaṃ. **Tassā padesanti** tassā ekadesaṃ. Yattha ʈhatvā bhikkhūhi kammaṃ kātuṃ sakkā hoti, tādisaṃ ekadesanti vuttaṃ hoti. Yattha pana ʈhitehi kammaṃ kātuṃ na sakkā, tādisaṃ padesaṃ anto karitvā bandhantā **sīmāya sīmaṃ sambhindanti** nāma, na tu ajjhottharanti nāmāti gahetabbaṃ.

Gaṇṭhipadesu pana “**sambhindanaṃ** paresaṃ sīmāya ekaṃ vā dve vā nimitte kittetvā lekhamattarāṃ gahetvā bandhanaṃ. **Ajjhottharaṇaṃ** nāma paresaṃ sīmāya nimitte kittetvā taṃ sakalaṃ vā tassekadesaṃ vā anto karontena tassā bahi ekissaṃ, dvīsu vā disāsu nimitte kittetvā bandhanan”ti vuttaṃ.

Pabbatādīnaṃ nimittānaṃ sampadā **nimittasampatti**. Pabbatova nimittaṃ **pabbatanimittam**. Evam sesesupi. **Evam vuttesūti uposathakkhandhake**¹ sīmāsammutiyaṃ vuttesu. Imehi ca pana aṭṭhahi nimित्तेhi asammisshēhipi aññamaññamissēhipi sīmaṃ sammannitum vaṭṭati. Tenāha “**tasmim tasmim disābhāge yathāladdhāni nimittupagāni nimittāni**”ti. Ekena, pana dvīhi vā nimित्तेhi

1. Vi 3. 144 piṭṭhe.

sammannitum na vaṭṭati, tiṇi pana ādiṃ katvā vuttappakārānaṃ nimittānaṃ satenāpi vaṭṭati. “Purattimāya disāya kiṃ nimittan”ti vinayadharena pucchitabbaṃ, “pabbato bhante”ti vutte puna vinayadharena “eso pabbato nimittan”ti evaṃ nimittam kittetabbaṃ. “Etaṃ pabbataṃ nimittam karoma, nimittam karissāma, nimittam kato, nimittam hotu, hoti¹ bhavissati”ti evaṃ pana kittetum na vaṭṭati. **Pāsāṇādisupi** ese va nayo. Tenāha “**purattimāya disāya kiṃ nimittan**”ti-ādi. “Pabbato bhante, udakaṃ bhante”ti evaṃ pana upasampanno vā ācikkhatu, anupasampanno vā, vaṭṭatiyeva. **Ādisaddena** “purattimāya anudisāya kiṃ nimittam? Pāsāṇo bhante, eso pāsāṇo nimittam. Dakkhiṇāya disāya, dakkhiṇāya anudisāya, pacchimāya disāya, pacchimāya anudisāya, uttarāya disāya, uttarāya anudisāya kiṃ nimittam? Udakaṃ bhante, etaṃ udakaṃ nimittan”ti idaṃ saṅgaṇhāti. Ettha pana aṭṭhatvā puna “purattimāya disāya kiṃ nimittam? Pabbato bhante, eso pabbato nimittan”ti evaṃ paṭhamam kittitanimittam kittetvāva ṭhapetabbaṃ. Evaṃ hi nimittena nimittam ghaṭitam hoti. **Sammā kittetvāti** aññamaññanāmaṃ vipariyāyena, animittānaṃ nāmena ca akittetvā yathāvutteneva nayena kittetvā. **Sammatāti** “suṇātu me bhante”ti-ādinā nayena **uposathakkhandhake**² vuttāya parisuddhāya ñattidutiyakammavācāya baddhā. Tattha nimittāni sakiṃ kittitānapi kittitāneva honti. **Andhakatṭhakathāyaṃ** pana “tikkhattum sīmamaṇḍalam sambandhantena nimittam kittetabban”ti³ vuttam.

Tatrāti tesu aṭṭhasu nimittesu. **Nimittupagatāti** nimittayogyatā. “**Hatthippamāṇato paṭṭhāyā**”ti vacanato hatthippamāṇopi nimittupagoyeva. Hatthi pana sattaratano vā aḍḍhaṭṭharatano⁴ vā. **Tato omakataroti** tato hatthippamāṇato khuddakataro. Sace catūsu disāsu cattāro vā tisu vā tayo pabbatā honti, catūhi, tihi vā pabbatanimittcheva sammannitumpi vaṭṭati, dvīhi pana nimittchi, ekena vā sammannitum na vaṭṭati. Ito paresu pāsāṇanimittādisupi ese va nayo. Tasmā pabbatanimittam karontena pucchitabbaṃ “ekābaddho, na ekābaddho”ti.

1. Hoti (Ka) Vi-Ṭṭha 3. 318; Vinayaśaṅgaha-Ṭṭha 180 piṭṭhesu passitabbaṃ.

2. Vi 3. 144, 145 piṭṭhādīsu. 3. Vi-Ṭṭha 3. 318 piṭṭhe. 4. Sārattha-Ṭṭi 3. 270 piṭṭhe.

Sace ekābaddho hoti, na kātabbo. Taṃ hi catūsu vā aṭṭhasu vā disāsu kittentenāpi ekameva nimittam kittitam hoti. Tasmā yo evam cakkasaṇṭhānena vihāram parikkhipitvā ṭhito pabbato, taṃ ekadisāya kittetvā aññāsu disāsu taṃ bahiddhā katvā anto aññāni nimittāni kittetabbāni. Sace pabbatassa tatiyabhāgam vā upaḍḍham vā antosīmāya kattukāmā honti, pabbatam akittetvā yattakam padesam anto kattukāmā, tassa parato tasmimyeva pabbate jātarukkhavampikādīsu aññataram nimittam kittetabbanam. Sace yojanadvijojanappamāṇam sabbam pabbatam anto kattukāmā honti, pabbatassa parato bhūmiyam jātarukkhavammikādīni nimittāni kittetabbāni¹. (1)

Saṅkham gacchatīti gaṇanam vohāram gacchatīti attho.

Dvattimsapalagulaṇḍaparimāṇoti thūlatāya², na tulagaṇanāya. Tattha “**ekapalam** nāma dasakalañjan”ti vadanti. Itṭhakā mahantāpi na vaṭṭati. Tathā animittupagapāsāṇanam rāsi, pageva paṃsuvālukārāsi. Bhūmisamo khalamaṇḍalasadiso piṭṭhipāsāṇo vā bhūmito khāṇuko viya utṭhitapāsāṇo vā hoti, sopi pamāṇūpago ce, vaṭṭati. Piṭṭhipāsāṇo pana atimahantopi pāsāṇasaṅkhameva gacchatīti āha “**piṭṭhipāsāṇo panā**”ti-ādi. Tasmā sace mahato piṭṭhipāsāṇassa ekam padesam antosīmāyam kattukāmā honti, taṃ akittetvā tassupari añño pāsāṇo kittetabbo. Sace piṭṭhipāsāṇupari vihāram karonti, vihāramajjhena ca piṭṭhipāsāṇo vinivijjhivā gacchati, evarūpo piṭṭhipāsāṇo na vaṭṭati. Sace hi taṃ kittenti, nimittassupari vihāro hoti, nimittañca nāma bahisīmāyam hoti, vihāropi bahisīmāyam āpajjati. Vihāram parikkhipitvā ṭhitapiṭṭhipāsāṇo pana ekattha kittetvā aññattha na kittetabbo. (2)

Vananimitte tiṇavanam vā tacasārarukkhavanam vā na vaṭṭatīti āha

“**antosārehī**”ti-ādi. **Antosārā** nāma ambajambupanasādayo.

Antosāramissakehīti anto sāro yesam te antosārā, tehi missakā antosāramissakā, tehi. **Catupañcarukkhhamattampīti**

1. Vi-Ṭṭha 3. 319; Vinayaśaṅgaha-Ṭṭha 181 piṭṭhesupī.

2. Tulatāya (Ka), Vajira-Ṭṭi 452 piṭṭhepi; Sārattha-Ṭṭi 3. 270 piṭṭhe passitabbanam.

heṭṭhimaparicchedenāha. Ukkamsato pana yojanasatikampi vanam vaṭṭati. Ettha pana caturukkkhamattañce, tayo sārato, eko asārato. Pañcarukkkhamattañce, tayo sārato, dve asāratoti gahetabbam. Sace pana vanamajjhe vihāram karonti, tam vanam na kittetabbam. Ekadesam antosīmāyam kattukāmehipi vanam akittetvā tattha rukkhapāsāṇādayo kittetabbā, vihāram parikkhipitvā ṭhitavanam ekattha kittetvā aññattha na kittetabbam¹. (3)

Rukkhanimittepi tacasārarukkho na vaṭṭatīti āha “**antosāro**”ti. “**Bhūmiyam patitṭhito**”ti iminā kuṭasarāvādīsu ṭhitam paṭikkhipati. Tato apanetvā pana taṅkhaṇampi bhūmiyam ropetvā koṭṭhakaṃ katvā udakaṃ āsiñcitvā kittetum vaṭṭati, navamūlasākāhāniggamanaṃ akāraṇam. Khandham chinditvā ropite pana etaṃ yujjati. **Sūcidaṇḍakappamāṇoti** “sīhaḍāḍiḍe lekhanadaṇḍappamāṇo”ti vadanti², so ca kaniṭṭhaṅguliparimāṇoti daṭṭhabbo. Idam pana rukkhanimittam kittentena “rukkho”tipi, “sākarukkho, sālarukkho”tipi vattum vaṭṭati. Ekābaddham pana suppatiṭṭhitānigrodhasadisam rukkhā ekattha kittetvā aññattha kittetum na vaṭṭati. (4)

Magganimitte araṇṇakhettanadīḷākamaggādayo na vaṭṭantīti āha “**jaṅghamaggo vā hotū**”ti-ādi. Yo pana jaṅghamaggo sakaṭamaggato okkamitvā puna sakaṭamaggameva otarati, ye vā jaṅghamaggasakaṭamaggā avalaṇṇitā, te na vaṭṭanti. Tenāha “**jaṅghasatthasakaṭasatthehi**”ti-ādi. Ettha ca sace sakaṭamaggassa antimacakkamaggaṃ nimittam karonti, maggo bahisīmāya hoti. Sace bāhiracakkamaggaṃ nimittam karonti, bāhiracakkamaggova bahisīmāya hoti, sesam antosīmam bhajatīti veditabbam. Sacepi dve maggā nikkhamitvā pacchā sakaṭadhuramiva ekībhavanti, dvidhā bhinnaṭṭhāne vā sambandhaṭṭhāne vā sakim kittetvā puna na kittetabbā. Ekābaddhanimittam hetam hoti.

Sace vihāram parikkhipitvā cattāro maggā catūsu disāsu gacchanti, majjhe ekaṃ kittetvā aparaṃ kittetum na vaṭṭati. Ekābaddhanimittam hetam. Koṇam vinivijjhivā³ gataṃ pana parabhāge kittetum vaṭṭati.

1. Vi-Ṭṭha 3. 320 piṭṭhepi.

2. Sārattha-Ṭṭi 3. 270 piṭṭhe.

3. Nibbijjhivā (Vi-Ṭṭha 3. 320; Vinayaśāṅgaha-Ṭṭha 182 piṭṭhesu.)

vihāramajjhena vinivijjhivā gatamaggo pana na kittetabbo. Kittite pana nimittassa upari vihāro hoti. Imañca maggaṃ kittentena “maggo pajjo patho”ti-ādinā¹ vuttesu dasasu nāmesu yena kenaci nāmena kittetum vaṭṭati. Parikhāsaṇṭhānena vihāraṃ parikkhipivā gatamaggo ekattha kittetvā aññattha kittetum na vaṭṭati. (5)

Yaṃ pana abaddhasīmālakkhaṇe nadim vakkhāmāti “yassā dhammikānaṃ rājūnaṃ kāle”ti-ādinā² udakukkhepasīmāyaṃ nadiyā vakkhamānattā vuttaṃ. Yā pana nadī maggo viya sakaṭadhusaṇṭhānena vā parikhāsaṇṭhānena vā vihāraṃ parikkhipivā gatā, naṃ ekattha kittetvā aññattha kittetum na vaṭṭati. Vihārassa catūsu disāsu aññamaññaṃ vinivijjhivā gate nadīcatukkepi eseṇa nayo. Asammissanadiyo pana catassopi kittetum vaṭṭati. Sace vatim karonto viya rukkhapāde nikhaṇitvā vallipalālādīhi nadīsotaṃ rumbhanti, udakampi ajjhottharivā āvaraṇaṃ pavattatiyeṇa, nimittaṃ kātuṃ vaṭṭati. Yathā pana udakaṃ nappavattati, evaṃ setumhi kate appavattamānā nadī nimittaṃ kātuṃ na vaṭṭati. Pavattanaṭṭhāne nadīnimittaṃ, appavattanaṭṭhāne udakanimittaṃ kātuṃ vaṭṭati.

Yā pana dubbuṭṭhikāle vā gimhe vā nirudakabhāvena nappavattati, sā vaṭṭati. Mahānadito udakamātikaṃ nīharanti, sā kunnadīsadisā hutvā tīṇi sassāni³ sampādentī niccaṃ pavattati. Kiñcāpi pavattati, nimittaṃ kātuṃ na vaṭṭati. Yā pana mūle mahānadito niggatāpi⁴ kālantarena teneva niggatamaggena nadim bhindivā sayameva gacchati, gacchantī ca parato susumārādisamākiṇṇā nāvādīhi sañcaritabbā nadī hoti, taṃ nimittaṃ kātuṃ vaṭṭati. (7)

Asandamānanti appavattamānaṃ. Sandamānaṃ nāma oghanadī-udakavāhakamātikāsu udakaṃ. **Vuttaparichedakālaṃ atitṭhantanti** “yāva kammavācāpariyosānā saṇṭhamānakan”ti vuttaparichedakālaṃ atitṭhantaṃ. **Bhājanagatanti** nāvācāṭi-ādisu bhājanesu gataṃ. Yaṃ pana **andhakatṭhakathāyaṃ** “gambhīresu āvāṭādisu ukkhepimaṃ udakaṃ nimittaṃ na kātabban”ti⁵ vuttaṃ, taṃ

1. Khu 8. 201 piṭṭhe Cūlaniddese. 2. Kaṅkhā-Ṭṭha 90 piṭṭhe.

3. Tīṇasassāni (Sī) Vi-Ṭṭha 3. 321; Vinayasaṅgaha-Ṭṭha 183 piṭṭhesu passitabbaṃ.

4. Nihatāpi (Ka)

5. Vi-Ṭṭha 3. 322; Vinayasaṅgaha-Ṭṭha 184 piṭṭhesu.

duvuttaṃ, attano matimattameva. Tṭhitaṃ pana antamaso sūkarakhatāyapi gāmadārakānaṃ kīḷanavāpiyampi sace yāva kammavācāpariyosānaṃ tiṭṭhati, appaṃ vā hotu, bahu vā, vaṭṭatiyeva. Tasmim̐ pana tṭhāne nimittasaññākaraṇatthaṃ pāsāṇavālikāpaṃsu-ādirāsi vā pāsāṇatthambho vā dārutthambho vā kātabbo. (8)

Evam̐ nimittasampattiyyuttakaṃ dassetvā idāni yehi ākārehi baddhā parisāsampattiyyuttā nāma hoti, taṃ dassetuṃ **“parisāsampattiyaṃ yuttā nāmā”**ti-ādimāha. Imassa pana kammassa catuvaggakaraṇīyattā **“catūhi bhikkhūhi”**ti vuttaṃ. Imañca sīmaṃ bandhitukāmehi sāmanta vihāresu bhikkhū tassa tassa viharassa sīmāparicchedaṃ pucchitvā baddhasīmavihārānaṃ sīmāya sīmantarikaṃ, abaddhasīmavihārānaṃ sīmāya upacāraṃ tṭhapetvā disācārikabhikkhūnaṃ nissāñcārasamaye sace ekasmiṃ gāmakhette sīmaṃ bandhitukāmā, ye tattha baddhasīmavihārā, tesu bhikkhūnaṃ **“mayam̐ ajja sīmaṃ bandhissāma, tumhe sakasakasīmāparicchedato mā nikkhamitthā”**ti pesetabbaṃ. Ye abaddhasīmavihārā, tesu bhikkhū ekajjham̐ sannipātāpetabbā, chandārahānaṃ chando āharāpetabbo. Tena vuttaṃ **“yāvatikā tasmim̐ gāmakhette”**ti-ādi. **Tasmim̐ gāmakhetteti** yasmim̐ gāmakhette tṭhavā kammavācaṃ vācenti, tasmim̐ gāmakhette. **“Sace aññānīpi gāmakhettāni anto kattukāmā, tesu gāmesu ye bhikkhū pasanti, tehipi āgantabbaṃ, anāgacchantānaṃ chando āharitabbo”**ti **mahāsumatthero** āha. **Mahāpadumatthero** panāha **“nānāgāmakhettāni nāma pāṭiyekkaṃ baddhasīmāsadisāni, na tato chandapārisuddhi āgacchati. Antonimittagatehi pana bhikkhūhi āgantabbaṃ”**ti vatvā puna āha **“samānasam̐vāsakasīmāsammananakāle āgamanampi anāgamanampi vaṭṭati, avippavāsasīmāsammananakāle pana antonimittagatehi āgantabbaṃ, anāgacchantānaṃ chando āharitabbo”**ti¹.

Idāni yehi ākārehi sammatā kammavācāsampattiyyuttā nāma hoti, taṃ dassetuṃ **“kammavācāsampattiyaṃ yuttā nāmā”**ti-ādimāha. **Ādisaddena** **“yadi saṃghassa pattakallaṃ, saṃgho etehi nimittēhi sīmaṃ sammanneyya samānasam̐vāsaṃ ekūposathaṃ, esā ñatti.**

Suṇātu me bhante saṅgho, yāvatā samantā nimittā kittitā, saṅgho etehi nimittehi sīmaṃ sammannati samānasamvāsam ekūposatham, yassāyasmato khamahi etehi nimittehi sīmāya sammuti samānasamvāsāya ekūposathāya, so tuṇhassa. Yassa nakkhamati, so bhāseyya. Sammatā sīmā saṅghena etehi nimittehi samānasamvāsā ekūposathā, khamati saṅghassa, tasmā tuṇhī, evametam dhārayāmi”¹ti imam pālisesam saṅgaṇhāti. **Vuttāyāti** uposathakkhandhake¹ vuttāya. Ñattidosā-anussāvanadosehi virahitattā **parisuddhāya**.

Khaṇḍasīmā² nāma khuddakasīmā. Samānasamvāsakattham sammatā sīmā **samānasamvāsakasīmā**. Avippavāsattham sammatā sīmā **avippavāsasīmā**. Imāsu pana tīsu sīmaṃ sammannantehi pabbajjupasampadādīnaṃ saṅghakammānaṃ sukhakaraṇattham paṭhamam khaṇḍasīmā bandhitabbā. Tam pana bandhantehi vattam jānitabbam. Sace hi bodhicetiyabhattachālādīni sabbavatthūni patitṭhāpetvā katavihāre bandhanti, vihāramajjhe bahūnaṃ samosaraṇatṭhāne abandhitvā vihārapaccante vivitthokāse bandhitabbā. Akatavihāre bandhantehi bodhicetiyādīnaṃ sabbavatthūnaṃ ṭhānaṃ sallakkhetvā yathā patitṭhitesu vatthūsu vihārapaccante vivittokāse hoti, evam bandhitabbā. Sā heṭṭhimaparicchedenā sace ekavīsati bhikkhū gaṇhāti, vaṭṭati. Tato oram na vaṭṭati. Param bhikkhusahassam gaṇhantīpi vaṭṭati. Tam bandhantehi sīmāmālakassa samantā nimittupagā pāsāṇā ṭhapetabbā, na khaṇḍasīmāya ṭhitehi mahāsīmā bandhitabbā, na mahāsīmāya ṭhitehi khaṇḍasīmā. Khaṇḍasīmāyameva pana ṭhatvā khaṇḍasīmā bandhitabbā, mahāsīmāyameva ṭhatvā mahāsīmā.

Tatrāyam bandhanavidhi—samantā “eso pāsāṇo nimittan”ti evam nimittāni kittetvā kammavācāya sīmā sammannitabbā. Atha tassā eva dalhīkammattham avippavāsakammavācā kātabbā. Evam hi “sīmaṃ samūhanissāmā”ti āgatā samūhanitum na sakkhissanti. Sīmaṃ sammannitvā bahi sīmantarikapāsāṇā ṭhapetabbā, sīmantarikā pacchimakoṭṭiyā caturaṅgulappamāṇāpi³ vaṭṭati. Sace pana vihāro mahā hoti, dvepi tissopi tatuttaripi khaṇḍasīmāyo bandhitabbā.

1. Vi 3. 144 piṭṭhe. 2. Vi-Ṭṭha 3. 323; Sārattha-Ṭṭi 3. 271; Vajira-Ṭṭi 453 piṭṭhesupi.
3. Vi-Ṭṭha 3. 324; Vinayaśaṅgaha-Ṭṭha 187 piṭṭhesu passitabbam.

Evam khaṇḍasīmaṃ sammannitvā mahāsīmāsammunikāle khaṇḍasīmato nikkhamitvā mahāsīmāyaṃ ṭhatvā samantā anupariyāyantehi sīmantarikapāsāṇā kittetabbā. Tato avasesanimitte kittetvā hatthapāsam avijahantehi kammavācāya samānasamvāsakasīmaṃ sammannitvā tassā dalhīkammattamaṃ avippavāsakammavācāpi kātabbā. Evam hi “sīmaṃ samūhanissāmā”ti āgatā samūhanitum na sakkhissanti. Sace pana khaṇḍasīmāya nimittāni kittetvā tato sīmantarikāya nimittāni kittetvā mahāsīmāya nimittāni kittenti, evam tisu ṭhānesu nimittāni kittetvā yaṃ sīmaṃ icchanti, taṃ paṭhamaṃ bandhitum vaṭṭati. Evam santepe yathāvuttanayena khaṇḍasīmatova paṭṭhāya bandhitabbā. Evam baddhāsu pana sīmāsu khaṇḍasīmāyaṃ ṭhitā bhikkhū mahāsīmāyaṃ kammaṃ karontānaṃ na kopenti, mahāsīmāyaṃ vā ṭhitā khaṇḍasīmāyaṃ karontānaṃ. Sīmantarikāya pana ṭhitā ubhinnampi na kopenti. Gāmakhetta ṭhatvā kammaṃ karontānaṃ pana sīmantarikāya ṭhitā kopenti. Sīmantarikā hi gāmakhettaṃ bhajati. Avippavāsasīmāsammannane kate sati sā ca **avippavāsasīmā** nāma hoti. Tenāha “**tassāyeva pabhedo**”ti. **Tassāyevā**ti baddhasīmāya eva.

Ayaṃ pana viseso—“ṭhapetvā gāmaṇca gāmūpacāraṇjā”ti¹ vacanato avippavāsasīmā gāmaṇca gāmūpacāraṇca na otarati², samānasamvāsakasīmā pana tatthāpi otarati. Samānasamvāsakasīmā cettha attano dhammatāya gacchati, avippavāsasīmā pana yattha samānasamvāsakasīmā, tattheva gacchati. Na hi tassā visum nimittakittanaṃ atthi. Tattha sace avippavāsāya sammunikāle gāmo atthi, taṃ sā na otarati. Sace pana sammatāya sīmāya pacchā gāmo nivisati, sopi sīmāsaṅkhameva gacchati. Yathā ca pacchā nivīṭṭho, evam paṭhamaṃ nivīṭṭhassa pacchā vaḍḍhitappadesopi sīmāsaṅkhameva gacchati. Sacepi sīmāsammunikāle gehāni katāni, “pavisissāmā”ti ālayopi atthi, manussā pana appaviṭṭhā, porāṇagāmaṃ vā sagehameva chaḍḍetvā aññattha gatā, agāmoyeva esa, sīmā otarati. Sace pana ekampi kulaṃ pavīṭṭhaṃ vā agataṃ vā atthi, gāmoyeva, sīmā na otarati.

1. Vi 3. 148 piṭṭhe.

2. Ottarati (Ka)

Evam baddhasīmaṃ dassetvā idāni abaddhasīmaṃ dassento
“abaddhasīmā panā”ti-ādimāha. Gāmo eva sīmā **gāmasīmā**.
 Gāmaggaḥaṇena cettha nigamanagarānampi saṅgaho veditabbo. Yattake
 padese tassa gāmassa gāmabhojakā balim labhanti, so padeso appo vā hotu,
 mahanto vā, ekaṃ gāmakhettaṃ nāma. Yampi ekasmiṃyeva gāmakhette
 ekampadesaṃ “ayaṃ visuṃ gāmo hotu”ti paricchinditvā rājā kassaci deti,
 sopi **visuṃgāmasīmā** hotiyeva. Tasmā sā ca itarā ca pakatigāmasīmā
 baddhasīmāsadisāva hoti. Kevalaṃ pana ticīvaravippavāsaparihāraṃ na
 labhatīti¹.

Agāmake araṇṇeti viñjhāṭavisadise² araṇṇe. Tenāha **“agāmakam
 nāmā”**ti-ādi. Ayaṃ pana sīmā ticīvaravippavāsaparihāraṃ labhati.
Macchabandhānanti kevaṭṭānaṃ. **Agamanapathesūti** gantuṃ
 asakkuṇeyyapathesu. Yattha tadaheva gantvā tadaheva paccāgantum na
 sakkā hoti, tādisesūti vuttaṃ hoti. Tesam gamanapariyantassa orato pana
 gāmasīmāsankhaṃ gacchati. Tattha gāmasīmaṃ asodhetvā kammaṃ kātuṃ
 na vaṭṭati. **Majjhe ṭhitānaṃ sabbadisāsu sattabbhantarāti** majjhe ṭhitānaṃ
 bhikkhūnaṃ ṭhitokāsato sabbadisāsu sattabbhantarā. **Tatthāti** tesu
 abbhantaresu. **Tasmāti** yasmā parisavasena vaḍḍhati, tasmā. **Upacāratthāyāti**
 sīmapacāratthāya. **Sīmābhāvaṃ paṭikkhipitvāti** baddhasīmābhāvaṃ
 paṭikkhipitvā. Samāno samvāso etthāti **samānasamvāsā**. Eko uposatho
 etthāti **ekūposathā**. Ettha ca uposathassa visuṃ gahitattā
 avasesakammavasena samānasamvāsatā veditabbā. **Vuttāti**
 abaddhasīmāparicchedaṃ dassetuṃ **uposathakkhandhake**³ vuttā. Anu anu
 aḍḍhamāsaṃ **anvaḍḍhamāsaṃ**, aḍḍhamāse aḍḍhamāseti attho. Evam
“anudasāhan”ti-ādisupi. **Deveti** meghe. **Valāhakesu vigatamattesūti**
 bhāvenabhāvalakkaṇe bhummaṃ. **Sotanti** udakappavāho vuccati. Titthena
 vā atitthena vā otaritvāti pāṭhaseso. **Timaṇḍalaṃ paṭicchādetvāti** yathā
 timaṇḍalapāṭicchādanam hoti, evam nivāsetvā. **Uttarantiyāti** yattha kattaci
 uttarantiyā. **Bhikkhunīvibhaṅge**⁴ bhikkhuniyā vasena nadīlakkaṇassa
 pāliyaṃ⁴ āgatattā **“bhikkhuniyā”**ti vuttaṃ, na pana visesasabbhāvato.

1. Vi-Ṭṭha 3. 333; Vinayaśaṅgaha-Ṭṭha 194 piṭṭhesu passitabbaṃ.

2. Vijjhāṭavisadise (Ka)

3. Vi 3. 150 piṭṭhe.

4. Vi 2. 296 piṭṭhe.

Kenaci khaṇitvā akatoti antamaso tiracchānenapi khaṇitvā akato. **Nadim vā samuddam vā bhinditvā**ti nadikūlam vā samuddavelam vā bhinditvā. **Etam lakkhaṇanti** “yattha nadiyam vuttappakāre vassakāle udakam santiṭṭhati”¹ti vuttappakāralakkhaṇam. Loṇīpi² jātassarasāṅkhameva gacchati. Yattha pana vuttappakāre vassakāle vasse pacchinnamatte pivituṃ vā hatthapāde dhovituṃ vā udakam na hoti sukkhati, ayam **jātassaro** gāmakhettasāṅkhameva gacchati.

Udakukkhepāti karaṇatthe nissakkavacananti āha “**udakukkhepenā**”ti. Katham pana udakam khipitabbanti āha “**tatthā**”ti-ādi. **Majjhimena purisenā**ti thāmamajjhimena purisena. **Ayam udakukkhepo nāmā**ti ayam udakukkhepena paricchinṇā sīmā nāmāti attho. Yāva parisā vaḍḍhati, tāva ayam sīmāpi vaḍḍhati, parisapariyantato udakukkhepoyeva pamāṇam. Sace pana nadī nābhidiḅhā hoti, pabhavato paṭṭhāya yāva mukhadvāram sabbattha saṅgho nisīdati, udakukkhepasīmākammaṃ natthi. Sakalāpi nadī etesaṃyeva bhikkhūnam pahoti.

Pakativassakāleti pubbe vuttappakāre pakativassakāle. **Catūsu māsesū**ti vassānassa catūsu māsesu. Ativuṭṭhikāle oghena otthatokāso na gahetabbo. So hi gāmasīmāsāṅkhameva gacchati. Antonadiyam jātassare jātapiṭṭhipāsānadīpakesupi ayameva vinicchayo veditabbo. Sace pana nadī paripuṇṇā hoti samatitthikā, udakasāṭikam nivāsetvāpi antonadiyamyeva kammaṃ kātabbam. Sace na sakkonti, nāvāyapi ṭhatvā kātabbam. Gacchantiyā pana nāvāya kātuṃ na vaṭṭati. Kasmā? Udakukkhepamattameva hi sīmā, tam nāvā sīghameva atikkāmeti³. Evam sati aññissā sīmāya ñatti, aññissā anussāvanā hoti, tasmā nāvam arittena vā ṭhapetvā, pāsāṇe vā lambitvā, antonadiyam jatarukkhe vā bandhitvā kammaṃ kātabbam. Antonadiyam baddha-aṭṭakepi antonadiyam jatarukkhepi ṭhitehi kammaṃ kātuṃ vaṭṭati.

Sace pana rukkhassa sākhā vā tato nikkhantapāroho vā bahinadītīre vihārasīmāya vā gāmasīmāya vā patiṭṭhito, sīmam vā sodhetvā,

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 91 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 337 piṭṭhepi.

3. Atikkamati (Vinayasaṅgha-Ṭṭha 196 piṭṭhe; Vi-Ṭṭha 3. 334 piṭṭhe pana passitabbam.)

sākhāṃ vā chinditvā kammaṃ kātabbāṃ. Bahinadīṭṭiṇe jātarukkhassa antonadiyaṃ pavittasākhāya vā pārohe vā nāvaṃ bandhitvā kammaṃ kātuṃ na vaṭṭati. Karontehi sīmā vā sodhetabbā, sākhāṃ chinditvā vā tassa bahipattitthitabhāgo nāsetabbo. Nadīṭṭiṇe pana khāṇukaṃ koṭṭetvā tattha bandhanāvāya na vaṭṭatiyeva.

Nadiyaṃ setuṃ karonti, sace antonadiyaṃyeveva setu vā setupādā vā, setumhi tṭhehi kammaṃ kātuṃ vaṭṭati. Sace pana setu vā setupādā vā bahitṭiṇe pattitṭhitā, kammaṃ kātuṃ na vaṭṭati, sīmāṃ sodhetvā kammaṃ kātabbāṃ. Atha setupādā anto, setu pana ubhinnampi tīraṇaṃ upari-ākāse tṭhito, vaṭṭati. Jātassarepi eveda nayo.

“Yasmiṃ padese pakativīciyo ottharivā saṇṭhahantī”ti etena yaṃ padesaṃ uddhaṃ vḍḍhanaka-udakaṃ vā pakativīciyo vā vegena āgantvā ottharanti, tattha kammaṃ kātuṃ na vaṭṭatī¹ dasseti. Sace ūmivego bādhati, nāvāya vā aṭṭake vā tṭatvā kātabbāṃ. Tesu vinicchayo nadiyaṃ vuttanayeneva veditabbo. Sace pana samuddo gāmasīmaṃ vā nigamasīmaṃ vā ottharivā tṭṭhati, samuddova hoti. Tattha kammaṃ kātuṃ vaṭṭati. **Tato paṭṭhāya kapiyabhūmī** ottharivā saṇṭhita-udakantato paṭṭhāya anto nadījātassarasamuddo nāmāti attho. **Dubbuṭṭhikāletī** vassānahemante sandhāya vuttaṃ. **Sukkhesupīti** nirudakesupi. Yathā ca vāpikhaṇane, evaṃ āvāṭapokkharāṇī-ādīnaṃ khaṇanepi gāmakhettaṃ hotiyevāti daṭṭhabbāṃ. **Vappaṃ vā karontīti** lābutipusakādivappaṃ² vā karonti. **Taṃ tṭhānanti** yattha vāpi-ādikaṃ kataṃ, taṃ tṭhānaṃ. Aññaṃ pana kappiyabhūmi. Sace pana jātassaraṃ pūretvā thalaṃ karonti, ekasmiṃ disābhāge pālīṃ bandhitvā sabbameva naṃ mahātaḷākaṃ vā karonti, sabbopi ajātassaro hoti. Gāmasīmāsāṅkhameva gacchati.

Sace nadimpi vināsetvā taḷākaṃ karonti, heṭṭhā pālī baddhā, udakaṃ āgantvā taḷākaṃ pūretvā tṭṭhati, ettha kammaṃ kātuṃ na vaṭṭati. Upari pavattanaṭṭhāne chaḍḍitaṃ udakaṃ nadiṃ ottharivā sandanaṭṭhānato paṭṭhāya vaṭṭati. Kāci nadī kālantarena uppatitvā gāmanigamasīmaṃ ottharivā pavattati,

1. Vi-Ṭṭha 3. 336 piṭṭhepi.

2. Lābutimbarusakādivappaṃ (Ka), Vi-Ṭṭha 3. 337 piṭṭhe passitabbāṃ.

nadīyeva hoti, kammaṃ kātuṃ vaṭṭati. Sace vihārasīmaṃ ottharati, “vihārasīmā” tveva saṅkhaṃ gacchati. **Tasmā**ti yasmā anto gacchati, tasmā. **Samantā udakukkhepaparicchedo kātabboti** pahonakaṭṭhānaṃ sandhāya vuttaṃ. Yattha pana kunnadī-ādīsu nappahoti, tattha pahonakaṭṭhānato udakukkhepaparicchedo kātabbo. **Upacāratthāyāti** sīmapacāratthāya.

Kasmā pana aññamekaṃ sattabbhantaram, añño eko udakukkhepo ca upacāratthāya ṭhapetabboti āha “**ayaṃ hī**”ti-ādi. Idaṃ vuttaṃ hoti¹—yasmā ayaṃ sattabbhantarasīmā ca udakukkhepasīmā ca bhikkhūnaṃ ṭhitokāsato paṭṭhāya labbhati, te ca bhikkhū na sabbadā ekasadisā, kadāci vaḍḍhanti, kadāci parihāyanti. Yadā ca vaḍḍhanti, tadā sīmāsaṅkaro hoti. Tasmā aññamekaṃ sattabbhantaram, añño eko udakukkhepo ca upacāratthāya ṭhapetabboti. Yaṃ pana **mahā-aṭṭhakathāyaṃ** “tato adhikaṃ vaṭṭatiyeva, ūnakaṃ pana na vaṭṭatī”ti² vuttaṃ, tampi etadatthameva, na pana tattha katassa kammaṃsa kuppatṭāti gaheṭabbaṃ. **Paricchedato bahi aññaṃ tattakaṃyeva paricchedaṃ anatikkamitvā ṭhitopīti** attano sattabbhantarena, udakukkhepena vā yo tesāṃ sattabbhantarassa, udakukkhepassa vā paricchedo, tato bahi aññaṃ tattakaṃyeva paricchedaṃ anatikkamitvā ṭhitopīti attho. Kathametaṃ viññāyatīti āha “**idaṃ sabba-aṭṭhakathāsu sanniṭṭhānaṃ**”ti, idaṃ “kammaṃ kopetī”ti mahā-aṭṭhakathādisu vavatthānanti attho. “**Iti iman**”ti-ādi yathāvuttassa nigamanaṃ. Hoti cettha—

“Baddhābaddhavasenedha, sīmā nāma dvidhā tahiṃ.

Tisampattiyuttā vajji-tekādasa vipattikā.

Baddhasīmā tidhā khaṇḍā-dito gāmādito parā”ti.

Sabhāgāpatti ca nāmesā duvidhā vatthusabhāgā, āpattisabhāgāti. Tattha idha vatthusabhāgā adhippetā, netarāti dassetuṃ “**yaṃ sabbo saṃgho vikālabhojanādina**”ti-ādimāha. **Lahukāpattinti** lahukena vinayakammena visujjhanato lahukā thullaccayapācittiyapāṭidesanīyadukkaṭṭadubbhāsitasāṅkhātā pañcāpattiyo. Vatthusabhāgāya saṃghādisesāpattiyāpi sati uposathakammaṃ pattakallaṃ na hotiyeva.

1. Sārattha-Ṭī 3. 274; Vimati-Ṭī 2. 163 piṭṭhesupī.

2. Vi-Ṭī 3. 334 piṭṭhe.

Yathāha “sabhāgasamghādisesaṃ āpannassa pana santike āvi kātum na vaṭṭati. Sace āvi karoti, āpatti āvikatā hoti, dukkaṭā pana na muccatī”¹. Tassa pana adesaṇāgāminito evaṃ vuttaṃ. **Vatthusabhāgā**ti vatthuvaseṇa samānabhāgā, ekakoṭṭhāsāti vuttaṃ hoti. Imameva vatthusabhāgaṃ desetuṃ na vaṭṭati “na bhikkhave sabhāgā āpatti desetabbā, yo deseyya, āpatti dukkaṭassā”²ti vuttattā, na pana āpattisabhāgaṃ. Tenāha “**vikālabhojanapaccayā āpannaṃ panā**”³ti-ādi. **Āpattisabhāgā**nti āpattiyā samānabhāgaṃ.

Sāmantā āvāsāti sāmanta-āvāsaṃ, samīpavihāranti attho. **Sajjukanti** tadahevāgamanatthāya. **Pāhetabboti** pesetabbo. **Iccetaṃ kusala**nti iti etaṃ sundaraṃ bhaddakaṃ, laddhakappanti vuttaṃ hoti. **No ce labhethā**ti vihārānaṃ dūratāya vā magge paripanthādīnā vā yadi na labhetha. “Tassa santike paṭikarissatī”⁴ti iminā vacanena sabhāgāpatti āvikātumpi na labbhatīti dīpitaṃ hoti. Yadi labheyya, āvi katvāpi uposathaṃ kareyya. Yadi pana sabbo samgho sabhāgaṃ samghādisesaṃ āpanno hoti, ñattiṃ ṭhapetvā uposathaṃ kātum na vaṭṭati, uposathassa antarāyova hoti. Ubhopi dukkaṭaṃ āpajjanti “na bhikkhave sabhāgā āpatti desetabbā, yo deseyya, āpatti dukkaṭassa. Na bhikkhave sabhāgā āpatti paṭiggahetabbā, yo paṭiggaṇheyya, āpatti dukkaṭassā”⁵ti vuttattā. **Vimati** saṃsayo, tattha niyutto **vematiko**. “Puna nibbematiko hutvā desetabbamevā”⁶ti neva pāḷiyaṃ, na ca aṭṭhakathāyaṃ atthi, desite pana doso natthi. **Vuttanayenevā**ti “pārisuddhiṃ āyasmanto ārocethā”⁷ti-ādīnā⁸ nayena sāpattikassa uposathakaraṇe paññattaṃ dukkaṭaṃ āpajjantīti vuttanayeneva. Kasmā sabhāgāpattiyeva vuttatī āha “**etāsu hī**”⁹ti-ādi. **Visabhāgāpattīsu vijjamānāsupi pattakallaṃ hotiyevā**ti visabhāgāsu pana vijjamānāsu tesāmyeva puggalānaṃ āpatti, na samghassatī samghassa pattakallaṃ hotiyeva.

Antimavatthu-ajjhāpanako nāma catunnaṃ pārājikānaṃ aññataraṃ ajjhāpanako. Paṇḍakādīnaṃ vinicchayo parato pārājikuddese āvi

1. Vi-Ṭṭha 4. 20, 21 piṭṭhesu.

2. Vi 3. 169 piṭṭhe.

3. Vi 3. 140 piṭṭhe.

bhavissati. **Tiracchānagato**ti antamaso sakkaṃ devarājānaṃ upādāya yo koci nāgamāṇavakādiko amanussajātiko veditabbo, na assaṇṇādayo. Tenāha “**ettha cā**”ti-ādi. Tattha **etthā**ti etissaṃ vajjanīyapuggalakathāyaṃ. **Yassa upasampadā paṭikkhittā**ti “tiracchānagato bhikkhave anupasampanno, na upasampādetabbo”ti¹ yassa nāgasupaṇṇādino tiracchānagatassa upasampadā paṭikkhittā, so idhāpi tiracchānagato nāmāti attho. Tattha hi antamaso deve upādāya nāgamāṇavakādiko yo koci amanussajātiko “tiracchānagato”ti adhippeto. Vuttaṃ hi **samantapāsādikāyaṃ** “tiracchānagato bhikkhaveti ettha nāgo vā hotu supaṇṇamāṇavakādīnaṃ vā aññataro, antamaso sakkaṃ devarājānaṃ upādāya yo koci amanussajātiyo, so sabbova imasmiṃ atthe ‘tiracchānagato’ti veditabbo”ti². **Titthaṃ** vuccati laddhi, taṃ etesaṃ atthīti **titthikā**, titthikā eva **titthiyā**, ito aññaladdhikāti attho.

Suttassa uddeso **suttuddeso**. Pārisuddhi eva uposatho **pārisuddhi-uposatho**. Eseva nayo **adhiṭṭhānuposathoti** etthāpi. **Soti** pātimokkhuddeso. Ovādova pātimokkhaṃ, tassa uddeso sarūpena kathanāṃ **ovādapātimokkhuddeso**. “Imasmiṃ vītikkame ayaṃ nāma āpatti”ti evaṃ āpattivaseṇa āṇāpanaṃ paññāpanaṃ **āṇā**, sesaṃ anantarasadisameva.

Khantī paramaṃ tapo titikkhā -pa- vuttātisso gāthāyo nāma—

“Khantī paramaṃ tapo titikkhā,
Nibbānaṃ paramaṃ vadanti buddhā.
Na hi pabbajito parūpaghātī,
Na samaṇo hoti paraṃ viheṭṭhayanto.

Sabbapāpassa akaraṇaṃ, kusalassa upasampadā.
Sacittapariyodapanaṃ, etaṃ buddhāna sāsanaṃ.

1. Vi 3. 121 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 304 piṭṭhe.

Anūpavādo anūpaghāto, pātimokkhe ca saṁvaro.
 Mattaññutā ca bhattasmim, pantañca sayanāsanaṁ.
 Adhicitte ca āyogo, etaṁ buddhāna sāsanaṁ”ti¹—

imā tisso gāthāyo.

Tattha **khantī paramaṁ tapoti**² adhivāsanakhanti nāma paramaṁ tapo. **Titikkhāti** khantiyā eva vevacanaṁ, titikkhāsaṅkhātā adhivāsanakhanti uttamaṁ tapoti attho. **Nibbānaṁ paramaṁ vadanti**ti sabbākārena pana nibbānaṁ “paramaṁ”ti vadanti buddhā. **Na hi pabbajito parūpaghātī**ti yo adhivāsanakhantivirahitattā paraṁ upaghāteti bādhati vihiṁsati, so pabbajito nāma na hoti. Catutthapādo pana tasseva vevacanaṁ. “Na hi pabbajito”ti etassa hi **“nasamaṇo hoti”**ti vevacanaṁ. “Parūpaghātī”ti etassa **“paraṁ viheṭṭhayanto”**ti vevacanaṁ. Atha vā **parūpaghātī**ti sīlūpaghātī. Sīlaṁ hi uttamaṭṭhena “paraṁ”ti vuccati. Yo ca samaṇo paraṁ yaṁ kañci sattaṁ viheṭṭhayanto parūpaghātī hoti, attano sīlavināsako, so pabbajito nāma na hotīti attho. Atha vā yo adhivāsanakhantiyā abhāvā parūpaghātī hoti, paraṁ antamaso ḍaṁsamakasampisañcicca jīvītā voropeti, so na hi pabbajito. Kiṁ kāraṇā? Malassa apabbājitattā. “Pabbājayamattano malaṁ, tasmā ‘pabbajito’ti vuccati”ti³ idaṁ hi pabbajitalakkhaṇaṁ. Yopi na heva kho upaghāteti na māreti, apica daṇḍādīhi viheṭṭheti, so paraṁ viheṭṭhayanto samaṇo na hoti. Kiṁkāraṇā? Viheṣāya asamitattā. “Samitattā hi pāpānaṁ, ‘samaṇo’ti pavuccati”ti⁴ idaṁ hi samaṇalakkhaṇaṁ.

Dutiya gāthāya **sabbapāpassāti** sabbākusalassa. **Akaraṇanti** anuppādanaṁ. **Kusalassāti** catubhūmakakusalassa. **Upasampadāti** upasampādanaṁ paṭilābho. **Sacittapariyodapananti** attano cittassa vodāpanaṁ pabhassarabhāvakaraṇaṁ sabbaso parisodhanaṁ, taṁ pana arahattena hoti. Iti sīlasaṁvarena sabbapāpaṁ pahāya lokiya lokuttarāhi samathavipassanāhi kusalaṁ sampādetvā arahattaphalena cittaṁ pariyodāpetabbanti etaṁ buddhānaṁ sāsanaṁ ovādo anusīṭṭhi.

1. Dī 2. 42; Khu 1. 41 piṭṭhesu.

2. Dī-Ṭṭha 2. 69; Dhammapada-Ṭṭha 2. 154 piṭṭhesupi.

3. Khu 1. 69 piṭṭhe Dhammapade.

4. Khu 1. 51 piṭṭhe Dhammapade.

Tatīyagāthāya **anūpavādoti** vācāya kassaci anupavadanaṃ.

Anūpaghātoti kāyena kassaci upaghātassa akaraṇaṃ. **Pātimokkheti** yaṃ taṃ pātimokkhaṃ pa atimokkhaṃ atipamokkhaṃ uttamaṃ sīlaṃ, pāti vā agativisesehi,¹ mokkheti duggatibhayehi. Yo vā naṃ pāti, taṃ mokkhetīti “pātimokkhan”ti vuccati, tasmīṃ pātimokkhe ca. **Samvaroti** sattannaṃ āpattikkhandhānaṃ avītikkamalakkhaṇo samvaro. **Mattaññutāti** paṭiggahaṇaparibhogavasena pamāṇaññutā. **Pantaṇica sayanāsananti** janasaṅghaṭṭanavirahitaṃ nijjanasambādhaṃ vivittaṃ, senāsanaṇca. Ettha ca dvīhiyeva paccayehi catupaccayasantoso dīpitoti veditabbo paccayasantosasāmaññena itaradvayassāpi lakkhaṇahāranayena jotitattā². **Adhicitte ca āyogoti** vipassanāpādaḥkaṃ aṭṭhasamāpatticittaṃ, tatopi maggaphalacittameva adhicittaṃ, tasmīṃ yathāvutte adhicitte āyogo ca anuyogo cāti attho. **Etaṃ buddhāna sāsanaṃ** etaṃ parassa anupavadanaṃ, anupaghātanaṃ, pātimokkhe samvaro, paṭiggahaṇaparibhogesu mattaññutā, aṭṭhasamāpattivasibhāvāya vivittasenāsanasevanaṇca buddhānaṃ sāsanaṃ ovādo anusīṭṭhīti. Imā pana tisso gāthā sabbabuddhānaṃ pātimokkhuddesagāthāyo hontīti veditabbo. Taṃ buddhā eva uddisanti, na sāvakā.

“Suṇātu me bhante saṃgho”ti-ādinā³ nayeṇā vuttaṃ **ānāpātimokkhaṃ** nāma. Taṃ sāvakā eva uddisanti, na buddhā saṃghakammaṃ karonti, na ca tattha pariyāpannāti āha “**taṃ sāvakā eva uddisanti, na buddhā**”ti. **Imasmīṃ attheti** “pātimokkhaṃ uddiseyyā”ti etasmīṃ atthe.

Anupagato nāma tattheva upasampanno, asatīyā purimikāya anupagato vā. **Cātumāsiniyanti** cātumāsiyaṃ. Sā hi catunnaṃ māsānaṃ pāripūribhūtāti cātumāsī, sā eva “cātumāsini”ti vuccati, tassaṃ cātumāsiniyaṃ. Pacchimakattikapuṇṇamāsiniyanti attho. **Kāyasāmaggiṇi** kāyena samaggabhāvaṃ, hatthapāsūpagamananti vuttaṃ hoti.

Ayaṃ panettha vinicchayo—sace purimikāya pañca bhikkhū vassaṃ upagatā, pacchimikāyapi pañca, purimehi ñattiṃ ṭhapetvā pavārite

1. Sugatibhayehi (Ka), Dī-Ṭṭha 2. 70 piṭṭhe passitabbaṃ.

2. Veditabbattā (Ka), Dī-Ṭṭi 2. 76 piṭṭhe passitabbaṃ.

3. Vi 3. 140 piṭṭhe.

pacchimehi tesam santike pārisuddhi-uposatho kātabbo, na ekasmiṃ uposathagge dve ñattiyo ṭhapetabbā. Sacepi pacchimikāya upagatā cattāro, tayo, dve, eko vā hoti, eseva nayo. Atha purimikāya cattāro, pacchimikāyapi cattāro, tayo, dve, eko vā, eseva nayo. Atha purimikāya tayo, pacchimikāya tayo, dve vā, eseva nayo. Idam hettha lakkhaṇam—sace purimikāya upagatehi pacchimikāya upagatā thokatarā ceva honti samasamā ca, saṃghappavāraṇāya ca gaṇam pūrenti, saṃghappavāraṇāvasene ñattiṃ ṭhapetvā purimehi pavāretabbā¹. Sace pana purimikāya tayo, pacchimikāya eko hoti, tena saddhiṃ te cattāro honti, catunnam saṃghañattiṃ ṭhapetvā pavāretum na vaṭṭati. Gaṇañattiyā pana so gaṇapūrako hoti, tasmā gaṇavasena ñattiṃ ṭhapetvā purimehi pavāretabban, itarena tesam santike pārisuddhi-uposatho kātabbo. Sace purimikāya dve, pacchimikāya dve vā eko vā, etthāpi eseva nayo. Sace purimikāya eko, pacchimikāyapi eko, ekena ekassa santike pavāretabban, ekena pārisuddhi-uposatho kātabbo. Sace purimavassūpagatehi pacchimavassūpagatā ekenapi adhikatarā honti, paṭhamam pātimokkham uddisitvā pacchā thokatarehi tesam santike pavāretabban. Kattikacātumāsinipavāraṇāya pana sace paṭhamam vassūpagatehi mahāpavāraṇāya pavāritehi pacchā upagatā adhikatarā vā samasamā vā honti, pavāraṇāñattiṃ ṭhapetvā pavāretabban. Tehi pavārite pacchā itarehi pārisuddhi-uposatho kātabbo. Atha mahāpavāraṇāya pavāritā bahū honti, pacchā vassūpagatā thokā vā eko vā, pātimokkhe uddiṭṭhe pacchā tesam santike tena pavāretabbanti.

Ekamsam uttarāsaṅgam karitvāti ekasmiṃ amse sādhuṇam uttarāsaṅgam karitvāti attho. **Añjaliṃ paggaḥetvāti** dasanakhasamodhānasamujjalam añjaliṃ ukkhipitvā. Sace pana tattha pārivāsikopi atthi, saṃghanavakaṭṭhāne nisīditvā tattheva nisinnena attano pāḷiyā pārisuddhi-uposatho kātabbo. Pātimokkhe uddisiyamāne pana pāḷiyā anisīditvā pāliṃ vihāya hatthapāsam amuñcantena nisīditabban. Pavāraṇāyapi eseva nayo.

1. Ñatti ṭhapetabbā (Purāṇaṭikā 7 piṭṭhe.)

Sabbaṃ pubbakaraṇīyanti sammajjanādiṃ navavidhaṃ pubbakiccaṃ. Yathā ca sabbo saṃgho sabhāgāpattiṃ āpajjitvā “suṇātu me bhante saṃgho -pa- paṭikarissatī”ti¹ ñattiṃ ṭhapetvā uposathaṃ kātum labhati, evametthāpi tīhi “suṇantu me āyasmantā ime bhikkhū sabhāgaṃ āpattiṃ āpannā, yadā aññaṃ bhikkhuṃ suddhaṃ anāpattikaṃ passissanti, tadā tassa santike taṃ āpattiṃ paṭikarissanti”ti² gaṇaṇattiṃ ṭhapetvā, dvīhipi “aññaṃ suddhaṃ passitvā paṭikarissāmā”ti vatvā uposathaṃ kātum vaṭṭati. Ekenāpi “parisuddhaṃ labhitvā paṭikarissāmī”ti ābhogaṃ katvā kātum vaṭṭati. **Tadahūti** tasmim ahu, tasmim divaseti attho. **Nānāsaṃvāsakehī** laddhinānāsaṃvāsakehi. **Anāvāso** nāma navakammasālādiko yo koci padeso. **Aññaṭṭra saṃghenāti** saṃghappahonakehi bhikkhūhi vinā. **Aññaṭṭra antarāyāti** pubbe vuttaṃ dasavidhamantarāyaṃ vinā. Sabbantimena pana paricchena attacattutthena antarāye vā sati gantum vaṭṭati. Yathā ca āvāsādayo na gantabbā, evaṃ sace vihare uposathaṃ karonti, uposathādhiṭṭhānatthaṃ sīmāpi nadīpi na gantabbā. Sace panettha koci bhikkhu hoti, tassa santikaṃ gantum vaṭṭati. Vissaṭṭha-uposathāpi āvāsā gantum vaṭṭati. Evaṃ gato adhiṭṭhātumpi labhati. Āraññaṇenāpi bhikkhunā uposathadivase gāme piṇḍāya caritvā attano vihārameva āgantabbaṃ. Sace aññaṃ vihāraṃ okkamati, tattha uposathaṃ katvāva āgantabbaṃ, akatvā āgantum na vaṭṭati. Yaṃ jaññā “ajjeva tattha gantum sakkomī”ti³ evarūpo pana āvāso gantabbo. Tattha bhikkhūhi saddhiṃ uposathaṃ karontenāpi hi iminā neva uposathanantarāyo kato bhavissatīti.

Udakaṃ āsanena cāti āsanena saha pāṇīyaparibhojanīyaṃ udakañcāti attho. Saṃghasannipātato paṭhamāṃ kattabbaṃ **pubbakaraṇaṃ**. Pubbakaraṇato pacchā kattabbampi uposathakammato paṭhamāṃ kattabbattā **pubbakiccaṃ**. Ubhayampi cetāṃ uposathakammato paṭhamāṃ kattabbattā “pubbakiccaṃ”iceva ettha vuttanti āha “**evaṃ dvīhi nāmehi navavidhaṃ pubbakiccaṃ dassitan**”ti. Kiṃ taṃ katanti pucchatīti āha “**na hī**”ti-ādi. **Taṃ akatvā uposathaṃ kātum na vaṭṭati** “na bhikkhave therena āṇattena agilānena

1. Vi 3. 170 piṭṭhe.

2. Vi 3. 167 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 348 piṭṭhepi.

na sammajjitabbaṃ, yo na sammajjeyya, āpatti dukkaṭassā”ti-ādi¹ vacanato. Tenevāha “**tasmā therena āṇattenā**”ti-ādi.

Sace² pana āṇatto sammajjanim tāvakālikampi na labhati, sākhaḅhaṅgaṃ kappiyaṃ kāretvā sammajjitabbaṃ. Tampi alabhantassa laddhakappiyaṃ hohi. **Pāṇiyaṃ paribhojanīyaṃ upaṭṭhāpetabbanti** āgantukānaṃ atthāya pāṇiyaparibhojanīyaṃ upaṭṭhāpetabbaṃ. **Āsanaṃ paññāpetabbanti** pīṭhaphalakādi-āsanaṃ paññāpetabbaṃ. Sace uposathāgāre āsanāni natthi, saṃghikāvāsato pi āharitvā paññāpetvā puna haritabbāni. Āsanesu asati kaṭasārakepi taṭṭikāyopi paññāpetum vaṭṭati. Taṭṭikāsupi asati sākhaḅhaṅgāni kappiyaṃ kāretvā paññāpetabbāni. Kappiyakāraṇaṃ alabhantassa laddhakappiyaṃ hoti. **Paḍīpo kātābboti** paḍīpetabbo, paḍīpujjalanaṃ kātābanti vuttaṃ hoti. Āṇāpentena pana “asukasmiṃ nāma okāse telaṃ vā vaṭṭi vā kapallikā vā atthi, taṃ gahetvā karohi”ti vattabbo. Sace telādīni natthi, pariyesitabbāni. Pariyesitvā alabhantassa laddhakappiyaṃ hoti. Apica kapāle aggipi³ jāletabbo. Āṇāpentena ca kiñci kammaṃ karonto vā sadākārameva eko vā bhāranittharaṇako vā sarabhāṇakadhammakathikādīsu aññataro vā na āṇāpetabbo, avasesā pana vārena āṇāpetabbā. Tenāha “**therenāpi patirūpaṃ ṇatvā āṇāpetabban**”ti.

Bahi uposathaṃ katvā āgatenāti nadiyā vā sīmāya vā yattha katthaci uposathaṃ katvā āgatenā chando dātabbo, “kato mayā uposatho”ti acchitum na labhatīti adhippāyo. **Kiccappasuto vā**ti gilānupaṭṭhākādīkiccappasuto vā. Sace gilāno chandapārisuddhiṃ dātum na sakkoti, mañcena vā pīṭhena vā saṃghamajjhaṃ ānetvā uposatho kātabbo. Sace gilānupaṭṭhākānaṃ bhikkhūnaṃ evaṃ hoti “sace kho mayā imaṃ gilānaṃ ṭhānā cāvessāma, ābādho vā abhivaḍḍhissati, kālakiriyā vā bhavissati”ti, na tveva so gilāno ṭhānā cāvetabbo, saṃghena tattha gantvā uposatho kātabbo, na tveva vaggena saṃghena uposatho kātabbo. Kareyya ce, āpatti dukkaṭassa. Sace bahū tādisā gilānā honti, saṃghena paṭipāṭiyā

1. Vi 3. 158 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 341 piṭṭhepi.

3. Kapālepi aggi (Kaṅkhāyojanāmahāṭikā)

ṭhatvā sabbe hatthapāse kātabbā. Sace dūre dūre honti, saṅgho nappahoti, taṃ divasaṃ uposatho na kātabbo, na tveva vaggena saṅghena uposatho kātabbo. “Anujānāmi bhikkhave tadahuposathe pārisuddhiṃ dentena chandampi dātum, santi saṅghassa karaṇīyan”¹ ti vuttattā bhagavato āṇaṃ karontena **“chandam dammi”** ti vuttaṃ. “Chandahārako ce bhikkhave dinne chande tattheva pakkamati, aññassa dātabbo chando”² ti-ādi² vacanato puna attano chandadānaparissamavinodanattam **“chandam me harā”** ti vuttaṃ. “Chandahārako ce bhikkhave dinne chande saṅghappatto sañcicca na āroceti, āhaṭṭho hoti chando, chandahārakassa āpatti dukkaṭassā”¹ ti vuttattā dukkaṭato taṃ mocetum **“chandam me ārocehi”** ti vuttaṃ.

Kāyena vā vācāya vā ubhayena vā viññāpetabboti manasā cintetvā kāyappayogaṃ karontena yena kenaci aṅgapaccaṅgena vā, vācam pana nicchāretum sakkontena tattheva vācāya vā, ubhayathāpi sakkontena kāyavācāhi vā viññāpetabbo, jānāpetabboti attho. **“Ayaṃ attho”** ti vacanato pana yāya kāyacipi bhāsāya viññāpetum vaṭṭati, pārisuddhidānēpi chandadāne vuttasadisova vinicchayo. Taṃ pana dentena paṭhamam santi āpatti desetabbā. Na hi sāpattiko samāno “pārisuddhiṃ dammi, pārisuddhiṃ me hara, pārisuddhiṃ me ārocehi”³ ti vattum labhati. “Santi saṅghassa karaṇīyan”¹ ti vattabbe vacanavipallāsena **“santi saṅghassa karaṇīyan”** ti vuttaṃ. **Tesaṇca attano ca chandapārisuddhiṃ deti** ti ettha chando ca chandapārisuddhi ca **chandapārisuddhi**, taṃ deti ti sarūpekasesanayena attho daṭṭhabbo. **Itarāti** aññesaṃ chandapārisuddhi. **Biḷālasaṅkhalikā chandapārisuddhi** ti ettha **biḷālasaṅkhalikā** nāma biḷālabandhanam. Tattha hi saṅkhalikāya paṭhamavalayaṃ dutiyavalayaṃyeva pāpuṇāti, na tatiyaṃ, evamayampi chandapārisuddhi dāyakena yassa dinnā, tato aññattha na gacchatī⁴. Tasmā sā biḷālasaṅkhalikasadisattā “biḷālasaṅkhalikā” ti vuttā. Biḷālasaṅkhalikaggahaṇam cettha yasaṃ kāsāñci saṅkhalikānaṃ upalakkhaṇamattanti daṭṭhabbam.

1. Vi 3. 164 piṭṭhe.

2. Vi 3. 163 piṭṭhe.

3. Vi 3. 161 piṭṭhe.

4. Sārattha-Ṭī 3. 278; Vimati-Ṭī 2. 171 piṭṭhesupi.

Utukkhānanti taṃ taṃ kiriyāṃ aratī vattetīti **utu**, tassa akkhānaṃ utukkhānaṃ, utu-ācikkhananti attho. Yathā ca tassa ācikkhanāṃ, taṃ sarūpato dassetuṃ **“hemantādīnaṃ”**ti-ādi vuttaṃ. **Gaṇanā**ti kalanā. Bhikkhunīnaṃ aṭṭhagarudhammehi ovadanaṃ **bhikkhunovādo**. **Sve uposathoti āgantvā**ti “sve uposatho hoti”ti vutte ajjeva āgantvā pannarasike uposathe pakkhassa cātuddasiyaṃ, cātuddasike terasiyaṃ āgantvāti vuttaṃ hoti. **Mahāpaccariyaṃ** pana “pakkhassa terasiyaṃyeva āgantvā ‘ayaṃ uposatho cātuddasiko vā pannarasiko vā’ti pucchitabbaṃ”ti¹ vuttaṃ. Evaṃ pucchitena ca bhikkhunā sace cātuddasiyaṃ uposathaṃ karonti, “cātuddasiko bhaginī”ti vattabbaṃ. Sace pannarasiyaṃ karonti, “pannarasiko bhaginī”ti vattabbaṃ. “Anujānāmi bhikkhave ṭhapetvā bālaṃ, ṭhapetvā gilānaṃ, ṭhapetvā gamikaṃ avasesehi ovādaṃ gahetun”ti² vuttattā **“taṃ ṭhapetvā”**ti-ādimāha. Tattha ārocana vidhānaṃ ajānanto **bālo**. Cātuddasikapannarasikesu uposathesu vā pāṭipade vā gantukāmo **gamiyo**, dutiyapakkhadivasato pana paṭṭhāya tato uddhaṃ gacchanto idha gamiyo nāma na hoti. Araññe nivāso assāti **āraññiko**. Sopi “ahaṃ araññavāsī, sve uposatho, vihāre na vasāmi”ti appaṭiggahitun na labhati. Yadi na gaṇheyya, dukkaṭaṃ āpajjeyya. Vuttaṃ hetuṃ “na bhikkhave ovādo na gahetabbo, yo na gaṇheyya, āpatti dukkaṭassā”ti³. Tena pana paccāharaṇatthāya³ saṅketo katabbo. Vuttaṃ hetuṃ “anujānāmi bhikkhave āraññikena bhikkhunā ovādaṃ gahetun, saṅketaṃca kātun atra patiharissāmi”ti⁴. Tasmā āraññikena bhikkhunā sace bhikkhunīnaṃ vasanagāme bhikkhā labbhati, tattheva caritvā bhikkhuniyo disvā ārocetvā gantabbaṃ. No cassa tattha bhikkhā sulabhā hoti, sāmanta-gāme caritvā bhikkhunīnaṃ gāmaṃ āgamma tattheva katabbaṃ. Sace dūraṃ gantabbaṃ hoti, saṅketo katabbo “ahaṃ asukaṃ nāma tumhākaṃ gāmadvāre sabhaṃ vā maṇḍapaṃ vā rukkhamaṇḍalaṃ vā upasaṅkamaṃ, tatra āgaccheyyāthā”ti. Bhikkhunīhi tatra gantabbaṃ, āgantun na labbhati. Vuttaṃ hetuṃ “na bhikkhave bhikkhuniyā

1. Vi-Ṭṭha 3. 60 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 63 piṭṭhe.

2. Vi 4. 456 piṭṭhe.

4. Vi 4. 457 piṭṭhe.

saṅketaṃ na gantabbaṃ, yā na gaccheyya, āpatti dukkaṭṭassā”ti¹.

Uposathaggeti uposathakaraṇaṭṭhāne. **Aṭṭhahi aṅgehīti**—

“Sīlavā hoti, pātimokkhasaṃvarasaṃvuto viharati
ācāragocarasampanno, aṇumattesu vajjesu bhayadassāvī samādāya
sikkhati sikkhāpadesu. Bahussuto hoti sutadharo sutasannicayo, ye te
dhammā ādikalyāṇā majjhakalyāṇā pariyosānakalyāṇā sātthaṃ
sabyañjanaṃ kevalaparipuṇṇaṃ parisuddhaṃ brahmacariyaṃ
abhivadanti, tathārūpāssa dhammā bahussutā honti, dhātā vacasā
paricitā, manasā anupekkhitā, diṭṭhiyā suppaṭividdhā. Ubhayāni kho
panassa pātimokkhāni vitthārena svāgatāni honti suvibhattāni
suppavattīni suvinicchitāni suttaso anubyañjanaso. Kalyāṇavāco hoti
kalyāṇavākkaraṇo. Yebhuyyena bhikkhunīnaṃ piyo hoti manāpo.
Paṭibalo hoti bhikkhuniyo ovaditum. Na kho panetaṃ bhagavantaṃ
uddissa pabbajitāya kāsāyavatthavasanāya garudhammaṃ
ajjhāpannapubbo hoti. Vīsativasso vā hoti atirekavīsativasso vā”ti²—

imehi aṭṭhahi aṅgehi. **Pāsādikenāti** pasādāvahena niddosena
kāyavacīmanokammena. **Sampādetūti** tividhaṃ sikkhaṃ sampādetu. Yada³
pana tāhi bhikkhunīhi pātimokkhuddesakaṃyeva disvā ovādo yācito, tadā
uposathagge sannipatitehi bhikkhusaṃghehi pubbakiccavasena “atthi kāci
bhikkhuniyo ovādaṃ yācamānā”ti pucchite “evaṃ vadehī”ti attanā
vattabbavacanaṃ aññena kathāpetvā “atthi koci bhikkhu bhikkhunovādako
sammato”ti-ādiṃ sayam vatvā puna sayameva gantvā bhikkhunīnaṃ
ārocetabbaṃ. Aññena vā bhikkhunā tasmim divase pātimokkhaṃ
uddisāpetabbaṃ. **Idanti** “tāhī”ti bahuvacanaṃ. **Ekato** saheva.

Ñattiṭṭhapakena vāti yattha tiṇṇaṃ vasanaṭṭhāne pātimokkhuddeso
natthi, tattha ñattiṭṭhapanakena vā. **Itarena vāti** yattha dve bhikkhū vasanti-
eko vā, tattha itarena vā bhikkhunā, sace sayameva sammato, “ahan”ti

1. Vi 4. 457 piṭṭhe.

2. Vi 2. 73, 74 piṭṭhesu.

3. Yadi (Ka)

vattabbaṃ. **Tathevā**ti uposathagge vuttasadisameva. “**Ārocetvāvā**”ti iminā anārocanam paṭikkhipati. “Na bhikkhave ovādo na ārocetabbo, yo na āroceyya, āpatti dukkaṭassā”ti¹ vacanato ovādam gahetvā uposathagge anārocetum na vaṭṭati.

Parisuddhabhāvanti āpattiyaṃ parisuddhataṃ. **Ārocethā**ti āpi karotha. **Ettha siyā**ti “pātimokkham uddisissāmī”ti etasmim pade ayamanuyogo bhaveyya. Kim taṃ, yaṃ siyāti āha “**saṃgho uposatham kareyyā**”ti-ādi. **Pubbenāparam sandhiyatī**ti pubbavacanena aparam vacanam sandhānam gacchati. **Sāmaggiyā**ti kāyacittehi sahitatāya. **Gaṇassā**ti uddesakam ṭhapetvā catuvagge sesabhikkhūnam. **Samghassa uddiṭṭham hotī**ti saṃghena uddiṭṭham hoti. Karaṇatthe cetam sāmivacanam. **Etthā**ti pātimokkhuddese. **Lakkhaṇanti** sabhāvo.

Therā ca navā ca majjhimā cāti ettha dasavassā atirekadasavassā ca **therā**. Ūnapaṇcavassā **navā**. Paṇcavassā, atirekapaṇcavassā ca **majjhimā**. **Aṭṭhim katvā**ti attānam tena pātimokkhena atthikam katvā, taṃ vā pātimokkham “idaṃ mayham pātimokkhan”ti atthim katvā. **Manasi karitvā**ti citte ṭhapetvā. **Sotadvārasenā**ti sotadvārikajavanaviññānavasena. **Sabbacetasā samannāharāmā**ti cittassa thokampi bahi gantum adentā sabbenā cittena āvajjema, sallakkhemāti attho. **Manasi karomā**ti āvajjema, samannāharāmāti attho. So ca kho manasikāro na ettha ārammaṇappaṭipādanalakkhaṇo, atha kho vīthippaṭipādanajavanappaṭipādanamanasikārapubbakacitte ṭhapanalakkhaṇoti āha “**ekaggacittā hutvā citte ṭhapeyyāmā**”ti. Na sametīti na saṃgacchati. Kasmā na saṃgacchatīti āha “**samaggassa hī**”ti-ādi. Kiñca bhiyyoti āha “**pātimokkhuddesako cā**”ti-ādi. **Samghapariyāpannoti** saṃghe pariyāpanno antogadho.

Idāni taṃ dassetunti sambandho. **Āyasmantoti** sannipatitānam piyavacanena ālapanam.

1. Vi 4. 457 piṭṭhe.

Alajjitāti alajjitāya, alajjanabhāvenāti attho. Tatiyatthe hi idaṃ paccattavacanāṃ. “**Aññāṇatā**”ti-ādīsupi eseva nayo. **Kukkuccappakatatā**ti kukkuccena abhibhūtatāya. **Satisammosā**ti sativippavāsato. **Vītikkamanti** sikkhāpadavītikkamanāṃ.

Sañciccāti sañcetetvā, akappiyabhāvaṃ jānantoyeva vītikkamacittaṃ pesetvāti attho. **Parigūhatī**ti nigūhati¹ na deseti na vuṭṭhāti. Lajjāya parigūhanto alajjī na hoti, “kiṃ iminā”ti anādariyena parigūhanto alajjī hotīti dasseti. **Agatigamanañca gacchatī**ti bhaṇḍabhājanīyaṭṭhānādīsu chandāgati-ādibhedāṃ agatigamanañca gacchati. **Alajjipuggaloti** ajjhattikasamuṭṭhānalajjāviraḥito puggalo. Ettha ca “sañciccā”ti iminā anādariyavaseneva āpattiṃ āpajjanto, āpannañca āpattiṃ parigūhanto, bhaṇḍabhājanīyaṭṭhānādīsu agatigamanāṃ gacchanto ca alajjī hoti, na itaroti dasseti.

Mandoti mandapañño, apaññassevetāṃ nāmaṃ. **Momūhoti** atisaṃmūḷho. **Virādheti**ti na rādheti na sādheti. **Kukkucceti** vinayasamsaye. **Kappiyaṃ ce kattabbaṃ siyāti** vinayadharaṃ pucchitvā tena vatthum oloketvā mātikaṃ, padabhājanāṃ, antarāpattiṃ, anāpattiṃ ca oloketvā “kappati āvuso, mā ettha kaṅkhī”ti vutte kattabbaṃ bhaveyya.

Sahaseyyacīvaravippavāsādīnī² ettha **sahaseyyā** nāma anupasampanna uttaridirattatirattaṃ sahaseyyāpatti, **vippavāso** nāma ekarattachārattavasena vippavāso. **Ādisaddena** sattāhātikkamādīsu āpattiṃ saṅgaṇhāti. **Sattannaṃ āpattikkhandhānanti** pārājikasamghādisesathullaccayapācittiyapāṭidesanīyadukkaṭadubbhāsitasāṅk hātānaṃ sattannaṃ āpattikkhandhānaṃ.

Desetu vā pakāsetu vāti saṅghamajjhe vā gaṇamajjhe vā ekapuggale vā desetu vā pakāsetu vā. Ettha ca **pārājikāpattidesanā** nāma bhikkhubhāvassa pariccāgo. Vuṭṭhānaṃ pana desanāvisesattā “desanā”ti daṭṭhabbaṃ. **Pakāsetu vāti** ārocetu vā.

Evaṃ anāpannā vāti evaṃ channaṃ ākāraṇaṃ aññatarena anāpannā vā. **Vuṭṭhitā vāti** parivāsadinā vuṭṭhitā vā. **Ārocitā vāti**

1. Gūhati (Ka), Vi-Ṭṭha 4. 201 piṭṭhe passitabbaṃ. 2. Sahaseyyavippavāsādīnī (?)

āvikatā vā. Ārocento ca “tuyhaṃ santike ekaṃ āpattiṃ āvikaromi”ti vā “ācikkhāmī”ti vā “ārocemi”ti vā “mama ekaṃ āpattiṃ āpannabhāvaṃ jānāhi”ti vā vadatu, “ekaṃ garukaṃ āpattiṃ āvikaromi”ti vā ādinā nayena vadatu, sabbehipi ākārehi ārocitāva hoti. Sace pana garukāpattiṃ āvikaronto “lahukāpattiṃ āvikaromi”ti-ādinā nayena vadati, anāvikatā hoti āpatti. Vatthum āroceti, āpattiṃ āroceti, ubhayaṃ āroceti, tividhenāpi ārocitāva hoti. **Asantiyā āpattiyā**ti bhāvenabhāvalakkhaṇe bhummaṃ. **Tuṇhībhāvenāpi hī**ti ettha na kevalaṃ “āma mayaṃ parisuddhā”ti vuttheyeva, atha kho tuṇhībhāvenāpīti **apisaddassa** attho veditabbo.

Kim taṃ yāvatatiyānusāvitāṃ nāma, kathañcetaṃ yāvatatiyānusāvitāṃ hotīti vicāraṇāyaṃ ācariyānaṃ matibhedamukhena tamatthaṃ dassetuṃ “**yāvatatiyaṃ anusāpitaṃ hotīti etthā**”ti-ādi vuttaṃ. Tattha yadetaṃ tikkhattuṃ anusāvitanti sambandho. **Atthabyañjanabheda**toti arīyati nāyatīti **attho**, abhidheyyaṃ, byañjīyati attho anenāti **byañjanaṃ**, akkharaṃ, attho ca byañjanaṇca **atthabyañjanāni**, tesaṃ bhedo **atthabyañjanabhedo**, tato, atthassa ca byañjanassa ca visadisattāti attho.

Idāni tamevatthaṃ vibhāvetuṃ “**anusāvanaṃ hi nāmā**”ti-ādimāha. **Hī**ti kāraṇatthe nipāto. Tassa pana “abhinnaṃ”ti iminā sambandho veditabbo. **Tenā**ti bhinnattā. **Assā**ti “yassa siyā”ti-ādivacanattayassa. Avassañcetamevaṃ sampaṭicchitabbāṃ, aññathā atippasaṅgopi siyāti dassetuṃ “**yadi cetan**”ti-ādimāha. **Etanti** “yassa siyā”ti-ādivacanattayaṃ. Apare “anusāvitan”ti padaṃ na atītatthaṃ dīpeti, atha kho anāgatatthaṃ. Dhātvatthasambandho kālantaravihitopi paccayo kālantare sādhu hotīti vikappesuṃ. Tenāha “**apare anusāvitan’ti padassā**”ti-ādi. **Upari uddesāvasāneti** pārājikuddesāvasāne. **Atthayuttīnaṃ abhāvatoti** anāgatatthassa ca kāraṇassa ca abhāvato. Idāni tameva vibhāvetuṃ “**idaṃ hī**”ti-ādimāha. Kathametaṃ viññāyatīti āha “**yadi cassā**”ti-ādi.

Ayanti anāgatakālo. **Anusāvitam hessatīti vadeyyāti** anuppayogaṃ anāgatakālaṃ katvā “anusāvitam hessatī”ti buddho vadeyya. Ayaṃ hetthādhippāyo—yadi cettha dhātuvattha sambandho **ta**-paccayo siyā, tathā sati dhātuvatthasambandho nāma visesanavisesyabhāvo, so ca anuppayogassa samānatthabhāve sati uppajjati, nāsati “hessatī”ti anuppayogaṃ vadeyya, na ca vuttam. Tasmā anāgataṃ na dīpeti, atītakāleva dīpetīti.

Anusāviyamāneti vacanatoti “anusāviyamāne”ti vattamānakālavacanato. Yadi evaṃ “yāvatatiyaṃ anusāvitam hotī”ti kimidanti āha **“yāvatatiyan”**ti-ādi. Kiṃ tena lakkhiyati, yenetam lakkhaṇavacanamatam siyāti āha **“tenā”**ti-ādi. **Tenāti** lakkhaṇavacanamattena hetunā.

Tadetanti pātimokkham. **Tam panetanti** “tatthāyasmante pucchāmī”ti-ādikam yāvatatiyānusāvanam. **Na dissatīti** nopalabbhati. **Imameva ca atthanti** imam amhehi vuttamevattham. Yadi hi “yassa siyā āpatti”ti-ādivacanattayaṃ yāvatatiyānusāvanam siyā, tadeva **uposathakkhandhake**¹ vadeyya, na pana “sakimpi anusāvitam hotī”ti-ādikanti adhippāyo. Nanu cāyaṃ vinicchayo aṭṭhakathāsu **na** āgato atha kuto laddhoti āha **“ayametthā”**ti-ādi. Vinayaṭṭhānesu kataparicayānam ācariyānam tam tam attham nāpentī paveṇi **ācariyaparamparā**, tāya ābhato ānīto **ācariyaparamparābhato**.

Nanu sampajānamusāvāde pācittiyena bhavitabbaṃ, atha katham dukkaṭāpatti hotīti āha **“sā ca kho na musāvādalakkhaṇenā”**ti-ādi. **Sampajānamusāvāde kiṃ hotīti** yvāyaṃ “sampajānamusāvādo assa hotī”ti vutto, so āpattito kiṃ hoti, katarā āpatti hotīti attho. **Dukkaṭam hotīti** dukkaṭāpatti hoti. **Vacīdvāre akiriyasamuṭṭhānāpatti hotīti** assa hi bhikkhuno adhammikāya paṭiññāya tuṇhībhūtaṃ nisinnassa manodvāre āpatti nāma natthi. Yasmā pana āvikātabbaṃ nāvikāsi, tenassa vacīdvāre akiriyato

1. Vi 3. 139 piṭṭhe.

ayaṃ āpatti samuṭṭhātīti¹ veditabbā. Idāni vuttamevatthaṃ pāḷiyā sādhetuṃ “**vuttampi cetan**”ti-ādimāha. Etaṃ upālittherena parivāre sedamocanagāthāsu² vuttampi cāti attho.

Anālapanto manudhajana kenaci vācāti kenaci manujena vācāya anālapanto. **Giraṃ no ca pare bhaṇeyyāti** “iti ime sossanti”ti parapuggale sandhāya saddampi na nicchāreyya. **Āpajjeyya vācasikanti** vācato samuṭṭhitaṃ āpattiṃ āpajjeyya. **Pañhāmesā kusalehi cintitāti** ettha **pañhāmesāti** liṅgabyattayena vuttaṃ, eso pañho kusalehi cintitoti attho. Ayaṃ pañho imameva musāvādaṃ sandhāya vutto.

Taṃtaṃsampattiya vibandhanavasena sattasantānassa antare vemajjhe eti āgacchatīti **antarāyo**, diṭṭhadhammikādi-anattho, atikkamanaṭṭhena tasmim̐ antarāye niyutto, antarāyaṃ vā phalaṃ arahati, antarāyassa vā karaṇasīloti **antarāyiko**. Tenāha “**vippaṭisāravatthutāyā**”ti-ādi. Tattha **vippaṭisāravatthutāyāti vippaṭisāro** nāma pacchānutāpavasena cittavippaṭisāro, tassa kāraṇatāyāti attho. Paṭhamajjhānā dipaccayabhūta-avippaṭisāraviruddhassa vippaṭisārassa paccayattāti vuttaṃ hoti. **Pāmojjādisambhavanti** dubbalataruṇā pīti pāmojjaṃ, taṃ ādi yesaṃ te **pāmojjādayo**, tesaṃ sambhavo paṭilābho **pāmojjādisambhavo**, taṃ. **Ādisaddena** pītippassaddhādīnaṃ gahaṇaṃ. **Paṭhamajjhānādīnanti** etthādisaddena pana “dutiyaṃ jhānassa adhigamāya antarāyiko, tatiyaṃ jhānassa adhigamāya antarāyiko, catutthassa jhānassa adhigamāya antarāyiko, jhānānaṃ, vimokkhānaṃ, samādhīnaṃ, samāpattīnaṃ, nekkhammānaṃ, nissaraṇānaṃ, pavivekānaṃ, kusalānaṃ dhammānaṃ adhigamāya antarāyiko”ti³ vuttadutiyaajjhānādīnaṃ saṅgaho daṭṭhabbo. “Tasmā”ti vutte **yaṃtaṃ**saddānaṃ abyabhicāritasambandhatāya “yasmā”ti ayamattho upaṭṭhitoyeva hotīti āha “**tasmāti yasmā**”ti-ādi. **Jānantenāti** jānamānena. Imināssa sampajānamusāvādassa sacittakataṃ dasseti. Visuddhiṃ apekkhatīti **visuddhāpekkho**,

1. Sārattha-Ṭī 3. 269 piṭṭhe.

2. Vi 5. 374 piṭṭhe.

3. Vi 3. 142 piṭṭhe.

tena visuddhāpekkhena. Sā ca visuddhi idha vuṭṭhānādīti āha
“vuṭṭhātukāmena visujjhītukāmena”ti. Vuṭṭhānagāminito saṃghādisesato
 vuṭṭhātukāmena, desanāgāminito visujjhītukāmenaṭi attho. **Samghamajjhe vā**
gaṇamajjhe vā ekapuggale vāti uposathagge saṃghassa ārocanavasena
 saṃghamajjhe vā tattheva ubhato nisinnānaṃ ārocanavasena gaṇamajjhe vā
 anantarassa ārocanavasena ekapuggale vā pakāsetabbā. **Iti vuṭṭhahitvā**ti ito
 uposathaggato vuṭṭhāya. Ettha pana sabhāgoyeva vattabbo. Visabhāgassa hi
 vuccamāne bhaṇḍanakalahasaṃghabhedādīnipi honti. Tasmā tassa avatvā
 “ito vuṭṭhahitvā paṭikarissāmi”ti ābhogaṃ katvā uposatho kātabboti
andhakatṭhakathāyaṃ¹ vuttaṃ.

Karaṇattheti tatiyāvibhatti-atthe. Kattari hetuṃ paccattavacanāṃ hoti
 phāsusaddāpekkhāya. **Paccattavacananti** paṭhamāvacanāṃ.
Paṭhamajjhānādīnaṃ adhigamāya phāsu hotīti adhigamatthaṃ tassa
 bhikkhuno phāsu hoti sukhāṃ hoti saṃvarassa avipphaṇṣārahettutā. Tenāha
 “**avipphaṇṣāramūlakānaṃ**”ti-ādi. Pāpapuññānaṃ katākatavasena
 cittavipphaṇṣārahāvo **avipphaṇṣāro**, so mūlaṃ kāraṇaṃ yesaṃ te
 avipphaṇṣāramūlā, avipphaṇṣāramūlāyeva **avipphaṇṣāramūlakā**, tesaṃ
 avipphaṇṣāramūlakānaṃ. **Sukhappatipadā sampajjatīti** sukhā paṭipadā
 samijjhati, paṭhamajjhānādīnaṃ sukhena adhigamo hotīti adhippāyo. Hoti
 cettha—

“Nidāne ñattiṭṭhapanāṃ, pubbakiccassa pucchanaṃ.
 Nidānuddesasavane, visuddhārocane vidhi.
 Anārocane cāpatti, ñeyyaṃ piṇḍatthapañcakan”ti.

Iti kaṅkhāvitaraṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya
 Vinayatthamañjūsāyaṃ līnatthappakāsaniyaṃ
 Nidānavāṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 346 piṭṭhe.

Pārājikakaṇḍa

Idāni nidānuddesānantaram vuttassa pārājikuddesassa attham samvaṇṇetum “**idāni**”ti-ādi āradham. **Nidānānantaranti** bhāvanapumsakaniddeso, nidānam anantaram katvāti vuttam hoti. **Tatthāti** pārājikakaṇḍe. **Pātimokkheti** bhikkhupātimokkhe. **Cattāro**ti gaṇanaparicchedo ūnātirekabhāvanivattanato. **Pārājikāti** sajātināmam. **Āpattiyoti** sabbasādharaṇanāmam. Uddisīyatīti **uddeso**. Bhāvappadhānoyam niddeso. Tenāha “**uddisitabbatan**”ti.

1. Paṭhamapārājikavaṇṇanā

Yo panāti¹ ettha yasmā **panāti** nipātamattam, **yoti** atthapadam, tañca aniyamena puggalam dīpeti. Tasmā tassa attham dassento “**yo kocī**”ti āha. Yasmā pana yo yokoci nāma, so avassam liṅgayuttajātināmagottasīlavihāragocaravayesu ekenākārena paññāyati, tasmā tam tathā nāpetum “**rassadīghādīnā**”ti-ādimāha. **Ādi**-saddena navakammādīnam gahaṇam. **Liṅgādibhedenāti** liṅgiyati nāyati etenāti **liṅgam**, tam ādi yesam teti **liṅgādayo**, tesam bhedo **liṅgādibhedo**, tena liṅgādibhedena. Etthādisaddena pana yuttādīnam gahaṇam. Idam vuttam hoti—**liṅgavasena** yādiso vā tādiso vā hotu, dīgho vā rasso vā kālo vā odāto vā maṅguracchavi vā kiso vā thūlo vā. **Yogavasena** yena vā tena vā yutto hotu, navakamayutto vā uddesayutto vā vāsadhurayutto vā. **Jātivasena** yamjacco vā tamjacco vā hotu, khattiyo vā brāhmaṇo vā vesso vā suddo vā. **Nānavasena** yathānāmo vā tathānāmo vā hotu, buddharakkhito vā dhammarakkhito vā saṅgharakkhito vā. **Gottavasena** yathāgotto vā tathāgotto vā hotu, kaccāyano vā vāsīṭṭho vā kosiyo vā. **Silesu** yathāsīlo vā tathāsīlo vā hotu, navakammasīlo vā uddesasīlo vā vāsadhurasīlo vā. **Vihāresupi** yathāvihārī vā tathāvihārī vā hotu, navakammavihārī vā uddesavihārī vā vāsadhuravihārī

1. Vi-Ṭṭha 1. 203 piṭṭhe.

vā. **Gocaresupi** yathāgocaro vā tathāgocaro vā hotu, navakammagocaro vā uddesagocaro vā vāsadhuragocaro vā. **Vayesupi** yo vā so vā hotu thero vā navo vā majjhimo vā, atha kho sabbova imasmim atthe “yo”ti vuccatīti.

Idāni “**bhikkhū**”ti padaṃ saṃvaṇṇetum “**ehibhikkhūpasampadā**”ti-ādimāha. Tattha “**ehi bhikkhū**”ti bhagavato vacanamattena bhikkhubhāvo **ehibhikkhūpasampadā**. “Buddhaṃ saraṇaṃ gacchāmi”ti-ādinā¹ nayena tikkhattum vācaṃ bhinditvā vuttehi tihi saraṇagamanehi upasampadā saraṇagamanūpasampadā. **Ovādappaṭiggahaṇūpasampadā**² nāma—

“Tasmātiha te kassapa evaṃ sikkhitabbaṃ ‘tibbaṃ me hirottappaṃ paccupaṭṭhitaṃ bhavissati thesuvā navesu majjhimesū’ti, evaṃ hi te kassapa sikkhitabbaṃ. Tasmātiha te kassapa evaṃ sikkhitabbaṃ ‘yaṃ kiñci dhammaṃ suṇissāmi kusalūpasamhitaṃ, sabbaṃ taṃ aṭṭhiṃ katvā manasi karitvā sabbacetasaṃ samannāharitvā ohitasoto dhammaṃ suṇissāmi’ti, evaṃ hi te kassapa sikkhitabbaṃ. Tasmātiha te kassapa evaṃ sikkhitabbaṃ ‘sātasahagatā ca me kāyagatāsati na vijahissatī’ti, evaṃ hi te kassapa sikkhitabbaṃ”ti³—

iminā ovādappaṭiggahaṇena mahākassapaṭṭherassa anuññāta-upasampadā.

Pañhābyākaraṇūpasampadā nāma sopākassa anuññāta-upasampadā. Bhagavā kira pubbārāme anucaṅkamantaṃ sopākasāmaṇeraṃ “uddhumātakasaññā”ti vā sopāka ‘rūpasaññā’ti vā ime dhammā nānatthā nānābyañjanā, udāhu ekatthā byañjanameva nānan”ti⁴ dasa asubhanissite pañhe pucchi. So te byākāsi. Bhagavā tassa sādhu-kāraṃ datvā “kativasso tvaṃ sopākā”ti pucchi. Sattavassohaṃ bhagavāti. “Sopāka tvaṃ mama sabbaññutaññāṇena saddhiṃ saṃsanditvā pañhe byākāsi”ti āraddhacitto upasampadaṃ anujāni, ayaṃ pañhābyākaraṇūpasampadā.

Aṭṭhagarudhammapaṭiggahaṇūpasampadā nāma mahāpajāpatiyā aṭṭhagarudhammapaṭiggahaṇena anuññāta-upasampadā⁵.

1. Vi 3. 115 piṭṭhe.

3. Saṃ 1. 420 piṭṭhe.

5. Am 1. 101; Vi 4. 442 piṭṭhesu vitthāro.

2. Vi-Ṭṭha 1. 206 piṭṭhe.

4. Vi-Ṭṭha 1. 206 piṭṭhepi.

Dūtenūpasampadā nāma aḍḍhakāsiyā gaṇikāya anuññāta-upasampadā.

Aṭṭhavācīkūpasampadā¹ nāma bhikkhuniyā bhikkhunisaṃghato ñatticatutthena, bhikkhusaṃghato ñatticatutthenāti imehi dvīhi kammehi upasampadā.

Ñatticatutthakammūpasampadā nāma bhikkhūnaṃ etarahi upasampadā. **Ñatticatutthenāti** tīhi anussāvanāhi, ekāya ca ñattiyāti evaṃ ñatticatutthena. Kiñcāpi hi ñatti sabbapaṭhamāṃ vuccati, tissannaṃ pana anussāvanānaṃ atthabyañjanabhedābhāvato atthabyañjanabhinnāṃ ñattiṃ tāsāṃ catutthanti katvā “ñatticatutthan”ti vuccati. **Akuppenāti**² akopetabbataṃ, appaṭikkositabbataṃ upagatena. **Ṭhānārahenāti** kāraṇārahena satthu sāsānārahena. **Upasampanno** nāma uparibhāvaṃ samāpanno, pattoti attho. Bhikkhubhāvo hi uparibhāvo, tañcesa yathāvuttana kammena samāpannattā “upasampanno”ti vuccati. Kasmā panettha imināva upasampanno idha gahito, nāññehīti? Vuccate—ehibhikkhūpasampadā antimabhavikānameva, saraṇagamanūpasampadā parisuddhānaṃ, ovādappaṭiggahaṇapañhābyākaraṇūpasampadā mahākassapasopākānaṃ, na ca te bhabbā pārājikādilokavajjāṃ āpajjituṃ, aṭṭhagarudhammappaṭiggahaṇādayo ca bhikkhunīnaṃyeva anuññātā. Ayaṅca bhikkhu, tasmā ñatticatuttheneva upasampadākammena upasampanno idha gahito, nāññehīti veditabbo. Paṇṇattivajjesu pana sikkhāpadesu aññepi ehibhikkhūpasampadāya upasampannādayo saṅgayhanti³. Vakkhati hi “paṇṇattivajjesu pana aññepi saṅgahaṃ gacchantī”ti. Idāni “akuppena ṭhānārahena upasampanno”ti saṃkhittena vuttamatthaṃ vitthāretvā dassetuṃ “tassa paṇā”ti-ādimāha.

Tatthāti tesu pañcasu. Vasati etthāti **vatthu**, ādhāro paṭiṭṭhā. Tenāha “**upasampad āpekkho puggalo**”ti. Ūnāni aparipuṇṇāni vīsati vassāni assāti **ūnavīsativasso**. Ettha yaṃ vattabbaṃ, taṃ upari sappānakavagge ūnavīsatisikkhāpade⁴ vaṇṇayissāma. **Tesūti** paṇḍakādīsu ekādasasu abhabbapuggalesu. **Paṇḍako**⁵ panettha pañcavidho hoti āsittapaṇḍako, usūyapaṇḍako, opakkamikapaṇḍako, napuṃsakapaṇḍako, pakkhapaṇḍakoti. Tesu āsittapaṇḍakassa ca

1. Therīgāthā-Ṭṭha 31 piṭṭhe vitthāro.

2. Vi-Ṭṭha 1. 207 piṭṭhe.

3. Sārattha-Ṭṭi 2. 57 piṭṭhepi.

4. Kaṅkhā-Ṭṭha 247 piṭṭhe.

5. Vi-Ṭṭha 3. 297 piṭṭhe.

usūyapaṇḍakassa ca pabbajjā na vāritā, itaresaṃ tiṇṇaṃ vāritā. Tesupi pakkhapaṇḍakassa yasmaṃ pakkhe paṇḍako hoti, tasmaṃyevassa pakkhe pabbajjā vāritāti. Tayo cettha pabbajjūpasampadānaṃ abhabbatāya avatthū. Tenāha “**āsittapaṇḍakañcā**”ti-ādi. Tattha yassa paresaṃ aṅgajātaṃ mukhena gahetvā asucinā āsittassa pariḷāho vūpasammati, ayaṃ **āsittapaṇḍako**. Yassa paresaṃ ajjhācāraṃ passato usūyāya upannāya pariḷāho vūpasammati, ayaṃ **usūyapaṇḍako**. Yassa upakkamena bījāni apanītāni, ayaṃ **opakkamikapaṇḍako**¹. Yo pana paṭisandhiyaṃyeva abhāvako uppanno, ayaṃ **napumsakapaṇḍako**. Ekacco pana akusalavipākānubhāvena kāḷapakkhe paṇḍako hoti, juṇhapakkhe panassa pariḷāho vūpasammati, ayaṃ **pakkhapaṇḍakoti** veditabbo.

Theyyena saṃvāso etassāti **theyyasamvāsako**. Yo ca na saṃvāsamattasseva thenako idhādhippeto, atha kho liṅgassa, tadubhayassa ca thenakopīti āha “**theyyasamvāsako pana tividho**”ti-ādi. Na **bhikkhuvassāni gaṇetīti**² “ahaṃ dasavasso vā vīsativasso vā”ti musā vatvā bhikkhuvassāni na gaṇeti. Na **yathāvuḍḍhaṃ bhikkhūnaṃ vā sāmaṇeraṇaṃ vā vandanaṃ sādīyatīti** attanā musāvādaṃ katvā dassitavassānurūpena yathāvuḍḍhaṃ vandanaṃ nādhivāseti. Na **āsanena paṭibāhatīti** “apehi, me etaṃ pāpuṇātī”ti āsanena nappaṭibāhati. Na **uposathādīsu sandissatīti** uposathappavāraṇādīsu na sandissati. **Liṅgamattassevāti** evasaddena saṃvāsaṃ nivatteti. **Samānoti** santo. **Liṅgānurūpassa saṃvāsassāti** sāmaṇeraliṅgānurūpassa sāmaṇerasaṃvāsassa. Sace pana kāsāye dhuraṃ nikkhipitvā naggo vā odātavatthanivattho vā methunasevanādīhi assamaṇo hutvā kāsāyāni nivāseti, **liṅgatthenako** hoti. Sace gihibhāvaṃ patthayamāno kāsāyaṃ ovaṭṭikaṃ katvā, aññena vā ākārena gihinivāsanena nivāseti “sobhati nu kho me gihiliṅgaṃ, na sobhatī”ti vīmaṃsanatthaṃ, rakkhati tāva, “sobhatī”ti sampatīcchitvā puna liṅgaṃ sādīyati, **liṅgatthenako** hoti. Odātaṃ nivāsetvā vīmaṃsanasampatīcchanesupi eseva

1. Vinayaśāṅgaha-Ṭṭha 145; Vimati-Ṭṭi 2. 119 piṭṭhesupi.

2. Vi-Ṭṭha 3. 298; Sārattha-Ṭṭi 3. 257 piṭṭhesu.

nayo. Sacepi nivatthakāsāvassa upari odātaṃ nivāsetvā vīmaṃsati vā sampañicchatī, vā, rakkhati eva.

Antimavatthu-ajjhāpanakepi eśeva nayoti pārājikaṃ āpannake bhikkhumhipi eśeva nayoti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti¹—sace koci bhikkhu kāsāye sa-ussāhova odātaṃ nivāsetvā methunaṃ paṭisevitvā puna kāsāyāni nivāsetvā vassagaṇaṇādibhedāṃ sabbaṃ vidhiṃ āpajjati, ayaṃ bhikkhūhi dinnaliṅgassa apariccattattā na liṅgatthenako, liṅgānurūpassa saṃvāsassa sādītattā nāpi saṃvāsatthenakoti. **Videsanti** paradesaṃ. Idaṃca vañcetum sakuṇeyyaṭṭhānaṃ dassetum vuttaṃ. Yo pana sadeseṃ evaṃ karoti, soṃpi saṃvāsatthenakova. “Saṃvāsamattassevā”ti iminā liṅgaṃ paṭikkhipati. Sace koci² vuḍḍhapabbajito bhikkhuvassāni gaṇetvā mahāpeḷādisu diyyamānabhattaṃ gaṇhāti, soṃpi theyyasamvāsako hoti. Sayāṃ sāmaṇeroṃ sāmaṇerappaṭipāṭiyā kūṭavassāni gaṇetvā gaṇhanto theyyasamvāsako na hoti. Bhikkhu pana bhikkhupaṭipāṭiyā kūṭavassāni gaṇetvā gaṇhanto bhaṇḍagghena kāretabbo.

Nanu saṃvāso nāma ekakammaṃ ekuddeso samasikkhatāti āha **“bhikkhuvassagaṇaṇādiko hī”**ti-ādi. Iminā na kevalaṃ ekakammādikova kiriyabhedo saṃvāsoti idhādhippeto, atha kho tadañño bhikkhuvassagaṇaṇādikopīti dasseti. **Imasmim attheti** theyyasamvāsakādhikāre. **Sikkhaṃ paccakkhāyāti** sikkhaṃ pariccajivā. Idaṃ vuttaṃ hoti—sace koci bhikkhu sikkhaṃ paccakkhāya liṅgaṃ anapanetvā dussīlakammaṃ katvā vā akatvā vā “na maṃ koci jānāti”ti puna sabbaṃ pubbe vuttaṃ vassagaṇaṇādibhedāṃ vidhiṃ paṭipajjati, so theyyasamvāsako hotīti.

Sace³ pana kassaci **rājā** kuddho hoti, so “evaṃ me sotthi bhavissatī”ti sayameva liṅgaṃ gaṇetvā palāyati. Taṃ disvā rañño ārocenti. Rājā “sace pabbajito, na taṃ labbhā kiñci kātun”ti tasmim kodhaṃ paṭivineti. So “vūpasantaṃ me rājabhayaṃ”ti saṃghamaññaṃ

1. Vi-Ṭṭha 3. 301 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 302 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 299 piṭṭhe.

anosaritvāva gihiliṅgaṃ gahetvā āgato pabbājetabbo. Athāpi “sāsanaṃ nissāya mayā jīvitam laddham, handa dāni aham pabbajām”¹ti uppannasamvego teneva liṅgena āgantvā āgantukavattam na sādiyati, bhikkhūhi puṭṭho vā apuṭṭho vā yathābhūtamattānam āvikatvāva pabbajjam yāceti, liṅgaṃ apanetvā pabbājetabbo. Sace pana vattam sādiyati, pabbajitālayam dasseti, sabbam pubbe vuttam vassagaṇanādibhedam paṭipajjati, ayaṃ pana na pabbājetabbo.

Idha panekacco **dubbhikkhe** jīvitum asakkonto sayameva liṅgaṃ gahetvā sabbapāsaṇḍiyabhaddhāni bhuñjanto dubbhikkhe vītivatte saṃghamajjham anosaritvāva gihiliṅgaṃ gahetvā āgatoti sabbam purimasadisameva.

Aparo **mahākantāram** nittharitukāmo hoti, satthavāho ca pabbajite gahetvā gacchati. So “evaṃ maṃ satthavāho gahetvā gamissatī”²ti sayameva liṅgaṃ gahetvā satthavāhena saddhim kantāram nittharitvā khemantaṃ patvā saṃghamajjham anosaritvāva gihiliṅgaṃ gahetvā āgatoti sabbam purimasadisameva.

Aparo **rogabhaye**¹ uppanne jīvitum asakkonto sayameva liṅgaṃ gahetvā sabbapāsaṇḍiyabhaddhāni bhuñjanto rogabhaye vūpasante saṃghamajjham anosaritvāva gihiliṅgaṃ gahetvā āgatoti sabbam purimasadisameva.

Aparassa eko **veriko** kuddho hoti, ghātetukāmo naṃ vicarati. So “evaṃ me sotthi bhavissatī”²ti sayameva liṅgaṃ gahetvā palāyati. Veriko “kuhim so”³ti pariyesanto “pabbajitvā palāto”⁴ti sutvā “sace pabbajito, na taṃ labbhā kiñci kātun”⁵ti tasmim kodham paṭivineti. So “vūpasantaṃ me veribhayan”⁶ti saṃghamajjham anosaritvāva gihiliṅgaṃ gahetvā āgatoti sabbam purimasadisameva.

Aparo nātikulaṃ gantvā sikkham paccakkhāya gihī hutvā “imāni cīvarāni idha vinassissanti, sacepi imāni gahetvā vihāram gamissāmi, antarāmagge maṃ ‘coro’⁷ti gahessanti, yannūnāham kāyaparihāriyāni katvā gaccheyyan”⁸ti **cīvarāharaṇattham** nivāsetvā ca pārupitvā ca vihāram gacchati. Tam dūratova āgacchantam disvā sāmaṇera ca daharā ca abbhuggacchanti,

1. Vi-Ṭṭha 3. 299; Vinayaśaṅgaha-Ṭṭha 147 piṭṭhesu.

vattaṃ dassenti. So na sādīyati, yathābhūtamattānaṃ āvikaroti. Sace bhikkhū “na dāni mayaṃ taṃ muñcissāmā”ti balakkārena pabbājetukāmā honti, kāsāyāni apanetvā puna pabbājetabbo. Sace pana “na ime mama hīnāyāvattabhāvaṃ jānantī”ti tamyeva bhikkhubhāvaṃ paṭijānitvā sabbam pubbe vuttavassagaṇanādibhedaṃ vidhiṃ paṭipajjati, ayaṃ na pabbājetabbo. Tenāha “**rājadubbhikkhakantārogaverībhayena vā**”ti-ādi. **Bhaya**saddo cettha paccekam yojetabbo “rājabhayena, dubbhikkhabhayenā”ti-ādinā. **Liṅgam ādiya**tīti vesam gaṇhāti. **Idhā**ti imasmim sāsane. **Samvāsam nādhivāseti**, yāva so **suddhamānasoti** bhikkhūnaṃ vañcetukāmatāya abhāvato yo suddhamānaso yāva samvāsam nādhivāseti, tāva esa “gihī maṃ ‘samaṇo’ti jānantū”ti vañcanacitte satipi bhikkhūnaṃ vañcetukāmatāya abhāvato doso natthīti theyyasamvāsako nāmāti na vuccatīti attho.

Titthiyesu pakkantako paviṭṭhoti **titthiyapakkantako**. So ca na kevalam tattha paviṭṭhamatteneva titthiyapakkantako hoti, atha kho tesam laddhiggahaṇena. Tenāha “**yo panā**”ti-ādi. “**Upasampanno**”ti iminā anupasampanno titthiyapakkantako na hotīti dasseti. Vuttaṃ hetam **kurundi-aṭṭhakathāyaṃ** “ayaṃca titthiyapakkantako nāma upasampannabhikkhunā kathito, tasmā sāmaṇero saliṅgena titthāyatanaṃ gatopi puna pabbajjaṃca upasampadaṃca labhati”ti¹. **Kusacīrādikanti** etthādisaddena phalakakkhaṇḍajaṭādināṃ gahaṇaṃ. Sacepi “ayaṃ pabbajjā seṭṭhā”ti seṭṭhabhāvaṃ vā upagacchati, na muccati, titthiyapakkantakova hoti. **Vatānī**ti ukkuṭikappadhānādīni vatāni. Sace pana “sobhati nu kho me titthiyapabbajjā, nanu kho sobhati”ti vīmaṃsanatthaṃ kusacīrādīni nivāseti, jaṭam vā bandhati, khārikājam vā ādiyati, yāva na sampaṭicchati taṃ laddhiṃ, tāva rakkhati, sampaṭicchitamatte titthiyapakkantako hoti. Acchinnacīvaro pana kusacīrādīni nivāseto, rājabhayādīhi vā titthiyaliṅgam² gaṇhanto laddhiyā abhāvena neva titthiyapakkantako hoti.

Avaseso sabbopīti nāgasupaṇṇayakkhagandhabbādiko. Yaṃ hettha vattabbaṃ, taṃ heṭṭhā vuttameva.

1. Vi-Ṭṭha 3. 303 piṭṭhe.

2. Titthiyavesam (Ka), Vinayaśaṅgaha-Ṭṭha 151 piṭṭhe passitabbaṃ.

Yathā samānajātikassa¹ vikopane kammaṃ garutaraṃ, na tathā vijātikassāti āha “**manussajātikā**”ti. Puttasambandhena mātāpitūsamaññā, dattakittimādivasenapi puttavohāro loke dissati, so ca kho pariyāyatoti nipariyāyasiddhataṃ dassetuṃ “**janettī**”ti vuttaṃ. **Janettī**ti ca janikā, mātāti attho. Yathā manussattabhāve ʈhitasseva kusaladhammānaṃ tikkhavisadasūrabhāvāpatti, yathā taṃ tiṇṇampi bodhisattānaṃ bodhittayanipphattiyaṃ, evaṃ manussattabhāve ʈhitasseva akusaladhammānaṃ tikkhavisadasūrabhāvāpattīti āha “**manussabhūtenevā**”ti. **Sañciccā**ti “pāṇo”ti saññāya saddhiṃ vadhakacetanāya cetetvā. **Ayaṃ mātughātakō nāmāti** ayaṃ ānantariyena mātughātakakammena mātughātakō nāma. Yena pana manussitthibhūtāpi ajanikā posāvanikamātā vā mahāmātā vā cūlamātā vā janikāpi vā amanussitthibhūtā mātā ghātītā, tassa pabbajjā na vāritā, na ca ānantariko hoti. Yena sayam tiracchānabhūtena manussitthibhūtā mātā ghātītā, sopi ānantariko na hoti. Tiracchānagatattā panassa pabbajjā paṭikkhattā, kammaṃ panassa bhāriyaṃ hoti, ānantariyaṃ āhacceva tiṭṭhati.

Yena manussabhūto janako pitā sayampi manussajātikeneva satā sañcicca jīvītā voropito, ayaṃ ānantariyena pitughātakakammena pitughātakō nāmāti imamatthaṃ atidisanto “**pitughātakepi eseṇa nayo**”ti āha. Sacepi hi vesiyā putto hoti “ayaṃ me pitā”ti na jānāti, yassa sambhavena nibbatto, so ca tena ghātito, “pitughātakō”tveva saṅkhaṃ gacchati, ānantariyaṇca phusati².

Elakacatukkaṃ³, saṅgāmacatukkaṃ, coracatukkañcetta kathetabbaṃ. “Elakaṃ māremī”ti abhisandhināpi hi elakaṭṭhāne ʈhitaṃ manussabhūtaṃ mātaraṃ vā pitaraṃ vā mārento ānantariyaṃ phusati māraṇādhippāyeneva ānantariyavattuno vikopitattā. Elakābhisandhinā, pana mātāpiti-abhisandhinā vā elakaṃ mārento ānantariyaṃ na phusati ānantariyavattu-abhāvato. Mātāpiti-abhisandhinā mātāpitāro mārento

1. Sāratthaṭṭi 3. 259, 260 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 305 piṭṭhe.

3. Ma-Ṭṭha 4. 76; Am-Ṭṭha 1. 355; Abhi-Ṭṭha 2. 407; Sārattha-Ṭṭi 3. 260 piṭṭhesu.

phusateva. Eseva nayo itarasmimpi catukkadvaye. Sabbattha hi purimaṃ abhisandhicittaṃ appamaṇaṃ, vadhakacittaṃ, pana tadārammaṇajīvitindriyaṇca ānantariyānānantariyabhāve pamāṇaṃ.

Arahantaghātakopi manussa-arahantavaseneva veditabboti āha “**yena antamaso gihiliṅge ʈhitopi**”¹ti-ādi. Amanussajātikaṃ pana arahantaṃ, manussajātikaṃ vā avasesaṃ ariyapuggalaṃ ghātetvā ānantariko na hoti, pabbajjāpissa na vāritā, kammaṃ pana balavaṃ hoti. Tiracchāno manussa-arahantampi ghātetvā ānantariko na hoti, kammaṃ pana bhāriyanti ayamettha vinicchayo. Yathā mātāpitūsu, evaṃ arahantepi eḷakacatukkādīni veditabbāni.

Pakatattaṃ bhikkhuninti parisuddhasīlaṃ ubhatosaṃghe upasampannaṃ bhikkhuṇiṃ. Yo¹ pana kāyasaṃsaggena sīlavināsaṃ pāpeti, tassa pabbajjā ca upasampadā ca na vāritā. Balakkārena odātavattthavasanaṃ katvā anicchamaṇaṃyeva dūsentopi bhikkhunidūsakoyeva, balakkārena pana odātavattthavasanaṃ katvā icchamaṇaṃ dūsento bhikkhunidūsako na hoti. Kasmā? Yasmā gihibhāve sampaṭicchitamatteyeva sā abhikkhuṇi hoti. Sakim sīlavipannaṃ pana pacchā dūsento sikkhamānasāmaṇerīsu ca vippaṭipajjanto neva bhikkhunidūsako hoti, pabbajjaṃ, upasampadaṇca labhatīti.

Dhammato uggataṃ apagataṃ **uddhammaṃ**. Ubbinayanti etthāpi eseva nayo. **Catunnaṃ kammānanti** apalokanañattiñattidutiyañatticatutthasaṅkhātānaṃ catunnaṃ kammānaṃ. Imesaṃ hi aññātaraṃ saṃghakammaṃ ekasīmāyaṃ visuṃ visuṃ karontena **saṃgho bhinno** nāma hoti. Tena vuttaṃ “**catunnaṃ kammānaṃ aññātara vasena saṃghaṃ bhindatī**”¹ti.

“Duṭṭhacittenā”¹ti vuttamevatthaṃ vibhāvetuṃ “**vadhakacittenā**”¹ti vuttaṃ. Vadhakacetanāya hi dūsitaṃ cittaṃ idha **duṭṭhacittaṃ** nāma. **Lohitaṃ uppādetīti** antosarīreyeva lohitaṃ uppādeti, sañcitaṃ karotīti adhippāyo. Na hi tathāgatassa abhejjakāyatāya parūpakkamena cammaṃ bhinditvā lohitaṃ paggharati, sarīrassa pana antoyeva ekasmiṃ ʈhāne lohitaṃ samosarati, āghātena pakuppamaṇaṃ sañcitaṃ hoti, taṃ

1. Vi-Ṭṭha 3. 305 piṭṭhe.

sandhāyetaṃ vuttaṃ. Yo pana rogavūpasamanatthaṃ jīvako viya satthena phāletvā pūtimaṃsaṇca lohitaṇca nīharitvā phāsukaṃ karoti, ayaṃ lohituppadako na hoti, bahuṃ pana so puññaṃ pasavati¹.

Duvidhampi byañjananti yathāvuttakammadvayato samuṭṭhitaṃ itthinimittaṃ, purisanimittaṇcāti duvidhampi byañjanaṃ. Iminā ca viggahena “**ubhatobyañjanako**”ti asamānādhikaraṇavisayo bāhiraṭṭhasamāsoyaṃ, purimapade ca vibhatti-alopoti dasseti. So duvidho hoti itthi-ubhatobyañjanako, purisa-ubhatobyañjanako cāti. Tattha itthi-ubhatobyañjanakassa itthinimittaṃ pākaṭaṃ hoti, purisanimittaṃ paṭicchannaṃ. Purisa-ubhatobyañjanakassa purisanimittaṃ pākaṭaṃ, itthinimittaṃ paṭicchannaṃ. Itthi-ubhatobyañjanakassa itthiṣu purisattaṃ karontassa itthinimittaṃ paṭicchannaṃ hoti, purisanimittaṃ pākaṭaṃ hoti. Purisa-ubhatobyañjanakassa purisānaṃ itthibhāvaṃ upagacchantassa purisanimittaṃ paṭicchannaṃ hoti, itthinimittaṃ pākaṭaṃ hoti. Itthi-ubhatobyañjanako sayaṇca gabbhaṃ gaṇhāti, paraṇca gaṇhāpeti. Purisa-ubhatobyañjanako pana sayaṃ na gaṇhāti, paraṃ gaṇhāpetīti idametesāṃ nānākaraṇaṃ.

Aparāmasanānīti aggahaṇāni avacanāni. “**Ayaṃ itthannāmo**”ti **upasampadāpekkhassa akittananti** yassa upasampadā karīyati, tassa akittanaṃ, “suṇātu me bhante saṃgho, ayaṃ dhammarakkhito āyasmato buddharakkhitassa upasampadāpekkho”ti vattabbe “ayaṃ dhammarakkhito”ti² avacananti vuttaṃ hoti. “**Itthannāmassa upasampadāpekkho**”ti **upajjhāyassa akittananti** “suṇātu me bhante saṃgho, ayaṃ dhammarakkhito āyasmato buddharakkhitassa upasampadāpekkho”ti vattabbe “suṇātu me bhante saṃgho, ayaṃ dhammarakkhito upasampadāpekkho”ti vatvā “āyasmato buddharakkhitassā”ti avacanāni. **Sabbena sabbaṃ ñattiyā anuccāraṇanti** ñattim aṭṭhapetvā catukkhattum kammavācāya eva anussāvanakammassa karaṇaṃ. **Sampannanti** upetaṃ.

Hāpanaṃ pariccajanaṃ. Yopi ekaṃ ñattim ṭhapetvā sakimyeva vā dvikkhattum vā anussāvanaṃ karoti, ayampi sāvanaṃ hāpetiyeva. **Duruccāraṇaṃ** nāma

1. Vi-Ṭṭha 3. 306 piṭṭhe passitabbā.

2. Vi-Ṭṭha 4. 245 piṭṭhe.

aññasmiṃ akkhare vattabbe aññaṣṣa vacanaṃ. Tasmā kammavācaṃ karontena bhikkhunā yvāyaṃ—

“Sithilaṃ dhanitañca dīgharassaṃ.
Garukaṃ lahukañceva niggahitaṃ.
Sambandhavavatthitaṃ vimuttaṃ,
Dasadhā byañjanabuddhiyā pabhedo”ti¹—

vutto, ayaṃ suṭṭhu upalakkhetabbo. Ettha hi **sithilaṃ** nāma pañcasu vaggesu paṭhamatatiyaṃ. **Dhanitaṃ** nāma tesveva dutiyacatutthaṃ. **Dīghanti** dīghena kālena vattabbaṃ ā-kārādi. **Rassanti** tato upaḍḍhakālena vattabbaṃ a-kārādi. **Garukanti** dīghameva, yaṃ vā “āyasmato buddharakkhitattherassa yassa nakkhamatī”ti evaṃ saṃyogaparaṃ katvā vuccati. **Lahukanti** rassameva, yaṃ vā “āyasmato buddharakkhitattherassa yassa na khamatī”ti evaṃ asaṃyogaparaṃ katvā vuccati. **Niggahīṭanti** yaṃ karaṇāni niggahetvā avissajjetvā avivaṭena mukhena sānūāsikaṃ katvā vattabbaṃ. **Sambandhanti** yaṃ parapadena sambandhitvā “tuṇhissā”ti vā “tuṇhassā”ti vā vuccati. **Vavatthitanti** yaṃ parapadena sambandhaṃ akatvā vicchinditvā “tuṇhī assā”ti vā “tuṇha assā”ti vā vuccati. **Vimuttanti** yaṃ karaṇāni aniggahetvā vissajjetvā vivaṭena mukhena anūāsikaṃ akatvā vuccati.

Tattha “suṇātu me”ti vattabbe **ta**-kāraṣṣa **tha**-kāraṃ katvā “suṇāthu me”ti vacanaṃ **sithilassa dhanitakaraṇaṃ** nāma, tathā “pattakallaṃ esā ñattī”ti vattabbe “patthakallaṃ esā ñattī”ti-ādivacanañca. “Bhante saṃgho”ti vattabbe **bha**-kāra **gha**-kāraṇaṃ **ba**-kāra **ga**-kāre katvā “bante saṃgo”ti vacanaṃ **dhanitassa sithilakaraṇaṃ** nāma. “Suṇātu me”ti vivaṭena mukhena vattabbe “suṇāntu me”ti vā “esā ñattī”ti vattabbe “esaṃ ñattī”ti vā avivaṭena mukhena anūāsikaṃ katvā vacanaṃ **vimuttassa niggahitavacanaṃ** nāma. “Pattakallaṃ”ti avivaṭena mukhena anūāsikaṃ katvā vattabbe “pattakallā”ti vivaṭena mukhena anūāsikaṃ akatvā vacanaṃ **niggahitassa vimuttavacanaṃ** nāma. Iti sithile kattabbe dhanitaṃ, dhanite kattabbe sithilaṃ, vimutte kattabbe niggahitaṃ, niggahite kattabbe vimuttanti imāni cattāri

1. Dī-Ṭṭha 1. 159; Ma-Ṭṭha 2. 108; Aṃ-Ṭṭha 2. 169; Vi-Ṭṭha 4. 247;
Vinayaśaṅgaha-Ṭṭha 397 piṭṭhesu.

byañjanāni antokammavācāya kammaṃ dūsentī. Evaṃ vadanto hi aññasmiṃ akkhare vattabbe aññaṃ vadati, duruttaṃ karotīti¹ vuccati.

Itaresu pana dīgharassādīsu chasu byañjanesu dīghaṭṭhāne dīghameva, rassatṭhāne ca rassamevāti evaṃ yathāṭṭhāne taṃ tadeva akkharaṃ bhāsantena anukkamāgataṃ paveṇiṃ avināsentena kammavācā kātabbā. Sace pana evaṃ akatvā dīghe vattabbe rassaṃ, rasse vā vattabbe dīghaṃ vadati, tathā garuke vattabbe lahukaṃ, lahuke vā vattabbe garukaṃ vadati, sambandhe vā pana vattabbe vavatthitaṃ, vavatthite vā vattabbe sambandhaṃ vadati, evaṃ vuttepi kammavācā na kuppati. Imāni hi cha byañjanāni kammaṃ na kopenti.

Yaṃ pana suttantikattherā “**da-kāro ta-kāramāpajjati, ta-kāro da-kāramāpajjati, ca-kāro ja-kāramāpajjati, ja-kāro ca-kāramāpajjati, ya-kāro ka-kāramāpajjati, ka-kāro ya-kāramāpajjati**, tasmā **da-kārādīsu** vattabbesu **ta-kārādīnaṃ** vacanaṃ na virujjhati”ti vadanti, taṃ kammavācaṃ patvā na vaṭṭati. Tasmā vinayadharena neva **da-kāro ta-kāro** kātabbo -pa- na **ka-kāro ya-kāro**. Yathāpāḷiyā niruttiṃ sodhetvā dasavidhāya byañjananiruttiyā vuttadose parihaṇantena kammavācā kātabbā. Itarathā hi sāvanaṃ hāpeti nāma. Ñattiṃ aṭṭhapetvā paṭhamāṃ anussāvanakaraṇanti sambandho.

Yāvatikā bhikkhū kammappattāti yattakā bhikkhū tassa upasampadākammaṃ pattaṃ yuttā anurūpā. Te ca kho sabbantimena pariyaṇena hatthapāsaṃ avijahitvā ekasīmaṭṭhā pañca pakatattā bhikkhū. Na hi tehi vinā taṃ kammaṃ karīyati², na tesāṃ chando eti. Avasesā pana sacepi sahaṃsaṃ honti, sace ekasīmaṭṭhā ekasmiṃ ṭhāne samānaṃ vāsakā, sabbe chandārahāva honti, chandaṃ datvā āgacchantu vā, mā vā, kammaṃ na kuppati. **Paṭikkosanaṃ** nivāraṇaṃ. Tiṭṭhati ettha phalaṃ tadāyattavuttitāyāti **ṭhānaṃ**, kāraṇaṃ. Idha pana upasampadākammakaraṇassa kāraṇattā upasampadākammavācāsaṅkhātāṃ bhagavato vacanaṃ vuccati. Tenāha “**kāraṇārahattā pana satthu sāsanaṇārahattā**”ti. Yathā ca “taṃ kattabban”ti bhagavatā anusīṭṭhaṃ, tathākaraṇaṃ upasampadākammaṃ saṅgahaṃ.

1. Vi-Ṭṭha 3. 248 piṭṭhe.

2. Kayirati (Vi-Ṭṭha 4. 249 piṭṭhe.)

hotīti **ṭhānārahaṃ** nāma. Keci¹ pana “**ṭhānārahenā**ti ettha ‘na bhikkhave hatthacchinno pabbājetabbo’ti-ādi² satthusāsanam ṭhānam”ti vadanti. **Idhā**ti imasmiṃ pārājike. Yathā ca idha, evaṃ sabbatthāpi lokavajjasikkhāpadesu ayameva adhippetoti veditabbaṃ. Tenāha “**paṇṇattivajjesu panā**”ti-ādi. **Aññepī**ti ehibhikkhūpasampannādayopi. Kathametaṃ viññāyati paṇṇattivajjesu sikkhāpadesu aññepi saṅgahaṃ gacchantīti? Atthato āpannattā. Tathā hi “dve puggalā abhabbā āpattiṃ āpajjitum buddhā ca paccekabuddhā ca, dve puggalā bhabbā āpattiṃ āpajjitum bhikkhū ca bhikkhuniyo cā”ti³ sāmāññato vuttattā. Ehibhikkhūpasampannādayopi asaṅcicca assatiyā acittakaṃ sahaseyyāpatti-ādibhedam paṇṇattivajjam āpajjantīti⁴ atthato āpannam.

Idāni “bhikkhūnam”ti imam padam visesatthābhāvato visum avaṇṇetvāva yaṃ sikkhaṇca sājīvaṇca samāpannattā bhikkhūnam sikkhāsājīvasamāpanno hoti, tam dassento “**bhikkhūnam sikkhāsājīvasamāpanno**”ti-ādimāha. Sikkhitabbāti **sikkhā**, pātimokkhasamvarasīlam, saha jīvanti etthāti **sājīvam**, mātikādibhedā paṇṇatti, sikkhā ca sājīvaṇca **sikkhāsājīvam**, tadubhayaṃ samāpanno upagatoti **sikkhāsājīvasamāpanno**. Tenāha “**yā bhikkhūnam**”ti-ādi. Ettha ca “sikkhā”ti sājīvasahacariyato adhisīlasikkhāva adhippetāti āha “**adhisīlasaṅkhātā**”ti. Adhikaṃ uttamaṃ sīlanti **adhisīlam**. “Adhisīlan”ti saṅkhātā **adhisīlasaṅkhātā**.

Katamaṃ panettha sīlam, katamaṃ adhisīlanti? Vuccate⁵— pañcaṅgadasaṅgasīlam tāva sīlameva, na tam adhisīlam. Pātimokkhasamvarasīlam pana “adhisīlan”ti vuccati. Tam hi sūriyo viya pajjotānam, sineru viya ca pabbatānam sabbalokiyasīlānam adhikañceva uttamaṇca, buddhuppādeyeva ca pavattati, na vinā buddhuppādā. Na hi tam paññattiṃ uddharitvā añño satto paññāpetum⁶ sakkoti, buddhāyeva panassa sabbaso kāyavacīdvārajjhācārasotaṃ chinditvā tassa tassa vītikkamassa anucchavikaṃ tam tam sīlasamvaram paññāpeti. Pātimokkhasamvarasīlatopi ca maggaphalasampayuttameva sīlam adhisīlam, tam pana idha na adhippetam. Na hi tam samāpanno methunadhammaṃ paṭisevati.

1. Sārattha-Ṭī 2. 56 piṭṭhe.

3. Vi 5. 214 piṭṭhe.

5. Vi-Ṭīha 1. 208 piṭṭhe.

2. Vi 3. 126 piṭṭhe.

4. Sārattha-Ṭī 2. 58 piṭṭhe.

6. Ṭhapetum (Vi-Ṭīha 1. 209 piṭṭhe.)

Eteti nānādesajāhigottādibhedabhinnā bhikkhū. **Saha jīvantīti** ekuddesādivasena saha pavattanti. Tenāha “**ekajīvikā sabhāgavuttino**”ti. **Sikkhāpadasaṅkhātanti** paṇṇattisaṅkhātāṃ. Sāpi hi virati-ādīnaṃ dīpanato “sikkhāpadan”ti vuccati. Vuttampi cetāṃ “sikkhāpadanti yo tattha nāmakāyo padakāyo niruttikāyo byañjanakāyo”ti¹. **Tatthāti** tesu. **Sikkhaṃ paripūrentoti** akattabbaparivajjanakattabbakaraṇavasena vārittacārittasaṅkhātāṃ duvidhaṃ sīlaṃ paripūrentoti attho, vārittasilavasena viratisampayuttacetanaṃ, cārittasilavasena virativippayuttacetanaṃ attani pavattentoti vuttaṃ hoti. **Sājīvaṇca avītikkamantoti** sikkhāpadaṇca amaddanto, sīlasaṃvaraṇaṃ, sājīvānatikkamanaṇcāti idameva dvayaṃ idha samāpajjanaṃ nāmāti adhippāyo. Tattha sājīvānatikkamo sikkhāparipūriyā paccayo. Tassānatikkamanato hi yāva maggā sikkhā paripūratī. Apicettha “sikkhaṃ paripūrento”ti iminā viraticetanāsaṅkhātassa sīlasaṃvarassa visesato santāne pavattanakālova gahito, “avītikkamanto”ti iminā pana appavattanakālopi. Sikkhaṃ hi paripūraṇavasena attani pavattentopi niddādivasena appavattentopi vītikkamābhāvā sikkhanavasena samāpannoti vuccati.

Yasmā sikkhāpaccakkhānassa ekaccaṃ dubbalyāvikammaṃ attho hoti, tasmā taṃ sandhāya “sikkhaṃ apaccakkhāyā”ti padassa atthaṃ vivaranto “dubbalyaṃ anāvikatvā”ti āhāti dassetuṃ “**sikkhaṃ apaccakkhāya dubbalyaṃ anāvikatvā**”ti-ādimāha. Tattha siyā², yasmā na sabbaṃ dubbalyāvikammaṃ sikkhāpaccakkhānaṃ, tasmā “dubbalyaṃ anāvikatvā”ti paṭhamāṃ vatvā tassa atthaniyamanatthaṃ “sikkhaṃ apaccakkhāyā”ti vattabbanti? Taṃ na, kasmā? Atthānukkamābhāvato. “Sikkhāsājīvasamāpanno”ti hi vuttattā yaṃ sikkhaṃ samāpanno, taṃ apaccakkhāya, yaṇca sājīvaṃ samāpanno, tattha dubbalyaṃ anāvikatvāti vuccamāne anukkameneva attho vutto hoti, na aññathā. Tasmā idameva paṭhamāṃ vuttanti.

Idāni tadubhayameva pākaṭaṃ katvā dassetuṃ “**tatthā**”ti-ādimāha. **Tadabhāvenāti** tesāṃ cittādīnaṃ abhāvena. **Cavitukāmatācittēnāti**

1. Vi-Ṭṭha 1. 187 piṭṭhepi.

2. Vi-Ṭṭha 1. 211 piṭṭhepi.

apagantukāmatācittena. **Davāti** sahasā. Yo hi aññaṃ bhaṇitukāmo sahasā “buddhaṃ paccakkhāmi”ti bhaṇati, ayaṃ **davā vadati** nāma. **Ravāti** virajjhivā. Yo hi aññaṃ bhaṇitukāmo virajjhivā “buddhaṃ paccakkhāmi”ti bhaṇati, ayaṃ **ravā bhaṇati** nāma. Purimena ko visesoti ce? Purimaṃ paṇḍitassāpi sahasāvasena aññabhaṇanaṃ, idaṃ pana mandattā momūhattā pakkhalantassa “aññaṃ bhaṇissāmi”ti aññabhaṇanaṃ. “Akharasamayānabhiññātātāya vā karaṇasampattiyā abhāvato vā kathetabbaṃ kathetum asakkonto hutvā aññaṃ kathento **ravā bhaṇati** nāmā”ti¹ eke.

Vajjāvajjaṃ upanijjhāyatīti **upajjhāyo**, taṃ upajjhāyaṃ. “Evaṃ sajjhāyitabbaṃ, evaṃ atikkamitabbaṃ”ti-ādinā ācārasikkhāpanako **ācariyo**. Ante samīpe vasati sīlenāti **antevāsī**, vibhatti-alopena yathā “vanekaserukā”ti. Samāno upajjhāyo assāti **samānupajjhāyako**. Evaṃ **samānācariyako**. **Sabrahmacārī**ti bhikkhuṃ. So hi “ekakammaṃ, ekuddeso, samasikkhatā”ti imaṃ brahmaṃ samānaṃ carati, tasmā “sabrahmacārī”ti vuccati. **Evaṃ vuttānanti** evaṃ padabhājanīye² vuttānaṃ. Yathā hi loke sassānaṃ viruhanaṭṭhānaṃ “khettaṃ”ti vuccati, evamimānipi buddhādīni padāni sikkhāpaccakkhānassa viruhanaṭṭhānatthā **“khettaṃ”**ti vuccantīti āha **“imesaṃ dvāvīsatiyā khettapadānaṃ”**ti. Yasmā panetesaraṃ vevacanehipi sikkhāpaccakkhānaṃ hoti, tasmā **“savevacanassā”**ti vuttaṃ. Vividhaṃ ekasmiṃyeva atthe vacanaṃ vivacanaṃ, vivacanameva **vevacanaṃ**, pariyāyanāmaṃ, saha vevacanehīti **savevacanaṃ**, tassa savevacanassa. Ettha ca **vaṇṇapaṭṭhāne**³ āgataṃ nāmasahassaṃ, **upāligāthāsu**⁴ nāmasataṃ, aññāni ca guṇato labbhamānāni nāmāni “buddhavevacanāni”ti veditabbāni. Sabbānipi dhammassa nāmāni “dhammavevacanāni”ti veditabbāni. Esa nayo sabbattha.

Tesu yaṃ kiñci vatthukāmassa yaṃ kiñci vadato sikkhāpaccakkhānaṃ hotīti tesu dvāvīsatiyā khettapadesu yaṃ kiñci ekaṃ padaṃ vatthukāmassa tato aññaṃ yaṃ kiñci padampi vacībhedaṃ katvā vadato khettapadantogatto

1. Sārattha-Ṭī 2. 81 piṭṭhe.

2. Vi 1. 32 piṭṭhe.

3. Sārattha-Ṭī 2. 71; Vimati-Ṭī 1. 135; Vajira-Ṭī 99 piṭṭhesu passitabbaṃ.

4. Ma 2. 48 piṭṭhe.

sikkhāpaccakkhānaṃ hotīti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti—sace paṇāyaṃ “buddhaṃ paccakkhāmi”ti vattukāmo padapaccābhaṭṭhaṃ katvā “paccakkhāmi buddhaṃ”ti vā vadeyya, milakkhabhāsādisu¹ vā aññatarabhāsāya samatthaṃ vadeyya, “buddhaṃ paccakkhāmi”ti vattukāmo uppaṭipāṭiyā “dhammaṃ paccakkhāmi”ti vā “sābrahma cāriṃ paccakkhāmi”ti vā vadeyya, seyyathāpi uttarimanussadhammavibhaṅge² “paṭhamāṃ jhānaṃ samāpajjāmi”ti vattukāmo “dutiyaṃ jhānaṃ”ti vadati. Sace “yassa vadati, so ayaṃ bhikkhubhāvaṃ caṇḍikāmo etamatthaṃ vadati”ti ettakamattampi jānāti, viraddhaṃ nāma natthi, khattameva oṭṭhaṃ, paccakkhātāva hoti sikkhā. Sakkattā vā brahmattā vā cutasatto viya cutova hoti sāsanaṃ.

Alanti³ hotu, pariyaṭṭanti attho. **Kiṃ nu meti** kiṃ mayhaṃ kiccaṃ, kiṃ karaṇīyaṃ, kiṃ sādhetabbanti attho. **Na mama**atthoti natthi mama attho. **Sumuttāhanti** suṭṭhu mutto ahaṃ. **Purimehi cuddasahi padehi**ti buddhādīhi sābrahmacāripariyantehi purimehi cuddasahi padehi. **Yannūnāhaṃ paccakkheyyanti** ettha “**yannūnā**”ti parivitakkadassane nipāto. Idaṃ vuttaṃ hoti—“sacāhaṃ buddhaṃ paccakkheyyaṃ, sādhu vaha me siyā”ti. **Ādisaddena** “paccakkhin”ti vā “paccakkhissāmi”ti vā “bhavissāmi”ti vā “homi”ti vā “jātomhi”ti vā “amhi”ti vā evaṃbhūtānaṃ gahaṇaṃ. Sace pana “ajja paṭṭhāya ‘gihi’ti maṃ dhārehi”ti vā “jānāhi”ti vā “sañjānāhi”ti vā “manasi karohi”ti vā vadati, ariyakena vā vadati, milakkhakena vā. Evametasmaṃ atthe vutte yassa vadati, sace so jānāti, paccakkhātā hoti sikkhā. Esa nayo sesesupi “upāsako”ti-ādīsu sattasu padesu. Ettha ca **ariyakam** nāma māgadhavohāro. **Milakkhakam** nāma anariyako andhadamiḷādi.

Akkharalikhanti “buddhaṃ paccakkhāmi”ti-ādinaṃ aññesaṃ dassanattam akkharalikhanaṃ. Adhippāyaviññāpakasū aṅgulisāṅkocanādiko hatthavikāro **hatthamuddā**, **hatthasaddo** cettha tadekadesesu aṅgulisu daṭṭhabbo “na bhuñjamāno sabbaṃ hatthaṃ mukhe pakkhipissāmi”ti-ādīsu⁴ viya. Tasmā adhippāyaviññāpakassa aṅgulisāṅkocanādinā hatthavikārassa dassanaṃ

1. “Milakkhabhāsāsū”ti bhavitabbaṃ (Vi-Ṭṭha 1. 213, 220; Sārattha-Ṭṭi 2. 81 piṭṭhesu passitabbaṃ.)

2. Vi 1. 134 piṭṭhe peyyāle.

3. Vi-Ṭṭha 1. 215 piṭṭhe.

4. Vi 2. 255 piṭṭhe.

hatthamuddādidassananti¹ evamettha attho daṭṭhabbo. **Ādisaddena** sīsakampanadassanādiṃ saṅgaṇhāti.

Ummattakakhittacittavedanāṭṭānanti ettha **ummattakoti**² pittummattako. **Khittacittoti** yakkhehi katacittavikkhepo, yakkhumattakoti vuttaṃ hoti. Ubhinnaṃ pana viseso anāpattivāre āvibhavissati. **Vedanāṭṭoti** balavatiyā dukkhavedanāya phuṭṭho mucchāpareto, tena vippalapantena paccakkhātāpi apaccakkhātāva hoti. **Manussajātiko hoti**ti sabhāgo vā visabhāgo vā gahaṭṭho vā pabbajito vā viññū yo koci manusso hoti. **Ummattakādīnanti** etthādisaddena khittacitta vedanāṭṭa devatā tiracchānagatānaṃ gahaṇaṃ. Tatra ummattakakhittacittavedanāṭṭatiracchānagatānaṃ santike paccakkhātāpi ajānanabhāvena apaccakkhātāva hoti. Devatāya pana santike atikhippaṃ jānanabhāvena. Devatā nāma mahāpaññā tihetukappaṭṭisandhikā atikhippaṃ jānanti, cittaṅca nāmetaṃ lahuparittaṃ, tasmā “cittalahukassa puggalassa cittavaseneva mā atikhippaṃ vināso aho”ti devatāya santike sikkhāpaccakkhānaṃ paṭikkhipi. Tena vuttaṃ “**na ca ummattakādīnaṃ aññātaro**”ti. **Dūtena vāti** “mama sikkhāpaccakkhānabhāvaṃ kathehī”ti mukhasāsanavasena dūtena vā. **Paṇṇena vāti** paṇṇe likhitvā paṇṇavasena paṇṇena vā.

Sace te sikkhāpaccakkhānabhāvaṃ jānantīti sambandho.

Āvajjanasamayeti atthābhogasamaye. Iminā taṃ khaṇaṃyeva pana apubbaṃ acarimaṃ dujjānanti dasseti. **Vacanānantaramevāti** vacanassa anantarameva, āvajjanasamayevāti attho. **Eva-saddena** pana cirena jānanaṃ paṭikkhipati. **Ukkaṇṭhitoti**³ anabhiratiyā imasmiṃ sāsane kicchajīvikaṃ patto. Atha vā “ajja yāmi, sve yāmi, ito yāmi, ettha yāmi”ti uddhaṃ kaṇḍaṃ katvā viharamāno vikkhitto, anekaggoti vuttaṃ hoti. Idaṅca “anabhirato sāmāñña cavitukāmo”ti-ādīnaṃ⁴ upalakkhaṇaṃ. **Yena kenaci -pa- jānantīti** tāva “ukkaṇṭhito”ti vā “gihibhāvaṃ patthe tī”ti vā “anabhirato”ti vā “sāmāñña cavitukāmo”ti vā yena kenaci ākārena sikkhāpaccakkhānabhāvaṃ jānanti. Idaṃ hi sikkhāpaccakkhānaṅca

1. Sārattha-Ṭī 2. 69 piṭṭhepi.

2. Vi-Ṭītha 1. 211 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭītha 1. 219 piṭṭhe.

4. Vi 1. 29 piṭṭhe.

upari abhūtārocanaduṭṭhullavācā-
 attakāmaduṭṭhadosabhūtārocanasikkhāpadāni ca ekaparichedāni,
 āvajjanasamaye ñāte eva sīsaṃ enti. “Kiṃ ayaṃ bhaṇatī”ti kaṅkhatā cirena
 ñāte sīsaṃ na enti. Tenāha **“atha aparabhāge”**ti-ādi. Atha dvinnāṃ
 ṭhitaṭṭhāne dvinnampi niyametvā “etesāṃ āroceṃ”ti vadati, tesu ekasmiṃ
 jānante pi dvīsu jānantesupi paccakkhātāva hoti sikkhā. Evaṃ sambahulesupi
 veditabbāṃ. **Vuttanayenā**ti “tassa vacanānantaran”ti-ādinā vuttena nayena.
Yo koci manussa jātikoti antamaso navakammikaṃ upādāya yo koci
 manusso. Vuttaṃ hetuṃ **samantapāsādikāyaṃ**—

“Sace pana anabhiratiyā pīlito sabhāge bhikkhū parisāṅkamāno ‘yo
 koci jānāhū’ti uccāsaddaṃ karonto ‘buddhaṃ paccakkhāmī’ti vadati,
 taṅca avidūre ṭhito navakammiko vā añño vā samayaññū puriso sutvā
 ‘ukkaṇṭhito ayaṃ samaṇo gihibhāvaṃ pattheti, sāsanato cuto’ti jānāti,
 paccakkhātāva hoti sikkhā”ti¹.

Sace vacanatthaṃ ñatvāpi “ayaṃ ukkaṇṭhito”ti vā “gihibhāvaṃ
 pattheti”ti vā na jānāti, apaccakkhātāva hoti sikkhā. Sace pana vacanatthaṃ
 ajānitvāpi “ukkaṇṭhito”ti vā “gihibhāvaṃ pattheti”ti vā jānāti paccakkhātāva
 hoti sikkhā. **Davāyapī**ti kilādhippāyenapi. **Cittādīnaṃ vā vassenā**ti cittādīnaṃ
 vā chaḷaṅgānaṃ vasena. Hoti cettha—

“Cittaṃ khettaṅca kālo ca, payogo puggalo tathā.

Vijānananti sikkhāya, paccakkhānaṃ chaḷaṅgikaṃ”ti.

Sabbaso vā pana apaccakkhānenāti “buddhaṃ paccakkhāmī”ti-ādīsu
 yena yena pariyāyena sikkhāpaccakkhānaṃ hoti, tato ekassapi
 paccakkhānassa abhāvena. Iminā pana “idaṃ padaṃ sāveśāmi, sikkhaṃ
 paccakkhāmī”ti evaṃ pavattacittuppādassa abhāvaṃ dasseti. Yassa hi
 evarūpo cittuppādo natthi, so sabbaso na paccakkhāti nāmāti.

Sikkhāpaccakkhānassāti “buddhaṃ paccakkhāmī”ti-

ādisikkhāpaccakkhānassa. **Atthabhūtaṃ ekaccaṃ dubbalyanti** “buddhaṃ
 paccakkhāmī”ti vadati viññāpeti, evampi bhikkhave dubbalyāvikammañceva
 hoti,

1. Vi-Ṭṭha 1. 214 piṭṭhe.

sikkhā ca paccakkhātā”ti-ādinā¹ vuttehi yehi vacanehi sikkhāpaccakkhānañceva hoti dubbalyāvikammañca, taṃ “buddhaṃ paccakkhāmī”ti-ādikaṃ atthabhūtaṃ dubbalyaṃ anāvikatvā. “Buddhaṃ paccakkhāmī”ti-ādimhi pana vutte sikkhāparipūraṇe dubbalabhāvassāpi gamyamānattā sikkhāpaccakkhānassa idaṃ dubbalyāvikammaṃ atthoti dāṭṭhabbaṃ. Ettha ca “atthabhūtaṃ”ti iminā “yannūnāhaṃ buddhaṃ paccakkheyyaṃ”ti-ādikaṃ dubbalyāvikammaṃ paṭikkhipati. Yena hi sikkhāpaccakkhānañceva hoti dubbalyāvikammañca, tadeva sikkhāpaccakkhānassa atthabhūtaṃ. Yena pana dubbalyāvikammameva hoti, na sikkhāpaccakkhānaṃ, na taṃ tassa atthabhūtaṃ.

Rāgapariyuṭṭhānena sadisabhāvāpattiyaṃ mithunānaṃ ayanti “**methuno**”ti dhammova vuccatīti āha “**rāgapariyuṭṭhānenā**”ti-ādi. Tattha **rāgapariyuṭṭhānenā**ti rāgassa pariyuṭṭhānena, methunarāgassa pavattiyaṃ pariyonaddhacittatāyāti attho. **Dhammoti** ajjhācāro. “Palambate vilambate”ti-ādīsu viya upasaggassa koci atthaviseso natthīti āha “**seveyyā**”ti. **Ajjhāpajjeyyā**ti abhibhuyya pajjeyya. **Sabbanti menā**ti paranimmitavasavatti -pa-cātumahārājikamanussitthināgagaruḷamāṇavikādīnaṃ sabbāsaṃ antimeṇa. **Tiracchānagatāyā**ti tiracchānesu uppannāya. Tenāha “**paṭisandhivasenā**”ti. Pārājikāya vatthubhūtā eva cettha tiracchānagatitthī “tiracchānagatā”ti gahetabbā, na sabbā. Tatrāyaṃ paricchedo—

“Apadānaṃ ahimacchā, dvipadānañca kukkuṭī.

Catuppadānaṃ majjārī, vatthu pārājikassimā”ti².

Tattha **ahiggahaṇa**na sabbāpi ajagaragonasādibhedā dīghajāti saṅgahitā. Tasmā dīghajātīsu yattha tiṇṇaṃ maggānaṃ aññatarasmiṃ sakkā tilaphalamattampi pavesetuṃ, sā pārājikavatthu, avasesā dukkaṭavattthūti veditabbā. **Macchaggaṇa**na sabbāpi macchakacchapamaṇḍūkādibhedā odakajāti saṅgahitā. Tatrāpi dīghajātiyaṃ vuttanayeneva pārājikavatthu ca dukkaṭavattthu ca veditabbaṃ. Ayaṃ pana viseso—pataṅgamukhamaṇḍūkā nāma honti, tesāṃ mukhasaṇṭhānaṃ mahantaṃ, chiddaṃ appakaṃ, tattha pavesanaṃ nappahoti, mukhasaṇṭhānaṃ pana vaṇasaṅkhepaṃ gacchati, tasmā taṃ thullaccayavattthūti

1. Vi 1. 33 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 1. 223 piṭṭhe.

veditabbaṃ. **Kukkuṭi**ggahaṇena sabbāpi kākakapotādibhedā pakkhiyāti saṅgahitā. Tatrāpi vuttanayeneva pārajikavatthu ca dukkaṭavattu ca veditabbaṃ. **Majjari**ggahaṇena sabbāpi rukkhasunakhamaṅgusagodhādibhedā catuppadaḍḍati saṅgahitā. Tatrāpi vuttanayeneva pārajikavatthu ca dukkaṭavattu ca veditabbaṃ.

Pārājiko hotīti¹ parājito hoti parājayam āpanno. Ayam hi **pārājika**saddo sikkhāpadāpattipuggalesu vattati. Tattha “aṭṭhānametaṃ ānanda anavakāso, yaṃ tathāgato vajjīnaṃ vā vajjiputtakānaṃ vā kāraṇā sāvakānaṃ pārajikaṃ sikkhāpadaṃ paññattaṃ samūhaneyyā”ti² evaṃ sikkhāpade vattamāno veditabbo. “Āpattiṃ tvaṃ bhikkhu āpanno pārajikan”ti³ evaṃ āpattiyaṃ. “Na mayaṃ pārajikā, yo avahaṭo, so pārajiko”ti⁴ evaṃ puggale vattamāno veditabbo. “Pārajikena dhammena anuddhamseyyā”ti-ādīsu⁵ pana dhamme vattatīti vadanti. Yasmā pana tattha “dhammo”ti katthaci āpatti, katthaci sikkhāpadameva adhippetam, tasmā so visuṃ na vattabbo. Tattha sikkhāpadaṃ yo taṃ atikkamati, taṃ parājeti, tasmā “**pārājikan**”ti vuccati. Āpatti pana yo naṃ ajjhāpajjati, taṃ parājeti, tasmā “**pārājikā**”ti vuccati. Puggalo yasmā parājito parājayamāpanno, tasmā “**pārājiko**”ti vuccati. Idha pana puggalo veditabboti āha “**pārājiko hoti**”ti-ādi. Imināpi idaṃ dasseti— “parājitasadde upasaggassa vuddhiṃ katvā, **ta**-kāraṇa ca **ka**-kāraṃ katvā **pārājiko** hotīti niddiṭṭho”ti.

Apalokaṇādi catubbidhampi⁶ saṅghakammaṃ sīmāparicchinnehi pakatattehi bhikkhūhi ekato kattabbattā **ekakammaṃ** nāma. Ādisaddena ekuddesasamasikkhatānaṃ gahaṇaṃ. Tattha pañcavidhopi pātimokkhuddeso ekato uddisittabbattā **ekuddeso** nāma. Nahāpitapubbakādīnaṃ viya odissa⁷ anuññātaṃ ṭhapetvā avasesaṃ sabbampi sikkhāpadaṃ sabbehipi lajjipuggalehi samaṃ sikkhitabbabhāvato **samasikkhatā** nāma. Yasmā sabbepi lajjino

1. Vi-Ṭṭha 1. 223 piṭṭhe.

2. Vi 1. 27 piṭṭhe.

3. Vi 1. 42 piṭṭhe.

4. Vi 1. 81 piṭṭhe.

5. Vi 1. 249 piṭṭhe.

6. Vi-Ṭṭha 1. 224 piṭṭhe.

7. Odhisa (Sārattha-Ṭṭi 2. 86 piṭṭhe.)

etesu ekakammādīsu saha vasanti, na ekopi tato bahiddhā sandissati, tasmā tāni sabbānīpi gahetvā ekakammādiko tividhopi **saṁvāso** nāmāti āha “so ca vuttappakāro saṁvāso tena puggalena saddhim natthi, tena kāraṇena so pārājiko puggalo ‘asaṁvāso’ti vuccatī”ti¹.

Idāni yasmā na kevalaṁ manussitthiyā eva nimittaṁ pārājikavatthu, atha kho amanussitthitiracchānagatitthīnampi. Na ca itthiyā eva, atha kho ubhatobyañjanakapaṇḍakapurisānampi, tasmā te satte, tesaṁca yaṁ yaṁ nimittaṁ vatthu hoti, taṁ taṁ nimittaṁ, tattha ca yathā paṭisevanto pārājiko hoti, taṁca sabbaṁ vitthāretvā dassetuṁ “**ayaṁ panettha vinicchayo**”ti-ādimāha. **Etthāti** imasmiṁ sikkhāpade. **Tesūti** ye tiṁsa maggā vuttā, tesu. **Attano vāti** lambimudupiṭṭhike sandhāya vuttaṁ. **Santhatassa vāti**² yena kenaci vatthena vā paṇṇena vā vākapatṭena vā cammena vā tipusīsādīnaṁ paṭṭena vā paliveṭhetvā, anto vā pavesetvā paṭicchannassa. **Akkhāyitassa vāti** soṇasiṅgālādīhi akkhāditassa. **Yebhuyyena akkhāyitassāti** yāva upaḍḍhakkhāyito nāma na hoti, evaṁ akkhāditassa. **Allokāseti** tintokāse. **Santhatanti** tesameva vatthādīnaṁ yena kenaci paṭicchanaṁ. Ayaṁ hettha saṅkhepattho—na hettha anupādinnaṁ anupādinnaṁ chupati, mutti atthi, atha kho upādinnaṁ vā anupādinnaṁ ghaṭṭiyatu, anupādinnaṁ vā upādinnaṁ, anupādinnaṁ vā anupādinnaṁ, upādinnaṁ vā upādinnaṁ. Sace yattake pavitṭhe pārājikaṁ hotīti vuttaṁ, tattakaṁ sevanacittena paveseti, sabbatthāyaṁ pārājikāpattiṁ āpanno nāma hotīti².

Evaṁ sevanacitteneva pavesentassa āpattiṁ dassetvā idāni yasmā taṁ pavesanaṁ nāma na kevalaṁ attūpakkameneva, parūpakkamēnāpi hoti. Tatrāpi sādiyantasseva āpatti paṭisevanacittasamaṅgissa, na itarassāti dassetuṁ “**parena vā**”ti-ādimāha. Tattha **parenāti** bhikkhupaccatthikādīnā yena kenaci aññena. **Pavesanapavitṭthāṭṭhita-uddharāṇesūti** ettha aggato³ yāva mūlā pavesanaṁ **pavesanaṁ** nāma. Aṅgajātassa yattakaṁ ṭhānaṁ pavesanārahaṁ, tattakaṁ anavasesato pavitṭhaṁ **pavitṭhaṁ** nāma.

1. Vi-Ṭṭha 1. 224 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 1. 231 piṭṭhe.

3. Sārattha-Ṭī 2. 88 piṭṭhe.

Evam paviṭṭhassa uddharaṇārambhato antarā ṭhitakālo **ṭhitam** nāma. **Samantapāsādikāyaṃ**¹ pana mātugāmassa sukkavisaṭṭhiṃ patvā sabbathā vāyāmato oramitvā ṭhitakālaṃ sandhāya “sukkavisaṭṭhisamaye”ti vuttam. **Uddharaṇam** nāma yāva aggā nīharaṇakālo. **Sādiyatī**ti sevanacittam upaṭṭhapeti. **Asādhāraṇavinicchayoti** adinnādānādīhi sabbehi sikkhāpadehi asādhāraṇo vinicchayo.

Sādhāraṇavinicchayattha parivāravasena sādhāraṇavinicchayattham. **Mātikā**ti mātā, janettīti attho. Nīdadāti desanaṃ desavasena aviditaṃ viditaṃ katvā nidassetīti **nīdānam**. Paññāpīyatīti **paññatti**, tassā pakāro **paññattividhi**. Aṅgehi gameti ñāpetīti **aṅgam**, kāraṇam. Samuṭṭhahanti āpattiyo etenāti **samuṭṭhānam**, uppattikāraṇam, tassa vidhi **samuṭṭhānavidhi**. **Vajjakammappabhedañcā**ti ettha **pabhedasaddo** paccekam yojetabbo “vajjappabhedaṃ, kammappabhedañcā”ti. **Tattha tatthā**ti tasmiṃ tasmiṃ sikkhāpade.

Paññattiṭṭhānanti paññattiṭṭhapanassa, ṭhānam, sikkhāpadānam paññattidesoti attho. **Puggaloti** ettha ādikammikoyeva adhippetoti āha “**puggalo nāma yaṃ yaṃ ārabha taṃ taṃ sikkhāpadaṃ paññattan**”ti, so so puggaloti adhippāyo. Honti cettha—

“Sudinno dhaniyo samba-hulā vaggumudantikā.
Seyyasako udāyi cā-ḷavakā channamettiyā.

Devadatta’ssajipunabbasu-chabbaggiyo’pananda’ññataropi ca.
Hatthako cānuruddho ca, sattarasa cūḷapanthako.

Belatṭhasīso cānando, sāgatoriṭṭhanāmako.
Nandattherena tevīsa, bhikkhūnam ādikammikā.

Sundarīnandā thullanandā, chabbaggiyaññatarāpi ca.
Caṇḍakālī sambahulā, dve ca bhikkhuniyo parā.
Bhikkhunīnam tu satteva, honti tā ādikammikā”ti.

Tassa tassa puggalassāti yaṃ yaṃ sudinnādikaṃ puggalaṃ ārabha sikkhāpadaṃ paññattaṃ, tassa tassa puggalassa. **Paññatti**ti paṭhamapaññatti. Paṭhamapaññattiyā

pacchā ṭhapitā paññatti **anupaññatti**. Anuppanne dose ṭhapitā paññatti **anuppannapaññatti**. Sabbattha majjhimadesse ceva paccantimesu janapadesu cāti sabbesu padasesu ṭhapitā paññatti **sabbatthapaññatti**. Majjhimadesseveva ṭhapitā paññatti **padesapaññatti**. Bhikkhūnañceva bhikkhunīnañca sādharāṇabhūtā paññatti **sādhāraṇapaññatti**. Suddhabhikkhūnameva, suddhabhikkhunīnaṃ vā paññattaṃ sikkhāpadaṃ **asādhāraṇapaññatti**. Ubhinnampi paññatti **ubhatopaññatti**. Vinayadharapañcamenāti anussāvanakācariyapañcamena. **Gaṇaṅgaṇūpāhanāti**¹ catuppaṭaḷato paṭṭhāya katā upāhanā, na ekadvitipaṭaḷā. **Cammattharaṇanti** attharitaḍḍhaṃ cammaṃ. **Etesaṃ vasena catubbidhā padesapaññatti nāmāti** etesaṃ vasena catubbidhā paññatti majjhimadesseveva paññattāti padesapaññatti nāma. Tenevāha “**majjhimadesseveva hī**”ti-ādi. Yasmā majjhimadesseveva yathāvuttavattuvitikkame āpatti hoti, na paccantimajanapade, tasmā padesapaññattīti attho. **Dhuvanhānaṃ paṭikkhepamattanti** niccanahānappaṭisedhanameva. Ettha ca **mattasaddena aññāni tīni** sikkhāpadāni paṭikkhipati. Tāni hi “**anujānāmi bhikkhave** sabbapaccantimesu janapadesu vinayadharapañcamena gaṇena upasampadan”ti-ādinā² **cammakkhandhake** āgatāni. Tenevāha “**tato aññā padesapaññatti nāma natthī**”ti. **Sabbānīti** kato avasesāni sabbāni sikkhāpadāni. **Tasmāti** yasmā anuppannapaññatti atṭhagarudhammasena bhikkhunīnaṃyeva āgatā, yasmā ca dhuvanhānaṃ paṭikkhepamattaṃ ṭhapetvā pātimokkhe sabbāni sikkhāpadāni sabbatthapaññattiyeva honti, yasmā ca sādharāṇapaññattidukañca ekatopaññattidukañca byañjanamattaṃ nānaṃ, atthato ekaṃ, tasmā. **Sabbatthāti** sabbesu sikkhāpadesu. Āpattibhedo hettha uttarapadalopena “**āpattī**”ti vuttoti āha “**āpattīti ubbappayogādivasena āpattibhedo**”ti. **Sīla-ācāradiṭṭhi-ājīvavipattīnanti** ettha paṭhamā dve āpattikkhandhā sīlavipatti nāma, avasesā pañca ācāravipatti nāma, micchādiṭṭhi ca antaggāhikādiṭṭhi ca diṭṭhivipatti nāma, ājīvahetu paññattāni cha sikkhāpadāni ājīvavipatti nama, iti imāsaṃ sīla-ācāradiṭṭhi-ājīvavipattīnaṃ aññatarāti attho.

Na kevalaṃ yathāvuttanayeneva vuccantīti āha “**yāni sikkhāpadasamuṭṭhānānīti** **vuccantī**”ti. Etāni hi kiñcāpi āpattiyaṃ samuṭṭhānāni,

1. Gaṇaṅgaṇūpāhanāti (Kaṅkhāyojanāmahāṭikā.)

2. Vi 3. 207 piṭṭhe.

na sikkhāpadassa, vohārasukhatthaṃ panevaṃ vuccantīti. **Tatthāti** tesu chasu samuṭṭhānesu. **Tesūti** sacittakācittakesu. Ekaṃ samuṭṭhānaṃ uppattikāraṇaṃ etissāti **ekasamuṭṭhānā**, ekena vā samuṭṭhānaṃ etissāti **ekasamuṭṭhānā**. “**Dvisamuṭṭhānā**”ti-ādīsupi eveda nayo.

Samuṭṭhānavasenāti samuṭṭhānasāvasena. Paṭhamapārājikaṃ samuṭṭhānaṃ etissāti **paṭhamapārājikasamuṭṭhānā**. Tathā “**adinnādānasamuṭṭhānā**”ti-ādīsupi.

Sayaṃ pathavikhaṇane kāyena, pare āṇāpetvā khaṇāpane vācāya ca āpattisambhavato “**pathavikhaṇanādīsu viyā**”ti vuttaṃ. **Ādisaddena** adinnādānādīnaṃ pariggaho. Paṭhamakathināpatti kāyavācato kattabbaṃ adhiṭṭhānaṃ vā vikappanaṃ vā akarontassa hoti, no karontassāti āha “**paṭhamakathināpatti viyā**”ti. Aññātikāya bhikkhuniyā hatthato cīvarappaṭiggahaṇāpatti tassā hatthato cīvaraṃ paṭiggahaṇantassa, parivattakaṃ adentassa ca hotīti **kiriyaṅkiriyaṭo samuṭṭhāti**. “**Siyā karontassā**”ti-ādīsu **siyāti** “siyā kho pana te brāhmaṇa evamassā”ti-ādīsu¹ viya “kadāci”ti iminā samānattho nipāto. Rūpiyappaṭiggahaṇāpatti² siyā kiriya gahaṇena āpajjana to, siyā akiriya paṭikkhepassa akaraṇatoti āha “**rūpiyappaṭiggahaṇāpatti viyā**”ti. Kuṭikārāpatti vatthum desāpetvā pamāṇātikantakaraṇe karontassa siyā, adesāpetvā pana pamāṇātikantakaraṇe pamāṇayuttaṃ vā karontassa ca akarontassa ca siyāti āha “**kuṭikārāpatti viyā**”ti.

Saññāya abhāvena vimokkho assāti **saññāvimokkhoti** majjhēpadalopasamāso daṭṭhabboti āha “**yato vītikkamasaññā yā**”ti-ādī. **Itarā** nāma yato vītikkamasaññāya abhāvena na muccati, sā itarasaddassa vuttappaṭiyogivisayattā. **Yā acittakena vā sacittakamissakena vā samuṭṭhātīti** yā āpatti kadāci acittakena vā kadāci sacittakamissakena vā samuṭṭhānena samuṭṭhāti. Ettha ca saññādukaṃ anāpattimukhena vuttaṃ, sacittakadukaṃ āpattimukhenāti daṭṭhabbaṃ.

1. Dī 1. 128 piṭṭhe. (Thokaṃ visadisam)

2. Vi 1. 344 piṭṭhe.

Yassā sacittakapakkhe cittaṃ akusalameva hotīti yassā sacittakāya āpattiya cittaṃ akusalameva hoti, yassā ca sacittakācittakasaṅkhātāya surāpānādi-acittakāya āpattiya vatthuvijānanacittena sacittakapakkhe cittaṃ akusalameva hoti, **ayaṃ lokavajjā**. “Sacittakapakkhe”ti hi idaṃ vacanaṃ sacittakācittakaṃ sandhāya vuttaṃ. Na hi ekaṃsato sacittakassa “sacittakapakkhe”ti visesane payojanaṃ atthīti. Yaṃ panettha **gaṇṭhipade** “surāpānasmiṃ hi ‘surā’ti vā ‘na vaṭṭatī’ti vā jānitvā pivane akusalamevā”ti vuttaṃ. Tattha “na vaṭṭatīti vā jānitvā”ti vuttavacanaṃ na yujjati paṇṇattivajjassāpi lokavajjabhāvappasaṅgato. Yassā pana “sacittakapakkhe cittaṃ akusalamevā”ti niyamo natthi, sā paṇṇattivajjāti imamatthaṃ dassento āha “**sesā paṇṇattivajjā**”ti. Tathā hi tassā vatthuvijānanacittena sacittakapakkhe cittaṃ siyā kusalaṃ, siyā akusalaṃ, siyā abyākatanti “akusalamevā”ti niyamo natthi. **Ubhayattha āpajjitabbā**ti kāyadvāre, vacīdvāre cāti ubhayattha āpajjitabbā āpatti, tā pana adinnādānādayo. **1”Manodvāre āpatti nāma natthī”**ti idaṃ yebhuyyavasena vuttaṃ upanikkhittasādiyanādīsu āpattisambhavatoti¹ daṭṭhabbaṃ.

Akusalacitto vā āpajjatiti pārājika sukkavisatṭhi kāyasamsagga duṭṭhulla attakāmapāricariya duṭṭhadosa saṅghabheda ppahāradāna talasattikādibhedanā āpattiṃ akusalacitto āpajjati. Anupasampannaṃ padasodhammaṃ vācento, mātugāmassa dhammaṃ desentoti evarūpaṃ āpattiṃ **kusalacitto āpajjati**. Asañciccahaseyyādīnā **abyākatacitto āpajjati**. Yaṃ arahā āpajjati, sabbaṃ abyākatacittova āpajjati. Tenāha “**kusalābyākatacitto vā**”ti.

Dukkhavedanāsamaṅgī vāti duṭṭhadosādibhedanā āpattiṃ āpajjanto dukkhavedanāsamaṅgī āpajjati. Methunadhammādibhedanā pana **sukhavedanāsamaṅgī āpajjati**. Yaṃ sukhavedanāsamaṅgī āpajjati, taṃyeva majjhato hutvā āpajjanto **adukkhamasukhavedanāsamaṅgī āpajjati**. Tenāha “**itaravedanādvayasamaṅgī vā**”ti. Idampi ca tikadvayaṃ yebhuyyavaseneva vuttaṃ.

1-1. Mahāṭīkāyaṃ ayaṃ vinicchayo nānāyehi paṭikkhitto.

nipajjitvā nirodhasamāpanno hi acittako avedano sahaseyyāpattim āpajjatīti. Kiñcāpi evaṃ aniyamena vuttaṃ, vireso panettha atthīti dassetuṃ **“evaṃ santepī”**ti-ādi vuttaṃ. Evaṃ santepīti hi viśesābhidhānanimittābhyūpagameva yujjati. **Sabbesaṃ vasena tīṇi cittānī**ti kusalākusalābyākatānaṃ vasena padasodhammādīsu tīṇi cittāni.

Idāni taṃ yathāvuttanidānādivedanāttikapariyosānaṃ sattarasappakāraṃ imasmiṃ sikkhāpade yojetuṃ **“idha panā”**ti-ādimāha. **Idhāti** imasmiṃ paṭhamapārājikasikkhāpade. **Vesāliyanti** evaṃnāmake itthiliṅgavasena pavattavohāre nagare. Taṃ hi nagaraṃ tikkhattuṃ pākāraparikkhepavaḍḍhanena visālībhūtattā **“vesālī”**ti vuccati. Idampi ca nagaraṃ sabbaññutaṃ sampatteyeva sammāsambuddhe sabbākāravepullattaṃ pattanti veditabbaṃ. **“Sikkhaṃ apaccakkhāyā”**ti ca **“antamaso tiracchānagatāyapī”**ti ca dve anupaññattiyoti makkaṭṭivajjiputtakavattthūnaṃ vasena vuttā. “Antamaso tiracchānagatāyā”ti ca sikkhaṃ apaccakkhāyā”ti ca imā dve anupaññattiyoti. **Āpattikarā ca hotīti** paṭhamapaññattito visumyevāpattikarā ca hoti. **Aññavādakasikkhāpadādīsu viyāti** aññavādakasikkhāpadādīsu “vihesake”ti-ādikā¹ viyāti attho. **Ādisaddena** ujjhāpanakassa pariggaho. Ettha hi aññavādakādito visumyeva vihesakādīsupi pācittiyaṃ hoti. Yathāha “ropite vihesake saṃghamajjhe vatthusmiṃ vā āpattiyā vā anuyuñjijyamāno taṃ nakathetukāmo taṃ na-ugghāṭetukāmo tuṇhībhūto saṃghaṃ viheseti, āpatti pācittiyassā”ti-ādi¹. Supinante vijjamānāpi mocanassādacetanā abbohārikattā anāpattikarāti āha **“aññatrasupinantāti-ādikā viyā”**ti. Tathā hi thinamiddhena abhibhūtattā supine cittaṃ abbohārikaṃ, cittassa abbohārikattā opakkamanakiriyāpavattanikāpi cetanā abbohārikā. Vuttaṃ hetuṃ “atthesā bhikkhave cetanā, sā ca kho abbohārikā”ti², tasmā “aññatra supinanta”ti ayaṃ anupaññatti anāpattikarā jātā. **Ādisaddena** “aññatra adhimānā”ti-ādikā³ saṅgaṇhāti. **Adinnādānādīsu viyāti**

1. Vi 2. 55 piṭṭhe.

2. Vi 1. 153 piṭṭhe.

3. Vi 1. 117 piṭṭhe.

adinnādānādīsu “araññā vā”¹ti-ādikā¹ viyāti attho. Ettha pana ādisaddena paṭhamapārājikādīnaṃ saṅgaho. Ettha hi “tañca kho gāme, no araññe”²ti-ādinā² nayena lesaṃ oḍḍentānaṃ lesapidahanattham “araññā vā”³ti-ādikā anupaññatti vuttāti upatthambhakarāva hoti. Teneva hi “nanu āvuso tathevetam hoti”²ti² bhikkhūhi vuttam.

Vuttappakāre maggeti “manussāmanussatiracchānagatavasenā”³ti-ādinā³ vuttappakāre tiṃsamagge. Imassa pana “chinne”⁴ti iminā sambandho. **Tacāḍīni anavasesetvāti** nimittappadese bahi ṭhitāni chavicammāni anavasesetvā. **Nimittasaṅghānamattam paññāyatīti** nimittamaṃsassa, pana abbhantare chavicammassa ca vijjamānattā vuttam. **Cammakhilanti** cammakkaṇḍam. “Uṇṇigaṇḍo”⁴tipi⁴ vadanti. Tam hi nimitte jātattā nimittameva. Tenāha “sevanacitte sati pārājikan”⁵ti. **Sevanacitteti** methunasevanacitte. Kāyasaṃsaggasevanacitte pana sati saṅghādisesova. Naṭṭho kāyappasādo etthāti **naṭṭhakāyappasādam**, sukkhapīlakaṃ vā matacammam vāti attho. Mate akkhāyite, yebhuyyena akkhāyite ca pārājikāpatti⁵ vacanato pana naṭṭhakāyappasādepi itthinimitte pavesentassa pārājikāpattiyeva. **Nimittasaṅghānamattampi anavasesetvāti** nimittākārena ṭhitam yathāvuttanimittamāṃsādimpī anavasesetvā. **Vaṇasaṅkhepavasenāti** vaṇasaṅgahavasena. Vaṇe thullaccayañca “amaggena amaggaṃ paveseti, āpatti thullaccayassā”⁶ti⁶ imassa suttassa vasena veditabban. Tasmiṃ hi sutte dvīsu sambhinnavaṇesu ekena vaṇena pavesetvā dutiyena nīharantassa thullaccayaṃ vuttam. Vuttam hi **samantapāsādikāyaṃ** “imassa suttassa anulomavasena sabbattha vaṇasaṅkhepe thullaccayaṃ veditabban”⁷ti⁷. Manussānaṃ pana akkhi-ādayopi vaṇasaṅgahaṃ gacchantīti vaṇena ekaparicchedam katvā dassento “tathā”⁸ti-ādimāha. Tesam vaṇasaṅgaho “navadvāro mahāvaṇo”⁸ti⁸ evamādisuttānusārena veditabbo. Tattha **manussānanti** itthipurisapaṇḍaka-ubhatobyañjanakavasena catubbidhānaṃ manussānaṃ.

1. Vi 1. 56 piṭṭhe.

3. Kaṅkhā-Ṭṭha 109 piṭṭhe.

5. Vi 1. 38 piṭṭhe.

7. Vi-Ṭṭha 1. 233 piṭṭhe.

2. Vi 1. 55 piṭṭhe.

4. Sārattha-Ṭṭi 2. 83; Vimati-Ṭṭi 1. 139 piṭṭhesu.

6. Vi 1. 41 piṭṭhe.

8. Khu 11. 78 piṭṭhe Milindapañhe.

Vatthikosesūti vatthipuṭesu purisānaṃ aṅgajātakosesu. **Hatthi-assādīnaṃ** **tiracchānānaṃ** hatthi-assaṅgaḍḍarabha-oṭṭhamahimsādināṃ tiracchānagatānaṃ. **Tiracchānānaṃ** **panāti** sabbesampi tiracchānagatānaṃ. **Sabbesanti** yathāvuttamanussādināṃ sabbesaṃ.

Evam jīvamānakasarīre labbhamānaṃ āpattivisesaṃ dassetvā idāni matasarīre labbhamānaṃ āpattivisesaṃ dassetuṃ “**matasarīre**”ti-ādimāha. Vaccamaggapassāvamaggamukhamaggānaṃ catūsu koṭṭhāsesu dve koṭṭhāse ṭhapetvā yadā apare dve koṭṭhāsā khādītā tadā **upaḍḍhakkhāyitaṃ** nāma hoti. **Na kuthitaṃ** **hotīti** uddhumātakādibhāvena kuthitaṃ na hoti, allanti attho. Yadā¹ pana sarīraṃ uddhumātakam hoti kuthitaṃ nīlamakkhikasamākiṇṇaṃ kimikulasamākulaṃ navahi vaṇamukhehi paggaḷitapubbakuṇapabhāvena upagantumpi asakkuṇeyyaṃ, tadā pārājikavatthuṇa thullaccayavatthuṇa vijahati, dukkaṭavatthumeva hotīti āha “**kuthite dukkaṭaṃ**”ti. **Kuthiteti** uddhumātakabhāvappatte. Īdise hi sarīre yattha katthaci upakkamato dukkaṭaṃ. **Tathā vaṭṭakate mukhe acchupantaṃ aṅgajātaṃ pavesentassāti**² vivaṭe mukhe cattāri passāni, tālukaṇa apphusantaṃ aṅgajātaṃ pavesentassa dukkaṭanti attho. Sace pana heṭṭhā vā upari vā ubhayapassehi vā chupantaṃ paveseti, pārājikaṃ. Catūhi passehi acchupantaṃ pavesetvā abbhantare tālukaṃ chupati, pārājikameva. Bahi nikkhanta jivhāya vā dantesu vā aṅgajātaṃ pavesentassa thullaccayanti sambandho. Jīvamānakasarīrepi bahi nikkhanta jivhāya thullaccayameva. Yadi pana bahi jivhāya paliveṭhetvā antomukhaṃ paveseti, pārājikameva. Yadi pana dantā suphusitā, antomukhe okāso natthi, dantā ca bahi oṭṭhamamsena paṭicchannā, tattha vātena asamphuṭṭhaṃ allokāsaṃ tilaphalamattampi pavesentassa pārājikameva. Uppāṭite pana oṭṭhamamse dantesueva upakkamantassa thullaccayaṃ. Yopi danto bahi nikkhamanto tiṭṭhati, na sakkā oṭṭhehi pidahituṃ, tatthāpi ese va nayo.

Vedanāya aṭṭo pīḷito **vedanāṭṭo**. **Ummattakoti**³ cettha pīṭummattako adhippetoti āha “**yo pittavasena**”ti-ādi.

1. Vi-Ṭṭha 1. 229 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 1. 241 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 1. 223 piṭṭhe.

Pittavasenāti baddhapittavasena. Tasmim̐ hi baddhapitte pittakosato calitvā bahi nikkhamante sattā ummattakā honti, vipallatthasaññā hirottappaṃ chaḍḍetvā asāruppacariyaṃ caranti, lahukagarukāni sikkhāpadāni maddantāpi na jānanti, bhesajjakiriyāyapi atekicchā honti, evarūpassa ummattakassa anāpatti. Abaddhapittaṃ pana lohitaṃ viya sabbaṅgagataṃ, tamhi kupite sattānaṃ kaṇḍukacchusarīrakampādīni honti, tāni bhesajjakiriyāya vūpasamanti. Tena vuttaṃ “baddhapittavasenā”ti.

Khittacitto nāma vissatṭhacitto yakkhummattako vuccatīti āha “**yakkhehi katacittavikkhepo khittacitto**”ti. Yakkhā¹ kira bheravāni ārammaṇāni dassetvā mukhena hatthaṃ pavesetvā, hadayarūpaṃ vā maddantā satte vikkhittacitte vipallatthasaññe karonti, evarūpassa khittacittassa anāpatti. Tesāṃ pana ubhinnaṃ ayaṃ viseso—pittummattako niccameva ummattako hoti, pakatisaññaṃ na labhati. Yakkhummattako antaranārā pakatisaññaṃ paṭilabhati. Idha pana pittummattako vā hotu, yakkhummattako vā, yo sabbaso muṭṭhassati kiñci na jānāti, aggimpi suvaṇṇampi gūthampi candanampi ekasadiṣaṃ maddantova vicarati, evarūpassa anāpatti. Antaranārā pakatisaññaṃ paṭilabhitvā ñatvā karontassa pana āpattiyeva. Tenāha “**dvinnampi ca etesan**”ti.

Adhimattavedanāyāti adhikappamāṇāya dukkavedanāya. Ādikamme niyutto **ādikammiko**, yo ca ādikamme niyutto, so tasmim̐ kamme ādibhūto hotīti āha “**yo**”ti-ādi. Idha pana sudinnatthero ādikammiko, tassa anāpatti. Avasesānaṃ makkaṭisamaṇavajjiputtakādīnaṃ āpattiyeva. **Paṭipādanāṃ** sampādanāṃ. Karontoyeva hi taṃ āpajjatīti **kiriyaṃ**. Idaṃ² pana yebhuyyavasena vuttaṃ methunadhamme parūpakkame sati sādiyantassa akiriyasamuṭṭhānabhāvato. Methunappaṭisaṃyuttāya hi kāmasaññāya abhāvena muccanato **saññāvimokkhaṃ**. “Anāpatti ajānantassa, asādiyantassa”ti³ hi vuttaṃ. Methunacitteneva naṃ āpajjati, na vinā cittenāti **sacittakaṃ**. Rāgavaseneva āpajjitabbato **lokavajjaṃ**. Kāyadvāreneva samuṭṭhānato **kāyakammaṃ**. Cittāṃ panettha aṅgamattaṃ hoti, na tassa vasena kammabhāvo labbhati.

1. Vi-Ṭṭha 1. 233 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭī 2. 98 piṭṭhe.

3. Vi 1. 41 piṭṭhe.

Lobhacitteneva āpajjitabbato **akusalacittam**. Sukhasamaṅgī vā upekkhāsamaṅgī vā āpajjatīti **dvivedanam**. Nanu samuṭṭhānādīni āpattiyā honti, na sikkhāpadassa, atha kasmā sikkhāpadassa samuṭṭhānādīni vuttānīti āha “**imāni ca samuṭṭhānādīni nāmā**”ti-ādi. **Āpattiyā hontīti** ajjhācārassa honti.

Munanato anumunanato **muti**, ñāṇam, tam etassa atthīti **mutimā**, ñāṇavāti attho.

Paṭhamapārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Dutiyapārājikavaṇṇanā

Etthāti etesu dvīsu. Ekakuṭṭikādibhedo sabbopi gāmoti veditabboti sambandho. Tattha **ekakuṭṭikādibhedoti** yasmim gāme ekā eva kuṭṭi ekaṁ gehaṁ seyyathāpi malayajanapade, ayaṁ **ekakuṭṭiko** gāmo nāma. **Ādisaddena** “dvikuṭṭikopi gāmo, tikkuṭṭikopi gāmo, catukkuṭṭikopi gāmo”ti¹ vuttappabhedam saṅgaṇhāti. Abhinavaniviṭṭho ekakuṭṭikādigāmo pana yāva manussā pavisitvā vāsam na kappenti, tāva gāmasaṅkham na gacchati. Kimbhūtoti āha “**parikkhitto vā**”ti-ādi. Tattha **parikkhitto** nāma iṭṭhakapākāram ādim katvā antamaso kaṇṭakasākhāhipi parikkhitto. Tabbiparīto **aparikkhitto**. **Amanusso** nāma yo sabbaso vā manussānam abhāvena yakkhapariggahabhūto, yato vā manussā kenaci karaṇīyena punapi āgantukāmā eva apakkantā, yato pana nirapekkhā hutvā pakkamanti, so gāmasaṅkham na gacchati. Na kevalam ekakuṭṭikādibhedovāti āha “**antamaso**”ti-ādi. **Yo koci satthopīti** jaṅghasatthasakaṭṭasatthādīsu yo koci satthopī. Imasmim sikkhāpade nigamanagarāni viya gāmaggaṇeneva gāmūpacāropi saṅgahitoti āha “**ṭhapetvā gāmañca gāmūpacārañca**”ti. Aññathā pana mātīkāya anavasesato avahāraṭṭhānapariggaho kato nāma na hoti, na ca buddhā sāvasesam pārājikam paññāpenti.

Tatthāti tesu gāmagāmūpacāresu. **Dvāreti** nibbakosassa udakapatanaṭṭhānato abbhantare. **Antogeheti** pamukhassa abbhantare.

1. Vi 1. 56 piṭṭhe.

kataparikkhepoti pākāravati-ādīhi kataparikkhepo. Suppapatanādi paricchedo panettha aparikkhittagharāṃ sandhāya vutto. Na kevalaṃ gharassa purato, atha kho samantato tattakova paricchedo gharūpacāro nāmāti gahetabbaṃ. **“Purato”**ti-ādikaṃ pana lokiyeḥi tathākaraṇato vuttaṃ. **Thāmamajjhimassāti** majjhimathāmassa, neva appathāmassa, na mahāthāmassāti vuttaṃ hoti. **“Yathā taruṇamanussā”**ti-ādinā yathā mātugāmo kāke uddāpento¹ ujukameva hatthaṃ ukkhipitvā leḍḍum khipati, yathā ca udakukkhepe udakaṃ khipanti, evaṃ khittassa leḍḍussa patitaṭṭhānaṃ paṭikkhipati. **Pavattitvāti** luṭhitvā, parivattitvāti vuttaṃ hoti. **Tassa sace dve indakhilā hontī**² tassa parikkhittassa gāmassa sace anurādhapurasseva dve ummārā honti. Yassa pana eko, tassa gāmadvārabāhānaṃ vemajjhe ṭhitassa leḍḍupātabbhantaraṃ **gāmūpacāro** nāma. Yatra pana indakhilo natthi, tatra gāmadvārabāhānaṃ vemajjhaṃ. Yatra dvārabāhāpi natthi, tattha ubhosu passesu vatiyā vā pākārassa vā koṭivemajjhaṃva indakhilāṭṭhāniyattā indakhiloti gahetabbaṃ. Yo pana gāmo pubbe mahā hutvā pacchā kulesu natṭhesu appako hoti, so gharūpacārato leḍḍupāteneva paricchinditabbo. Purimaparicchedo panassa parikkhittassāpi aparikkhittassāpi appamāṇamevāti. Nanu cetāṃ aparikkhittassa upacāradassanaṃ padabhājanena viruddhamiva dissati. Tattha hi **“gāmūpacāro nāma parikkhittassa gāmassa indakhile ṭhitassa majjhimassa purisassa leḍḍupāto”**ti³ vatvā **“aparikkhittassa gāmassa gharūpacāre ṭhitassa majjhimassa purisassa leḍḍupāto”**ti³ ettakameva vutaṃ, na pana taṃ leḍḍupātaṃ gāmasaṅkhepaṃ katvā tato paraṃ gāmūpacāroti vuttoti āha **“padabhājanepi hi imināva nayena attho veditabbo”**ti.

Ayamettha adhippāyo⁴—idha gāmo nāma duvidho hoti parikkhitto ca aparikkhitto ca. Tatra parikkhittassa parikkhepoyeva paricchedo. Tasmā tassa visum paricchedaṃ avatvā **“gāmūpacāro nāma parikkhittassa gāmassa indakhile ṭhitassa majjhimassa purisassa leḍḍupāto”**ti pāliyaṃ¹ vuttaṃ. Aparikkhittassa pana gāmassa gāmaparicchedo vattabbo. Tasmā

1. Vuṭṭhāpento (Ka), Vi-Ṭṭha 1. 259 piṭṭhe passitabbaṃ.

3. Vi 1. 56 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 1. 259 piṭṭhe.

4. Vi-Ṭṭha 1. 260 piṭṭhe.

tassa gāmassa gāmaparicchedadassanattamāṃ “aparikkhittassa gāmassa gharūpacāre ṭhitassa majjhimassa purisassa leḍḍupāto”¹ti vuttamā. Gāmaparicchede ca dassite gāmūpacāralakkhaṇam pubbe vuttanayeneva sakkā nātunti puna “tattha ṭhitassa majjhimassa purisassa leḍḍupāto”ti na vuttamā, attho pana tatthāpi ayameva yathāvuttoti. Yo pana gharūpacāre ṭhitassa leḍḍupātameva “gāmūpacāro”ti vadati, tassa gharūpacāro “gāmo”ti āpajjati. Tato gharam gharūpacāro, gāmo gāmūpacāroti esa vibhāgo saṅkarīyati². Asaṅkarato cettha vinicchayo veditabbo. Tasmā pālīṇca aṭṭhakathaṇca saṁsanditvā vuttanayenevettha gāmo, gāmūpacāro ca veditabboti.

Tatthāti tesu dvīsu upacāresu. Yvāyam upacāro dassitoti sambandho. **Vikāle gāmappavesanādīsū**ti ettha ādisaddena asaṅkaccikāgāmappavesanam³ saṅgaṇhāti. Yo pana parikkhittassa gāmassa upacāro vutto, so na katthaci vinayapiṭake upayogam gato. Kevalam aparikkhittassa parikkhepokāsato aparo eko leḍḍupāto gāmūpacāro nāmāti nāpanattamā vutto. Evam vutte hi nāyati “parikkhittassāpi ce gāmassa eko leḍḍupāto kappiyabhūmi samāno upacāroti vutto, pageva aparikkhittassa parikkhepokāsato eko”ti. **Imesam paricchedadassanattanti** imesam gāmāraññānam paricchedadassanattamā **vuttā** aṭṭhakathāyam⁴. **Pārājikavatthunti** pādagghanakam. **Avaharantassāti** gaṇhantassa.

Adinnanti⁵ dantaponasikkhāpade attano santakampi appaṭiggahitakam kappiyam ajjhoharaṇīyam vuccati, idha pana yam kiñci parapariggahitam sasāmikam bhaṇḍam, tadetaṃ tehi sāmikehi kāyena vā vācāya vā na dinnanti adinnam. Avahārappahonakameva pana dassetum “**aññassa manussajātikassa santakan**”ti vuttamā. Saṅkhāsaddasseva ta-kārena vaḍḍhetvā vuttattā “**saṅkhā saṅkhātanti atthato ekan**”ti vuttamā. Tattha **atthato ekanti** padatthato ekam, anattantanti vuttamā hoti. **Koṭṭhāsassetam nāmam**

1. Vi 1. 56 piṭṭhe.

2. Saṅkirati (Ka), Vi-Ṭṭha 1. 260; Sārattha-Ṭṭi 2. 125; Vimati-Ṭṭi 1. 170 piṭṭhesu passitabbam.

3. Vi 2. 461 piṭṭhe.

4. Vi-Ṭṭha 1. 260 piṭṭhe.

5. Vi-Ṭṭha 1. 261 piṭṭhe.

bhāgato saṅkhāyati upaṭṭhātīti katvā. **Papañcasāṅkhā**ti sattānaṃ saṃsāre papañcenti cirāyantīti **papañcā**, taṇhāmānadiṭṭhiyo, yassa vā uppannā, taṃ “ratto”ti vā “matto”ti vā “micchādiṭṭhiniviṭṭho”ti vā papañcenti byañjentīti **papañcā**, **saṅkhā** vuccati koṭṭhāso, papañcāva saṅkhā **papañcasāṅkhā**, papañcakoṭṭhāsāti attho, taṇhāmānadiṭṭhiyoti vuttaṃ hoti.

Theyyacittasaṅkhātoti “theyyacitto”ti kathito. **Eko cittakoṭṭhāso**ti vissasatāvakālikādiggāhavasappavatta-atheyyacittakoṭṭhāsato añño cittakoṭṭhāso. **Theyyasaṅkhā**tenāti theyyabhūtacittakoṭṭhāsena. Yadi evaṃ atha kasmā etassa vibhaṅge “theyyacitto avaharaṇacitto”ti¹ vuttanti āha “**yo cā**”ti-ādi. **Byañjanaṃ anādiyitvā**ti² byañjane ādaraṃ akatvāti attho, saddatthamanapekkhitvāti vuttaṃ hoti. **Atthamevā**ti bhāvatthameva.

Te pana avahārāti te pañcavīsati avahārā. Saviññāṇakāviññāṇakavasena nānāvidho bhaṇḍo etassa pañcakassāti **nānābhaṇḍaṃ**, pañcannaṃ avahārānaṃ samūho **pañcakaṃ**, pañcaparimāṇamassāti vā **pañcakaṃ**, nānābhaṇḍameva pañcakaṃ **nānābhaṇḍapañcakaṃ**. Saviññāṇakavasena eko bhaṇḍo etassāti **ekabhaṇḍaṃ**. Sesāṃ vuttanayameva. Sāhatthikova pañcakaṃ **sāhatthikapañcakaṃ**. Ādipadavasena cetāṃ nāmaṃ kusālādittikassa kusālattikavohāro viya. Tasmā sāhatthikādipañcakanti atthato daṭṭhabbāṃ. Esa nayo sesesu pañcakadvayesu. **Etassevā**ti “ādiyeyyā”ti etasseva mātīkāpadassa. **Imesaṃ padānaṃ vasa**enāti imesaṃ pañcannaṃ padānaṃ vasena. Ettha ca paṭhamapadaṃ abhiyogavasena vuttaṃ, dutiyapadaṃ aññesaṃ bhaṇḍaṃ harantassa gacchato vasena, tatiyapadaṃ upanikkhittabhaṇḍavasena, catutthaṃ saviññāṇakavasena, pañcamāṃ thale nikkhittādivasena vuttanti veditabbāṃ.

Idāni nesaṃ atthayojanaṃ dassetuṃ “**tatthā**”ti-ādimāha. Tattha **tatthā**ti tesu dvīsu pañcakesu. **Itaranti** ekabhaṇḍapañcakaṃ. **Ārāmanti** pupphārāmaphalārāmaṃ. **Abhiyuñjati**ti³ parasantakaṃ “mama santakova ayan”ti musā bhaṇitvā abhiyuñjati codeti, aṭṭaṃ karotīti attho. Sampajānamusāvādepi adinnādānassa pubbapayogattā dukkaṭanti āha

1. Vi 1. 57 piṭṭhe.

2. Anādaritvā (Ka)

3. Vi-Ṭṭha 1. 294 piṭṭhe.

“**āpatti dukkaṭassā**”ti, dukkaṭasaṅkhātā āpatti bhaveyyāti attho. Atha vā dukkaṭasaññitassa vītikkamassa āpajjananti attho. Esa nayo “āpatti thullaccayassā”ti-ādīsu. **Sāmikassa vimatiṃ uppādeti**ti vinicchayakusalatāya, balavanissitādibhāvena vā ārāmasāmikassa saṁsayaṃ janeti. Kathaṃ? Taṃ hi tathā vinicchayappasutaṃ disvā sāmiko cinteti “sakkhissāmi nu kho ahaṃ imaṃ ārāmaṃ attano kātuṃ, na sakkhissāmi nu kho”ti. Evaṃ tassa vimati uppajjamānā tena uppāditā hoti. **Dhuraṃ nikkhipati**ti yadā pana sāmiko “ayaṃ thaddho kakkhaḷo jīvītabrahmacariyantarāyampi me kareyya, alaṃ dāni mayhaṃ iminā ārāmena”ti dhuraṃ nikkhipati, ussāhaṃ ṭhapeti, attano santakakaraṇe nirussāho hoti attho. **Āpatti pārājikassa** sace sayampi katadhuranikkhepo cāti adhippāyo. Atha pana sāmikena dhure nikkhittepi abhiyuñjako dhuraṃ anikkhipitvāva “imaṃ suṭṭhu pīletvā mama āṇāpavattiṃ dassetvā kiṅkārappaṭissāvibhāve ṭhapetvā dassāmi”ti dātabbabhāve sa-ussāho, rakkhati tāva. Athāpi abhiyuñjako acchinditvā “na dāni imaṃ imassa dassāmi”ti dhuraṃ nikkhipati, sāmiko pana dhuraṃ na nikkhipati, pakkhaṃ pariyesati, kālaṃ āgameti, “lajjiparisāṃ tāva labhāmi, pacchā jānissāmi”ti gahaṇeyeva sa-ussāho hoti, rakkhatiyeva. Yadā pana “sopi na dassāmi”ti, “sāmikopi na lacchāmi”ti evaṃ ubho dhuraṃ nikkhipanti, tadā abhiyuñjakassa pārājikaṃ.

Aññassa bhaṇḍaṃ harantoti vetanena vā mittabhāvena vā aññassa bhaṇḍaṃ haranto. **Sīse bhāranti**¹ sīse ṭhitabhāraṃ. Sīsassa tāva purimagale galavāṭako, piṭṭhigale kesañci kesante āvaṭṭo hoti, galasseva ubhosu passesu kesañci kesā oruyha jāyanti, ye “kaṇṇacūlikā”ti vuccanti, tesāṃ adhobhāgo cāti ayaṃ heṭṭhimako paricchedo, tato upari **sīsaṃ**, etthantare ṭhitabhāraṃ vuttaṃ hoti. **Khandhaṃ oropeti**ti ubhosu passesu kaṇṇacūlikāhi paṭṭhāya heṭṭhā, kapparehi paṭṭhāya upari, piṭṭhigalāvaṭṭato ca galavāṭakato ca paṭṭhāya heṭṭhā, piṭṭhivemajjhāvaṭṭato ca uraparicchedamajjhe, hadayāvāṭakato ca paṭṭhāya upari **khandho**, taṃ oropeti.

1. Vi-Ṭṭha 1. 292 piṭṭhe.

Ayaṃ panettha vinicchayo¹—yo bhikkhu “idaṃ gahetvā ettha yāhī”ti sāmikehi anāṇatto sayameva “mayhaṃ idaṃ nāma detha, ahaṃ vo bhaṇḍaṃ vahāmi”ti tesāṃ bhaṇḍaṃ sīsena ādāya gacchanto theyyacittena taṃ bhaṇḍaṃ āmasati, dukkaṭaṃ. Yathāvuttasīsaparicchedaṃ anatikkamantova ito cito ca ghaṃsanto sāretipi paccāsāretipi, thullaccayaṃ. Khandhaṃ oropitamatte kiñcāpi sāmikānaṃ “vahaṭū”ti cittaṃ atthi, tehi pana anāṇattattā pārājikaṃ. Khandhaṃ pana anoropetvāpi sīsato kesaggamattampi cāventassa pārājikaṃ. Yamakabhārassa pana eko bhāgo sīse paṭiṭṭhāti, eko piṭṭhiyaṃ, tattha dvinnāṃ ṭhānānaṃ vasena vinicchayo veditabbo. Ayaṃ pana suddhasīsabhārasseva vasena vutto. Yo cāyaṃ sīsabhāre vutto, khandhabhārādīsupi ayameva vinicchayo veditabbo.

Upanikkhittaṃ bhaṇḍanti saṅgopanatthāya attano hatthe parchi ṭhapitabhaṇḍaṃ. Ahaṃ na gaṇhāmīti sambandho. Atītatthe cetāṃ vattamānavacanāṃ, nāhaṃ gahesinti attho. **Dukkaṭaṃ**² sampajānamusāvādepī adinnādānassa pubbapayogattā. “Kiṃ tumhe bhaṇatha, nevidaṃ mayhaṃ anurūpaṃ, na tumhākaṃ”ti-ādīni vadantassāpi dukkaṭameva. **Sāmikassa vimatiṃ uppādetīti** “raho mayā etassa hatthe ṭhapitaṃ, na añño koci jānāti, dassati nu kho me, no”ti sāmikassa vimatiṃ uppādeti. **Dhuraṃ nikkhipatīti** tassa pharusādibhāvaṃ disvā ussāhaṃ ṭhapeti. Tatra sacāyaṃ bhikkhu “kilametvā naṃ dassāmi”ti dāne sa-ussāho, rakkhati tāva. Sace so dāne nirussāho, bhaṇḍasāmiko pana gahaṇe sa-ussāho, rakkhateva. Yadi pana so tasmīṃ dāne nirussāho, bhaṇḍasāmikopi “na mayhaṃ dassatī”ti dhuraṃ nikkhipati, evaṃ ubhinnaṃ dhuranikkhepena bhikkhuno pārājikaṃ. Yadi pi mukhena “dassāmi”ti vadati, cittena pana adātukāmo, evampi sāmikassa dhuranikkhepena bhikkhuno pārājikaṃ.

Sahabhaṇḍahāraṇaṃ nessāmīti “sahabhaṇḍahāraṇaṃ bhaṇḍaṃ nessāmī”ti cintetvā. **Paṭhamāṃ pādaṃ atikkāmetīti** bhaṇḍahāraṇaṃ tajjetvā tassa gamanapathaṃ vāretvā attanā rucitamaggaṃ ekapādaṃ atikkāmeti. **Thalaṭṭhanti**³ thale nikkhittaṃ, bhūmitale vā pāsāṇapabbatatalādīsū vā yattha katthaci paṭicchanne vā appaṭicchanne vā ṭhapitanti attho. **Phandāpeti, thullaccayanti** yo

1. Vi-Ṭṭha 1. 293 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 1. 305 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 1. 279 piṭṭhe.

phandāpeti, tassa payoge payoge thullaccayaṃ, āmasane dukkaṭaṃ, phandāpane thullaccayaṇca visuṃ visuṃ theyyacittena āmasanaphandāpanapayoge karontasseva hoti. “Ekapayogena gaṇhantassa pana uddhāre pārājikameva, na dukkaṭathullaccayānī”ti vadanti. **Ṭhānāti** ṭhitaṭṭhānato. Sace taṃ thalaṭṭhaṃ rāsikataṃ hoti, antokumbhiyaṃ bhājanagatakaraṇamuṭṭhicchedanavinicchayena vinicchinitabbaṃ. Sace ekābaddhaṃ silesaniyyāsādi, pakkamadhuphāṇitavinicchayena vinicchinitabbaṃ. Sace garukaṃ hoti bhārabaddhaṃ lohapiṇḍitelamadhughaṭādi vā, kumbhiyaṃ ṭhānācāvanavinicchayena vinicchinitabbaṃ. Saṅkhalikābaddhassa ca ṭhānabhedo sallakkhetabbo. Pattharivā ṭhapitaṃ pana pāvārattharaṇakaṭasārakādiṃ ujukaṃ gahetvā ākaḍḍhati, pārimate orimantena phuṭṭhokāsaṃ atikkante pārājikaṃ. Tatheva gahetvā parato pellati, pārimate phuṭṭhokāsaṃ orimante atikkante pārājikaṃ. Vāmato vā dakkhiṇato vā apanāmentassa vāmantena vā dakkhiṇantena vā phuṭṭhokāsaṃ dakkhiṇante vā vāmante vā atikkante pārājikaṃ. Veṭhetvā uddharati, kesaggamattaṃ, ākāsagataṃ karontassa pārājikaṃ.

Sako hattho **sahattho**, tena nibbatto, tassa vā sambandhīti **sāhatthiko**, avahāro. Āṇāpanaṃ **āṇatti**, tāya āṇattiyā nibbatto avahāro **āṇattiko**. Nissajjanaṃ **nissaggo**, suṅkaghātaṭṭhāne, parikappitokāse ca ṭhatvā bhaṇḍassa bahi nipātanaṃ, nissaggova **nissaggiyo**. Kiriyāsiddhito puretameva pārājikāpattisaṅkhātāṃ atthaṃ sādhetīti **atthasādhako**. Dhurassa ālayasaṅkhātassa bhārassa nikkhipanaṃ paricajjanaṃ nirussāhabhāvāpajjanaṃ **dhuranikkhepo**. Idāni byañjane ādaraṃ akatvā tesāṃ atthamattameva dassento “**tattha sāhatthiko namā**”ti-ādimāha. **Sahatthāti** sahatthena. Karaṇatthe hi idaṃ nissakkavacanaṃ. “**Asukassa bhaṇḍaṃ avaharā**”ti **aññaṃ āṇāpetī**ti etthāpi āṇattikkhaṇe eva āpatti daṭṭhabbā. Yadi evaṃ imassa, atthasādhakassa ca ko visesoti? Taṃ khaṇaṃ eva gahaṇe niyuñjanaṃ āṇattikapayogo, kālantarena gahaṇatthaṃ niyogo atthasādhakoti¹ ayametesāṃ visesoti. Tenevāha “**asukassa bhaṇḍaṃ yadā sakkosi, tadā taṃ avaharāti āṇāpetī**”ti.

1. Sārattha-Ṭī 2. 129; Vimati-Ṭī 1. 174 piṭṭhesu.

Suṅkaghātaparikappitokāsānanti suṅkaghātāṇca parikappitokāso ca suṅkaghātaparikappitokāsā, tesam. Tattha **suṅkaghātanti**¹ rukkhapabbatādīsaññāṇena niyamitassa suṅkatthānassetam adhivacanam. Tam hi yasmā tato rājadeyyabhāgam suṅkam adatvā nīharantā rañño suṅkam hananti vināsenti, tasmā “suṅkaghātan”ti vuttam.

Koci paraparivenādīni pavitttho kiñci lobhaneyyabhaṇḍam disvā dvārappamukhādivasena yaṁ thānam “sace maṁ etthantare passissanti, datthukāmatāya gahetvā vicaranto viya dassāmi, no ce passissanti, harissāmi”ti parikappeti, yaṁ **parikappitokāso. Āṇattikkhaṇe** **eva pārājikanti**² atthasādhakacetanākkhaṇe **eva pārājikaṁ**. Sacepi avahārako saṭṭhivassātikkenapi taṁ bhaṇḍam avaharati, āṇāpako ca antarāye **eva kālam karoti, hīnāya vā āvattati, assāmaṇova hutvā kālam vā karissāti, hīnāya vā āvattissati, avahārakassa pana avahārakkhaṇe** **eva pārājikaṁ. Pādagghanakatelanti**³ ettha **pādo** nāma kahāpaṇassa catutttho bhāgo, taṁ agghatīti **pādagghanakam, pādagghanakaṇca** taṁ telañcāti **pādagghanakatelaṁ**. Upāhanā ādi yesam vatthūnam tāni **upāhanādīni. Ādisaddena dukūlasātakacammakkhaṇḍādīnam gahaṇam. Pakkhipatīti** theyyacittena pakkhipati. Tenāha “**hatthato muttamatte** **eva pārājikan**”ti. Sace pana attanopi kumbhiyam añño sappim vā telaṁ vā ākirati, tatra cāyam theyyacittena telapivanakam bhaṇḍam pakkhipati, vuttanayeneva pārājikaṁ.

Kāyena vā vācāya vā payuñjanam āṇāpanam **payogo, āṇattassa** bhaṇḍaggahaṇato pubbatā **pubbo, iti** **pubbo** ca so payogo cāti **pubbapayogo**. Payogena saha vattamāno avahāro **sahapayogo**. Samam ekī hutvā vidahitvā mantetvā avaharaṇam **samvidhāvahāro, aññamaññaṁ saññupattiyā** katāvahāroti vuttam hoti. Pubbaṇhādīkālāparicchedena sañjānanam **saṅketo, tassa kamman saṅketakamman. Nimittassa kamman nimittakamman, saññuppādanattham** kassaci nimittassa karaṇanti attho. **Tatthāti** yathāvuttesu pubbapayogādīsū pañcasu. **Khilādīni saṅkāmetvā khettādiggahaṇavasenāti** khilam, rajjum, vatim, mariyadam vā

1. Vi-Ṭṭha 1. 313 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 1. 325 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 1. 277 piṭṭhe.

pākāraṃ vā saṅkāmetvā khettaggaṇavasena, khilaṃ, rajjuṃ, vatim,
 mariyādaṃ vā pākāraṃ vā saṅkāmetvā vatthuggaṇavasena. Sace¹ pana
 dvīhi khilehi gahetabbam hoti, paṭhame khile thullaccayaṃ, dutiye
 pārājikaṃ. Sace tīhi gahetabbam hoti, paṭhame dukkaṭam, dutiye
 thullaccayaṃ, tatiye pārājikaṃ. Evaṃ bahukesupi avasāne dve ṭhapetvā
 purimehi dukkaṭam, avasāne dvinnam ekena thullaccayaṃ, itarena
 pārājikaṃ. Rajjupasāranādisupi eseva nayo. Yam pana **samantapāsādikāyaṃ**
 “taṇca kho sāmikānaṃ dhuranikkhepenā”ti² vuttaṃ, taṃ “khettaṃ
 abhiyuñjati, āpatti dukkaṭassa”ti-ādi³adhikāre vuttattā abhiyogavasena
 gahaṇaṃ sandhāyāti daṭṭhabbam. **Saṃvidahitvā**ti etasseva vevacanaṃ.
Saṃmantayitvāti ekacchandatāya ekajjhāsayatāya bhaṇitvāti attho. Imasmiṃ
 avahāre asammohatthaṃ “**evaṃ saṃvidahitvā gatesu hī**”ti-ādimāha.
Sañjānanakammanti pubbaṇhādikālaparicchedavasena saññāṇakaraṇaṃ.
 Tenaha “**sace hī**”ti-ādi.

Ettha⁴ ca “purebhattam avaharā”ti vutte ajja vā purebhattam avaharatu,
 sve vā, anāgate vā saṃvacchare, natthi visaṅketo, ubhinnaṃpi pārājikaṃ.
 Sace pana “ajja purebhattam avaharā”ti vutte sve avaharati. “Ajja”ti
 niyamitam saṅketam atikkamma pacchā avahaṭam hoti. Sace “sve
 purebhattam avaharā”ti vutte ajja purebhattam avaharati, “sve”ti niyamitam
 tam saṅketam apatvā pure avahaṭam hoti, evaṃ avaharantassa
 avahāraḥseva pārājikaṃ, mūlaṭṭhassa anāpatti. “Sveva purebhattan”ti vutte
 tadaheva vā, sve pacchābhattam vā avaharantopi taṃsaṅketato pure ca
 pacchā ca avaharati. Yo pana evaṃ akatvā yathāparicchinnaḥkārameva
 avaharati, ayaṃ **saṅketato apure apacchā taṃ avaharatī**ti veditabbo. Esa
 nayo pacchābhattarattindivesupi,
 purimayāmajjhimayāmapacchimayāmakāḷajūṇhamāsa-
 utusaṃvaccharādivasenāpi ettha saṅketavisaṅketatā veditabbā.
 Parabhaṇḍāvahārasaññuppādassa hetuttā akkhinikhaṇādinēva nimittanti
akkhinikhaṇādinimittam, tassa karaṇaṃ **akkhinikhaṇādinimittakaraṇaṃ**.
 Ādisaddena bhamukukkhepasīsakampanahatthalanḥhanapāṇippahāra-
 aṅguliphoṭanagīvunnāmana-ukkāsanādi-anekappakāraṃ saṅgaṇhāti.
 Sesamettha saṅketakamme vuttanayameva.

1. Vi-Ṭṭha 1. 297 piṭṭhe.

3. Vi 1. 61 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 1. 297 piṭṭhe.

4. Vi-Ṭṭha 1. 322 piṭṭhe.

Theno vuccati coro, tassa bhāvo **theyyam**, tena avaharaṇaṃ **theyyāvahāro**. Pasayha abhibhavitvā avaharaṇaṃ **pasayhāvahāro**. Vatthasuttādikaṃ paricchiḍḍa kappanaṃ **parikappo**, tena avaharaṇaṃ **parikappāvahāro**. Tiṇapaṇṇādīhi paṭicchannassa avahāro **paṭicchannāvahāro**. Kusena avahāro **kusāvahāro**. **Kūṭamānakūṭakahāpaṇādīhī**ti ettha **kūṭamānaṃ**¹ nāma hadayabhedasikhābhedarajjubhedavasena tividhaṃ mānakūṭaṃ. Tattha **hadayanti** nāli-ādimānabhājanānaṃ abbhantaraṃ, tassa bhedo chiddakaraṇaṃ **hadayabhedo**, so sappitelādiminanaḥkāle labbhati. Tāni hi gaṇhanto heṭṭhāchiddena mānena “saṇikaṃ āsiṇcā”ti vatvā antobhājane bahum paggharāpetvā gaṇhāti, dadanto ca chiddaṃ pidhāya sīghaṃ puretvā deti.

Sikhābhedo pana tilataṇḍulādiminanaḥkāle labbhati. Tāni hi gaṇhanto saṇikaṃ sikhāṃ ussāpetvā gaṇhāti, dadanto vegena puretvā sikhāṃ chindanto deti.

Rajjubhedo khettavatthuminanaḥkāle labbhati. Khettādiminantaṃ hi amahantampi mahantaṃ katvā minanti, mahantampi amahantaṃ.

Tambakaṃsādimayo kūṭo kahāpaṇo **kūṭakahāpaṇo**. Ādisaddena tulākūṭakaṃsakūṭavañcanaḍim saṅgaṇhāti. Tattha **tulākūṭaṃ** rūpakūṭaṃ, aṅgakūṭaṃ, gahaṇakūṭaṃ, paṭicchannakūṭanti catubbidhaṃ hoti. Tattha **rūpakūṭaṃ nāma** dve tulā samarūpā katvā gaṇhanto mahatiyā gaṇhāti, dadanto khuddikāya deti. **Aṅgakūṭaṃ** nāma gaṇhanto pacchābhāge hatthena tulaṃ akkamati, dadanto pubbabhāge akkamati. **Gahaṇakūṭaṃ** nāma gaṇhanto mūle rajjuṃ gaṇhāti, dadanto agge. **Paṭicchannakūṭaṃ** nāma tulaṃ susiraṃ katvā anto ayacuṇṇaṃ pakkhipitvā gaṇhanto taṃ pacchābhāge karoti, dadanto aggabhāge.

Kaṃso vuccati suvaṇṇapāti, tāya vañcanaṃ **kaṃsakūṭaṃ**. Kathaṃ? Ekaṃ suvaṇṇapātiṃ katvā aññā dve tisso lohapātiyo suvaṇṇavaṇṇā karonti. Tato janapadaṃ gantvā kiṇcideva aḍḍhaṃ kulaṃ pavisitvā “suvaṇṇabhājanāni kiṇāthā”ti vatvā agge pucchite samagghataraṃ dātukāmaṃ

1. Dī-Ṭṭha 1. 77, 78; Ma-Ṭṭha 2. 114; Abhi-Ṭṭha 3. 90 piṭṭhesu.

honti. Tato tehi “kathaṃ imesaṃ suvaṇṇabhāvo jānitabbo”ti vutte “vīmaṃsitvā gaṇhathā”ti suvaṇṇapātiṃ pāsāṇe ghaṃsitvā sabbā pātiyo datvā gacchati.

Vañcanaṃ nāma tehi tehi upāyehi paresaṃ vañcanaṃ. Tatridamekaṃ vatthu—eko kira luddako migaṇca migapotakaṇca gahetvā āgacchati, tameko dhutto “kiṃ bho migo agghati, kiṃ migapotako”ti-āha. “Migo dve kahāpaṇe, migapotako ekan”ti vutte ekaṃ kahāpaṇaṃ datvā migapotakaṃ gahetvā thokaṃ gantvā nivattento “na me bho migapotakena attho, migam me dehi”ti-āha. “Tena hi dve kahāpaṇe dehi”ti-āha. So āha “nanu bho mayā paṭhamam eko kahāpaṇo dinno”ti. Āma dinno, imam migapotakaṃ gaṇha, evam so ca kahāpaṇo, ayaṇca kahāpaṇagghanako migapotakoti dve kahāpaṇā bhavissantīti. So “kāraṇaṃ vadatī”ti sallakkhetvā migapotakaṃ gahetvā migam adāsīti.

Pasayhāti¹ pare abhibhuyya. Gāmaṃ ghātentīti **gāmaghātakā**, gāmaṃ paharantā corā, te ādi yesaṃ te **gāmaghātakādayo**. Ādisaddena cettha panthaghātakādīnaṃ gahaṇaṃ. **Uddhāreyeva pārājikanti** “sace sātako bhavissati, gaṇhissāmī”ti parikappassa pavattattā, sātakassa ca tatta sabbhāvato. **Padavārena kāretabboti** bhūmiyaṃ anikkhipitvāva vīmaṃsitattā vuttaṃ. **Bhaṇḍadeyyanti** yaṃ parassa naṭṭhaṃ, tassa mūlaṃ vā tadeva vā bhaṇḍaṃ dātabbanti attho.

Tassāti yo evaṃ parikappeti, tassa. Imassa “avahāro hoti”ti iminā sambandho.

Paresanti kilāntānaṃ, pavisantānaṃ vā paresaṃ manussānaṃ. “**Pacchā gaṇhissāmī**”ti paṃsunā vā paṇṇena vā paṭicchādetīti “sace idāneva onamitvā gaṇhissāmi, ‘kiṃ samaṇo gaṇhātī’ti maṃ jānitvā viheṭheyyuṃ pacchā gaṇhissāmī”ti paṃsunā vā paṇṇena vā paṭicchādeti. **Uddhāro natthīti** ṭhānācāvanaṃ natthīti attho. **Sāmikāti** antogāmaṃ pavisitukāmā bhaṇḍasāmikā manussā. **Uddhāreti** uddharāṇe, ṭhānācāvaneti

attho. Ṭhānācāvanam cettha heṭṭhā vuttanayānusārena veditabbaṃ.

Pavesetīti ṭhānācāvanavasena paveseti, heṭṭhimantena phuṭṭhokāsaṃ kesaggamattampi uparimantena atikkāmento pavesetīti attho.

Samagghataranti appagghataram. **Uddhaṭamatte avahāro**ti sakabhāvappayogassa¹ niṭṭhāpitattā, na atthasādhakavasena. **Uddhāre rakkhati** attano koṭṭhāse pātetukāmatāya uddhaṭattā. Eseva nayo **pātanepi rakkhatīti** etthāpi. “**Uddhāreyeva rakkhatī**”ti imināva pātane na rakkhatīti atthe siddhepi atthasādhakavasena attham dassetuṃ “**taṃ uddharitvā**”ti-ādi vuttam. Sace² pana dvīsupi koṭṭhāsesu patitadaṇḍake adassanam gameti, tato avasesabhikkhūsu gatesu itaro “mayham bhante daṇḍako na paññāyatī”ti, “mayhampi āvuso na paññāyatī”ti, “katamo pana bhante mayham bhāgo”ti. “Ayaṃ tuyham bhāgo”ti attano bhāgaṃ dasseti. Tasmim vivaditvā vā avivaditvā vā taṃ gaṇhitvā gate itaro tassa bhāgaṃ uddharati, uddhāre pārājikaṃ. Sacepi tena “aham mama bhāgaṃ tuyham na demi, tvaṃ pana attano bhāgaṃ ñatvā gaṇhā”ti vuttepi “nāyaṃ mamā”ti jānantopi tasseva bhāgaṃ gaṇhāti, uddhāre pārājikaṃ. Sace pana itaro “ayaṃ tuyham bhāgo, ayaṃ mayham bhāgoti kim iminā vivādenā”ti cintetvā “mayham vā patto hotu, tumhākaṃ vā, yo varabhāgo, taṃ tumhe gaṇhathā”ti vadahi, dinnakaṃ nāma gahitaṃ hoti, natthettha avahāro. Sace so vivādabhīruko bhikkhu “yaṃ tuyham ruccati, taṃ gaṇhā”ti vutto attano pattaṃ varabhāgaṃ ṭhapetvā lāmakamyeva gahetvā gacchati, tato itarassa vicinitāvasesaṃ³ gaṇhantassāpi avahāro nattheva. Evamimāni pañca pañcakāni samodhānetvā ime pañcavīsati avahārā veditabbā. Niṭṭhito “ādiyeyyā”ti imassa padassa vinicchayo. Tenāha “**iti yaṃ vuttam -pa- yassattho pakāsito hotī**”ti.

Rājānoti kiñcāpi avisesena vuttam, aparādhānurūpaṃ pana chejjabhejjānusāsako pamāṇabhūtova idhādhippetoti āha “**rājānoti idaṃ bimbisāramyeva sandhāya vuttan**”ti. So hi dhammikaṛājattā yathāpaveṇiyāva karoti. Aññe pana kākaṇikamattassapi sīsaṃ

1. Sakabhāgappayogassa (Ka) 2. Vi-Ṭṭha 1. 333 piṭṭhe. 3. Gahitāvasesaṃ (Ka)

chindeyyum, bahukassāpi na vā kiñci kareyyum. Tenāha “**aññe panā**”ti-ādi. Hananam nāma pothanañceva chedanañcāti āha “**hatthādīhi vā**”ti-ādi. **Ādisaddena** pādakasāvetta-aḍḍhadaṇḍakānaṃ gahaṇaṃ. **Rajjubandhanādīhīti** ādisaddena andubandhanasaṅkhalikābandhana gharabandhana nagarabandhana purisaguttīnaṃ gahaṇaṃ. **Nīhareyyunti** raṭṭhato nikkhāmeyyum. **Corosi -pa- thenosīti** ettha “paribhāseyyun”ti padaṃ ajjhāharitabbaṃ ūnattā padappayogassa. Tenāha “**imehi vacanehi paribhāseyyun**”ti. Yathārūpaṃ pana yasmā pādato paṭṭhāya hoti, tasmā “**pādassa vā pādārahassa vā**”ti āha. Porāṇakassa kahāpaṇassa catuttho bhāgo **pādo**, pādaṃ arahatīti **pādāraho**, tassa pādassa vā pādārahassa vā. Ettha ca pādena kahāpaṇassa catutthabhāgaṃ akappiyabhaṇḍameva dasseti, pādārahena pādagghanakaṃ kappiyabhaṇḍaṃ. Ettāvata heṭṭhimantadassanena sabbākārena dutiyapārājikappahonakavatthu dassitaṃ hotīti daṭṭhabbaṃ. **Porāṇakassāti**¹ porāṇasatthānurūpaṃ uppāditassa lakkhaṇasampannassa nīlakahāpaṇasadisassa kahāpaṇassa. Etena rudradāmakādīni paṭikkhipati.

Evam asādhāraṇavinicchayaṃ dassetvā idāni sādharmaṇavinicchayaṃ dassetuṃ “**rājagahe**”ti-ādimāha. **Raññoti** bimbisārarañño. **Māsako** nāma porāṇakassa kahāpaṇassa vīsatiṃ bhāgo. Yo loke “mañjeṭṭhī”tipi vuccati. Idāni imasmiṃ adinnādāne vinicchayaṃ dassetuṃ “**sabbatthā**”ti-ādi vuttaṃ. **Sabbatthāti** ūnamāsakātirekamāsakapañcamāsakesu.

Parihīnāparihīnavasenāti agghassa parihīnāparihīnavasena. Ayamettha saṅkhepo, vitthāro pana evaṃ veditabbo—idaṃ hi adinnādānaṃ vinicchinantena otiṇṇe vatthusmiṃ sahasā avinicchinitvā pañca ṭhānāni oloketabbāni. Yāni sandhāya porāṇā āhu—

“Vatthum kālañca desañca, agghaṃ paribhogapañcamam.
Tulayitvā pañca ṭhānāni, dhāreyyatthaṃ vicakkhaṇo”ti².

Tattha ca vatthūti bhaṇḍaṃ. Avahārakena hi “mayā idaṃ nāma avahaṇaṃ”ti vuttepi āpattiṃ anāropetvāva taṃ bhaṇḍaṃ sasāmikaṃ vā asāmikaṃ

1. Vi-Ṭṭha 1. 257; Sārattha-Ṭṭi 2. 123; Vimati-Ṭṭi 1. 169; Vajira-Ṭṭi 124 piṭṭhesu.

2. Vi-Ṭṭha 1. 264 piṭṭhesu.

vāti upaparikkhitabbaṃ. Sasāmikēpi sāmikānaṃ sālāyabhāvo vā nirālayabhāvo vā upaparikkhitabbo. Sace tesaṃ sālāyakāle avahaṭaṃ, bhaṇḍaṃ agghāpetvā āpatti kāretabbā. Sace nirālayakāle, na pārājikena kāretabbo. Bhaṇḍasāmikesu pana bhaṇḍaṃ āharāpentesu bhaṇḍaṃ dātabbaṃ. Ayamettha sāmīci. Evaṃ vatthu oloketabbaṃ.

Kāloti avahārakālo. Tadeva hi bhaṇḍaṃ kadāci samagghaṃ hoti, kadāci mahagghaṃ. Tasmā taṃ bhaṇḍaṃ yasmiṃ kāle avahaṭaṃ, tasmiṃyeva kāle yo tassa aggho, tena agghena āpatti kāretabbā. Evaṃ kālo oloketabbo.

Desoti avahāradeso. Taṃ hi bhaṇḍaṃ yasmiṃ dese avahaṭaṃ tasmiṃyeva dese yo tassa aggho, tena agghana āpatti kāretabbā. Bhaṇḍuṭṭhānadese hi bhaṇḍaṃ hoti, aññattha mahagghaṃ. Evaṃ deso oloketabbo.

Agghoti¹ bhaṇḍaggho. Navabhaṇḍassa hi yo aggho, so pacchā parihāyati. Yathā navadhoto patto aṭṭha vā dasa vā agghati, so pacchā bhinno vā chiddo vā āṇigaṇṭhikāhato vā appaggho hoti, tasmā na sabbadā bhaṇḍaṃ pakati-aggheneva kātabbanti. Evaṃ aggho oloketabbo.

Paribhogoti bhaṇḍassa paribhogō. Paribhogenāpi hi vāsi-ādibhaṇḍassa aggho parihāyati, tasmā evaṃ upaparikkhitabbaṃ—sace koci kassaci pādagghanakaṃ vāsiṃ harati, tatra vāsisāmiko pucchitabbo “tayā ayaṃ vāsi kittakena kītā”ti. Pādena bhanteti. Kiṃ pana te kiṇitvāva ṭhapitā, udāhu taṃ valañjesīti. Sace vadati “ekadivasaṃ me dantakaṭṭhaṃ vā rajanachalli vā pattapacanadāru vā chinnaṃ, ghaṃsitvā vā nisitā”ti. Athassa porāṇo aggho bhaṭṭhoti veditabbo. Yathā ca vāsiyā, evaṃ añjanīyā vā añjanisālākāya vā kuñcikāya vā palālana vā thusehi vā iṭṭhakacuṇṇena vā ekavāraṃ ghaṃsitvā dhovanamattenāpi aggho bhassati. Tipumaṇḍalassa makaradantacchedanēpi parimaddanamattenāpi, udakasāṭikāya sakim nivāsanapārūpanenāpi,

1. Vi-Ṭṭha 1. 267 piṭṭhe.

paribhogasīsena aṁse vā sīse vā ṭhapanamattenāpi, taṇḍulādīnaṁ papphoṭānenāpi tato ekaṁ vā dve vā apanayanenapi, antamaso ekaṁ pāsāṇasakkharaṁ uddharitvā chaḍḍitamattenāpi, sappitelādīnaṁ bhājanantaraparivattanenapi, antamaso tato makkhikaṁ vā kipillikaṁ vā uddharitvā chaḍḍitamattenapi, guḷapiṇḍakassa madhurabhāvajānanatthaṁ nakkena vijjhitvā aṇumattaṁ gahitamattenapi agghe bhassati. Tasmā yaṁ kiñci pādagghanakaṁ vuttanayeneva sāmikena paribhogena ūnaṁ kataṁ hoti, na taṁ avahārako bhikkhu pārājikena kāretabboti. Evaṁ paribhogo oloketabbo.

Evaṁ imāni **tulayitvā pañca ṭhānāni dhāreyya atthaṁ vicakkhaṇo** āpattiṁ vā anāpattiṁ vā garukaṁ vā lahukaṁ vā āpattiṁ yathāṭhāne ṭhapeyyāti.

Evaṁ tattha vinicchayaṁ dassetvā idāni anāpattiṁ dassento “**sakasaññissā**”ti-ādimāha. Tattha **sakasaññissā**ti “mayhaṁ santakaṁ idaṁ bhaṇḍaṁ”ti evaṁ sakasaññissa parabhaṇḍampi gaṇhato gahaṇe anāpatti, gahitaṁ pana puna dātabbaṁ. Sace sāmikehi “dehī”ti vutto na deti, tesāṁ muranikkhepe pārājikaṁ. **Vissāsaggāheti**¹ vissāsaggahaṇepi anāpatti. Vissāsaggāhalakkhaṇaṁ pana iminā suttena jānitabbaṁ—

“Anujānāmi bhikkhave pañcahaṅgehi samannāgatassa vissāsaṁ gahetuṁ, sandiṭṭho ca hoti, sambhatto ca ālapito ca jīvati ca jānāti ca ‘gahite me attamano’ti”².

Tattha **sandiṭṭho**ti diṭṭhamattakamitto. **Sambhattoti** dalhamitto. **Ālapitoti** “mama santakaṁ yaṁ icchasi, taṁ gaṇheyyāsi, āpucchitvā gahaṇe kāraṇaṁ natthī”ti vutto. **Jīvati**ti anuṭṭhānaseyyāya sayitopi yāva jīvitindriyupacchedaṁ na pāpuṇāti. **Gahite ca attamanoti** gahite tuṭṭhacitto. Evarūpassa santakaṁ “gahite me attamano bhavissatī”ti jānantena gahetuṁ vaṭṭati. Anavaśesapariyādānavasena cetāni pañcaṅgāni vuttāni. Vissāsaggāho pana tīhi aṅgehi ruhati. Kathaṁ? Sandiṭṭho, jīvati, gahite attamano, sambhatto, jīvati, gahite attamano, ālapito, jīvati, gahite attamanoti evaṁ.

1. Vi-Ṭṭha 1. 326 piṭṭhe.

2. Vi 3. 411 piṭṭhe.

Yo pana jīvati, na ca gahite attamano hoti, tassa santakaṃ viśāsabhāvena gahitampi puna dātabbaṃ. Dadantena ca matakadhanam tāva ye tassa dhane issarā gahaṭṭhā vā pabbajitā vā, tesam dātabbam. Anattamanassa santakaṃ tasseva dātabbam. Yo pana paṭhamameva “sutṭhu kataṃ tayā mama santakaṃ gaṇhantena”ti vacībhedenā vā cittuppādamattena vā anumoditvā pacchā kenaci kāraṇena kupito, so paccāharāpetum na labhati. Yo ca adātukāmo, cittaṇa pana adhivāseti, na kiñci vadati, so pi puna paccāharāpetum na labhati. Yo pana “mayā tumhākaṃ santakaṃ gahitaṃ”ti vā “paribhuttaṃ”ti vā vutto gahitaṃ vā hotu, paribhuttaṃ vā, “mayā pana taṃ kenacideva karaṇīyena ṭhapitaṃ, pākātikaṃ kātuṃ vaṭṭati”ti vadati, ayaṃ paccāharāpetum labhati.

Tāvakāliketi “paṭidassāmi paṭikarissāmī”ti evaṃ gaṇhantassa tāvakālikepi gahaṇe anāpatti. Gahitaṃ pana sace bhaṇḍasāmiko puggalo vā gaṇo vā “tuyhevetam hotū”ti anujānāti, iccetaṃ kusalaṃ. No ce anujānāti, āharāpente dātabbam. Saṃghasantakaṃ pana paṭidātumeva vaṭṭati.

Petapariggaheti ettha pana pettivisaye upapannāpi, kālaṃ katvā tasmimēva attabhāve nibbattāpi, cātumahārājikādayo devāpi sabbe “petā”tveva saṅkhyam gata, tesam pariggahe anāpatti¹. Devatāya pana uddissa balikammaṃ karonte hi rukkhādīsu laggitasāṭake vattabbameva natthi. Tañca kho ārakkhakehi apariggahite, pariggahitaṃ pana gahetuṃ na vaṭṭati².

Tiracchānagatapariggaheti nāgasupaṇṇādīnaṃ tiracchānagatānaṃ pariggahe. Sacepi hi devo vā nāgasupaṇṇo vā manussarūpena āpaṇaṃ pasāreti, tato cassa santakaṃ koci dibbacakkhuko bhikkhu taṃ ñatvā gahetvā gacchati, vaṭṭati.

Paṃsukūlasaṇṇissāti “asāmikaṃ idaṃ paṃsukūlan”ti evaṃsaṇṇissāpi gahaṇe anāpatti. Sace pana taṃ sasāmikaṃ hoti, āharāpente dātabbam. **Ummattakādīni** pubbe vuttappakārāneva. **Ādikammiko** panettha

1. Vi-Ṭṭha 1. 327 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭṭi 2. 159; Vimati-Ṭṭi 1. 198 piṭṭhesu.

dhaniyo. Avasesānaṃ pana rajakabhaṇḍikādicorānaṃ chabbaggiyādīnaṃ āpattiyeva.

Sacittakehi tīhi samuṭṭhānehi idaṃ samuṭṭhātīti āha “**adinnādānasamuṭṭhānaṃ**”ti. Tathā hi **sāhatthikaṃ** kāyacittato samuṭṭhāti. **Āṇattikaṃ** vācācittato samuṭṭhāti. **Sāhatthikāṇattikaṃ** kāyavācācittato samuṭṭhāti, tañca kho “bhāriyamidaṃ, tvaṃ ekapassaṃ gaṇha, ahaṃ ekapassan”ti saṃvidhāya¹ ubhayesaṃ payogena ekassa vatthuno ṭhānācāvane labbhati. “Kāyavacīkammaṃ”ti avacanaṃ pana kāyavācānaṃ īdisse ṭhāne aṅgamattattā. Yāya pana cetanāya samuṭṭhāpito payogo sāhatthiko vā āṇattiko vā padhānabhāvena ṭhānācāvanaṃ sādheti, tassā vasena āpatti kāretabbā. Aññathā sāhatthikaṃ vā āṇattikassa aṅgaṃ na hoti, āṇattikaṃ vā sāhatthikassāti idaṃ virujjhati. “Adinnaṃ ādiyāmi”ti saññāya abhāvena muccanato **saññāvimokkhaṃ**. Kāyena kataṃ kammaṃ **kāyakammaṃ**, kāyadvārena katanti attho. **Vacīkammanti** etthāpi eseva nayo. Tuṭṭho vā bhīto vā majjhatto vā naṃ āpajjatīti **tivedanaṃ**. Sesāṃ paṭhamasikkhāpade vuttanayeneva veditaḥḥaṃ.

Dutiyapārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Tatiyapārājikavaṇṇanā

Santi sahatthe upasaggo. Tena saddhiṃ ussukkavacanametaṃ “sañciccā”ti āha “**sañcetetvā**”ti-ādi. **Ussukkavacananti** ettha ussukkavacanaṃ² nāma pubbakālakiriyāvacanaṃ. Ayaṃ hi samānakattukesu pubbāparakālakiriyāvacanesu pubbakālakiriyāvacanassa niruttivohāro. Idāni “saddhiṃ cetetvā”ti iminā saṅkhepena vuttamevattharaṃ pākaṭaṃ katvā dassetuṃ “**pāṇo**”ti-ādimāha. Tattha “**pāṇo**”ti **saññāya saddhimyevāti** “pāṇo”ti saññaṃ avijahitvā eva, “pāṇo”ti saññupattiyā anantaranti vuttaṃ hoti. Evañca katvā kathaṃ ekakkhaṇe ekassa cittassa ubhayārammaṇabhāvoti edisī codanā anavakāsāti datṭhabbaṃ. Keci³ pana

1. Vi-Ṭṭha 1. 321 piṭṭhe. 2. Sārattha-Ṭṭi 2. 250 piṭṭhe. 3. Sārattha-Ṭṭi 2. 251 piṭṭhe.

“ñātapariññāya diṭṭhasabhāvesu dhammesu tīraṇapariññāya tilakkhaṇaṃ āropetvā ‘rūpaṃ aniccan’ti-ādinā sabhāvena saddhiṃ ekakkhaṇe aniccādilakkhaṇajānanam viya ‘piṇo’ti saññāya saddhiṃ yeva ‘vadhāminan’ti jānāti”ti vadanti. Apare pana ācariyā tatthāpi evaṃ na kathenti. Ettha ca “manussaviggaho”ti avatvā “pāṇo”ti vacanaṃ “manusso ayan”ti ajānitvā kevalaṃ sattasaññāya ghātentassāpi pārājikabhāvadassanattamaṃ vuttaṃ. **Cetetvāti** cintetvā. **Pakappetvāti** abhivicāretvā, sannitṭhānaṃ karitvāti attho.

Idāni manussa-attabhāvaṃ ādito paṭṭhāya dassetuṃ “**manussaviggayan**”ti-ādimāha. Tattha **kalalato paṭṭhāyāti** paṭisandhiviññāṇena saddhiṃ uppannakalalarūpato paṭṭhāya. **Kalalarūpaṃ** nāma itthipurisānaṃ kāyavatthubhāvasakavasena samatimsa rūpāni, napuṃsakānaṃ kāyavatthudasakavasena vīsati. Tattha itthipurisānaṃ kalalarūpaṃ jāti-uṇṇāya ekena aṃsunā uddhaṭatela-bindumattaṃ hoti acchaṃ vipasannaṃ. Vuttañhetuṃ aṭṭhakathāyaṃ—

“Tilatelassa yathā bindu, sappimaṇḍo anāvilo.

Evaṃvaṇṇappaṭibhāgaṃ, ‘kalalan’ti pavuccatī”¹.

Evaṃ parittakaṃ vattuṃ ādiṃ katvā yāva maraṇakālā etthantare anupubbena vuḍḍhippatto attabhāvo manussaviggaho nāmāti vuttaṃ hoti. Idañca yebhuyyavaseneva vuttaṃ. Opapātikasaṃsedajāpi hi manussā pārājikavatthuyeva. **Kalalakālepī**ti paṭhamasattāhepi. Tattha hi santativasena pavattamānaṃ kalalasaṅkhātāṃ attabhāvaṃ jīvitā voropetuṃ sakkā, na pana sabbapaṭhamaṃ kalalarūpaṃ. Paṭisandhicittena hi saddhiṃ tiṃsa kammajarūpāni nibbattanti. Tesu pana ṭhitesuyeva soḷasa bhavaṅgacittāni uppañjitvā nirujjhanti. Etasmiṃ antare gahitapaṭisandhikassa dāra-kassa vā mātuyā vā panassa antarāyo natthi. Ayaṃ hi maraṇassa anokāso nāma. **Bhesajjasampadānenāti** gabbhapātanabhesajjadānena. **Tato vā uddhampīti** abbudapesikālādīsupi. **Jīvitā viyojeyyāti** santativikopanavasena jīvitindriyato apaneyya.

1. Saṃ-Ṭṭha 1. 274; Abhi-Ṭṭha 2. 21; Vi-Ṭṭha 2. 38; Mahāniddeśa-Ṭṭha 214 piṭṭhesu.

Imassa panatthassāti “sañcicca manussaviggaham jīvītā voropeyyā”¹ ti imassa atthassa. **Āvibhāvatthanti** pakāsanattham. Pāṇassa atipāto **pāṇātipāto**, pāṇavadho pāṇaghātoti vuttam hoti. **Sattoti** khandhasantāno. Tattha hi sattapaññatti. **Jīvitindriyanti** rūpārūpajīvitindriyam. Rūpajīvitindriye hi vikopite itarampi taṃsambandhatāya vinassatīti. **Yāya cetanāyāti** tasmiṃ pāṇe pāṇasaññino kāyavacīdvārānam aññataradvārappavattāya yāya cetanāya. Manodvāre pana pavattāya vadhakacetanāya pāṇātipātabhāvo natthi. **Sā cetanāti** sā jīvitindriyupacchedaka-upakkamasamuṭṭhāpikā kāyavacīdvārānam aññataradvārappavattā vadhakacetanā. Idam vuttam hoti²—yāya cetanāya pavattamānassa jīvitindriyassa nissayabhūtesu mahābhūtesu upakkamakaraṇahetu taṃ mahābhūtapaccayā uppajjanakamahābhūtā nuppajjissanti, sā tādisapayogasamuṭṭhāpikā cetanā pāṇātipāto. Laddhūpakkamāni hi mahābhūtāni itarabhātāni viya na visadānīti samānajātikānam kāraṇam na hontīti.

Pāṇātipāto assa atthīti **pāṇātipātī**. Saṃsagge ayamikāro. Tenāha “**vuttacetanāya samaṅgipuggalo**”³ ti. Sako hattho **sahattho**, tena nibbatto payogo **sāhatthiko**. Nissajjanam **nissaggo**, sova **nissaggiyo**. Evaṃ **āṇattiko**. **Vijjāmayo** mantaparijappanapayogo. **Iddhimayo** kammavipākajiddhimayo.

Idāni yathāvuttheyeva cha payoge vibhajitvā dassetuṃ “**tatthā**”³ ti-ādi vuttam. Tattha **tatthāti** tesu chasu payogesū. **Sāhatthikoti** ettha hattho upalakkhaṇabhāvena gahitoti āha “**kāyena vā**”³ ti-ādi. Tattha **kāyenāti**³ hatthena vā pādena vā muṭṭhinā vā jāṇunā vā yena kenaci aṅgapaccaṅgena. Kāyekadeso hettha hatthādikāyo avayave samudāyopacāro yathā “gāmo daḍḍho”³ ti. **Kāyappaṭibaddhenāti** kāyato amocitena asi-ādīnā paharaṇena. **Paharaṇanti** kāyaviññattisahitāya vadhakacetanāya adhippetatthasādhanam. Kāyena vā satti-ādīnam, kāyappaṭibaddhena vā usuyantapāsāṇādīnam nissajjananti yathāsambhavam yojetabbam. **Tatthāti** tesu

1. Vi 1. 92 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭī 2. 256 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 1. 43 piṭṭhe.

sāhatthikanissāggiyesu. **Uddissānuddissabhedatoti** uddisitvā ca anuddisitvā ca pavattibhedena. Uddisanam **uddiso**, so etassa atthīti **uddisako**, payogo, tasmim. Bajjhati etenāti **baddho**, kammameva baddho **kammabaddho**, pāṇātipātoti attho. Atha vā bandhanam **baddho**, kammunā baddho **kammabaddho**, so assa hoti, pāṇātipātakammamassa siddhanti vuttam hoti. **Ubhayatthāpīti** uddisake, anuddisake cāti dvīsupi. Pacchā vā teneva rogena maratūti yojanā. **Paharitakkhaṇeyevāti** maraṇāya pahonakappahārassa laddhakkhaṇeyeva kammabaddho. Yadi avassam tena maratīti adhippāyo. Sace¹ pana maraṇādhippāyena pahāram datvā tena amatassa puna aññena cittena pahāre dinne pacchāpi paṭhamappahāreneva marati, tadāva kammabaddho. Atha dutiyapahārena marati, natthi pāṇātipāto. Ubhayehi matepi paṭhamappahāreneva kammabaddho, ubhayehi amate nevatthi pāṇātipāto. Esa nayo bahūhihi ekassa pahāre dinne. Tatrāpi hi yassa pahārena marati, tasveva kammabaddhoti. **Āṇāpanam** nāma vacīviññattisahitāya vadhakacetanāya adhippetatthasāadhanam.

Idāni imasmim āṇattikapayoge saṅketavisāṅketabhāvajānanattham chabbidham niyamam dassento “**tatthā**”ti-ādimāha. Tattha **tatthā**ti tasmim āṇattikapayoge. **Āṇattiniyāmakāti** āṇattikapayogasādhikā. Etesu hi avirajjhitesuyeva āṇattikapayogo hoti, na aññathāti.

Puggaloti māretabbo puggalo. Tenāha “**yaṁ hī**”ti-ādi. **Āṇāpakassa āpattīti** āṇāpakassa āṇattikkhaṇe āpatti, āṇattassa māraṇakkhaṇe. **Āṇāpako muccatīti** āṇattasseva kammabaddho, vatthuvisesena panettha kammaviseso ca āpattiviseso ca hotīti. “**Purebhattam mārehī**”ti **āṇatto purebhattameva māretīti** “ajja sve”ti aniyametvā “purebhattam mārehī”ti āṇatto yadā kadāci purebhattam māreti. Yo pana “ajja pubbaṇhe”ti vutto majjhanhe vā sāyanhe vā sve vā pubbaṇhe māreti, visāṅketo hoti, āṇāpakassa natthi kammabaddho. Pubbaṇhe māretum vāyamantassa

1. Vi-Ṭṭha 1. 43 piṭṭhe.

majjhanhe jātepi eseva nayo. Etena nayena sabbakālappabhedesu saṅketavisaṅketatā veditabbā.

Evam vatthukālesu saṅketavisaṅketataṃ dassetvā idāni okāsādīsu saṅketavisaṅketataṃ atidiso **“iminā nayanā”**ti-ādimāha. Tattha **okāsoti**¹ gāmo vā vanam vā gehadvāram vāti evamādiko. **Āvudhanti** asi vā usu vā satti vāti evamādi. **Iriyāpathoti** māretabbassa gamanam vā nisajjā vāti evamādi. **Kiriyāvisesoti** vijjhanam vā chedanam vā bhedanam vā saṅkhamuṇḍakam² vāti evamādi. Imesu yathā yathā vadhako āṇatto, tathā tathā kate āṇapakassa āpatti, aññathā kate visaṅketo hoti. Tenāha **“iminā nayanā”**ti-ādi. Tattha **sabbatthāti** okāsādīsu catūsu. Hoti cettha—

“Yathāṇattivaseneva, āṇattena kate sati.

Āṇapakassa āpatti, visaṅketoññathā kate”ti.

Āṇattiyam pana ayaṃ viseso—**adhiṭṭhāyāti** adhiṭṭhahitvā āṇāpeti “evam vijjha, evam pahara, evam ghātehi”ti³ vuttāya pāḷiyā labbhatīti nātabbo.

Opatanti etthāti **opāto**, āvāto, tassa khaṇanam **opātakkhaṇanam**. **Apassena saṃvidhānanti**⁴ apassenassa saṃvidhānam. Niccaparibhogomaṇco vā pīṭham vā apassenaphalakam vā divāṭṭhāne nisīdantassa apassenakatthambho vā tatthajātakarukkho vā caṅkame apassāya tiṭṭhantassa ālambanarukkho vā ālambanaphalakam vā, sabbampetaṃ apassanīyaṭṭhena **apassenam** nāma, tasmim apassene yathā apassayantaṃ vijjhati vā chindati vā, tathā katvā vāsipharasusatti-ārakaṇṭakādīsu aññatarassa satthassa ṭhapananti attho.

Upanikkhipanam nāma samīpe nikkhipanam. Manāpassa vā amanāpassa vā rūpassa upaharaṇam samīpe ṭhapanam **rūpūpahāro**, attanā vā yakkhapetādivesaṃ gahetvā tiṭṭhanam. **Ādisaddena** saddūpahārādīnam gahaṇam. **Etthāpīti**

1. Vi-Ṭṭha 2. 45 piṭṭhe.

3. Vi 1. 94 piṭṭhe.

2. Khaṇḍikam (Ka)

4. Vi-Ṭṭha 2. 56 piṭṭhe.

thāvarapayogepi. Uddissānuddissabhedo veditabbo, yato tatthapi pubbe vuttanayeneva kammabaddho hoti. Ayaṃ pana viseso—mūlaṭṭhena opātādīsu paresaṃ mūlena vā mudhā vā dinnesupi yadi tappaccayā koci marati, mūlaṭṭhasseva kammabaddho. Yadi pi tena, aññena vā tatra opāte vināsetvā bhūmisame katepi paṃsuhārakā vā paṃsum gaṇhantā, mūlakhaṇakā vā mūlāni khaṇantā āvātaṃ karonti, deve vā vassante kaddamo jāyati, tattha ca koci otarivā vā laggivā vā marati, mūlaṭṭhasseva kammabaddho. Yadi pana yena laddhaṃ, so vā añño vā vitthatataraṃ vā gambhīrataraṃ vā karoti, tappaccayā ca koci marati, ubhayesampi kammabaddho. Yathā tu mūlāni mūlehi saṃsandanti, tathā tattha thale kate muccati. Evaṃ apassenasaṃvidhānādīsupi yāva tesāṃ pavatti, tāva yathāsambhavaṃ kammabaddho veditabbo.

Vijjāparijappananti āthabbaṇikehi, vijjādharehi ca mantaparijappanaṃ. **Kammavipākajāya iddhiyāti** sātisayakammanibbattāya kammavipākena saha-jātāya iddhiyā, kammassa vā vipākabhāvena jātāya iddhiyā. **Payojananti** pavattanaṃ, karaṇanti attho, dāṭhāvudhādīnaṃ dāṭhākoṭanādīnamiva mārāṇatthaṃ kammavipākajiddhivikārakaraṇanti vuttaṃ hoti.

Kammasādhano vāyaṃ hāraśaddo bahulaṃvidhānena tatthāpi **ṇvupaccayassa** sijjhanakoti āha “**atha vā**”ti-ādi. Jīvitaharaṇakam, upanikkhipitabbaṃ vā satthameva hārakanti¹ vikappadvayena vuttanti āha “**satthañca taṃ hārakañcāti satthahārakan**”ti. “Hārakasatthan”ti vattabbe visesanassa paranipātaṃ katvā evaṃ vuttanti dāṭṭhabbaṃ. **Pariyeseyyāti** gaveseyya. “**Yathā labhati, tathā kareyyā**”ti iminā pana adhippāyatthamāha, “**upanikkhipeyyā**”ti iminā sikhāpattamattham. Itarathā hi “pariyeseyyā”ti imassa “upanikkhipeyyā”ti ayamatto adhippeto na siyā.

Pariyitthamattēyevāti pariyesitamattēyeva. Yadi evaṃ atha kasmā pāḷiyaṃ “satthahārakam vāssa pariyeseyyāti asim vā sattim vā bheṇḍim vā laguḷaṃ vā pāsāṇaṃ vā sattham vā visaṃ vā rajjum vā”ti² vuttanti āha “**padabhājane panā**”ti-ādi. **Assāti** “satthahārakam vāssa pariyeseyyā”ti imassa padassa. Byañjanānurūpato paripuṇṇaṃ katvā atthassa

1. Sārattha-Ṭī 2. 258 piṭṭhe.

2. Vi 1. 92 piṭṭhe.

avuttattā “**byañjanaṃ anādiyivā**”ti vuttaṃ. Sasati himsatīti **satthaṃ**, sasanti himsanti etenāti vā **satthaṃ**. Ādisaddena “sattim vā”ti-ādipāḷisesaṃ saṅgaṇhāti. Tattha **laguḷanti** muggaro. **Satthanti** vuttāvesesaṃ yaṃ kiñci samukhaṃ veditabbaṃ.

Yo evaṃ maratīti yo satthaṃ vā āharitvā, visaṃ vā khāditvā, rajjuyā vā ubbandhitvā, sobbhādisu vā patitvā, aññehi vā aggipavesana-udakapavesanādihi upāyehi marati. “**So dhanam vā labhati**”ti-ādinā **nayenāti** so dhanam vā labhati, yasaṃ vā labhati, saggaṃ vā gacchati, dhammo vāssa hotīti iminā **nayena**. Kimanena veditabbanti āha “**etenā**”ti-ādi. Tattha **etenāti** “maraṇavaṇṇaṃ vā saṃvaṇṇeyyā”ti etena vacanena. **Nayidha evanti** idha manussaviggahapārājike na evaṃ, na pariyāyakathāya mucatīti ettho. Tenāha “**saṃvaṇṇeyyā**”ti-ādi.

“**Satthaṃ vā āharā**”ti-ādināti ettha ādisaddena “visaṃ vā khāda, rajjuyā vā ubbandhitvā kālaṃ karohi, sobbhe vā narake vā papāte vā papatā”ti-ādim¹ sabbaṃ maraṇūpāyaṃ saṅgaṇhāti. Ettha ca **narako**² nāma tattha tattha phalantiyā bhūmiyā sayameva nibbattā mahādarī, yattha hatthīpi patanti, corāpi niliyitvā tiṭṭhanti. **Papātoti** pabbatantare vā thalantare vā ekato chinno. **Pāpakenāti** lāmakena. **Dujjīvitenāti** dukkhabahulattā dukkhena jīvitenā. **Mataṃ te jīvitā seyyoti** tava maraṇaṃ jīvitā sundarataraṃ. Cittamassa atthīti **citto**. Tathā **mano**. Iti-saddo “sabbamatthīti kho kaccāna ayameko anto, sabbaṃ natthīti kho kaccāna ayaṃ dutiyo anto”ti-ādīsu³viya nidassane datṭhabbo yathāvuttassa buddhiyaṃ viparivattamānassa maraṇassa nidassanato. Tenevāha “mataṃ te jīvitā seyyo”ti-ādi.

Nanu cettha “mano”ti idampi atthato cittameva, atha kasmā vuttanti āha “**ettha cā**”ti-ādi. **Cittassa atthadīpanatthaṃ vuttanti** nāyaṃ cittasaddo “cittasaṅkappo”ti-ādīsu⁴ viya vicittādi-attho, athakho viññāṇavacanoti tassa atthadīpanatthaṃ vuttaṃ. Iminā punaruttidosābhavaṃ dasseti. Kathametaṃ viññāyatīti āha “**tenevassā**”ti-ādi.

1. Vi 1. 92, 93 piṭṭhe.

3. Saṃ 1. 258; Saṃ 2. 110 piṭṭhesu.

2. Vi-Ṭṭha 2. 42 piṭṭhe.

4. Vi 1. 92 piṭṭhe.

citto nānāppakārako saṅkappo assāti **cittasaṅkappo**. Vicittattho hettha cittasaddo “nāhaṃ bhikkhave aññaṃ ekanikāyampi samanupassāmi evaṃ cittaṃ, yathayidaṃ bhikkhave tiracchānagatā”ti-ādīsu¹ viya. Tenāha “**vicittasaṅkappo**”ti. **Etthāpi itisaddo āharitabboti** “cittasaṅkappo”ti imasmim padepi adhikāravasena itisaddo āharitabbo. Idaṃ hi “iti cittaṃ saṅkappo”ti evaṃ avuttampi adhikārato vuttameva hotīti. **Saṅkappoti** cettha “takko vitakko saṅkappo”ti-ādīsu² viya na vitakkasseva nāmaṃ, atha kho tassa ca aññesañcāti dassetuṃ “**saṅkappoti cā**”ti-ādi āradhmaṃ. **Saṃvidahanamattassāti** saññācetanāvitakkasaṅkhātassa sabbassa saṃvidahanassa. Sāmaññattho hettha mattasaddo “brāhmaṇamattam bhojetī”ti-ādīsu viya. Tenāha “**tañca saṃvidahanan**”ti-ādi. Iminā saṃvidahanam nāmettha na vidhānanti dasseti. **Adhippāyo** nāma vitakko.

Uccāvacena kāraṇenāti³ mahantāmahantena upāyena. Tattha maraṇavaṇṇasaṃvaṇṇane tāva jīvite ādīnavadassanavasena avacākārātā, maraṇe vaṇṇabhaṇanavasena uccākārakā veditabbā. Samādapane pana muṭṭhi jāṇunipphanādīhi maraṇasamādapanavasena uccākārātā, ekato bhuñjantassa nakhe viṣaṃ pakkhipitvā maraṇādisamādapanavasena avacākārātā veditabbā.

Evaṃ asādhāraṇavinicchayaṃ vatvā idāni sādhāraṇavinicchayaṃ dassetuṃ “**vesāliyan**”ti-ādimāha. **Opātakkaṇaṇādīsu dukkaṭanti** ettha sacepi jātapathaviṃ khaṇati, pāṇātipātassa pubbapayogattā payoge payoge dukkaṭam. Manussaviggaho nāgasupaṇṇādisadiso tiracchānagato **tiracchānagatamanussaviggaho**, yakkho ca peto ca tiracchānagatamanussaviggaho ca **yakkhapetatiracchānagatamanussaviggahā**, tesam. “**Tathā**”ti iminā thullaccayaṃ atidisati. Idāni “**iminā nāyena**”ti-ādinā apassenasaṃvidhānādīsupi yathāvutta-āpattibhedam atidisati. **Sabbatthāti** apassenasaṃvidhānādīsu sabbesu payogesu.

Idāni anāpattim dassetuṃ “**asañciccā**”ti-ādimāha. Ettha ca “**asañciccā**”ti⁴ idaṃ maraṇasaṃvattanika-upakkamassa asallakkaṇam sandhāya

1. Saṃ 2. 123 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 2. 42 piṭṭhe.

2. Abhi 1. 18 piṭṭhe.

4. Sārattha-Ṭī 2. 271 piṭṭhe.

vuttaṃ, “**ajānantassā**”ti idaṃ pana maraṇasaṃvattanika-upakaraṇassa ajānanaṃ sandhāya, “**namaraṇādhippāyassā**”ti idaṃ upakkamaṃ jānantassāpi maraṇādhippāyassa abhāvaṃ. Tenāha “**asañciccā**”ti-ādi. **Acetevā**ti asallakkhetvā, virajjhivāti vuttaṃ hoti.

Musalussāpanavatthusmiṃ viyāti “tena kho pana samayena aññataro bhikkhu bhattagge antaraghare āsanaṃ paññapento musale ussite ekaṃ musalaṃ aggahesi. Duttiyo musalo paripatitvā aññatarassa dāra-kassa matthake avatthāsi. So kālamakāsi. Tassa kukkuc-caṃ ahosi -pa-. Kimcitto tvaṃ bhikkhūti. Asañcicca ahaṃ bhagavāti. Anāpatti bhikkhu asañciccā”ti¹ imasmiṃ vatthusmiṃ viya.

Visagatapinḍapātavattusmiṃ viyāti “tena kho pana samayena aññataro pinḍacāriko bhikkhu visagataṃ pinḍapātaṃ labhitvā paṭikkamanaṃ haritvā bhikkhūnaṃ aggakārikaṃ adāsi. Te bhikkhū kālamakaṃsu. Tassa kukkuc-caṃ ahosi -pa-. Kimcitto tvaṃ bhikkhūti. Nāhaṃ bhagavā jānāmi. Anāpatti bhikkhu ajānantassā”ti² imasmiṃ vatthusmiṃ viya.

Bhesajjavattusmiṃ viyāti “tena kho pana samayena aññatarā vañjhā itthī kulūpakaṃ bhikkhuṃ etadavoca ‘iñghāyya bhesajjaṃ jānāhi, yenāhaṃ vijāyeyyaṃ’ti. ‘Suṭṭhu bhagini’ti tassā bhesajjaṃ adāsi. Sā kālamakāsi. Tassa kukkuc-caṃ ahosi -pa- anāpatti bhikkhu pārājikassa, āpatti dukkaṭassā”ti³ imasmiṃ vatthusmiṃ viya. Idha **ādikammikā** aññamaññaṃ jīvitaṃ voropitabhikkhū, tesāṃ anāpatti. Avasesānaṃ maraṇavaṇṇasaṃvaṇṇanakādīnaṃ āpattiyeva.

Atha kathaṃ dukkhavedananti, nanu rājāno coraṃ disvā hasamānāpi “gacchatha, naṃ ghātethā”ti vadantīti? Saccāṃ hasamānā vadanti, so pana hāso tesāṃ aññavisayo, sanniṭṭhāpakacetanā dukkhasampayuttāva. Vuttaṃ hetāṃ **samantapāsādikāyaṃ** “sacepi hi sirisayanaṃ āruḷho rajjasampattisukhamanubhavanto rājā ‘coro deva ānīto’ti vutte ‘gacchatha naṃ mārethā’ti hasamāno bhaṇāti, domanassacitteneva

1. Vi 1. 100 piṭṭhe.

2. Vi 1. 102 piṭṭhe.

3. Vi 1. 108 piṭṭhe.

bhaṇatīti veditabbo. Sukhavokiṇṇattā, pana anuppabandhābhāvā ca dujjānametaṃ puthujjanehi”¹.

Tatīyapārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Catutthapārājikavaṇṇanā

Anabhiṇānanti na abhiṇānaṃ. Yena hi yo dhammo adhigato, so tassa pākaṭo hotīti āha “**sakasantāne**”²ti-ādi. **Uttarimanussānanti** pakatimanussehi uttaritarānaṃ manussānaṃ, ukkaṭṭhamanussānanti attho. **Dhammanti** mahaggatalokuttarabhūtaṃ adhigatadhammaṃ. Atha vā uttari manussadhammāti **uttarimanussadhammo**. **Manussadhammo** nāma vinā bhāvanāmanasikārena pakatiyā manussehi nibbattetabbo dasakusalakammapathadhammo. So hi manassānaṃ cittādhiṭṭhānamattena ijjanato tesaṃ so bhāvitadhammo viya ṭhitoti tathā vutto, manussaggahaṇaṃ cettha tesu bahulaṃ pavattanato. Jhānādikaṃ pana tabbidhuranti tatuttari, iti uttari manussadhammāti **uttarimanussadhammo**, taṃ uttarimanussadhammanti evampettha attho daṭṭhabbo. **Samudācarantoti** ārocento.

Kiñcāpi lokiyalokuttarā sabbāva paññā “ñāṇaṃ”³ti vuccati, idha pana mahaggatalokuttarāva veditabbāti āha “**mahaggatalokuttarapaññā jānanatṭhena ñāṇaṃ**”⁴ti. Kilesehi ārakattā parisuddhaṭṭhena ariyanti āha “**ariyaṃ visuddhaṃ uttamaṃ**”⁵ti. Ariyasaddo cettha visuddhapariyāyo, na lokuttarapariyāyo. **Jhānādibhedeti ādisaddena** “vimokkho, samādhi, samāpatti, ñāṇadassanaṃ, maggabhāvanā, phalasacchikiriya, kilesappahānaṃ, vinīvaraṇatā cittassa, suññāgāre abhiratī”⁶ti² ime saṅgaṇhāti. **Viññussa manussajātikassāti** ārocetabbapuggalanidassanaṃ. Etassa hi ārocite ārocitaṃ hoti, na devabrahmānaṃ, nāpi petayakkhatiracchānagatānanti. **Āroceyyāti** vadeyya, viññāpeyyāti vuttaṃ hoti. **Vinā aññāpadesenāti** “yo te vihāre vasati, so bhikkhu paṭhamassa jhānassa lābhī”⁷ti-ādina³ nayena aññāpadesaṃ

1. Vi-Ṭṭha 2. 60 piṭṭhe.

2. Vi 1. 117 piṭṭhe.

3. Vi 1. 136 piṭṭhādīsu.

vināti attho. **Idhevāti** “iti jānāmi, iti passāmī”ti imasmimyeva pade. “**Tena vuttan**”ti-ādi nigamanam.

Samanuggāhīyamānoti codiyamāno, yaṁ vatthu ārocitaṁ hoti, tasmim vatthusmim “kiṁ te adhigataṁ, kinti te adhigataṁ, kadā te adhigataṁ, kattha te adhigataṁ, katame te kilesā pahīnā, katamesaṁ tvaṁ dhammānaṁ lābhī”ti kenaci vuccamāno”ti vuttaṁ hoti. **Asamanuggāhīyamānoti** na kenaci vuccamāno.

“Bhikkhubhāve thatvā abhabbo jhānādīni adhigantun”ti sikkhāpadātikkaṁassa antarāyakarattā vuttaṁ. Bhikkhubhāvo¹ hissa saggantarāyo ceva hoti maggantarāyo ca. Vuttaṁ hetam “sāmaññaṁ dupparāmaṭṭham, nirayāyu’pakaḍḍhatī”ti². Aparampi vuttaṁ “sithilo hi paribbājo, bhiyyo ākirate rajan”ti³. **Bhikkhubhāvoti** pārājikaṁ āpajjītvā “samaṇo ahan”ti paṭijānanato vohāramattasiddho bhikkhubhāvo. **Dānādīhīti** dānasaraṇasīlasaṁvarādīhi.

Ajānamevāti ettha **evāti** avadhāraṇatthe nipāto. “**Ajānamevan**”tipi paṭhanti. Tattha pana “evaṁ jānāmi, evaṁ passāmī”ti avacanti yojetabbaṁ. **Vacanattavirahatoti** “paṭhamam jhānam samāpajjin”ti-ādi⁴vacanassa atthabhūtena jhānādīnā vajjitattā tucchaṁ udakādisuññaṁ bhājanam viya. **Musāti** visamvādanapurekkhārassa paravisamvādako vacīpayogo, kāyapayogo vā. Tenāha “**vañcanādhippāyato musā**”ti. Musā ca vañcanādhippāyo ca pubbabhāgakkhaṇe, taṅkhaṇe ca. Vuttaṁ hi “pubbe vāssa hoti ‘musā bhaṇissan’ti, bhaṇantassa hoti ‘musā bhaṇāmī’ti”⁵. Etaṁ hi dvayaṁ aṅgabhūtaṁ, itaraṁ pana hotu vā, mā vā, akāraṇametaṁ. **Abhaṇinti** viññāpanam akāsim.

Aññatra adhimānāti adhigato māno, adhiko vā māno **adhimāno**, thaddhamānoti attho, tam vināti attho. Kassa⁶ panāyam adhimāno uppajjati, kassa nuppajjati? Ariyasāvakassa tāva nuppajjati. So hi maggaphalanibbānapahīnakilesāvasiṭṭhakilesapaccavekkhaṇena

1. Vi-Ṭṭha 2. 83 piṭṭhe.

2. Saṁ 1. 47; Khu 1. 58 piṭṭhesu.

3. Vi 1. 119 piṭṭhe.

2. Saṁ 1. 47; Khu 1. 57 piṭṭhesu.

4. Vi 1. 127 piṭṭhe.

6. Vi-Ṭṭha 2. 80 piṭṭhe.

sañjātasomanasso ariyaguṇappaṭivedhe nikkāṅkho, tasmā sotāpannādīnaṃ “ahaṃ sakadāgāmī”ti-ādivasena māno nuppajjati. Dussīlassa nuppajjati. So hi ariyaguṇādhigame nirāsova. Sīlavatopi pariccattakammaṭṭhānassa niddārāmatādimanuyuttassa nuppajjati, suparisuddhasīlassa pana kammaṭṭhāne appamattassa nāmarūpaṃ vavatthapetvā paccayapariggahena vitiṇṇakaṅkhassa tilakkhaṇaṃ āropetvā saṅkhāre sammasantassa āraddhavipassakassa uppajjati. Tenāha “**yvāyan**”ti-ādi. Tattha **tilakkhaṇaṃ āropetvāti**¹ kalāpasammasanavasena aniccādilakkhaṇattayaṃ āropetvā. **Sammasantassāti** vipassantassa. **Āraddhavipassakassāti** udayabbayānupassanāya āraddhavipassakassa. **Apatteti** attano santāne uppattivaseṇa apatte, anadhigateti vuttaṃ hoti. **Pattasaññitāsaṅkhāteti** “patto mayā uttarimanussadhammo”ti evaṃsaññitāsaṅkhāto adhimāno uppajjati. Uppanno ca suddhasamathalābhiṃ vā suddhavipassanālābhiṃ vā antarā ṭhpeti. So hi dasapi vīsampi tiṃsampi vassāni kilesasamudācāraṃ apassanto “ahaṃ sotāpanno”ti vā “sakadāgāmī”ti vā “anāgāmī”ti vā maññati. Samathavipassanālābhiṃ pana arahatteyeva ṭhpeti. Tassa hi samādhibalena kilesā vikkhambhitā, vipassanābalena saṅkhārā supariggahitā, tasmā saṭṭhimpī vassāni, asītipī vassāni, vassasatampī kilesā na samudācaranti, khīṇāsavasseva cittācāro hoti. So evaṃ dīgharattaṃ kilesasamudācāraṃ apassanto antarā aṭṭhatvāva ‘arahā ahan’ti maññatīti. “**Taṃ adhimānaṃ ṭhpetvā**”ti iminā “aññatrā”ti padaṃ apekkhitvā “adhimānā”ti upayogatthe nissakkavacananti dasseti.

Pāpicchatāyāti pāpā icchā etassāti **pāpiccho**, tassa bhāvo **pāpicchatā**, tāya, pāpikāya icchāyāti attho. Yā sā “idhekacco dussīlova samāno ‘sīlavā’ti maṃ jano jānātū”ti-ādīna² nayena vuttā, tāya asantaguṇasambhāvanicchāyāti vuttaṃ hoti. Iminā pana mandattā momūhattā samudācarantassa anāpattīti dasseti. **Ayampīti** pi-saddena na kevalaṃ purimā tayovāti dasseti.

1. Sārattha-Ṭī 2. 282 piṭṭhe.

2. Abhi 2. 364 piṭṭhe.

Asantanti abhūtaṃ. **Jhānādidhammanti** jhānaṃ, vimokkho, samādhi, samāpatti, ñāṇadassanaṃ, maggabhāvanā, phalasadācchikiriyā, kilesappahānaṃ, vinīvaraṇatā cittassa, suññāgāre abhiratī¹ti evaṃ vuttaṃ uttarimanussadhammaṃ. **Yassa āroceṭī**² vācāya vā hatthavikārādīhi vā aṅgapaccaṅgacopanehi viññattipathe ṭhitassa yassa puggalassa āroceṭi. Viññattipathaṃ³ pana atikkamitvā ṭhito koci ce dibbena cakkhunā, dibbāya ca sotadhātuyā disvā ca sutvā ca jānāti, na pārājikaṃ. Yopi “kiṃ ayaṃ bhaṇatī”ti saṃsayāṃ vā āpajjati, ciraṃ vīmaṃsitvā vā pacchā jānāti, “avijānanto”icceva saṅkhyāṃ gacchati. Yo pana jhānādīni attano adhigamavasena vā uggahaparipucchādivasena vā na jānāti, kevaṃ “jhānaṃ”ti vā “vimokkho”ti vā vacanamattameva suttaṃ hoti, sopi tena vutte “jhānaṃ kira samāpajjī”ti esa vadatīti yadi ettakamattampi jānāti, “jānāti”cceva saṅkhyāṃ gacchati, tassa vutte pārājikameva. Seso pana ekassa vā dvinnāṃ vā bahūnaṃ vā niyamitāniyamitavasena viseso sabbo sikkhāpaccakkhānakathāyaṃ vuttanayeneva veditabbo. Pariyāyabhāsane pana “ahan”ti avuttattā paṭivijānantassa vuttepi thullaccayaṃ. Viśaṃvādanādhippāyena musāvādapayogassa katattā appaṭivijānantassāpi dukkaṭanti āha “yo te vihāre vasati -pa- dukkaṭaṃ”ti. **Anullapanādhippāyassāti** ullapanādhippāyavirahitassa, abhūtārocanādhippāyavirahitassāti attho. Ummattakādayo pubbe vuttanayā eva. Idha pana **ādikammikā** vaggumudatīriyabhikkhū, tesāṃ anāpatti.

Catutthapārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pārājikanigamanavaṇṇanā

Idhāti imasmim bhikkhupātimokkhe. **Uddiṭṭhapārājikaparidīpanamevāti** uddiṭṭhānaṃ catunnaṃ pārājikānaṃ paridīpanavacanameva. Avadhāraṇaṃ pana na aññesampīti dassanatthaṃ⁴. Tenāha “**samodhānetvā panā**”ti-ādi. Tattha **samodhānetvāti** tattha tattha āgatāni ettheva samodahitvā, pakkhipitvā rāsiṃ katvāti attho. **Pāḷiyaṃ āgatānīti** uddesapāḷiyaṃ

1. Vi 1. 117 piṭṭhe.

3. Sārattha-Ṭī 2. 291 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 91 piṭṭhe.

4. Nidassanatthaṃ (Sī)

āgatāni. **Bhikkhunīnaṃ asādhāraṇāni cattārī**ti ubbhajāṇumaṇḍalikā, vajjappaṭicchādikā, ukkhittānuvattikā, aṭṭhavatthukāti imāni bhikkhunīnaṃ bhikkhūhi asādhāraṇāni cattārī. Paṇḍakādīnaṃ hi ekādasannaṃ abhabbabbhāvo pārājikāpattisadisattā pārājikoti āha “**ekādasannaṃ**”ti-ādi. **Abhabbabbhāvasaṅkhātehī**ti vatthuvipannatādinā pabbajjūpasampadāya na-arahabbhāvasaṅkhātehi. Paṇḍakatiracchānagata-ubhatobyañjanakā¹ hi tayo vatthuvipannā ahetukappaṭisandhikā, tesāṃ saggo avārito, maggo pana vārito. Abhabbā hi te maggappaṭilābhāya vatthuvipannattā. Pabbajjāpi nesāṃ paṭikkhittā, tasmā tepi pārājikāva. Theyyasamvāsako, titthiyapakkantako, mātughātako, pitughātako, arahantaghākako, bhikkhunidūsako, lohituppādako, saṅghabhedakoti ime aṭṭha attano kiriyāya vipannattā abhabbatṭhānaṃ pattāti pārājikāva. Tesu theyyasamvāsako, titthiyapakkantako, bhikkhunidūsakoti imesaṃ tiṇṇaṃ saggo avārito, maggo pana vāritova. Itaresāṃ pañcannaṃ ubhayampi vāritaṃ. Te hi anantarāva narake nibbattanakasattā. Yadā bhikkhunī vibbhamitukāmā hutvā kāsāvameva vā gihivatthaṃ vā gihinivāsanākārena nivāseti, tadā pārājikamāpannā nāma hotīti āha “**gihibhāvaṃ patthayamānāyā**”ti-ādi. Sā hi ajjhācāravītikkamaṃ akatvāpi ettāvatā assamaṇī nāma hoti.

Dīghatāya² lambamānaṃ aṅgajātametassāti **lambī**. Na so ettāvatā pārājiko, attha kho yadā anabhiratiyā pīlito attano aṅgajātaṃ mukhe vā vaccamagge vā paveseti, tadā pārājiko hoti. Mudukatā piṭṭhi etassāti **mudupiṭṭhiko**, kataparikkammāya mudukāya piṭṭhiyā samannāgato. Sopi yadā anabhiratiyā pīlito attano aṅgajātaṃ attano mukhamaggavaccamaggesu aññataraṃ paveseti, tadā pārājiko hoti. **Parassa aṅgajātaṃ mukhena gaṇhātī**ti yo anabhiratiyā pīlito parassa suttassa vā pamattassa vā aṅgajātaṃ mukhena gaṇhāti. **Parassa aṅgajāte abhinisīdatī**ti yo anabhiratiyā pīlito parassa aṅgajātaṃ kammaniyaṃ disvā attano vaccamaggena tassūpari nisīdati, taṃ attano vaccamaggaṃ pavesetīti attho. Etāni¹ hi cattārī

1. Vi-Ṭṭha 2. 103 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭī 2. 298 piṭṭhe.

yasmā ubhinnaṃ rāgavasena sadisabhāvūpavatānaṃ dhammo
 “methunadhammo”ti vuccati, tasmā ekena pariyāyena methunadhammaṃ
 appaṭisevitvāyeva kevalaṃ maggena maggappavesanavasena āpajjitabbattā
 methunadhammapārājikassa anulomentīti **“anulomapārājikānī”**ti vuccanti.

Etthāha¹—mātughātakapitughātaka-arahantaghātakā tatiyapārājikaṃ
 āpannā, bhikkhunidūsako, lambi-ādayo cattāro ca paṭhamapārājikaṃ āpannā
 evāti katvā kuto catuvīsati? Vuccate—mātughātakādayo hi cattāro idha
 anupasampannā eva adhippetā, lambi-ādayo cattāro kiñcāpi
 paṭhamapārājikenā saṅgahitā, yasmā pana ekena pariyāyena
 methunadhammaṃ appaṭisevino honti, tasmā visum vuttāti. Dutiyavikappe
kiccitthāti ettha kacci atthāti padacchedo kātabbo.

Iti kaṅkhāvitaraṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya

Vinayatthamañjūsāyaṃ līnatthappakāsaniyaṃ

Pārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

Samghādisesakaṇḍa

Piyavacanena ālapananti¹ piyāyitabbavacanenālapanam, sādhuṇam samālapananti vuttam hoti. Sādhavo hi pare “bhonto”ti vā “devānampiyā”ti vā “bhadrabhavan”ti vā “āyasmanto”ti vā samālapanti.

1. Sukkavisatṭhisikkhāpadavaṇṇanā

Sam-saddo vijjamānatthoti āha “**samvijjati**”ti. **Cetanā**ti vitikkamavasappavattā pubbabhāgacetanā, mocanassādacetanāti attho. **Assā**ti sukkavisatṭhiyā. Aññapadatthasamāseneva sukkavisatṭhiyā vuttattā ikasaddassa visum attho natthīti āha “**sañcetanāva sañcetanikā**”ti. Idāni ikasaddova atthi-attham pakāsetīti dassento “**sañcetanā vā**”ti-ādim āha. Samvijjamānā cetanā **sañcetanā**. **Sukkassā**ti sambhavassa. **Visatṭhī**ti visaggo.

Idāni tam yasmiṃ kāle moceti, yenādhippāyena moceti, yena copāyena moceti, yañca tassa adhippāyassa vatthu, tam sabbam saṅkhepato vibhāvetvā sarūpato tam visatṭhiṃ dassetuṃ “**rāgūpatthambhādīsū**”ti-ādimāha. Tattha rāgassa balavabhāvo, rāgena vā aṅgajātassūpatthambho thaddhabhāvo **rāgūpatthambho**, so ādi yesam te **rāgūpatthambhādayo**, tesu rāgūpatthambhādīsū. **Ādisaddena**² vaccūpatthambha passāvūpatthambha vātūpatthambha uccāliṅgapāṇakadaṭṭhūpatthambhānam gahaṇam. **Kammaññatam patteti** mocanakammakkhamatāya kammaniyatam patte, ajjhatarūpādīsū upakkamārahabhāvam patteti attho. Arogassa bhāvo **ārogyam**, ham ādi yesam te **ārogyādayo**, tesu ārogyādīsū. **Ādisaddena** sukhabhesajjadānapuññañāsaggabījāvīmaṃsadavānam gahaṇam. **Ajjhattarūpam** ajjhattam upādinna-rūpam, tam ādi yesam te **ajjhatarūpādayo**, tesu. **Ādisaddena** bahiddhārūpa-ajjhattabahiddhārūpa-ākāsekaṭīkampanānam gahaṇam. Mocane assado sukhavedanā **mocanassādo**, mocanattham pubbabhāge pavattarāgo, sampayutta-assādasīsenā cettha rāgo vutto, tena sampayuttā cetanā **mocanassādacetanā**,

1. Sārattha-Ṭī 1. 435 piṭṭhe.

2. Vi 1. 154 piṭṭhe.

tāya. Iminā muccanassādo¹ muttassādo methunassādo phassassādo kaṇḍuvanassādo dassanassādo nisajjassādo vācassādo gehasitapemaṇṇaṇ vanabhaṅgiyanti imehi sampayuttā cetanāyo paṭikkhipati, tāhi nimitte upakkamantassa muttepi anāpatti. “**Nimitte upakkamantassā**”ti iminā pana ūrumaddāpanādīni paṭikkhipati. Tena hi satipi mocanassāde nimitte upakkamābhāvato muttepi anāpatti. Vuttaṃ hetam **samantapāsādikāyaṃ** “sā ca kho nimitte upakkamantasseva, hatthaparikkammapādaparikkammagattaparikkammakaraṇena sacepi asuci muccati, anāpatti”ti².

Āsayadhātunānāttatoti pittasemha pubbalohitāsayaṇaṇceva pathavīdhātu-ādīnaṇca catunnam dhātūnaṇ, rasasoṇitādīnaṇ vā sattannaṇ dhātūnaṇ nānāttato. **Ṭhānā cāvanā**ti sukkassa yaṇ ṭhānaṇ, tato cuti. Sukkassa hi vatthisīsaṇ kaṭi kāyoti² tidhā ṭhānaṇ pakappenti. Eko kirācariyo “vatthisīsaṇ sukkassa ṭhānaṇ”ti āha, eko “kaṭi”ti, eko “sakalo kāyo”ti. Tesu tatiyassa bhāsitaṇ subhāsitaṇ. Kesalomanakhadantānaṇ hi maṇsavanimuttaṭṭhānaṇ, uccārapassāvakeḷasiṅghaṇikā, thaddhasukkhacammāni ca vajjetvā avaseso chavimaṇsalohitānugato sabbopi kāyo kāyappasādabhāvajīvitindriyābaddhapittānaṇ, sambhavassa ca ṭhānameva. Tathā hi rāgapariyuṭṭhānenābhībhūtānaṇ hatthīnaṇ ubhohi kaṇṇacūlikāhi sambhavo nikkhamati.

Ettha ca “**rāgūpatthambhādīsū**”ti-ādīnā³ kālo dassito. Rāgūpatthambhādīkaḷesu hi aṇḇajātaṇ kammaniyaṇ hoti. Yassa kammaniyatthe sati moceti, ito paraṇ aṇṇo kālo natthi. Na hi vinā rāgūpatthambhādīhi pubbaṇhādayo kālabhedā mocane nimittaṇ honti. “**Ārogyādīsū**”ti-ādīnā pana adhippāyo dassito. Evarūpena hi adhippāyabhedena moceti, na aṇṇathā. “**Ajjhattarūpādīsū**”ti-ādīnā upāyo dassito. Ajjhattarūpe vā hi moceyya, bahiddhārūpe vā, ubhayattha vā, ākāse vā kaṭim kappento, ito paraṇ aṇṇo upāyo natthi. “**Nīlādivasenā**”ti-ādīhi pana dasahi navamassa adhippāyassa vatthu dassitaṇ. Vīmaṇsanto hi nīlādīsū aṇṇataravasena vīmaṇsati, na tehi vinimuttanti. “**Ṭhānā cāvanā**”ti iminā pana atthato visaṭṭhi

1. Vi-Ṭṭha 2. 114 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 107 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 2. 110 piṭṭhe.

dassitā. Yathāha “visaṭṭhīti ṭhānato cāvanā vuccatī”¹ti. Sā cāyaṃ tassa sukkassa ṭhānā cāvanā rāgavasena. Vuttaṃ hetam **kathāvatthu-aṭṭhakathāyaṃ** “sukkavisaṭṭhi nāma rāgasamuṭṭhānā hotī”²ti. **Aññatra supinantā**ti supino eva supinanto, tam ṭhapetvāti vuttaṃ hoti. Tenāha “yā **supine**”³ti-ādi. **Saṃghādisesoti** imassa āpattinikāyassa nāmaṃ. Tenāha “yā **aññatra supinantā**”⁴ti-ādi. **Āpattinikāyoti** āpattisamūho. Kiñcāpi ayaṃ ekāva āpatti, ruḥhisaddena, pana avayave samūhavohārena vā “**nikāyo**”⁵ti vutto “eko vedanākkhandho, eko viññāṇakkhandho”⁶ti-ādīsu viya.

Assā⁷ti āpattinikāyassa. Nanu ca ayuttoyaṃ niddeso “saṃgho ādimhi ceva sese ca icchitabbo assā”⁸ti. Na hi āpattinikāyassa ādimhi ceva sese ca saṃgho icchito, kiñcarahi vuṭṭhānassāti imaṃ codanaṃ manasi nidhāya yathā na virujjhati, tathā adhippāyaṃ vivaritaṃ “**kiṃ vuttaṃ hotī**”⁹ti-ādimāha. Āpattito vuṭṭhānassa ādimhi ceva sese ca icchito saṃgho āpattiyāva icchito nāma hotīti ayamettha adhippāyo. **Āpattivuṭṭhānanti** āpattito vuṭṭhānaṃ, anāpattikabhāvūpagamananti attho.

Dakasotanti passāvamaggam, aṅgajātappadesanti vuttaṃ hoti. Yadi evaṃ atha kasmā aṭṭhakathāyaṃ “**dakasotaṃ otiṇṇamatte**”¹⁰ti vuttanti āha “**ṭhānato pana cutan**”¹¹ti-ādi. **Avassameva dakasotaṃ otarati** adhivāsetvā antarā nivāretuṃ asakkuṇeyyattā. Dakasotorohanato¹² paṭṭhāya pana upādinnato vinimuttattā sambhavarūpaṃ utusamuṭṭhānameva avasissati, sesaṃ tisamuṭṭhānaṃ natthīti veditabbaṃ. **Tasmāti** yasmā ṭhānato cutaṃ dakasotaṃ otarati, tasmā.

Amocanādhippāyassāti bhesajjena nimittaṃ ālimpantassa, uccārādīni vā karontassa. **Supinaṃ passantassāti**¹³ dhātukkhobhato vā anubhūta pubbato vā devatopasaṃhārato vā pubbanimittato vāti imehi catūhi kāraṇehi supinaṃ passantassa. Kiṃ panetaṃ passanto sutto passati, paṭibuddho, udāhu neva sutto, na paṭibuddhoti? Kiñcettha—

1. Vi 1. 153 piṭṭhe.

2. Abhi-Ṭṭha 3. 160 piṭṭhe.

3. Sārattha-Ṭṭi 2. 314 piṭṭhe.

4. Sārattha-Ṭṭi 2. 301 piṭṭhe.

5. Vi-Ṭṭha 2. 108 piṭṭhe.

yadi tāva sutto passati, abhidhammavirodho āpajjati. Bhavaṅgacittena hi supati, taṃ rūpanimittādi-ārammaṇaṃ vā rāgādisampayuttaṃ vā na hoti. Supinaṃ passantassa ca īdisāni cittāni uppajjanti. Atha paṭibuddho passati, vinayavirodho āpajjati. Yaṃ hi paṭibuddho passati, taṃ sabbohārikacittena passati. Sabbohārikacittena ca kate vītikkame anāpatti nāma natthi. Supinaṃ passantena pana katepi vītikkame ekantaṃ anāpatti eva. Atha neva sutto na paṭibuddho passati, ko nāma passati, evaṅca sati supinassa abhāvova āpajjatīti? Na abhāvo, kasmā? Yasmā kapimiddhapareto passati. Vuttaṃ hetuṃ “kapimiddhapareto kho mahārāja supinaṃ passatī”ti¹.

Kapimiddhaparetoti makkaṭaniddāya yutto². Yathā hi makkaṭā niddā lahuparivattā hoti, evaṃ yā niddā punappunaṃ kusalādicittavokiṇṇattā lahuparivattā, yassā pavattiyaṃ punappunaṃ bhavaṅgato uttaraṇaṃ hoti, tāya yutto² supinaṃ passati. Yassa ca evaṃ passantassa supine methunaṃ dhammaṃ paṭisevantassa viya, kāyasamsaggādīni āpajjantassa viya ca supinanteneva kāraṇena asuci muccati, tassapi anāpatti. Supine³ pana uppannāya assādacetanāya sacassa visayo hoti, niccalena bhavitabbaṃ, na hatthena nimittaṃ kilāpetabbaṃ. Kāsāvapaccattharaṇarakkhaṇatthaṃ pana hatthapuṭena gahetvā jagganattāya udakaṭṭhānaṃ gantuṃ vaṭṭati.

Sukkavisatṭhisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Kāyasamsaggasikkhāpadavaṇṇanā

“Otiṇṇo”ti⁴ idaṃ kammaśādhanaṃ kattusādhanaṃ vā hotīti tadubhayavasena atthaṃ dassento “**yakkhādīhi viya sattā**”ti-ādimāha. **Asamapekkhitvāti** yathāsabhāvaṃ anupaparikkhitvā, yathā te ratijanaka rūpādayo visayā aniccadukkhāsubhānattākārena avaṭṭhitā, tathā apassitvāti vuttaṃ hoti. **Parīṇatenāti** parivattena. Tenāha “**yathā parivattamānaṃ**”ti-ādi. **Vuttarāgavasena**ti kāyasamsaggarāgavasena. **Tadahujātāyapīti** tasmiṃ ahaṇi jātāṃ jananaṃ

1. Khu 11. 289, 290 piṭṭhesu Milindapañhe.

3. Vi-Ṭṭha 2. 117 piṭṭhe.

2. Sutto (Ka)

4. Sārattha-Ṭṭi 2. 316 piṭṭhe.

etissāti **tadahujātā**, tasmim ahani jātāti vā **tadahujātā**, tāya, tam divasaṃ jātāyapīti attho, jātamattāya allamaṃsapesiyaṇṇāyapīti vuttaṃ hoti.

Assāti “kāyasamsaggaṃ samāpajjeyyā”ti padassa. Idāni hatthādīnaṃ vibhāgadassanattamaṃ **“tattha hattho nāma kapparato paṭṭhāyā”**ti-ādimāha. **Kapparato paṭṭhāyā** ti¹ dutiyamahāsandhim upādāya. Aññattha pana maṇibandhato paṭṭhāyā yāva agganakhā hattho. Vinandhitvā vā avinandhitvā vā katakesakalāpassetaṃ adhivacananti sambandho. Tattha **vinandhitvāti** tīhi kesavaṭṭhi ganthitvā. **Suvaṇṇacīrakanti** suvaṇṇapāḷim. Yatthañca veṇiñca ṭhapetvā avasesasarīraṃ aṅganti āha **“avasesassa sarīrassā”**ti-ādi.

Yo hi sevanādhīppāyopi niccalena kāyena kevalaṃ phassaṃ paṭivijānāti sādīyati anubhoti, tassa cittuppādamatte āpattiyā abhāvato anāpattīti āha **“kāyena avāyamitvā”**ti-ādi. **Mokkhādhīppāyenāti** itthito mucchitukāmatādhīppāyena. **Asañciccāti** “iminā upāyena imaṃ phusissāmī”ti acetetvā. Evaṃ hi acetetvā pattappaṭiggahaṇādīsu mātugāmassa aṅge phuṭṭhepi anāpatti. **Asatiyāti** aññavihito hoti, “mātugāmaṃ phusissāmī”ti sati natthi, evaṃ asatiyā hatthapādapasāraṇādīkāle phusantassa anāpatti. **Ajānantassāti** dāraḥavesena ṭhitaṃ dārikaṃ “itthī”ti ajānanto kenacideva karaṇīyena phusati, evaṃ “itthī”ti ajānantassa phusato anāpatti. **Asādiyantassāti** kāyasamsaggaṃ asādiyantassa bāhāparamparāya nītabhikkhussa² viya anāpatti. Idha pana udāyitthero **ādikammiko**. Tassa anāpatti ādikammikassāti.

Kāyasamsaggasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Duṭṭhullavācāsikkhāpadavaṇṇanā

Duṭṭhullavācassādarāgavasenāti duṭṭhullā vācā **duṭṭhullavācā**, tāya assādacetanā **duṭṭhullavācassādo**, tena sampayuttarāgavasena.

1. Vi-Ṭṭha 2. 120 piṭṭhe.

2. Vi 1. 185 piṭṭhe.

etthādhippetaṃ mātugāmaṃ dassetuṃ “**mātugāmaṃ**”ti-ādimāha.

Duṭṭhullāduṭṭhullasaṃlakkhaṇasamatthanti¹

asaddhammasaddhammappaṭisaṃyuttaṃ kathaṃ jānitum samatthaṃ. Yā pana mahallikāpi bālā eḷamūgā, ayaṃ idhānadhippetā. **Vaṇṇo** nāma dve magge uddissa “itthilakkhaṇena subhalakkhaṇena samannāgatālī”ti-ādinā¹

thomaṇā. **Avanṇo** nāma dve magge uddissa vuttavipariyāyena garahanā, “itthilakkhaṇena subhalakkhaṇena asamannāgatāsī”ti-ādīhi khumsanāti vuttaṃ hoti. **Yācanā** nāma “dehi me, arahasi me dātun”ti² vacanaṃ.

Āyācanā nāma “kadā te mātā pasīdissati, kadā te pitā pasīdissati, kadā te devatāyo pasīdissanti, kadā te sukhaṇo sulayo sumuhutto bhavissati, kadā te methunaṃ dhammaṃ labhissāmi”ti² vacanaṃ. **Pucchanam** nāma “kathaṃ tvaṃ sāmikassa desi, kathaṃ jārassa desi”ti² vacanaṃ. **Paṭipucchanam** nāma “evaṃ kira tvaṃ sāmikassa desi, evaṃ jārassa desi”ti² vacanaṃ.

Ācikkhanam nāma puṭṭhassa “evaṃ dehi, evaṃ dentā sāmikassa piyā bhavissasi, manāpācā”ti² bhaṇanaṃ. **Anusāsanam** nāma apuṭṭhassa “evaṃ dehi, evaṃ dentā sāmikassa piyā bhavissasi, manāpā cā”ti² bhaṇanaṃ.

Akkosanam³ nāma “animittāsī, nimittamattāsī, alohitāsī, dhuvalohitāsī, dhuvacoḷāsī, paggharantīsī, sikharaṇīsī, itthipaṇḍakāsī, vepuristikāsī, sambhinnāsī, ubhatobyañjanakāsī”ti³ vacanaṃ. Yasmā methunupasaṃhitāya vācāya adhikaṃ duṭṭhullaṃ nāma natthi, tasmā “methunupasaṃhitāhī”ti idaṃ duṭṭhullavācāya sikhāpattalakkhaṇadassananti vuttaṃ, na pana methunupasaṃhitāyeva duṭṭhullavācattā. **Sikharaṇīsī**⁴ bahinikkhanta-ānimamsā. **Sambhinnāsī**ti sambhinnavaccamaggapassāvamaggā.

Ubhatobyañjanakāsīti purisanimittena, itthinimittena cāti ubhatobyañjanehi samannāgatā.

Ettha ca vaṇṇabhaṇane tāva “itthilakkhaṇena subhalakkhaṇena samannāgatāsī”ti¹ vadati, na tāva sīsaṃ eti. “Tava vaccamaggo ca passāvamaggo ca subho subhasaṇṭhāno dassanīyo, īdisena nāma itthilakkhaṇena subhalakkhaṇena samannāgatāsī”ti vadati, sīsaṃ saṃghādiseso hotīti attho.

1. Vi-Ṭṭha 2. 133 piṭṭhe.

3. Vi 1. 189 piṭṭhe.

2. Vi 1. 188 piṭṭhe.

4. Vi-Ṭṭha 2. 134 piṭṭhe.

Avanṇabhaṇane pana “animittāsī”ti-ādīhi ekādasahi padehi avanṇe aghaṭite sīsaṃ na eti, ghaṭitepi tesu “sikharanīsi sambhinnāsī ubhatobyañjanakāsī”ti imehi tīhi ghaṭiteyeva saṃghādiseso.

Yācanāyapi “dehi me”ti ettakeneva sīsaṃ na eti, “methunaṃ dhammaṃ dehī”ti evaṃ methunadhammena ghaṭite eva saṃghādiseso.

“Kadā te mātā pasīdissatī”ti-ādīsu āyācanavacanesupi ettakeneva sīsaṃ na eti, “kadā te mātā pasīdissati, kadā te methunaṃ dhammaṃ labhissāmī”ti vā “tava mātari pasannāya vā methunaṃ dhammaṃ labhissāmī”ti-ādinā pana nayena methunadhammena ghaṭiteyeva saṃghādiseso.

“Kathaṃ tvaṃ sāmikassa desī”ti-ādīsu¹ pucchāvacanesupi “methunaṃ dhammaṃ”ti vuttneyeva saṃghādiseso. “Evaṃ kira tvaṃ sāmikassa desī”ti¹ paṭipucchāvacanesupi eseva nayo.

Ācikkhanāya ca “evaṃ dehī”ti “evaṃ dadamānā”ti vuttepi sīsaṃ na eti, “methunaṃ dhammaṃ evaṃ dehi, evaṃ upanehi, evaṃ methunaṃ dhammaṃ dadamānā upanayamānā sāmikassa piyā hotī”ti-ādinā pana nayena methunadhammena ghaṭiteyeva saṃghādiseso. Anusāsanivacanesupi eseva nayo.

Akkosavacanesu pana ekādasasu “sikharanīsi sambhinnāsī ubhatobyañjanakāsī”ti imāni tīṇiyeva padāni suddhāni sīsaṃ enti, iti imāni ca tīṇi, purimāni ca vaccamaggaṇassāvamaggaṇamethunadhammapadāni tīṇīti cha padāni suddhāni āpattikarāni, sesāni “animittāsī”ti-ādīni animitte “methunaṃ dhammaṃ me dehī”ti vā “animittāsī, methunaṃ dhammaṃ me dehī”ti vā ādinā nayena methunadhammena ghaṭitāneva āpattikarāni hontīti veditabbāni.

Adhakkhakanti akkhakato paṭṭhāya adho. **Ubbhajāṇumaṇḍalanti** jāṇumaṇḍalato paṭṭhāya uddhaṃ. **Ubbhakkhakanti** akkhakato paṭṭhāya uddhaṃ. **Adhojāṇumaṇḍalanti** jāṇumaṇḍalato paṭṭhāya adho. Akkhakaṃ, pana jāṇumaṇḍalaṅca ettheva dukkaṭakhette saṅghaṃ gacchati bhikkhuniyā kāyasamsagge²

1. Vi 1. 188 piṭṭhe.

2. Vi 2. 286 piṭṭhe.

viya. Na hi buddhā garukāpattim sāvasesaṃ paññāpentīti.

Kāyappaṭibaddhanti vatthaṃ vā pupphaṃ vā ābharaṇaṃ vā.

Atthadhamma-anusāsanipurekkhārānanti¹ ettha “animittā”ti-ādīnaṃ padānaṃ atthaṃ kathento, aṭṭhakathaṃ vā sajjhāyaṃ karonto **atthapurekkhāro** nāma, pāḷim vācento, sajjhāyaṃ vā karonto **dhammapurekkhāro** nāma, “idānipi animittāsi, ubhatobyañjanakāsi, appamādaṃ dāni kareyyāsi, yathā āyatimpi evarūpā mā hohi”ti bhaṇanto **anusāsanipurekkhāro** nāma. Iti atthañca dhammañca anusāsaniñca purakkhitvā bhaṇantānaṃ anāpatti. Yo pana bhikkhunīnaṃ pāḷim vācento pakativācanāmaggaṃ pahāya hasanto hasanto “sikharāṇīsi, sambhinnāsi, ubhatobyañjanakāsi”ti punappunaṃ bhaṇati, tassa āpattiyeva. Idha **ādikammiko** udāyitthero, tassa anāpatti ādikammikassa. **Nanu** “sikharāṇī”ti-ādīhi akkosantassa paṭighacittaṃ uppajjatīti dukkhavedanāyapi bhavitabbaṃ, atha kasmā **dvivedananti**? Nāyaṃ doso. Rāgavasena hi ayaṃ āpatti, na paṭighavasena, tasmā rāgavaseneva pavatto akkoso idhādhippeto, na paṭighavasenāpīti.

Duṭṭhullavācāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Attakāmasikkhāpadavaṇṇanā

Attakāmapāricariyāvasenāti attakāmapāricariyāya rāgavasena. Idhāpi duṭṭhullāduṭṭhullajānanasamatthāva itthī adhippetāti āha “**duṭṭhullobhāsena vuttappakārāya itthiyā**”ti. **Samīpeti** savanūpacāre. “**Ṭhatvā**”ti pāṭhaseso. **Attakāmapāricariyā**ti kāmīyatīti **kāmo**, methunadhammo, paricaraṇaṃ upaṭṭhānaṃ paricariyā, sāva **pāricariyā**, kāmena pāricariyā **kāmapāricariyā**, attano kāmapāricariyā **attakāmapāricariyā**, attano atthāya methunadhammena upaṭṭhānanti attho. Atha vā kāmītāti **kāmā**, pāricariyā, attanā kāmā **attakāmā**, attakāmā ca sā pāricariyā cāti **attakāmapāricariyā**, sayam

1. Vi-Ṭṭha 2. 135 piṭṭhe.

methunarāgavasena patthita-upaṭṭhānanti attho. Tenāha **“methunadhammasaṅkhātenā”**ti-ādi. Ettha ca paṭhamena atthavikappena kāmahetupāricariyāsaṅkhātāṃ atthattayaṃ dasseti, dutiyena adhippāyapāricariyāsaṅkhātāṃ atthadvayaṃ. Byañjane¹ pana ādaraṃ akatvā atthamattameva dassetuṃ “attano kāmaṃ attano hetuṃ attano adhippāyaṃ attano pāricariyaṃ”ti² padabhājanāṃ vuttaṃ. “Attano kāmaṃ attano hetuṃ attano pāricariyaṃ”ti² hi vutte jānissanti paṇḍitā “ettāvatā attano atthāya kāmāpāricariyā vuttā”ti, “attano adhippāyaṃ attano pāricariyaṃ”ti vuttepi jānissanti “ettāvatā attanā icchitakāmitaṭṭhena attakāmāpāricariyā vuttā”ti.

Kalyāṇena bhaddakena guṇena samannāgatattā **kalyāṇadhammaṃ**. Tenāha **“tadubhayenāpi”**ti-ādi. **Abhirameyyāti** toseyya. **Etadagganti** esā aggā. **Pāricariyānanti** pāricariyānaṃ majjhe, niddhāraṇe cetanā sāmivacanaṃ. Nanu duṭṭhullavācāsikkhāpade³ methunayācanaṃ āgataṃ, atha kasmā idaṃ vuttaṃ? Nāyaṃ doso. Tattha⁴ hi duṭṭhullavācassādarāgavasena vuttaṃ, idha pana attano methunassādarāgavasenāti.

Tasmiṃyeva khaṇeti bhaṇitakkhaṇe. Ubhatobyañjanako pana paṇḍakagatikattā visuṃ na vutto. “Imasmiṃ sikkhāpadadvaye kāyasamsagge viya yakkhipetisupi duṭṭhullattakāmavacane thullaccayan”ti⁵ vadanti. **Tasmiṃ yevāti** paṇḍakeyeva itthisaṇṇino attakāmāpāricariyāya vaṇṇabhaṇanepi dukkaṭaṃ. “Yo te vihāre vasati, tassa aggadānaṃ methunaṃ dhammaṃ dehi”ti pariyāyavacanepi dukkaṭaṃ. “Attakāmāpāricariyāya vaṇṇaṃ bhāseyya yā mādisaṃ sīlavantaṃ”ti vuttattā”ti⁶ eke. “Pañcasu aṅgesu sabbhāvā saṃghādisesovā”ti apare. “Methunupasaṃhitenā”ti vuttattā **“cīvarādīhi -pa- bhāsantassa anāpatti”**ti vuttaṃ.

Attakāmasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 2. 138 piṭṭhe.

2. Vi 1. 188 piṭṭhe.

3. Vajira-Ṭṭi 190 piṭṭhe.

2. Vi 1. 194 piṭṭhe.

4. Sārattha-Ṭṭi 2. 325 piṭṭhe.

6. Vajira-Ṭṭi 189 piṭṭhe.

5. Sañcarittasikkhāpadavaṇṇanā

Sañcaraṇaṃ **sañcaro**, so etassa atthīti **sañcarī**, sañcaraṇasīloti vā **sañcarī**, tassa bhāvo **sañcarittam**, sañcaraṇanti attho. Tañca parato “itthiyā vā purisamatin”ti-ādivacanato itthipurisānaṃ vemajjheti āha “**itthipurisānaṃ antare sañcaraṇabhāvan**”ti. **Paṭigganḥana**vīmaṃsanapaccāharaṇānīti ettha **paṭigganḥanaṃ** nāma purisena vā itthiyā vā ubhinnaṃ mātādihi vā “bhante itthannāmaṃ itthim vā purisaṃ vā evaṃ bhaṇāhi”ti vutte tesam vacanaṃ “sādhū”ti vā “hotū”ti vā “bhaṇāmi”ti vā yena kenaci ākārena vacibhedam katvā, sīsakampanādīhi vā sampañicchanam. **Vīmaṃsanaṃ** nāma vuttappakārena sāsanaṃ gahetvā kassā itthiyā vā purisassa vā tesam avassaṃ ārocanakānaṃ mātāpitubhātābhagini-ādīnaṃ vā santikaṃ vantvā tassa sāsanaṃ ārocanam. **Paccāharaṇam** nāma tena gantvā ārocite sā itthi vā puriso vā “sādhū”ti sampañicchatu vā, mā vā, lajjāya vā tuṇhi hotu, puna āgantvā tassā itthiyā vā purisassa vā tassā pavattiyā ārocanam. **Āpajjeyyāti** paṭipajjeyya.

Itthiyā vā purisamatim purisassa vā itthimatinti ettha “āroceyyā”ti pāṭhaseso daṭṭhabbo. Tenevāha “**tatthā**”ti-ādi. **Jāyābhāveti** bhariyābhāve. **Jārabhāveti** patibhāve, nimittatthe cetam bhumma vacanaṃ. Tasmā bhariyābhāvanimittam patibhāvanimittam, bhariyābhāvahetu patibhāvahetu, bhariyābhāvapaccayā patibhāvapaccayā ārocetīti attho. Esa nayo “**jāyattane ārocetī**”ti-ādīsupi. Jāyattane vā jārattane, vā”ti hi idaṃ yadattham tam tesam matim āroceti, tam dassanattam vuttam. Idāni pana padabhājanīyam¹ vuttanāyenāpi attham dassetuṃ “**apicā**”ti-ādimāha. Kiñcāpi itthilingavasena padabhājanīyam¹ vuttam, “jāyattane vā jārattane vā”ti pana niddesassa¹ ubhayalingasādhāraṇattā purisalingavasenāpi yojetvā vattabbanti āha “**eteneva upāyenā**”ti-ādi. **Muhuttikāti** gaṇikā. “Antamaso taṅkhaṇikāyapī”ti idaṃ nidassanamattanti āha “**eteneva upāyenā**”ti-ādi.

1. Vi 1. 202 piṭṭhe.

Aññatra nālaṃvacanīyāyāti¹ desacārittavasena paṇṇadānādinā apariccattaṃ ṭhapetvā. Sañcarittavasena bhikkhunā vacanīyā na hotīti **nālaṃvacanīyā**, taṃ ṭhapetvāti keci. Appena vā bahunā vā dhanena kītā **dhanakkītā**. Yasmā pana sā na kītamattāyeva bhariyā, saṃvāsathāya pana kītattā bhariyā, tasmāssa niddese “dhanena kiṇitvā vāsetī”²ti² vuttaṃ.

Chandavāsiniti chandena attano ruciyā vasatīti chandavāsini. Yasmā pana sā na attano chandamatteneva bhariyā hoti, purisena pana sampatiṇṇhitattā, tasmāssa niddese “piyo piyaṃ vāsetī”²ti² vuttaṃ. **Ādisaddena** “bhogavāsini, paṭavāsini, odapattakinī, obhaṭacumbaṭā, dāsī ca bhariyā ca, kammakārī ca bhariyā ca, dhajāhaṭā, muhuttikā”²ti² imesaṃ aṭṭhannaṃ ākāraṇaṃ gahaṇaṃ. Yathā ca “chandavāsini”²ti-ādīsu aññataravasena vadato visaṅketo natthi, evaṃ pāliyaṃ avuttessupī “hoti kira itthannāmassa bhariyā, jāyā, pajāpati, puttamātā, gharaṇī, gharasāminī, bhattarandhikā, sussūsikā, paricārikā”³ti³ evamādīsu saṃvāsaparidīpakesu vacanesu aññataravasena vadantassāpi visaṅketo natthi, tivaṅgasampattiyā āpattiyeva.

Māturakkhitaṃ brūhīti ettha **māturakkhitā** nāma mātarā rakkhitā, yathā purisena saha saṃvāsaṃ na kappeti, evaṃ mātarā rakkhitāti attho. Tenevassa padabhājanepi “mātā rakkhati gopeti, issariyaṃ kāreti, vasaṃ vattetī”⁴ti⁴ vuttaṃ. **Piturakkhitādīsūti** “piturakkhitā, mātāpiturakkhitā, bhāturakkhitā, bhaginirakkhitā, nātirakkhitā, gottarakkhita, dhammarakkhitā, sārakkhā, saparidaṇḍā”⁴ti⁴ evaṃ vuttessu piturakkhitādīsū. Yathā ca ettha, evaṃ “piturakkhitaṃ brūhī”²ti-ādīsūpi nayo veditabbo.

Saṃghassa vā cetiyassa vā gilānassa vā kiccena gacchantassati⁵ ettha bhikkhusaṃghassa uposathāgāraṃ vā kiñci vā vipakataṃ hoti. Tattha kārukānaṃ bhattavetanatthāya upāsako vā upāsikāya santikaṃ bhikkhuṃ paṇeyya, upāsikā vā upāsakassa, evarūpena saṃghakiccena gacchantassa anāpatti. Cetiyakamme kariyamānepi eseṇa nayo.

1. Sārattha-Ṭī 2. 329 piṭṭhe.

2. Vi 1. 203 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭī 2. 143 piṭṭhe.

4. Vi 1. 202 piṭṭhe.

5. Vi-Ṭī 2. 146 piṭṭhe.

Gilānassa bhesajjatthāyapi upāsakena vā upāsikāya santikaṃ, upāsikāya vā upāsakassa santikaṃ pahitassa gacchato anāpatti.

Kiñcāpi¹ ettha “itthī nāma manussitthī, na yakkhī na petī na tiracchānagatā. Puriso nāma manussapuriso, na yakkho”ti-ādi natthi, tathāpi manussajātikāva itthipurisā idha adhippetāti āha “**tesaṃ manussajātikatā**”ti. **Nanālaṃvacanīyatāti** yathāvuttanayena pariccattā alaṃvacanīyā. Nivāraṇattho hi ettha **alaṃ**-saddo. Na alaṃvacanīyā **nālaṃvacanīyā**, na nālaṃvacanīyā, tassā bhāvo nanālaṃvacanīyatā, “alaṃvacanīyatā”icceva vuttaṃ hoti.

Paṇṇattinti imaṃ sikkhāpadaṃ. **Kāyavikārenāti** sīsukkhīpanādikāyavikārena. **Tatheva vīmaṃsitvā tatheva paccāharantassāti** hatthamuddādinaṃ kāyavikārena vīmaṃsitvā puna āgantvā tatheva ārocentassa. **Āgamissatīti** tava santike dhammassavanādi-atthaṃ āgamissati. **Kenaci vutteti** āsanāsālādīsu nisinnassa kenaci purisena vutte. Sace hi khīṇāsavassa mātāpitāro kujjhitvā alaṃvacanīyā honti, tañca bhikkhuṃ gharaṃ upagataṃ pitā vadati “mātā te tāta maṃ mahallakaṃ chaḍḍetvā ñātikulaṃ gatā, gaccha naṃ maṃ upaṭṭhātuṃ pesehi”ti. So ce gantvā taṃ vatvā puna pituno tassā āgamanāṃ vā anāgamanāṃ vā āroceti, evaṃ ārocentassa tassapi kāyavācato samuṭṭhāti. Tenāha “**paṇṇattim ajānantassapanā**”ti-ādi. **Khīṇāsavassapīti** ettha pisaddena sekkhaputhujjanānaṃ vattabbameva natthīti dīpeti. **Pituvacanenāti** attano pituvacanena. Gantvāti tassā samīpaṃ gantvā. Paṇṇattim, alaṃvacanīyabhāvañcāti ubhayaṃ ajānantassapi kāyavācato samuṭṭhāti. **Tadubhayanti** paṇṇattim, alaṃvacanīyabhāvañca. Yaṃ pana paṇṇattim jānitvā etheva tīhi nāyehi sañcarittaṃ samāpajjato kāyacittato, vācācittato, kāyavācāvittato ca samuṭṭhāti. Imāni tīni paṇṇattijānanacittena “sacittakasamuṭṭhānāni”ti vuttaṃ, taṃ ayuttaṃ. Na hi paṇṇattim jānitvāpi “nālaṃvacanīyā”ti maññamānassa sacittakehi samuṭṭhānehi āpatti samuṭṭhātīti vattuṃ yujjati vītikkamacetanāya asambhavato.

Sañcarittasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Kuṭikārasikkhāpadavaṇṇanā

Saññācīkāya panāti ettha santi attavācako tatiyatthe nipāto, **yācīkāti** bhāvasādhano, tesaṇca majjhepadalopasamāso. **Panāti** nipātamattameva. Tenāha “**sayam pavattitayācanā vuccatī**”ti. Yā hi attanā pavattitā, sā attano nāma hotīti āha “**tasmā**”ti-ādi. Nanu na sakkā yācanāyeva kuṭim kātunti anuyogaṃ sandhāya tassādhippāyatthaṃ dassetuṃ “**sayam yācītakehī**”ti-ādimāha. Tattha **sayam yācītakehī**ti “vāsim detha, pharasuṃ dethā”ti-ādinā¹ sayam yācītakehi. **Upakaraṇehī**ti vāsiyādīhi. Parena bhaṇḍasāmikena “mama idan”ti apariccāgārakkhaṇagopanavasena pariggahitaṃ **parapariggahitakaṃ**, parasantakanti vuttaṃ hoti. **Mūlacchedavasenā**ti mūlassa chindanavasena, parasantakabhāvato mocetvā attano santakaṃ katvāti vuttaṃ hoti. Evaṃ hi aññāta-ka-appavāritaṭṭhānato yācantassa aññātakaviññattiyā dukkaṭaṃ. **Tāvakālikam pana vaṭṭatī**ti tāvakālikam katvā yācituṃ vaṭṭati. Sakakammaṃ na yācītabbāti pāṇātipātasikkhāpadarakkhaṇatthaṃ vuttaṃ. “Hatthakammaṃ dethā”ti aniyametvāpi na yācītabbā. Evaṃ yācitā hi te “sādhū bhante”ti bhikkhuṃ uyyojetvā migepi māretvā āhareyyuṃ. Niyametvā pana “vihāre kiñci kattabbaṃ atthi, tattha hatthakammaṃ dethā”ti yācītabbā. Kuṭi nāma ullittā vā hoti, avalittā vā ullittāvalittā vā”ti² padabhājane vuttattā “**kuṭinti ullittādīsu aññataran**”ti vuttaṃ. Tattha uddhaṃ mukhaṃ littā **ullittā**. Anto limpantā hi evaṃ limpanti. Adho mukhaṃ littā **avalittā**. Bahi limpantā hi evaṃ limpanti. Tenāha “**tattha ullittā nāmā**”ti-ādi. **Piṭṭhasaṅghāṭoti** dvārabāhā. “**Sudhāya vā mattikāya vā**”ti etena ṭhapetvā ime dve lepe avaseso bhasmāgomayādibhedo alepoti dasseti.

Yasmā pana saññācīkāya kuṭim karontenāpi idha vuttanayeneva paṭipajjitabbaṃ, tasmā “**sayam vā karontena āṇattiyā vā kārāpentenā**”ti vuttaṃ. Ettha ca “**sayam vā karontenā**”ti iminā sāmattihiyato labbhamānamatthamāha, na tu padatthato. “**Āṇattiyā vā**

1. Vi 1. 218 piṭṭhe passitabbaṃ.

2. Vi 1. 224 piṭṭhe.

kārāpentenā¹ti pana padatthato. Evañca katvā yadi¹ pana “karontena vā kārāpentena vā”ti vadeyya, byañjanaṃ vilomitaṃ bhaveyya. Na hi kārāpento karonto nāma hotīti edisī codanā anavakāsāti daṭṭhabbam. Natthi sāmī pati etissāti **asāmikā**, taṃ asāmikaṃ, anissaranti attho. Anissaratā cettha kārāpanenāti āha “**kāretā dāyakena virahitan**”ti. Uddesoti uddisitabbo.

Tatrāti sāmismiṃ bhumnavacananti āha “**tassā kuṭiyā**”ti. **Dīghasoti** nissakkavacananti āha “**dīghato**”ti. **Bahikuṭṭeti** kuṭṭassa bahi, thusena missako piṇḍo **thusapiṇḍo**, tassa pariyanto **thusapiṇḍapariyanto**, tena, thusamissakamattikāpiṇḍapariyantena²ti vuttaṃ hoti. Thusapiṇḍassūpari setakammaṃ pana abbohārikaṃ. Abbhantare bhavo **abbhantarimo**, tena. **Yatthāti** yassaṃ kuṭiyaṃ. **Pamāṇayuttoti** pakativadatthiyā navavidatthipamāṇo. “Tiriyaṃ sattantarā”to² ukkaṃsato pamāṇassa vuttattā “**heṭṭhimakoṭiyā**³ catuhatthavittārā na hoti”ti vuttaṃ.

Sodhetvāti samatalasīmamaṇḍalasadisāṃ katvā. **Padabhājane vuttanayena saṃghaṃ tikkhattuṃ yācivāti** “saṃghaṃ upasaṅkamitvā ekaṃsaṃ uttarāsaṅgaṃ karitvā vuḍḍhānaṃ bhikkhūnaṃ pāde vanditvā ukkuṭikaṃ nisīditvā añjaliṃ paggaheṭvā evamassa vacanīyo ‘ahaṃ bhante saññācikāya kuṭiṃ kattukāmo asāmikaṃ attuddesaṃ, sohaṃ bhante saṃghaṃ kuṭivattu-olokanaṃ yācāmi’ti”² padabhājane vuttanayena tikkhattuṃ yācivā. **Samghena vā sammatāti** padabhājanīyaṃ⁴ vuttana ñattidutiyakammena, apalokanakammavasena vā samghena sammatā. **Vatthūti** kuṭivattu. **Anārambhanti** anupaddavaṃ. Parito kamati gacchati etthāti **parikkamaṇaṃ**, tena saha vattatīti **saparikkamaṇaṃ**, sa-upacāraṇti attho. Tenāha “**tehibhikkhūhī**”ti-ādi.

Kapillikādīnanti ettha **kipillikā**⁵ nāma rattakāḷapiṇḍalādhedā yā kāci, tā ādi yesaṃ tāni **kipillikādīni**, tesaṃ. **Ādisaddena** upacikādīnaṃ saṅgahaṇaṃ. **Āsayoti** nibaddhavasanaṭṭhānaṃ. So

1. Vi-Ṭṭha 2. 153 piṭṭhe. 2. Vi 1. 224 piṭṭhe. 3. Pacchimakoṭiyā (Aṭṭhakathāyaṃ)

4. Vi 1. 225 piṭṭhe.

5. Vi-Ṭṭha 2. 155 piṭṭhe.

ādi yesaṃ te **āsayaḍayo**, tehi. **Ādisaddena** cettha nissitassa gahaṇaṃ. **Soḷasahi upaddavehīti** “kipillikānaṃ vā āsaya hoti, upacikānaṃ vā undūrānaṃ vā ahīnaṃ vā vicchikānaṃ vā satapadīnaṃ vā hatthīnaṃ vā assānaṃ vā sīhānaṃ vā byagghānaṃ vā dīpīnaṃ vā acchānaṃ vā taracchānaṃ vā yesaṃ kesañci tiracchānagatānaṃ pāṇānaṃ va āsaya hoti, pubbaṇṇanissitaṃ vā hoti, aparāṇṇa, abbhāghāta, āghātanāsusāna, uyyāna, rājavatthu, hatthisālā, assāsālā, bandhanāgāra, pānāgāra, sūna, racchā, caccara, sabhā, saṃsaraṇanissitaṃ vā hoti”¹ti¹ evaṃ vuttehi soḷasahi upaddavehi. Tattha ca **abbhāghātaṃ**² nāma kāraṇāgharaṃ. **Āghātaṇaṃ** nāma dhammagandhikā. **Susānanti** mahāsusānaṃ. **Saṃsaraṇaṃ** nāma anibbijjhagamaṇīyo gatapaccāgatamaggo.

Āvijjhituṃ³ **sakkuṇeyyatāyāti** chinnaṭṭadānaṃ abhāvato anupariyāyituṃ sakkuṇeyyatāya. **Tena bhikkhūnāti** kuṭīkarakena bhikkhūnā. **Yācitehīti** “ekaṃsaṃ uttarāsaṅgaṃ karitvā vuḍḍhānaṃ bhikkhūnaṃ pāde vanditvā ukkuṭīkaṃ nisīditvā añjaliṃ paggaheṭvā evamassa vacanīyo ‘ahaṃ bhante saññācīkāya kuṭīṃ kattukāmo asāmi kaṃ attuddesaṃ, sohaṃ bhante saṃghaṃ kuṭīvatthudesanaṃ yācāmi’⁴ti⁴ tikkhattuṃ yācitehi. **Ñattidutiyaena kammenāti**—

“Suṇātu me bhante saṃgho, ayaṃ itthannāmo bhikkhu saññācīkāya kuṭīṃ kattukāmo asāmi kaṃ attuddesaṃ, so saṃghaṃ kuṭīvatthudesanaṃ yācati. Yadi saṃghassa pattakallaṃ, saṃgho itthannāmassa bhikkhuno kuṭīvatthuṃ deseyya. Esā ñatti. Suṇātu me bhante saṃgho, ayaṃ itthannāmo bhikkhu saññācīkāya kuṭīṃ kattukāmo asāmi kaṃ attuddesaṃ, so saṃghaṃ kuṭīvatthudesanaṃ yācati. Saṃgho itthannāmassa bhikkhuno kuṭīvatthuṃ deseti, yassāyasmato khamati itthannāmassa bhikkhuno kuṭīvatthussa desanā, so tuṇhassa. Yassa nakkhamati, so bhāseyya. Desitaṃ saṃghena itthannāmassa bhikkhuno kuṭīvatthu, khamati saṃghassa, tasmā tuṇhī, evametaṃ dhārayāmi”⁴ti—

1. Vi 1. 226 piṭṭhe.

3. Āvijjhituṃ (Vi-Ṭṭha 2. 156 piṭṭhe)

2. Vi-Ṭṭha 2. 156 piṭṭhe.

4. Vi 1. 225 piṭṭhe.

Evam padabhājane¹ vuttena ñattidutiyena kammena. **Ālavikā** nāma ālaviraṭṭhe jātā dārakā, te pabbajitakālepi “ālavikā” tveva paññāyimsu. Te sandhāya vuttam **“ālavike bhikkhū”**ti. **Lepe ghaṭṭeti**² antolepe vā antolepena saddhiṃ bhittiṇca chadanaṇca ekābaddham katvā ghaṭṭite, bahilepe vā bahilepena saddhiṃ ghaṭṭite. **Dve ca dukkaṭāni** sārambha-aparikkamanavasena. **Ubhayavipannāti** ubhayehi desanāpamāṇehi vipannā virahitā ubhayavipannā, adesitavattukā pamāṇātikkantāti attho. **Tasminti** dvārabandhe vā vātapāne vā. **Lepo na ghaṭṭiyatīti** pubbe dinnalepo dvārabandhena vā vātapānena vā saddhiṃ na ghaṭṭiyati, ekābaddham hutvā na tiṭṭhatīti vuttam hoti. **Tanti** dvārabandham vā vatapānam vā parāmasati. **Paṭhamamevāti** lepakiccassa niṭṭhitattā dvārabandhavātapānānam ṭhapanato pubbeyeve, lepassa niṭṭhitakkhaṇeyevāti adhippāyo. “Bhikkhu kuṭim karoti desitavattukam pamāṇikam sārambham saparikkamanam, āpatti dukkaṭassa. Bhikkhu kuṭim karoti desitavattukam pamāṇikam anārambham aparikkamanam, āpatti dukkaṭassā”ti³ padabhājaniam vuttattā **“kevalam sārambhāyā”**ti-ādi vuttam. **Vippakatanti** aniṭṭhitam. **Aññassa dadato cāti** aññassa puggalassa vā saṃghassa vā dadato ca. **Guhā** nāma iṭṭhakaguhā vā silāguhā vā dārughā vā bhūmiguhā vā. **Tiṇakuṭi** nāma sattabhūmikopi pāsādo tiṇacchadano “tiṇakuṭikā”ti vuccati. **Aññassāti** ācariyassa vā upajjhāyassa vā saṃghassa vā. **Vāsāgāram ṭhapetvāti**⁴ attano vasanatthāya vāsāgāram ṭhapetvā. **Uposathāgārādīsūti** ettha ādisaddena jantāgharabhojanasālā-aggisālānam gahaṇam. **Heṭṭhimapamāṇasambhavoti** catuhatthavittihinṇatā. **Adesāpetvā karototi** vatthum adesāpetvā pamāṇātikkantam, pamāṇayuttam vā karoto. Ettha ca vatthuno adesāpanam **akiriya**. Kuṭikaraṇam **kiriya**.

Kuṭikārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 1. 225 piṭṭhe.

3. Vi 1. 228 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 157 piṭṭhe.

4. Vi-Ṭṭha 2. 159 piṭṭhe.

7. Vihārakārasikkhāpadavaṇṇanā

Mahantaṃ lāti gaṇhātīti **mahallako**, taṃ mahallakaṃ. Yo ca yaṃ gaṇhāti, so tassa atthīti āha “**mahantabhāvo etassa atthīti mahallako**”ti. So ca mahantabhāvo kena, kuto cāti āha “**sasāmikabhāvenā**”ti-ādi. Na kevalaṃ sasāmikabhāvenevāti āha “**yasmā vā**”ti-ādi. Yadi evaṃ atha kasmā “mahallako nāma vihāro sasāmiko vuccatī”ti ettakameva padabhājene¹ vuttanti āha “**yasmā panā**”ti-ādi. Viharanti etthāti **vihāro**, āvāso. Mātikāyaṃ **bhikkhū vā anabhineyyāti** ettha **vā**-saddo “ayaṃ vā so mahānāgo”ti-ādīsu viya avadhāraṇattho.

Kosambiyanti² evaṃnāmake nagare. Tassa kira nagarassa ārāmapokkharāṇi-ādīsu tesu tesu ṭhānesu kosambarukkhāva ussannā ahesuṃ, tasmā taṃ “kosambī”ti saṅkhaṃ gacchati. “Kusumbassa nāma isino assamato avidūre māpitattā”ti eke. **Channattheraṃ ārabbhāti** yo abhinikkhamanakāle saddhiṃ nikkhanto, yassa ca satthārā parinibbānakāle brahmadāṇḍo³ āṇatto, taṃ channattheraṃ ārabbha. **Cetiya**rukkhanti² cittikataṭṭhena **cetiyaṃ**, pūjārahānaṃ devatṭhānānametaṃ adhivacanaṃ, “cetiyaṃ”ti sammataṃ rukkhaṃ **cetiya**rukkhāṃ. Vatthuno adesaṇāya āpajjanato “**akiriya**mattato **samuṭṭhānabhāvo**”ti vuttaṃ. **Mattasaddena** kiriyato samuṭṭhānataṃ paṭikkhipati. Keci pana “vatthu-adesaṇāya, kuṭikaraṇena ca samuṭṭhānato kiriyākiriyaṃ samuṭṭhātī”ti vadanti. Pamāṇaniyamābhāvova viseso.

Vihārakārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Duṭṭhadosaikkhāpadavaṇṇanā

Dūsīyatīti **duṭṭho**, dūseti paraṃ vināsetīti **doso**. Tenāha “**dūsito ceva**”ti-ādi. Idāni “dūsito ceva dūsako ca”ti

1. Vi 1. 237 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭī 2. 338 piṭṭhe.

3. Vi 4. 487 piṭṭhe.

iminā saṅkhepena vuttamevatthaṃ vitthāretvā dassetuṃ **“uppanne hi dose”**ti-ādimāha. **Pakatibhāvaṃ jahāpitoti**¹ sommabhāvaṃ jahāpitoti attho, vikāramāpāditoti vuttaṃ hoti. **Ākāraṇānāṭṭenāti** dūsitākārassa ceva dūsakākārassa cāti imesaṃ dvinnāṃ ākāraṇāṃ nānābhāvena. **Nappatitoti** pītisukhādīhi na abhigato anupagato, na upagatoti attho. Yo ca pītisukhādīhi anupagato, so tehi vajjito nāma hotīti āha **“pītisukhādīhi vivajjito”**ti. Yo ca tehi vajjito, na so tehi abhisāto nāma hotīti āha **“na abhisāto”**ti, pītisukhādīhi na patthaṭoti attho. Nāssa mūlanti **amūlakam**. Taṃ pana amūlakattaṃ yasmā codakavasena adhippetam, na cuditakavasena, tasmā tadatthaṃ dassetuṃ **“yaṃ codakenā”**ti-ādi vuttaṃ. Tattha **yanti** pārājikam. **Etanti** cuditakassa āpannānāpannattam. **Idhāti** imasmim sikkhāpade.

Idāni attanā vuttameva diṭṭhādīm vivarituṃ **“ettha cā”**ti-ādi vuttaṃ. **Tathevāti** “pasādasotena vā dibbasotena vā”ti imamatthaṃ atidisati. **Parisaṅkitam**² pana tividdham diṭṭhaparisaṅkitam, sutaparisaṅkitam, mutaparisaṅkitanti. Tattha bhikkhuṇca mātugāmaṇca tathārūpe ṭhāne disvā “addhā imehi katan”ti vā “karissantī”ti vā parisaṅkitam, idaṃ **diṭṭhaparisaṅkitam** nāma. Andha kāre vā paṭicchannokāse vā bhikkhussa ca mātugāmassa ca vacanaṃ sutvā dutiyassa atthibhāvaṃ ajānato pubbe vuttanayena parisaṅkitam, idaṃ **sutaparisaṅkitam** nāma. Dhuttehi itthīhi saddhim paccantavihāre maṇḍape vā sālādīsu vā pupphagandhamamsasurādīni anubhavitvā gataṭṭhānaṃ disvā “kena nu kho idaṃ katan”ti vīmaṃsantena tatra kenaci bhikkhunā gandhādīhi pūjā katā hoti, bhesajjattāya ariṭṭham vā pītam, so tassa gandham ghāyitvā “ayaṃ so bhavissati”ti parisaṅkitam, idaṃ **mutaparisaṅkitam** nāma. Evaṃ tividdhassa parisaṅkitassa abhāvo **aparisaṅkitam**. Tenāha **“diṭṭhasutamutavasena cetasā aparisaṅkitan”**ti. Taṇca panetaṃ diṭṭhādikaṃ na kevalam attanovāti āha **“attano vā parassa vā”**ti. Yasmā “tvaṃ paṇḍako”ti-ādivacanenāpi codayato āpattiyeva, tasmā **“bhikkhuno anurūpesu ekūnavīsatiyā aññatarenā”**ti vuttaṃ. Yadi evaṃ atha kasmā

1. Sārattha-Ṭī 2. 347 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭī 2. 171 piṭṭhe.

padabhājane “pārājikena dhammenāti catunnaṃ aññatarenā”¹ vuttanti āha “**padabhājane panā**”²ti-ādi. Upasagganipātānaṃ vācakasaddasanniṭṭhāne tadatthajotanabhāvena pavattanato “**dhamseyyā**”³ti vuttaṃ. **Dhamśana**ñcetha abhibhavanam. Tenāha “**abhibhaveyyā**”⁴ti. “**Tvaṃ methunaṃ dhammaṃ paṭisevī**”⁵ti-**ādinā nayena pavattā**”⁶ti “tvaṃ methunaṃ dhammaṃ paṭisevi, adinnaṃ ādiyi, manussaṃ ghātayittha, abhūtaṃ ārocayittā”⁷ti evaṃ pavattā. Ettha ca “assamaṇosī”⁸ti avandanakāraṇassa avuttattā antimavatthum ajjhāpanno na vanditabbo”⁹ti vadanti, taṃ na gahetabbaṃ avandiyesu antimavatthum ajjhāpannassa avuttattā, “pacchā upasampanna pure upasampanno vandiyo”¹⁰ti² vuttattā ca. Idaṃ pana attanā vattabbaṃ dassetuṃ vuttaṃ.

Samīpeti dvādasahatthapamāṇe padese. Sikkhāpaccakkhānameva hi hatthamuddāya sīsaṃ na eti, idaṃ pana anuddhamśanaṃ, abhūtarocanaṃ etiyeva. Tenāha “**hatthamuddāya eva vā**”¹¹ti. **Brahmacariyā**ti brahmaṃ seṭṭhaṃ pasatthaṃ cariyanti **brahmacariyaṃ**, brūhmūnaṃ vā seṭṭhānaṃ buddhapacceka buddha-ariyasāvakaṇaṃ, brahmānaṃ cariyanti **brahmacariyaṃ**, tamhā brahmacariyā. Tenāha “**seṭṭhacariyā**”¹²ti. **Sādhuvatassa** ekantena bhaddakaṃ bhaveyya. “Tajjanīyakammādisattavidhampi kammaṃ karissāmā”¹³ti āpattiya codentassa adhippāyo **kammādhippāyo**. “Āpattito vuṭṭhāpessāmā”¹⁴ti adhippāyo **vuṭṭhānādhippāyo**. **Anuvijjanādhippāyo**ti vīmaṃsanādhippāyo, upaparikkhādhippāyo. **Anuvijjakenāti** saṃghamajjhe otiṇṇaṃ adhikaraṇaṃ vinicchinituṃ nisinnena vinayadharena. **Kim te diṭṭhanti** tayā kiṃ diṭṭhaṃ, paṭhamāṃ pārājikaṃ ajjhāpajjanto diṭṭho, dutiyaṃ tatiyaṃ catutthaṃ parājikaṃ āpajjanto diṭṭhoti vuttaṃ hoti. **Ādisaddena** “kinti te diṭṭhaṃ, kadā te diṭṭhaṃ, kattha te diṭṭhan”¹⁵ti imaṃ nayaṃ saṅgaṇhāti.

Samanatthāya pavattamānehi samathehi adhikātabbanti **adhikaraṇaṃ**. Yathā hi samanavasena samathānaṃ vivādādīsu adhikatabhāvo, evaṃ vivādādīnaṃ tehi adhikattabbatāti. Tenāha “**samathehi adhikaraṇīyabhāvenā**”¹⁶ti-ādi. Iminā hi adhikaraṇasaddassa kammaśadhanatā vuttā. **Adhikaraṇanti** vivādādhikaraṇaṃ anuvādādhikaraṇaṃ āpattādhikaraṇaṃ kiccādhikaraṇanti catubbidhaṃ adhikaraṇaṃ. Vivādādīni adhikaraṇāni samenti

1. Vi 1. 250 piṭṭhe.

2. Vi 5. 358 piṭṭhe.

vūpasamentīti **samathā**, sammukhāvinayādayo. Atha vā adhikārīyanti etthāti **adhikaraṇaṃ**. Ke adhikārīyanti? Samathā. Kathaṃ adhikārīyanti?

Samanavasena. Adhikaraṇaṃ samenti vūpasamentītipi **samathā**ti evampettha attho daṭṭhabbo. Āpattādhikaraṇaṃ ṭhapetvā sesādhikaraṇehi codanāya abhāvato “**idha pana pārājikasaṅkhātāṃ āpattādhikaraṇameva adhippetan**”ti vuttaṃ. Āpattiyeva adhikaraṇaṃ **āpattādhikaraṇaṃ**.

Anuddhamisitakkhaṇeyeva saṃghādiseso, so ce taṅkhaṇeyeva jānātīti adhippāyo.

Mettiyabhūmajaketi mettiyañca bhūmajakañca. Chabbaggiyānaṃ aggapurisā etc. **Suddhaṃ vā**ti pārājikamanāpannaṃ vā. “**Sace so taṅkhaṇeyeva jānātī**”ti iminā āvajjanasamayamāha. Taṅkhaṇeyeva jānanaṃ nāma dukkaraṃ, samayena āvajjitvā ñāte pana ñātameva hoti. Pacchā ce jānāti, sīsaṃ na eti. Sikkhāpaccakkhāna-abhūtārocanaduṭṭhullavācā-attakāmaduṭṭhadosabhūtārocanasikkhāpadānīti sabbāneva hi imāni ekaparicchedāni. Yasmā pana parammukhā sattahipi āpattikkhandhehi vadato dukkaṭameva, tasmā “**parammukhā codentassa pana sīsaṃ na eti**”ti vuttaṃ. **Vuttanayāpattiyoti**¹ “vācāya vācāya”ti-ādinā vuttanayā saṃghādisesadukkaṭāpattiyo. **Tathevā**ti vācāya vācāyeva. **Vadantassā**ti sattahipi āpattikkhandhehi upasampannaṃ sammukhā vadantassa. **Vuttanayenevā**ti vācāya vācāyeva. Okāsaṃ kāretvā upasampannaṃ sammukhā vadantassa vācāya vācāya pācittiyanti āha “**okāsaṃ kāretvā vadantassa pācittiyamevā**”ti. **Evasaddena** dukkaṭaṃ nivattīyati. Asammukhā sattahipi āpattikkhandhehi vadantassa dukkaṭaṃ. **Sattavidhampi kammanti** tajjanīyaṃ, niyaṃ, pabbājanīyaṃ, paṭisāraṇīyaṃ, tividhañca ukkhepanīyanti sattavidhampi kammaṃ.

Uposathaṃ vā pavāraṇaṃ vā ṭhapentassa ca okāsakammaṃ natthīti ettha uposathato pure vā pacchā vā ṭhapitopi aṭṭhapito hoti. Khethe ṭhapito pana ṭhapito hoti, tasmā “suṇātu me bhante saṃgho, ajjuposatho pannaraso, yadi saṃghassa pattakallaṃ saṃgho uposathaṃ kareyya”ti² ettha yāva **re-**kāraṃ bhaṇati, tāva ṭhapetabbo, idaṃ khettaṃ. **Yya-kāre** pana vutte ṭhapentena pacchā ṭhapito nāma

1. Vuttanayena āpattiyo (Kaṅkhāyojanāmahāṭīkāyaṃ)

2. Mātikāpāli 1 piṭṭhe.

hoti. “Suṇātu me”ti anāraddhe ṭhapentena pure ṭhapito hoti.
 Pavāraṇāṭṭhapanaṃ pana sabbasaṅgāhikaṃ, puggalikañcāti duvidhaṃ.
 Tattha sabbasaṅgāhike “suṇātu me bhante saṃgho -pa- saṃgho tevācikaṃ
 pavāreyyā”ti **su**-kāro yāva **re**-kāro, tāva apariyositāva hoti pavāraṇā,
 etthantare ekapadepe ṭhapentena ṭhapitā hoti pavāraṇā. **Yya**-kāre pana patte
 pariyositāva hoti, tasmā tato paṭṭhāya ṭhapentena aṭṭhapitā hoti.
 Puggalikaṭṭhapane pana “saṃghaṃ bhante pavāremi -pa-. Tatiyampi bhante
 saṃghaṃ pavāremi diṭṭhena vā -pa-. Passanto paṭi”ti¹ **saṃ**-kāro yāva
 ayaṃ sabbapacchimo **ṭi**-kāro, tāva apariyositāva hoti pavāraṇā, etthantare
 ekapadepe ṭhapentena ṭhapitā hoti pavāraṇā. “Karissāmi”ti vutte pana
 pariyositā hoti, tasmā “karissāmi”ti etasmiṃ pade sampatte ṭhapitāpi
 aṭṭhapitā hoti. Eseva nayo dhevācika-ekavācikasamānavassikāsu. Etāsupi hi
 ṭikārāvasānaṃyeva ṭhapanakkhettanti. Tenāha “**ṭhapanakkhettaṃ pana
 jānitabban**”ti. **Osate vatthusminti** codakena attanā vattabbe saṃghamajjhe
 udāhaṭe. **Idaṇca idaṇca karotīti** pāṇātipātāṃ, adinnādānaṇca karoti,
 jātārūparajataṇca paṭiggaṇhāti. **Asuko ca asuko ca assamaṇo, anupāsakoti**
 akkosādhippāyena parammukhā vadantassa dukkaṭaṃ, sammukhā
 vadantassa pana pācittiyameva. Tenāha “**sace pana odissa niyametvā**”ti-ādi.
Saṅkhyupagamananti vohārūpagamanam.

Duṭṭhadosasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Aññabhāgiyasikkhāpadavaṇṇanā

Aññabhāgassāti aññakoṭṭhāsassa, yaṃ codetukāmo, tassa jāti-ādito
 aññassa tiracchānājāti-ādikoṭṭhāsassāti vuttaṃ hoti. **Idanti**
 napuṃsakaniddesena chagalakādiṃ niddisati, ayaṃ chagalakādikoti attho,
 adhikaraṇasaddāpekkhāya vā napuṃsakaniddeso, idaṃ
 chagalakādisaṅkhātāṃ adhikaraṇanti vuttaṃ hoti. **Aññabhāgo vāti**
 tiracchānājāti-ādibhedo añño koṭṭhāso vā. **Assāti**

1. Vi 3. 223 piṭṭhe.

chagalakādikassa. **Aññabhāgiyaṃ** chagalakādi. Ettha ca
 “aññabhāgasambandhi aññabhāgiyaṃ”ti paṭhamaviggahassa attho,
 “aññabhāgavantarā aññabhāgiyaṃ”ti dutiyaviggahassa. Tṭhapetvā pana
 tiracchānajāti-ādikaṃ paramatthato visuṃ chagalakādike asatipi “paṭimāya
 sarīran”ti-ādīsu viya abhedepi bheda-kappanāya pavattalokavohāravasena
 “**aññabhāgassa idaṃ, aññabhāgo vā assa atthī**”ti vuttanti daṭṭhabbāṃ.
 Adhikārīyati etthāti **adhikaraṇaṃ**. Tenāha “**ādhāro veditabbo**”ti. Ādharīyati
 asminti **ādhāro**, paṭiṭṭhānaṃ. Tenāha “**vatthu adhiṭṭhānanti vuttaṃ hoti**”ti.

Idāni “aññabhāgassa idaṃ”ti-ādinā saṅkhepena vuttamevatthaṃ kevalaṃ
 nayadassanattamaṃ aṭṭhuppattiyaṃ āgatameva gahetvā vibhajanto “**yo hi
 so**”ti-ādimāha. Tena nanu anāgate evaṃ codentānaṃ pāpabhikkhūnaṃ
 lesokāsapidahanattamaṃ idaṃ sikkhāpadaṃ paññattaṃ, na pana
 mettiyabhūmajānaṃ. Tesāṃ hi ādikammikattā anāpatti, tasmā sāmāññena
 attho vibhajitabbo. Na pana “yo hi so aṭṭhuppattiyaṃ dabbo mallaputto”ti-
 ādinā visesenāti edisī codanā anavakāsāti daṭṭhabbāṃ. **Hīti** kāraṇatthe
 nipāto, yasmāti vuttaṃ hoti. **Aṭṭhuppattiyanti** atthassa uppatti atthuppatti,
 atthuppattiyeva **aṭṭhuppatti**, tassāṃ aṭṭhuppattiyaṃ, sikkhāpadassa nidāneti
 vuttaṃ hoti. **Chagalakoti** setachagalako. **Soti** chagalako. Imassa pana
 “hoti”ti iminā sambandho. **Aññassa -pa- chagalakabhāvassa cāti**
 “tiracchānajātiyā ceva chagalakabhāvassa cā”ti saṅkhātassa aññassa
 bhāgassa koṭṭhāsassa, pakkhassāti attho.

Kutoyamañño, yato “aññassa bhāgassā”ti vuttanti āha “**yvāyaṃ -pa-
 tato**”ti. Tattha **manussajāti ceva bhikkhubhāvo cāti** yo ayaṃ bhāgo koṭṭhāso
 pakkhoti sambandho, “manussajāti ceva bhikkhubhāvo cā”ti saṅkhāto yo
 ayaṃ bhāgo koṭṭhāso pakkhoti attho. **Tatoti** “manussajāti ceva
 bhikkhubhāvo cā”ti bhāgato. **So vā aññabhāgoti**
 yathāvuttatiracchānajāti-chagalakabhāvasaṅkhāto so aññabhāgo vā. **Assāti**
 chagalakassa. **Atthīti** upalabbhati. **Tasmāti** yasmā aññabhāgassa chagalako
 hoti, yasmā ca so vā aññabhāgo

assa atthi, tasmā. **Aññabhāgiyasaṅkhyam labhatī**ti ettha “so yvāyan”ti idha **so**-saddameva ānetvā so aññabhāgiyasaṅkhyam labhatīti yojetabbam, “so”ti vā pāṭhaseso daṭṭhabbo. **Ca**-saddo samuccayattho. So pana adhikaraṇasaddato param daṭṭhabbo, “adhikaraṇan”ti ca veditabboti. **Tesanti** mettiyabhūmajānam. **Imam mayam dabbam mallaputtam nāma karomā**ti chagalakam ajikāya vipaṭṭipajjantam disvā “mayam āvuso imam chagalakam dabbam mallaputtam nāma karomā”ti vadantānam. **Nāmakaraṇasaññāyā**ti nāmakaraṇasaṅkhātāya saññāya. Etthāpi “yo so”ti-ādikam ānetvā tassā nāmakaraṇasaññāya yo so aṭṭhupattiyam “dabbo mallaputto nāmā”ti chagalako vutto, so yasmā ādhāro vatthu adhiṭṭhānanti yojetabbam.

Idāni kathametam viññāyati “adhikaraṇan”ti cettha ādhāro veditabbo, na vivādādhikaraṇādīsu aññataranti anuyogam sandhāyāha “**taṃñhi sandhāyā**”ti-ādi. Tattha **tanti** tassā nāmakaraṇasaññāya adhiṭṭhānabhūtam chagalakam paccāmasati. Vivādādhikaraṇādīsu aññataram sandhāya na vuttanti sambandho. Tattha kāraṇam pucchati “**kasmā**”ti. Kāraṇamāha “**asambhavato**”ti. Idāni tameva asambhavam pākaṭam katvā dassetum “**na hī**”ti-ādi vuttam. Na hi upādiyimsūti sambandho. **Upādiyimsūti** gaṇhimsu. Kim catunnam adhikaraṇānampi lesa atthi, yenevam vuttanti āha “**na ca catunnam adhikaraṇānan**”ti-ādi. Idāni tameva samatthetum “**jātilesādayo hī**”ti-ādi vuttam. Tattha jātiyeva lesa **jātileso**. **Ādisaddena** nāmalesādīnam gahaṇam. Hoti cettha—

“Lesā jatināmagotta-līṅgāpattivasāpi ca.

Pattacīvarupajjhāyā-cariyāvāsavasā dasā”ti.

Āpattileso nāma lahukam āpattim āpajjanto diṭṭho hoti. Tañce pārājikena codeti “assamaṇosi, asakyaputtīyosī”ti, āpatti vācāya vācāya saṃghādisesassāti¹ evam āpattilesampi puggalasmim yeva āropetvā vuttatā “**puggalānamyeva lesā vuttā**”ti

1. Vi 1. 259 piṭṭhe.

vuttaṃ. **Taṇca “dabbo mallaputto”ti nāmaṇti** mettiyabhūmajakehi chagalakassa kataṃ taṃ “dabbo mallaputto”ti nāmaṇca. Evaṃ asambhavaṃ dassetvā idāni imināva pasaṅgena desalesasaddānaṃ atthaṃ saṃvaṇṇetum **“ettha cā”ti-ādimāha. Etthāti** etesu dvīsu desalesesu. **Deso** nāma jāti-ādibhedo vohāro. Tenāha **“jāti-ādīsū”ti-ādi. Aññampi vatthunti** yasmim vatthusmim patiṭṭhitam, taṃ muñcivā aññampi vatthum. Kathaṃ silissatīti āha **“vohāramattenevā”ti-ādi, vohāramatteneva, na tu atthatotī adhippāyo. “Īsakaṃ allīyatī”ti** iminā “leso”ti lisa allībhāveti imassa rūpanti dasseti. Kiñcāpi desalesānaṃ vuttanayena byañjanato nānākaraṇaṃ atthi, atthato pana natthīti āha **“jāti-ādīnaṃyeva aññatarakoṭṭhāsassetam adhivacanan”ti.**

Yadi pana nāmakaraṇasaññāya ādhārabhūtaṃ chagalakaṃ sandhāya **“aññabhāgiyassa adhikaraṇassā”ti** vuttaṃ, atha kasmā padabhājane taṃ avibhajivā **“aññabhāgiyassa adhikaraṇassatī āpattaññabhāgiyaṃ vā hoti adhikaraṇaññabhāgiyaṃ vā”ti-ādi**¹ vuttanti āha **“padabhājane panā”ti-ādi. Tanti** ādhārasaṅkhātāṃ adhikaraṇaṃ. **Āvibhūtaṃ** pākātaṃ. **Atthuddhāravasenā**ti tena vattabba-atthānaṃ uddhāraṇavasena. Nanu ca **“atthamattaṃ pati saddā abhinivisanti”ti** na ekena saddena anekatthā abhidhīyantīti? Saccametaṃ saddavisese apekkhite, tesam tesam pana atthānaṃ adhikaraṇasaddavacanīyatāsāmaññaṃ upādāya vuccamāno ayaṃ vicāro adhikaraṇasaddassa atthuddhāroti vutto. Tenevāha **“adhikaraṇanti vacanasāmaññato atthuddhāravasena pavattāni cattāri adhikaraṇāni”ti. Aññabhāgiyatāti** aññapakkiyatā. **Tabbhāgiyatāti** tappakkiyatā. **Apākāṭā** padabhājanato aññatra dassitaṭṭhānābhāvato. **Avasāne āpattaññabhāgiyena codanañcāti** “bhikkhu saṃghādisesaṃ ajjhāpajjanto diṭṭho hoti, saṃghādisese saṃghādisesadiṭṭhi hoti, tañce pārājikena codetī”ti-ādicodanaṃ sandhāya vuttaṃ **“adhikaraṇaññabhāgiyaṃ”ti.** Ekamekaṃ hi adhikaraṇaṃ itaresaṃ tiṇṇaṃ tiṇṇaṃ aññabhāgiyaṃ aññapakkiyaṃ aññakoṭṭhāsiyaṃ hoti vatthuvisabhāgattā.

1. Vi 1. 257 piṭṭhe.

Ādisaddena “kathaṃ adhikaraṇaṃ adhikaraṇassa aññabhāgiyaṃ”ti-ādiko padavibhāgo saṅghahito.

Kiñci desaṃ lesamattaṃupādāyāti ettha yaṃ vattabbam, tassāpi asambhavadassanappasaṅgena heṭṭhā vuttattā “**sesā vinicchayakathā aṭṭhamevuttasadisāyevā**”ti vuttam. Tattha **sesā vinicchayakathā**ti “pārājikenāti bhikkhuno anurūpesu ekūnavīsatiyā aññatarenā”ti-ādika¹ vinicchayakathā. **Vuttasadisāyevāti** ettha imasmiṃ sikkhāpade yā vattabbā, tena sikkhāpadena sādharmaṇabhūtā sā vuttasadisāyevāti adhippetā, na asādharmaṇabhūtā apubbavaṇṇanāya adhippetattā. Tenevāha “**ayaṃ paṇā**”ti-ādi. Purimasmiṃ sikkhāpadepi tathāsaññino anāpattikattā “**idha cā**”ti vuttam. **Tathāsaññinopīti** “pārājikaṃyeva ayaṃ āpanno”ti evaṃsaññinopi. **Itisaddo ādi-attho vā pakārattho vā.** Tena² kenaci bhikkhunā añño koci khattiyajātiko pārājikaṃ dhammaṃ ajjhāpajjanto diṭṭho hoti, atha so aññaṃ attano verim khattiyajātikaṃ bhikkhuṃ passitvā taṃ khattiyajātilesaṃ gahetvā evaṃ codeti “khattiyo māyā diṭṭho pārājikaṃ dhammaṃ ajjhāpajjanto, tvaṃ khattiyo pārājikaṃ dhammaṃ ajjhāpannosi, atha vā tvaṃ kho khattiyo, na añño, pārājikaṃ dhammaṃ ajjhāpannosi, assamaṇosi, asakyaputtiyosi, natthi tayā saddhiṃ uposatho vā pavāraṇa vā saṃghakammaṃ vā”ti, āpatti vācāya vācāya saṃghādisesassa. Ettha ca tesam khattiyānaṃ aññamaññaṃ asadisassa tassa tassa dīghādino vā diṭṭhādino vā vasena aññabhāgiyatā, khattiyajātipaṇṇattiyā ādhārasena adhikaraṇatā ca veditabbā. Esa nayo nāmalesādīsupi.

Āpattilese pana kenaci bhikkhunā koci bhikkhu lahukaṃ āpattim āpajjanto diṭṭho hoti, so cetam bhikkhuṃ pārājikena codeti, āpatti vācāya vācāya saṃghādisesassa. Yadi evaṃ kathaṃ aññabhāgiyaṃ adhikaraṇaṃ hotīti? Yaṃ hi so lahukaṃ āpattim āpanno, taṃ pārājikassa aññabhāgiyaṃ adhikaraṇaṃ, tassa pana aññabhāgiyassa adhikaraṇassa leso nāma. Yo so sabbakhattiyānaṃ sādharmaṇo khattiyabhāvo viya sabbāpattīnaṃ sādharmaṇo āpattibhāvo. Eteneva

1. Kaṅkhā-Tṭha 137 piṭṭhe.

2. Vi-Tṭha 2. 186 piṭṭhe.

upāyena “kenaci bhikkhunā koci bhikkhu saṅghādisesaṃ ajjhāpajjanto diṭṭho hotī”ti-ādikaṃ visesaṃ saṅgaṇhāti.

Aññabhāgiyasikkhaṃ yo, neva sikkhati yuttito.
Gacche vinayaṃ viññūhi, aññabhāgiyataṃva so¹.

Aññabhāgiyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Saṅghabhedasikkhāpadavaṇṇanā

Sahitassāti kāyacittehi ekībhūtaṃ. Tenāha “cittena ca sarīrena ca aviyuttassāti attho”ti. Assāti “samaggassā”ti padassa. **Samānasamvāsakoti** samāno ekūposathādibhedo samvāso assāti samānasamvāsako, laddhinānāsamvāsakena vā kammanānāsamvāsakena vā virahito. **Kāyasāmaggidānatoti** kāyena, kāyassa vā sāmaggīyā sahitaḥbhāvassa dānato, tesu tesu saṅghakammesu hatthapāsūpagamanatoti vuttaṃ hoti. **Kathaṃ nāmāyaṃ bhijjeyyāti** ayaṃ saṅgho kena nu kho upāyena vago bhaveyya. **Vāyameyyāti** ussāhaṃ kareyya, pakkaṃ pariyeseyya, gaṇaṃ bandheyyāti vuttaṃ hoti. Attano phalaṃ karotīti **karaṇaṃ**, yaṃ kiñci kārāṇaṃ, adhikaṃ karaṇanti **adhikaraṇaṃ**, visesakārāṇaṃ, visesakārāṇaṃca saṅghabhedassāti vuttaṃ “**bhedanassā**”ti-ādi. **Bhedakaravattuvasena aṭṭhārasavidhanti**—

“Idhupāli bhikkhū adhammaṃ ‘dhammo’ti dīpenti, dhammaṃ ‘adhammo’ti dīpenti. Avinayaṃ ‘vinayo’ti dīpenti, vinayaṃ ‘avinayo’ti dīpenti. Abhāsitaṃ alapitaṃ tathāgatena ‘bhāsitaṃ lapitaṃ tathāgatena’ti dīpenti, bhāsitaṃ lapitaṃ tathāgatena ‘abhāsitaṃ alapitaṃ tathāgatena’ti dīpenti. Anāciṇṇaṃ tathāgatena ‘āciṇṇaṃ tathāgatena’ti dīpenti, āciṇṇaṃ tathāgatena ‘anāciṇṇaṃ tathāgatena’ti dīpenti. Apaññattaṃ tathāgatena ‘paññattaṃ tathāgatena’ti dīpenti, paññattaṃ

1. Vajira-Ṭī 214 piṭṭhe, Kaṅkhāvitaraṇīṭīkāya imasmiṃ sikkhāpadepi.

tathāgatena ‘apaññattam tathāgatenā’ ti dīpenti. Anāpattim ‘āpattī’ ti dīpenti, āpattim ‘anāpattī’ ti dīpenti. Lahukam āpattim ‘garukā āpattī’ ti dīpenti, garukam āpattim ‘lahukā āpattī’ ti dīpenti. Sāvasesam āpattim ‘anavasesā āpattī’ ti dīpenti, anavasesam āpattim ‘sāvasesā āpattī’ ti dīpenti. Duṭṭhullam āpattim ‘aduṭṭhullā āpattī’ ti dīpenti, aduṭṭhullam āpattim ‘duṭṭhullā āpattī’ ti dīpenti”¹—

Evam **kammakkhandhake** vuttānam aṭṭhārasannam bhedakaraṇānam vasena aṭṭhārasavidham. Kāraṇam hi tadāyattavuttitāya phalam ettha vasatīti “**vatthū**” ti vuccati. Honti cettha—

“Dhammavinayabhāsita-cinṇapaññattikā dukā.

Āpattilahuduṭṭhulla-sāvasesadukāni ca.

Etāna’ṭṭhārasa ‘bheda-karavatthū’ ti vuccare.

Vipallāsagahitāni, vādamūlūpanissayā” ti.

Paggayhāti² paggaḥitam abbhussitam pākaṭam katvā. **Tiṭṭheyyāti** yathāsamādinnaṃ, yathāpaggaḥitameva ca katvā accheyya. Yasmā pana evaṃ paggaṇhatā, tiṭṭhatā ca tam dīpitañceva avinissaṭṭhañca hoti, tasmā “**dīpeyya ceva nappaṭinissajjeyya cā**” ti vuttaṃ. Kīva dūre sutvā gantvā avadantānam dukkaṭanti āha “**sabbantimena paricchedenā**” ti-ādi. **Pi**-saddo cettha aṭṭhānappayutto, tassa “**aḍḍhayojanamattan**” ti iminā sambandho veditabbo. Tattha “**aḍḍhayojanamattan**” ti iminā ekavihāre vattabbameva natthīti dīpeti. “**Gantvā**” ti iminā dūtam vā paṇṇam vā pesetvā vadatopi āpattimokkho natthi, sayameva pana gantvā “garuko kho āvuso saṃghabhedo, mā saṃghabhedāya parakkamī” ti² nivāretabboti dīpeti.

Samāgacchatūti ekībhavatu. Ekībhāvo ca samānaladdhivasena hotīti āha “**ekaladdhiko hotū**” ti. Ekā laddhigahaṇam assāti **ekaladdhiko**, ekadiṭṭhikoti attho. **Aññamaññasampattiya**ti aññamaññaṃ samānadiṭṭhicittatāsaṅkhātāya sampattiya. “Aññamaññaṃ guṇalābhādikāya

1. Vi 4. 368 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 193 piṭṭhe.

sampattiya”ti keci. Asamaggo hi visum pātimokkham uddisati, bahisīmāyaṃ vā anupariveṇiyaṃ vāti na ekuddeso. Tenāha **“ekato pavattapātimokkhuddeso ti attho”**ti. Appaṭinissajjato dukkaṭanti visum visum vadantānaṃ gaṇanāya dukkaṭaṃ. **Samanubhāsanakammaṃ kātabbanti** yāvattatiyaṃ samanubhāsanakammaṃ kātabbanti, “suṇātu me bhante saṃgho, ayaṃ itthannāmo bhikkhu samaggassa saṃghassa bhedāya parakkamatī”ti-ādinā padabhājane¹ vuttāhi ñatticatutthāhi tihi samanubhāsanakammavācāhi kammaṃ kātabbanti vuttaṃ hoti. **“Bhedāya parakkameyya”**ti visum vuttattā bhedanasamvattanikassa adhikaraṇassa samādāya paggaṇhanato pubbepi pakkhapiyesaṇādivasena saṃghabhedaṃ parakkamantassa samanubhāsanakammaṃ kātabbanti veditabbaṃ. Paṭinissajjantassa anāpatti bhāvo **“soṭṭhibhāvo tassa bhikkhuno”**ti vuttaṃ.

Kiñcāpi bhikkhunī saṃghaṃ na bhindati, apica kho bhedaṃ parakkamatīti **“sādhāraṇapaññattī”**ti vuttaṃ. Saṃghādisesaṃ ajjhāpajantassa ñattiyā dukkaṭaṃ, dvīhi kammavācāhi thullaccayā ca paṭippassambhantīti āha **“samanubhāsanakamme”**ti-ādi. **Taṇca dukkaṭaṃ te ca thullaccayā paṭippassambhantīti** yaṇca ñattipariyosāne dukkaṭaṃ āpanno, ye ca dvīhi kammavācāhi thullaccaye, tā tissopi āpattiyo liṅgaparivattena asādhāraṇāpattiyo viya paṭippassambhanti. Sace paṇassa ñattipariyosāne lajjidhammo okkamati, samvaro uppajjati, taṃ paṭinissajjati, ñattiyā dukkaṭaṃ desetvā muccati. Atha taṃ na paṭinissajjati, bhedaṃ parakkamatīti ceva bhedanasamvattanikaṃ adhikaraṇaṃ samādāya paggayha tiṭṭhati ca, ñattidukkaṭaṃ paṭippassambhanti, paṭhamakammavācāya thullaccaye patiṭṭhāti. Esa nayo itarakammavācāyampi. Asamanubhāsiyamānassa appaṭinissajjantassāpi saṃghādisesena anāpatti. Paṭinissajjantassāpi ñattito pubbe vā ñattikkhaṇe vā ñattipariyosāne vā paṭhamāya vā anussāvanāya dutiyāya vā tatiyāya vā yāva **yā-kāraṃ** na sampāpuṇāti, tāva paṭinissajjantassa saṃghādisesena anāpatti. Tenāha **“asamanubhāsiyamānassa cā”**ti-ādi.

Ettha pana² “devadatto samaggassa saṃghassa bhedaṃ parakkami, tasmim vatthusmin”ti³ parivāre āgatattā devadatto ādikammiko, so ca

1. Vi 1. 266 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 195 piṭṭhe.

3. Vi 5. 9 piṭṭhe.

kho saṃghabhedāya parakkamanasseva, na appaṭinissajjanassa¹. Na hi tassa taṃ kammaṃ kataṃ. Kathamidam jānitabbanti ce? Suttato. Tathā hi “ariṭṭho bhikkhu gaddhabādhipubbo pāpikāya diṭṭhiyā yāvatatiyaṃ samanubhāsanāya na paṭinissajji, tasmim vatthusmin”ti² parivāre āgatattā ariṭṭhassa kammaṃ katanti paññāyati, na tathā devadattassa. Athāpissa katena bhavitabbanti koci attano rucimattena vadeyya, tathāpi appaṭinissajjane ādikammikassa anāpatti nāma natthi. Na hi paññattaṃ sikkhāpadaṃ vītikkamantassa aññatra odissa anuññātato anāpatti nāma dissati. Yampi ariṭṭhasikkhāpadassa padabhājane anāpattiyaṃ “ādikammikassā”ti potthakesu likhitaṃ, taṃ pamādalikhitaṃ, pamādalikhita bhāvo ca tassa “paṭhamam ariṭṭho bhikkhu codetabbo, codetvā sāretabbo, sāretvā āpattiṃ āropetabbo”ti evam kammakkhandhake³ āpattiropanato veditabbo.

Idha⁴ bhedāya parakkamane ādikammikassa devadattassa yasmā taṃ kammaṃ na kataṃ, tasmāssa āpattiyeva na jātā. Sikkhāpadaṃ pana taṃ ārabha paññattanti katvā **“ādikammiko”**ti vutto. Iti āpattiya abhāvatoyevassa anāpatti vuttā. Sā panesā kiñcāpi “asamanubhāsiyamānassā”ti imināva siddhā. Yasmā pana asamanubhāsiyamāno nāma yassa kevalam samanubhāsanam na karonti, so vuccati, na ādikammiko. Ayañca devadatto ādikammikoyeva. Tasmā “ādikammikassā”ti⁵ vuttam. Eteneva upāyena ṭhapetvā ariṭṭhasikkhāpadaṃ sabbasamanubhāsanāsu vinicchayo veditabbo. Kāyavācācittato samuṭṭhānato **samanubhāsanasamuṭṭhānam**. “Paṭinissajjāmī”ti kāyavikāram vā vacībhedaṃ vā akarontasseva pana āpajjanato **akiriyaṃ**. “Nappaṭinissajjāmī”ti saññāya abhāvena muccanato **saññāvimokkham**. “Nappaṭinissajjāmī”ti jānanacitteneva **sacittakam**.

Saṃghabhedasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Parakkamantasseva, na appaṭinissajjantassa. Parakkamantoyeva, na appaṭinissajjanto (Ka)

2. Vi 5. 36 piṭṭhe. 3. Vi 4. 70 piṭṭhe. 4. Vi-Tṭha 2. 195 piṭṭhe. 5. Vi 1. 267 piṭṭhe.

11. Bhedānuvattakasikkhāpadavaṇṇanā

Tassevāti bhedāya parakkamantasseva. **Khoti** nipātamattam. **Panā**ti visese nipāto. Yaṁ vacanam samaggepi vagge avayavabhūte karoti bhindati, tam kalahakāravacanam idha “vaggan”ti vuccatīti āha “**vaggam asāmaggipakkhiyavacanam vadantī**”ti. Asāmaggipakkhe bhavā **asāmaggipakkhiyā**, kalahakārakā, tesam vacanam **asāmaggipakkhiyavacanam**, asāmaggipakkhe vā bhavam vacanam **asāmaggipakkhiyavacanam**. “**Na hi saṅgho saṅghassa kamman karotī**”ti idam nigghavasena kattabban kamman sandhāya vuttam, ubbāhikādikamman pana bahūnampi kātuṁ vaṭṭatiyeva. **Dhammavādī**ti bhūtavādī. **Vinayavādī**ti vūpasamavādī. **Jānā**tinoti etthāpi “chandañca ruciñcā”ti idam ānetvā sambandhitabban. Tenāha “**amhākam chandādīni jānātī**”ti. **Bhāsa**tīti ettha “no”ti idam vibhattivipariṇāmena yujjati. Tenāha “**evam karomāti amhehi saddhim bhāsati**”ti. “**Eta**n”ti iminā tassa kamman paccāmaṭṭhanti āha “**yaṁ so karotī**”ti-ādi. **Soti** saṅghabheda ya parakkamanto. **Sametāyasmantānanti** ettha “cittan”ti ajjhāharibhabbanti āha “**āyasmantānam cittan**”ti. **Vuttasadisāyevā**ti ettha yaṁ vattabban, tam heṭṭhā aññabhāgiyasikkhāpadaṭṭhakathāya vaṇṇanāyaṁ¹ vuttameva.

Bhedānuvattakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

12. Dubbacasikkhāpadavaṇṇanā

Dukkheṇa vattabbo anusāsituṁ asakkuṇeyyo sabhāvo assāti **dubbacajātiko**, vilomabhāvī. Tenāha “**dubbacasabhāvo**”ti-ādi. **Vattuṁ asakkuṇeyyoti** kismiñci vuccamāne asahanato ovadituṁ asakkuṇeyyo. Uddisīyatīti **uddeso**, pātimokkho, tasmim pariyāpannā antogadhā **uddesapariyāpannā**, tesu uddesapariyāpannesu. Tenāha “**uddese**”ti-ādi. Atha sabbāneva sikkhāpadāni katham pātimokkhuddesapariyāpannānīti āha “**yassa siyā āpatti, so āvikareyyā**”ti **evam saṅgahitattā**”ti. “**Yassa siyā āpatti**”ti

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 139 piṭṭhe.

iminā sabbāpi āpattiyo nidānuddese saṅgahitā eva honti. **Sikkhāpadesūti** adhisīlasikkhāya adhigamūpāyabhūtesu vinayapaññattisūti attho. So pana pākaṭoyevāti aṭṭhakathāyaṃ na vutto. **Pañcahi sahadhammikehīti** bhikkhubhikkhunisāmaṇerasāmaṇerisikkhamānāhi. **Sikkhitabbattāti** labbhamānavasena sikkhitabbattā. Tathā hi tehi yathāsakaṃ sikkhā sikkhīyati, na sabbā. **Buddhapaññattenāti** buddhena ṭhapitena, vihitenāti attho. Atha vā **sahadhammikenā** sakāraṇena vuccamānoti evamettha attho daṭṭhabbo. **Vacanāyāti** nissakke sampadānavacananti āha “**tato mama vacanato**”ti.

Dubbacasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

13. Kuladūsakasikkhāpadavaṇṇanā

Nagarassāpi gāmaṇisattā idha gāmaggaṇeṇeva nagarampi gahitanti āha “**nagarampi gāme antogadhamevā**”ti, vā-saddena vā anuttavikappatthena gahaṇanti evaṃ vuttaṃ. Ettha ca apākāraparikkhepo sāpaṇo **nigamo**¹, sapākārāpaṇaṃ **nagaram**, taṃtaṃviparīto **gāmoti** imesaṃ tiṇṇaṃ viseso daṭṭhabbo. **Kulāni dūsetīti** khattiyabrāhmaṇavessasuddavasena cattāri kulāni vikāraṃ āpādeti. Dūseto ca na asucikaddamādihi dūseti, atha kho attano duppaṭipattiyā tesāṃ pasādaṃ vināseti. Tenāha “**pupphadānādīsī**”ti-ādi. Tattha¹ haritvā vā harāpetvā vā pakkositvā vā pakkosāpetvā vā sayam vā upagatānaṃ yassa kassaci attano santakassa pupphassa kulasaṅgahatthāya dānaṃ **pupphadānaṃ**, taṃ ādi yesaṃ te **pupphadānādayo**, tehi pupphadānādīhi. **Ādisaddena**² phaladānacuṇṇamattikādantakatṭhaveḷuvejjikājaṅghapesanikānaṃ gahaṇaṃ. **Saddham** vināsentoti tathā akarontesu aññesu pesalesu bhikkhūsu appasādaṃ adassanaṃ gamento. Pupphadānādīhi ca tehi katasaṅgahehi aññe pesale tathā akaronte te manussā issanti na allīyantīti so tesāṃ pasādaṃ vināseti nāmāti daṭṭhabbaṃ. **Pāpakā samācārāti** buddhappaṭikuṭṭhattā lāmakā

1. Vi-Ṭṭha 2. 209 piṭṭhe.

2. Vi 1. 281 piṭṭhe.

samācārā. Te pana yasmā kulasaṅgahatthaṃ mālāvaccharopanādayo idha adhippetā, tasmā “**mālāvaccharopanādayo**”ti vuttaṃ. Ārāmādīnamatthāya pana kappiyavohārādīhi ropāpanādikaṃ vaṭṭati. Tattha **mālāvacchanti** taruṇapuppharukkhaṃ. Taruṇakā hi puppharukkhaṃ pupphagacchāpi “mālāvacchā”tveva vuccanti, tassa ropanaṃ **mālāvaccharopanaṃ**, taṃ ādi yesaṃ te **mālāvaccharopanādayo**. Ādisaddena cettha ropāpanasiñcanasiñcāpana-ocinana-ocināpanaganthanaganthāpanānaṃ gahaṇaṃ.

Mātikāyaṃ **dissantī**ti ye paccakkhato passanti, tehi dissanti. **Suyyantī**ti ye parato suṇanti, tehi sotadvārena sutvā upadhārīyanti. **Duṭṭhānī**ti dūsitāni. **Alaṃ te idha vā senā**ti tava idha vāsena alaṃ, mā idha tava vāso hotūti attho. Vāraṇattho hi idha **alaṃ**-saddo. **Pabbājanīyakammakatoti** codetvā sāretvā āpattiṃ āropetvā “suṇātu me bhante saṃgho, ime assajipunabbasukā”ti-ādinaṃ padabhājane¹ vuttāya ñatticatutthakammavācāya katapabbājanīyakammo. **Yasmiṃ ca vihare vasatī**ti gāmato bahivihāramāha. **Neva tasmiṃ gāme -pa- carituṃ labhatī**ti sacepi gāmo vā nigamo vā dvādasayojanaparamo hoti, tiyojanaparamo ca vihāro hoti, neva tasmiṃ gāme vā nigame vā piṇḍāya carituṃ labhati, na vihare vasituṃ. Tasmiṃ vihare vasantena sāmantagāme piṇḍāya na caritabbaṃ, sāmantavihāre pi vasantena tasmiṃ gāme piṇḍāya na caritabbaṃ. Sāmantavihāre vasantena pana sāmantagāme carituṃ vaṭṭati. **Āpajjitabbā āpattiyoti** kulasaṅgahatthaṃ attano santakadāne dukkaṭaṃ, issaravatāya saṃghasantakadāne thullaccayaṃ, pasayha dāne pārājikanti imā āpattiyo. Mātikāyaṃ “**pakkamatāyasmā**”ti pabbājanīyakammakatassa vattavasena vuttaṃ. Ādimhi pana pabbājanīyakammavasena daṭṭhabbaṃ. **Assajipunabbasuketi** assajiñceva punabbasukaṇca.

Kuladūsakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 1. 279 piṭṭhe.

Saṃghādisesanigamanavaṇṇanā

Paṭhamāpattikāti avayavena viggaho samudāyo samāsathoti āha “**paṭhamam āpatti etesanti paṭhamāpattikā**”ti. **Vītikkamanakkhaṇeyevā**ti vatthuvītikkamanakkhaṇeyeva. **Eva**-kārena samanubhāsanakammakkhaṇam paṭikkhipati. Ahassa yattako paricchedo **yāvatīham**. Tenāha “**yattakāni ahāni**”ti. **Ahāni**ti ca divasānīti attho.

Vatthuvāsena vāti asucimocanādivītikkamamattavasena vā. **Idanti** idam vītikkamam. **Nāmamattavasena vā ayaṃ itthannāmā āpattī**ti “ayaṃ saṃghādiseso nāma āpattī”ti evaṃ vinā vatthum nāmavasena vā. **Mattasaddena** cettha vatthum paṭikkhipati. Potthakesu pana katthaci “nāmagottavasena vā”ti likhanti, tam na sundaram “ayaṃ itthannāmā āpattī”ti vuttattā. Idāni nam kassaci na ārocessāmīti sambandho. **Dhuram nikkhipitvā**ti ārocane ussāham ṭhapetvā. Na kevalam vatthunāmavaseneva āpattisaññī hutvā chādentasseva, atha kho yopi evaṃ ajānanto kevalam “āpattim chādemī”ti āpattisaññāya chādeti, tassapi channā hotīti veditabbam. Sace panettha anāpattisaññī vā hoti, aññāpattikkhandhasaññī vā vematiko vā hutvā “na dāni nam kassaci ārocessāmī”ti evaṃ chādetukāmovā dhuram nikkhipitvā aruṇam uṭṭhāpeti, acchannāva hotīti ānetvā yojetabbam. Anāpatti¹ pana āpattisaññāyapi anāpattisaññāyapi chādentena acchāditāva hoti. Lahukam vā “garukā”ti garukam vā “lahukā”ti chādeti, alajjipakkhe tiṭṭhati, āpatti pana acchannā hoti. Garukam “lahukā”ti maññamāno deseti, neva desitā hoti nacchannā.

Pakato sabhāvabhūto attā assāti **pakatatto**, na kammehi vikatattoti attho. Tenāha “**anukkhittosamānasamvāsako**”ti. **Vuttanayenevā**ti “na dāni nam kassaci ārocessāmī”ti-ādinā vutteneva nayena. Atha “mayham saṃghena kammam katan”ti apakatattasaññī¹ hutvā chādeti, acchannāva hoti. Apakatattena pana pakatattasaññinā vā pakatattena apakatattasaññinā vā chāditāpi acchannāva hoti. Vuttampi cetam—

1. Vi-Ṭṭha 4. 19 piṭṭhe.

“Āpajjati garukaṃ sāvasesaṃ,
Chādeti anādariyaṃ paṭicca.
Na bhikkhunī no ca phuseyya vajjaṃ,
Pañhāmesā kusalehi cintitā”ti¹.

Ayaṃ hi pañho ukkhittakena kathito.

Dasasu antarāyesu yaṃ vattabbaṃ, taṃ heṭṭhā vuttameva. Sace pana yo bhīrukajāṭikatāya andhakāre amanussacaṇḍamigabhayena antarāyikasaññī hutvā chādeti, acchannāva hoti. Yassapi pabbatavihāre vasantassa kandaraṃ vā nadiṃ vā atikkamitvā ārocetabbaṃ hoti, antarāmagge ca caṇḍavāla-amanussādibhayaṃ atthi, magge ajagarā nipajjanti, nadī pūrā hoti, etasmim satiyeva antarāye antarāyikasaññī hutvā chādeti, acchannāva hoti. Antarāyikassa pana antarāyikasaññāya vā anantarāyikasaññāya vā chādayato acchannāva.

Bhikkhunoti sabhāgassa bhikkhuno. Sacassa mukhe appamattako gaṇḍo vā hoti, hanukavāto vā vijjhati, danto vā rujjati, bhikkhā vā mandāladdhā hoti, tāvatakena pana neva vattuṃ na sakkoti, na gantu. Apica kho “na sakkomi”ti saññī hoti, ayaṃ **pahu hutvā appahusaññī** nāma. Iminā chāditāpi acchāditā. Appahunā pana vattuṃ vā gantuṃ vā asamatthena pahusaññinā vā appahusaññinā vā chāditāpi acchāditāva.

Idaṃ uttānamevāti idaṃ aṅgadvayaṃ uttānatthameva. Sace pana “chādessāmi”ti dhuranikkhepaṃ katvā purebhatte vā pacchābhatte vā paṭhamayāmādīsu vā lajjidhammaṃ okkamati, anto-arūṇeyeva āroceti, ayaṃ **chādetukāmo na chādeti** nāma.

Yassa pana abhikkhuke ṭhāne vasantassa āpattim āpajjitvā sabhāgassa bhikkhuno āgamaṇaṃ āgamentaṇaṃ vā, sabhāgassa santikaṃ vā gacchantassa aḍḍhamāso pi māsopi atikkamati, ayaṃ **nacchādetukāmo chādeti** nāma. Ayampi acchannāva hoti.

1. Vi 5. 379 piṭṭhe.

Yo pana āpannamattova aggim akkantapuriso viya sahasā apakkamitvā sabhāgaṭṭhānaṃ gantvā āvi karoti, ayaṃ **nacchādetukāmo na chādeti nāma. Sabhāgamattameva pamāṇanti** averisabhāgamattameva pamāṇaṃ. Averisabhāgassa hi santike ārocetabbaṃ. Yo pana visabhāgo hoti sutvā pakāsetukāmo, evarūpassa upajjhāyassapi santike na ārocetabbā. Tattha purebhattaṃ āpattiṃ āpanno hotu, pacchābhattaṃ vā divā vā rattiṃ vā, yāva aruṇaṃ na uggacchati, tāva ārocetabbaṃ. Uddhaste¹ aruṇe paṭicchannā hoti, paṭicchādanapaccayā ca dukkaṭaṃ āpajjati. **Saṅkhepatoti** samāsato. Vitthārato pana **samantapāsādikāyaṃ**² vuttoti adhippāyo.

Akāma parivattabbanti appaṭikammakatāya āpattiyaṃ saggamokkhāvaraṇabhāvato anicchantenāpi parivasitabbanti attho. Tenāha “**na kāmenā**”ti-ādi. **Parivāsaṃ samādāyāti** parivāsavattaṃ saṃghamajjhe samādiyitvā. Yadi pi catubbidho parivāso appaṭicchannaparivāso, paṭicchannaparivāso, suddhantaparivāso, samodhānaparivāso³ti, tathāpi appaṭicchannāparivāso idha na adhippetoti āha “**tattha paṭicchanna -pa-tividho parivāso**”ti. **Tatthāti** tasmiṃ vākye. Paṭicchannāya āpattiyaṃ sati dātabbo parivāso paṭicchannavisayatāya **paṭicchannaparivāso**. Suddhantato paṭṭhāya dātabbo parivāso **suddhantaparivāso**. Samodahitvā dātabbo parivāso **samodhānaparivāso**.

Idāni te tividheyeva parivāse sarūpato dassetuṃ “**tatthā**”ti-ādimāha. **Hīti** yasmā. Ekāhaṃ paṭicchannā **ekāhappaṭicchannā**. **Vuttanayenāti** “āpatti ca hoti”ti-ādinā vuttana nayena. **Ekāhappaṭicchannanti** ettha itisaddo “iti vā, iti evarūpā visūkadassanā paṭivirato”ti-ādīsu⁴ viya ādi-attho. Tena “sohaṃ bhante saṃghaṃ ekissā āpattiyaṃ sañcetanikāya sukkavisatṭhiyā ekāhappaṭicchannāya ekāhaparivāsaṃ yācāmi”ti imaṃ pāṭisesaṃ⁴ saṅgaṇhāti. **Evaṃ parivāsaṃ yācāpetvāti** evaṃ yāvatatiyaṃ yācāpetvā. **Khandhake āgatanayenāti** samuccayakkhandhake⁵ āgatanayena. **Tatoti**

1. Uggate (Ka), Vi-Ṭṭha 4. 20 piṭṭhe passitabbaṃ.

2. Vi-Ṭṭha 4. 21 piṭṭhe.

3. Dī 1. 6, 61 piṭṭhesu.

4. Vi 4. 108 piṭṭhe.

5. Vi 4. 104 piṭṭhe.

pakkhato paṭṭhāya. **Atirekapakkhappaṭicchannanti** pakkhassa atireko **atirekapakkho**, taṃ paṭicchannanti attho. **Tatoti** tiṃsatimadivasato paṭṭhāya. **Māsappaṭicchannanti** sattānaṃ āyuraṃ minanto viya siyati antaṃ karotīti **māso**, tiṃsarattindivo, taṃ paṭicchannanti attho. **Saṃvacchare punneti** taṃ taṃ sattaṃ, dhammappavattiṇca saṅgama vadanto viya sarati pavattatīti **saṃvaccharo**, dvādasa māsā, tasmīṃ paripunṇe.

Vatthukittanavasena vāti nāmena saha vatthukittanavasena vāti attho. Teneva hi upari “nāmamattavasena vā”ti mattaggahaṇaṃ katanti daṭṭhabbāṃ. **Nāmamattavasena** vāti vatthukittanaṃ vinā kevalaṃ nāmasseva vasena. **Tasmāti** yasmā duvidhe nāme “āpatti”ti sabbasādhāraṇaṃ nāma, tasmā. **Sukkavisatṭhi**ti sukkavisatṭhi nāmāyaṃ. **Itisaddo** hettha vacanīyatthaṃ nidasseti. Nidassanamattañcetaṃ “sukkavisatṭhi”ti kāyasamsaggādīnampi vatthu-ādibhāvena icchi tabbattā. **Vatthu ceva gottañcāti** vītikkamattā vatthu ceva anaññasādhāraṇattā gottañca. Gaṃ tāyatīti **gottaṃ**, sajātito aññattha kāyasamsaggādīsū ganturaṃ adatvā buddhiṃ, vacanañca rakkhatīti attho. **Samghādisesoti** samghādiseso nāmāyaṃ. Ettha pana **itisaddo** vacanavacanīyasamudāyaṃ nidasseti. Tenāha “**nāmañceva āpatti cā**”ti, sajātisādhāraṇanāmattā **nāmañceva** tena tena vītikkamenāpajjitabbattā **āpatti cāti** attho. Idampi nidassanamattameva “āpattiyo”ti imassāpi nāmādhāraṇa icchitabbattā. **Itisaddo** vā ādi-attho. Evañca katvā “**kāyasamsagganti ādivacanenāpi**”ti-ādikampi samatthitaṃ hoti.

Tayidaṃ kammavācāya kena vacanena gahitanti anuyogaṃ sandhāya “**tatthā**”ti-ādimāha. “**Āpatti**”ti sabbasādhāraṇanāmattā, vītikkamena āpajjitabbattā ca nāmañceva āpatti ca hotīti āha “**āpattiyoti vacanenāpi**”ti. **Tasmāti** yasmā idaṃ parivāsādivinayakammaṃ vatthuvaseṇa, gottavasena, nāmavasena, āpattivaseṇa ca kāturaṃ vaṭṭatiyeva, tasmā. **Etesūti** vatthu-ādīsū, sukkavisatṭhi-ādīsū vā. **Vattaṃ samādātābanti** yathāvuttesu dvīsū padesu ekenapi samādātābbaṃ. Dvīhi pana susamādinnaṃyeva. Teneva vakkhati “samādānepi eseṇa nayo”ti¹.

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 147 piṭṭhe.

Ārocetvāti—

“Ahaṃ bhante ekaṃ āpattiṃ āpajjīṃ sañcetanikaṃ sukkavisaṭṭhiṃ ekāhappaṭicchannaṃ, sohaṃ saṃghaṃ ekissā āpattiyā sañcetanikāya sukkavisaṭṭhiyā ekāhappaṭicchannāya ekāhaparivāsaṃ yāciṃ, tassa me saṃgho ekissā āpattiyā sañcetanikāya sukkavisaṭṭhiyā ekāhappaṭicchannāya ekāhaparivāsaṃ adāsi, sohaṃ parivasāmi, vedayāmahaṃ bhante, ‘vedayatī’ti maṃ saṃgho dhāretū”ti¹—

evamādinā taṃ taṃ yojanānurūpaṃ ārocetvā. Imañca panatthaṃ gahetvā yāya kāyaci bhāsāya ārocetum vaṭṭatiyeva¹. **“Puna āgatāgatānaṃ bhikkhūnaṃ ārocentenā”**ti idaṃ āgantukaṃ bhikkhuṃ sandhāya vuttaṃ. Ettha ca ekassa ārocentena avasāne “vedayatīti maṃ āyasmā dhāretu”, dvinnā “āyasmantā dhārentu”, tiṇṇā “āyasmanto dhārentū”ti vattabbaṃ. **Vattabhedañca ratticchedañca akatvāti** “na bhikkhave pārivāsikena bhikkhunā sādītappaṃ pakatattānaṃ bhikkhūnaṃ abhivādanāṃ paccupaṭṭhānaṃ”ti-ādinā² pārivāsikakkhandhake yāni catunavuti vattāni vuttāni, tesāṃ bhedañca, yo ca “tayo kho upāli pārivāsikassa bhikkhuno ratticchedā sahavāso vippavāso anārocanā”ti³ ratticchedo vutto, tañca akatvā.

Ayaṃ hettha vinicchayo—sace⁴ āgantukā muhuttaṃ vissamitvā vā avissamitvā eva vā vihāramajjhena gacchanti, tesampi ārocetabbaṃ. Sace tassa ajānantasseva gacchanti, ayañca gatakāle jānāti, gantvā ārocetabbaṃ. Sampāpuṇitum asakkontassa ratticchedova hoti na vattabhedadukkaṭaṃ. Yepi antovihāraṃ appavisitvā upacārasīmaṃ okkamitvā gacchanti, ayañca nesaṃ chattasaddaṃ vā ukkāsitassaddaṃ vā khipitasaddaṃ vā sutvāva āgantukabhāvaṃ jānāti, gantvā ārocetabbaṃ. Gatakāle jānantenāpi anubandhitvā ārocetabbameva. Sampāpuṇitum asakkontassa ratticchedova hoti, na vattabhedadukkaṭaṃ. Yopi rattim yeva āgantvā rattimyeva gacchati, sopissa ratticchedaṃ karoti.

1. Vi-Ṭṭha 4. 23 piṭṭhe.

3. Vi 4. 87 piṭṭhe.

2. Vi 4. 82 piṭṭhe.

4. Vi-Ṭṭha 4. 11 piṭṭhe.

Aññātattā pana vattabhedadukkaṭaṃ natthi. Sace ajānitvāva abbhānaṃ karoti, akatameva hotīti **kurundiyam**¹ vuttaṃ. Tasmā adhikārattiyo gahetvā kātappaṃ. Ayam apanṇakappaṭipadā.

Nadi-ādīsu nāvāya gacchantampi paratīre ṭhitampi ākāse gacchantampi pabbatatala-araññādīsu dūre ṭhitampi bhikkhuṃ disvā sace “bhikkhū”ti vavatthānaṃ atthi, nāvādīhi vā gantvā, mahāsaddaṃ katvā vā vegena anubandhitvā vā ārocetappaṃ, anārocentassa ratticchedo ceva vattabhedadukkaṭaṃ. Sace vāyamantopi sampāpuṇitum vā sāvetaṃ vā na sakkoti, ratticchedova hoti, na vattabhedadukkaṭaṃ.

Aññaṃ² kañci vihāra gatenapi bhikkhūnaṃ ārocetabbameva. Sace sabbe ekaṭṭhāne ṭhite passati, ekaṭṭhāne ṭhiteneva ārocetappaṃ. Atha rukkhāmūlādīsu viṣum viṣum ṭhitā honti, tattha tattha gantvā ārocetappaṃ. Sañcicca anārocentassa ratticchedo ca hoti, vattabhede ca dukkaṭaṃ. Atha vicinanto ekacce na passati, ratticchedova hoti, na ca vattabhedadukkaṭaṃ. Sañcicca anārocentassa pana ratticchedo ceva hoti, vattabhede ca dukkaṭaṃ.

Tatthevāti mālakasīmāyameva. Mālakato³ pana bhikkhūsu nikkhantesu ekassapi santike nikkhipitum vaṭṭati. Mālakato nikkhamitvā satim paṭilabhantena saha gacchantassa santike nikkhipitappaṃ. Tenāha “**ekapuggalassa vā santi ke**”ti. Sace sopi pakkanto, aññaṃ yassa mālake nārocitaṃ, tassa ārocetvā nikkhipitappaṃ. **Pakatattaṭṭhāneti** saṃghakammānaṃ arahaṭṭhāne. **Dve leḍḍupāte atikkamitvā**⁴ bhikkhūnaṃ sajjhāyanasaddasavanūpacāravijahanatthaṃ vuttaṃ. **Mahāmaggato okkammā**ti maggappaṭipannabhikkhūnaṃ upacāravijahanatthaṃ vuttaṃ. **Gumbena vā vatiyā vā paṭicchannaṭṭhāneti** dassanūpacāravijahanatthaṃ vuttaṃ. **Vattaṃ samādiyitvā ārocetabbanti** vuttanayeneva vattaṃ samādiyitvā parivāso ārocetabbo. “**Ārocetabban**”ti pana sāmāññaṃ vuttaṃ. Ārocentena ca sace navakatara hoti, “āvuso”ti vattappaṃ. Sace vuḍḍhataro, “bhante”ti vattappaṃ. Sace³ añño koci bhikkhu kenacideva karaṇīyena taṃ ṭhānaṃ āgacchati,

1. Vi-Ṭṭha 4. 11 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 4. 17 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 4. 10 piṭṭhe.

4. Sārattha-Ṭṭi 3. 371 piṭṭhe.

sace esa naṃ passati, saddaṃ vā tassa suṇāti, ārocetabbaṃ. Anārocentassa ratticchedo ceva vattabhedo ca. Tenāha “**yampi aññaṃ bhikkhuṃ passati, tassāpi ārocetabbamevā**”ti. Atha dvādasahatthaṃ upacāraṃ okkamitvā ajānantasseva gacchati, ratticchedo hotiyeva, vattabhedo pana natthi.

Uṭṭhiteti uggate. **Yaṃ sabbapaṭṭhamāṃ bhikkhūti** vihārato nikkhamantaṃ vā āgantukaṃ vā sabbapaṭṭhamāṃ yaṃ aññaṃ bhikkhuṃ passati. **Tassa ārocetvā nikkhipitabbanti** anārocentassa dukkaṭaṃ siyā, taṃ sandhāya vuttaṃ, na tu ratticchedaṃ sandhāya. Itarathā hi

“vihārasīmāpariyāpannānaṃ sabbesaṃ ārocetvā”ti vadeyya. **Yāva rattiyo pūrentīti**, yattakā rattiyo āpatti paṭicchannā hoti, tattakā rattiyo yāva pūrenti, tāva parivatthabbaṃ. **Samantapāsādikāyaṃ** pana “evaṃ yattakāni divasāni āpatti paṭicchannā hoti, tattakāni, tato adhikatarāni vā kukkuccavinodanattāya parivasitvā”ti¹ vuttaṃ. **Vitthāroti** papañco.

Itaresu pana dvīsūti suddhantaparivāso, samodhānaparivāsoti dvinnam majjhe. **Khandhaketī** samuccayakkhandhake. **Cūlasuddhanto mahāsuddhantoti** ettha yo³ upasampadato paṭṭhāya anulomakkamena vā ārocitadivasato paṭṭhāya paṭilomakkamena vā “asukañca asukañca divasaṃ vā pakkhaṃ vā māsaṃ vā saṃvacchamaṃ vā tava suddhabhāvaṃ jānāsī”ti pucchiyamāno “āma bhante jānāmi, ettakaṃ nāma kālaṃ ahaṃ suddho”ti vadati, tassa dinno suddhantaparivāso “**cūlasuddhanto**”ti vuccati.

Taṃ gahetvā parivasantena yattakaṃ kālaṃ attano suddhabhāvaṃ jānāti, tattakaṃ apanetvā avasesaṃ māsaṃ vā dvemāsaṃ vā parivasitabbaṃ. Sace “māsamattaṃ asuddhomhī”ti sallakkhetvā parivāsaṃ aggahesi, parivasanto ca puna aññaṃ māsaṃ sarati, tampi māsaṃ parivasitabbameva, puna parivāsadānakiccaṃ natthi. Atha “dvemāsaṃ asuddhomhī”ti sallakkhetvā aggahesi, parivasanto ca “māsamattamevāhaṃ asuddhomhī”ti sanniṭṭhānaṃ karoti, māsameva parivasitabbaṃ, puna parivāsadānakiccaṃ natthi. Ayaṃ hi suddhantaparivāso uddhampi ārohati, heṭṭhāpi orohati, idamassa lakkhaṇaṃ.

1. Vi-Ṭṭha 4. 2 piṭṭhe.

2. Vi 4. 152 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 4. 25; Vinayasāṅgha-Ṭṭha 347 piṭṭhesu.

Yo¹ pana yathāvuttena anulomappaṭilomavasena pucchiyamānopi rattipariyantam na jānāti nassarati, rattipariyante vematiko vā hoti, tassa dinno suddhantaparivāso “**mahāsuddhanto**”ti vuccati. Tam gahetvā gahitadivasato yāva upasampadadivaso, tāva rattio gahetvā parivasitabbam. Ayam uddham nārohati, heṭṭhā pana orohati. Tasmā sace parivasanto rattiparicchede sanniṭṭhānam karoti “māso vā samvaccharo vā mayham āpannassā”ti, māsam vā samvaccharam vā parivasitabbam. Ettha ca kiñcāpi “ettakam kalam aham suddho”ti vadantassa cūḷasuddhanto dīyati, tathāpi niyameneva jānanābhāvā “**duvidhopi cesa -pa- dātabbo**”ti vuttam. **Tassa dānavidhi khandhake āgatoti** tassa duvidhassāpi suddhantassa dānavidhi “tena bhikkhave bhikkhunā saṅgham upasaṅkamtivā -pa- evamassa vacanīyo”ti-ādinā samuccayakkhandhake² āgato. Tasmā tattha vuttanayeneva veditabboti adhippāyo. Esa nayo **vinicchayakathā pana vitthārato samantapāsādikāyam**³ **vuttāti** etthāpi.

Odhunitvā avadhuya pahāya samodhāno **odhānasamodhāno**. Cirappaṭicchannānam agghena samodhāno **agghasamodhāno**. Missakānam samodhāno **missakasamodhāno**. Idāni tam tividhampi samodhānaparivāsam saṅkhepato dassetuṃ “**tatthā**”ti-ādimāha. **Antarāpattim āpajjitvā paṭicchādentassāti** yo parivāsam gahetvā anikkhittavatto hutvā parivasanto apariniṭṭhiteyeva parivāse antarā vemajjhe saṅghādisesāpattim āpajjitvā paṭicchādeti, tassa. **Parivutthadivaseti** lakkhaṇavacanametam, tena “mānattaciṇṇadivase cā”tipi vuttameva hoti. **Makkhetvāti** ñatticatutthena kammena mūlāya paṭikassanavasena makkhetvā. **Samodahitvāti** mūlāpattiṭṭhāne ṭhapetvā, pakkhipitvāti attho. **Dātabbaparivāsoti** “suṇātu me bhante saṅgho”ti-ādinā ñatticatutthena kammena dātabbaparivāso. Idam vuttam hoti—yo⁴ paṭicchannāya āpattiyā parivāsam gahetvā parivasanto vā mānattāraho vā mānattam caranto vā abbhānāraho vā anikkhittavatto aññam āpattim āpajjitvā purimāpattiyā samā vā ūnatarā vā

1. Vi-Ṭṭha 4. 26 piṭṭhe.

2. Vi 4. 152 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 4. 25 piṭṭhe.

4. Vi-Ṭṭha 4. 26; Vinayasāṅgha-Ṭṭha 353 piṭṭhesu.

rattiyo paṭicchādeti, tassa mūlāya paṭikassanena te parivuttadivase ca mānattaciṇṇadivase ca sabbe odhunitvā adivase katvā pacchā āpaṇṇāpattim mūlāpattiyam samodhāya parivāso dātabboti.

Sace¹ pana antarāpatti mūlāpattito atirekappaṭicchannā hoti, tam mūlāpattim katvā tattha itaram samodhāya parivāso dātabbo. Sace pana antarāpatti appaṭicchannā hoti, mūlāya paṭikassanam akatvā pubbe gahitaparivāseneva parivasitabbam.

Yā ekā vā -pa- sabbacirappaṭicchannāyoti yā ekā vā āpatti sabbacirappaṭicchannā, yā dve vā tisso vā sambahulā vā āpattiyo sabbacirappaṭicchannāyoti attho. **Tāsanti** sabbacirappaṭicchannānam āpattīnam. Dānavidhi panassa khandhake vuttanayeneva veditabbo.

Yassa pana sataṃ āpattiyo dasāhapaṭicchannā, aparampi sataṃ āpattiyo dasāhapaṭicchannā, aparampi sataṃ āpattiyo dasāhapaṭicchannāti evaṃ dasakkhattum katvā āpattisahassam divasasatappaṭicchannam hoti, tena kim kātabbanti? Sabbam samodahitvā dasa divase parivasitabbam. Evaṃ ekeneva dasāhena divasasatampi parivasitameva hoti. Vuttampi cetam—

“Dasasataṃ rattisatam, āpattiyo chādayitvāna.

Dasa rattiyo vasitvāna, mucceyya pārivāsiko”²ti.

Ayam **agghasamodhāno** nāma.

Idāni missakasamodhānam niddisitum “**missakasamodhāno nāmā**”ti-ādimāha. Tatrāyam nayo—

“Aham bhante sambahulā saṃghādisesā āpattiyo āpajjim ekaṃ sukkavisatṭhim, ekaṃ kāyasamsaggaṃ, ekaṃ duṭṭhullavācam, ekaṃ attakāmaṃ, ekaṃ sañcarittaṃ, ekaṃ kuṭikārakaṃ, ekaṃ viharākārakaṃ, ekaṃ duṭṭhadosaṃ, ekaṃ aññabhāgiyaṃ, ekaṃ saṃghabhedaṃ, ekaṃ bhedānuvattakaṃ, ekaṃ dubbacaṃ, ekaṃ kuladūsakaṃ, sohaṃ bhante saṃghaṃ tasmaṃ āpattīnam samodhānaparivāsaṃ yācāmi”ti—

1. Vi-Ṭṭha 4. 27 piṭṭhe.

2. Vi 5. 369 piṭṭhe.

tikkhattum yācāpetvā tadanurūpāya kammavācāya parivāso dātabbo. Ettha ca “saṅghādisesā āpattiyo āpajjim nānāvattukāyo”tipi “saṅghādisesā āpattiyo āpajjin”tipi evaṃ pubbe vuttanayena vatthuvasenapi gottavasenapi nāmavasenapi āpattivasenapi yojetvā kammavācam kātum vaṭṭatiyevāti. Ayaṃ **missakasamodhāno**. Sabbaparivāsakammavācāvasāne pana nikkhittānikkhittavattādikathā purimanayeneva veditabbā. Tividhepi samodhānaparivāse atthamattasseva vuttattā, vinicchayādīnaṃ vā anāmaṭṭhattā “**ayaṃ tividhepi samodhānaparivāse saṅkhepakathā**”ti vuttaṃ. Mahāvisayattā samodhānavicāraṇāya sā niravasesā kuto laddhabbāti āha “**vitthāro**”ti-ādi.

Chārattanti rā saddo tīyati chijjati etthāti **ratti**, sattānaṃ saddassa vūpasamanakāloti attho, cha rattiyo samāhaṭṭā, channaṃ rattīnaṃ vā samāhāro charattaṃ, charattameva **chārattaṃ**, avayavabyatirekena samudāyassābhāvato cha rattiyoti attho vutto.

Parivāsaṃ adatvā mānattameva dātabbanti yasmā āpatti appaṭicchannā, yasmā ca āpannabhāveneva mānattāraho hoti, tasmā parivāsaṃ adatvā kevalaṃ mānattameva dātabbaṃ. Yaṃ paṭicchannāya āpattiyā parivutthaparivāsassa dīyati, idaṃ paṭicchannamānattaṃ nāmāti āha “**yassa paṭicchannā hoti**”ti-ādi. **Idanti** paṭicchannamānattaṃ. **Idhāti** imasmim vākye. Kathaṃ pana tesaṃ dvinnāṃ mānattānaṃ dānavidhi ca vinicchayakathā ca veditabbāti. Āha “**ubhinnampi panā**”ti-ādi.

Ayanti vakkhamānaṃ sandhāyāha. **Parivāse vuttappakāraṃ padesanti** parikkhittassa viharassa parikkhepato, aparikkhittassa parikkhepārahaṭṭhānato dve leḍḍupāte atikkamitvā mahāmagгато okkamma gumbena vā vabhiyā vā paṭicchannaṭṭhānaṃ. **Samādiyitvāti** anto-arūṇeyeva samādiyitvā. **Ārocetvāti**—

“Ahaṃ bhante ekaṃ āpattim āpajjim sañcetanikaṃ sukkavisatṭhim appaṭicchannaṃ, sohaṃ bhante saṅghaṃ ekissā āpattiyā sañcetanikāya sukkavisatṭhiyā appaṭicchannāya chārattaṃ mānattaṃ

yācim, tassa me saṃgho ekissā āpattiyā sañcetanikāya sukkavisatṭhiyā appaṭicchannāya chārattaṃ mānattaṃ adāsi, sohaṃ mānattaṃ carāmi, vedayāmahaṃ bhante, ‘vedayati’ti mamaṃ saṃgho dhāretū”ti-ādinā¹—

āpattidivasānurūpaṃ ārocetvā. Imañca² pana atthaṃ gahetvā yāya kāyaci bhāsāya ārocetum vaṭṭatiyeva. Ārocitakālato paṭṭhāya ca ekaṃ bhikkhum ṭhapetvā sesehi sati karaṇīye gantumpi vaṭṭati. Aruṇe uṭṭhite tassa bhikkhussa santike vattaṃ nikkhipitabbaṃ. Sace sopi kenaci kammena pure aruṇeyeva gacchati, aññaṃ vihārato nikkhantaṃ vā āgantukaṃ vā yaṃ paṭhamāṃ passati, tassa santike ārocetvā nikkhipitabbaṃ. Ayañca yasmā gaṇassa ārocetvā, bhikkhūnañca atthibhāvaṃ sallakkhetvā vasi, tenassa ūne gaṇe caraṇadoso vā vipavāso vā na hoti. Sace pana kañci na passati, vihāraṃ gantvā yaṃ paṭhamāṃ passati, tassa ārocetvā nikkhipitabbaṃ. Tenāha “tato tesu gatesu vā agatesu vā purimanayena paṭipajjitabbaṃ”ti.

Yattha siyāti yassaṃ samānasamvāsakasīmāyaṃ **vīsati gaṇo bhikkhusaṃgho** atthi. **Avhātābbo**ti abbhānakammavasena pakkositaḥ. Abbhānakammaṃ pana kathanti āha “**abbhānakammaṃ panā**”ti-ādi. **Pāḷivasenāti** “suṇātu me bhante saṃgho”ti-ādinā³ pāḷivasena. **Vinicchayavasenāti** “abbhantehi ca paṭhamāṃ abbhānāraho kātābbo. Aya hi nikkhattavattattā pakatattaṭṭhāne ṭhito, pakatattassa ca abbhānaṃ kātum na vaṭṭati, tasmā vattaṃ samādapetaḥ. Vatte samādinne abbhānāraho hoti. Tenāpi vattaṃ samādiyitvā ārocetvā abbhānaṃ yācitabbaṃ. Anikkhattavattassa pana vattasamādānakkiccam natthi. So hi chārattātikkameneva abbhānāraho hoti”ti-ādinā⁴ vinicchayavasena. Taṃ panetaṃ sabbaṃ parivāsādikammaṃ pāḷivasena⁵ ca aṭṭhakathāvasena⁶ ca suviññeyyattā ativitthārabhayena na vitthārayimha, atthikehi pana tatova gahetabbaṃ.

1. Vi-Ṭṭha 4. 16 piṭṭhe passitabbaṃ.

3. Vi 4. 106 piṭṭhe.

5. Vi 4. 82, 104 piṭṭhādīsu.

2. Vi-Ṭṭha 4. 16, 17 piṭṭhesu.

4. Vi-Ṭṭha 4. 17 piṭṭhe.

6. Vi-Ṭṭha 4. 6, 16 piṭṭhādīsu.

imassa pana kammassa vīsativaggakaraṇīyattā tato ūnatarena kataṃ kuppati.
 Tenāha “**ekenāpi ce -pa- anabbhito**”ti. **Ayanti** ayaṃ yathāvuttā. **Sāmicīti**
 vattaṃ.

Iti kaṅkhāvitarāṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya
 Vinayatthamañjūsāyaṃ līnatthappakāsaniyaṃ
 Saṃghādisesavaṇṇanā niṭṭhitā.

Aniyatakaṇḍa

1. Paṭhama-aniyatasikkhāpadavaṇṇanā

“Mātugāmenā”ti vatvā puna “ekāyā”ti vuttattā **“mātugāmasaṅkhātāya ekāyā itthiyā”**ti vuttaṃ. **Rahoti** appakāsaṃ. Appakāsatā ca yo anāpattiṃ karoti, tassa apaccakkhabhāvatoti āha **“cakkhussa raho”**ti. Nanu “raho nāma cakkhussa raho, sotassa raho. Cakkhussa raho nāma na sakkā hoti akkhiṃ vā nikhaṇiyamāne, bhamukaṃ vā ukkhipiyamāne, sīsaṃ vā ukkhipiyamāne passituṃ. Sotassa raho nāma na sakkā hoti pakatikathā sotuṃ”ti padabhājanapāliyaṃ¹ sotassa rahopi āgataṃ, atha kasmā taṃ avatvā “cakkhussa raho”ti ettakameva vuttanti āha **“kiñcāpī”**ti-ādi. Iminā pāliyaṃ “sotassa raho”ti idaṃ atthuddhāravasena vuttanti dasseti. Atha kathametaṃ viññāyati “cakkhusseva raho idha adhippeto”ti? “Paṭicchanne āsane”ti vacanato, “sakkā hoti methunaṃ dhammaṃ paṭisevituṃ”ti¹ ca vuttattā. Tenevāha **“sacepī”**ti-ādi. **“Pihitakavāṭassa”**ti² iminā paṭicchannabhāvato cakkhussa rahosabbhāvaṃ dasseti. Apihitakavāṭassa³ pana dvāre nisinno anāpattiṃ karoti, na kevalaṃ apihitakavāṭassa gabbhassa dvāre nisinnova anāpattiṃ karoti, antodvādasahatthe okāse nisinnopīti veditabbo. Tenāha **“yattha pana sakkā daṭṭhuṃ”**ti-ādi. Yasmā nisīditvā niddāyanto kapimiddhapareto kañci kālāṃ cakkhūni ummīleti, kañci kālāṃ nimīleti, na ca mahāniddaṃ okkamati, tasmā **“niddāyantopi anāpattiṃ karotī”**ti vuttaṃ. Nipajjitvā niddāyanto pana tādiso na hotīti āha **“nipajjitvā niddāyantopi na karotī”**ti, anāpattiṃ na karotīti attho. Methunassa mātugāmo dutiyo na hoti. Itthiyo hi aññamaññissā vajjaṃ paṭicchādentī. Teneva vesāliyaṃ⁴ mahāvane dvāraṃ vivaritvā nipanne bhikkhumhi sambahulā itthiyo yāvadatthaṃ katvā pakkamiṃsu. Tenāha **“itthīnaṃ pana satampi na karotī”**ti. **Taṃ kammanti** ajjhācārakammaṃ. Yasmā nisīditvāva nipajjati,

1. Vi 1. 287 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 2. 215 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭṭi 2. 379 piṭṭhe.

4. Vi 1. 48 piṭṭhe.

tasmā nipajjanampi antokatvā “nisajjam kappeyyā”ti vuttanti dassetuṃ **“ettha cā”**ti-ādimāha. **Tiṇṇaṃ dhammānaṃ aññatarena kāretabboti** nisajjam paṭijānamānassa tiṇṇaṃ dhammānaṃ aññatarasamāyogo hotiyevāti vuttaṃ. Pārājikena, pana saṃghādisesena ca pācittiyena ca tenākārena nisajjam paṭijānamānova kāretabbo. **Na appaṭijānamānoti** nisajjam appaṭijānamāno tiṇṇaṃ dhammānaṃ aññatarena na kāretabboti. Alajjipi hi paṭijānamānova āpattiyā kāretabbo. Yāva na paṭijānāti, tāva “neva suddho”ti vā “na asuddho”ti vā vattabbo, vattānusandhinā pana kāretabboti. Vuttaṃ hetam—

“Paṭiññā lajjisu katā, alajjisu evaṃ na vijjati.

Bahumpi alajji bhāseyya, vattānusandhitena¹ kāraye”ti².

Na kevalaṃ tiṇṇaṃ dhammānaṃ aññatarena codanāyameva evaṃ paṭiññāya kāretabbo, atha kho nisajjādinaṃ ākārena saddhiṃ codanāyapīti dassetuṃ **“yena vā sā saddheyyavacasā upāsikā vadeyya, tena so bhikkhu kāretabbo”**ti vuttaṃ. Tenevāha **“nisajjādīsu ākāresū”**ti-ādi. Ettha ca “paṭijānamāno”ti avuttepi adhikārattā **“paṭijānamānova tena so bhikkhu kāretabbo”**ti vuttaṃ. Tathārūpāya³ upāsikāya vacane aññathattābhāvato **diṭṭhaṃ nāma tathāpi hoti, aññathāpi hotīti** dassane aññathattasambhavaṃ dasseti. Anekaṃsikatāya na niyatoti **aniyato**. Tenāha **“tiṇṇaṃ āpattinaṃ”**ti-ādi.

Rahonisajjassādena mātugāmassa santikaṃ gantukāmo akkhiṃ añjeti, dukkaṭaṃ. Nivāsanaṃ nivāseti, kāyabandhanaṃ bandhati, cīvaraṃ pārupati, sabbattha payoge payoge dukkaṭaṃ. Gacchati, padavāre padavāre dukkaṭaṃ. Gantvāna nisīdati, dukkaṭameva. Tenāha **“methunadhammasannissitakilesasaṅkhātenā”**ti-ādi. Ettha ca rahonisajjassādassa asatipi methunarāgabhave tappaṭibaddhakilesattā vuttaṃ **“methunadhammasannissitakilesasaṅkhātenā”**ti. Teneva **sannissitaggaḥaṇaṃ** kataṃ. **Rahassādenāti** “itthannāmāya saddhiṃ raho nisīditvā hasitalapitādikaṃ kareyyaṃ”ti

1. Vuttānusandhitena (Ka)

2. Vi 5. 279 piṭṭhe.

3. Sārattha-Ṭī 2. 380 piṭṭhe.

uppanna-assādahetu. **Nisajjāya pācittiyam** asati upacāragate nipajjitvā aniddāyante anandhe viññupuriseti adhippāyo. Sace sā itthī kenaci karaṇīyena uṭṭhāyuṭṭhāya punappunam nisīdati, nisajjāya nisajjāya pācittiyam. Yam sandhāya gato, sā na diṭṭhā, aññā āgantvā nisīdati, assāde uppanne pācittiyam. Sace sambahulā āgacchanti, mātugāmagaṇanāya pācittiyam. Sace uṭṭhāyuṭṭhāya punappunam nisīdanti, nisajjāgaṇanāyapi pācittiyāni. Aniyametvā “diṭṭhadiṭṭhāya saddhim rahassādam kappissāmī”ti gantvā nisinnassāpi āgatāgatānam vasena, punappunam nisajjāya vasena ca vuttanayeneva āpattiyo veditabbā. **Vuttappakāre puriseti** anandhe viññupurise. **Upacāragate satīti** dvādasahatthabbhantaragate sati. Sace suddhacittena gantvā nisinnassa santikaṃ āgantvā nisinnāya itthiyā rahassādo uppajjati, evampi anāpatti.

Paṭhama-aniyatasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Dutiya-aniyatasikkhāpadavaṇṇanā

Naheva kho pana paṭicchannanti ettha pana yampi bahi parikkhittam anto vivaṭam pariveṇaṅgaṇādi, tampi antogadhanti veditabham. “Evarūpam hi ṭhānam appaṭicchanneyyeva gahitan”ti **mahāpaccariyam**¹ vuttam. **Samghādisesena vāti** kāyasaṃsaggaduṭṭhullobhāsanasaṅkhātena samghādisesena vā. Teneva hi padabhājane “sā ce evam vadeyya ‘ayyo mayā diṭṭho nisinno mātugāmena saddhim kāyasaṃsaggam samāpajjanto’ti”² vuttam. Idam sikkhāpadam duṭṭhullavācāvasena āgataṃ. Duṭṭhullavācaṇca sutvā tam mātugāmopi na paṭicchādeti. Tathā hi duṭṭhullavācāsikkhāpade³ yā pana tā itthiyo hirimanā, tā nikkhamitvā bhikkhū ujjhāpesum, tasmā idha itthīpi anāpattim karotīti āha “**itthīpi**”ti. Atha vā idha appaṭicchannattā itthīpi anāpattim karoti, paṭhame pana paṭicchannattā itthisatampi anāpattim na karotīti evamettha attho daṭṭhabbo. **Anandho abadhiroti** ettha kāyasaṃsaggavasena anandho vutto, duṭṭhullavācāvasena abadhiro.

1. Vi-Ṭṭha 2. 217 piṭṭhe.

2. Vi 1. 291 piṭṭhe.

3. Vi 1. 187 piṭṭhe.

Samuṭṭhānādisu idaṃ sikkhāpadaṃ tisamuṭṭhānaṃ—kāyacittato vācācittato kāyavācācittato samuṭṭhāti, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, sukhamaññhattavedanāhi dvivedanaṃ. Tenāha “**samuṭṭhānādinī panettha adinnādānasadisānevā**”ti. Ettha ca kāyasaṃsaggaṃ samāpajjanto duṭṭhullampi bhaṇati, duṭṭhullaṃ bhaṇanto nisīdati cāti “**kāyavācācittato ca samuṭṭhāti**”ti vuttaṃ, duṭṭhullameva vā sandhāya vuttanti gahetabbaṃ.

Dutiya-aniyatasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

“Aniyatuddeso cāyaṃ diṭṭhādisamūlakacodanāya vatthum paṭijānamānova āpattiyā kāretabbo, na itaroti āpattiropanāropanalakkaṇadassanattamaṃ vutto”ti vadanti¹.

Iti kaṅkhāvitaraṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya
Vinayatthamaññūsāyaṃ līnatthappakāsaniyaṃ
Aniyatavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Sārattha-Ṭī 2. 383 piṭṭhe.

Nissaggiyakanda

1. Cīvaravagga

1. Kathinasikkhāpadavaṇṇanā

Niṭṭhitacīvarasminti¹ niṭṭhitañca taṃ cīvarañcāti niṭṭhitacīvaraṃ, niṭṭhite ānisaṃsamūlake cīvare, paccāsācīvare cāti attho. Yasmā pana taṃ cīvaraṃ karaṇenapi niṭṭhitam hoti nāsanādhipi, tasmā “**sūcikkammapariyosānena vā**”ti-ādi vuttam. Tattha yaṃ kiñci sūciyā kattabbari pāsakapaṭṭaṅṭhikapattapariyosānakammaṃ, taṃ sūcikkammapariyosānaṃ nāma, tena. **Naṭṭhanti** corādīhi haṭam. Etampi hi karaṇapalibodhassa niṭṭhitattā “niṭṭhitan”ti vuccati. **Vinaṭṭhanti** upacikādīhi khāditam. **Daḍḍhanti** agginā daḍḍham. **Cīvarāsā vā upacchinnāti** “asukasmim nāma kule cīvaraṃ labhissāmī”ti yā cīvarāsā uppannā hoti, sā upacchinnā. Etesampi karaṇapalibodhasseva niṭṭhitattā niṭṭhitabhāvo veditabbo. Tenāha “**imesu vā**”ti-ādi. Etena cīvarapalibodhābhāvo vutto. Tenāha “**cīvarassa karaṇapalibodhe upacchinneti attho**”ti. Kathametam viññāyatīti āha “**atthatakathinassa hī**”ti-ādi. Pañcānisaṃse aññattha gantum adatvā saṅgaṇhanaṭṭhena **kathinam**, thiranti attho, atthataṃ kathinaṃ yena so **atthatakathino**, tassa atthatakathinassa. **Hīti** kāraṇatthe nipāto. **Tāva kathinānisaṃsaṃ labhatīti** ettha yo atthatakathino bhikkhūti ajjhāharitabbari, tāva so atthatakathino bhikkhūti veditabbo, anāmantacārādikaṃ kathinānisaṃsaṃ labhatīti attho. “Atthatakathinassa bhikkhuno”ti idaṃ vā “atthatakathino bhikkhū”ti vibhattivipariṇāmaṃ katvā yojetabbari. Idaṃ vuttam hoti—cīvarapalibodho āvāsapalibodhoti dve palibodhā. Tesu ekapalibodhepi sati yasmā anāmantacārādikaṃ ānisaṃsaṃ labhati, nāsati. Kasmā? “Niṭṭhitacīvarasmin”ti etassa cīvarassa karaṇapalibodhe upacchinneti ayamatto viññāyatīti. **Samghassāti** samghena. Kattari cetam sāmivacanaṃ. **Ubbhateti** aṭṭhannaṃ mātīkānamaññatarena, antarubbhārena vā uddhaṭe.

Tatrāti tasmim̐ kathine. **Ubbhāro** uddharaṇaṃ. Purimavassaṃvuṭṭhe tiṃsamatte pāveyyake bhikkhū uddissa “anujānāmi bhikkhave vassaṃvuṭṭhānaṃ bhikkhūnaṃ kathinaṃ attharituṃ”ti kathinakkhandhake¹ bhagavatā kathinassa anuññātattā “**ayaṃ hi kathinatthāro nāma -pa-anuññāto**”ti vuttaṃ. Tattha **purimavassaṃvuṭṭhānanti** vassacchedaṃ akatvā purimavassaṃvuṭṭhānanti attho. Etena vuṭṭhavassavasena tāva purimikāya vassaṃ upagatāyeva kathinatthāraṃ labhanti, na pacchimikāya upagatāti dasseti. Vuṭṭhavassavasena tāva evaṃ hotu, gaṇanavasena taṃ kittakā labhanti āha “**so**”ti-ādi. **Soti** kathinatthāro. **Sabbantimena paricchedenā**ti gaṇanavasena pacchimakotiya. **Pañcannaṃ janānaṃ vaṭṭati**ti pacchimakotiya cattāro, kathinadussassa dāyakā eko paṭiggāhakoti pañcannaṃ janānaṃ vaṭṭati. Keci pana “pañcavaggakaraṇiyattā ‘pañcannaṃ janānaṃ vaṭṭati’ti vuttaṃ”ti vadanti, taṃ tesaṃ matimattaṃ “tatra bhikkhave yvāyaṃ catuvaggo bhikkhusaṃgho ṭhapetvā tīṇi kammāni upasampadaṃ pavāraṇaṃ abbhānaṃ”ti campeyyakkhandhake² vuttattā. **Tasmāti** yasmā vuṭṭhavassavasena purimavassaṃvuṭṭhānaṃ anuññāto, yasmā ca sabbantimena paricchedenā pañcannaṃ janānaṃ vaṭṭati, tasmā. **Yatthāti** yasmim̐ vihāre. **Ānisaṃseti** anāmantacārādike kathinānisaṃse. Atha³ pana cattāro bhikkhū vassaṃ upagatā, eko paripuṇṇavasso sāmaṇero sace pacchimikāya upasampajjati, gaṇapūraṃ ceva hoti, ānisaṃsaṅca labhati. Tayo bhikkhū, dve sāmaṇerā, dve bhikkhū, tayo sāmaṇerā, eko bhikkhu, cattāro sāmaṇerāti etthāpi eseṇa nayo.

Khandhake vuttāya ñattidutiyakammavācāyāti—

“Suṇātu me bhante saṃgho, idaṃ saṃghassa kathinadussaṃ uppannaṃ. Yadi saṃghassa pattakallaṃ, saṃgho imaṃ kathinadussaṃ itthannāmassa bhikkhuno dadeyya kathinaṃ attharituṃ, esā ñatti. Suṇātu me bhante saṃgho, idaṃ saṃghassa kathinadussaṃ uppannaṃ, saṃgho imaṃ kathinadussaṃ itthannāmassa bhikkhuno deti kathinaṃ attharituṃ. Yassāyasmato khamati imassa kathinadussassa itthannāmassa bhikkhuno dānaṃ kathinaṃ attharituṃ, so tuṇhassa. Yassa nakkhamati, so bhāseyya. Dinnaṃ idaṃ saṃghena kathinadussaṃ

1. Vi 3. 351 piṭṭhe.

2. Vi 3. 439 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 388 piṭṭhe.

itthannāmassa bhikkhuno kathinaṃ attharituṃ, khamati saṃghassa,
tasmā tuṃhī, evametam dhārayāmi”ti—

evam kathinakkhandhake¹ vuttāya ñattidutiyakammavācāya.

Kathinatthārārahassāti kathinaṃ attharituṃ bhabbassa. So ca kho
pubbakaraṇajānanādihi aṭṭhahi āngehi samannāgatoti veditabbo. Vuttam
hetam **vinayavinicchaye** “aṭṭhadhammakovido bhikkhu,
kathinatthāramarahatī”ti². **Parivārepi**³ vuttam—

“Aṭṭhahaṅgehi samannāgato puggalo bhabbo kathinaṃ attharituṃ.
Katamehi aṭṭhahaṅgehi samannāgato puggalo bhabbo kathinaṃ
attharituṃ? Pubbakaraṇam jānāti, paccuddhāram jānāti, adhiṭṭhānam
jānāti, atthāram jānāti, mātikam jānāti, palibodham jānāti, uddhāram
jānāti, ānisaṃsam jānāti, imehi aṭṭhahaṅgehi samannāgato puggalo
bhabbo kathinaṃ attharituṃ”ti.

Ettha ca **pubbakaraṇam** nāma dhovanavicāraṇacchedanabandhana-
sibbanarajanakappakaraṇam. **Paccuddhāro** nāma purāṇasaṃghāṭi-ādīnam
paccuddharaṇam. **Adhiṭṭhānam** nāma kathinacīvarādhiṭṭhānam. **Atthāro**
nāma kathinatthāro. **Mātikā** nāma aṭṭha mātikā. **Palibodho** nāma
āvāsapalibodho cīvarapalibodhoti dve palibodhā. **Uddhāro** nāma
pakkamanantikādayo. **Ānisaṃso** nāma pañcānisaṃsā.

Yaṃ pana **samantapāsādikāyaṃ**⁴ vuttam “kathinaṃ pana kena
attharitabbaṃ? Yassa saṃgho kathinacīvaram deti, saṃghena pana kassa
dātabbaṃ? Yo jiṇṇacīvaro hoti, sace bahū jiṇṇacīvarā honti, vuḍḍhassa
dātabbaṃ. Vuḍḍhesupi yo mahāpariso tadaheva cīvaram katvā attharituṃ
sakkoti, tassa dātabbaṃ. Sace vuḍḍho na sakkoti, navakataro sakkoti, tassa
dātabbaṃ. Apica saṃghena mahātherassa saṅgham kātuṃ vaṭṭati, tasmā
‘tumhe bhante gaṇhatha, mayam katvā dassāmā’ti vattabban”ti, tampi
kathinatthārārahameva gahetvāva dātabbaṃ. Dentena pana tisu cīvaresu
yaṃyaṃ

1. Vi 3. 325 piṭṭhe.

3. Vi 5. 307 piṭṭhe.

2. Kathinakkhandhakakathāya aṭṭhamagāthāyaṃ.

4. Vi-Ṭṭha 3. 389 piṭṭhe.

jiṇṇaṃ hoti, taṃ tadatthāya dātabbaṃ. Pakatiyā dupaṭṭacīvarassa dupaṭṭatthāyeva dātabbaṃ. Sacepissa ekapaṭṭacīvaraṃ ghaṇaṃ hoti, kathinasāṭako ca pelavo, sārūppatthāya dupaṭṭappahonakameva dātabbaṃ. “Ahaṃ alabhanto ekapaṭṭaṃ pārupāmi”ti vadantassāpi dupaṭṭaṃ dātum vaṭṭati. Yo pana lobhapakatiko hoti, tassa na dātabbaṃ. Tenāpi kathinaṃ attharivā pacchā sibbetvā “dve cīvarāni karissāmi”ti na gahetabbaṃ.

Tenāti kathinatthārakena bhikkhunā. **Tadahevāti** tasmiṃyeva divase. **Pañca vā atirekāni vā khaṇḍāni chinditvāti** yathā pañcākhaṇḍikādīnaṃ saṃghāṭi-ādīnaṃ tiṇṇaṃ cīvarānaṃ aññatarappahonakāni mahāmaṇḍala-aḍḍhamāṇḍalādivasena pañca khaṇḍāni vā atirekāni vā sattādikhaṇḍāni honti, evaṃ chinditvā. Tasmīṃ ca kathinacīvare kariyamāne “ahaṃ thero”ti vā “bahussuto”ti vā ekenāpi akātum na labbhati. Anādariyena akarontassa dukkaṭaṃ. Tasmā sabbeheva sannipatitvā dhovanachedanasibbanarajanāni niṭṭhāpetabbāni. Tenāha “**sesabhikkhūhipi tassa sahāyehi bhavitabbaṃ**”ti. **Katacīvamevāti** niṭṭhitaparikkammameva kathinadussaṃ. Sabbantimena paricchadena antaravāsakopi chinditvāva kātabbo aññathā atthāravipattito. Yathāha—

“Kathaṇca pana bhikkhave anattataṃ hoti kathinaṃ? Na ullikhitamattena atthataṃ hoti kathinaṃ -pa- na aññatra pañcakena vā atirekapañcakena vā tadaheva sañchinnenā”ti¹.

Tenevāha “**sacchinnāsibbitaṃ pana na vaṭṭati**”ti. **Tena bhikkhunāti** atthārakena bhikkhunā. **Attharitaḥḥanti** attharaṇaṃ kātabbaṃ. Taṇca kho tathāvacībhedakaraṇamevāti daṭṭhabbaṃ. Yathāha—

“Sace saṃghāṭiyā kathinaṃ attharitukāmo hoti, porāṇikā saṃghāṭi paccuddharitabbā, navā saṃghāṭi adhiṭṭhātabbā, ‘imāya saṃghāṭiyā kathinaṃ attharāmi’ti vācā bhinditabbā”ti²—

vitthāro. “Bhante, āvuso”ti ca “anumodatha, anumodāhi”ti ca vacanabhedam sandhāya “**therānañcā**”ti-ādi vuttam.

1. Vi 3. 352, 353 piṭṭhesu.

2. Vi 5. 309 piṭṭhe.

Evam atthārakena paṭipajjitabbavidhiṃ dassetvā idāni anumodakehi paṭipajjitabbavidhiṃ dassetum **“tehipī”**ti-ādi vuttam. **“Anumodāmā”**ti attanāva attani gāravavasena vuttam. Kiñcāpi evam vuttam, tathāpi ekakena **“anumodāmā”**ti vuttum na vaṭṭati, **“anumodāmi”**cceva vattabbanti vadanti, vīmaṃsitvā gahetabbaṃ. Idāni kathinānisaṃse dassetum bhūmiṃ vicārayanto **“purimavassam vuṭṭhesupī”**ti-ādimāha. Tattha **tesaṃyevā**ti atthāraka-anumodakānaṃyeva. Vuttam hetam **parivāre** “dvinnam puggalānam atthataṃ hoti kathinam atthārakassa ca anumodakassa cā”ti¹. **Teti** atthāraka-anumodakā. **Tato paṭṭhāyā**ti atthārānumodanato paṭṭhāya. **Yāva kathinassubbhārā**ti na kevalam cīvaramāseyeva, atha kho aṭṭhannam mātikānam aññatarena vā antarubbhārena vā yāva kathinassubbhārā pañcānisaṃse labhanti, uddhaṭe pana na labhantīti attho.

Idāni te pañcānisaṃse sarūpato dassetum **“anāmantacāro”**ti-ādimāha. Tattha **anāmantacāro** nāma pañcannam bhojanānam aññatarena nimantitassa santam bhikkhum anāpucchā kulesu cārītāpajjanam. **Asamādānacāro** nāma nāmenādhiṭṭhitassa cīvarassa asamādānacaraṇam, nāmenādhiṭṭhitānam tiṇṇam cīvarānamaññataram cīvaram yattha katthaci nikkhipitvā aññattha aruṇuṭṭhāpananti attho, cīvaravippavāsoti vuttam hoti. **Yāvadatthacīvaranti** yāvata cīvarena attho hoti, tāvatakam anadhiṭṭhitam avikappitam cīvaradhāraṇam, dasāhamatikkamitvā cīvarassa ṭhapananti attho. Gaṇassa bhojanam **gaṇabhojanam**. **Gaṇoti** cetha cattāro vā tatuttari vā bhikkhū, tesaṃ viññattito vā nimantanato vā laddhassa odanādīnam pañcannam aññatarabhojanassa saha gahaṇanti attho. **Yo ca tattha cīvaruppādoti** tattha kathinatthatasīmāya matakacīvaram vā hotu, saṃgham uddissa dinnam vā saṃghikena tatrappādena ābhataṃ vā yena kenaci ākārena yaṃ saṃghikam cīvaram uppajjati, tam tesaṃ bhavissatīti attho. Tenāha **“tasmim āvāse saṃghassa uppannacīvarañcā”**ti.

“Yaṃ pana tattha saṃghassa uppannam pattādi vā aññam bhaṇḍam vā, tam sabbesaṃ pāpuṇāti. Yaṃ pana tatrappādena taṇḍulādīnā vattham cetāpitam, atthatakathinānameva tāni vatthāni pāpuṇanti. Vatthehi pana taṇḍulādīsu

1. Vi 5. 302 piṭṭhe.

cetāpitesu sabbesaṃ tāni pāpuṇanti”ti **gaṇṭhipade** vuttaṃ, tampi cetāpitakālato paṭṭhāya cīvaruppādo na hotīti suvuttanti daṭṭhabbaṃ. Anattatakathinā pana imesu pañcasu ānisaṃsesu cīvaramāse asamādānacāraṃ ṭhapetvā sesānisaṃse labhanti. Yadi asamādānacāropi labbheyya, pāveyyakā bhikkhū vassaṃvuṭṭhā okapuṇṇehi cīvarehi na bhagavantaṃ upasaṅkameyyuṃ. Yasmā taṃ na labbhati, tasmā cīvaramāsepi cīvaraṃ samādāya eva bhagavantaṃ upasaṅkamimṃsu.

Evam kathinatthāraṃ dassetvā idāni ubbhāraṃ dassento “**taṃ panetaṃ kathinaṃ**”ti-ādimāha. Tatha **māṭikā**ti mātaro, janettiyoti attho. Kathinubbhāraṃ hi etā aṭṭha janenti. Tāsu pakkamaṇaṃ anto etissāti **pakkamanantikā**. Evam sesāpi veditabbā. Tattha yo bhikkhu atthatakathino kathinacīvaraṃ ādāya tasmim āvāse nirapekkho “na paccessaṃ”ti pakkamati, tassevaṃ pakkamato kathinuddhāro atikkantamattāya sīmāya ahotīti **pakkamanantiko kathinuddhāro**ti veditabbo. (1)

Yo pana ānisaṃsacīvaraṃ ādāya pakkamati, tassa bahisīmāgatassa evaṃ hoti “idhevimaṃ karissāmi, na puna taṃ vihāraṃ gacchissāmi”ti tasmim āvāse nirapekkho hutvā taṃ cīvaraṃ kāreti, tassa bhikkhuno **niṭṭhānantiko kathinuddhāro**. (2)

Yadi pana ānisaṃsamūlacīvaraṃ ādāya bahisīmāgato “nevimaṃ cīvaraṃ karissāmi, na ca taṃ āvāsaṃ gacchissāmi”ti sannīṭṭhānaṃ karoti, tadā **sannīṭṭhānantiko kathinuddhāro**. (3)

Tadeva ānisaṃsacīvaraṃ laddhā taṃ ādāya bahisīmāṃ gantvā “idhevimaṃ cīvaraṃ karissāmi, na gacchissāmi”ti karontassa sace taṃ cīvaraṃ nassati vinassati ḍayhati, **nāsanantiko kathinuddhāro** hoti. (4)

Sace pana ānisaṃsacīvaraṃ laddhā tasmim vihāre sāpekkhova bahisīmāgato “vihāre bhikkhūhi antarubbhāraṃ katan”ti suṇāti, tassa **savanantiko kathinuddhāro** hoti. (5)

Āsāya avacchedo etissāti **āsāvacchedikā**. Yo pana yena kenaci “tuyhaṃ cīvaraṃ dassāmi”ti vutto tasmim cīvare āsāya vihāre apekkhaṃ pahāya bahisīmāgato puna tena “na sakkomi

dātun”ti vutte āsaṃ chindati, tassa **āsāvacchediko kathinuddhāro** hoti. (6)

Yo pana vassaṃvuṭṭhavihārato aññaṃ vihāraṃ sāpekkhova gantvā āgacchanto antarāmaggeyeva kathinuddhāraṃ vītināmeti, tassa **sīmātikkamanantiko kathinuddhāro**. (7)

Saha ubbhārenāti **sahubbhārā**. Ānisaṃsacīvaraṃ ādāya sāpekkhova bahi gantvā kathinuddhāraṃ sambhuṇantassa **kathinuddhāro sahubbhāro**ti veditabbo. (8)

“Etasmiṃ pana pakkamanantike kathinuddhāre paṭhamāṃ cīvarapalibodho chiḍḍatī”ti-ādinā cīvarapalibodhupacchedādikassa vinicchayassa vitthārato **samantapāsādikāyaṃ**¹ vuttattā **“tattha vitthāravinicchayo”**ti-ādimāha. Atthārubbhārānaṃyeva vā vitthāravinicchayassa tatthāgatattā evaṃ vuttanti daṭṭhabbāṃ. **Sesapalibodhābhāvanti** avasesassa palibodhassa abhāvaṃ, āvāsapalibodhābhāvanti attho.

Assāti kālassa. **Dasāhaparamanti** accantasāmyoge upayogavacananti āha **“taṃ dasāhaparamaṃ kālān”**ti. **Atirekanti** adhikaṃ, so ca adhikabhāvo adhiṭṭhitavikappitacīvaratoti āha **“adhiṭṭhitavikappitesū”**ti-ādi. **Khomanti**² khomasuttehi vāyitaṃ khomapaṭṭacīvaraṃ. Tathā sesāni. **Kambalaṃ** nāma manussalomavālalome ṭhapetvā sesalomhehi vāyitvā katavattham. **Sāṇaṃ** nāma sāṇavākehi katavattham. **Bhaṅgaṃ** nāma khomasuttādihi pañcahi missetvā katavattham. “Pāṭekkaṃ vākamayamevā”tipi vadanti. **Tadanulomānaṃ** vāti dukūlaṃ pattuṇṇaṃ somārapaṭṭaṃ cīnapaṭṭaṃ iddhijaṃ devadinnanti³ tesam khomādīnaṃyeva anulomānaṃ channaṃ cīvarānaṃ vā, tattha **dukūlaṃ** sāṇassa anulomaṃ vākamayattā. Pattuṇṇadesa paṇakehi sañjātavattham **pattuṇṇaṃ**. Somāradese jātaṃ vattham **somārapaṭṭaṃ**. Tathā **cīnapaṭṭaṃ**. Imāni tīṇipi koseyyassa anulomāni paṇakehi katasuttamayattā. **Iddhijaṃ** ehibhikkhūnaṃ puññiddhiyā nibbattacīvaraṃ. Taṃ pana khomādīnamaññataraṃ hotīti tesāṃyeva anulomaṃ. Devehi dinnam cīvaraṃ **devadinnam**, taṃ kapparukkhe nibbattaṃ jāliniyā devakaññāya

1. Vi-Ṭṭha 3. 393 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 302 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 385 piṭṭhe.

anuruddhattherassa dinnavatthasadisam, tampi khomādināmyeva anulomaṃ hoti tesu aññatarabhāvato.

Dīghato vaḍḍhakihatthappamāṇaṃ, vitthārato tato upaḍḍhappamāṇaṃ **vikappanupagaṃ pacchimaṃ. Aṭṭhaṅgulaṃ sugataṅgulenāti** ettha **sugataṅgulaṃ** nāma idāni majjhimassa purimassa tīṇi aṅgulāni, tena sugataṅgulena aṭṭhaṅgulaṃ vaḍḍhakihatthappamāṇanti attho. **Caturaṅgulavitthatanti** etthāpi yathāvuttānusārenea attho veditabbo. Yesam pana adhiṭṭhānavikappanānaṃ abhāvato adhiṭṭhitavikappitesu aparīyāpannattā idaṃ atirekacīvaraṃ nāma hoti.

Taṃ adhiṭṭhānavikappanaṃ kenākārena jānitabbanti anuyogaṃ sandhāya taṃ dassetuṃ **“yaṃ pana vuttan”**ti-ādi āradhmaṃ. Tattha **yaṃ pana vuttanti** atirekacīvaraṃ dassetuṃ “adhiṭṭhitavikappitesu aparīyāpannattā”ti amhehi yaṃ vuttanti attho. **Ticīvaraṃ adhiṭṭhātunti** nāmaṃ vatvā adhiṭṭhātun. **Na vikappetunti** saṅghāṭi-ādināmena vikappetuṃ na anujānāmīti attho. “Imaṃ cīvaraṃ vikappemī”ti pana vikappetuṃ vaṭṭatiyeva. Sāmaññavacanaṃ pana ticīvarassa kaṇḍupaṭicchādivassikasāṭikānaṃ viya kālavasena visesābhāvā cassa vikappetabbatāti dassanattaṃ, na pana sabbathā vikappanapaṭisedhanatthanti daṭṭhabbaṃ. Tathā hi purāṇacīvaraṃ paccuddharitvā navassa adhiṭṭhānavacanaṭo, “anāpatti adhiṭṭheti vikappeti”ti-ādi¹vacanaṭo ca ticīrassapi vikappanāya okāso dinno. Esa nayo sabbattha. Ticīvarādīni hi adhiṭṭhahantena “imaṃ saṅghāṭiṃ adhiṭṭhāmī”ti-ādinā taṃ taṃ nāmaṃ vatvā adhiṭṭhātappaṃ. Vikappentena pana “imaṃ saṅghāṭiṃ”ti-ādinā tassa tassa cīvarassa nāmaṃ aggahetvā “imaṃ cīvaraṃ tuyhaṃ vikappemī”ti vikappetappaṃ. Ticīvaraṃ vā hotu, aññaṃ vā, yadi taṃ taṃ nāmaṃ gahetvā vikappeti, avikappitaṃ hoti, atirekacīvaraṭṭhāneyeva tiṭṭhati. **Tato paraṃ vikappetunti** catumāsato paraṃ “imaṃ cīvaraṃ vikappemī”ti vikappetuṃ. Idaṃca paribhuñjituṃ anuññātāṃ. Keci² pana “tato paraṃ vikappetvā yāva āgāmisamvacchare vassānaṃ catumāsam, tāva ṭhapetuṃ anuññātān”ti vadanti. **Tato paranti** ābādhato paraṃ. “Imāsaṃca pana vassikasāṭikakaṇḍupaṭicchādīnaṃ tato paraṃ vikappetvā paribhogassa anuññātattā

1. Vi 1. 296 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭī 2. 387 piṭṭhe.

tathāvikappitaṃ aññanāmena adhiṭṭhahitvā paribhuñjitabban”ti **gaṇṭhipadesu** vuttaṃ. **Adhiṭṭhātabbavikappetabbatā jānitabbāti** adhiṭṭhātabbaṃ vikappetabbanti evaṃ adhiṭṭhānavikappanā jānitabbāti attho.

Pañcaparimāṇaṃ assāti **pañcakam**, muṭṭhissa muṭṭhihatthassa sambandhaṃ pañcakaṃ **muṭṭhipañcakam**. Esa na yo **muṭṭhittikanti** etthāpi. Pārūpanenapi sakkā nābhīm paṭicchadetunti āha “**dvihatthopi vaṭṭati**”ti. Na kevalaṃ aḍḍhateyyova vaṭṭati, atha kho dvihatthopi vaṭṭatīti **pi**-saddassa attho daṭṭhabbo. **Atirekañcāti** sugatacīvarappamāṇampi tato adhikampi. **Paccuddharāmīti** ṭhapemi, pariccajāmīti vā attho. “Imaṃ cīvaraṃ saṅghāṭim adhiṭṭhāmī”ti¹ evampi vattuṃ vaṭṭati. **Kāyavikāraṃ karontenāti** hatthādinā cīvaraṃ parāmasantena, cālentena vā. Idaṃ hi adhiṭṭhānaṃ yena kenaci sarīravayavena aphasantassa na vaṭṭati. **Duvidhanti** sammukhāparammukhabhedena duvidhaṃ. **Vācā bhinditabbāti** vacanaṃ nicchāretabbam. **Antogabbhādīsūti** antogabbha-uparipāsādesu. **Sāmantavihāreti** yattha tadaheva gantvā nivattetuṃ sakkā, evarūpe samīpavihāre. Idañca desanāsīsamattaṃ, tasmā dūre ṭhikampi adhiṭṭhātabbanti vadanti. “**Ṭhapitaṭṭhānaṃ sallakkhetvā**”ti iminā cīvarasaṃlakkhaṇaṃ vuttaṃ. Na hi ṭhapitaṭṭhānamattasallakkhaṇena kiñci payojanaṃ atthi.

Adhiṭṭhahitvā ṭhapitavattehīti paccattharaṇamukhapuñchanacoḷa-parikkhāracoḷavasena adhiṭṭhahitvā ṭhapitavattehi. Adhiṭṭhānato pubbe saṅghāṭi-ādivohārassa abhāvato “**imaṃ paccuddharāmī**”ti paccattharaṇādināṃ visuṃ paccuddharaṇavimim dasseti. Paccattharaṇādināmena pana adhiṭṭhātabbattā “imaṃ paccattharaṇaṃ paccuddharāmī”ti-ādinā vuttepi nevatti doso. **Puna adhiṭṭhātabbānīti** saṅghāṭi-ādināmena adhiṭṭhātabbāni. Parikkhāracoḷakassa pana parikkhāracoḷavasena adhiṭṭhahitvā ṭhapitavattehipi saṅghāṭi-ādimhi kate paccuddharitvā puna adhiṭṭhātabbanti natthi. Pubbe katādhīṭṭhānameva adhiṭṭhānaṃ. Adhiṭṭhitena pana tena saddhim mahantatarameva dutiyaṃ vaṭṭaṃ vā khaṇḍaṃ vā saṃsibbantena adhiṭṭhātabbaṃ, same vā khuddake vā adhiṭṭhānakiccaṃ natthi. **Sukhaparibhogatthanti** vippavāsadosābhāvato yattha katthaci ṭhapetvā dhammassavanādinā kiccena aññattha aruṇaṃ uṭṭhāpetvā āgantvā nissajjanaṃ

vināva paribhuñjitum sakkuṇeyyatāya sukhaparibhogatthaṃ.

Parikkhāracoḷaṃ adhiṭṭhātunti parikkhāracoḷaṃ katvā adhiṭṭhātum.

Anatirittapamāṇāti “dīghaso cha vidatthiyo sugatavidatthiyā, tiriyaṃ adḍhateyyā”¹ti vuttappamāṇato anadhikapamāṇā. **Paccuddharitvā vikappetabbāti** vassikasāṭikabhāvato apanetvā vikappetabbā, hemantassa paṭhamadivasato paṭṭhāya antodasāhe vassikasāṭikāvassikasāṭikabhāvato apanetvā “imaṃ cīvaraṃ tuyhaṃ vikappemī”²ti-ādinā nayena vikappetabbāti vuttaṃ hoti. Aññathā hi “vassikasāṭikā vassānamāsāṭikkamenāpi, kaṇḍupaṭicchādi ābādhavūpasamenāpi adhiṭṭhānaṃ vijahatī”²ti vakkhamānattā vassānamāsato paraṃ asati adhiṭṭhāne kiṃ paccuddhareyyāti “paccuddharitvā”³ti vacanameva nopapajjeyya.

Keci³ pana “yathā kathinamāsabbhantare uppannacīvaraṃ kathinamāsāṭikkame nissaggiyaṃ hoti, evamayāṃ vassikasāṭikāpi vassānamāsāṭikkame nissaggiyā hoti. Tasmā kattikapuñṇamadivase paccuddharitvā tato paraṃ hemantassa paṭhamadivase vikappetabbāti evamattho gahetabbo, paccuddharitvā tato paraṃ vikappetabbāti padayojanā veditabbā”⁴ti ca vadanti, taṃ na yuttaṃ. Kathinamāse uppannaṃ hi cīvaraṃ atirekacīvaraṭṭhāne ṭhitattā avasānadivase anadhiṭṭhitaṃ kathinamāsāṭikkame nissaggiyaṃ hoti. Ayaṃ pana vassikasāṭikā adhiṭṭhahitvā ṭhapitattā na tena sadisāti vassānāṭikkame kathaṃ nissaggiyaṃ hoti. Anadhiṭṭhita-avikappitameva hi taṃ kālāṭikkame nissaggiyaṃ hoti, tasmā hemantepe vassikasāṭikā dasāhaparihāraṃ labhati. Evaṃ kaṇḍupaṭicchādipi adhiṭṭhānavijahanato paraṃ dasāhaparihāraṃ labhati. Dasāhaṃ pana anatikkāmetvā vikappetabbā. Nahānatthāya anuññātattā **vaṇṇabhedamattarattāpi cesā vaṭṭatī**ti vuttaṃ. **“Dve pana na vaṭṭanti”**ti dvinnāṃ adhiṭṭhānābhāvato vuttaṃ. “Sace vassāne aparā vassikasāṭikā uppannā hoti, purimavassikasāṭikaṃ paccuddharitvā, vikappetvā ca adhiṭṭhātābbā”⁴ti vadanti.

Pamāṇayuttanti “dīghaso sugatavidattiyā dve vidatthiyo, vitthārato diyaḍḍhaṃ dasā vidatthi”⁴ti iminā pamāṇena yuttaṃ. **Pamāṇikāti**

1. Vi 2. 224 piṭṭhe.

3. Sārattha-Ṭī 2. 389 piṭṭhe.

2. Kaṅkhā-Ṭī 155 piṭṭhe.

4. Vi 2. 221 piṭṭhe.

“sugatavidatthiyā dīghaso catasso vidatthiyo, tiriyaṃ dve vidatthiyo”¹ti evaṃ vuttappamaṇayuttā. **Paccuddharitvā vikappetabbā**ti ettha yaṃ vattabbaṃ, taṃ heṭṭhā vuttameva. Yasmā bhikkhūnaṃ ticīvare paripuṇṇe, atthe ca sati parissāvanādīhi “anuñāmi bhikkhave parikkhāracoḷakan”²ti bahūnaṃ pattatthavikaparissāvanādīnaṃ saṅgahavasena parikkhāracoḷādhiṭṭhānamanuññātaṃ, tasmā **“parikkhāracoḷe gaṇaṇā natthi”**ti-ādi vuttaṃ. Bhagavatā hi yaṃ yaṃ bhikkhū labhanti, taṃ taṃ iminā vidhānena³ adhiṭṭhahitvā puna “yena yena parissāvanādīnā attho hoti, taṃ taṃ katvā gaṇhantū”ti anukampāya anuññātaṃ. Tenevāha **“thavikāpi”**ti-ādi. **Ādisaddena** “etāni cīvarāni parikkhāracoḷāni adhiṭṭhāmī”ti asammukhādhiṭṭhānaṃ saṅgaṇhāti. **“Senāsanaparikkhārathāya dinnapaccattharaṇe cā”**ti iminā attano santakaṃ paṭikkhipati. Keci⁴ pana “anivāsetvā, apārupitvā ca kevalaṃ mañcapīṭhesuyeva attharitvā paribhuñjīyamānaṃ paccattharaṇaṃ attano santakampi anadhiṭṭhitaṃ vaṭṭati”ti vadanti, taṃ ayuttaṃ “senāsanaparikkhārathāya dinnan”ti paccattharaṇassa visesitattā. Bhisibibbohanapāvārako javānampi senāsanaparikkhārato yeva adhiṭṭhānakiccaṃ natthīti vedītabbaṃ.

Adhiṭṭhitaṇca panetaṃ cīvaraṃ paribhuñjato kathaṃ adhiṭṭhānaṃ vijahatīti āha **“sabbaṇca panetan”**ti-ādi. Tattha **acchinditvā gahaṇenāti** corādīhi acchinditvā gahaṇena. **Hīnāyāvattanenāti** gihibhāvāya āvattanena, vibbhamenāti attho, “sīlavantova hutvā gihī bhavissāmī”ti setavatthanivāsanenāti vuttaṃ hoti. “Antimavatthum ajjhāpannassa setavatthanivāso vā kāsāyacajanaṃ vā hīnāyāvattanan”ti keci. “Hīnāyā vattanena”ti iminā bhikkhuniyā eva adhiṭṭhānavijahanaṃ gahitaṃ hoti. Sā hi yadā vibbhamati, tadā assamaṇī hoti. Bhikkhu pana vibbhamantopi yāva sikkhaṃ na paccakkhāti, tāva bhikkhuyevāti adhiṭṭhānaṃ na vijahatīti apare. **Sikkhāpaccakkhānenāti** linge ṭhitasseva sikkhāya paccakkhānena. Yo hi bhikkhulinge ṭhitova sikkhaṃ paccakkhāti, tassa kāyalaggampi cīvaraṃ adhiṭṭhānaṃ vijahatīti. **Kālaṃ kiriyāyāti** maraṇena. **Līṅgaparivattanenāti** purisaliṅgassa, itthiliṅgassa vā parivattanena, purisassa itthiliṅgapātubhāvena, itthiyā vā purisaliṅgapātubhāvenāti vuttaṃ hoti.

1. Vi 2. 223 piṭṭhe.

3. Adhiṭṭhānena (Sī)

2. Vi 3. 411 piṭṭhe.

4. Sārattha-Ṭī 2. 391 piṭṭhe.

Kaṇiṭṭhaṅgulinakhapitṭhippamāṇenāti heṭṭhimaparicchedaṃ dasseti. **Oratoti** abbhantarato. Yo pana dubbalaṭṭhāne paṭhamam aggaḷam datvā pacchā dubbalaṭṭhānam chinditvā apaneti, adhiṭṭhānam na bhijjati. Maṇḍalaparivattanepi eseva nayo. Dupatṭassa pana ekasmiṃ paṭale chidde vā jāte, galite vā adhiṭṭhānam na bhijjati. Khuddakaṃ cīvaraṃ mahantaṃ karoti, mahantaṃ vā khuddakaṃ karoti, adhiṭṭhānam na bhijjati. Ubho koṭiyo majjhe karonto sace pana paṭhamam chinditvā pacchā ghaṭeti, adhiṭṭhānam bhijjati. Atha ghaṭetvā chindati, na bhijjati. Rajakehi dhovāpetvā setam karontassāpi adhiṭṭhānam adhiṭṭhānameva. **Vassānamāsāṭikkamenāpī**ti ettha **pi**-saddo sampiṇḍanattho. Tena na kevalam pubbe vuttana dānādina aṭṭhavidheneva kāraṇena vassikasāṭikā adhiṭṭhānam vijahati, atha kho vassānamāsāṭikkamenāpīti evamettha attho daṭṭhabbo. Esa nayo **ābādhavūpasamenāpī**ti etthāpi. **Vikappanasikkhāpadeti** pācittiye surāpānavaggassa navamasikkhāpade¹.

Tam atikkāmayatoti ettha tanti cīvaraṃ, kālam vā parāmasatīti āha “**tam yathāvuttajātippamāṇan**”ti-ādi. **Assāti** bhikkhussa. **Tassa yo aruṇoti** tassa cīvaruppādadivasassa yo atikkanto aruṇo. **Cīvaruppādadivasena saddhinti** cīvaruppādadivasassa aruṇena saddhim. Divasasaddena cettha tamdivasanissito aruṇo vutto. Idāni yassa ca nissajjitabbaṃ, yathā ca nissajjitabbaṃ, tam dassetuṃ “**tam gahetvā**”ti-ādi vuttaṃ. **Tatrāyam nayoti** tasmim nissajjane ayaṃ vidhi. **Aññathāpī**ti bhāsantarenāpi, yāya kāyaci bhāsāyapīti attho. **Paṭibalenā**ti vattum samatthena. **Āyatim samvareyyāsī**ti upari samvaramāpajjeyyāsi, samvutakāyavacīdvāro bhaveyyāsīti attho. Imāni ca “**passasī**”ti-ādini yathākkamaṃ paṭiggāhakadesakehi vattabbavacanāni. Tathā hi “**passasī**”ti paṭiggāhakena vattabbavacanam “**āma passāmī**”ti tadanudesakena vattabbavacanam. “**Āyatim samvareyyāsī**”ti tadanuppaṭiggāhakena vattabbavacanam, “**sādhū sutṭhu samvarissāmī**”ti tadanudesakena vattabbavacanam. Iminā ca attano āyatim samvare patiṭṭhitabhāvaṃ dasseti **dvīsu**, **pana sambahulāsu vā**ti dvīsu vā sambahulāsu vā āpattīsu purimanayeneva vacanabhedo kātabbo. **Ñattiyam āpattim sarati vivaratī**ti ettha

1. Vi 2. 159 piṭṭhe.

“dve āpattiyo”ti vā “sambahulā āpattiyo”ti vā vacanabhedo kātabbo. **Dvīsu, bahūsu vā vacanabhedo kātabboti** “saṃgho imāni cīvarāni”ti vatthuvaseṇa vacanabhedo kātabbo.

Evam saṃghassa nissajjanavidhiṃ dassetvā gaṇassa nissajjanavidhiṃ dassetuṃ **“gaṇassa pana nissajjantenā”**ti-ādimāha. Tattha **sesaṃ purimasadisamevāti** nissajjanāpattippaṭiggahaṇa nissatṭha cīvaradānesu **“āyasmantānan”**ti-ādinā vuttavacanabhedam vinā avasesaṃ saṃghassa nissajjanādīsu vuttasadisamevāti attho.

Idāni puggalassa nissajjanavidhiṃ dassetuṃ **“puggalassa panā”**ti-ādi vuttaṃ. Tattha **dvīsu, tīsu vāti** dvīsu, tīsu vā āpattīsu ceva dātabbacīvaresu ca. Yathā ca gaṇassa nissajjane, evaṃ dvinnam nissajjanepi pāli veditabbā. Yadi hi viseso bhaveyya, yatheva “anujānāmi bhikkhave tiṇṇaṃ pārisuddhi-uposathaṃ kātuṃ, evaṇca pana bhikkhave kātabbo—byattena bhikkhunā paṭibaleṇa te bhikkhū ñāpetabbā”ti-ādinā¹ nayena tiṇṇaṃ pārisuddhi-uposathaṃ vatvā “anujānāmi bhikkhave dvinnam pārisuddhi-uposathaṃ kātuṃ, evaṇca pana bhikkhave kattabbo—therena bhikkhunā ekaṃsaṃ uttarāsaṅgaṃ”ti-ādinā¹ nayena visumyeva dvinnam pārisuddhi-uposatho vutto, evaṃ idhāpi visum pāliṃ vadeyya. Yasmaṃ pana natthi, tasmā avatvāva gatoti gaṇassa vuttā pāliyevettha pāli. Āpattippaṭiggahaṇe pana ayaṃ viseso—yathā gaṇassa nissajjitvā āpattiyā desiyamānāya āpattippaṭiggāhako bhikkhu ñattiṃ ṭhapeti, evaṃ aṭṭhapetvā dvīsu aññatarena yathā ekapuggalo paṭiggaṇhāti, evaṃ āpatti paṭiggahetabbā. Dvinnam hi ñattiṭṭhapanam nāma natthi. Yadi siyā, dvinnam pārisuddhi-uposatham visum na vadeyya. Nissatṭhacīvaradānepi yathā “imaṃ cīvaraṃ āyasmato dammī”ti eko vadati, evaṃ “mayam imaṃ cīvaraṃ āyasmato demā”ti vattum vaṭṭati. Ito garukatarānipi hi ñattidutiyakammāni apaloketvā kātabbānīti vuttāni atthi, tesaṃ etaṃ anulomaṃ. Tenevāha **“dvinnam panā”**ti-ādi. Nissatṭhacīvaraṃ pana dātabbameva, adātum na labbhati. Vinayakammamattameva hetam. Na tam tena saṃghassa vā gaṇassa vā puggalassa vā dinnameva hoti. Tenāha **“nissatṭhavatthun”**ti-ādi.

1. Vi 3. 167 piṭṭhe.

Anissajjitvā paribhuñjantassa dukkaṭanti sakim nivattham vā sakim pārutam vā kāyato amocetvā divasampi carati, ekameva dukkaṭam. Mocetvā nivāseti vā pārupati vā, payoge payoge dukkaṭam. Dunnivattham vā duppārutam vā saṇṭhāpentassa anāpatti. Aññassa taṃ paribhuñjatopi anāpatti. “Aññena kataṃ paṭilabhitvā paribhuñjatī”¹ti-ādi vacanañcetha sādhamam. **Dasāham anatikkantepi atikkantasaññino, vematikassa ca dukkaṭanti** etthāpi “paribhuñjantassā”ti ānetvā sambandhitabham. **Atikkante anatikkantasaññinopīti** dasāham atikkante cīvare “anatikkantaṃ idan”ti evaṃ saññino, dasāhe vā atikkante “anatikkanto dasāho”ti evaṃ saññino.

Idāni “anadhiṭṭhite adhiṭṭhitasaññino nissaggiyan”ti-ādi-āpattivāram saṅgahetvā dassento “**tathā**”ti-ādimāha. **Tathā**ti yathā dasāham atikkante saññābhedenā tikapācittiyam, tathā anadhiṭṭhitādīsu sattasu vikappesu adhiṭṭhitādisaññābhedatoti attho. Tattha **avissajjite vissajjitasaññinoti** kassaci adinne apariccatte “dinnam pariccattam mayā”ti evaṃ saññino. **Anatthe natṭhasaññinoti** attano cīvarena saddhim bahūni aññesaṃ cīvarāni ekato ṭhapitāni, tāni ce corā haranti, tatresa attano cīvare anatthe natṭhasaññī hoti, tassa natṭhasaññino. Esa nayo **avinatṭhādīsupi. Avilutteti** ettha pana gabbham bhinditvā pasayhāvahārasena avilutteti veditabham.

Vissajjiteti² aññassa dinne. Katham pana dinnam hoti, katham gahitam? “Imam tuyham demi, dadāmi, dajjāmi, oṇojemi, pariccajāmi, vissajjāmi, nissajjāmi”ti vāvadati, “itthannāmassa demi -pa- nissajjāmi”ti vā vadati, sammukhāpi parammukhāpi dinnamyeva hoti. “Tuyham gaṇhāhī”ti vutte “mayham gaṇhāmi”ti vadati, sudinnam, suggahitaṇa. “Tava santakam karoḥi, tava santakam hotu, tava santakam karissasī”ti vutte “mamasantakam karomi, mama santakam hotu, mama santakam karissāmi”ti vadati, duddinnam, duggahitaṇa. Neva dātā dātum jānāti, na itaro gahetum. Sace pana “tava santakam karoḥī”ti vutte “sādhu bhante mayham gaṇhāmi”ti gaṇhāti, suggahitam, sace pana eko “gaṇhāhī”ti vadati, itaro “na gaṇhāmi”ti vadati, puna so “dinnam

1. Vi 1. 339 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 231 piṭṭhe.

mayā tuyhaṃ, gaṇhāhī”ti vadati, itaropi “na mayhaṃ iminā attho”ti vadati. Tato purimopi “mayā dinnan”ti dasāhaṃ atikkāmeti, pacchimopi “mayā paṭikkhittan”ti, kassāpattīti? Na kassaci. Yassa pana ruccati, tena adhiṭṭhahitvā paribhuñjitabbaṃ. Yo pana adhiṭṭhāne vematiko, tena kiṃ kātappaṃ? Vematikabhāvaṃ ārocetvā “sace anadhiṭṭhitā bhavissati, evaṃ me kappiyaṃ hoti”ti vatvā vuttanayeneva nissajjitabbaṃ. Na hi evaṃ jānāpetvā vinayakammaṃ karontassa musāvādo hoti.

Yathā ca idaṃ, evaṃ ito parānipīti yathā idaṃ
 atirekacīvaradhāraṇasikkhāpadaṃ ācāravipatti, evaṃ ito parānipi
 sikkhāpadāni ācāravipattiyevāti attho. Tenāha “ubhatopātīmokkhesū”ti-ādi.
Ājīvavipattipaccayā pana ṭhapetvā dubbhāsitaṃ cha āpattikkhandhā
paññattā ti—

“Ājīvahetu ājīvakāraṇā pāpiccho icchāpakato asantaṃ abhūtaṃ
 uttarimanussadhammaṃ ullapati, āpatti pārājikassa. Ājīvahetu
 ājīvakāraṇā sañcarittaṃ samāpajjati, āpatti saṃghādisesassa. Ājīvahetu
 ājīvakāraṇā ‘yo te vihāre vasati, so bhikkhu arahā’ti bhaṇati,
 paṭivijānantassa āpatti thullaccayassa. Ājīvahetu ājīvakāraṇā bhikkhu
 paṇītabhojanāni agilāno attano atthāya viññāpetvā bhuñjati, āpatti
 pācittiyassa. Ājīvahetu ājīvakāraṇā bhikkhunī paṇītabhojanāni agilānā
 attano atthāya viññāpetvā bhuñjati, āpatti pāṭidesanīyassa. Ājīvahetu
 ājīvakāraṇā bhikkhu sūpaṃ vā odanaṃ vā agilāno attano atthāya
 viññāpetvā bhuñjati, āpatti dukkaṭassā”ti¹—

evaṃ pārājikādivasena ṭhapetvā dubbhāsitaṃ ājīvavipattipaccayā cha
 āpattikkhandhā paññattā. **Diṭṭhivipattipaccayā pācittiya dukkaṭavasena dve**
āpattikkhandhā paññattāti samanubhāsanāya pāpikāya diṭṭhiyā
 appaṭinissajjane ñattiyā dukkaṭaṃ, kammavācāpariyosāne pācittiyanti evaṃ

1. Vi 5. 178 piṭṭhe.

diṭṭhivipattipaccayā pācittiyadukkaṭavasena dve āpattikkhandhā paññattā.
Etthāti vipattikathāsu.

Gaṇanupagatāti divasagaṇanam upagatabhāvo. Aññehi “imaṃ cīvaram itthannāmassa demā”ti parahatthe dinnampi “na tāva taṃ gaṇanupagam, yāva na hattham gacchatī”ti¹ **cammakkhandhake** vuttattā yāva āharitvā vā na dinnam, “tumhākaṃ bhante cīvaram uppannam”ti pahinivā vā anārocitam, tāva divasagaṇanam na upeti, anadhiṭṭhitam vaṭṭati. Yadā pana ānetvā dinnam hoti, “uppannam”ti vā sutam, tato paṭṭhāya gaṇanupagam hoti, antodasāhe adhiṭṭhātabbam. Kathinasaññitam samuṭṭhānamassāti **kathinasamuṭṭhānam**, tatiyachatṭhasamuṭṭhānavasena dvisamuṭṭhānanti attho. Kāyavācāhi kattabba-adhiṭṭhānavikappanānam akaraṇena **kāyavācato**, citte pana sati kāyavācācittato ca samuṭṭhātīti vuttam hoti. Anadhiṭṭhānavikappanavasena āpajjanato **akiriyaṃ**. Ajānantopi āpajjatīti **nosaññāvimokkham**. Kāyadvāre ca vacīdvāre ca kattabbākaraṇato **kāyakammaṃ vacīkammaṃ**.

Kathinasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Udositasikkhāpadavaṇṇanā

Bhikkhunāti bhikkhussāti attho, sāmi-atthe cetam karaṇavacanam. Tenāha “**purimasikkhāpade viyā**”ti-ādi. Atha kasmā karaṇavaseneva karaṇavacanassa attham aggahetvā sāmivasena attho veditabboti āha “**karaṇavasena hī**”ti-ādi. **Hī**ti karaṇatthe nipāto. **Chinnapalibodhoti** chinnacīvarāvāsapalibodho. Ekāva ratti **ekarattam**, samāsantagatassa attham. Tiṇṇam cīvarānam samāhāroti **ticīvaraṃ**, tena ticīvarena, tīhi cīvarehīti attho. Ekena² vippavutthopi hi ticīvarena vippavuttho nāma hoti paṭisiddhapariyāpannena vippavutthattā, avayavepi vā samudāyavohārato. Tenāha “**ticīvarādhiṭṭhānanayenā**”ti-ādi.

1. Vi 3. 288 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 233 piṭṭhe.

Idāni vippavāsalaṅkhaṇavavatthāpanatthaṃ “**gāmo ekūpacāro**”ti-
 ādimāha. Tattha **nivesananti** udositādīnaṃ vasena akatāya patissayavikatiyā
 adhivacanaṃ. **Udositoti**¹ yānādīnaṃ bhaṇḍānaṃ sālā. Yo “udavasito”tipi²
 vuccati. **Aṭṭoti** paṭirājādipaṭibāhanatthaṃ iṭṭhakāhi kato bahalabhittiko
 catupañcabhūmiko patissayaviseso. “**Aṭṭo**”ti bahalabhittikagehaṃ, yassa
 gopānasiyo aggahetvā iṭṭhakāhi eva chadanaṃ hoti”ti apare. “**Aṭṭākārena**
 karīyati”tipi vadanti. **Māloti** ekakūṭasaṅgahito caturassapāsādo,
 ekakūṭasaṅgahito vā anekakoṇavanto patissayaviseso. “**Māloti** vaṭṭākārena
 katasenāsananaṃ”ti apare. **Pāsādoti** dīghapāsādo, aḍḍhayogādibhedo
 aṭṭamāḷaḥammiyavajjito sabbo vā pāsādo. **Hammiyanti**
 muṇḍacchadanapāsādo. “Candiyaṅgaṇayuttanaṃ”ti apare. **Nāvāti** thalaṭṭha-
 udakaṭṭhavesena dvidhā nāvā. **Satthoti** jaṅghasattho, sakaṭasattho vā.
Dhaññakaraṇanti³ khalaṃ vuccati. **Ārāmoti** pupphārāmo, phalārāmo vā.
Vihāroti sapaṛikkhitto vā aparikkhitto vā sakalo āvāso. “Gehampī”ti keci.
 Nivesanādīni cettha gāmato bahi nivīṭṭhāni gahitāni. Antogāme ṭhitānaṃ
 pana gāmaggaḥaṇeṇeva gahitattā gāmaparihāroyevāti. “Nivesanādayo
 hammiyapariyosānā gāmaparikkhepato bahi nivīṭṭhā”ti apare.
Hatthapāsātikkameti ettha **hatthapāso** nāma aḍḍhateyyaratanappamāṇo
 padeso, tassa atikkamo **hatthapāsātikkamo**, tasmim hatthapāsātikkame.
 Hatthapāsabbhantare pana vatthum vaṭṭati. Taṃ pamāṇaṃ atikkamitvā
 sacepi iddhiṃ bhikkhu ākāse aruṇaṃ uṭṭhāpeti, nissaggiyameva hoti.

Ayṃ panettha vinicchayo—sace⁴ gāmo ekassa rañño vā bhojakassa vā
 vasena ekakulassa hoti, pākārādīnā parikkhattattā ekūpacāro ca, evarūpe
 gāme cīvamaṃ nikkhipitvā tasmim gāmabbhantare yathārucitaṭṭhāne
 vasitabbaṃ, sace aparikkhitto, yasmim ghare cīvamaṃ nikkhattaṃ hoti,
 tasmim ghare vasitabbaṃ, tassa gharassa samantato hatthapāsā vā na
 vijahitabbaṃ.

1. Vi-Ṭṭha 2. 235 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 2. 236 piṭṭhe.

2. Uddhasivotipi (Ka)

4. Vi-Ṭṭha 2. 233 piṭṭhe.

Sace gāmo vesālikusinārādayo viya nānārājūnaṃ vā bhojakānaṃ vā hoti, vuttappakārena parikkhitto ca, evarūpe gāme yasmiṃ ghare cīvaraṃ nikkhittaṃ hoti, tasmīṃ ghare vā vatthabbaṃ, tassa gharassa hatthapāsā vā na vijahitabbaṃ. Yassā vīthiyā gharaṃ hoti, tassā vīthiyā tassa gharassa sammukhāṭṭhāne sabhāyaṃ vā gharadvāre vā vatthabbaṃ, tesāṃ sabhādvārānaṃ hatthapāsā vā na vijahitabbaṃ.

Sace so gāmo aparikkhitto, yasmiṃ ghare cīvaraṃ nikkhittaṃ, tattha vā tassa hatthapāse vā vatthabbaṃ. Nivesane pana sace ekakulassa nivesanaṃ hoti, parikkhittaṃ, antonivesane cīvaraṃ nikkhipitvā antonivesane vatthabbaṃ. Aparikkhittaṃ ce hoti, yasmiṃ gabbhe cīvaraṃ nikkhittaṃ, tasmīṃ vatthabbaṃ tassa gabbhassa hatthapāsā vā na vijahitabbaṃ.

Sace nānākulassa nivesanaṃ hoti, parikkhittaṃ, yasmiṃ gabbhe cīvaraṃ nikkhittaṃ, tasmīṃ gabbhe vatthabbaṃ, sabbesaṃ sādharmaṇadvāramūle vā tesāṃ gabbhadvāramūlānaṃ hatthapāsā vā na vijahitabbaṃ. Aparikkhittaṃ ce, yasmiṃ gabbhe cīvaraṃ nikkhittaṃ, tasmīṃ gabbhe vatthabbaṃ, tassa gabbhassa hatthapāsā vā na vijahitabbaṃ. Esa nayo **udositā**disupi.

Sattho pana jaṅghasattho vā hotu, sakaṭasattho vā. Sace ekakulassa sattho hoti, satthe cīvaraṃ nikkhipitvā purato vā pacchato vā sattabbhantaṃ na vijahitabbā, passato abbhantaṃ na vijahitabbaṃ. Sace¹ sattho gacchanto gāmaṃ vā nadiṃ vā pariyādiyitvā tiṭṭhati, antopaviṭṭhena saddhiṃ ekābaddho hutvā oraṇca pāraṇca pharitvā ṭhito hoti, satthaparihārova labbhati. Atha gāme vā nadiyā vā pariyāpanno hoti antopaviṭṭho, gāmaparihāro ceva nadiparihāro ca labbhati. Sace vihārasīmaṃ atikkamitvā tiṭṭhati, antosīmāya ca cīvaraṃ hoti, vihāraṃ gantvā vasitabbaṃ. Sace bahisīmāya cīvaraṃ hoti, satthasamīpeyeva vasitabbaṃ. Sace gacchanto sakaṭe vā bhagge, goṇe vā natṭhe antaraṃ chijjati, yasmiṃ koṭṭhāse cīvaraṃ nikkhittaṃ, tattha vasitabbaṃ.

Khettepī² sace ekakulassa khettaṃ hoti, parikkhittaṃ, antokhette cīvaraṃ nikkhipitvā antokhette vatthabbaṃ. Sace aparikkhittaṃ.

1. Vi-Ṭṭha 2. 235 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 236 piṭṭhe.

hatthapāsā cīvaram na vijahitabbam. Sace nānākulassa khettaṃ hoti, parikkhittaṇca, antokhette cīvaram nikkhipitvā khetadvāramūle vā vatthabbam, tassa hatthapāsā vā na vijahitabbam. Sace aparikkhittam, cīvaram hatthapāsā na vijahitabbam. Esa nayo dhaññakaraṇārāmesu dvīsipi. Vihāre pana nivesane vuttasadisova vinicchayo.

Rukkhamūle pana yaṃ majjhanhike kāle samantā chāyā pharati, tasmim̐ ṭhāne aviraḷe, padese tassa chāyāya phuṭṭhokāsassa antoyeva nikkhipitabbam. Sace viraḷasākhassa rukkhassa ātapena phuṭṭhokāse ṭhapeti, aruṇuggamane ca so bhikkhu tassa hatthapāse na hoti, aññasmim̐ ṭhāne tassa chāyāyapi hoti, nissaggiyaṃ hoti. Sace nānākulassa rukkho hoti, cīvarassa hatthapāsā na vijahitabbam.

Ajjhokāse pana viñjhāṭavi-ādīsu araññesupi samuddamajjhe macchabandhānaṃ agamanapathadīpakesupi cīvaram ṭhapetvā tato samantā sattabbhantare padese yattha katthaci vasitabbam, ito aññattha vasanto vippavuttho nāma hotīti daṭṭhabbam.

Imassa pana vitthārassa idha avuttattā, **samantapāsādikāya**ṇca¹ vuttattā “**ayamettha saṅkhepo**”ti-ādi vuttam. **Etthā**ti “ticīvarena vippavaseyyā”ti etasmim̐ pade. **Saṅkhepo**ti saṅkhepavaṇṇanā. Ettha pana pālīyaṃ² “gāmo ekūpacāro nānūpacāro”ti-ādinā avisesena mātikaṃ nikkhipitvāpi gāmanivesana-udositakhettdhaññakaraṇa-ārāmavihārānaṃ ekūpacāranānūpacārātā “gāmo ekūpacāro nāma ekakulassa gāmo hoti parikkhitto ca aparikkhitto cā”ti-ādinā² parikkhittāparikkhittavasena vibhattā. Aṭṭamālapāsādahammiyanāvāsattarukkhamūla-ajjhokāsānaṃ pana evaṃ avatvā “ekakulassa aṭṭo hoti, nānākulassa aṭṭo hoti”ti-ādinā³ nayena ekakulanānākulavasena ca ante “ajjhokāso ekūpacāro nāma agāmake araññe samantā sattabbhantarā ekūpacāro, tato paraṃ nānūpacāroti⁴ ca evaṃ ekūpacāranānūpacārātā vibhattā. Tasmā gāmādīsu parikkhittam̐ ekūpacāram,

1. Vi-Ṭṭha 2. 235, 236 piṭṭhādīsu.

3. Vi 1. 301 piṭṭhe.

2. Vi 1. 299 piṭṭhe.

4. Vi 1. 302 piṭṭhe.

aparikkhittam nānūpacāraṇti ca, aṭṭādīsu yaṃ ekakulassa, tam ekūpacāraṃ, yaṃ nānākulassa, tam nānūpacāraṇti ca gahetabbaṃ. Ajjhokāse vuttanayena gahetabbaṃ. **Upacāro**ti hi “gāmo ekūpacāro nānūpacāro”ti-ādīsu dvāraṃ, “ajjhokāso ekūpacāro”ti ettha samantā sattabbhantarasaṅkhātāṃ pamāṇanti apare.

Aññatra bhikkhusammutiyāti bhikkhuno saṃghena dinnā sammuti **bhikkhusammuti**, tam vināti attho. Tenāha “**yaṃ saṃgho**”ti-ādi. **Avippavāsasammutiṃ detīti** avippavāsā sammuti, avippavāsāya vā sammuti **avippavāsasammuti**, tam ñattidutiyena kammaṇa detīti attho.

Santaruttarenāti “antaran”ti antaravāsako vuccati, “**uttaran**”ti uttarāsaṅgo, saha antarena uttaraṃ **santaruttaraṃ**, tena santaruttarena, saha antaravāsakena uttarāsaṅgenāti attho. **Anto-aruṇe paccuddhaṇeti** nivattitvā sampāpunītumasakkontena tattheva ṭhatvā anto-aruṇe paccuddhaṇe. **Paccāgantabbanti** yathā rogo na kuppati, tathā puna cīvarassa ṭhapitaṭṭhānaṃ āgantabbaṃ. Yato paṭṭhāya hi satthaṃ vā pariyesati, “gacchāmi”ti ābhogaṃ vā karoti, tato paṭṭhāya vaṭṭati. “Na dāni gamissāmi”ti evaṃ pana dhuranikkhepaṃ karontena paccuddharitabbaṃ “atirekacīvaraṭṭhāne ṭhassatī”ti. tenāha “**tattheva vā ṭhitena paccuddharitabban**”ti. Soti yassa sammuti dinnā, so rogo. **Laddhakappiyameva** puna sammutidānakiccaṃ natthīti adhippāyo.

Adhiṭṭhitacīvaratāti ticīvarādhiṭṭhānanayena adhiṭṭhitacīvaratā. **Vippavāso** nāma yadi baddhasīmāyaṃ cīvaraṃ hoti, tato bahi aruṇuṭṭhāpanaṃ. Atha abaddhasīmāyaṃ, yathāvuttagāmādīnaṃ bahi hatthapāsātikkame aruṇuṭṭhāpanaṃ. Baddhasīmāyaṃ pana yattha katthaci cīvaraṃ ṭhapetvā antosīmāyameva yattha katthaci vasitum vaṭṭati. Idha apaccuddharaṇaṃ akiriyaṭi sambandho.

Udositasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Akālacīvarasikkhāpadavaṇṇanā

Purimasikkhāpade viya etthāpi **bhikkhunā**ti sāmi-atthe karaṇavacananti āha “**niṭṭhitacīvarasmim bhikkhunā**”ti-ādi. “Akālacīvaram nāma anattathate kathine ekādasamāse uppannam, atthate kathine sattamāse uppannam, kālepi ādissa dinnam, etam akālacīvaram nāmā”ti¹ padabhājanīyam vuttattā “**yvāyam anattathate kathine**”ti-ādimāha. Yvāyam cīvarakālo vuttoti sambandho. **Vassānassā**ti vassānasaṅkhātassa utuno. **Pacchimo māsō** nāma cīvaramāso. Tasmim hi anattathatepi kathine uppannam cīvaram anadhiṭṭhitam, avikappitam ṭhapetum vaṭṭati. **Pañca māsā**ti pacchimakattikamāso, hemantikā cattāro cāti pañca māsā. **Aññadā**ti anattathate kathine ekādasamāse, atthate kathine sattamāse. **Kālepi** “anattathate kathine cīvaramāso, atthate kathine pañca māsā”ti yathāvuttacīvarakālepi. “**Ādinā nāyena**”ti iminā “dadāmi dajjāmī”ti-ādīnam² saṅgaho. Kiñcāpi cetāni sabbāni “akālacīvaran”ti vuttāni, tathāpi piṭṭhisamayeyeva uppannāni “akālacīvaran”ti idhādhippetāni.

“**Kāle saṅghassa idam akālacīvaran**”ti dinnam pana akālacīvarasāmaññato atthuddhārasena vuttam. Yathā piṭṭhisamaye uppannam cīvaram vuṭṭhavasasehi, sesehi ca sammukhībhūtehi bhājetum labbhatīti akālacīvaram nāma jātam, tathepidampīti tadidam akālacīvarasāmaññam. Yadi evam “puggalassa vā idam tuyham dammī”ti-ādīnā nāyena dinnam”ti kasmā vuttam, na hi puggalassa ādissa dinnam kenaci bhājanīyam hotīti? Nāyam virodho, ādissa dānasāmaññato labbhamānamattham dassetum tathā vuttanti. **Attano vā dhanenā**ti attano kappāsasuttādinā dhanena. Imassa “uppajjeyyā”ti iminā sambandho veditabbo. “**Sīmāya detī**”ti-ādi puggalādhiṭṭhānanayena vuttam. Ettha pana sīmāya dānam ekā mātikā, katikāya dānam dutiyā -pa- puggalassa dānam aṭṭhamā.

“**Parikkhepārahattānā**”ti iminā aparikkhittassa viharassa dhuvasannipātattānādito paṭhamaleḍḍupātassa anto upacārasīmāti dasseti.

1. Vi 1. 304 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 231 piṭṭhe.

Idāni dutiyaleḍḍupātassapi anto upacārasīmāyevāti dassetuṃ “**apicā**”ti-ādi āraddhaṃ. Dhuvasannipātaṭṭhānampi sīmāpariyantagatameva veditabbaṃ. **Āvāse vaḍḍhante vaḍḍhatī**ti sace upacārato abahibhūto hutvā āvāso vaḍḍhatīti adhippāyo. **Mahāpaccariyaṃ** pana “bhikkhūsupi vaḍḍhantesu vaḍḍhatī”ti¹ vuttaṃ. “Sace vihāre sannipatitabhikkhūhi saddhiṃ ekābaddhā hutvā yojanasatampi pūretvā nisīdanti, yojanasatampi upacārasīmāva hoti, sabbesaṃ lābho pāpuṇāti”ti¹ **samantapāsādikāyaṃ** vuttaṃ. **Bhikkhunīnaṃ āramapavesanasenāsanāpucchanānī**ti āgantukagamikānaṃ bhikkhunīnaṃ āramapavesanāpucchanaṃ, senāsanāpucchanañcāti attho. Tathā hi āgantukāya bhikkhuniyā āramapavesanaṃ āpucchitabbaṃ, gamikāya saṃghikaṃ dasavidhaṃ senāsaṇaṃ. Ettha ca kiñcāpi “bhikkhunīnaṃ”ti vuttaṃ, gamikassa pana bhikkhussāpi imissāyeva sīmāya vasena senāsanāpucchanaṃ veditabbaṃ.

Parivāsamānattārocananti parivāsikamānattacārīnaṃ parivāsārocanāṃ, mānattārocanañca. **Vassacchedanissayasenāsanaggāhādividhānanti** vassacchedavidhānaṃ, nissayaggāhavidhānaṃ, senāsanaggāhavidhānanti attho. **Ādisaddena nissayapaṭippassaddhi**, lābhaggāho, āgantukavattaṃ pūretvā āramapavesananti evamādikaṃ saṅgaṇhāti. **Imissāva sīmāya vasenāti** upacārasīmāyevāti yathāsambhavaṃ anto, bahi ca imassa sabbassa labbhanato vuttaṃ.

Lābhatthāya ṭhapitā sīmā **lābhasīmā**². Sā ca kho neva sammāsambuddhena anuññātā, na dhammasaṅgāhakattherehi ṭhapitā, apica kho lābhadāyakehi. Tenāha “**yaṃ rājarājamāhāmattādayo**”ti-ādi. **Samantāti** vihāraṃ samantā. **Yanti** suṅkasassādi. “Sīmaṃ ṭhapenti”ti pāṭhaseso. **Ekassa rañño āṇāpavattiṭṭhānanti** coḷabhogo keraḷabhogoti evaṃ ekekassa rañño āṇāpavattiṭṭhānaṃ. Dvidhā āpo gato etthāti **dīpo**, oghena anajjhotthato bhūmibhogo. Sova sīmā **dīpasīmā**. Tenāha “**samuddantenā**”ti-ādi. Cakkavāḷasīmā cakkavāḷapabbateneva paricchinnāti āha “**ekacakkavāḷapabbataparikkhepabbhantaraṃ cakkavāḷasīmā**”ti.

1. Vi-Ṭṭha 3. 417 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 418 piṭṭhe.

Sesāti khaṇḍasīmādayo. **Khaṇḍasīmāya demāti dinnanti** khaṇḍasīmāya kenaci kammena sannipatitaṃ saṃghaṃ disvā “khaṇḍasīmāyaṃ saṃghassa demā”ti dinnam. Khaṇḍasīmāya ṭhite rukkhe vā pabbate vā ṭhitopi heṭṭhā vā pathavivemajjhagatopi khaṇḍasīmāyeva ṭhitoti veditabbo.

Samānasamvāsasīmāya dinnanti “samānasamvāsasīmāya dammī”ti dinnam. Esa nayo sesesupi. **Khaṇḍasīmā sīmantarikaṭṭhānaṃ na pāpuṇāti** tattha samānasamvāsasīmāya abhāvatoti adhippāyo. Samānasamvāsa-avippavāsasīmāsu dinnassa idaṃ nānāttam—“avippavāsasīmāya dammī”ti dinnam gāmaṭṭhānaṃ na pāpuṇāti. Kasmā? “Ṭhapetvā gāmañca gāmūpacārañca”ti¹ vuttattā. “Samānasamvāsasīmāya dammī”ti dinnam pana gāme ṭhitānampi pāpuṇāti. **Abbhantarasīmā-udakukkhepasīmāsu dinnanti** tattha uposathādi-atthāya sannipatite disvā “imissā abbhantarasīmāya demā”ti-ādinā dinnam. Janapadaratṭharajjadīpacakkavāḷasīmāsupi gāmasīmādīsū vuttasamdisova vinicchayoti āha “**janapadasīmādīsū**”ti-ādi. **Ekopi gantvā sabbesaṃ saṅgaṇhituṃ labhatīti** ekopi gantvā idha vassaggena bhājetvā gahetvā āgantuṃ labhatīti attho. **Ekoti** sabhāgo eko bhikkhu, ayampi bhāgameva gahetuṃ labhati. Tenāha “**sabhāgānaṃ bhāgaṃ gaṇhāti**”ti.

Evam tāva yo sīmaṃ parāmasitvā deti, tassa dāne vinicchayaṃ vatvā idāni yo “asukasīmāyā”ti vattuṃ na jānāti, kevalaṃ “sīmā”ti vacanamattameva jānanto vihāraṃ āgantvā “sīmāya dammī”ti vā “sīmaṭṭhakasaṃghassa dammī”ti vā bhaṇati, tattha vinicchayaṃ dassetuṃ “**yo pana vihāraṃ pavisitvā**”ti-ādimāha. **Kataranti** katarasīmaṃ. **Ahametaṃ bhedaṃ na jānāmīti** ahaṃ “asukā sīmā”ti etaṃ vibhāgaṃ na jānāmi. **Upacārasīmaṭṭhehi bhājetabbaṃ** lābhassa upacārasīmāya paricchinnattāti adhippāyo. **Sāti** samānalābhakatikā.

Yattha mayhaṃ dhuvakārā karīyantīti² ettha yasmim vihāre tassa cīvaradāyakaṃ santakaṃ saṃghassa pākavattaṃ³ vā vattati. Yasmim vihāre bhikkhū attano bhāraṃ katvā sadā gehe bhojeti, yattha vā anena āvāso vā kārīto, salākabhaddādiṃ vā nibaddhāni, ime

1. Vi 3. 148 piṭṭhe. 2. Vi-Ṭṭha 3. 419 piṭṭhe. 3. Pākavattaṃ (Vi-Ṭṭha 3. 419 piṭṭhe)

dhuvakārā nāma. Yena pana sakalopi vihāro paṭiṭṭhāpito, tattha vattabbameva natthi. Tenāha “**yattha tassa pākavattam vā vattati**”¹ti-ādi. Tattha **pākavattanti** dānavattam. **Vattati**ti pavattati. **Yatoti** yasmā vihārā. **Yatthāti** yasmim vihāre. **Sabbatthāti** sabbesu vihāresu. **Mātikam āropetvāti** ekasmim vihāre bhikkhū bahutarā, ekasmim thokatarā, ekañca vattham, dhuvakārattāhānañca bahukam, kattha demāti pucchitvā, yadi pana mañco vā pīṭham vā ekameva hoti, tam pucchitvā yassa vā vihārassa, ekavihārepi vā yassa senāsanassa so vicāreti, tattha¹ dātabbam. Sacepi “asukabhikkhu gaṇhatū”²ti vadati, vaṭṭati. Atha “mayham dhuvakāre dethā”³ti vatvā avicāretvāva gacchati, saṅghassapi vicāretum vaṭṭati. Evaṃ pana vicāretabbam—“saṅghattherassa vasanaṭṭhāne dethā”⁴ti vattabbam. Sace tattha senāsanam paripuṇṇam hoti, yattha nappahoti, tattha dātabbam. Sace eko bhikkhu “mayham vasanaṭṭhāne senāsanaparibhogabhaṇḍam natthi”⁵ti vadati, tattha dātabbam.

Saṅghassa dammīti dinnanti “imāni cīvarāni saṅghassa dammī”⁶ti evaṃ dinnam. **Tato bahiddhāpīti** upacārasīmāto bahiddhāpi. **Tehi saddhīti** upacārasīmāgatehi saddhim. **Ekābaddhānañca pāpuṇāti** parisāvasena vadḍhitā sīmā hotīti katvāti adhippāyo. **Tasmāti** yasmā upacārasīmāgatānam pāpuṇāti, yasmā ca tato bahiddhāpi upacārasīmokkantehi ekābaddhānam pāpuṇāti, tasmā. **Tesanti** upacārasīmāgatānam, tato bahiddhā tehi saddhim ekābaddhānañca. **Gāhake satīti** antevāsikādike gaṇhante satī.

Asampattānampīti upacārasīmāyam ṭhitehi ghaṇṭim paharitvā kālam ghosetvā lābhabhājanaṭṭhānam asampattānampi upacārasīmāya pavitṭhānam, tehi vā saddhim ekābaddhānam hutvā attano vihāradvāre vā antovihāreyeva vā ṭhitānañcāti attho. **Bhāgo dātabboti**² saṅghanavakassa dinnepi adhippāyo. Dutiyabhāge pana therāsanam āruḷhe āgatānam paṭhamabhāgo na pāpuṇāti. Dutiyabhāgato vassaggena dātabbam.

Sace pana “bahi-upacārasīmāyam ṭhitānam dethā”³ti vadanti, na dātabbam. Yadi pana vihāro mahā hoti, therāsanato paṭṭhāya vatthesu

1. Tassa (Sī)

2. Vi-Ṭṭha 3. 421 piṭṭhe.

diyamānesu alasaajātikā mahātherā pacchā āgacchanti, “bhante vīsativassānaṃ dīyati, tumhākaṃ ṭhitikā atikkantā”ti na vattabbā. Ṭhitikaṃ ṭhapetvā tesam datvā pacchā ṭhitikāya dātabbam.

“Asukavihāre kira bahucīvaraṃ uppannaṃ”ti sutvā yojanantarikavihāratopi bhikkhū āgacchanti, sampattasampattānaṃ ṭhitaṭṭhānato paṭṭhāya dātabbam ayamettha saṅkhepo. Vitthāro pana **samantapāsādikāya** cīvarakkhandhakavaṇṇanāyaṃ¹ vuttanayena veditabbo.

Evam vihāraṃ pavisitvā “imāni cīvarāni saṃghassa dammī”ti dinnesu vinicchayaṃ vatvā idāni bahi-upacārasīmāyaṃ bhikkhuṃ disvā “saṃghassa dammī”ti dinnesu vinicchayaṃ dassetuṃ “**yaṃ panā**”ti-ādi vuttaṃ. **Ekābaddhapaṇḍita** sace yojanaṃ pharitvā parisā ṭhitā hoti, ekābaddhā ce, sabbesaṃ pāpuṇātīti attho. Ekābaddhatā cettha dvādasahatthabbhantarato paricchinditabbā. Tenāha “**ye panā**”ti-ādi.

Ubhatosaṃghassa dinnanti² “ubhatosaṃghassa dammī”ti dinnam. “Dvedhāsaṃghassa dammi, dvinnam saṃghānaṃ dammi, bhikkhusaṃghassa ca bhikkhunisaṃghassa ca dammī”ti vuttepi ubhatosaṃghassa dinnameva hoti. **Upaḍḍham bhikkhūnaṃ, upaḍḍham bhikkhunīnaṃ dātabbanti** dve bhāge same katvā eko bhāgo bhikkhūnaṃ, eko bhāgo bhikkhunīnaṃ dātabbo. **Gahetuṃ labhati** ubhatosaṃghaggahaṇena gahitattāti adhippāyo. **Cetiya**sāti thūpādino. Taṃ hi dhātāyatanādibhāvena citattā, lokassa cittikāraṭṭhānatāya ca “**cetiyan**”ti vuccati. Na koci visesoti āha “**idha pana cetiyassā**”ti-ādi.

“Ubhatosaṃghassa ca tuyhañca cetiyassa cā”ti vutte pana dvāvīsati koṭṭhāse katvā dasa bhikkhūnaṃ, dasa bhikkhunīnaṃ, eko puggalassa, eko cetiyassa dātabbo. Tattha puggalo saṃghatopi attano vassaggena puna gahetuṃ labhati, cetiyassa ekoyeva. Ayaṃ pana vāro yathāvutteneva nayena nāyatīti katvā idha na vutto. **Samantapāsādikāya**³ pana vuttoyeva.

1. Vi-Ṭṭha 3. 420 piṭṭhādīsu.

2. Vi-Ṭṭha 3. 422 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 423 piṭṭhe.

Na majjhe bhinditvā dātabbāṃ “bhikkhunīnaṃ”ti puggalikavasena vuttattā. **Puggalo visum na labhatī**ti pubbe viya visum puggalikakoṭṭhāsaṃ na labhati. **Pāpuṇanaṭṭhānato**¹ ekameva labhatīti attano vassaggena pattabbaṭṭhānato ekameva koṭṭhāsaṃ labhati. Kasmā? Bhikkhusaṃghaggaṇaṇa gahitattā. “Bhikkhusaṃghassa ca bhikkhunīnaṃca tuyhaṇca cetiyassa cā”ti vuttepi cetiyassa ekapuggalapaṭivīso labbhati, puggalassa visum na labbhati. Tasmā ekaṃ cetiyassa datvā avasesaṃ bhikkhū ca bhikkhuniyo ca gaṇetvā bhājetabbāṃ. Tenāha “**cetiyassa cāti vutte panā**”ti-ādi.

Tehi saddhiṃ puggalacetiyaparāmasanaṃ anantaranayasadisamevāti tehi bhikkhūhi bhikkhunīhi saddhiṃ puggalassa ca cetiyassa ca gahaṇaṃ anantaranayasadisamevāti attho. “Bhikkhūnaṃca bhikkhunīnaṃca tuyhaṇca, bhikkhūnaṃca bhikkhunīnaṃca cetiyassa ca, bhikkhūnaṃca bhikkhunīnaṃca tuyhaṇca cetiyassa cā”ti vuttepi cetiyassa ekapaṭivīso labbhati, puggalassa visum natthi, bhikkhū ca bhikkhuniyo ca gaṇetvā bhājetabbanti vuttaṃ hoti. **Puggalassa visum na labbhatī**ti puggalassa visum paṭivīso na labbhati, vassaggena ekova labbhatīti attho. “Bhikkhusaṃghassa ca cetiyassa cā”ti vutte pana cetiyassa visum paṭivīso labbhatīti āha “**cetiyassa pana labbhatī**”ti. “Bhikkhusaṃghassa ca tuyhaṇca cetiyassa cā”ti vuttepi cetiyasseva visum labbhati, na puggalassa. **Cetiyassa pana labbhatī**evāti “bhikkhūnaṃca cetiyassa cā”ti vutte pana cetiyassa visum paṭivīso labbhatīti attho. “Bhikkhūnaṃca tuyhaṇca cetiyassa cā”ti vuttepi cetiyasseva visum labbhati, na puggalassa. Bhikkhunisaṃghaṃ ādiṃ katvāpi evameva yojetabbāṃ.

Etthāha—yaṃ panetarahi² paṇḍitamanussā sadhātukaṃ paṭimaṃ vā cetiyaṃ vā ṭhapetvā buddhappamukhassa ubhatoṃghassa dānaṃ denti, paṭimāya vā cetiyassa vā purato ādhārake pattaṃ ṭhapetvā dakkhiṇodakaṃ datvā “buddhānaṃ demā”ti, tattha yaṃ paṭhamāṃ khādanīyaṃ bhojanīyaṃ denti, vihāraṃ vā āharitvā “idaṃ cetiyassa demā”ti piṇḍapātaṇca mālāgandhādīni ca denti, tattha kathaṃ paṭipajjitabbanti? Vuccate—mālāgandhādīni tāva cetiye āropetabbāni, vatthehi paṭākā,

1. Pāpuṇakoṭṭhāsatoti (Ka)

2. Vi-Tṭha 3. 424 piṭṭhe.

telena paḍipā kātabbā, piṇḍapātamadhuphāṇitādini pana yo nibaddhacetiya jaggaḥko hoti pabbajito vā gahaṭṭho vā, tassa dātabbāni. Nibaddhajaggake asati āhaṭabhattaṃ ṭhapetvā vattaṃ katvā paribhuñjitum vaṭṭati. Upakaṭṭhe kāle bhuñjitvā pacchāpi vattaṃ kātum vaṭṭatiyeva.

Mālāgandhādīsu ca yaṃ kiñci “idaṃ haritvā cetiyapūjaṃ karoṭhā”ti vutte dūrampi haritvā pūjetaḥḥaṃ. “Bhikkhusaṃghassa harā”ti vuttepi haritaḥḥaṃ. Sace pana “ahaṃ piṇḍāya carāmi, āsanasaḥāyaṃ bhikkhū atthi, te harissanti”ti vutte “bhante tuyhaṃyeva dammi”ti vadati, bhuñjitum vaṭṭati. Atha pana “bhikkhusaṃghassa dassāmi”ti harantassa gacchato antarāva kālo upakaṭṭho hoti, attano pāpetvā bhuñjitum vaṭṭati.

Vassaṃ vuṭṭhasaṃghassa dammīti vadatīti¹ “vassaṃvuṭṭhasaṃghassa imāni cīvarāni dammi”ti vadati. **Tesaṃ bahisīmaṭṭhānampi pāpuṇātīti** atthate kathine bahisīmaṭṭhānampi yāva kathinassa ubbhārā pāpuṇāti, tasmā disāpakkantassāpi sati paṭiggāhake dātabbāni. Anattate pana kathine antohemante, evaṇca pana vatvā dinnāṃ pacchimavassaṃvuṭṭhānampi pāpuṇāti. **Yattha katthacīti** yesu kesuci vihaṇesu. **Evaṃ vadatīti** “vassaṃvuṭṭhasaṃghassa dammi”ti vadati. Tatra sammukhībhūtānaṃ sabbesaṃ pāpuṇāti piṭṭhisamaye uppannattā. Sace pana “vassaṃ vasantānaṃ dammi”ti vadati, antovasseyeva vassaṃ vasantāva labhanti, chinnavassā na labhanti. Cīvaramāse pana “vassaṃ vasantānaṃ dammi”ti vutte pacchimikāya vassūpagatānaṃyeva pāpuṇāti, purimikāya vassūpagatānaṃca chinnavassānaṃca na pāpuṇāti.

Cīvaramāsato paṭṭhāya yāva hemantassa pacchimo divaso, tāva “vassāvāsikaṃ demā”ti vutte kathinaṃ atthataṃ vā hotu, anattataṃ vā, atītavassaṃvuṭṭhānaṃyeva pāpuṇāti. Gimhānaṃ paṭhamadivasato paṭṭhāya vutte pana mātikā āropetabbā “atītavassāvāsassa pañca māsā atikkantā, anāgato catumāsaccayena bhavissati, kataravassāvāsassa desī”ti. Sace “atītavassaṃvuṭṭhānaṃ dammi”ti vadati, taṃ antovassaṃvuṭṭhānameva pāpuṇāti, disā pakkantānampi sabhāgā gaṇhitum labhanti.

1. Vi-Ṭṭha 3. 424 piṭṭhe.

Sace “anāgate vassāvāsikaṃ dammī”ti vadati, taṃ ṭhapetvā vassūpanāyikadivase gahetabbaṃ. Atha “agutto vihāro, corabhayaṃ atthi, na sakkā ṭhapetuṃ, gaṇhitvā vā āhiṇḍitun”ti vutte “sampattānaṃ dammī”ti vadati, bhājetvā gahetabbaṃ. Sace vadati “ito me bhante tatiye vasse vassāvāsikaṃ na dinnā, tā dammī”ti, tasmim̐ antovasse vuṭṭhabhikkhūnaṃ pāpuṇāti. Sace te disā pakkantā, añño vissāsiko gaṇhāti, dātabbaṃ. Atha ekoyeva avasiṭṭho, sesā kālaṅkatā, sabbaṃ ekasseva pāpuṇāti. Sace ekopi natthi, saṃghikaṃ hoti, sammukhībhūtehi bhājitabbaṃ.

Yehi nimantitehi yāgu pītā¹ nimantitehi yehi bhikkhūhi yāgu pītā, yehi pana bhikkhācāravattena gharadvārena gacchantehi vā gharaṃ pavuṭṭhehi vā yāgu laddhā, yesaṃ vā āsanāsālato pattāṃ āharitvā manussehi nītā, yesaṃ vā therehi pesitā, tesāṃ na pāpuṇāti. Sace pana nimantitabhikkhūhi saddhim̐ aññepi bahū āgantvā antogehaṇca bahigehaṇca pūretvā nisinnā, dāyako ca evaṃ vadati “nimantitā vā hontu, animantitā vā, yesaṃ mayā yāgu dinnā, sabbesaṃ imāni vatthāni hontū”ti, sabbesaṃ pāpuṇāti. Yehi pana therānaṃ hatthato yāgu laddhā, tesāṃ na pāpuṇāti. Atha so “yehi mayhaṃ yāgu pītā, sabbesaṃ hotū”ti vadati, sabbesaṃ pāpuṇāti. **Bhattakhajjakādīhi**ti ettha ādi-saddenapi cīvarasenāsanabhesajjānaṃ gahaṇaṃ.

Puggalassāti² sammukhāsammukhabhūtaṃ puggalassa. Tenāha “**idaṃ cīvaran**”ti-ādi. Sace pana “idaṃ tumhākañceva tumhākaṃ antevāsikānaṃ dammī”ti evaṃ vadati, therassa ca antevāsikānaṃ pāpuṇāti. Uddesaṃ gahetuṃ āgato, gahetvā gacchanta ca atthi, tassāpi pāpuṇāti. “Tumhehi saddhim̐ nibaddhacārikabhikkhūnaṃ dammī”ti vutte uddesantevāsikānaṃ vattaṃ katvā uddesaparipucchādīni gahetvā vicarantānaṃ sabbesaṃ pāpuṇāti. **Etthāti** aṭṭhasu mātikāsu. Yadi pana ayamettha saṅkhepakathā, vitthāro pana kathaṃ nātābhoti āha “**samantapāsādikāyaṃ vutto**”ti. Samantapāsādikāyaṃ cīvarakkhandhakavaṇṇanāyaṃ³ vuttoti attho.

1. Vi-Ṭṭha 3. 425 piṭṭhe. 2. Vi-Ṭṭha 3. 426 piṭṭhe. 3. Vi-Ṭṭha 3. 417 piṭṭhādīsu.

“Ñātakehi vā me cīvaratthāya pesitaṃ, mittehi vā pesitaṃ, te ābhate¹ cīvare dassanti”ti evaṃ ñātito vā mittato vā paccāsā hotīti veditabbaṃ. **Kappiyabhaṇḍenāti** kappāsasuttādinā attano dhanena. **Sanhanti** sukhumaṃ. **Aññaṃ paccāsācīvaraṃ labhivā eva kālabbhantare kāretabbanti** aññaṃ mūlacīvarasadisaraṃ paccāsācīvaraṃ labhivāyeva māsabbhantare kāretabbam. Tañca kho satiyāyeva paccāsāya, asatiyā pana paccāsāya mūlacīvaraṃ dasāhaṃ ce sampattaṃ, tadaheva adhiṭṭhātabbam. Tenāha “**sace na labhati**”ti-ādi. **Paccāsācīvarampi parikkhāracoḷaṃ adhiṭṭhātabbanti** paṭhamataraṃ uppannaṃ thūlapaccāsācīvarampi sandhāya vuttaṃ. **Pi-**saddena na kevalaṃ mūlacīvarevāti dasseti.

Akālacīvarasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Purāṇacīvarasikkhāpadavaṇṇanā

“Amhākameva ñāti”ti ñāyatīti **ñāti**, sāva **ñātikā**, na ñātikā **aññātikā**, tāya aññātikāya. Tenāha “**na ñātikāyā**”ti. **Mātito vā pitito vāti** mātipakkhato vā pitipakkhato vā. **Yāva sattamaṃ yuganti**² yāva sattamassa purisassa, sattamāya vā itthiyā āyuppamaṇaṃ, yāva pitāmahayugaṃ pitāmahiyaugaṃ mātāmahayugaṃ mātāmahiyauganti vuttaṃ hoti. Atha vā **yāva sattamaṃ yuganti** yāva sattamadvandanti attho. **Yugasaddo** cettha ekasesanayena daṭṭhabbo “yugo ca yugo ca **yugā**”ti. Evaṃ hi tattha tattha dvandaṃ gahitaṃ hoti. **Kenaci ākārena asambaddhāyāti** bhātubhaginibhāgeyyaputtapaputtādīsu yena kenaci ākārena asambaddhāya. Pitā, pitupitā, tassa pitā, tassāpi pitāti evaṃ yāva sattamā yugā, pitā, pitumātā, tassā pitā ca mātā ca bhātā ca bhaginī ca, puttā ca, dhītaro cāti evampi uddhañca adho ca yāva sattamā yugā, pitā, pitubhātā, pitubhaginī, pituputtā, pitudhītaro, tesampi puttadhītuparamparāti evampi yāva sattamā yugā, mātā, mātumātā, tassā mātā, tassāpi mātāti evaṃ yāva sattamā yugā, mātā, mātupitā, tassa pitā ca mātā ca bhātā ca bhaginī ca puttā ca dhītaro cāti evampi uddhañca

1. Āgate (Ka)

2. Vi-Ṭṭha 2. 240 piṭṭhe.

adho ca yāva sattamā yugā, mātā, mātubhātā, mātubhaginī, mātuputtā, mātudhītaro, tesampi puttadhītuparamparāti evampi yāva sattamā yugā, tāva neva mātusambandhena, na pītusambandhena yā sambaddhā, sā “**aññātikā nāmā**”ti vuttam hoti.

Sākiyāniyo viyāti pañcasatamattā sākiyāniyo viya.

Nidassanamattañcetam, tasmā bhikkhubhāve ṭhatvā parivattalingā bhikkhuniyopi idha suddhabhikkhusaṃghe “**upasampannā**”icceva vedītabbā. **Ubhatosaṃghe vāti** bhikkhunisaṃghe ñatticatutthena, bhikkhusaṃghe ñatticatutthenāti evaṃ ubhatosaṃghe vā. **Purāṇacīvaranti** ettha **cīvaranti** nivāsanapārupanupagameva adhippetanti āha “**rajitvā**”ti-ādi. **Kappam katvāti** kappabindum datvā. “Iminā adinnakappam pācittiyavattu na hotīti dasseti”ti¹ vadanti. **Paribhogasīsenāti** kāyena phusitvā paribhogasīsenā. **Aṃseti** jattumhi. **Matthaketi** sīsamatthake. Sace pana paccattharaṇassa heṭṭhā katvā nipajjati, hatthehi vā ukkhipitvā ākāse vitānam katvā sīsenā asamphusanto gacchati, ayaṃ paribhogo nāma na hoti.

Kāyavikāram vā karotīti yathā sā “dhovāpetukāmo ayan”ti jānāti, evaṃ kāyavikāram karoti. “**Antodvādasahatthe okāse ṭhatvā upari vā khipatī**”ti iminā upacāram muñcitvā orato khipantassa anāpattīti dasseti. **Aññassa vā hatthe pesetīti** antodvādasahatthe okāse ṭhatvā sikkhamānasāmaṇerasāmaṇeri-upāsaka-itthiyādīsu yassa kassaci aññassa hatthe vā peseti. **Soti** upāsako ca sāmaṇero ca. **Upasampajjitvā dhovatīti** ettha upāsako linge parivate bhikkhunīsu pabbajitvā upasampajjitvā dhovati, sāmaṇero linge parivate bhikkhunīsu upasampajjitvā dhovatīti yathāyogaṃ attho gahetabbo. Sace pana bhikkhuniyā hatthe dinnam hoti, sace linge parivate dhovati, vaṭṭati.

Ettha ca ekassa tikkhattum nissajjanābhāvato tīpi kārentassa ekena nissaggiyam, dvīhi dve dukkaṭāni. Dve kārentassa ekena nissaggiyam, dutiyena dukkaṭam. Tenāha “**dhovanādīni tīpi**”ti-ādi. “**Ekena**

1. Sāratta-Ṭī 2. 399 piṭṭhe.

vatthunā”ti paṭhamam katvā niṭṭhāpitaṃ sandhāya vuttaṃ. Sace pana “imaṃ cīvaram rajitvā dhovitvā ānehī”ti vutte sā bhikkhunī paṭhamam dhovitvā pacchā rajati, nissaggiyena dukkaṭameva, evaṃ sabbesu viparītavacanesu nayo netabbo. Sace pana “dhovitvā ānehī”ti vuttā dhovati ceva rajati ca, dhovāpanapaccayā eva āpatti, rajane anāpatti. Evaṃ sabbattha. Tenāha “**sace pana ‘dhovā’ti vuttā**”ti-ādi. Bhikkhūnam vasena ekato-upasampannāya dhovāpentassa yathāvatthukamevāti āha “**bhikkhunisaṃghavasenā**”ti-ādi.

Aññassa vā santakanti aññassa santakam purāṇacīvaram dhovāpentassāti attho. **Nisīdanapaccattharaṇanti** aññassa vā attano vā santakam nisīdanañceva paccattharaṇaṇca. Nivāsanapārupanupagasseva ca idha “purāṇacīvaran”ti adhippetattā attano santakampi nisīdanapaccattharaṇam dhovāpentassa dukkaṭameva hoti, na nissaggiyam. **Avuttā vā dhovatīti** uddesāya vā ovādāya vā āgatā kiliṭṭhacīvaram disvā ṭhapitaṭṭhānato vā gahetvā, “detha ayya, dhovissāmī”ti āharāpetvā vā dhovati ceva rajati ca ākoṭeti ca, ayaṃ **avuttā dhovati** nāma. Yāpi “imaṃ cīvaram dhovā”ti daharam vā sāmaṇeram vā āṇāpentassa bhikkhuno vacanam sutvā “āharatha’yya, aham dhovissāmī”ti dhovati, tāvakālikam vā gahetvā dhovitvā rajitvā deti, ayampi **avuttā dhovati** nāma.

Aññam vā parikkhāranti upāhanatthavika pattatthavika aṃsabaddhaka kāyabandhana maṇca pīṭha taṭṭikādiṃ yaṃ kiñci. “**Upacāre ṭhatvā**”ti vacanato pesitvā dhovanepi anāpatti. **Upacāreti** antodvādasahatthe okāse.

Purāṇacīvarasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Cīvarappaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā

Channanti khomādīnam channam cīvarānam majjhe. **Upacāram muñcitvāti** dvādasahatthūpacāram muñcitvā. **Pi-saddena** dhammakatham kathentassa catasso parisā cīvarāni ca nānāviraḡavattāni ca āharitvā pādāmūle ṭhapenti, upacāre vā ṭhatvā upari khipanti, “**sace sādiyati, paṭiggahitamevā**”ti ettha

vattabbameva natthīti dasseti. **Khipatūti** divā vā rattibhāge vā khipatu. **Paṭiggahitameva hotīti** kiñcāpi “idaṃ bhikkhuniyā, idaṃ aññesan”ti nātum na sakkā, tathāpi acittakabhāvena gahitameva hoti. **Yassa kassaci pana anupasampannassāti** sikkhamānasāmaṇerasāmaṇeri-upāsaka-upāsikādīsu yassa kassaci anupasampannassa. **Ṭhapitanti** bhikkhuniyā ṭhapitaṃ. **Paṃsukūlaṃ adhiṭṭhahitvāti** “assāmikaṃ idan”ti saññaṃ uppādetvā. Assāmikaṃ hi “paṃsukūlan”ti vuccati. Iminā “amhākamattāyā ṭhapitan”ti-ādikāya saññāya gahetum na vaṭṭatīti dasseti. **Aññatra pārivattakāti** parivattetabbaṃ **parivattaṃ**, parivattameva **pārivattakaṃ**, parivattetvā diyyamānaṃ, taṃ vināti attho. Tenāha “**yaṃ antamaso harīṭakakkaṇḍampī**”ti-ādi. **Abhogaṃ katvāti** cittena samannāharitvā. Sace bhikkhunī vassāvāsikampi deti, tampi yathāvuttavidhānaṃ akatvā gahetum na vaṭṭatīti veditabbaṃ.

Paṭilābhenāti gahaṇena. **Tikapācittiyanti** tīṇi parimāṇāni assāti **tikaṃ**, tikaṇca taṃ pācittiyañcāti **tikapācittiyaṃ**, aññātikāya nātikasaññivematika-aññātikasaññīnaṃ vasena tīṇi pācittiyānīti attho. **Ekato-upasampannāyāti** bhikkhunīnaṃ santike upasampannāya. Tāya hi hatthato aññatra pārivattakā cīvaraṃ paṭiggaṇhantassa dukkaṭaṃ, bhikkhūnaṃ santike upasampannāya pana pācittiyameva. “**Pattatthavikādimhi ca anadhiṭṭhātabbaparikkhāre**”ti iminā bhisicchavimpi saṅgaṇhāti. Sā hi mahantāpi senāsanasāṅgahitattā cīvarasaṅkhaṃ na gacchatīti neva adhiṭṭhānupagā, na vikappanupagā ca. Vuttaṃ hi **samantapāsādikāyaṃ** “sacepi mañcappamāṇā bhisicchavi hoti, vaṭṭatiyevā”ti¹. “Hatthato cīvaraṃ paṭiggaṇhātī”ti vacanato pana aññātikāya bhikkhuniyā pesitaggahaṇepi anāpatti. Paṭiggahaṇato, parivattanākaraṇato ca **kiriyaṅkiriyaṃ**.

Cīvarappaṭiggaṇhasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Aññātakaviññattisikkhāpadavaṇṇanā

Gehassa pati jeṭṭhoti **gahapati**, taṃ gahapatim, idha pana apabbajito yo koci manusso adhippeto. Tenāha “**bhikkhūsu apabbajitamanussan**”ti. Eseva nayo **gahapatāninti** etthāpi. “**Viññāpeyyā**”ti idaṃ suddhakattu-atthe ca hetukattu-atthe ca vattatīti āha “**yāceyya vā yācāpeyya vā**”ti.

Yācāpanañcettha attano atthāyevāti daṭṭhabbaṃ. Evañca pana katvā “anāṇattikan”ti idaṃ samatthitaṃ hoti. **Aññātra samayāti** sameti ettha, etena vā saṃgacchati satto, sabhāvadhammo vā saha-jātādīhi, uppādādīhi vāti **samayo**, kālo, dhammappavattimattatāya atthato abhūtopi hi kālo dhammappavattiyā adhikaraṇaṃ, karaṇaṃ viya ca kappanāmattasiddhena rūpena voharīyati, taṃ samayaṃ ṭhapetvāti attho. Tenāha “**yo acchinnacīvaro vā hotī**”ti-ādi. Tattha rājādīsu yehi kehici acchinnaṃ cīvaraṃ etassāti **acchinnacīvaro**. Yathāha “acchinnacīvaro nāma bhikkhussa cīvaraṃ acchinnaṃ hoti, rājūhi vā corehi vā dhuttehi vā yehi kehici vā acchinnaṃ hotī”ti¹. Aggi-ādīsu yena kenaci natṭhaṃ cīvarametassāti **natṭhacīvaro**. Yathāha “natṭhacīvaro nāma bhikkhussa cīvaraṃ agginā vā daḍḍhaṃ hoti, udakena vā vūlhaṃ hoti, undūrehi vā upacikāhi vā khāyitaṃ hoti, paribhogajīṇṇaṃ vā hotī”ti¹. **Samayāti** aññātrasaddāpekkhāya upayogatthe nissakkavacananti āha “**taṃ samayan**”ti. **Aññasminti** aññasmiṃ samaye.

Tikapācittiyaṃti aññātake aññātakasaññivematikaññātakasaññīnaṃ vasena tīṇi pācittiyāni. **Samayeti** yathāvutte acchinnacīvarakāle ca natṭhacīvarakāle ca. **Ñātakappavārite vā viññāpentassāti** ñātake, pavārite ca “tumbhākaṃ santhataṃ dethā”ti yācantassa. Ettha² ca saṃghavasena pavārite pamāṇameva yācituṃ vaṭṭati, puggalikavasena pavārite pana yaṃ yaṃ pavārenti, taṃ tameva viññāpetabbaṃ. Yo hi catūhi paccayehi pavāretvā sayameva sallakkhetvā kālānukālāṃ cīvarādīni divase divase yāgubhattādīni deti, evaṃ yena yena attho, taṃ taṃ deti, tassa viññāpanakiccaṃ natthi. Yo pana pavāretvā

1. Vi 1. 314 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 248 piṭṭhe.

bālatāya vā satisammosena vā na deti, so viññāpetabbo. Yo “mayhaṃ gehaṃ pavāremī”ti vadati, tassa gehaṃ gantvā yathāsukhaṃ nisīditabbaṃ nipajjitabbaṃ, na kiñci gahetabbaṃ. Yo pana “yaṃ mayhaṃ gehe atthi, taṃ pavāremī”ti vadati, yaṃ tattha kappiyaṃ, taṃ viññāpetabbaṃ. Gehe pana nisīdituṃ vā nipajjituṃ vā na labbhati. **Tassevatthāyāti** “aññassā”ti laddhavohāraassa tasseva buddharakkhitassa vā dhammarakkhitassa vā attāya. **Attano dhanena gaṇhantassāti** attano kappiyabhaṇḍena kappiyavohāreneva gaṇhantassa cetāpentassa, parivattāpentassāti attho.

Aññātakaviññattisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Tatuttarisikkhāpadavaṇṇanā

Taṃ-saddo cettha pakatattavacano. **Ceti** nipātamattaṃ. **Ceti** vā yadīti attho, tassa “pavāreyyā”ti iminā sambandho veditabbo. **Pavāreyya ceti** yadi pavāreyyāti attho. “**Abhīti upasaggo**”ti¹ iminā tassa atthavisesābhāvaṃ dasseti. Tenāha “**haritunti attho**”ti. **Pavārasaddassa**² icchāyaṃ vattamānattā “**icchāpeyyā**”ti vuttaṃ. **Ichhaṃ uppādeyyāti** paccaye icchaṃ uppādeyya. Upanimantanāyetaṃ adhivacanaṃ. Tenāha “**yāvattakan**”ti-ādi. **Nekkhammanti** pabbajjaṃ. **Daṭṭhūti** daṭṭhuṃ. Chandānurakkhaṇatthaṃ hettha anuṇāsikalopo. **Khematoti** nibbhayato. Kāyena vā vācāya vā abhiharitvā nimanteyyāti sambandho. Yathā ca kāyena abhihareyya, vācāya ca, taṃ vidhiṃ dassetuṃ “**upanetvā**”ti-ādi vuttaṃ. **Sa-antaranti** antaravāsakasahitaṃ. **Uttaranti** uttarāsaṅgaṃ. **Paramanti** avasānaṃ. **Assa cīvarassāti** assa samudāyabhūtaassa haritabbassa cīvarassa. Tagguṇasaṃviññāṇo hi ayaṃ bāhiratthasamāso yathā “**lambakaṇṇo**”ti daṭṭhabbaṃ. Tenāha “**nivāsanenā**”ti-ādi. Ukkatṭhaparicchedena hi sabbe taṃ paramaṃyeva gahetuṃ labhanti.

1. Sārattha-Ṭī 2. 403 piṭṭhe.

2. Varasaddassa (Sārattha-Ṭī 2. 403 piṭṭhe), vārasaddassa (Ka)

Yasmā acchinnasabbacīvarena ticīvaramattakeneva bhikkhunā evaṃ paṭipajjitabbaṃ, aññena pana aññathāpi, tasmā taṃ vibhāgaṃ dassetuṃ **“tatrāyaṃ vinicchayo”**ti-ādi vuttaṃ. **Adhiṭṭhitacīvarassāti** ticīvarādhiṭṭhānanayena vā parikkhāracoḷavasena vā yena kenaci adhiṭṭhitacīvarassa, idaṅca yebhuyyena adhiṭṭhahitvā cīvaraṃ paribhuñjato vuttaṃ, na pana anadhiṭṭhitacīvarassa cīvare acchinne ayaṃ vidhi na sambhavatīti. Yassa vā ticīvarato adhikampi cīvaraṃ aññattha atthi, tattha natthi, tenāpi tadā tattha abhāvato dve sādituṃ vaṭṭati. **Pakatiyāva santaruttarena caratīti**¹ atthatakathinattā vā sāsankasikkhāpadavasena vā avippavāsasammutivasena vā tatiyassa alābhena vā carati. “Dve naṭṭhānī”ti adhikārattā vuttaṃ **“dve sādītābānī”**ti. **Ekam sādianteneva samo bhavissatīti** tiṇṇaṃ cīvarānaṃ dvīsu naṭṭhena ekam sādiantena samo bhavissati ubhinnaṃpi santaruttaraparamatāya avatṭhānato. **Yassa ekameva hoti** aññena kenaci kāraṇena vinaṭṭhasacīvarattā.

Pañcasu naṭṭhesūti ticīvaraṃ udakasāṭikā saṃkaccikāti imesu pañcasu cīvaresu naṭṭhesu. “Ekasmiṃ vā naṭṭhe”ti vacanavipariṇāmaṃ katvā yojetabbaṃ. **Tato uttarīti** santaruttaraparamato uttari.

Sesakam āharissāmīti dve cīvarāni katvā “sesakam puna āharissāmī”ti attho. **Sesakam tuyhaṃyeva hotūti vuttassāti** dānasamaye evaṃ vuttassa. Sace pana “sesakam āharissāmī”ti vatvā gahetvā gamanasamayepi “sesakam tuyhaṃyeva hotū”ti vadanti, laddhakappiyameva. **Na acchinnanaṭṭhakāraṇā dinnanti** bāhusaccādiguṇavasena dinnam. **Vuttanayenāti** “ñātakappavārite vā viññāpentassa, samaye ca aññassa vā ñātakappavārite tassevattāya viññāpentassā”ti vuttanayena.

Tatuttarisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Sāratta-Ṭī 2. 405 piṭṭhe.

8. Paṭhama-upakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā

Bhikkhū paneva uddissāti ettha **panāti** nipātamattaṃ, tathā **eva-**saddopi. Tenāha “**itthannāmassā**”ti-ādi. **Apadisitvāti** kathetvā, ārabbhāti vā attho. **Aññātakassa gahapatissāti** aññātakagahapatināti attho. Karaṇatthe hi idaṃ sāmivacanaṃ. Aṭṭhakathāyaṃ pana idaṃ suviññeyyanti na vicāritaṃ. Cīvaraṃ cetāpenti parivattenti etenāti **cīvaracetāpannaṃ**¹, cīvaramūlaṃ, nakāro panettha āgamo, “cīvaracetāpanan”tipi paṭhanti. Taṃ pana yasmā hiraññādīsu aññataraṃ hoti, tasmā “**hiraññādikan**”ti vuttaṃ. Tattha **hiraññanti** kahāpaṇo vuccati. **Ādisaddena** suvaṇṇādīnaṃ gahaṇaṃ. **Upakkhaṇanti** upaṭṭhāpitaṃ. Taṃ upakkharaṇaṃ tesaṃ tathā sajjitanti āha “**upakkhaṇaṃ hotīti sajjitaṃ hotī**”ti. **Samharitvā ṭhapitanti** rāsiṃ katvā ṭhapitaṃ. Parivattanañca akatassa kāraṇaṃ, katassa kiṇananti āha “**kāretvā vā kiṇitvā vāti attho**”ti. **Acchādessāmīti** pārupessāmīti vuttaṃ hoti. Tenāha “**vohāravacanametana**”ti. **Vohāravacananti** ca upacāravacananti attho.

“Tatra ce so bhikkhū”ti-ādīsu ko padasambandhoti āha “**yatra so gahapati vā**”ti-ādi. **Pubbe appavāritoti** “dassāmi, kīdisena te bhante cīvarena attho, kīdisaṃ te cīvaraṃ cetāpemi”ti² pubbe avutto. **Upasaṅkamitvāti** gantvā. Padabhājane pacuravohāravasena “gharaṃ gantvā”ti² vuttaṃ. Ettha ca **pacuravohāravasenāti** yebhuyyavohāravasena. Yebhuyyena hi gharasāmikaṃ daṭṭhukāmā tassa gharaṃ gacchantīti tatheva bahulavohāro. **Vikappanti** viṣiṭṭho kappo **vikappo**, vi-saddo cettha viṣiṭṭhatto. Tenāha “**viṣiṭṭhakappan**”ti. Iminā vacanatthamāha. “**Adhikavidhānan**”ti iminā pana adhippāyattham. **Yathā pana tamāpajjatīti** yenākārena taṃ vikappaṃ āpajjati. **Taṃ dassetunti** taṃ ākāraṃ dassetuṃ.

“**Sādhū**”ti ayaṃ saddo sampaṭicchanasampahaṃsanasundarāyācanādīsu dissati. Tathā hesa “sādhū bhanteti kho so bhikkhu bhagavato

1. Sārattha-Ṭī 2. 416 piṭṭhe.

2. Vi 1. 319 piṭṭhe.

bhāsitaṃ abhinanditvā anumoditvā”ti-ādīsu¹ sampañicchane dissati, “sādhū sādhū sārīputtā”ti-ādīsu² sampahaṃsane.

“Sādhū dhammaruci rājā, sādhū paññāṇavā naro.

Sādhū mittānamaddubbho, pāpassākaraṇaṃ sukhaṃ”ti-ādīsu³—

sundare, “sādhū me bhante bhagavā saṃkhittena dhammaṃ desetū”ti-ādīsu⁴ āyācane, idhāpi āyācaneveva daṭṭhabboti⁵ āha “**sādhūti āyācane nipāto**”ti.

Tattha **āyācaneti** abhimukhaṃ yācane, abhipatthanāyanti attho. Parivitaṅke nipātoti sambandho. **Ālapatīti** āmanteti. **Āyatādīsūti** ettha ādisaddena vitthata-appitasañhānaṃ gahaṇaṃ. Yasmā pana na imassa

āpajjanamatteneva āpatti sīsāṃ eti, tasmā “**tassa vacanenā**”ti-ādi vuttaṃ.

Payogeti suttapariyesanādipayoge.

Mahagghaṃ cetāpetukāmaṃ appagghanti vīsati-agghanaṃ cīvaraṃ cetāpetukāmaṃ “alaṃ mayhaṃ tena, dasa-agghanaṃ vā aṭṭhagghanaṃ vā dehi”ti vadantassāti attho. **Evarūpanti** evaṃ samabhāgaṃ, iminā samakanti vuttaṃ hoti. Tañca kho agghavaseneva, na pamāṇavasena. Agghavaḍḍhanaṃ hi idaṃ sikkhāpadaṃ.

Paṭhama-upakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Dutiya-upakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā

Kasmā iminā nayena attho veditabboti āha “**idañhi**”ti-ādi. **Hīti** kāraṇatthe nipāto. Na koci viśesoti āha “**kevalan**”ti-ādi.

Dutiya-upakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Ma 3. 66 piṭṭhe.

2. Dī 3. 226; Ma 1. 278 piṭṭhesu.

3. Khu 6. 45 piṭṭhe Jātake.

4. Saṃ 2. 62, 63, 294 piṭṭhesu.

5. Dī-Ṭṭha 1. 154; Ma-Ṭṭha 1. 19; Saṃ-Ṭṭha 2. 6; Suttanipāta-Ṭṭha 1. 158;

Buddhavaṃsa-Ṭṭha 66 piṭṭhesu passitabbaṃ.

10. Rājasikkhāpadavaṇṇanā

Rājato bhogganti rājato laddhabhoggaṃ. **Rājabhoggoti** rājāmatto. **Rājato bhogoti** rañṇā dinnam issariyam. **Imināti-ādīti** “iminā cīvaracetāpanna cīvaraṃ cetāpetvā itthannāmaṃ bhikkhum cīvarena acchādehi”¹ti idam. **Āgamanasuddhinti** mūlasuddhim. Yadi hi iminā kappiyanīhārena apesetvā “idam itthannāmassa bhikkhuno dehi”ti peseyya, sopi dūto taṃ bhikkhum upasaṅkamitvā evaṃ vadeyya “idam kho bhante āyasmantaṃ uddissa cīvaracetāpannaṃ ābhataṃ, paṭiggaṇhātu āyasmā cīvaracetāpannaṃ”¹ti, tadā paṭikkhipitvāpi kappiyakārakaṃ puṭṭhena taṃ niddisituṃ na vaṭṭati. Tenāha “**sace hī**”ti-ādi. **Akkappiyavattum ārabbhāti** hirañṇādīm ārabbha. **Īdisena dūtavacanena**ti “paṭiggaṇhātu āyasmā cīvaracetāpannaṃ”ti evarūpena dūtavacanena. **Tasmāti** yasmā sampaṭicchitum akappiyam hoti, tasmā. **Suvaṇṇanti** jātarūpaṃ. **Rajatanti** rūpiyam. **Kahāpaṇena**ti suvaṇṇamayo vā rūpiyamayo vā pākātiko vā kahāpaṇo. **Māsakoti** lohamāsako vā hotu, dārumāsako vā hotu, jatumāsako vā hotu, yo yo yattha yattha janapade yadā yadā vohāraṃ gacchati, antamaso aṭṭhimayopi cammamayopi rukkhaphalabījamayopi samuṭṭhāpitarūpopi asamuṭṭhāpitarūpopi sabbo idha māsakoti veditabbo. Ettha ca yaṃ vattabbaṃ, taṃ rūpiyasikkhāpade vakkhāma.

Muttāti hatthikumbhajādikā aṭṭhavidhā muttā. Tathā hi hatthikumbhaṃ varāhadāṭhaṃ, bhujāṅgasīsaṃ, valāhakaṃ, veḷu, macchasiro, saṅkho, sippīti aṭṭha muttāyoniyo. Tattha yā macchasaṅkhasippijātā, sā **sāmuddikā**, bhujāṅgajāpi kāci sāmuddikā hoti. Itarā **asāmuddikā**. Yasmā pana bahulaṃ sāmuddikāva muttā loke dissanti, tatthāpi sippijāva, itarā kadāci. Tasmā **sammohavinodaniyam** “muttāti sāmuddikamuttā”²ti vuttaṃ. **Maṇīti** ṭhapetvā veḷuriyādi ke antamaso jātiphalikaṃ upādāya sabbopi nīlapītādivaṇṇabhedo maṇīti veditabbo, pacitvā kato pana kācamaṇiyeveko pattādhīhaṇḍamūlattam sampaṭicchitum vaṭṭati. **Veḷuriyo** nāma vaṃsavaṇṇamaṇi. **Saṅkhoti** dhamanasaṅkho dhotaviddho ratanamisso,

1. Vi 1. 325 piṭṭhe.

2. Abhi-Ṭṭha 2. 60 piṭṭhe.

pānīyasaṅkho pana ratanāmissakato, so ca añjanādibhesajjatthāya, bhaṇḍamūlatthāya ca sampāṭicchitum vaṭṭati. **Silāti** dhotaviddhā ratanasamīyuttā muggavaṇṇā silā. Ratanena pana amissā satthakanisānādi-atthāya paṭiggaṇhitum vaṭṭati. Ettha ca “**ratanasamīyuttā**ti suvaṇṇena saddhim yojetvā pacitvā katā”ti vadanti. **Pavāḷanti** dhotampi adhotampi sabbaṃ pavāḷaṃ. **Lohitaṅkoti** rattamaṇi. **Masāragallanti** kabaramaṇi. Yaṃ “marakatan”tipi vuccati.

Satta dhañṇāniti sānulomāni sāli-ādīni satta dhañṇāni. Nīvārādi-upadhañṇassa pana sāli-ādimūladhañṇantogadhattā “satta dhañṇāni”ti vuttaṃ. **Dāsīdāsakhattavathupupphārāmaphalārāmādayoti** ettha **dāsī** nāma antojātadhanakkītakaramarānītappabhedā. Tathā **dāso**. **Khettaṃ** nāma yasmim pubbaṇṇaṃ ruhati. **Vatthu** nāma yasmim aparaṇṇaṃ ruhati. Yattha vā ubhayampi ruhati, taṃ **khettaṃ**. Tadattthāya akatabhūmibhāgo **vatthu**. Khettavatthusīsenā cettha vāpitaḷākādīnīpi saṅgahitāneva. Vassikādīnaṃ pupphanako **pupphārāmo**. Ambaphalādīnaṃ phalanako **phalārāmo**. Na kevalaṇca attanoyevattthāya sampāṭicchitum na vaṭṭati, sacepi koci jātārūparajataṃ ānetvā “idaṃ saṃghassa dammi, ārāmaṃ vā karotha, cetiyaṃ vā bhojanasālādīnaṃ vā aññatarānaṃ”ti¹ vadati, idampi sampāṭicchitum na vaṭṭati. “Yassa kassaci hi aññassa attthāya sampāṭicchantassa dukkaṭaṃ hoti”ti¹ **mahāpaccariyaṃ** vuttaṃ. Tenāha “**cetiyaṃsaṃghagaṇapuggalānaṃ vā attthāya sampāṭicchitum na vaṭṭanti**”ti.

Sace pana saṃghaṃ vā gaṇaṃ vā puggalaṃ vā anāmasitvā “idaṃ hiraññasuvaṇṇaṃ cetiyassa dema, viharassa dema, navakammassa demā”ti vadanti, paṭikkhipitum na vaṭṭati. “Ime idaṃ bhaṇanti”ti kappiyakārakānaṃ ācikkhitabbaṃ. “Cetiyaḍḍīnaṃ attthāya tumhe gahetvā ṭhapethā”ti vutte pana “amhākaṃ gahetum na vaṭṭatī”ti paṭikkhipitabbaṃ.

Veyyāvaccakaroti kiccakaro. Idha pana sabbo kiccakaro vā “veyyāvaccakaroti”ti adhippetoti āha “**kappiyakārako**”ti. **Eso khoti** “asukavīthiyaṃ asukaghare asukanāmo”ti parammukhaṃ vadati. **Itarampīti** parammukhāniddiṭṭhampi. “Attho me āvuso cīvarena”ti etaṃ codanālakkhaṇanidassananti sambandho. Tattha **codanālakkhaṇanidassananti**

1. Vi-Ṭṭha 2. 256 piṭṭhe.

vācāya codanālakkaṇanidassanaṃ. Tenāha “**sace hī**”ti-ādi. Idam vā vacanaṃ vattabbanti sambandho. Etassa vā attho yāya kāyaci bhāsāya vattabboti sambandho. “Dehi me cīvaraṃ, āhara me cīvaraṃ, parivatthehi me cīvaraṃ, cetāpehi me cīvaran”ti etāni pana vacanāni etesaṃ vā attho yāya kāyaci bhāsāya na vattabbo. Tenāha “**dehi me**”ti-ādi. **Sādheyyāti** nipphādeyya. **Iccetaṃ kusalanti** evaṃ yāvatatiyaṃ codanena tassa cīvarassa yadetaṃ abhinipphādanaṃ, etaṃ kusalaṃ sādhu suṭṭhūti attho. Tenāha “**etaṃ sundaran**”ti.

Chakkhattuṃ paramo paricchedo assāti **chakkhattuparamaṃ**. Idam hi “**ṭhātabban**”ti imissā kiriyāya visesanaṃ, chakkhattuparamaṃ **ṭhānaṃ** kātābanti attho. Tenāha “**bhāvanapuṃsakavacanametana**”ti, etaṃ bhāve **ṭhātabbanti** vuttadhātuvatthamatte sādhetabbe napuṃsakaliṅgavacananti attho. **Na nisīditābanti** “idha bhante nisīdathā”ti vuttepi na nisīditābbaṃ. **Na āmisāṃ paṭiggahetābanti** yāgukhajjakādibhedam kiñci āmisāṃ “gaṇhatha bhante”ti yāciyamānenāpi na gaṇhitābbaṃ. **Na dhammo bhāsitaḥ** **boti**¹ “maṅgalaṃ vā anumodanaṃ vā bhāsathā”ti yāciyamānenāpi na kiñci bhāsitaḥ. **Ṭhānaṃ bhaṇṇatīti** ṭhitiṃ vināseti. Ṭhatvā cīvaraṃ gahetuṃ āgatenā hi taṃ uddissa tuṇhībhūtena ṭhātabbameva, na nisajjādikaṃ kātābbaṃ. Iminā pana taṃ katanti ṭhānaṃ vināsitaṃ hoti. Tenāha “**āgatakāraṇaṃ vināseti**”ti. “Āgatakāraṇaṃ nāma ṭhānameva, tasmā ‘na kātābbaṃ’ti vāritassa katattā nisajjādīsu katesu chasu ṭhānesu ekaṃ ṭhānaṃ bhaṇṇatī”ti² ayamettha adhippāyo. Chakkhattuparamaṃ tuṇhībhūtena uddissa ṭhātabbaṃ. “Na aññaṃ kiñci kātābbaṃ”ti hi idam ṭhānalakkaṇaṃ. Tenevāha “**idan**”ti-ādi. Tattha **idanti** “catukkhattuṃ, pañcakkhattuṃ, chakkhattuparamaṃ tuṇhībhūtena uddissa ṭhātabban”ti vacanaṃ. Ettha ca “nisīdanādimhi kate puna cīvaraṃ gahetuṃ na labhati”ti keci. “Dve ṭhānāni parihāyanti”ti aññe. “Ekaṃ ṭhānaṃ parihāyati”ti apare. **Ubhayaṃ karotīti** codetipi tiṭṭhatipi.

“**Tatra tatra ṭhāne tiṭṭhati**”ti idam codakassa ṭhitaṭṭhitaṭṭhānato apakkamma tatra tatra cīvaraṃ uddissa ṭhānaṃyeva sandhāya vuttaṃ. **Etthāti** etesu dvīsu codanāṭṭhānesu.

1. Vi-Ṭṭha 2. 253 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭṭi 2. 408 piṭṭhe.

Kim¹ pana sabbakappiyakārakesu evaṃ paṭipajjitabbanti? Na paṭipajjitabbaṃ. Ayaṃ hi kappiyakārako nāma saṅkhepato duvidho niddiṭṭho ca aniddiṭṭho ca. Tattha ca niddiṭṭho duvidho bhikkhunā niddiṭṭho, dūtena niddiṭṭhoti. Aniddiṭṭhopi duvidho mukhavevaṭīkakappiyakārako, parammukhakappiyakārakoti. Tesu bhikkhunā niddiṭṭho sammukhāsammukhavasena catubbidho hoti, tathā dūtena niddiṭṭhopi.

Kathaṃ? Idhekacco bhikkhussa cīvaratthāya dūtena akappiyavatthum paṇiṇati, dūto ca taṃ bhikkhum upasaṅkamitvā “idaṃ bhante itthannāmena tumhākaṃ cīvaratthāya pahitaṃ, gaṇhatha naṃ”ti vadati. Bhikkhu “idaṃ na kappatī”ti paṭikkhipati. Dūto “atthi pana te bhante veyyāvaccakaro”ti pucchati, puññatthikehi ca upāsakehi “bhikkhūnaṃ veyyāvaccam karoṭhā”ti āṇattā vā bhikkhūnaṃ vā sandiṭṭhā sambhattā keci veyyāvaccakarā honti, tesam aññataro tasmim khaṇe bhikkhussa santike nisinno hoti, bhikkhu taṃ niddisati “ayaṃ bhikkhūnaṃ veyyāvaccakaro”ti. Dūto tassa hatthe akappiyavatthum datvā “therassa cīvaraṃ kiṇitvā dehī”ti gacchati, ayaṃ **bhikkhunā sammukhāniddiṭṭho**. (1)

No² ce bhikkhussa santike nisinno hoti, apica kho bhikkhu niddisati “asukasmim nāma gāme itthannāmo bhikkhūnaṃ veyyāvaccakaro”ti. So gantvā tassa hatthe akappiyavatthum datvā “therassa cīvaraṃ kiṇitvā dadeyyāsi”ti āgantvā bhikkhussa ārocetvā gacchati, ayameko **bhikkhunā asammukhāniddiṭṭho**. (2)

Na heva kho so dūto attanā āgantvā āroceti, apica kho aññaṃ paṇiṇati “dinnam mayā bhante tassa hatthe cīvaracetāpannam, cīvaraṃ gaṇheyyāthā”ti, ayaṃ dutiyo **bhikkhunā asammukhāniddiṭṭho**. (3)

Na heva kho aññaṃ paṇiṇati, apica kho gacchantova bhikkhum vadati “ahaṃ tassa hatthe cīvaracetāpannam dassāmi, tumhe cīvaraṃ gaṇheyyāthā”ti ayaṃ tatiyo **bhikkhunā asammukhāniddiṭṭho**ti evaṃ eko sammukhāniddiṭṭho, tayo asammukhāniddiṭṭhāti ime cattāro **bhikkhunā niddiṭṭhaveyyāvaccakarā** nāma. Etesu imasmim rājasikkhāpade vuttanayeneva paṭipajjitabbaṃ. (4)

1. Vi-Ṭṭha 2. 254; Vinayasaṅgaha-Ṭṭha 62 piṭṭhesu.

2. Vi-Ṭṭha 2. 255; Vinayasaṅgaha-Ṭṭha 63 piṭṭhesu.

Aparo bhikkhu purimanayeneva dūtena pucchito natthitāya vā avicāretukāmatāya vā “natthamhākaṃ kappiyakārako”ti vadati, tasmim ca khaṇe koci manusso āgacchati, dūto tassa hatthe akappiyavatthum datvā “imassa hatthato cīvaraṃ gaṇheyyāthā”ti vatvā gacchati, ayaṃ **dūtena sammukhāniddiṭṭho**. (1)

Aparo dūto gāmaṃ pavisitvā attanā abhirucitassa kassaci hatthe akappiyavatthum datvā purimanayeneva āgantvā vā āroceti, aññaṃ vā paṇiṇati, “ahaṃ asukassa nāma hatthe cīvaracetāpannaṃ dassāmi, tumhe cīvaraṃ gaṇheyyāthā”ti vatvā vā gacchati, ayaṃ tatiyo **dūtena asammukhāniddiṭṭho**ti evaṃ eko sammukhāniddiṭṭho, tayo asammukhāniddiṭṭhāti ime cattāro **dūtena niddiṭṭhaveyyāvaccakarā** nāma. Etesu meṇḍakasikkhāpade¹ vuttanayeneva paṭipajjitabbaṃ. (2. 3. 4)

Vuttaṃ hetam—

“Santi bhikkhave manussā saddhā pasannā, te kappiyakārakānaṃ hatthe hiraññaṃ upanikkhipanti ‘iminā ayyassa yaṃ kappiyaṃ, taṃ dethā’ti. Anujānāmi bhikkhave yaṃ tato kappiyaṃ, taṃ sādituṃ, na tvevāhaṃ bhikkhave kenaci pariyāyena jātarūparajataṃ sādītābbaṃ pariyesitābanti vadāmi”ti¹.

Ettha ca codanāya parimāṇaṃ natthi. Mūlaṃ asādiyantena sahaṣakkhattumpi codanāya vā ṭhānena vā kappiyabhaṇḍaṃ sādituṃ vaṭṭati. No ce deti, aññaṃ kappiyakārakaṃ ṭhapetvāpi āharāpetābbaṃ. Sace icchati, mūlasāmikānaṃpi kathetābbaṃ. No ce icchati, na kathetābbaṃ.

Aparo² bhikkhu purimanayeneva dūtena pucchito “natthamhākaṃ kappiyakārako”ti vadati, tadañño samīpe ṭhito sutvā “āhara bho, ahaṃ ayyassa cīvaraṃ cetāpetvā dassāmi”ti vadati. Dūto “handā bho dadeyyāsī”ti tassa hatthe datvā bhikkhussa anārocetvāva gacchati, ayaṃ **mukhavevaṭikakappiyakārako**. (1)

Aparo bhikkhuno upaṭṭhākassa vā aññassa vā hatthe akappiyavatthum datvā “therassa cīvaraṃ dadeyyāsī”ti ettova pakkamati, ayaṃ

1. Vi 3. 342 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 256; Vinayasaṅgaha-Ṭṭha 64 piṭṭhesu.

parammukhakappiyakārakoti ime dve **aniddiṭṭhakappiyakāra**kā nāma. Etesu aññāta-ka-appavāritesu viya paṭipajjitabbaṃ. (2)

Sace sayameva cīvaraṃ ānetvā denti, gahetabbaṃ. No ce, na kiñci vattabbā. Tenāha “**sace**”ti-ādi. **Kappiyakāra**keti sammukhāsammukhavasena cattāro kappiyakāraketi attho. “**Dāyako sayamevā**”ti iminā bhikkhuṃ paṭikkhipati, na dūtaṃ. Tasmā dūtena niddiṭṭhopi yathāruci codetum vaṭṭati. Mukhaṃ vivaritvā sayameva kappiyakāra-kattaṃ upagatoti **mukhavevaṭṭikakappiyakāra**ko. Evanti “eso kho”ti-ādinā yathāvuttena ākārena. **Dassitā honti** saṅkhepatoti adhippāyo.

Vuttacodanāṭṭhānaparimāṇatoti vuttacodanāparimāṇato ca vuttaṭṭhānaparimāṇato ca. **Santikanti** samīpaṃ. **Tatthāti** ettha kathamayamattho labbhatīti āha “**samīpatthe hi idaṃ bhumma**vacanaṃ”ti. Idaṃ vuttaṃ hoti—“gaṇḍāyaṃ goyūthāni caranti, kūpe gaggakūlan”ti-ādīsu viya yasmā samīpādhāre idaṃ sattamīvibhattivacanaṃ, tasmā ayamattho labbhatīti. **Evam akarontoti** sāmaṃ vā agacchanto, dūtaṃ vā apāhento.

Ajjaṇho bhante āgamehīti bhante ajja ekadivasaṃ amhākaṃ tiṭṭha, adhivāsehīti attho. **Tikapācittiyanti** atirekesu codanāṭṭhānesu atirekasaññivematika-ūnakasaññīnaṃ vasena tīṇi pācittiyāni. Tikkhattum codanāya chakkhattum ṭhānena, ūnakatikkhattum codanāya ūnakacchakkhattum ṭhānena laddhepi anāpatti. **Appitatāti** patiṭṭhāpitatā, “saññatto so mayā”ti-ādinā¹ kathitabhāti vuttaṃ hoti.

Rājasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Cīvaravaggo paṭhamo.

1. Vi 1. 325 piṭṭhe.

2. Eḷakalomavagga

1. Kosiyasikkhāpadavaṇṇanā

Kosiyamissakanti “kosakārakā”ti laddhavohārānaṃ pāṇakānaṃ kosato nibbattaṃ aṃsu **kosiyaṃ**, tena missaṃ **kosiyamissakaṃ**. Tena pana kosiyena appakenāpi missitaṃ kosiyamissakameva, na idaṃ abbohārikanti vattum labbhā. Tenāha “**ekenāpi**”ti-ādi. **Kosiyam̐sunāti** kimikosasambhavena aṃsunā. “**Antamaso**”ti-ādikaṃ pana imassa sikkhāpadassa acittakattā vuttaṃ. **Santhataṃ** nāma santharivā kataṃ avāyimaṃ. Tenāha “**same bhūmibhāge**”ti-ādi. **Imasseva vacanassa anusārenāti** imasseva paṭhamasanthatassa nissajjanavidhānavacanānusārena. **Sabbasanthatanti** sabbasanthatanissajjanavidhānaṃ.

Aññassatthāya kārāpane dukkaṭattā attano atthāya kārāpanavasena “**sāṇattikaṃ**”ti vuttaṃ. **Attanā vip̐pakatapariyosāpananayenāti** “attanā vip̐pakataṃ attanā pariyosāpeti, nissaggiyaṃ pācittiyaṃ. Attanā vip̐pakataṃ parehi pariyosāpeti, nissaggiyaṃ pācittiyaṃ. Parehi vip̐pakataṃ attanā pariyosāpeti, nissaggiyaṃ pācittiyaṃ. Parehi vip̐pakataṃ parehi pariyosāpeti, nissaggiyaṃ pācittiyaṃ”ti¹ iminā nayena. **Vitānādikaraṇeti** vitānabhūmattharaṇasāṇipākārabhisibbohanakaraṇe. Yathā ca vitānādikaraṇe, evaṃ tenākārena paribhogepi anāpatti. “Avāyimaṃ”ti¹ vuttattā vāyivā karontassāpi anāpatti.

Kosiyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Suddhakāḷakasikkhāpadavaṇṇanā

Kāḷakānanti sabhāvena vā rajanena vā kāḷakānaṃ. Yathāha “kāḷakaṃ nāma dve kāḷakāni jātiyā kāḷakaṃ vā rajanakāḷakaṃ vā”ti². **Aññehi amissitānanti** aññehi amissitakāḷakānanti attho. “Yathā paṭhame ‘ekenāpi kosiyam̐sunā’ti³ vuttaṃ, tathā

1. Vi 1. 329 piṭṭhe.

2. Vi 1. 330 piṭṭhe.

3. Kaṅkhā-Ṭṭha 172 piṭṭhe.

idhāpi ‘ekenāpi aññena amissetvā’¹ti avuttattā aññena pana missakabhogepi apaññāyamānarūpakam ce ‘suddhakālakam’icceva vuccatī”¹ti vadanti.

Ettha ca “idaṃ me bhante suddhakālakānam eḷakalomānam santhatan”²ti-ādinā² nissajjanavidhānam veditabban. **Sesanti** pubbapayogadukkaṭacatukkapācittiyādikaṃ. Aṅgesu pana “**suddhakālakabhāvo**”³ti ayaṃ viseso.

Suddhakālakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Dvebhāgasikkhāpadavaṇṇanā

Gahetabbāti yathā kālakā adhikā na honti, tathā gahetabbā. Thapetvā cettha kālaka-odāte avasesā gocariyesuyeva saṅgaham gacchantī³ti daṭṭhabban. Ettha **ca dve bhāgā**ti ukkaṭṭhaparicchedo kālakānam adhikaggahaṇassa paṭikkhepavasena sikkhāpadassa paññattattā. Tasmā kālakānam bhāgadvayato adhikam na vaṭṭati, ūnakam vaṭṭati. Tenāha “**ekassāpi**”⁴ti-ādi. **Ekassāpi kālakalomassa atirekabhāveti** tulāya dhārayitvā thapitesu antamaso vātavegenapi patitassa ekassāpi kālakalomassa adhikabhāve satīti attho. “**Tatiyaṃ odātānam, catuttham gocariyānam**”⁴ti idaṃ pana heṭṭhimaparicchedo tesam adhikaggahaṇe paṭikkhepābhāvato. Tasmā tesam vuttappamāṇato adhikampi vaṭṭati.

Ettha ca “idaṃ me bhante santhataṃ anādiyitvā dve tule suddhakālakānam eḷakalomānam, tulaṃ odātānam, tulaṃ gocariyānam santhataṃ kārāpitaṃ nissaggiyaṃ”⁴ti iminā nayena nissajjanavidhānam veditabban. Ādāya ca vuttaparicchedena anādāya ca karaṇato **kiriyaṃkiriyaṃ. Sesanti** pubbapayogadukkaṭacatukkapācittiyādikaṃ. Ayaṃ pana viseso—tulaṃ odātānam tulaṃ gocariyānam ādiyitvā karaṇe, bahutaram odātānam bahutaram gocariyānam ādiyitvā

1. Vajira-Ṭī 251 piṭṭhe.

3. Sārattha-Ṭī 2. 413 piṭṭhe.

2. Vi 1. 331 piṭṭhe.

4. Vi 1. 332 piṭṭhe.

karāṇe, suddhaṃ odātānaṃ suddhaṃ gocariyānaṃ ādiyitvā karāṇe ca anāpattīti.

Aṅgesu pana paṭhamaṅgaṃ kālākānaṃ dvebhāgato atirekabhāvoti daṭṭhabbaṃ. Imāni hīṇi na kevalaṃ anissaṭṭhāneva paribhuñjitum na vaṭṭantīti āha “**imāni panā**”ti-ādi. “**Paribhuñjitum na vaṭṭantī**”ti iminā yadi paribhuñjati, dukkaṭanti dasseti.

Dvebhāgasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Chabbassasikkhāpadavaṇṇanā

Yaṃ santhatasammutiṃ detīti sambandho. **Gilānassa bhikkhunoti** yassa vinā santhatā na phāsu hoti, na sakkoti ca santhataṃ ādāya pakkamitum, evaṃbhūtaṃ gilānassa bhikkhuno. **Santhatasammutiṃ detīti** “suṇātu me bhante saṅgho, ayaṃ itthannāmo bhikkhu gilāno na sakkoti santhataṃ ādāya pakkamitum”ti-ādinā¹ padabhājane vuttāya ṇattidutiya-kammavācāya santhatasammutiṃ deti.

Sāti santhatasammuti. Vūpasanto vā puna kuppattīti vūpasanto vā so ābādho puna kuppatti, anuvassampi kātum vaṭṭati, puna sammutidānakiccaṃ natthīti adhippāyo. Na kevalaṃ tasmiṃyeva roge kuppate, atha kho aññasmiṃ roge kuppatepi gatagataṭṭhāne anuvassaṃ kātum labhati. Teneva hi **samantapāsādikāyaṃ** “sace arogo hutvā puna mūlabyādhināva gilāno hoti, soyeva parihāro, natthaññaṃ sammutikiccaṃ”ti **phussadevatthero** āha. **Upatissatthero** pana ‘so vā byādhi paṭikuppatu, añño vā, sakiṃ ‘gilāno’ti nāmaṃ laddhaṃ laddhameva, puna sammutikiccaṃ natthī’ti āhā”ti² upatissattheravādo pacchā vutto.

Ettha ca “idaṃ me bhante santhataṃ ūnakachabbassāni kārāpitaṃ aññatra bhikkhusammutiyā nissaggiyaṃ”ti³ iminā nayena nissajjanavidhānaṃ veditabbaṃ. “**Sesaṃ paṭhamasadisamevā**”ti iminā “attanā kataṃ parehi pariyoṣāpetī”ti-ādikam³ atidiṭṭhaṃ. Ayaṃ pana viseso—paripuṇṇe chabbasse vā

1. Vi 1. 334 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 264 piṭṭhe.

3. Vi 1. 335 piṭṭhe.

atirekachabbasse vā anāpatti. Aṅgesu ca chabbassānaṃ antobhāvo nānāttam.

Chabbassasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā

Nisīdanasanthatanti “nisīdanaṃ nāma sadasaṃ vuccatī”ti ettha padabhājanīyaṃ¹ vuttattā sadasaṃ santhatam, ettha ca nisīdanaggahaṇaṃ santhate cīvarasaññānivāraṇattham, yato te bhikkhū kambalacīvarasaññāya santhatam chaḍḍetvā dhutaṅgāni samādiyimsu. Sayanāsanappayojanattā santhatassa “**purāṇasanthatam nāmā**”ti-ādi vuttam. **Yatthāti** yasmim santhate. **Vidatthimattanti** sugatavidatthimattam. Ukkatṭhaparicchedo cāyaṃ “anāpatti alabhanto thokataṃ ādiyitvā karotī”ti¹ padabhājane vuttattā. **Ekadeseti** idāni kattaḅbanavasanthatassa ekappadesa. **Vijaṭṭevāti** viddhamsetvā. **Anādāti** ya-kāralopenāyaṃ niddesoti āha “**sati purāṇasanthathe aggahetvā**”ti.

Ettha ca “idaṃ me bhante nisīdanasanthatam anādiyitvā purāṇasanthatassa sāmantaṃ sugatavidatthim kārapitaṃ nissaggiyaṃ”ti¹ iminā nayena nissajjanavidhānaṃ veditabbaṃ. **Santhatavissajjanavattusmim paññattanti**² bhagavatā santhatāni vipakīṇṇāni disvā “saddhādeyyavinipātane kāraṇaṃ natthi, paribhogupāyaṃ nesaṃ dassessāmi”ti² santhatavissajjanavattusmim paññattam. Kiriyaḷkiriyaṭṭā imassa sikkhāpadassa “**sesaṃ tatiyasadisamevā**”ti vuttam, dvebhāgasikkhāpadasadisamevāti attho. Ayaṃ pana viseso— purāṇasanthatassa sāmantaṃ sugatavidatthiyā ādāya karaṇe, alabhantassa thokataṃ ādāya karaṇe, sabbathā alabhantassa anādāya karaṇe ca anāpattīti. Aṅgesu panettha paṭhamaṅgapurāṇasanthatassa sāmantaṃ sugatavidatthi-anādiyanāti daṭṭhabbaṃ.

Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 1. 339 piṭṭhe.

2. Vi-Tṭha 2. 266 piṭṭhe.

6. Eḷakalomasikkhāpadavaṇṇanā

Addhānamaggappaṭipannassāti addhānameva maggo **addhānamaggo**, taṃ paṭipannassāti attho. Tenāha “**addhānasāṅkhātan**”ti-ādi. Addhānasaddena visesitattā pana “**dīghamaggan**”ti vuttaṃ. Addhānagamanasamayassa vibhaṅge “addhayaḷjanarṃ gacchissāmīti bhuñjitabban”ti-ādi¹ vacanato addhayaḷjanampi addhānamaggo hoti. Eḷakalomāni cetāni addhānamaggato aññattha uppannāni paṭiggahetum na vaṭṭanti, yato “addhānamaggappaṭipannassā”ti-ādikarṃ vuttanti anuyogaṃ sandhāyāha “**sabbañcetan**”ti-ādi. Tattha **sabbañcetan**ti “bhikkhuno paneva addhānamaggappaṭipannassa eḷakalomāni uppajjeyyūn”ti-ādikarṃ etaṃ sabbaṃ. **Vatthumattadīpanamevā**ti “tena kho pana samayena aññatarassa bhikkhuno Kosalesu janapade Sāvattthim gacchantassa antarāmagge eḷakalomāni uppajjimsū”ti-ādikassa² vatthumattassa dīpanameva. **Yattha katthacī**ti addhānato aññatthāpi yattha katthaci ṭhānesu. **Sahatthā**ti karaṇatthe nissakkavacananti āha “**sahatthenā**”ti. Lakkhaṇavacanāñcetanṃ, tasmā yena kenaci sarīrāvayavenāti attho daṭṭhabbo. Tenāha “**attanā haritabbānīti attho**”ti. **Asante hāra**keti ettha padānarṃ antogadhāvadhāraṇato avadhāraṇattho labbhatīti āha “**asanteyevā**”ti-ādi.

Ettha ca “imāni me bhante eḷakalomāni tiyojanarṃ atikkāmitāni nissaggiyāni”ti-ādinā³ nissajjanavidhānarṃ veditabbaṃ. **Tikapācittiyanti** atirekatiyojane atirekatiyojanasaññivematika-ūnakasaññīnarṃ vasena tīṇi pācittiyāni. **Vāsādhippāyena gantvā tato param haraṇeti** yattha gato, tattha uddesaparipucchādīnarṃ vā paccayādīnarṃ vā alābhena tato param aññattha haraṇe, tatopi aññatthāti evaṃ yojanasatampi haraṇe anāpatti. **Acchinnarṃ vā nissatṭharṃ vā**ti corehi acchinnarṃ vā vinayakammakatarṃ vā. **Katabhaṇḍanti** katarṃ bhaṇḍarṃ kambalakojavasanthatādi yarṃ kiñci antamaso suttakena baddhamattampi. Tenāha “**antamaso**”ti-ādi. Yo⁴ pana tanukapattatthavikantare vā āyoga-aṃsabaddhakakāyabandhanādīnarṃ antaresu vā pipphalikādīnarṃ malarakkhaṇattharṃ sipāṭikāyarṃ vā antamaso vātābādhiko kaṇṇacchiddepi lomāni pakkipitvā

1. Vi 2. 101 piṭṭhe. 2. Vi 1. 340 piṭṭhe. 3. Vi 1. 341 piṭṭhe. 4. Vi-Ṭṭha 2. 268 piṭṭhe.

gacchati, āpattiyeva. Suttakena pana bandhivā pakkhittam katabhaṇḍaṭṭhāne tiṭṭhati, veṇim katvā harati, idam nidhānamukham nāma, āpattiyeva.

Paṭhamappaṭilābhoti attano atthāya eḷakalomānam paṭhamuppatti. Etena acchinnanissaṭṭhappaṭiladdhānam paṭikkhepo. **Aññassa ajānantassa yāne pakkhipitvā**¹ gacchante rathādike vā hatthipiṭṭhi-ādīsu vā sāmikassa ajānantasseva “harissatī”ti pakkhipitvā. Agacchantepi eseva nayo. Sace pana agacchante rathādimhi vā hatthi piṭṭhi-ādīsu vā ṭhapetvā ārohitvā sāreti, heṭṭhā vā gacchanto codeti, pakkosanto vā anubandhāpeti, “aññam harāpeti”ti² vacanato anāpatti. Ettha ca “ajānantassa yāne”ti iminā jānantassa ce yāne pakkhipati, aññam harāpeti nāmāti dasseti. **Aharaṇapaccāharaṇanti** haraṇapaccāharaṇānamabhāvo.

Eḷakalomasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Eḷakalomadhovāpanasikkhāpadavaṇṇanā

Sakkesūti “sakyā vata bho kumārā”ti³ udānam paṭicca “sakyā”ti laddhanāmānam nivāso ekopi janapado ruḷhisaddena “**sakkā**”ti vuccati, tasmim sakkesu janapade. **Chabbaggiyā** nāma paṇḍukalohitakādayo chamūlakā, tesam sissā ca.

Eḷakalomadhovāpanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Jātarūpasikkhāpadavaṇṇanā

Rajatanti na kevalam rūpiyameva idhādhippetam, atha kho yaṁ kiñci vohāragamanīyam kahāpaṇādi ca etaṁ adhippetanti āha “**apicā**”ti-ādi. Tattha **kahāpaṇoti**⁴ suvaṇṇamayo vā rūpiyamayo vā pākatiko vā. **Lohamāsako** nāma tambalohādīhi katamāsako. **Dārumāsako** nāma sārādārunā vā veḷupesikāya

1. Vi-Ṭṭha 2. 267 piṭṭhe.

3. Dī 1. 87 piṭṭhe.

2. Vi 1. 341 piṭṭhe.

4. Vi-Ṭṭha 2. 269 piṭṭhe.

vā antamaso tālapaṇṇenapi rūpaṃ chinditvā katamāsako. **Jatumāsako** nāma lākhāya vā niyyāsena vā rūpaṃ samuṭṭhāpetvā katamāsako. “**Ye vohāraṃ gacchantī**”ti iminā pana padena yo yo yattha yattha janapade yadā yadā vohāraṃ gacchati, antamaso aṭṭhimayopi cammamayopi rukkhaphalabijamayopi samuṭṭhāpitarūpopi asamuṭṭhāpitarūpopi sabbo saṅgahito. **Tadevā**ti jātarūparajatameva. **Hiraṇṇaṃ** nāma kahāpaṇo.

“Sādiyatī”ti vuttamevatthaṃ vibhāveti “**gaṇhitukāmo hotī**”ti. Na kevalaṃ kāyavācāhi paṭikkhittameva paṭikkhittam hoti, atha kho manasāpi paṭikkhittam paṭikkhittameva hotīti āha “**kāyavācāhī**”ti-ādi. Sace pana kāyavācāhi appaṭikkhipitvā cittena adhivāseti, kāyavācāhi kattabbassa paṭikkhepassa akaraṇato akiriyasamuṭṭhānaṃ kāyavacīdvāre āpattim āpajjati. Manodvāre pana āpatti nāma natthi.

Eko¹ satam vā sahaṣṣam vā pādamūle ṭhapeti “tuyhidam hotū”ti, bhikkhu “nayidam kappatī”ti paṭikkhipati. Upāsako “pariccattam mayā tumhākaṃ”ti gato, añño tattha āgantvā pucchati “kiṃ bhante idan”ti. Yaṃ tena ca attanā ca vuttaṃ, taṃ ācikkhitabbaṃ. So ce vadati “gopessāmi bhante, guttaṭṭhānaṃ dassethā”ti, sattabhūmikampi pāsādaṃ abhiruhitvā “idaṃ guttaṭṭhānaṃ”ti ācikkhitabbaṃ, “idha nikkhipāhī”ti na vattabbaṃ. Ettāvatā kappiyaṇca akappiyaṇca nissāya ṭhitam hoti, dvāraṃ pidahitvā rakkhantena vasitabbaṃ. Sace kiñci vikkāyikabhaṇḍam pattam vā cīvaram vā āgacchati, “idaṃ gahessatha bhante”ti vutte “upāsaka atthi amhākaṃ iminā attho, vatthu ca evarūpaṃ nāma saṃvijjati, kappiyakārako natthī”ti vattabbaṃ. Sace so vadati “aham kappiyakārako bhavissāmi, dvāraṃ vivaritvā dethā”ti, dvāraṃ vivaritvā “imasmim okāse ṭhapitan”ti vattabbaṃ, “imam gaṇhā”ti na vattabbaṃ. Evaṇca kappiyaṇca akappiyaṇca nissāya ṭhitameva hoti. So cetam gahetvā tassa kappiyabhaṇḍam deti, vaṭṭati. Sace adhikaṃ gaṇhāti, “na mayam tava bhaṇḍam gaṇhāma, nikkhamāhī”ti vattabbo.

1. Vi-Ṭṭha 2. 270 piṭṭhe.

Samāghamajjheyeva nissajjitabbanti ettha yasmā rūpiyaṃ nāma akappiyaṃ, tasmā “nissajjitabbaṃ saṃghassa vā gaṇassa vā puggalassa vā”ti na vuttaṃ. Yasmā pana taṃ paṭiggahitamattameva, na tena kiñci kappiyabhaṇḍaṃ cetāpitaṃ, tasmā upāyena paribhogadassanattamaṃ “saṃghamajjheyeva nissajjitabbaṃ”ti vuttaṃ. **Ādisaddena** telādīnaṃ gahaṇaṃ. **Soti** yo gahaṭṭho “sappi vā telaṃ vā vaṭṭati upāsakā”ti-ādinā nayena vutto, so. **Aññena labhitvāti** bhikkhunā vā ārāmikena vā attano vassaggena labhitvā. **Tato nibbatarukkhacchāyāpīti** nissaggiyavatthunā āhaṭabījato nibbatarukkhaparicchadena ṭhitacchāyāpi, paricchadātikkantā pana āgantukattā vaṭṭati. **No ce chaḍḍetīti** atha neva gahetvā gacchati, na chaḍḍeti, “kiṃ mayhaṃ iminā byāpārenā”ti yenakāmaṃ pakkamati. **Pañcaṅgasamannāgatoti** “yo na chandāgatiṃ gaccheyya, na dosāgatiṃ gaccheyya, na mohāgatiṃ gaccheyya, na bhayāgatiṃ gaccheyya, chaḍḍitāchaḍḍitañca jāneyyā”ti¹ evaṃ vuttapañcaṅgehi samannāgato. **Sammannitabboti** “suṇātu me bhante saṃgho, yadi saṃghassa pattakallaṃ, saṃgho itthannāmaṃ bhikkhuṃ rūpiyachaḍḍakaṃ sammanneyyā”ti-ādinā¹ padabhājane vuttāya ñattidutiyakammavācāya sammannitabbo.

Animittaṃ katvā gūthaṃ viya chaḍḍetabbanti patitaṭṭhānaṃ sallakkhaṇavasena nimittaṃ akatvā gūthaṃ viya chaḍḍetabbaṃ, akkhīni nimīletvāva nadiyā vā papāte vā vanagahane vā gūthaṃ viya anapekkhena patitokāsaṃ asamannāharantena pātetabbanti vuttaṃ hoti. Tenāha “gūthaṃ viya chaḍḍetabbaṃ”ti. **Tikapācittiyanti** rūpiyasaññivematika-arūpiyasaññīnaṃ vasena tīṇi pācittiyāni. **Arūpiye rūpiyasaññīnoti** kharapattdīsu suvaṇṇādisaññīno. **Ratanasikkhāpadanayenāti** “ajjhārāme vā ajjhāvasathe vā”ti² ettha vuttavidhinā.

Jātarūpasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 1. 346 piṭṭhe.

2. Vi 2. 212 piṭṭhe.

9. Rūpiyasamvohārasikkhāpadavaṇṇanā

Katādivasenāti kata-akatakatākatavasena. Suvaṇṇādicatubbidhampi nissaggiyavatthu idha rūpiyaggahaṇena gahitanti āha “**jātarūparajataparivattanan**”ti. Idañca ukkaṭṭhaparicchedena vuttanti daṭṭhabbam. Tenāha “**purimasikkhāpadena hī**”ti-ādi. **Parivattananti** sāditarūpiyassa parivattanam. **Purimanayānusārenā**ti “aham bhante nānappakāraṇam rūpiyasamvohāraṇam samāpajjim, idam me nissaggiyan”ti-ādinā¹.

Rūpiyasamvohāravatthusminti paṭiggahaṇasseva paṭikkhittatā paṭiggahitaparivattane dosaṇṇaṃ adisvā rūpiyaparivattane. **Tassa vāti** parivattitassa vā. **Dhanassa vāti** attano mūladhanassa vā. Attano vā hi arūpiyena parassa rūpiyaṇṇaṃ cetāpeyya, attano vā rūpiyena parassa arūpiyaṇṇaṃ, ubhayathāpi rūpiyasamvohāro katova hotīti.

Rūpiyasamvohārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Kayavikkayasikkhāpadavaṇṇanā

Rūpiyasamvohārassa pana heṭṭhāsikkhāpadena gahitattā kappiyabhaṇḍānamevettha gahaṇanti āha “**cīvarādīnaṇ**”ti-ādi. Tattha **cīvarādīnaṇṇaṃ kappiyabhaṇḍānanti** antamaso dasikasuttaṇṇaṃ upādāya cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayānaṇṇaṃ yesaṇṇaṃ kesaṇṇi kappiyabhaṇḍānaṇṇaṃ. **Kayaṇṇaṃ** nāma parabhaṇḍassa gahaṇaṇṇaṃ. **Vikkayaṇṇaṃ** nāma attano bhaṇḍassa dānaṇṇaṃ. Tenāha “**iminā imaṇṇaṃ deyi**”ti-ādi. **Parassāti** ṭhapetvā pañca sahadhammike aññassa. Ettha ca “aham bhante nānappakāraṇam kayavikkayaṇṇaṇṇaṃ samāpajjim, idam me nissaggiyaṇṇaṃ, imāhaṇṇaṇṇaṃ saṇṇghassa nissajjāmi”ti-ādinā² nayena nissajjitabbaṇṇaṃ. Tenāha “**vuttalakkaṇavāsena**”ti-ādi. Nanu cettha cīvaradhovane vā kesacchedane vā bhūmisodhanādinavakamme vā parabhaṇḍaṇṇaṃ attano hatthagataṇṇaṃ nissajjitabbaṇṇaṃ nāma natthi, tattha kiṇṇaṇṇaṃ katabbanti āha “**asante pācittiyaṇṇaṃ desetabbamevā**”ti. Yathā nissaggiyavatthumhi paribhutte vā natṭhe vā pācittiyaṇṇaṃ deseti, evaṇṇaṇṇaṃ idhāpi desetabbamevāti adhippāyo.

1. Vi 1. 348 piṭṭhe.

2. Vi 1. 351 piṭṭhe.

Idaṃ amhākaṃ atthīti idaṃ paṭiggahitaṃ telaṃ vā sappi vā amhākaṃ saṃvijjati. **Amhākañca iminā ca iminā ca atthoti** amhākañca tadaññena iminā ca iminā ca appaṭiggahitakena attho. **“Rūpiyasamvohāre vuttanayamevā”**ti iminā “tikapācittiyaṃ akayavikkaye kayavikkayasaññino ca vematikassa ca dukkaṭaṇ”ti imaṃ nayamatidisati.

Kayavikkayasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Elakalomavaggo dutiyo.

3. Pattavagga

1. Pattasikkhāpadavaṇṇanā

Avikappitoti “imaṃ pattaṃ tuyhaṃ vikappemī”ti-ādinā nayena avikappito. **Aḍḍhāḷhakodanaṃ gaṇhātīti** magadhanāḷiyā dvinnam taṇḍulanāḷīna odanaṃ gaṇhāti. **“Magadhanāḷi** nāma aḍḍhaterasapalā hotī”ti¹ **andhakatṭhakathāyaṃ** vuttaṃ. “Sīhaḷadīpe pakatināḷi mahantā, Damiḷanāḷi khuddakā, Magadhanāḷi pamāṇayuttā, tāya Magadhanāḷiyā diyaḍḍhanāḷi ekā Sīhaḷanāḷi hotī”ti¹ **mahā-aṭṭhakathāyaṃ** vuttaṃ. **Anuttaṇḍulanti** pākato ukkantaṃ taṇḍulaṃ **uttaṇḍulaṃ**, na uttaṇḍulaṃ **anuttaṇḍulaṃ**. **Sabbasambhārasaṅkhatoti** jīrakādisabbasambhārehi saṅkhatō. Ālopassa catutthabhāgappamāṇaṃ byañjanaṃ ālopassa anurūpabyañjanaṃ.

Evam ukkatṭhapattaṃ dassetvā idāni majjhimomakāni dassetuṃ **“ukkatṭhato”**ti-ādimāha. Tatrāyaṃ nayo—sace nāḷikodanādi sabbampi pakkhitaṃ vuttanayeneva heṭṭhimarājisamaṃ tiṭṭhati, ayaṃ **majjhimo** nāma patto. Sace taṃ rājiṃ atikkamma thūpikataṃ tiṭṭhati, ayaṃ **majjhimomako** nāma patto. Sace taṃ rājiṃ na sampāpuṇāti, antogadhameva hoti, ayaṃ **majjhimukkatṭho** nāma patto. Sace pattodanādi sabbampi pakkhitaṃ heṭṭhimarājisamaṃ tiṭṭhati, ayaṃ **omako** nāma patto. Sace taṃ rājiṃ atikkamma thūpikataṃ tiṭṭhati, ayaṃ **omakomako** nāma patto. Sace taṃ

1. Vi-Ṭṭha 2. 282 piṭṭhe.

rājiṃ na sampāpuṇāti, antogadhameva hoti, ayaṃ **omakukkaṭṭho** nāma pattoti. Tenāha “**tesampi vuttanayeneva bhedo veditabbo**”ti.

Idāni tesu adhiṭṭhānavikappanānadhiṭṭhānavikappanupage dassetuṃ “**iccetesū**”ti-ādimāha. Tattha **ukkaṭṭhukkaṭṭho**ti ukkaṭṭhato ukkaṭṭho. Tato hi so “apatto”ti vutto. **Omakomakoti** omakato omako. Tato hi so “apatto”ti vutto. Ete pana bhājanaparibhogena paribhuñjitabbā, na adhiṭṭhānupagā na vikappanupagā, itare pana satta adhiṭṭhahitvā vā vikappetvā vā paribhuñjitabbā. Tenāha “**sesā satta pattā pamāṇayuttā nāmā**”ti.

Tasmāti yasmā satta pattā pamāṇayuttā, tasmā. **Samaṇasāruppena pakkanti** ettha¹ ayopatto pañcahi pākehi pakko samaṇasāruppena pakko hoti, mattikāpatto dvīhi pākehi. Sace eko pāko ūno hoti, na adhiṭṭhānupago. Yathā ca samaṇasāruppena pakkoyeva adhiṭṭhānupago, tathā ubhopi yaṃ mūlaṃ dātabbaṃ, tasmīṃ dinneyeva adhiṭṭhānupagā. Yadi pana appakampi adinnaṃ hoti, na adhiṭṭhānupagā. Tenāha “**sace paṇā**”ti-ādi.

“**Kākaṇikamattaṃ** nāma diyaḍḍhavīhī”ti vadanti. Sacepi pattasāmiko vadati “yadā tumhākaṃ mūlaṃ bhavissati, tadā dassatha, adhiṭṭhahitvā paribhuñjathā”ti, neva adhiṭṭhānupago hoti. Pākassa hi ūnattā pattasaṅkhaṃ na gacchati. Mūlassa sakalassa vā ekadesassa vā adinnattā sakabhāvaṃ na upeti, aññasseva santako hoti. Tasmā pāke ca mūle ca niṭṭhiteyeva adhiṭṭhānupago hoti. Yo adhiṭṭhānupago, sveva vikappanupago ca. Tenāha “**apaccuddharantenā**”ti-ādi. **Apaccuddharantena vikappetabboti** purāṇapattaṃ apaccuddharantena navo patto vikappetabboti attho, ṭhapetabboti adhippāyo. **Kaṅgusitthanti** sattannaṃ dhaññānaṃ lāmakadhaññasitthanti āha “**kaṅgusitthanikkhamanamattena chiddenā**”ti.

Pattasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Ūnapañcabandhanasikkhāpadavaṇṇanā

Assāti imassa pattassa. **Tena ūnapañcabandhanenāti** tena ūnapañcabandhanena pattena upalakkhito hutvāti attho. Ūnapañcabandhano hi patto ettha lakkhaṇabhāvena gahito. Tenevāha “**itthambhūtassa lakkhaṇe karaṇavacanan**”ti. Tattha **itthambhūtassāti** kañci pakāraṃ pattassa. Lakkhiyate anenāti **lakkhaṇaṃ**, tasmim̐ **karaṇavacanaṃ**, tatiyāvibhattīti attho. “**Pakāro**”ti ca sāmāññassa bhedako viseso vuccati. Tathā hi **ūnapañcabandhanena pattenāti** ettha bhikkhubhāvasāmāññassa ūnapañcabandhanapattabhāvo pakāro, taṃ bhikkhu āpanno, tassa patto lakkhaṇaṃ. Yadi aparipuṇṇapañcabandhano patto ūnapañcabandhano nāma hoti, atha kasmā imassa **padabhājaniyam**¹ abandhanopi vuttoti āha “**tatthā**”ti-ādi. Tattha **tatthāti** vākyopaññāse. Bandhanokāse sati vā asati vā bandhanavirahito patto abandhano, pañcabandhanānaṃ okāso assāti **pañcabandhanokāso**. Apattoti patto nāma na hotīti attho, pākatikaṃ kātuṃ asamatthoti vuttaṃ hoti. Idañca aññassa viññāpane karaṇavacanaṃ. Tenāha “**tasmā aññaṃ viññāpetuṃ vaṭṭatī**”ti.

Bandhanañca nāmetarā yasmā bandhanokāse sati hoti, asati na hoti, tasmā tassa lakkhaṇaṃ, bandhanavidhiñca dassetuṃ “**yasmim̐ panā**”ti-ādi vuttaṃ. Mukhavaṭṭisamāpe pana pattavedhakena vijjhiyamāne kapālassa bahalattā bhijjati, tasmā heṭṭhā vijjhitabbo. Tenāha “**heṭṭhimapariyante**”ti-ādi. **Sukhumaṃ vā chiddaṃ katvā bandhitabboti** sukhume chidde tipupaṭṭādīhi payojanaṃ natthi, suttaṃ pakkipitvāva adhiṭṭhātabboti adhippāyo. Na kevalaṃ tipusuttakādināva bandhitabboti āha “**phāṇitaṃ**”ti-ādi. **Phāṇitaṃ jhāpetvā pāsānacunṇenāti** pāsānacunṇena saddhim̐ phāṇitaṃ pacitvā tathāpakkena pāsānacunṇenāti attho. **Nissajjitabboti** “ayaṃ me bhante patto ūnapañcabandhanena pattena cetāpito nissaggiyo, imāhaṃ saṃghassa nissajjāmī”ti¹ nissajjitabbo. Tenāha “**nissajjantenā**”ti-ādi. **Sammatenāti**—

“Suṇātu me bhante saṃgho, yadi saṃghassa pattakallaṃ, saṃgho itthannāmaṃ bhikkhuṃ pattaggāhāpakaṃ sammanneyya, eṣā

1. Vi 1. 357 piṭṭhe.

ñatti. Suṇātu me bhante saṅgho, saṅgho itthannāmaṃ bhikkhuṃ
pattaggāhāpakaṃ sammannati, yassāyasmato khamati itthannāmassa
bhikkhuno pattaggāhāpakassa sammuti, so tuṇhassa. Yassa nakkhamati,
so bhāseyya. Sammato saṅghena itthannāmo bhikkhu pattaggāhāpako,
khamati saṅghassa, tasmā tuṇhī, evametaṃ dhārayāmi”ti¹—

evaṃ padabhājane vuttāya ñattidutiyakammavācāya sammatena. **Pattassa vijjamānaḡuṇaṃ vatvāti** “ayaṃ bhante patto pamāṇayutto sundaro therānurūpo”ti-ādinā² vijjamānānisamsaṃ vatvā. **Pattapariyantoti** pariyanthe tṭhitapatto. **Adeseti** mañcapīṭhacchattanāgadantakādike adese. Pattassa hi nikkhipanadeso “anujānāmi bhikkhave ādhārakan”ti-ādinā³ nayena khandhake vuttoyeva. **Aparibhogena**ti yāgurandhanarajanapacanādinā ayuttaparibhogena. Antarāmagge pana byādhimhi uppanne aññasmim bhājane asati mattikāya limpivā yāguṃ pacituṃ, udakaṃ vā tāpetuṃ vaṭṭati. **Vissajjetīti** aññassa deti. Sace pana saddhivihāriko vā antevāsiko vā aññaṃ varapattaṃ tṭhapetvā “ayaṃ mayhaṃ sāruppo, ayaṃ therassā”ti gaṇhāti, vaṭṭati. Añño vā taṃ gahetvā attano pattaṃ deti, vaṭṭati. “Mayhameva pattaṃ āharā”ti vattabbakiccaṃ natthi.

Ñātakappavāriteti ettha saṅghavasena pavāritaṭṭhāne pañcabandhaneneva vaṭṭati, puggalavasena pana pavāritaṭṭhāne ūnapañcabandhanenāpi. **Akataviññatti** nāma “vada bhante paccayenā”ti evaṃ akataṭṭhāne viññatti.

Ūnapañcabandhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Bhesajjasikkhāpadavaṇṇanā

Uggahetvāti uggahitakaṃ katvā, appaṭiggahitaṃ sayameva gahetvāti attho. Sattāhātikkamepi anāpattikatā cettha anajjhoharaṇīyataṃ āpannattāti veditabbari. Kasmā etena idaṃ dassitaṃ hotīti āha “**tāni hi**”ti-ādi. Bhisakkassa imāni tena anuññātattāti **bhesajjāni**,

1. Vi 1. 357 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 287 piṭṭhe.

3. Vi 4. 249 piṭṭhe.

yesaṃ kesaṇci sappāyānametaṃ adhivacanāṃ. Tenāha “**bhesajjakiccaṃ karontu vā, mā vā, evaṃ laddhāvohārānī**”ti. Idāni sattāhakālikāṃ nissaggiyavatthubhūtaṃ sappinavanītaṃ dassetuṃ “**sappi nāma gavādīnaṃ**”ti-ādi vuttaṃ. **Ādisaddena** ajikādīnaṃ gahaṇaṃ. “**Yesaṃ maṃsaṃ kappatī**”ti iminā pākāṭehi go-ajikādīhi aññānipi migarohitādīni saṅgaṇhāti. Yesaṃ hi khīraṃ atthi, sappipi tesaṃ atthiyeva. Taṃ pana sulabhaṃ vā hotu, dullabhaṃ vā, asaṃmohatthaṃ vuttaṃ.

Makkhikāmadhumevāti khuddakabhamaramadhukarīhi tīhi makkhikāhi kataṃ madhumeva. **Ucchurasanti** suddhodakasambhinnānaṃ vasena duvidhampi ucchurasāṃ. “Agilānassa guḷodakan”ti¹ pana uddissa anuññātattā udakasambhinno agilānassa vaṭṭati. “**Avatthukapakkā vā**”ti iminā savatthukapakkā na vaṭṭatīti dasseti. **Mahāpaccariyaṃ** pana “etaṃ savatthukapakkā vaṭṭati, no vaṭṭatīti pucchāṃ katvā ucchuphāṇitaṃ pacchābhataṃ novatṭanakāṃ nāma natthī”ti vuttaṃ, taṃ yuttanti **Samantapāsādikāyaṃ**² vuttaṃ. **Ucchuvikatī**ti ucchumhā nibbattā rasalasikādikā. Pakatattānaṃ paṭiniddesattā **taṃ**-saddassa tena pakatānaṃ bhesajjānaṃ eva gahaṇaṃ, na tesaṃ vatthūnanti āha “**tāni bhesajjānī**”ti-ādi. **Na tesaṃ vatthūnī**ti tesaṃ sappi-ādīnaṃ kāraṇāni khīrādīni appaṭiggahetvāti attho.

Vasātelanti³ “anujānāmi bhikkhave vasāni bhesajjāni acchavasāṃ macchavasāṃ susukāvasāṃ sūkaravasāṃ gadrabhavasāṃ”ti⁴ evaṃ anuññātavasānaṃ telāṃ. **Yānī**ti yāni bhesajjāni. “Anujānāmi bhikkhave vasāni bhesajjāni acchavasāṃ macchavasāṃ susukāvasāṃ sūkaravasāṃ gadrabhavasāṃ kāle paṭiggahitaṃ kāle nippakkaṃ kāle saṃsaṭṭhaṃ telaparibhogena paribhuñjitun”ti evaṃ telatthaṃ vasāpaṭiggahaṇassa anuññātattā “**vasātelāṃ panā**”ti-ādi vuttaṃ. **Kāleti** purebhattaṃ. **Saṃsaṭṭhanti** parissāvitaṃ. **Tasmāti** yasmā anuññātāṃ, tasmā. “Acchavasāṃ”ti vacanena ṭhapetvā manussavasāṃ sabbesaṃ akappiyamaṃsaṇaṃ vasāya anuññātattā “**ṭhapetvā manussavasāṃ**”ti vuttaṃ.

Sāmaṃ pacitvāti kāleyeva sāmaṃ pacitvā. **Nibbattitatelampī**ti kāleyeva attanā vivecitatelampi. Tividhampi cetāṃ kāleyeva vaṭṭati. Vuttampi cetāṃ “kāle ce bhikkhave paṭiggahitaṃ kāle nippakkaṃ

1. Vi 3. 320 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 2. 292 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 294 piṭṭhe.

4. Vi 3. 291, 292 piṭṭhesu.

kāle saṁsaṭṭhaṁ, taṁ ce paribhuñjeyya, anāpatti”¹ti. Pacchābhattaṁ pana paṭiggahetuṁ vā kātuṁ vā na vaṭṭatiyeva. Vuttampi cetam “vikāle ce bhikkhave paṭiggahitaṁ vikāle nippakkaṁ vikāle saṁsaṭṭhaṁ, taṁ ce paribhuñjeyya, āpatti tiṇṇaṁ dukkaṭānaṁ. Kāle ce bhikkhave paṭiggahitaṁ vikāle nippakkaṁ vikāle saṁsaṭṭhaṁ, taṁ ce paribhuñjeyya, āpatti dvinnāṁ dukkaṭānaṁ. Kāle ce bhikkhave paṭiggahitaṁ kāle nippakkaṁ vikāle saṁsaṭṭhaṁ, taṁ ce paribhuñjeyya, āpatti dukkaṭassā”¹ti. **“Sattāhaṁ nirāmisaparibhogena vaṭṭati”**ti iminā pana “kāle paṭiggahitaṁ kāle nippakkaṁ kāle saṁsaṭṭhaṁ telaparibhogena paribhuñjitum”¹ti idam nirāmisaparibhogaṁ sandhāya vuttanti dasseti.

Yaṁ panettha² sukhumarajasadisam māṁsam vā nhāru vā aṭṭhi vā lohitaṁ vā hoti, taṁ abbohārikaṁ. Sace pana anupasampanno tāya paṭiggahitavasāya telaṁ katvā deti, taṁ kathanti āha **“anupasampannena”**ti-ādi. **Tadahūti** yasmiṁ ahani paṭiggahitaṁ, tadahu. Pacchābhattato paṭṭhāya pana sattāhaṁ nirāmisameva vaṭṭati. Tatrāpi abbohārikaṁ abbohārikameva. Yāvakālikavatthūnaṁ aññesaṁ vatthum pacitum na vaṭṭatīti sambandho. Tattha **yāvakālikavatthūnanti** yāvakālikaṁ vatthu etesanti yāvakālikavatthūni, tesam, yāvakālikavatthumantānanti attho. **Aññesanti** vasātelato aññesaṁ sappi-ādīnaṁ. **Vatthunti** khīrādikaṁ yāvakālikabhūtaṁ vatthum, pacitum na vaṭṭatiyeva, sāmānpākattāti adhippāyo.

Nibbattitasappim vāti yāvakālikavatthuto vivecitasappim vā. Yathā tattha dadhigataṁ vā takkagataṁ vā khayam gamissati, evam jhāpitaṁ vāti attho. **Navanītaṁ vāti** takkabindūnapi dadhiguḷikāyopi apanetvā sudhotanavanītaṁ pacitum vaṭṭati sāmānpakkābhāvatoti adhippāyo. Yadi sayānpacitasattāhakālikena³ saddhim āmisam bhuñjati, taṁ āmisam sayānpacitasattāhakālikena missitaṁ attano yāvakālikabhāvaṁ sattāhakālikena gaṇhāpeti. Tathā ca yāvakālikaṁ apakkampi sayānpakkabhāvaṁ upagacchatīti **“taṁ pana tadahu purebhattampi sāmisaṁ paribhuñjitum na vaṭṭati”**ti vuttaṁ. Yathā sayānpakkasattāhakālikaṁ vasātelaṁ, sayāmbhajjitasāsapādiyāvajīvikavatthūnaṁ telaṁca sāmisaṁ tadahupurebhattampi na vaṭṭati, tathā navanītasappīti veditabbaṁ. Vuttaṁca—

1. Vi 3. 292 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 292 piṭṭhe.

3. Sayānpakka... (Sī, Ka)

“Yāvakālika-ādīni, saṁsaṭṭhāni sahattanā.

Gāhāpayanti sabbhāvan”ti ca¹,

“Teheva bhikkhunā pakkaṁ, kappate yāvajīvikam.

Nirāmisamva sattāham, sāmise sāmāpākātā”ti ca².

Khīrāditoti ettha ādisaddena tilādīnaṁ gahaṇaṁ. **Sāmisānipīti** na kevalaṁ nirāmisānevāti attho. Pacchābhattato pana paṭṭhāya na vaṭṭantiyeva. Sattāhātikkamepi anāpatti savatthukānaṁ paṭiggahitattā. “Tāni paṭiggahetvā”ti³ hi vuttaṁ. Tenāha “**pacchābhattato paṭṭhāyā**”ti-ādi. Pacchābhattaṁ paṭiggahitakehi kataṁ pana abbhañjanādīsu upanetabbam, purebhattampi ca uggahitakehi kataṁ. Ubhayesampi sattāhātikkamepi anāpatti. **Antosattāheti** sattāhabbhantare. **Abbhañjanādīnanti** ettha ādisaddena muddhanitela-arumakkhanagharadhūpanādīnaṁ gahaṇaṁ. **Adhiṭṭhahitvāti** “idāni na mayhaṁ ajjhoharaṇatthāya bhavissati, idaṁ sappi ca telaṇca vasā ca muddhanitelatthaṁ vā abbhañjanatthaṁ vā bhavissati, madhu arumakkhanatthaṁ vā phāṇitaṁ gharadhūpanatthaṁ vā bhavissati”ti evaṁ cittaṁ uppādetvā.

Ko panettha yāvakālikayāvajīvikavatthūsu visesoti āha “**yāvajīvikānī**”ti-ādi. **Yāva aruṇassa uggamanā tiṭṭhatīti** sattamādivase katatelaṁ sace yāva aruṇuggamanā tiṭṭhatīti attho. **Pāliyaṁ anāgatasappi-ādīnanti** ettha tāva migarohitādīnaṁ sappi pāliyaṁ anāgatasappi, tathā navaṇitaṁ, nāḷikeranimbakosambakaramandasāsapa-ādīnaṁ telaṁ pana pāliyaṁ anāgatatelaṁ, tathā madhukapupphaphāṇitaṁ pāliyaṁ anāgataphāṇitanti veditabbarṁ. Na sabbaṁ madhukapupphaphāṇitaṁ phāṇitagatikanti āha “**sītudakenā**”ti-ādi. **Sītudakena katanti** madhukapupphāni sītudake pakkipitvā amadditvā puppharase udakagate sati taṁ udakaṁ gahetvā pacitvā kataṁ. “**Phāṇitagatikamevā**”ti iminā sattāhakālikanti dasseti, na pana nissaggiyavatthunti. Tasmā sattāhaṁ atikkāmayato dukkaṇṭanti veditabbarṁ. Vuttampi cetāṁ **samantapāsādikāyaṁ** “sītudakena kataṁ madhukapupphaphāṇitaṁ purebhattaṁ sāmisaṁ

1. Khuddasikkhā-aṭṭhakathāyaṁ “kālikā cā”ti uddesassa niddesagāthāsu ekūnavīsati magāthā.

2. Khuddasikkhā-aṭṭhakathāyaṁ “bhūmiyo”ti uddesassa niddesagāthāsu sattamagāthā.

3. Vi 1. 363 piṭṭhe.

vaṭṭati, pacchābhaddato paṭṭhāya sattāhaṃ nirāmisameva, sattāhātikkaṃ
vatthugaṇanāya dukkaṭaṃ”¹. Sace pana khīraṃ pakkhipitvā kataṃ,
yāvakaḷikaṃ. Khaṇḍasakkharaṃ pana khīrajallikaṃ apanetvā sodhenti,
tasmā vaṭṭati, ambajambupanasakadalikhajjuriciṇḍādīnaṃ sabbesaṃ
yāvakaḷikaphalānaṃ phāṇitaṃ yāvakaḷikamevāti āha “**ambaphāṇitādīni
yāvakaḷikāni**”²ti.

Kāyikaparibhogam vaṭṭatīti kāyassa vā kāye aruno vā makkhanaṃ
vaṭṭati, ajjhoharituṃ pana na vaṭṭati. **Yanti** sattāhātikkaṃ bhesajjaṃ.
Nirapekkho pariccajivati anapekkho sāmaṇerassa datvā. **Tanti** evaṃ
pariccajivā puna laddhabhesajjaṃ. Evaṃ hi dinnam bhesajjaṃ sace so
sāmaṇero abhisankharitvā vā anabhisankharitvā vā tassa bhikkhuno
dadeyya, gahetvā natthukammaṃ vā kātabbam, aññaṃ vā kañci
paribhogam. Tenāha “**ajjhoharitumpi vaṭṭatī**”³ti. Sace so bālo hoti, dātuṃ na
jānāti, aññena bhikkhunā vattabbo “atthi te sāmaṇera bhesajjan”⁴ti, “āma
bhante atthi”⁵ti. “Āhara, therassa bhesajjaṃ karissāmā”⁶ti, evampi vaṭṭati.
Vatthugaṇanāyati sappi-ādivatthugaṇanāya ceva
sappipiṇḍādivatthugaṇanāya ca. Missitesu pana ekaṃ nissaggiyaṃ
pācittiyaṃ. Ettha ca “idaṃ me bhante bhesajjaṃ sattāhātikkaṃ
nissaggiyaṃ, imāhaṃ saṃghassa nissajjāmi”⁷ti² nissajjanavidhānaṃ
veditabbam.

Sādhāraṇapaññatti. Sattāhaṃ anatikkante pi atikkantasaññino ceva
vematikassa ca dukkaṭaṃ. Atikkante anatikkantasaññinopi vematikassapi
nissaggiyaṃ pācittiyameva, tathā
anadhiṭṭhitāvissajjitānatthāvinatthādaḍḍhāviluttesu adhiṭṭhitādisaññino.
Antosattāhaṃ adhiṭṭhite, vissajjite, natthe, vinatthe, daḍḍhe, acchinne,
vissāseṇa gahite ummattakādīnaṃ anāpatti. Ācāravipatti. Sappi-ādīnaṃ
attano santakatā, gaṇanupagatā, sattāhātikkaṃ imānettha tīpi aṅgāni.
Kathinasamuṭṭhānaṃ, akiriyaṃ, nosaññāvimokkhaṃ, acittakaṃ,
paṇṇattivajjaṃ, kāyakammaṃ, vacīkammaṃ, ticittaṃ, tivedanaṃ. Tenāha
“**sesaṃ cīvaravaggassa paṭhamasikkhāpade**³ **vuttanayeneva veditabban**”⁴ti.

Bhesajjasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 2. 294 piṭṭhe.

2. Vi 1. 363 piṭṭhe.3. Kaṅkhā-Ṭṭha 152 piṭṭhe.

4. Vassikasāṭikāsikkhāpadavaṇṇanā

Pacchimamāsassa paṭhamadivasato paṭṭhāyāti jeṭṭhamūlapuṇṇamāsiyā pacchimapāṭipadadivasato paṭṭhāya. **Tāvāti** tāva parimāṇe kāle. Jeṭṭhamūlapuṇṇamāsiyā pacchimapāṭipadadivasato paṭṭhāya yāva kattikapuṇṇamā, imasmim pañcamāseti attho. **Kālo vassikasāṭikāyāti-ādināti** ettha **ādisaddena** “samayo vassikasāṭikāya, aññepi manussā vassikasāṭikacīvaram denti”¹ti¹ imesam gahaṇam. **Detha me vassikasāṭikacīvaranti ādikāyāti** ettha **ādisaddena** pana “āharatha me vassikasāṭikacīvaram, parivattetha me vassikasāṭikacīvaram, cetāpetha me vassikasāṭikacīvaran”¹ti¹ imesam gahaṇam. Attano aññātaka-appavāritesu tadubhayaṃ karontassa kim hotīti āha “**aññātaka-appavāritatṭhāne**”¹ti-ādi. “**Vattabhede dukkaṭan**”¹ti idam vassikasāṭikam pubbe adente sandhāya vuttam. Ye pana pubbepi denti, tesu vattabhedo natthi. Vuttam hi **Samantapāsādikāyaṃ** “ye manussā pubbepi vassikasāṭikacīvaram denti, ime pana sacepi attano aññātaka-appavāritā honti, vattabhedo, natthi tesu satuppādakaraṇassa anuññātattā”²ti². **Aññātakaviññattisikkhāpadena nissaggiyaṃ pācittiyanti** “yo pana bhikkhu aññātakaṃ gahapatim vā gahapatāniṃ vā cīvaram viññāpeyya aññatra samāyā, nissaggiyaṃ pācittiyaṃ”³ti³ iminā sikkhāpadena nissaggiyaṃ pācittiyaṃ. Idam pana pakatiyā vassikasāṭikadāyakesupi hotiyeva.

Gimhānaṃ pacchimaddhamāsassa paṭhamadivasato paṭṭhāyāti ettha jeṭṭhamūlakālapakkhūposathassa pacchimapāṭipadadivasato paṭṭhāya yāva āsāḥhipuṇṇamā, ayamaddhamāso gimhānaṃ pacchimaddhamāso nāma, tassa paṭhamadivasato paṭṭhāyāti attho, addhamāsassa paṭhamapāṭipadadivasato paṭṭhāyāti vuttam hoti. **Kattikamāsassa pacchimadivaso** nāma pacchimakattikamāsassa puṇṇamā. **Ettāvatāti** “māso seso gimhānanti bhikkhunā vassikasāṭikacīvaram pariyesitabban, addhamāso seso gimhānanti katvā nivāsetabban”¹ti¹ ettakena gaṇanena. **Pariyesanakkhettanti** pariyesanassa khettaṃ. Etasmim hi māse vassikasāṭikam aladdham pariyesitum vaṭṭati. **Karaṇanivāsanakkhettampīti** karaṇakkhettañceva nivāsanakkhettañca. **Pi-saddena**

1. Vi 1. 365 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 299 piṭṭhe.

3. Vi 1. 314 piṭṭhe.

“detha me vassikasāṭikacīvaran”ti-ādinā¹ nayena viññattim karontassa. **Tena sikkhāpadena anāpattīti** aññātakaviññattisikkhāpadena² anāpatti, iminā pana sikkhāpadena āpattiyeva asamayattā. Vuttaṃ hetam **bhadantabuddhadattācariyena**—

“Katvā pana satuppādam, vassasāṭikacīvaram.

Nippādentassa bhikkhussa, samaye piṭṭhisammate.

Hoti nissaggiyāpatti, ñātakāññātakādino.

Tesuyeva ca viññatti, katvā nippādane tathā”ti³.

Ettha ca “idaṃ me bhante vassikasāṭikacīvaram atirekamāse sese gimhāne pariyiṭṭham atirekaddhamāse sese gimhāne katvā paridahitam nissaggiyan”ti iminā¹ nayena nissajjanavidhānam veditabbam.

Vassikasāṭikapariyesanavattusminti paṭikacceva vassikasāṭikapariyesanavattusmin. **Tikapācittiyanti** atirekamāsaddhamāsesu atirekasaññivematika-ūnakasaññīnam pariyesananivāsanavasena tīni pācittiyāni, ekasesaniddeso cāyam, sāmaññaniddeso vā. **Ūnakamāsaddhamāsesūti** ūnakamāse ceva ūnakaddhamāse ca. **Atirekasaññino, vematikassa vā dukkaṭanti** ettha “pariyesananivāsanam karontassā”ti pāṭhaseso. Idaṃ vuttaṃ hoti— “ūnakamāse sese gimhāne atirekasaññino, vematikassa vā pariyesantassa dukkaṭam, ūnakaddhamāse sese gimhāne ca atirekasaññino, vematikassa vā nivāsentassa dukkaṭan”ti. **“Tathā”**ti iminā dukkaṭam atidisati, tañca dukkaṭam udakaphusitagaṇanāya akatvā nhānapariyosānavasena payoge payoge kāretabbam, tañca kho vivaṭaṅgaṇe ākāśato patita-udakeneva nhāyantassa, na nhānakotṭhakavāpi-ādīsu ghaṭeti āsittūdakena nhāyantassa. Tenevāha **“satiyā vassikasāṭikāyā”**ti-ādi⁴. Pokkharāṇiyādīsu pana naggassa nhāyantassa anāpattīti sambandho, pokkharāṇiyādīsu pana satiyāpi vassikasāṭikāya naggassa nhāyantassa natthi dukkaṭāpattīti attho.

1. Vi 1. 365 piṭṭhe.

2. Vi 1. 313 piṭṭhe.

3. Vinayavinicchaye vassikasāṭikakathāyam dutiyatatiyagāthā.

4. Vi 1. 366 piṭṭhe.

Evam antarāpattiyā anāpattiṃ dassetvā idāni nissaggiyena anāpattiṃ dassetum **“acchinnacīvarassā”**ti-ādi vuttam. Tattha **acchinnacīvarassāti** acchinnasesacīvarassa. Tassāpi asamaye nivāsato anāpatti. Esa nayo **natthacīvarassa vā**ti etthāpi. Yathā cettha nivāsentānam tesam anāpatti, evam tattha pariyesantānampīti daṭṭhabbam. Ettha pana mahagghavassikasāṭikam ṭhapetvā¹ nhāyantassa corūpaddavo āpadā nāmāti āha **“anivatthan”**ti-ādi. **Āpadāsu vā nivāsayatoti** āpadāsu vijjamānāsu asamaye nivāsentassa. Yam pana **samantapāsādikāyam**² “acchinnacīvarassāti etam vassikasāṭikamyeva sandhāya vuttam. Tesam hi naggānam kāyovassāpane anāpatti. ettha ca mahagghavassikasāṭikam nivāsetvā nhāyantassa corūpaddavo āpadā nāmā”ti acchinnacīvarādino nissaggiyena anāpattiṃ adassetvā naggassa nhāyato dukkaṭeneva anāpattidassanam, tam yuttam viya na dissati. Sabbasikkhāpadesu hi mūlāpattiyā eva āpattippasaṅge anāpattidassanattham anāpattivāro ārabhīyati, na antarāpattiyāti, tasmā upaparikkhitabbam. **Sacīvaratāti** antaravāsaka-uttarāsaṅgehi sacīvaratā.

Vassikasāṭikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Cīvara-acchindanasikkhāpadavaṇṇanā

“Datvā”ti yam kiñci paccāsisamānasseva dānamiha adhippetam, na nissatṭhadānanti āha **“veyyāvaccādīni”**ti-ādi. **Sakasaññāyati** “sakan”ti saññāya. Iminā pārājikābhāvam dasseti. Cajitvā dinnampi hi sakasaññāya gaṇhato natthi pārājikam. **Acchindantassāti** ekato abaddhāni visum ṭhapitāni ca bahūni acchindato, “saṅghāṭim āhara, uttarāsaṅgam āharā”ti evam āharāpayato ca. Tenāha **“vatthugaṇanāya āpattiyo”**ti. “Mayā dinnāni sabbāni āharā”ti vadatopi ekavacaneneva sambahulā āpattiyo. Ekam cīvaram, pana ekābaddhāni ca bahūni acchindato ekā āpatti. **“Acchindā”ti āṇattiyā dukkaṭanti** “mayā dinnāni sabbāni gaṇhā”ti āṇattiyā ekam dukkaṭam, acchinnesu

1. Nivāsetvā (Vi-Ṭṭha 2. 300 piṭṭhe.)

2. Vi-Ṭṭha 2. 300 piṭṭhe.

pana ekavacaneneva sambahulā pācittiyo. Tenāha “acchinnesu¹ vatthugaṇanāya āpattiyo”ti. **Acchinnesūti**² tenāñattena acchinnesu cīvaresu. Yattha pana potthakesu “**acchinnesu yattakāni āñattāni, tesam gaṇanāya āpattiyo**”ti pāṭho, tattha **yattakāni āñattāni**ti yattakāni cīvarāni gaṇhitum āñattāni attho. Yaṃ pana **samantapāsādikāyaṃ** “cīvaram gaṇhā”ti āñāpeti, ekaṃ dukkaṭaṃ. Āñatto bahūni gaṇhāti, ekaṃ pācittiyaṃ”ti³ vuttaṃ, taṃ ekābaddhaṃ sandhāya. Evañca katvā samantapāsādikāya saddhiṃ imāya aṭṭhakathāya na koci virodho. Sace pana “saṃghāṭiṃ gaṇha, uttarāsaṅghaṃ gaṇhā”ti āñāpeti, vācāya vācāya dukkaṭaṃ. Acchinnesu vatthugaṇanāya āpattiyo. Ettha ca “idaṃ me bhante cīvaram bhikkhussa sāmāṃ datvā acchinnaṃ nissaggiyaṃ”ti⁴ iminā nayena nissajjanavidhānaṃ veditabbaṃ.

Tikapācittikayanti upasampanne upasampannasaññivematika-anupasampannasaññīnaṃ vasena tīṇi pācittiyāni. **Aññaṃ parikkhāraṇti** pattādiṃ aññaṃ parikkhāraṃ, antamaso sūcimpīti attho. Na kevalaṃ anupasampannassa cīvaraṃyeva acchindato dukkaṭanti āha “**anupasampannassa cā**”ti-ādi. Tattha **yaṃ kiñcīti** cīvaram vā hotu, pattādi, yaṃ kiñci parikkhāraṃ vā. **Tassa viśāsam gaṇhantassāti** yassa dinnam, tassa viśāsena gaṇhantassa, tatiyatthe cetam upayogavacanam. **Upasampannatāti** acchindanasamaye upasampannabhāvo. Kiñcāpi upasampannabhāvo **pāliyaṃ**⁴, mātikaṭṭhakathāyañca⁵ dānaggahaṇesu dissati, tathāpi anupasampannakāle cīvaram datvā upasampannakāle acchindantassa āpattito acchindanakāleyeva upasampannatā aṅganti veditabbaṃ.

Cīvara-acchindanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Suttaviññattisikkhāpadavaṇṇanā

Chabbidhaṃ khomasuttādinti “suttaṃ nāma cha suttāni khomaṃ kappāsikaṃ koseyyaṃ kambalaṃ sāṇaṃ bhaṅgaṃ”ti⁶ evaṃ vuttaṃ chabbidhaṃ khomasuttādiṃ.

1. Acchindesu (Aṭṭhakathāyaṃ)

3. Vi-Ṭṭha 2. 301 piṭṭhe.

5. Kaṅkhā-Ṭṭha 184 piṭṭhe.

2. Acchindesūti (Aṭṭhakathāyaṃ)

4. Vi 1. 368 piṭṭhe.

6. Vi 1. 369 piṭṭhe.

tattha **Khomanti**¹ Khomavākehi katasuttam. **Kappāsikanti** kappāsato nibbattam. **Koseyyanti** Kosiyamsūhi kantivā katasuttam. **Kambalanti** eḷakalomasuttam. **Sāṇanti** sāṇavākena katasuttam. **Bhaṅganti** pāṭekkam vākasuttamevāti eke. Pañcahipi missetvā katasuttam pana “bhaṅgan”ti veditabbam. **Tesaṃ anulomanti** tesaṃ khomādīnaṃ anulomaṃ dukūlaṃ pattuṇṇaṃ somārapaṭṭaṃ cīnapaṭṭaṃ iddhijaṃ devadinnanti chabbidham suttam.

Turīti vāyanūpakaraṇo eko daṇḍo, vītavītaṭṭhānaṃ yattha saṃharitvā ṭhapenti. **Vemanti** vāyanūpakaraṇo eko daṇḍo, suttam pavesetvā yena ākoṭento ghanabhāvaṃ sampādentī. **Tassa sabbappayogesu dukkaṭanti** tantavāyassa ye te turivemasajjanādīkā payogā, tesu sabbesu payogesu bhikkhussa dukkaṭam, tassa tantavāyassa payoge payoge bhikkhussa dukkaṭanti vuttam hoti. Turi-ādīnaṃ abhāve tesaṃ karaṇattham vāsipharasu-ādīnaṃ maggananisānarukkhacchedanādisabbappayogepi eseva nayo. Tantūnaṃ attano santakattā vītapītaṭṭhānaṃ paṭiladdhameva hotīti āha “**paṭilābhena nissaggiyaṃ hoti**”ti, vikappanupagapacchimacīvarappamāṇe vīte nissaggiyaṃ hotīti vuttam hoti. Teneva vakkhati “dīghato vidatthimatte, tiriyaṇca hatthamatte vīte nissaggiyaṃ pācittiyaṃ”ti. Ettha ca “idaṃ me bhante cīvaraṃ sāmaṃ suttam viññāpetvā tantavāyehi vāyāpitaṃ nissaggiyaṃ”ti² iminā nayena nissajjanavidhānaṃ veditabbam.

Tenevāti viññāpitatantavāyeneva. **Evaṃ idha dukkaṭanti** idhāpi tantavāyeneva dīghato vidatthimatte, tiriyaṃ hatthamatte vīte dukkaṭanti attho. **Akappiyasuttamayeti** viññāpitasuttamaye. **Itarasminti** aviññattisuttamaye paricchede. **Tato ce ūnatarāti** vuttappamāṇato ce ūnatarā, antamaso³ acchimaṇḍalappamāṇāpīti adhippāyo. Kappiyatantavāyenapi akappiyasuttam vāyāpentassa yathā pubbe nissaggiyaṃ, evamidha dukkaṭam. Teneva kappiyaṇca akappiyaṇca suttam vāyāpentassa sace pacchimacīvarappamāṇā vā ūnakā vā akappiyasuttaparinchedā honti, tesu paricchedagaṇanāya dukkaṭam. Kappiyasuttaparinchedesu anāpatti. Atha ekantarikena vā suttana, dīghato vā kappiyaṃ tiriyaṃ akappiyaṃ katvā vītam hoti, pamāṇayutte paricchede paricchede dukkaṭam.

1. Vi-Ṭṭha 2. 302 piṭṭhe.

2. Vi 1. 370 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 2. 303 piṭṭhe.

Yadi¹ pana dve tantavāyā honti eko kappiyo eko akappiyo, suttañca akappiyaṃ, te ce vārena vinanti, akappiyatantavāyena vīte pamāṇayutte paricchede paricchede pācittiyaṃ, ūnatare dukkaṭaṃ. Itarena vīte ubhayattha dukkaṭaṃ. Sace dvepi vemaṃ gahetvā ekato vinanti, pamāṇayutte paricchede paricchede pācittiyaṃ². Atha suttaṃ kappiyaṃ, cīvarañca kedārabaddhādīhi saparicchedaṃ, akappiyatantavāyena vīte paricchede paricchede dukkaṭaṃ, itarena vīte anāpatti. Sace dvepi ekato vinanti, pamāṇayutte paricchede paricchede dukkaṭaṃ. Atha suttampi kappiyañca akappiyañca, te ce vārena vinanti, akappiyatantavāyena akappiyasuttamayesu pacchimacīvarappamāṇesu paricchedesu vītesu paricchedagaṇanāya pācittiyaṃ, ūnataresu kappiyasuttamayesu ca dukkaṭaṃ. Kappiyatantavāyena akappiyasuttamayesu pamāṇayuttasu vā ūnakesu vā dukkaṭameva, kappiyasuttamayesu anāpatti.

Atha ekantarikena vā suttana, dīghato vā akappiyaṃ tiriyaṃ akappiyaṃ katvā vinanti, ubhopi vā te vemaṃ gahetvā ekato vinanti, aparicchede cīvare pamāṇayutte paricchede paricchede dukkaṭaṃ, saparicchede paricchedavasena dukkaṭāni. Tenāha “**eteneva upāyenā**”ti-ādi.

Ettha ca tantavāyo¹ tāva aññātaka-appavāritato viññattiya laddho akappiyo, seso kappiyo. Suttampi sāmaṃ viññāpitaṃ akappiyaṃ, sesaṃ, ñātakādivasena uppannañca kappiyanti veditabbaṃ. **Tikapācittiyanti** vāyāpīte vāyāpitasaññivematika-avāyāpitasaññīnaṃ vasena tīṇi pācittiyāni. **Cīvaratthāya viññāpitasuttanti** sāmaṃ vā aññena vā cīvaratthāya viññāpitasuttam. Kiñcāpi pāḷiyaṃ “sāmaṃ suttaṃ viññāpetvā”ti vuttaṃ, tathāpi idha “cīvaratthāya sāmaṃ viññāpitasuttan”ti avatvā kevalaṃ “cīvaratthāya viññāpitasuttan”ti aṅgesu vuttattā aññena cīvaratthāya viññāpitasuttampi saṅghaṃ gacchatīti veditabbaṃ. **Akappiyaviññattiya**ti “cīvaraṃ me āvuso vāyathā”ti evambhūtāya akappiyaviññattiya.

Suttaviññattisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 2. 303 piṭṭhe.

2. Pācittiyadukkaṭaṃ (Ka), Vi-Ṭṭha 2. 303 piṭṭhe passitabbaṃ.

7. Mahāpesakārasikkhāpadavaṇṇanā

Cīvarasāmikehi pubbe appavārīto hutvāti “kīdisena te bhante cīvarena attho, kīdisaṃ te cīvaraṃ vāyāpemi, vada bhante yadicchasi”ti cīvarasāmikehi pubbe avutto hutvā. Ettha ca āyatādihi tīhi suttavaḍḍhanākārena saha vāyanākāraṃ dasseti, suvītādihi catūhi vāyanākārameva. “**Kiñcimattaṃ anupadajjeyyāma**”ti-ādi tassa kattabbākāramattadassanaṃ, na pana aṅgadassanaṃ suttavaḍḍhanavaseneva āpajjitabbattāti āha “**na bhikkhuno piṇḍapātadānamattenā**”ti-ādi. Ettha ca “idaṃ me bhante cīvaraṃ pubbe appavārītena aññātakassa gahapatikassa tantavāye upasaṅkamitvā cīvarevikappaṃ āpannaṃ nissaggiyaṃ”ti¹ iminā nayena nissajjanavidhānaṃ veditabbaṃ. **Tikapācittiyaṃ**ti aññātake aññātakasaññivematikaññātakasaññīnaṃ vasena tīṇi pācittiyāni.

Mahāpesakārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Accekacīvarasikkhāpadavaṇṇanā

Paṭhamapadassāti “dasāhānāgatan”ti padassa. **Purimanayenevāti** accantasaṃyogavaseneva. **Tāni divasānīti** tesu divasesu. **Accantamevāti** nirantareva, tesu dasāhesu yattha katthaci divaseti vuttaṃ hoti. **Pavāraṇāmāsassāti** pubbakattikamāsassa. So hi idha paṭhamapavāraṇāyogato “pavāraṇāmāso”ti vutto. **Juṇhapakkhapañcamito paṭṭhāyāti** sukkapakkhapañcamīṃ ādīṃ katvā. **Pavāraṇāmāsassa juṇhapakkhapañcamitoti** vā pavāraṇāmāsassa pakāsanato purimassa juṇhapakkhassa pañcamito paṭṭhāyāti attho. Yo panettha “kāmañcesa”² ‘dasāhaparamaṃ atirekacīvaraṃ dhāretabbaṃ’³ imināva siddho, atṭhuppattivāsena pana apubbaṃ viya atthaṃ dassetvā sikkhāpadaṃ ṭhapitaṃ”ti pāḥo dissati, so pamādapāḥo “dasāhānāgatan”ti iminā virodhatoti daṭṭhabbaṃ. Kiñca “juṇhapakkhapañcamito paṭṭhāyā”ti vuttattā atṭhakathāyeva pubbāparavirodhopi siyā.

1. Vi 1. 373 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭī 2. 444 piṭṭhe.

3. Vi 1. 295 piṭṭhe.

Accekacīvaranti accāyikacīvaraṃ vuccati, so ca accāyikabhāvo dāyakassa gamikādibhāvenāti dassetuṃ “**gamikagilānagabbhini-abhinavuppannasaddhānaṃ puggalānaṃ**”ti-ādi vuttaṃ. Tattha **gamiko** nāma “senāya vā gantukāmo hoti, pavāsaṃ vā gantukāmo hoti”ti¹ vutto. **Aññatarena** “**vassāvāsikaṃ dassāmī**”ti **evaṃ ārocetvā dinnanti** gamikādīnaṃ aññatarena gamanādīhi kāraṇehi dātukāmena dūtaṃ vā pesetvā, sayam vā āgantvā “vassāvāsikaṃ dassāmī”ti **evaṃ ārocetvā dinnam** cīvaraṃ. Ettha ca “idaṃ me bhante accekacīvaraṃ cīvarakālasamayaṃ atikkāmitaṃ nissaggiyaṃ”ti² iminā nayena nissajjanavidhānaṃ veditabbaṃ.

Sesanti “sādhāraṇapaññattī”ti-ādikaṃ. Ayaṃ pana viseso—tattha atirekacīvare atirekacīvarasaññi-ādino dasāhātikkamo, idha accekacīvare accekacīvarasaññi-ādino cīvarakālātikkamo. Tathā anaccekacīvare accekacīvarasaññino, vematikassa ca dukkaṭaṃ. Jātippanāṇasampannassa accekacīvarassa attano, santakatā, dasāhānāgatāya kattikatamāsikapuṇṇamāya uppannabhāvo, anadhiṭṭhita-avikappikatā, cīvarakālātikkamoti caturaṅgabhāvova ettha viseso.

Accekacīvarasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Sāsaṅkasikkhāpadavaṇṇanā

Upasampajjanti-ādīsu viyāti “paṭhamam jhānaṃ upasampajja viharatī”ti³ imassa vibhaṅge “upasampajjā”ti uddharitabbe “upasampajjan”ti uddhaṭaṃ. Tadiha nidassanaṃ kataṃ. **Ādisaddena** pana “anāpuccham vā gaccheyyā”ti-ādīnaṃ⁴ saṅgaho daṭṭhabbo. **Upagantvāti** upasaddassatthamāha. **Vasitvāti** akkhaṇḍam vasitvā. “Yena yassa hi sambhandho, dūraṭṭhampi ca tassa tan”ti⁵ vacanato “**imassa -pa- iminā sambandho**”ti vuttaṃ. Tattha **imassāti** “upavassan”ti padassa. Vinayapariyāyena araṇṇalakkhaṇaṃ adinnādānapārājike⁶ āgataṃ. Tattha hi “gāmā vā araṇṇā vā”ti anavasesato

1. Vi 1. 375 piṭṭhe.

3. Abhi 2. 253, 267 piṭṭhesupi.

5. Dī-Ṭī 1. 22; Sārattha-Ṭī 1. 36 piṭṭhesu.

2. Vi 1. 376 piṭṭhe.

4. Vi 2. 58, 60 piṭṭhesu.

6. Vi 1. 57 piṭṭhe.

avahāraṭṭhānapariggahena tadubhayaṃ asaṅkarato dassetuṃ “ṭhapetvā gāmañcā”ti-ādi vuttaṃ. Gāmūpacāro hi loke gāmasaṅkhameva gacchatīti. Idha pana suttantapariyāyena “pañcadhanusatikaṃ pacchiman”ti¹ āgataṃ ārañṇakaṃ bhikkhuṃ sandhāya. Na hi so vinayapariyāyike araṇṇe vasanto “ārañṇako panthasenāsano”ti² sutte vutto, tasmā tattha āgatameva lakkhaṇaṃ gahetabbanti dassento “**sabbapacchimāni āropitena ācariyadhanunā**”ti-ādimāha. Tattha “**ācariyadhanu** nāma pakatihatthena navavidatthipamāṇaṃ. Jiyāya pana āropitāya catuhatthapamāṇa³n”ti vadanti. **Gāmassāti** parikkhittassa gāmassa. **Indakhīlatoti** ummārato. **Parikkhepārahaṭṭhānatoti** pariyante ṭhitagharassa upacāre ṭhitassa majjhimassa purisassa paṭhamaleḍḍupātato. Kittakena maggena minitabbanti āha “**sace**”ti-ādi. **Majjhimaṭṭhakathāyaṃ** pana “vihārassāpi gāmasseva upacāraṃ nīharitvā ubhinnaṃ leḍḍupātānaṃ antarā minitabban”ti vuttaṃ. **Corānaṃ nivīṭṭhokāsādidadassanena**ti ārame, āramūpacāre ca corānaṃ nivīṭṭhokāsādidadassanena kāraṇena. **Ādisaddena** bhuttokāsaṭṭhitokāsanisinnokāsanipannokāsānaṃ gahaṇaṃ. **Corehi manussānaṃ hataviluttākoṭitabhāvadassanatoti** ārame, āramūpacāre ca hataviluttākoṭitabhāvadassanato.

Antaraghare nikkhipeyyāti antare antare gharāni ettha, etassāti vā **antaragharaṃ**, gāmo, tasmim̐ ṭhapeyyāti attho. Tenāha “**ārañṇakassā**”ti-ādi. **Taṇcāti** nikkhipanañca. “**Mahāpavāraṇāya pavārito hoti**”ti idaṃ vassacchedaṃ akatvā vuṭṭhabhāvaṃ dassetuṃ vuttaṃ, na pana pavāraṇāya aṅgabhāvaṃ. Teneva hi byatirekaṃ dassentena **Samantapāsādikāyaṃ**⁴ vuttaṃ “sace pacchimikāya vā upagato hoti chinnavasso vā, nikkhipituṃ na labhatī”ti. Kattikamāso nāma pubbakattikamāsassa kāḷapakkkhapāṭipadato paṭṭhāya yāva aparakattikapuṇṇamā, tāva ekūnattimsa rattindivā. **Eva-**saddena Kattikamāsato paraṃ na labhatīti dasseti. Ūnappamāṇe tāva araṇṇalakkhaṇāyogato na labhatu, kasmā gāvutato atirekappamāṇe na labhatīti āha

1. Vi 1. 377 piṭṭhe.

3. Sattaṭṭhavidatthimattaṃ (Vimati-Ṭī 1. 171 piṭṭhe.)

2. Ma 1. 36 piṭṭhe.

4. Vi-Ṭīha 2. 309 piṭṭhe.

“**yatra hī**”ti-ādi. Nimantito pana addhayaḥjanampi yojanampi gantvā vasitum pacceti, idamappamāṇam. **Sāsaṅkasappaṭibhayameva hotīti** sāsaṅkañceva sappaṭibhayaṇca hoti. **Eva**-saddena anāsaṅka-appaṭibhayehi aṅgayuttepi senāsane vasanto nikkhipitum na labhatīti dasseti. Ettāvata purimikāya upagantvā akkhaṇḍam katvā vuṭṭhavasso yaṁ gāmaṁ gocaragāmaṁ katvā pañcadhanusatikapacchime āraññakasenāsane viharati, tasmim gāme cīvaraṁ ṭhapetvā sakalakattikamāsaṁ tamsmimyeva senāsane tena cīvarena vinā vatthum anujānitvā idāni vihārato aññattha vasantassa chārattam vippavāsaṁ anujānanto “**siyā ca tassa bhikkhuno**”ti-ādimāha. Asamādānacāraṁ hi atthatakathinā eva labhanti, netareti ettha idampi kāraṇam daṭṭhabbam. Tattha **chārattaparamaṁ tena bhikkhunā tena cīvarena vippavasitabbanti** yo bhikkhu vihāre vasanto tato aññattha gamanakicce sati antaraghare cīvaraṁ nikkhipati, tena bhikkhunā tena cīvarena chārattaparamaṁ vippavasitabbam, cha rattiyo tamhā vihārā aññattha vasitabbāti vuttam hoti. Vuttam hi bhadantena **buddhadattācariyena**—

“Yaṁ gāmaṁ gocaraṁ katvā, bhikkhu āraññake vase.
Tasmim gāme ṭhapetum taṁ, māsamekaṁ tu vaṭṭati.

Aññattheva vasantassa, chārattaparamaṁ mataṁ.
Ayamassa adhippāyo, paṭicchanno pakāsito”ti¹.

Tenevāha “**tato ce uttari vippavaseyyāti chārattato uttari tasmim senāsane sattamaṁ aruṇaṁ uṭṭhāpeyyā**”ti-ādi. **Tathā asakkontenāti** gataṭṭhānassa dūratāya senāsanaṁ āgantvā sattamaṁ aruṇaṁ uṭṭhāpetum asakkontena. Evampi asakkontena tatreva ṭhitena paccuddharitabbam “atirekacīvaraṭṭhāne ṭhassatī”ti. **Vasitvāti** aruṇaṁ uṭṭhāpetvā. Bhikkhusammuti Udositasikkhāpade vuttāva.

Sesanti “aññatra bhikkhusammutiyāti ayamettha anupaññatī”ti-ādikam. Tattha hi aṅgesu yaṁ rattivippavāso catutthamaṅgaṁ, taṁ idha chārattato uttari vippavāso hotīti ayameva viseso.

Sāsaṅkasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vinayavinicchaye sāsaṅkakathāyaṁ pañcamachattagāthā.

10. Pariṇatasikkhāpadavaṇṇanā

Nanu cāyaṃ saṅghassa pariṇato, na pariccatto, atha kathaṃ saṅghasantako hotīti āha “**so hī**”ti-ādi. Tattha soti lābho. **Ekena pariyāyenā**ti pariṇatabhāvasaṅkhātena ekena pariyāyena. “**Labhitabban**”ti iminā **lābhasaddassa** kammāsādhanaṃ māha. **Cīvarādivatthunti** cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhāraṃ antamaso cuṇṇapiṇḍampi dantakatṭhampi dasikasuttampi. **Pariṇatanti** saṅghassa ninnāṃ saṅghassa poṇāṃ saṅghassa pabbhāraṃ hutvā ṭhitanti attho. Yena pana kāraṇena so pariṇato hoti, taṃ dassetvā tassa atthaṃ dassetuṃ “**dassāma karissāmā**”ti-ādi vuttaṃ. **Attano pariṇāmentassā**ti “idaṃ mayhaṃ dehī”ti saṅghassa pariṇatabhāvaṃ ñatvā attano pariṇāmetvā gaṇhantassa. **Payogeti** pariṇāmanappayoge. Ettha ca “idaṃ me bhante jānaṃ saṅghikaṃ lābhaṃ pariṇataṃ attano pariṇāmitaṃ nissaggiyaṃ”ti¹ iminā nayena nissajjanavidhānaṃ veditabbaṃ.

Saṅghacetiyapuggalesūti ettha ca antamaso sunakhaṃ upādāya yo koci satto “puggalo”ti veditabbo. **Aññasamghādīnanti** aññasamghacetiyapuggalānaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti—“saṅghassa pariṇataṃ aññassa saṅghassa vā cetiyassa vā puggalassa vā, cetiyassa pariṇataṃ aññassa cetiyassa vā saṅghassa vā puggalassa vā, puggalassa pariṇataṃ aññassa puggalassa vā saṅghassa vā cetiyassa vā pariṇāmentassa dukkaṭaṇ”ti.

Idāni anāpattiṃ dassetuṃ “**apariṇatasaññino**”ti-ādimāha. Pariṇate, apariṇate ca apariṇatasaññino cāti sambandho, pariṇate, apariṇate cāti ubhayatthāpi anāpattīti attho. Vuttaṃ hetuṃ “pariṇate apariṇatasaññī attano pariṇāmeti, anāpatti. Apariṇate apariṇatasaññī anāpatti”ti¹. **Deyyadhammoti** cattāro paccayā. **Ādi**-saddena “paṭisaṅkhāraṃ vā labheyya, ciraṭṭhitiko vā assa, yattha vā pana tumhākaṃ cittaṃ pasīdati, tattha dethā”ti² vacanānaṃ gahaṇaṃ. Sace pana dāyakaṃ

1. Vi 1. 380 piṭṭhe.

2. Vi 1. 381 piṭṭhe.

“mayam saṃghabhataṃ kattukāmā, cetiyapūjaṃ kattukāmā, ekassa bhikkhuno parikkhāraṃ dātukāmā, tumhākaṃ ruciyā dassāma. Bhaṇatha, kattha demā”¹ti vadanti, evaṃ vutte tena bhikkhunā “yattha icchatha, tattha dethā”ti vattabbā.

Pariṇatasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pattavaggo tatiyo.

Iti kaṅkhāvitarāṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya
Vinayatthamañjūsāyaṃ līnatthappakāsanīyaṃ
Nissaggiyavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 2. 312 piṭṭhe.

Pācittiyakaṇḍa

1. Musāvādavagga

1. Musāvādasikkhāpadavaṇṇanā

Sampajānamusāvādeti ettha **musā**ti abhūtaṃ atacchaṃ vatthu, **vādoti** tassa bhūtato tacchato viññāpanaṃ, sampajānassa musāvādo **sampajānamusāvādo**, tasmim sampajānamusāvādeti attho. Tenāha “**pubbe**”ti-ādi. So ca pana musāvādo pubbabhāgakkhaṇe, taṅkhaṇe ca vijānantassa hoti “pubbevassa hoti ‘musā bhaṇissan’ti, bhaṇantassa hoti ‘musā bhaṇāmī’ti”¹ vuttattāti āha “**pubbepi jānitvā vacanakkhane**pi **jānantassā**”ti. Etaṃ hi dvayaṃ aṅgabhūtaṃ, itaraṃ pana hotu vā, mā vā, akāraṇametam. Nanu cetam bhaṇanameva ñāyatīti² āha “**bhaṇanañca nāmā**”ti-ādi. **Abhūtassāti** atacchassa.

Hatthakaṃ sakyaputtanti ettha **hatthakoti** tassa therassa nāmaṃ. Sakyānaṃ puttoti **sakyaputto**. Buddhakāle kira sakyakulato asīti purisasahassāni pabbajimsu, tesam so aññataro. **Avajānitvā paṭijānanādivatthusminti** ettha **avajānitvā paṭijānanam** nāma titthiyehi saddhim kathento attano vāde kañci dosaṃ sallakkhento “nāyaṃ mama vādo”ti avajānitvā puna kathento kathento niddosataṃ sallakkhetvā “nameva ayaṃ vādo”ti paṭijānāti. **Ādisaddena paṭijānitvā avajānanam**, aññenaññaṃ paṭicaraṇam, sampajānamusābhāsanam, saṅketam katvā viśamvādakarapañca saṅgaṇhāti. Idāni āpattibhedadassanattaṃ “**uttarimanussadhammārocana**ttan”ti-ādi vuttaṃ.

Anupadhāretvā sahasā bhaṇantassāti avīmaṃsitvā vegena diṭṭhampi “adiṭṭhaṃ me”ti-ādina bhaṇantassa. “**Aññaṃ bhaṇissāmī**”ti **aññaṃ bhaṇantassāti** yo mandattā momūhattā pakkhalanto “cīvaran”ti vattabbe “cīran”ti-ādīni bhaṇati, ayaṃ “aññaṃ bhaṇassāmī”ti aññaṃ bhaṇati nāma. Yo pana sāmaṇereṇa “api bhante mayaṃ upajjhāyaṃ

1. Vi 2. 2 piṭṭhe.

2. Na ñāyatīti (Ka) Kaṅkhāyojanāmahāṭikā passitabbā.

passitthā”ti vutto keḷim kurumāno “tava upajjhāyo dārusakaṭaṃ yojetvā gato bhavissatī”ti vā siṅgālasaddaṃ sutvā “kassāyaṃ saddo”ti vutto “mātuyā te yānena gacchantiyā kaddame laggacakkaṃ uddharantānaṃ ayaṃ saddo”ti vā evaṃ neva davā, na ravā aññaṃ bhaṇati, so āpattiṃ āpajjatiyeva. Aññā purāṇakathā¹ nāma hoti—eko gāme thokaṃ telaṃ labhitvā vihāraṃ āgato sāmaṇeraṃ bhaṇati “tvaṃ ajja kuhiṃ gato, gāmo ekatelo ahoṣī”ti vā, pacchikāya ṭhapitaṃ pūvakhaṇḍaṃ labhitvā “ajja gāme pacchikāhi pūve cāresun”ti vā, ayaṃ musāvādoḥ hoti. **Visaṃvādanapurekkhārātā**ti visaṃ vādentī etenāti **visaṃvādanam**, vañcanādhippāyavasappavattaṃ cittaṃ, tassa purekkhārātā **visaṃvādanapurekkhārātā**, visaṃvādanacittassa purato karaṇanti attho.

Musāvādasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Omasavādasikkhāpadavaṇṇanā

Omasavādeti khumsanagaraṇavacane. Yasmā pana taṃ neva kaṇṇasukhaṃ, na hadayasukhaṃ, tasmā tena kaṇṇaṇceva hadayaṇca vijjhatīti āha “**ovijjhanavacane**”ti, jāti-ādīhi ghaṭetvā vacaneti vuttaṃ hoti. Tenāha “**jātināmā**”ti-ādī. Tattha **jāti** nāma brāhmaṇāti ukkaṭṭhā ceva caṇḍālādi hīnā ca jāti. **Nāmaṃ** nāma avakaṇṇakādi hīnaṇceva buddharakkhitādi ukkaṭṭhaṇca nāmaṃ. **Gottaṃ** nāma kosiyādi hīnaṇceva gotamādi ukkaṭṭhaṇca gottaṃ. **Kammaṃ** nāma pupphachaddakādi hīnaṇceva va kasivaṇijjādi ukkaṭṭhaṇca kammaṃ. **Sippaṃ** nāma naḷakārādi hīnaṇceva muddāgaṇanādi ukkaṭṭhaṇca sippaṃ. **Ābādho** nāma sabbopi rogo hīnoyeva. Atha vā madhumeḥ ukkaṭṭho, seso hīnoti veditabbo. **Liṅgaṃ** nāma atidīghādi hīnaṇceva nātidīghādi ukkaṭṭhaṇca liṅgaṃ. **Kilesa** nāma rāgādiko sabbopi kilesa. **Āpatti** nāma sotāpattādikā ukkaṭṭhā ceva pārājikādi anukkaṭṭhā ca āpatti. **Akkoso** nāma “oṭṭhoṣī”ti-ādiko hīno ceva “paṇḍitoṣī”ti-ādiko² ukkaṭṭho ca akkoso.

1. Purāṇakathā (Ka)

2. Vi 2. 9 piṭṭhe.

Yathā tathāti pāli-āgatānāgatapadānaṃ yena kenaci ākārena. Imasmiṃ sikkhāpade ṭhapetvā bhikkhuṃ bhikkhuni-ādayo sabbe sattā anupasampannatṭhāne ṭhitāti āha “**idha cā**”ti-ādi. **Davakamyatā** nāma keḷihasādhippāyatā. **Sabbatthā**ti upasampannānupasampannesu ceva pāli-āgatānāgatapadesu cāti sabbattha. **Atthadhamma-anusāsanipurekkhārānanti** ettha “caṇḍālosī”ti-ādikāya pāliya atthaṃ vaṇṇento **atthapurekkhāro** nāma. Pāliṃ vācento **dhammapurekkhāro** nāma. Anusitṭhiyaṃ ṭhatvā “idānipi caṇḍālosi, pāpaṃ mā akāsi. Mā tamotamaparāyaṇo ahosi”ti-ādinā¹ nayena kathento **anusāsanipurekkhāro** nāmāti veditabbo.

Omasavādasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Pesuṇṇasikkhāpadavaṇṇanā

Bhikkhupesuṇṇeti pisaṭīti **pisuṇā**, yāya vācāya samagge satte avayavabhūte vagge bhinne karoti, sā vācā pisuṇā, pisuṇā eva **pesuṇṇaṃ**, tāya vācāya samannāgato **pisuṇo**, tassa kammaṃ **pesuṇṇaṃ**, bhikkhussa pesuṇṇaṃ **bhikkhupesuṇṇaṃ**, tasmīṃ bhikkhupesuṇṇe, bhikkhuto sutvā bhikkhunā, bhikkhussa vā upasaṃhaṭapesuṇṇeti attho. Tenāha “**jāti-ādīhi**”ti-ādi. Tañca kho dvīhi kārāṇehi upasaṃharatīti āha “**bhikkhuno piyakamyatāya vā**”ti-ādi. Tattha **bhikkhuno piyakamyatāyā**ti yassa taṃ bhāsati, tassa bhikkhuno “evamaham etassa piyo bhavissāmī”ti attano piyabhāvaṃ patthayamānatāya. **Bhedādhippāyenāti** “evamayaṃ tena saddhiṃ bhijjissatī”ti parassa parena bhedaṃ icchantena. Atha vā² piyasuṇṇakaraṇato **pesuṇṇaṃ** niruttinayena, yāya vācāya yassa taṃ bhāsati, tassa hadaye attano piyabhāvaṃ, parassa ca suṇṇabhāvaṃ karoti, sā vācā, “bhikkhussa pesuṇṇaṃ bhikkhupesuṇṇaṃ”ti-ādinā evampettha attho daṭṭhabbo. **Vuttanayenevāti** “jāti-ādīhi akkosavatthūhi”ti-ādinā vuttanayena.

1. Vi-Ṭṭha 3. 6 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭṭi 3. 4 piṭṭhe.

Pāḷimuttaka-akkosūpasamhāreti “corosī”ti-ādinā akkosassa upasamhāre. “Anakkosavatthubhūtaṃ pana pesuññakaraṃ tassa kiriyaṃ, vacanaṃ vā piyakamyatāya upasamharantassa kiñcāpi iminā sikkhāpadena āpatti na dissati, tathāpi dukkaṭena bhavitabban”ti¹ vadanti. **Pāpagarahitāya vadantassāti** ekaṃ akkosantaṃ, ekañca khamantaṃ disvā “aho nillajjo, īdisampi nāma bhavantaṃ puna vattabbaṃ maññissati”ti evaṃ kevalaṃ pāpagarahitāya bhaṇantassa.

Pesuññasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Padasodhammasikkhāpadavaṇṇanā

Padaso dhammaṃ vāceyyāti ekato padaṃ padaṃ dhammaṃ vāceyya, koṭṭhāsaṃ koṭṭhāsaṃ vāceyyāti attho. Yasmā na kevalaṃ tisso saṅgītiyo āruḷhadhammaṃyeva padaso vācentassa āpatti, tasmā “**saṅgītittayaṃ anāruḷhampi**”ti-ādi vuttaṃ. **Ādi-saddena**² sīlūpadesa dhutaṅgapañha-ārammaṇakathā buddhikadaṇḍaka³ññāvatthu asubhakathādināṃ gahaṇaṃ, meṇḍakamilindapañhesu therassa sakappaṭibhāne anāpatti. Yaṃ rañño saññāpanatthaṃ āharitvā vuttaṃ, tattha āpatti. Vaṇṇapiṭaka-aṅgulimālapiṭakarattiṭhapālagajjita-ālāvaka-gajjita-gūḷhamaggagūḷhavessantara-gūḷhavinaya-vedallapiṭakādīni pana abuddhava-ānāniyeva.

Yasmā pana taṃ padaṃ catubbidhaṃ hoti, tasmā taṃ dassetuṃ “**padānupada-anvakkharānubyañjanesū**”ti vuttaṃ. Tattha **padanti** eko gāthāpādo adhippeto. **Anupadanti** dutiyapādo. **Anvakkharanti** ekekaṃ akkharaṃ. **Anubyañjananti** purimabyañjanaṃ sadisaṃ pacchābyañjanaṃ. Yaṃ kiñci vā ekaṃ akkharaṃ **anvakkharaṃ**. Akkharasamūho **anubyañjanaṃ**. Akkharānubyañjanasamūho **padaṃ**. Paṭhamaṃ padaṃ **padameva**, dutiyaṃ **anupadanti** evamettha nānākaraṇaṃ veditabbaṃ. Etesu padādīsu yaṃ kañci koṭṭhāsaṃ bhikkhuñca bhikkhuniñca ṭhapetvā avasesapuggalehi saddhiṃ ekato bhaṇantassa padādigāṇanāya pācittiyaṃ sambandho.

1. Sārattha-Ṭī 3. 5 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭī 3. 9 piṭṭhe.

3. Buddhakaraṇḍa... (Sī)

Ettha gāthābandhesu¹ tāva “manopubbaṅgamā dhammā”ti ekamekaṃ padaṃ sāmaṇerena saddhiṃ ekato ārabhitvā ekato yeva niṭṭhāpentassa **padagaṇanāya** pācittiyam. Therena “manopubbaṅgamā dhammā”ti² vutte taṃ padaṃ apāpuṇitvā “manoseṭṭhā manomayā”ti vacanakāle pattena sāmaṇerena ekato bhaṇantassa **anupadagaṇanāya**. “Rūpaṃ aniccan”ti-ādi³ vacanakāle tena saddhiṃ “**rū**”kāramattameva vācentassa **anvakkharagaṇanāya**. Esa nayo gāthābandhepi. “Rūpaṃ bhikkhave aniccaṃ, vedanā aniccā”ti³ imaṃ suttaṃ vācayamāno therena “rūpaṃ aniccan”ti³ vuccamāne sāmaṇero sīghapaññatāya “vedanā aniccā”ti imaṃ aniccapadaṃ therassa “rūpaṃ aniccan”ti³ etena aniccapadena saddhiṃ ekato bhaṇanto vācaṃ nicchāreti, evaṃ vācentassa **anubyañjanagaṇanāya** pācittiyanti veditabbaṃ.

Tikapācittiyanti anupasampanne anupasampannasaññivematika-upasampannasaññīnaṃ vasena tīṇi pācittiyāni. Anupasampannena saddhiṃ ekato uddesaggahāṇe ekato bhaṇantassa anāpattīti sambandho. Esa nayo “**sajjhāyakaṇe, tassa santike uddesaggahāṇe**”ti etthāpi. Tatrāyaṃ vinicchayo—upasampanno ca anupasampanno ca nisīditvā uddisāpentī. Ācariyo “nisinnānaṃ bhaṇāmi”ti tehi saddhiṃ ekato vadati, ācariyasappa āpatti. Anupasampannena saddhiṃ gaṇhantassa anāpatti. Dvepi ṭhitā gaṇhanti, esseva nayo. Daharabhikkhu nisinno, sāmaṇero ṭhito, “nisinnassa bhaṇāmi”ti bhaṇato anāpatti. Sace daharo tiṭṭhati, itaro nisīdati, “ṭhitassa bhaṇāmi”ti bhaṇatopi anāpatti. Sace bahūnaṃ bhikkhūnaṃ antare eko sāmaṇero nisinno hoti, tasmīṃ nisinne padaso dhammaṃ vācentassa acittakā āpatti. Sace sāmaṇero upacāraṃ muñcitvā ṭhito vā nisinno vā hoti, yesaṃ vāceti, tesu apariyāpannattā ekena disābhāgena palāyanakaganthaṃ nāma gaṇhātīti saṅkhaṃ gacchati, tasmā anāpatti.

Sajjhāyakaṇeti anupasampannena saddhiṃ ekato sajjhāyakaṇe. **Tassa santike uddesaggahāṇeti** anupasampannassa santike uddesaggahāṇe. **Yebhuyyena paṇaṇaṅgaṇaṃ bhaṇantassāti** sace ekagāthāya

1. Vi-Ṭṭha 3. 8 piṭṭhe.

2. Khu 1. 13 piṭṭhe Dhammapade.

3. Ma 1. 290, 292 piṭṭhādīsu.

eko pādo nāgacchati, avasesā āgacchanti, ayaṃ yebhuyyena. Paṇḍagantho nāma. Etena nayena suttepi veditabbo, taṃ bhaṇantassa. **Osārentassa cāti** parisāmajjhe suttaṃ uccārentassa ca.

Padasodhammasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Paṭhamasahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā

Idha “bhikkhuṃ ṭhapetvā avaseso anupasampanno nāmā”ti¹ vacanato tiracchānagatopi anupasampannoyeva, so ca kho na sabbo, methunadhammāpattiyā vatthubhūtovāti āha **“antamaso”**ti-ādi. Tassa ca paricchedo methunadhammāpattiyā vuttanayeneva veditabbo.

Dirattatirattanti ettha dirattavacanena na koci visesattho labbhati, kevalaṃ lokavohāravasena byañjanasiliṭṭhatāya, mukhārulhatāya evaṃ vuttanti veditabbaṃ. **Dvinnam vā tiṇṇam vā rattinanti** pana vacanatthamattadassanatthaṃ vuttaṃ, nirantaratirattadassanatthaṃ vā dirattaggahaṇaṃ katanti daṭṭhabbaṃ. **Sahaseyyanti** ekato seyyaṃ. **Seyyāti** ca kāyappasāraṇasaṅkhātāṃ sayanampi vuccati “sayanaṃ seyyā”ti katvā, yasmim̐ senāsane sayanti, tampi “sayanti etthāti seyyā”ti katvā. Tadubhayampi idha sāmāññena, ekasesanayena vā gahitanti āha **“sabbacchannaparicchanne”**ti-ādi.

Tattha² yaṃ senāsanaṃ upari pañcahi chadanehi, aññena vā kenaci antamaso vatthenāpi sabbameva paricchannaṃ, bhūmito paṭṭhāya yāva chadanaṃ āhacca, anāhaccāpi vā sabbantimena pariyāyena diyaḍḍhahatthubbedhena pākārena vā aññena vā kenaci antamaso vatthenāpi parikkhittaṃ, idaṃ **sabbacchannasabbaparicchannaṃ** nāma. Yassa pana upari bahutaraṃ ṭhānaṃ channaṃ, appaṃ acchannaṃ, samantato ca bahutaraṃ parikkhittaṃ, appaṃ aparikkhittaṃ, idaṃ **yebhuyyena channaṃ yebhuyyena paricchannaṃ** nāma. Tasmim̐ sabbacchannaparicchanne, yebhuyyena channaparicchanne vā.

Vidaheyyāti kareyya, tañca kho atthato sampādananti āha **“sampādeyyā”**ti. Ayaṃ hettha saṅkhepattho “senāsanasāṅkhātāṃ seyyaṃ pavisitvā

1. Vi 2. 27 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 11 piṭṭhe.

kāyappasāraṇasaṅkhātāṃ seyyaṃ kappeyya vidaheyya sampādeyyā”ti. **Diyaḍḍhahatthubbedho** vaḍḍhakihatthena gahetabbo. **Ekūpacāro**ti valañjanadvārassa ekattaṃ sandhāya vuttaṃ. Satagabbhaṃ vā catusālāṃ ekūpacāraṃ hotīti sambandho. **Tattha vā**ti purimapurimadivase yattha vuṭṭhaṃ, tasmimīeva senāsane vā. **Aññattha vā tādiseti** yathāvuttalakkaṇaṇaṃ samannāgate aññasmiṃ pubbe avuṭṭhasenāsane vā. **Tena vā**ti yena saha purimapurimadivase vuṭṭhaṃ, tena vā. **Aññena vā**ti yena saha purimapurimasmiṃ divase vuṭṭhaṃ tato aññena vā. **Saṅkhepoti** saṅkhepavaṇṇanā. Yadi evaṃ vitthāro kathaṃ veditabboti āha “**vitthāro panā**”ti-ādi.

Upaḍḍhacchannaparicchannādisūti ādisaddena “sabbacchanne cūlakaparicchanne dukkaṭaṃ, yebhuyyena channe cūlakaparicchanne dukkaṭaṃ, sabbaparicchanne cūlakacchanne dukkaṭaṃ, yebhuyyena paricchanne cūlakacchanne dukkaṭaṃ”ti¹ aṭṭhakathāyaṃ vuttānaṃ gahaṇaṃ. **Tatiyāya rattiya purāruṇā nikkhamitvā puna vasantassā**ti tatiyāya rattiya aruṇato puretameva nikkhamitvā aruṇaṃ bahi uṭṭhāpetvā catutthadivase atthaṅgate sūriye puna vasantassa. **Sabbacchannasabbāparicchannādisūti** ettha pana ādi-saddena “sabbaparicchanne sabba-acchanne, ()², yebhuyyena acchanne yebhuyyena aparicchanne”ti³ pāliyaṃ āgatānaṃ, “upaḍḍhacchanne cūlakaparicchanne anāpatti, upaḍḍhaparicchanne cūlakacchanne anāpatti, cūlakacchanne cūlakaparicchanne anāpatti”ti¹ aṭṭhakathāyaṃ āgatānaṃ gahaṇaṃ.

Paṭhamasahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Dutiyasahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā

Manussitthiyati jīvamānakamanussitthiya. “Matitthi pana kiñcāpi pārājikavatthubhūtā, anupādinnaṃ pakke pana ṭhitattā sahaseyyāpattiṃ na karoti”ti⁴ vadanti. Adissamānarūpāhi pana yakkihipetihi, methunassa

1. Vi-Ṭṭha 3. 15 piṭṭhe.

3. Vi 2. 28 piṭṭhe.

2. (Sabba-acchanne sabba-aparicchanne) (Ka)

4. Vajira-Ṭṭi 294 piṭṭhe.

avatthubhūtāya ca tiracchānagatitthiyā anāpatti. **Paṭhamadivasepīti** paṭhamasmiṃ viya sikkhāpade na catuttheyeva divase, atha kho idha paṭhamadivasepīti attho. Iminā idha divasaparicchedo natthīti dasseti. Aṅgesu pana pācittiyavatthukasenāsanam, tattha mātugāmena saha nipajjanam, sūriyatthaṅgamananti tīṇi aṅgānīti ayampi viseso daṭṭhabbo.

Dutiyasahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Dhammadesanāsikkhāpadavaṇṇanā

Chappañcavācāhīti chahi pañcahi vācāhi. Vācāparicchedo panettha katham veditabboti āha “**uttari chappañcavācāhī**”ti-ādi. **Sabbatthāti** sutte, aṭṭhakathāyañca. Sace aṭṭhakatham, dhammapadam, jātakādivatthum vā kathetukāmo hoti, chappadamattameva kathetum vaṭṭati. Pāliya saddhim kathentena ekam padam pālito, pañca aṭṭhakathātoti evam cha padāni anatikkamitvāva kathetabbo. **Purisenāti** manussapurisena. Tenāha “**manussaviggaham gahetvā panā**”ti-ādi.

Tikapācittiyanti mātugāme mātugāmasaṇṇivematika-amātugāmasaṇṇīnam vasena tīṇi pācittiyāni. **Aññassa vā mātugāmassāti** ekassa mātugāmassa desetvā nisinne puna āgatassa aññassa mātugāmassa, evam pana ekāsane nisinnena mātugāmasatassāpi desetum vaṭṭati. “**Viññumanussitthiyā**”ti vacanato aviññitthiyāpi desayato anāpatti. **Iriyāpathaparivattābhāvoti** attano vā mātugāmassa vā iriyāpathaparivattābhāvo. **Kappiyakārakassābhāvoti** viññussa kappiyakārakassābhāvo, dutiyāniyate vuttalakkhaṇassa manussassa abhāvoti vuttam hoti. **Kiriyaṅkiriyanti** ettha uttari chappañcavācāhi dhammadesanā **kiriya**, kappiyakārakassa aggahaṇam **akiriya**ti daṭṭhabbam.

Dhammadesanāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Bhūtārocanasikkhāpadavaṇṇanā

Nippariyāyenāti “paṭhamam jhānam samāpajjin”ti-ādinā¹ ujukameva. **Pariyāyena ārocitanti** “yo te vihāre vasi, so bhikkhu paṭhamam jhānam samāpajji, samāpajjati, samāpanno”ti-ādinā² aññāpadesena bhaṇitaṃ. Parinibbānakāle³, pana antarā vā atikaḍḍhiyamānena upasampannassa bhūtaṃ ārocetum vaṭṭati. Anatikaḍḍhiyamānenāpi⁴ tathārūpe kāraṇe sati ārocetum vaṭṭatiyeva. Teneva aññatarena daharabhikkhunā upavadito aññataro thero “āvuso uparimaggaṭṭhāya vāyāmaṃ mā akāsi, khīṇāsavo tayā upavadito”ti āha. Therena ca “atthi te āvuso imasmim sāsane patiṭṭhā”ti puṭṭho daharabhikkhu “āma bhante sotāpanno ahan”ti avoca. “Kārako ayan”ti ñatvāpi paṭipattiyā amoghahāvadassanena samuttejanāya, sampahaṃsanāya ca ariyā attānaṃ pakāsentiyeva⁵. Tenāha “**tathārūpe kāraṇe sati upasampannassa ārocayato**”ti. Sutapariyattisīlaguṇaṃ pana anupasampannassapi ārocetum vaṭṭati. Kasmā na idha ummattakādayo gahitāti āha “**yasmā panā**”ti-ādi. Ādisaddena khittacittavedanāṭṭānaṃ gahaṇaṃ. **Tasmim satīti** ummattakādibhāve sati. **Idha na gahitāti** imasmim sikkhāpade padabhājanīyaṃ na gahitā. **Acittakanti** paṇṇattijānanacittābhāvena acittakaṃ. “**Kusalābyākatacittēhi dvicittan**”ti idaṃ ukkaṭṭhaparicchadena ariyapuggaleyeva sandhāya vuttaṃ. Na hi paṇṇattim ajānantā jhānalābhino puthujjanā vatthumhi lobhavasena akusalacittanāpi na ārocentīti. Dukkavedanāya vā abhāvato “**dvivedanan**”ti imassa anurūpaṃ katvā evaṃ vuttanti daṭṭhabbaṃ.

Bhūtārocanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Duṭṭhullārocanasikkhāpadavaṇṇanā

Dvinnaṃ āpattikkhandhānanti pārājikasamghādisesasaṅkhātānaṃ dvinnaṃ āpattikkhandhānaṃ. **Āyatim samvaratthāyāti** “evamesa paresu hirottappenāpi

1. Vi 2. 39 piṭṭhe.

2. Vi 2. 44 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 18 piṭṭhe.

4. Sārattha-Ṭi 3. 12 piṭṭhe.

5. Visuddhi 2. 55 piṭṭhe vitthāravatthu passitabbaṃ.

āyatim saṁvaram āpajjissatī”ti āyatim saṁvaratthāya. **Āpattīnañca kulānañca pariyantaṁ katvā vā akatvā vā**ti “ettakā āpattiyo ārocetabbā, ettakesu kulesu ārocetabbā”ti evaṁ āpattīnañca kulānañca pariyantaṁ katvā vā akatvā vā.

Aduṭṭhullāyāti pārājikasaṁghādisesaṁ ṭhapetvā avasesapañcāpattikkhandhasaṁkhātāya aduṭṭhullāya āpattiyā. **Avasese cha āpattikkhandheti** saṁghādisesavajjite sese cha āpattikkhandhe. **Purimapañcasikkhāpadavītikkamasāṁkhātāṁ duṭṭhullanti** pāṇātipātaveramaṇi-ādikassa ādito pañcasikkhāpadassa vītikkamasāṁkhātāṁ duṭṭhullāṁ. **Itaraṁ aduṭṭhullāṁ vā ajjhācāranti** tato aññaṁ vikālabhojanādikapañcakaṁ, sukkavisaṭṭhikāyasaṁsaggaduṭṭhulla-attakāmañceti aduṭṭhullāṁ vā ajjhācāraṁ. **Vatthumattanti** “ayaṁ sukkavisaṭṭhim āpanno, duṭṭhullāṁ, attakāmaṁ, kāyasaṁsaggaṁ āpanno”ti evaṁ vatthumattaṁ vā ārocentassa. **Āpattimattanti** “ayaṁ pārājikaṁ āpanno, saṁghādisesaṁ, thullaccayaṁ, pācittiyaṁ, pāṭidesanīyaṁ, dukkaṭaṁ, dubbhāsitaṁ āpanno”ti evaṁ āpattimattaṁ vā ārocentassa. **Vuttalakkaṇassāti** “pārājikaṁ anajjhāpannassā”ti¹ evaṁ vuttalakkaṇassa. **Savatthukoti** vatthunā saha ghaṭṭito.

Duṭṭhullārocanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Pathavīkhaṇanasikkhāpadavaṇṇanā

Pāsāṇasakkharakathalamarumbavālukādisūti² ettha muṭṭhippamāṇato upari **pāsāṇāti** veditabbā. Muṭṭhippamāṇā **sakkharā. Kathalāti** kapālakhaṇḍāni. **Marumbāti** kaṭasakkharā. **Vālukā** vālikāyeva. **Aññatarassa tatiyabhādhagā hotīti** tatiyo bhāgo hoti. Idaṁ vuttaṁ hoti—yato paṁsum vā mattikaṁ vā āharāpetvā visum visum kate dve koṭṭhāsā paṁsu vā mattikā vā eko pāsāṇādisu aññataro hoti, ayaṁ **missakapathavī** nāmāti. **Ovaṭṭho** nāma devena ovaṭṭho. **Vuttanti** padabhājanīyaṁ³, Sīhaḷaṭṭhakathāyameva vā

1. Kaṁkhā-Ṭṭha 195 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 21 piṭṭhe.

3. Vi 2. 50 piṭṭhe.

vuttaṃ. **Adhikatarapāsāṇādimissā**ti adhikatarapāsāṇādīhi missā, adaḍḍhāpi vuttappamāṇato adhikatarapāsāṇādimissāti adhippāyo. **Vāsaddo** avuttavikappatto, tena ūnakacatumāsovaṭṭhpathaviṃ saṅgaṇhāti.

Suddhapāsāṇādibhedāyāti suddhā pāsāṇā etthāti **suddhapāsāṇā**, sā ādi yassa bhedassa so **suddhapāsāṇādi**. **Ādi**-saddena suddhasakkharādīnaṃ gahaṇaṃ. Suddhapāsāṇādibhedo yassā sā **suddhapāsāṇādibhedā**, tāya suddhapāsāṇādibhedāya, suddhapāsāṇādippakārāyāti attho.

Sayaṃ khaṇatīti ettha yo antamaso pādaṅguṭṭhakenapi khaṇati, udakampi chaḍḍento bhindati, pādaṅguṭṭhakenapi vilikhati, pattampi pacanto dahati, so sabbo khaṇatiyevāti veditabbo. Tenāha

“**khaṇanabhedanavilekhanapacanādīhi vikopetī**”ti. Pattam¹ pacantena hi pubbe pakkaṭṭhāneyeva pacitabbo. Adaḍḍhāya pathaviyā aggim ṭhapetum na vaṭṭati. Pattapacanakapālassa pana upari aggim ṭhapetum vaṭṭati. Dārūnaṃ upari ṭhapeti, so aggi tāni dahanto gantvā pathaviṃ dahati, na vaṭṭati.

Itṭhakapāsāṇādīsupi² eseva nayo. Tatrāpi hi itṭhakādīnaṃyeva upari ṭhapetum vaṭṭati. Kasmā? Tesam anupādānattā. Na hi tāni aggissa upādānasankhaṃ gacchati. Sukkhakhāṇurukkhādīsupi aggim dātum na vaṭṭati. Sace pana “pathaviṃ apattameva nibbāpetvā gamissāmi”ti deti, vaṭṭati. Pacchā nibbāpetum na sakkoti, avisayattā anāpatti. **Vuttanayenevāti** “khaṇanabhedanavilekhanapacanādīhi”ti² vutteneva nayena. **Niyametvāti** sanniṭṭhānaṃ katvā. **Itaroti** āṇāpako.

“Pokkharaṇim khaṇā”ti³ vadati, vaṭṭati. Khatāyeva pokkharaṇī nāma hoti, tasmā ayaṃ kappiyavohāro. Esa nayo “vāpim, taḷākam, āvāṭam khaṇā”ti-ādīsupi. “Imam okāsam khaṇa, imasmiṃ okāse pokkharaṇam khaṇā”ti pana vattum na vaṭṭati. “Kandaṃ khaṇa, mūlaṃ khaṇā”ti aniyametvā vattum vaṭṭati. “Imam valliṃ khaṇa, imasmiṃ okāse kandaṃ vā mūlaṃ vā khaṇā”ti vattum na vaṭṭati. Tenāha “**okāsam aniyametvā -pa-bhaṇantassā**”ti. Ātapena sukkhakaddamo ca phalati, tatra yo heṭṭhā pathaviyā asambaddho, tameva apanetum vaṭṭati. Esa nayo

1. Vi-Ṭṭha 3. 23 piṭṭhe.

2. Itṭhakakapālādīsupi (Ka)

3. Vi-Ṭṭha 3. 21 piṭṭhe.

gokaṇṭakepi. Tenāha “**ātapena -pa- asambaddhan**”ti. Tattha **gokaṇṭako**¹ nāma gāvīnaṃ khuracchinnakaddamo vuccati. Sace pana heṭṭhimatalena bhūmisambandho, vikopetuṃ na vaṭṭati. **Bhijjivā patitanaditaṭanti** bhijjivā nadisāmantā patitaṃ omakacātumāsāṃ ovaṭṭhaṃ naditaṃ. Sace pana bhijjivā udayeva patati, deve atirekacātumāsāṃ ovaṭṭhepi udayeva udakassa patitattā vaṭṭati. **Mahantampi naṅgalacchinnamattikāpiṇḍanti** mahantampi kasitaṭṭhāne heṭṭhā pathaviyā asambaddhaṃ naṅgalacchinnamattikāpiṇḍaṃ. **Evamādisaddena** kūṭāsiṇcanayoggatanukakaddamādīnaṃ gahaṇaṃ.

Asañcicarukkhādipavaṭṭanena bhindantassāti pāsānarukkhādīni vā pavaṭṭentassa, kattaradaṇḍena vā āhacca āhacca gacchantassa pathavī bhijjati, sā “tena bhindissāmī”ti evaṃ sañcicca abhinnattā **asañcicca bhinnā** nāma hoti, iti asañcicca rukkhādippavaṭṭanena bhindantassa anāpatti.

Asatiyā pādaṅguṭṭhakādīhi vilikhantassāti yo aññavihito kenaci saddhim kiñci kathento pādaṅguṭṭhakena vā kattarayattīhiyā vā pathaviṃ vilikhanto tiṭṭhati, tassa evaṃ asatiyā pādaṅguṭṭhakādīhi vilikhantassa anāpatti.

Pathavīkhaṇanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Musāvādavaggo paṭhamo.

2. Bhūtagāmaṇḍavagga

1. Bhūtagāmasikkhāpadavaṇṇanā

“**Bhavanti**”ti² iminā viruḷhamūle nīlabhāvaṃ āpajjitvā vaḍḍhamānake taruṇagacche dasseti. “**Ahesun**”ti iminā pana vaḍḍhitvā ṭhite mahante rukkhagacchādike dasseti. Tenāha “**jāyanti**”ti-ādi. Ettha ca “bhavanti”ti imassa vivaraṇaṃ “**jāyanti vaḍḍhanti**”ti, “ahesun”ti imassa “**jātā vaḍḍhitā**”ti. **Gāmoti** samūho. **Patitṭhitaharitatīnarukkhādīnanti** bhūmiyaṃ patitṭhitassa haritatīnaṃ ceva haritarukkhādīnaṃ. **Ādi**-saddena osadhigacchalatādayo veditabbā. Nimittatthe ca bhummaṃ. Yo attho sampajjati, tamāha “**bhūtagāmapātabyatāyā**”ti-ādīnā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 22 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭṭi 3. 19 piṭṭhe.

Nanu ca rukkhādayo cittarahitatāya na jīvā, cittarahitatā ca paripphandābhāvato, chinnepi viruhanato, visadisajātikabhāvato, catuyoniyam apariyāpannato ca veditabbā, vuḍḍhi pana pavālasilālavanaṇampi vijjatīti na tesam jīvabhāve kāraṇam, visayaggahaṇaṇca nesaṃ parikappanāmatam supanam viya ciñcādīnam, tathā dohaḷādayo, atha kasmā bhūtagāmassa pātabyatāya pācittiyam icchitanti? Samaṇa-asāruppato, tannissitasattānurakkhaṇato ca. Tenevāha “jīvasaṇṇino hi moghapurisā manussā rukkhasmin”ti-ādi¹. **Sāsapabījakasevālampīti** sāsapabījakasaṅkhātāṃ sevālampi, sāsapasevālaṃ, bījakasevālampīti attho. Tattha **sāsapasevālo** nāma sāsapamatto khuddakasevālo. **Bījakasevālo** nāma upari khuddakapatto heṭṭhā khuddakamūlo sevālo.

Mūlabījakhandhabījaphaḷubīja-aggabījabījabījānanti ettha mūlameva bījaṃ **mūlabījaṃ**. Evaṃ sesesupi. Tattha **mūlabījaṃ** haliddi-ādikaṃ. **Khandhabījaṃ** assatthādikaṃ. **Phaḷubījaṃ** ucchu-ādikaṃ. **Aggabījaṃ** hiriverādikaṃ. **Bījabījaṃ** pubbaṇṇādikaṃ. **Bhājanagatanti** sarāvādibhājanagatāṃ. Nikkhantaṃ mūlamattaṃ etasmāti **nikkhantaṃ mūlamattaṃ**. **Mattasaddena** cettha paṇṇassa nikkhamanaṃ paṭikkhipati. Esa nayo **nikkhanta-aṅkuramattanti** etthāpi. Sace pana mūlaṇca paṇṇaṇca niggataṃ, bhūtagāmasaṅkham gacchati. **Vidatthimattā pattavaṭṭi niggaḇchatīti** vidatthimattā anīlavaṇṇā pattavaṭṭi nikkhamati. Tenāha “**anikkhante**”ti-ādi. **Harito pa hotīti** nīlavaṇṇo na hoti. Muggādīnaṃ pana paṇṇesu utṭhitesu, vihi-ādīnaṃ vā aṅkure harite bhūtagāmasaṅgahaṃ gacchanti. Esa nayo ambaṭṭhi-ādīsu.

Bhūtagāmabījagāmeti ettha bhūtagāmato viyojitaṃ viruhanasamatthameva mūlabījādikaṃ bījagāmo nāmāti veditabbaṃ. **Ubhayatthāti** bhūtagāmabījagāmesu. **Atathāsaṇṇissāti** abhūtagāmābījagāmasaṇṇissa. Ko pana vādo abhūtagāmābījagāmesu abhūtagāmābījagāmasaṇṇissa. **Asaṇṇiccāti**² pāsāṇarukkhādīni vā pavaṭṭentassa, sākhaṃ vā kaḍḍhantassa, kattaradaṇḍena vā bhūmim paharivā gacchantassa tiṇāni kuppanti. Tāni tena “vikopessāmī”ti evaṃ saṇṇicca avikopitattā **asaṇṇicca vikopitāni** nāma honti. Iti asaṇṇicca vikopentassa anāpatti.

1. Vi 2. 51 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 33 piṭṭhe.

Asatiyāti aññavihito kenaci saddhim kiñci kathento pādaṅguṭṭhakena vā hatthena vā tiṇaṃ vā lataṃ vā vikopento tiṭṭhati, evaṃ asatiyā vikopentassa anāpatti.

Ajānitvāti ettha abbhantare “bījagāmo”ti vā “bhūtagāmo”ti vā na jānāti, “vikopemī”ti pana jānāti. Evaṃ tiṇe vā palālapuñje vā khaṇittim vā kudālaṃ vā saṅgopanatthāya ṭhapeti, ḍayhamānahattho vā aggim pātehi. Tatra ce tiṇāni chijjanti vā ḍayhanti vā, evaṃ ajānitvā vikopentassa anāpatti.

Yena kenaci aggināti kaṭṭhaggigomayaggi-ādīsu yena kenaci agginā, antamaso lohakhaṇḍanapi ādittena. **“Kappiyan”ti vatvāvā**ti yāya kāyaci bhāsāya “kappiyan”ti vatvāva. **Eva**-saddena paṭhamam agginā phusitvā pacchā “kappiyan”ti vattum na vaṭṭatī”ti dasseti. “Paṭhamam aggim nikkhipitvā taṃ anuddharitvāva ‘kappiyan’ti vutte pana vaṭṭatī”ti¹ vadanti. Esa nayo sesesupi. **Tathevā**ti “kappiyan”ti vatvāva.

Assamahimsasūkaramigagorūpānaṃ pana khurā atikhiṇā, tasmā tehi na kātabbāṃ, katampi akataṃ hotīti āha **“ṭhapetvā gomahimsādīnaṃ khure”**ti. Hatthinakhā pana khurā na honti, tasmā tehi vaṭṭati. **Tiracchānānanti** sīhabyagghadīpimakkaṭānaṃ, sakuntānañca. Tesāṃ hi nakhā tikhiṇā honti, tasmā tehi kātabbāṃ. **“Antamaso chinditvā āhaṇepi”**ti iminā yehi kātum vaṭṭati, tehi tatthajātakehi kātabbanti ettha vattabbameva natthīti dasseti.

“Satthe vuttanayenevā”ti iminā chedaṃ vā vedhaṃ vā dassentena “kappiyanti vatvāvā”ti vuttamatidisati. Ettha ca kiñcāpi “kappiyanti vatvāva kātabban”ti-ādinā kappiyaṃ karontena kattabbākārameva dassitaṃ, tathāpi bhikkhunā “kappiyaṃ karohī”ti vuttheyeva anupasampannena “kappiyan”ti vatvā aggiparijitādi kātabbanti gahetabbāṃ. Avacanaṃ pana “punapi kappiyaṃ karohīti kāretvāva paribhuñjitabban”ti paṭhamameva vuttattā.

Ekasmim -pa- kappiye kate sabbaṃ kataṃ hotīti ekaṃyeva “kappiyaṃ karomī”ti adhippāyenapi kappiye kate ekābaddhattā sabbaṃ

1. Sārattha-Ṭī 3. 22 piṭṭhe.

katam hoti. **Dārukaṃ vijjhatīti** jānitvā vā ajānitvā vā vijjhati vā vijjhāpeti vā, vaṭṭatiyeva. **Bhattasitthe vijjhatīti** etthāpi eseva nayo. **Tam vijjhati, na vaṭṭatīti** valli-ādīnaṃ bhājanagatikattāti adhippāyo. **Bhindāpetvā kappiyaṃ kāretabbanti** bījato muttassa kaṭṭhassa bhājanagatikattā vuttam. **Abījanti** aṅkurajananasamatthavījarahitataruṇambaphalādi. Tenāha “**yaṃ pana phalaṃ taruṇaṃ hoti, abījan**”ti. Nibbattabījaṃ nāma bījaṃ nibbattetvā visum katvā paribhuñjitum sakkuṇeyyaṃ ambapanasādiphalaṃ. Tenāha “**bījaṃ apantvā paribhuñjitabban**”ti. Tattha kappiyakaraṇakiccaṃ natthi, sayameva kappiyānīti adhippāyo.

Bhūtagāmasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Aññavādakasikkhāpadavaṇṇanā

Yamatthanti “tvaṃ kira dukkaṭāpattiṃ āpanno”ti-ādikaṃ yaṃ kiñci attham. **Tato aññanti** pucchitatthato aññamattam. **Aññenaññam paṭiccarāṇassāti** vinayadharena yaṃ vacanaṃ dosapucchanaṭṭham vuttam, tato aññena vacanena paṭicchādanassa. Paṭicchādanatthopi hi **carasaddo** hoti anekatthattā dhātūnaṃ. **Vuttanti** pāḷiyaṃ¹ vuttam.

Sāvasesaṃ āpattiṃ āpannoti ettha ṭhapetvā pārājikaṃ sesā sāvasesāpatti nāma, tam āpanno. **Anuyuñjijyamānoti** “kiṃ āvuso itthannāmaṃ āpattiṃ āpannosī”ti pucchijyamāno. **Aññena vacanenāti** “ko āpanno? Kiṃ āpanno? Kismiṃ āpanno? Kathaṃ āpanno? Kaṃ bhaṇatha? Kiṃ bhaṇathā?”ti aññena vacanena. **Aññanti** “kiṃ tvaṃ itthannāmaṃ āpattiṃ āpannosī?”ti-ādikaṃ anuyuñjakavacanam². **Tathā tathā vikkhipatīti** tena tena pakārena vikkhipati. Kiṃ vuttam hoti? So³ kiñci vītikkamaṃ disvā “āvuso āpattiṃ āpannosī”ti saṃghamajjhe āpattiyā anuyuñjijyamāno “ko āpanno”ti vadati. Tato “tvaṃ”ti vutte “ahaṃ kiṃ āpanno”ti vadati. Atha “pācittiyaṃ vā dukkaṭaṃ vā”ti vutte “ahaṃ kismiṃ

1. Vi 2. 55 piṭṭhe.

2. Anuyuñjitavacanam (Ka)

3. Vi-Ṭṭha 3. 34 piṭṭhe.

āpanno”ti vadati. Tato “amukasmim nāma vatthusmin”ti vutte “aham katham āpanno, kim karonto āpannomhī”ti pucchati. Atha “idam nāma karonto āpanno”ti vutte “kam bhaṇathā”ti vadati. Tato “tam bhaṇāmā”ti vutte “kim bhaṇathā”ti evamanekehi pakārehi vikkhipatīti vuttam hoti.

Yo pana bhikkhu sāvasesam āpattim āpanno, tam na kathetukāmo tuṇhībhāvena vihesetīti sambandho. **Vihesetīti** ciranisajjācirabhāsanehi piṭṭhi-āgilāyanatālusosādivasena saṁgham viheseti, parissamam tesam karotīti attho. **Parissamo** hi vihesā nāma. **Aññavādakakammanti** aññavādakassa bhikkhuno aññavādakāropanattham kātabbam ñattidutiyakammaṁ. **Vihesakakammanti** etthāpi ese va nayo. **Tasmim saṁghenakateti** tasmim aññavādakakamme ca vihesakakamme ca saṁghena ñattidutiyakammavācāya kate. **Tathā karontānanti** tam pakāram karontānam, aññavādakañca vihesakañca karontānanti attho.

“Vihesaketi ayamettha anupaññattī”ti avacanañcettha “āpattikarā ca hoti aññavādakasikkhāpadādīsu viyā”ti¹ vuttattāyeva paññāyatīti katvā. Esa nayo upari sikkhāpadesu. **Dhammakamme tikapācittiyanti** dhammakamme dhammakammasaññivematika-adhammakammasaññīnam vasena tīpi pācittiyāni. **Adhammakamme tikadukkaṭanti** etthāpi ese va nayo. **Anāropiteti** kammavācāya anāropite, appatiṭṭhāpiteti attho. **Gelaññenāti** yena kathetum na sakkoti, mukhe tādisena byādhinā. **Samghassa bhaṇḍanādīni bhavissantīti** saṁghamajjhe kathite tappaccayā samghassa bhaṇḍanam vā kalaho vā viggaho vā vivādo vā samghabhedo vā samgharāji vā bhavissantīti iminā vā adhippāyena na kathentassa. Ettha ca **adhammenāti** abhūtena vatthunā.

“Samuṭṭhānādīni adinnādānasadisāni”ti avisesam atidisitvā visesam dassetum “idam panā”ti-ādi vuttam. **Siyā kiriyaṁ** aññenaññam paṭicarantassa. **Siyā akiriyaṁ** tuṇhībhāvena vihesentassa.

Aññavādakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Ujjhāpanakasikkhāpadavaṇṇanā

Yena vacanenāti “chandāya itthannāmo idaṃ nāma karotī”ti-ādikena yena vacanena. Tenāha **“chandāyā”**ti-ādi. Tattha **chandāyāti** chandena pakkhapātena. “Akkharāya vāceti”ti-ādīsu¹ viya līṅgavipallāso esa. **Idaṃ nāma karotī**ti attano sandiṭṭhasambhattānaṃ paṇītaṃ senāsanāṃ vā paññāpeti, bhaddādikāṃ vāti adhippāyo. **Senāsanapaññāpakādhedanti** ettha ādisaddena bhadduddesakayāgubhājakaphalabhājakādīnaṃ gahaṇaṃ. Anekathattā dhātūnaṃ **jhe**-saddo oloka natthopi hotīti āha **“avaññāya olokāpentī”**ti. Cintanattthoyeva vā gahetabboti āha **“lāmakato vā cintāpentī”**ti. **Tatheva vadantāti** “chandāya itthannāmo idaṃ nāma karotī”ti-ādīni vadantā. **Vuttanti** pāḷiyam² vuttaṃ. **“Khiyyanake”**ti ayamettha anupaññatti.

Asammatassāti saṅghena kammavācāya asammatassa. Kevalaṃ “taveso bhāro”ti saṅghena āropitabhārassa, bhikkhūnaṃ vā phāsuvihāratthāya sayameva bhāraṃ vahantassa, yatra vā dve tayo bhikkhū viharanti, tatra tādisaṃ kammaṃ karontassāti adhippāyo. **Yassa kassacīti** upasampannassa vā anupasampannassa vā yassa kassaci. **Anupasampannassa pana sammatassa vā asammatassa vāti** ettha³ pana kiñcāpi anupasampannassa terasa sammutiyo dātum na vaṭṭati, tathāpi yo upasampannakāle laddhasammutiko pacchā anupasampannabhāve ṭhito, taṃ sandhāya “sammata vā”ti vuttaṃ. Yassa pana byattassa sāmaṇerassa kevalaṃ saṅghena vā sammatenā vā bhikkhunā “tvaṃ idaṃ kammaṃ karohī”ti bhāro kato, taṃ sandhāya “asammata vā”ti vuttaṃ. Yasmā ujjhāpanaṅca khiyyanaṅca musāvādasena pavattaṃ, tasmā ādikammikassa imināva anāpatti, musāvādena pana āpattiye vāti gahetabbaṃ.

Ujjhāpanakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 2. 26 piṭṭhe.

2. Vi 2. 57 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 37 piṭṭhe.

4. Paṭhamasenāsanāsikkhāpadavaṇṇanā

Mañcaṃ vāti masārako, bundikābaddho, kuḷīrapādako, āhaccapādakoti imesu catūsu yaṃ kañci mañcaṃ vā. **Pīṭhaṃ vā**ti etthāpi eseṇa nayo. **Bhisim vā**ti uṇṇabhisi, coḷabhisi, vākabhisi, tiṇabhisi, paṇṇabhisiṭi imāsu pañcasu bhisīsu yaṃ kañci bhisim vā. Tenāha “**mañcādīsū**”ti-ādi. Tattha

“**mañcasaṅkhepenā**”ti iminā pīṭhasaṅkhepaṃ paṭikkhipati.

Kappiyacammenāti migājelaḥakammena. Ettha pana migacamme Eṇimigo, Vātamigo, Pasadamigo, Kuruṅgamigo, Migamātuko, Rohitamigoti etesaṃyeva cammāni vaṭṭanti, aññesaṃ pana—

Makkaṭo kālasīho ca, sarabho kadalīmigo.

Ye ca vālamigā keci, tesāṃ cammāni na vaṭṭatīti¹.

Tattha **vālamigā**ti sīhabyaggha-acchataracchā. Na kevalaṇca eteyeṇa, yesāṃ pana cammāni vaṭṭatīti vuttam, te ṭhapetvā avasesā antamaso gomahimsasasabīlārādayopi sabbe imasmim atthe “**vālamigā**”tveva veditabbā. Etesāṃ hi sabbesaṃ cammāni na vaṭṭatīti. **Tālīsapattanti** suddham tamālapattam, aññena missāṃ pana vaṭṭatīti. Tiṇavākacoḷesu akappiyaṃ nāma natthi. Kiṃ panettha vibbohane viya nisīdituṇca nipajjituṇca na vaṭṭatīti āha “**tatthā**”ti-ādi. Na kevalaṇcedamevāti āha “**pamāṇaparicchedopi cettha natthi**”ti, “**ettakameva kātabban**”ti bhisiyā pamāṇaniyamopi natthīti attho. Mañcabhisipīṭhabhisibhūmattharaṇabhisicaṅkamanabhisipādapuñchanabhisīti i etāsaṃ pana anurūpato sallakkhetvā attano rucivasena pamāṇaṃ kātabbam. **Anto saṃvelltivā baddhanti** yathā vemajjham saṃkhittam hoti, evaṃ majjhe suṭṭhu veṭhetvā baddham.

Ye aṭṭha māsāti sambandho. “**Avassikasaṅketā**”ti etasseva vivaraṇaṃ “**vassānamāsāti evaṃ apaññātā**”ti, appatitā appasiddhāti attho. “**Asaññitā**”tipi pāṭho, tattha aviññātāti attho. **Aṭṭha māsāti** cattāro hemantikā, cattāro gimhikā māsāti aṭṭha māsā. **Ovassakamaṇḍapeti** sākhāmaṇḍapapadaramaṇḍapānaṃ yattha katthaci ovassake maṇḍape. **Yatthāti** yesu janapadesu. **Sabbatthāti** sabbesu

1. Vi-Ṭṭha 3. 371 piṭṭhepi.

janapadesu. **Kākādīnaṃ nibaddhavāsarukkhamūleti** yattha dhuvanivāsena kākā vā kulālā vā aññe vā sakuntā kulāvake katvā vasanti, tādissassa kākādīnaṃ nibaddhavāsassa yassa kassaci rukkhassa heṭṭhā. Yattha pana gocarappasutā sakuntā vissamitvā gacchanti, tassa rukkhassa mūle nikkhipitum vaṭṭati. **“Kadācipi”**ti iminā na kevalaṃ vassikasaṅketeyevāti dasseti. **Yatthāti** yasmiṃ padese. **Yadāti** yasmiṃ kāle.

Soti yassatthāya santhato, so. **Pakatisanthateti** pakatiyāva santhate, yaṃ nevattanā santhataṃ, na parena santharāpitaṃ, tasminti vuttaṃ hoti. **Lajjī hotīti** lajjanasīlo hoti, parikkhāravināsane bhītoti attho. Tenāha **“attano palibodhaṃ viya maññatī”**ti, iminā alajjīṃ āpucchitvā gantum na vaṭṭatīti dasseti. **Nirapekkhoti** “āgantvā uddharissāmī”ti apekkhārāhito, iminā sāpekkho ce gacchati, anāpattīti dasseti. Teneva hi anāpattivāre “otāpento gacchatī”ti¹ vuttaṃ. **Aññattha gacchantoti** taṃ maggaṃ atikkamitvā aññattha gacchanto. Leḍḍupātūpacārato bahi ʾhitattā **“pāduddhārena kāretabbo”**ti vuttaṃ, aññattha gacchantassa paṭhamapāduddhāre dukkaṭaṃ, dutiyapāduddhāre pācittiyanti attho.

Tikapācittiyaṃ saṃghike saṃghikasaññivematikapuggalikasaññīnaṃ vasena. Imināva nayena **tikadukkaṭampi** veditabbaṃ. **Cimilikādīnaṃ** attho dutiyasikkhāpade dassitova. **Pādapuñchanī**² nāma rajjukehi vā pilotikāhi vā pādapuñchanatthaṃ katā. **Phalakapīṭhaṃ** nāma phalakamayaṃ pīṭhaṃ. Na kevalaṃ cimilikādīniyeva ajjhokāse ʾhapetvā gacchantassa dukkaṭanti āha **“yaṃ vā panā”**ti-ādi. Yaṃ kiñci dārubaṇḍaṃ, yaṃ kiñci mattikābhaṇḍanti sambandho. **“Antamaso pattādhārakampī”**ti iminā tālavaṇṭabījanipattapānīya-uḷuṅkapānīyasaṅkhādīsu vattabbameva natthīti dasseti.

Araññe³ paṇṇakuṭīsuvasantānaṃ sīlasampadāya pasannacittā manussā mañcapīṭhādīni denti “saṃghikaparibhogena paribhuñjathā”ti, tattha kim kātābanti āha **“āraññakena panā”**ti-ādi. Tattha **asati anovassaketi** pabbhārādi-anovassakaṭṭhāne asati. Idañca lakkhaṇavacanāṃ.

1. Vi 2. 60 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 41 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 38 piṭṭhe.

“sabhāgānaṃ abhāve”ti ca icchitabbattā. Ārañṇakena hi bhikkhunā tattha vasitvā aññattha gacchantena sāmāntavīhāre bhikkhūnaṃ pesetvā gantabbaṃ. Sabhāgānaṃ abhāve anovassake nikkhipitvā gantabbaṃ. Anovassake asati rukkhe laggetvā gantabbaṃ.

Na kevalaṃ idaṃyeva katvā gantum vaṭṭatīti āha “**yathā vā**”ti-ādi. **Yathā vā upacikāhi na khajjatīti** yathā ṭhapite upacikāhi senāsanaṃ na khajjati, evaṃ tathā pāsāṇānaṃ upari ṭhapaṇaṃ katvāti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti—catūsu¹ pāsāṇesu mañcaṃ ṭhapetvā mañce avasesamañcapīṭhāni² āropetvā upari bhiṣi-ādikaṃ rāsiṃ katvā dārubhaṇḍaṃ mattikābhaṇḍaṃ paṭisāmetvā gamikavattaṃ pūretvā gantabbanti.

Abbhokāsikenāpi “ahaṃ ukkaṭṭha-abbhokāsiko”ti cīvarakuṭimpi akatvā asamaye ajjhokāse paññāpetvā nisīditum vā nipajjitum vā na vaṭṭatīti dassento āha “**abbhokāsikenā**”ti-ādi. Sace pana catugguṇenapi cīvarena katakuṭi atementaṃ rakkhitum neva sakkoti, sattāhavaddalikādīni bhavanti, bhikkhuno kāyānugatikattā vaṭṭati. Rukkhamūlikassāpi eseṇa nayo.

Yasmiṃ viśāsaggāho ruhati, tassa santakaṃ attano puggalikamiva hotīti āha “**viśāsikapuggalike**”ti. Yasmiṃ pana viśāso na rūhati, tassa santake dukkaṭameva. **Amanussoti** yakkho vā peto vā. **Palibuddhaṃ hotīti** upaddutaṃ hoti.

Paṭhamasenāsanāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Dutiyasenāsanāsikkhāpadavaṇṇanā

Yaṃ kiñci cammanti kappiyākappiyaṃ yaṃ kiñci cammaṃ. Nanu “na bhikkhave mahācammāni dhāretabbāni sīhacammaṃ byagghacammaṃ dīpicammaṃ, yo dhāreyya, āpatti dukkaṭassā”ti³ khandhake sīhacammādīnaṃ paṭikkhepo katoti āha “**sīhacammādīnañhi**”ti-ādi. **Pariharaṇeyeva paṭikkhepoti** attano

1. Vi-Ṭṭha 3. 43 piṭṭhe.

2. Avasesamañcapīṭhādīni (Ka)

3. Vi 3. 281 piṭṭhe.

santakaṃ katvā taṃ taṃ vihāraṃ haritvā mañcapīṭhādīsu attaritvā paribhogeyeva paṭikkhepo, senāsanasantakaṃ katvā bhūmattharaṇavasena pana paribhoge nevatthi doso. Tenāha “**senāsanaparibhoge pana akappiyacammaṃ nāma natthī**”ti. Pāvārenti sañchādentī sarīraṃ etenāti **pāvāro**. **Kojavoti** uddalomi-ekantalomi-ādikojavattharaṇaṃ. **Sesanti** bhisi nisīdanaṃ tiṇasanthāro paṇṇasanthāroti avasiṭṭhaṃ senāsaṇaṃ. Tattha **bhisīti** mañcakabhisi vā pīṭhakabhisi vā. **Nisīdananti** sadasaṃ veditabbaṃ. **Tiṇasanthāroti** yesaṃ kesañci tiṇānaṃ santhāro. Esa nayo **paṇṇasanthāre**. Ettha ca **bhisi** heṭṭhā vuttattā pākāṭā. **Nisīdanaṃ** nisīdanasikkhāpadeneva¹ pākāṭaṃ. **Tiṇasanthārapaṇṇasanthārāni** pana lokapasiddhāniyeva. Tenevāha “**pākāṭadhevā**”ti.

Neva uddhareyya, na uddharāpeyyāti attanā vā uddharitvā patirūpe ṭhāne na ṭhapeyya, parena vā tathā na kāreyya. Tenāha “**yathā ṭhapitan**”ti-ādi. Taṃ ṭhapentena² ca “catūsu pāsāṇesu”ti-ādinā pubbe vuttanayeneva antogehe anovassake nikkhipitabbaṃ. Sace pana senāsaṇaṃ ovassati, chadanatthañca tiṇaṃ vā iṭṭhakā vā ānītā honti. Sace ussahati, chādetabbaṃ. No ce sakkoti, yo okāso anovassako, tatha nikkhipitabbaṃ. Sace sabbampi ovassati, ussahantena antogāme upāsakānaṃ ghare ṭhapetabbaṃ. Sace tepi “saṃghikaṃ nāma bhante bhāriyaṃ, aggidāhādīnaṃ bhāyāmā”ti na sampañcchanti, ajjhokāse pāsāṇānaṃ upari mañcaṃ ṭhapetvā sesaṃ pubbe vuttanayeneva nikkhipitvā tiṇehi ca paṇṇehi ca paṭicchādetabbaṃ. Yaṃ hi tattha aṅgamattampi avasissati, taṃ aññesaṃ tattha āgatānaṃ bhikkhūnaṃ upakāraṃ bhavissatīti. **Upacāranti** sabbapacchimasaṇasānato dve leḍḍupātā.

Ayameṭtha āpucchitabbānapucchitabbavinicchayo³—yā tāva bhūmiyaṃ dīghasālā vā paṇṇasālā vā hoti, yaṃ vā rukkhathambhesu katagehaṃ upacikānaṃ utṭhānatṭhānaṃ hoti, tato pakkamantena āpucchitvāva pakkamitabbaṃ. Tasmim hi katipayāni divasāni ajaggiyamāne vammikāva santiṭṭhanti. Yaṃ pana pāsāṇapiṭṭhiyaṃ vā pāsāṇatthambhesu vā katasenāsaṇaṃ siluccayaleṇaṃ vā sudhālittasaṇasānaṃ vā, yattha upacikāsaṅkā natthi,

1. Vi 2. 221 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 43 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 44 piṭṭhe.

tato pakkapantassa āpucchitvāpi anāpucchitvāpi gantum vaṭṭati. Tenāha “**yattha panā**”ti-ādi. Sace tādisepi senāsane ekena passena upacikā ārohani, āpucchitvāva gantabbaṃ. **Āpucchanam pana vattanti** āpucchanam gamikavattam. Idañca itikattabbatādassanattham vuttam, na pana vattabhedadukkaṭanti¹ dassanattham. Keci pana “dukkaṭanti dassanatthan”ti vadanti, tam na yujjati **vattakkhandhakatṭhakathāya** “yam pāsānapipṭhiyam vā pāsānatthambhesu vā katasenāsanam, yattha upacikā nārohani, tam anāpucchantassāpi anāpatti”ti² vuttattā. Āpucchantena pana bhikkhumhi³ sati bhikkhu āpucchitabbo, tasmim asati sāmaṇero, tasmim asati ārāmiko, tasmimpi asati yena vihāro kārāpito, so vihārasāmiko, tassa vā kule yo koci āpucchitabbo.

“**Upacāre**”ti etasseva vivaraṇam “**bahi āsanne**”ti, vihārassa bahi āsannaṭṭhāneti attho. **Upaṭṭhānasālāya vāti** bhojanasālāyam vā. **Dukkaṭamevāti** vuttappakāram hi dasavidham seyyam antogabbhādimhi guttaṭṭhāne paññapetvā gacchantassa yasmā seyyāpi senāsanampi upacikāhi palujjati, vammikarāsiyeva hoti, tasmā pācittiyam vuttam. Bahi pana upaṭṭhānasālādīsu paññapetvā gacchantassa seyyāmattameva nasseyya ṭhānassa aguttatāya, na senāsanam, tasmā ettha dukkaṭam vuttam. Mañcapīṭham pana yasmā na sakkā sahasā upacikāhi khāyitum, tasmā tam vihārepi santharitvā gacchantassa dukkaṭam vuttam. Vihārūpacāre pana tam vihārācārikam āhiṇḍantā disvāva paṭisāmenti.

Uddharanāni katvāti⁴ ettha uddharitvā gacchantena mañcapīṭhakavānam sabbam⁵ apanetvā samharitvā cīvaravaṃse laggetvā gantabbaṃ. Pacchā āgantvā vasanakabhikkhunāpi puna mañcapīṭham vā paññapetvā sayitvā gacchantena tatheva kātabbaṃ. Antokuṭṭato seyyam bahikuṭṭe paññapetvā vasantena gamanakāle puna gahitaṭṭhāneyeva paṭisāmetabbaṃ. Uparipāsādato oropetvā heṭṭhāpāsāde vasantassāpi eseva nayo. Rattiṭṭhānadivāṭṭhānesu mañcapīṭham paññapetvāpi gamanakāle puna gahitaṭṭhāneyeva ṭhapetabbaṃ. Uddharāpetvā gamanepi eseva nayo. Āpucchitvā gacchantena

1. Sārattha-Ṭī 3. 30 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭītha 3. 43 piṭṭhe.

5. Mañcapīṭhakādisabbam (Ka), Sārattha-Ṭī 3. 29 piṭṭhe passitabbaṃ.

2. Vi-Ṭītha 4. 118 piṭṭhe.

4. Vi-Ṭītha 3. 44 piṭṭhe.

pana “bhikkhumhi sati bhikkhu āpucchitabbo”ti-ādina¹ heṭṭhā vuttanayeneva āpucchitvā gantabbaṃ.

Dutiyasenāsanāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Anupakhajjasikkhāpadavaṇṇanā

“Jāna”ti vutte “anuṭṭhāpanīyo ayaṇ’ti jānanto”ti ayaṃ viseso kuto labbhatīti āha **“tenevassā”**ti-ādi. Nanu padabhājanepi vuḍḍhabhāvādi jānana meva vuttaṃ, na tu anuṭṭhāpanīyabhāvanti anuyogaṃ sandhāyāha **“vuḍḍho hī”**ti-ādi. **Bahūpakāratanti** “bhaṇḍāgārikattādibahu-upakārabhāvaṃ. Na kevalaṃ idamevāti āha **“guṇavisitṭhatañcā”**ti-ādi, tena bahūpakārattepi guṇavisitṭhattābhāve, guṇavisitṭhattepi bahūpakārattābhāve dātum na vaṭṭatīti dasseti. “Bhaṇḍāgārikassa bahūpakāraṃ, dhammakathikādināṃ guṇavisitṭhatañca sallakkhetvā”ti² keci.

Dhuvavāsathāyāti niccavāsathāya. **Sammannitvāti** apalokaṇena kammaṇa sammannitvā. Kāmañcetha gilānassāpi saṃghoyeva anucchavikaṃ senāsaṇaṃ deti, gilāno pana apaloketvā saṃghena adinnasenāsanopi na piḷetabbo anukampitabboti dassetum visum vutto.

Samantādiyaḍḍho hatthoti majjhe paññattaṃ mañcapīṭhaṃ sandhāya vuttaṃ. Eka passena ce pahonakadisā dissati, tato gahetabbaṃ.

Pādadhovanapāsāṇatoti dvāre nikkhattapādadhovanapāsāṇato. **Nisīdantassa vā nipajjantassa vā pācittiyanti** ettha nisīdanamattena, nipajjanamatteneva vā pācittiyaṃ. **Punappunaṃ karontassāti** uṭṭhāyuṭṭhāya nisīdato vā nipajjato vā.

Saṃghike saṃghikasaññivematikapuggalikasaññīnaṃ vasena **tikapācittiyaṃ** veditabbaṃ. **Tikadukkaṭaṃ** pana puggalike saṃghikasaññivematika-aññapuggalikasaññīnaṃ vasena. **Vihārassa upacāreti** tassa bahi āsannappadese.

Anupakhajjasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 43 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭṭi 3. 30 piṭṭhe.

7. Nikkaḍḍhanasikkhāpadavaṇṇanā

Anekakoṭṭhakānīti anekadvārakoṭṭhakānī. “Nikkhamā”ti vacanaṃ sutvā attano ruciyā ce nikkhamati, anāpatti”ti¹ vadanti.

Tassa parikkhāranikkaḍḍhaneti tassa santakaṃ yaṃ kiñci pattacīvaraparissāvanadhammakaraṇamañcapīṭhabhisibibbohanādibhedam antamaso rajanachallipi atthi, tassa parikkhārassa nikkaḍḍhane. **Tañcāti** dukkaṭam parāmasati. **Nikkaḍḍhāpanepi** eseva nayo. Gāḷham bandhitvā ṭhapitesu pana ekāva āpatti.

Bhaṇḍanakārakakalahakārakameva sakalasamghārāmato nikkaḍḍhitum labhati. So hi pakkham labhitvā samghampi bhindeyya. Alajji-ādayo pana attano vasanaṭṭhānatoyeva nikkaḍḍhitabbā. Sakalasamghārāmato nikkaḍḍhitum na vaṭṭati. Tenāha “**sakalasamghārāmatopi**”ti-ādi.

Nikkaḍḍhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Vehāsakuṭisikkhāpadavaṇṇanā

Uparivehāsakuṭiyāti uparimatale asanthatapadarāya kuṭiyā. Tenāha “**upari acchannatalāyā**”ti-ādi. Yā hi kāci upari acchannatalā dvibhūmikakuṭikā vā tibhūmikādikuṭikā vā, sā “vehāsakuṭi”ti vuccati. Idam hi vehāsakuṭilakkhaṇam. Yadi evaṃ kasmā padabhājane “majjhimassa purisassa asīsaghaṭṭā”ti² vuttanti āha “**padabhājane panā**”ti-ādi. **Idha adhippetam kuṭim dassetunti** imasmim sikkhāpade adhippetam vehāsakuṭim dassetum. **Majjhimassa purisassāti** pamāṇamajjhimassa purisassa. Sabbahetṭhimāhi tulāhi sīsam na ghaṭṭetīti **asīsaghaṭṭā**. **Ānge vijjhivāti** aṭaniyo vijjhivā. **Pavesitapādakanti** pavesitapādasikaṃ. **Tasmāti** “bhūmatthe vā”ti-ādinā vuttamevatthaṃ kāraṇabhāvena paccāmasati. Yasmā āhaccapādakādīsu yathāvutto attho hoti, tasmāti vuttam hoti.

Sahasāti abhibhavitvā ajjhottharivā. **Avehāsakuṭikāyāti** bhūmiyaṃ katapaṇṇasālādīsu, tattha anāpatti. Na hi sakkā tattha parassa

1. Sārattha-Ṭī 3. 31 piṭṭhe.

2. Vi 2. 67 piṭṭhe.

pīḷa kātum. **Sīsaghaṭṭāyāti** yā sīsaṃ ghaṭṭā hoti, tatthāpi anāpatti. Na hi sakkā tattha heṭṭhāpāsāde anoṇatena vicaritum, tasmā asaṅcaraṇaṭṭhānattā parapiḷā na bhavissati. **Uparitalaṃ vā padarasañcitantī** uparimatalaṃ dārupalakehi ghanasanthataṃ. **Kiñci gaṇhāti vāti** upari nāgadantakādīsu laggitaṃ cīvarādīṃ yaṃ kiñci gaṇhāti vā. **Laggati vāti** etthāpi eseṇa nayo. Paṭipakkhabhūtā āṇi **paṭāṇi**. Yassā dinnāya nisīdantepi pādā na nipatanti, evambhūtā āṇi mañcapīḷhānaṃ pādasikhāsa dinnā hotīti attho. Tenāha “**pādasīsānaṃ**”ti-ādi.

Vehāsakuṭṭisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Mahallakavīhārasikkhāpadavaṇṇanā

Piṭṭhasaṅghāṭassāti dvārabandhassa. **Sāmantā aḍḍhateyyahattho** padesoti yassa¹ vemajjhe dvāraṃ hoti, uparibhāge ca uccā bhitti, tassa tīsu disāsu sāmantā aḍḍhateyyahattho padeso. Khuddakassa pana vīhārassa dvīsu disāsu. Tatrāpi yaṃ bhittim vivariyamānaṃ kavāṭaṃ āhanati, sā aparipuṇṇūpacārāpi hoti. Sace pana dvārassa adhobhāgepi lepokāso atthi, tampi limpitaṃ vaṭṭati. **Aggaḷaṭṭhapanāyāti** ettha **aggaḷasaddena** taṃsambandhato dvārāphalakasahitaṃ dvārabandhanaṃ adhippetam. Tenāha “**sakavāṭakassā**”ti-ādi. “**Niccalabhāvatthāyā**”ti iminā taṅca kho ṭhapanam idha niccalabhāvenāti dasseti. Ko panettha adhippāyoti āha “**kavāṭaṇhi**”ti-ādi. **Kampatīti** calati. **Yāva dvārakosā aggaḷaṭṭhapanāya punappunaṃ limpitaḃbo vā lepāpetabbovāti** aggaḷaṭṭhapanatthāya yāva dvārakosā punappunaṃ attanā limpitaḃbo vā, parehi lepāpetabbo vāti attho.

Nanu cāyamattho neva mātikāyaṃ, na padabhājane vutto, atha kuto daṭṭhabboti āha “**tatthā**”ti-ādi. **Kiñcāpīti** yadipi. **Aṭṭhuppattiyanti** sikkhāpadassa nidāne. **Adhikāratoti** anuvattanato. Ālokaṃ sandheti pidhetīti **ālokasandhi**. Tenāha “**ālokasandhīti vātapānakavāṭakā vuccantī**”ti. Tattha **vātapānakavāṭakāti** vātapānaphalakā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 50 piṭṭhe.

anuññātappadesato pana aññattha punappunam vilimpitum vā vilimpāpetum vā na vaṭṭati. “Mattikāya kattabbakiccam niṭṭhāpetvā puna catutthalepe dinne pācittiyam”¹ keci. “Punappunam lepadānassa vuttappamāṇato aññattha paṭikkhattamattam ṭhapetvā pācittiyassa avuttattā dukkaṭam”² ti apare.

Adhiṭṭhātabbanti samvidhātabbam. **Appahariteti** ettha appasaddo “appiccho”³ ti-ādīsu² viya abhāvatthoti āha “**aharite**”³ ti. Sālivīhi-ādi³ **pubbaṇṇam** “purakkhataṃ sassaphalan”² ti katvā, tabbipariyāyato muggamālādi **aparāṇṇam**. **Vuttanti** vapitam. “**Tasmim ṭhatvā adhiṭṭhahanto dukkaṭam āpajjati**”² ti iminā yasmim padese samantā vuttappamāṇe paricchede pubbaṇṇādini na santi, tattha vihāro kāretabbo. Yattha pana santi, tattha kārapetum na vaṭṭatīti dasseti. **Tathevā**ti mukhavaṭṭi-antena. **Tasmim ṭhātabbam** patantassa vihārassa apatanokāsattā, tassa bhikkhuno upari na pateyyāti adhippāyo. Yathāparicchinnassa pana okāsassa abbhantaram vihārassa patantassa okāso hotīti appaharitepi tasmim ṭhatvā adhiṭṭhātum na labhati. Tenāha “**tassa anto aharitepi ṭhātum na labhati**”² ti.

Tato ce uttarīti tiṇṇam maggānam vā pariyāyānam vā upari catutthe magge vā pariyāye vāti attho. Tenāha “**maggena chādiyamāne**”² ti-ādi. Tattha **maggena chādiyamāneti** aparikkhipitvā ujukameva chādiyamāne. **Pariyāyenāti** parikkhepena. Tattha maggena chādanam iṭṭhakasilāsudhāhi labbhati, pariyāyena chādanam tiṇapaṇṇehīti āha “**iṭṭhakasilāsudhāhi**”² ti-ādi. Tasmā yathā icchati, tathā dve magge vā dve pariyāye vā adhiṭṭhahitvā tatiyam maggam vā pariyāyam vā “**evam chādechī**”² ti āṇāpetvā pakkamitabbam. Sace na pakkamati, tuṇhībhāvena ṭhātabbam. Sabbampi cetam chadanam chadanūpari veditabbam. Uparūparichanno hi vihāro ciram anovassako hotīti maññamānā evam chādentī. **Tiṇamutṭhigaṇanāyāti** tiṇakaraḷagaṇanāya.

Tikapācittiyanti atirekadvattipariyāye atirekasaññivematika-
ūnakasaññīnam vasena tiṇi pācittiyāni. **Setavaṇṇādikaraṇeti**

1. Sārattha-Ṭī 3. 32 piṭṭhe.

2. Ma 1. 199, 275; Saṃ 1. 405 piṭṭhesu.

3. Sārattha-Ṭī 2. 7 piṭṭhe.

setavaṇṇakāḷavaṇṇagerukaparikkammamālākammalatākammamakaradantaka-
pañcapaṭṭikānaṃ karaṇe. **Leṇaguhātiṇakuṭṭikādīsūti** ettha **leṇanti**
dvārabandhaṃ. **Guhāti** kevalā pabbataguhā. **Tiṇakuṭṭikā** pākāṭā eva.

Mahallakavihārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā

Ekasmiṃ ghaṭe ekāva āpattīti ekasmiṃ udakaghaṭe ekāva āpatti. Esa
nayo sabbabhājanesu. **Vicchindantassāti** dhāraṃ vicchindantassa. **Ekekaṃ**
pakkhipantassāti ekekaṃ tiṇaṃ vā paṇṇaṃ vā mattikaṃ vā aññaṃ vā
kaṭṭhagomayādiṃ pakkhipantassa. **Pariyādānanti** khayaṃ.

“Padīpe¹ patitvā paṭaṅgādipāṇakā marissāntī”ti jānantassāpi
kusalacittena padīpujjalanaṃ viya “siñcanena pāṇakā marissāntī”ti
pubbabhāge jānantassāpi “idaṃ jalaṃ siñcāmī”ti siñjantassa vadhakacittaṃ
na hotīti āha “**vinā vadhakacetanāyā**”ti-ādi. Evañca katvā “**paṇṇattivajjan**”ti
idampi samatthitaṃ hoti. **Ticittanti** kusalākusalābyākatavasena ticittaṃ.
Tathā hi paṇṇattiṃ madditvā siñcantassa vā siñcāpentassa vā akusalacittena
hoti “āsaṇaṃ dhovissāmī”ti cittena dhovanatthaṃ siñcantassa vā
siñcāpentassa vā kusalacittena hoti, paṇṇattiṃ ajānatā arahatā²
siñcanādikaraṇe abyākatacittena hotīti kusalākusalābyākatacittavasena
ticittaṃ hoti.

Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhūtagāmaṇḍavaggo dutiyo.

3. Ovādavagga

1. Ovādasikkhāpadavaṇṇanā

Aṭṭhaṅgasamannāgatassāti “sīlavā hotī”ti-ādīhi³ aṭṭhahi aṅgehi
samannāgatassa. **Anuññātāti** imassa sikkhāpadassa nidāne

1. Sārattha-Ṭī 3. 34 piṭṭhe.

2. Ariyena (Ka) khīṇāsavena (Kaṅkhāyojanāmahāṭṭikā)

3. Vi 2. 73 piṭṭhe.

anuññātā. “**Vassasatūpasampannāyā**”ti-ādi vakkhamāna-
aṭṭhagarudhammadassanaṃ. Tattha **sāmīcīkammanti**
maggasampadānabījanapānīyāpucchanādikaṃ anucchavikaṃ vattaṃ.
Ādisaddena—

“Na bhikkhuniyā abhikkhuke āvāse vassaṃ vasitabbaṃ,
anvaddhamāsaṃ bhikkhuniyā bhikkhusaṃghato dve dhammā
paccāsīsittabbā uposathapucchakañca ovādūpasāṅkamañca,
vassaṃvuṭṭhāya bhikkhuniyā ubhatoṃghe tīhi ṭhānehi pavāretabbaṃ
diṭṭhena vā sutena vā parisāṅkāyā vā, garudhammaṃ ajjhāpannāya
bhikkhuniyā ubhatoṃghe pakkhamānattaṃ caritabbaṃ, dve vassāni
chasa dhammesu sikkhitasikkhāya sikkhamānāya ubhatoṃghe
upasampadā pariyesittabbā, na bhikkhuniyā kenaci pariyāyena bhikkhu
akkosittabbo paribhāsittabbo, ajjatagge ovaṭo bhikkhunīnaṃ bhikkhūsu
vacanapatho, anovaṭo bhikkhūnaṃ bhikkhunīsu vacanapatho”ti¹—

ime satta dhamme saṅgaṇhāti. **Garudhammeti** garuke dhamme. Te hi
gāravaṃ katvā bhikkhunihi sampañcchittabbattā “garudhammā”ti vuccanti.

Aññena vā dhammenāti ṭhapetvā aṭṭha garudhamme aññena yena kenaci
dhammena. **Bhikkhunīsu upasampannamattaṃ vā ovadatoti** bhikkhunīsu
upasampannamattaṃ garudhammena ovadato vā. Bhikkhūnaṃ santike
upasampannāya yathāvatthukameva. “**Adhammakamme**”ti-ādīsu
bhikkhunovādasammutikammaṃ “kamman”ti veditabbanti āha
“**sammatassāpī**”ti-ādi. **Vagge bhikkhunisaṃghe ovadato tikapācittiyanti**
vagge bhikkhunisaṃghe ovadato vaggasaññivematikasamaggasaññīnaṃ
vasena tīṇi pācittiyāni. **Tathā vematikassa cāti** adhammakamme vematikassa
ca vagge bhikkhunisaṃghe ovadato tikapācittiyanti attho. Esa nayo
dhammakammasaññino cāti etthāpi. Yathā ca vagge bhikkhunisaṃghe
ovadato nava pācittiyāni, evaṃ adhammakamme adhammakammasaññino
samagge bhikkhunisaṃghe ovadato tasmiṃ saṃghe
vaggasaññivematikasamaggasaññīnaṃ vasena tikapācittiyaṃ, tathā
vematikassa ca dhammakammasaññino cāti nava pācittiyāni. Tenāha
“**samaggepi bhikkhunisaṃghe navā**”ti-ādi. Dhammakamme pana
adhammakammasaññino vaggaṃ bhikkhunisaṃghaṃ

1. Vi 2. 25; Vi 4. 444; Am 3. 103 piṭṭhesu.

ovadato tikadukkaṭaṃ, tathā vematikassa, dhammakammasaññino cāti nava dukkaṭāni. Samaggaṃ pana bhikkhunisaṃghaṃ ovadato aṭṭhāti sattarasa dukkaṭāni. Tenāha “**sace paṇā**”ti-ādi. **Aññaṃ dhammanti** aññaṃ suttantaṃ vā abhidhammaṃ vā. “Samaggāmhāyyā”ti vacanena hi ovādaṃ paccāsīanti. Tasmā ṭhapetvā ovādaṃ aññaṃ dhammaṃ bhaṇantassa dukkaṭaṃ.

Ovādaṇca aniyyātetvāti “eso bhagini ovādo”ti avatvā. **Paripuccham detī**ti tassāyeva paṇḍāya garudhammapāliya atthaṃ bhaṇahi. **Osārehī**ti uccāreti, kathehīti attho. **Osāretī**ti aṭṭhagarudhammapāliṃ vadati. **Pañham puṭṭho**ti garudhammanissitaṃ vā khandhādinissitaṃ vā pañhaṃ bhikkhuniyā puṭṭho.

Ovādasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Atthaṅgatasikkhāpadavaṇṇanā

Ekato-upasampannanti bhikkhunisaṃghe upasampannamattaṃ. Ito parampi ca yattha yattha “ekato-upasampanna”ti vuccati, sabbattha ayaṃeva attho daṭṭhabbo.

Atthaṅgatasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Bhikkhunupassayasikkhāpadavaṇṇanā

Samvāsāyāti uposathādi-atthaṃ. **Itaranti** ubhatosaṃghe upasampannaṃ.

Bhikkhunupassayasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Āmisasikkhāpadavaṇṇanā

Taṇhādīṭṭhihi āmasitabbato **āmisam**, cīvarādi, āmisameva hetu **āmisahetu**. Tenāha “**cīvarādīnaṃ aññatarahetū**”ti. **Ādisaddena** piṇḍapātasenāsanagilānapaccayasakkāragarukāramānanavandanapūjanānaṃ gahaṇaṃ. **Avanṇakāmatāyāti** ayasakāmatāyeva.

Dhammakammeti-ādīsu bhikkhunovādasammutikammaṃ “kamman”ti veditabbaṃ. Tattha **tikapācittiyaṃ**ti dhammakamme dhammakammasaññivematika-adhammakammasaññīnaṃ vasena tīṇi pācittiyāni. Tattheva **adhammakamme tikadukkaṭaṃ** veditabbaṃ. **Asammatanti** sammatena vā saṅghena vā bhāraṃ katvā ṭhapitaṃ upasampannaṃ. Nanu ovādasammuti upasampannasseva dīyati, na sāmaṇerassāti āha “**tatthā**”ti-ādi. Sammatena vā saṅghena vā ṭhapito pana bahussuto sāmaṇero “asammato”ti veditabbo. **Pakatiyā cīvarādihetu ovadantaṃ pana evaṃ bhaṇantassāti** pakatiyā cīvarādihetu ovadantaṃ “esa cīvarādihetu ovadati”ti saññāya evaṃ bhaṇantassa. “Na cīvarādihetu ovadati”ti saññāya pana evaṃ bhaṇantassa dukkaṭaṃ. **Anāmisantarātāti** āmisacittābhāvo, “āmisahetu ovadissāmī”ti evaṃ pavatta-ajjhāsayaḥbhāvoti attho. Cittapariyāyo hettha **antarasaddo** “yassantarato na santikopā”ti-ādīsu¹ viya.

Āmisasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Cīvaradānasikkhāpadavaṇṇanā

Pañcamasikkhāpadaṃ uttānatthameva.

Cīvaradānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Cīvarasibbanasikkhāpadavaṇṇanā

Sūciṃ pavesetvā pavesetvā nīharaṇeti ārāpathe ārāpathe pācittiyam. “Sibbissāmī”ti pana vicārentassa, chindantassāpi dukkaṭaṃ. **Satakkhattumpi vijjhivā sakim nīharantassāti** sakalasūciṃ anīharanto dīghasuttappavesanattamaṃ satakkhattumpi vijjhivā sakim nīharantassa. “**Sibbā**”ti **vuttoti** sakim “cīvaraṃ sibbā”ti vutto. **Niṭṭhāpetīti** sabbaṃ sūcikaṃ pariyosāpeti. **Tassa ārāpathe ārāpathe pācittiyaṃ**ti āṇattassa sūciṃ pavesetvā pavesetvā nīharaṇe ekamekaṃ pācittiyam.

1. Khu 1. 100 piṭṭhe Udāne.

Udāyittheranti lāḷudāyitteraṃ. **Vuttalakḥhaṇaṃ sibbanam vā sabbāpanam vā** “sūcim pavesetvā”ti-ādinā vuttalakḥhaṇaṃ sibbanam vā sabbāpanam vā.

Cīvarasibbanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Saṃvidhānasikkhāpadavaṇṇanā

Saṃvidahitvāti “ehi, asukagāmaṃ gacchāmā”ti vā “sve ahaṃ gacchāmi, tvampi āgaccheyyāsī”ti vā vatvā. Tañca kho saṃvidahanam atthato saṅketakammanti āha “**gamanakāle saṅketam katvāti attho**”ti. **Akappiyabhūmiyam saṃvidahantassāti** antogāme, bhikkhuni-upassayadvāre, rathikāya, aññesu vā catukkasiṅghāṭakahatthisālādīsu ṭhatvā saṃvidahantassa. Tenāha “**tattha ṭhapetvā**”ti-ādi. **Āsannassāpīti** accāsannassāpi, ratanamattantarassāpīti adhippāyo. **Aññassa gāmassāti** yato nikkhamati, tato aññassa gāmassa. **Tam okkamantassāti** tam antaragāmassa upacāram okkamantassa. Sace dūram gantukāmo hoti, gāmūpacāragaṇanāya okkamante okkamante purimanayeneva āpatti. Tenāha “**iti gāmūpacārokkamanagaṇanāya pācittiyāni**”ti. Tassa tassa pana gāmassa atikkamane anāpatti. **Gāme asatīti** addhayaṇanabbhantare gāme asati. Tasmiṃ pana gāme sati gāmantaragaṇanāyeva pācittiyāni. **Addhayaṇanagaṇanāya pācittiyanti** addhayaṇane addhayaṇane pācittiyam, ekamekam addhayaṇanam atikkamantassa “idāni atikkamissāmi”ti paṭhamapāde dukkaṭam, dutiyapāde pācittiyanti attho. Imasmiṃ hi naye atikkamane āpatti, okkamane anāpatti.

Visaṅketenāti¹ ettha “purebhattam gamissāmā”ti vatvā pacchābhattam gacchanti “ajja vā gamissāmā”ti sve gacchanti, evam kālavisaṅketeyeveva anāpatti. Dvāravisaṅkete pana maggavisaṅkete vā satipi āpattiyeva. **Āpadāsūti** raṭṭhabhede cakkasamāruḷhā jānapadā pariyāyanti, evarūpāsu āpadāsu anāpatti. **Cakkasamāruḷhāti** ca iriyāpathacakkam vā sakaṭacakkam

1. Vi-Ṭṭha 3. 73 piṭṭhe.

vā samāruḷhāti attho. **Mātugāmasikkhāpadenā**ti sappānakavagge
sattamasikkhāpadena¹.

Saṁvidahanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Nāvābhiruhanasikkhāpadavaṇṇanā

Kīḷāpurekkhāroti lokassādamittasanthavavasena kīḷāpurekkhāro.
Tathevāti kīḷāvaseneva. **Agāmakatīrapassenāti** addhayaṇanabbhantare
gāmānaṁ abhāvato agāmakatīrapassena. Pāḷiyaṁ “uddhamgāminim vā
adhogāminim vā”²ti vacanato pana vāpisaṁuddādīsu kīḷāpurekkhāratāyapi
gacchantassa anāpatti. Tenāha “**samudde pana yathāsukhaṁ gantuṁ
vaṭṭati**”³ti. **Visaṅketenāti** idhāpi kālavisaṅketeneva anāpatti, tiṭṭhivisaṅketena,
pana nāvāvisaṅketena vā gacchantassa āpattiyeva.

Sesanti saddhim samuṭṭhānādīhi avasesaṁ, keci³ pana “kīḷāpurekkhāro
saṁvidahitvā”⁴ti vacanato imaṁ sikkhāpadaṁ akusalacittaṁ lokavajjaṁ,
tasmā sesaṁ nāma ṭhapetvā ‘paṇṇattivajjaṁ ticittan’⁴ti idaṁ dvayaṁ
avasesaṁ”⁴ti vadanti, taṁ na gahetabbaṁ. Kīḷāpurekkhāratāya hi
abhiruhitvāpi gāmantarokkamane, addhayaṇanātikame vā saṁvegaṁ
paṭilabhitvā arahattaṁ vā sacchikareyya, niddaṁ vā okkameyya,
kammaṭṭhānaṁ vā manasi karonto gaccheyya, kuto cassa
akusalacittasamaṅgitā, yenidaṁ sikkhāpadaṁ akusalacittaṁ, lokavajjaṁ
siyāti.

Nāvābhiruhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Paripācitasikkhāpadavaṇṇanā

Paripācitantī paripākamāpādikaṁ, yathā labhati, tathā katvā ṭhapitanti
vuttaṁ hoti. Tenāha “**neva tassā**”⁴ti-ādi. **Tassāti** yo paribhuñjeyya, tassa
bhikkhuno. **Bhikkhussa guṇaṁ pakāsetvāti** “ayyo bhāṇako, ayyo
bahussuto”⁴ti-ādinā⁴ guṇaṁ

1. Vi 2. 174 piṭṭhe.

3. Sārattha-Ṭī 3. 51 piṭṭhe.

2. Vi 2. 89 piṭṭhe.

4. Vi 2. 93 piṭṭhe.

pakāsetvā. **Piṇḍapātanti** pañcannaṃ bhojanānaṃ aññataraṃ.

Kammasādhano yaṃ **samārambhasaddoti** āha “**samāraddhan**”ti.

Paṭiyāditassāti sampāditassa. Yasmā ñātakappavāritehi bhikkhussa atthāya asamāraddhopi piṇḍapāto atthato samāraddhova hoti yathāsukhaṃ harāpetabbato, tasmā “**ñātakappavāritānaṃ vā santakan**”ti vuttaṃ.

Ubhayatthāti paripācitāparipācitesu. **Avaseseti** bhikkhuniparipācītepi yāgukhajjakaphalāphalādike sabbattha. Nimittobhāsaparikathāviññattivāsena pana avasesepi dukkaṭato na muccati.

Paripācitasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā

Uparīti acelakavagge. **Upanandassa catutthasikkhāpadenāti** appaṭicchanne mātugāmena saddhiṃ rahonisajjasikkhāpadena¹. Taṃ hi upanandattheraṃ ārabba paññattesu catutthabhāvato “upanandassa catutthasikkhāpadan”ti vuttaṃ. Yadi ekaparicchedaṃ, atha kasmā visuṃ paññattanti āha “**aṭṭhuppattivāsena pana visuṃ paññattan**”ti. Tattha **aṭṭhuppattivāsenāti** atthassa uppattivāsena, bhikkhuniyā eva rahonisajjāya uppattivāsenāti attho. Ayaṃ hetthādhippāyo—catutthasikkhāpadavatthuto imassa sikkhāpadassa vatthuno paṭhamāṃ uppannattā ekaparicchedepi idaṃ paṭhamāṃ visuṃ paññattanti.

Rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Ovādavaggo tatiyo.

4. Bhojanavagga

1. Āvasathasikkhāpadavaṇṇanā

“Agilāno”ti ettha antamaso dvigāvutaṃ gantuṃ samattho adhippetoti āha “**addhayojanampi gantuṃ samatthenā**”ti.

1. Vi 2. 128 piṭṭhe.

āvasathapiṇḍoti āvasathe piṇḍo, sālādīsu anodissa yāvadattham paññattam pañcannam bhojanānam aññataram bhojananti attho. Tenāha “**imesam vā**”ti-ādi. Tattha **imesam vāti** imesam pāsaṇḍānam vā. **Ettakānam vāti** imasmim pāsaṇḍe ettakāna pāsaṇḍānam vā. **Pāsaṇḍanti** channavutividham samaṇaparibbājakādim. Te hi taṇhāpāsaṇḍe dīṭṭhipāsaṇḍa ḍenti oḍḍentīti **pāsaṇḍāti** vuccanti. **Anodissāti** anuddisitvā, aparicchinditvāti attho. **Sālādīsu yattha katthacīti** sālārukkhamūla-abbhokāsādīsu yattha katthaci ṭhānesu. **Ekadivasameva bhuñjitabboti** ekadivasam sakimyeva bhuñjitabbo, ekasmim divase punappunam bhuñjitum na vaṭṭati. **Dutiyadivasato paṭṭhāyāti** bhuttadivasassa dutiyadivasato paṭṭhāya. **Ajjhohāre ajjhohāre pācittiyanti** ālope ālope kabaḷe kabaḷe pācittiyam. Nānākulehi¹ pana nānāṭṭhānesu paññattam, ekasmim ṭhāne ekadivasam bhuñjitvā dutiyadivase aññattha bhuñjitum vaṭṭati, paṭipāṭim pana khepetvā puna ādito paṭṭhāya bhuñjitum na vaṭṭati. Ekapūganānāpūga-ekagāmanānāgāmesupi eseva nayo. Yopi ekakulassa vā nānākulānam vā ekato paññatto taṇḍulādīnam abhāvena antarantarā chijjati, sopi na bhuñjitabbo. Sace pana “na sakkoma dātun”ti upacchinditvā puna kalyāṇacitte uppanne dātum ārabhanti, etam puna ekadivasam bhuñjitum vaṭṭati.

Tikapācittiyanti agilāne agilānasaññivematikagilānasaññīnam vasena tīṇi pācittiyāni. **Gilānassa gilānasaññīnoti** gilānassa pana “gilāno ahan”ti saññīno anuvasitvā bhuñjantassa anāpatti. **Sakim bhuñjatīti** ekadivasam bhuñjati. “**Gacchanto vā**”ti idam addhayaohanavasena gahetabbam, tathā “**paccāgacchanto**”ti idampīti² vadanti. **Kenaci upaddavenāti** nadipūracorabhayādinā kenaci upaddavena. **Aññanti** yāgukhajjakaphalāphalādibhedam yam kiñci aññam. **Anuvasitvāti** puna vasitvā.

Āvasathasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 77 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭṭi 3. 53 piṭṭhe.

2. Gaṇabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

Gaṇabhojaneti gaṇena laddhattā gaṇassa santake bhojane. Tenāha “**gaṇassa bhojane**”ti. Nanu cettha “gaṇassa bhojane”ti vuccati, so ca kho gaṇo “katthaci dvīhi, katthaci tīhi”ti-ādinā anekadhā adhippeto, idha katihīti āha “**idha cā**”ti-ādi. Taṃ panetaṃ gaṇabhojanaṃ dvīhi pakārehi pasavati nimantanato vā viññattito vāti āha “**tesaṃ nimantanato vā**”ti-ādi. Tattha **nimantanatovāti** akappiyanimantanato vā. **Odanādināṃ pañcannanti** odanasattukummāsamacchamaṃsānaṃ pañcannaṃ.

“Odanena nimantemi, odanaṃ me gaṇhathā”ti-ādinā¹ nayena yena kenaci vevacanena vā bhāsantarena vā pañcannaṃ bhojanānaṃ nāmaṃ gahetvā nimantetīti sambandho. **Cattāro**ti ekaṭṭhāne vā nānāṭṭhānesu vā ṭhite cattāro bhikkhū, lakkaṇavacanañcetam, tasmā cattāro vā tato vā adhike bhikkhūti attho. **Vevacanena vāti** bhatta-annādi-pariyāyasaddena vā. **Bhāsantarena vāti** andhadamiḷādibhāsantarena vā. **Pañcannaṃ bhojanānaṃ nāmaṃ gahetvāti** pañcannaṃ bhojanānaṃ aññatarassa nāmaṃ gahetvā. **Odanena nimantemīti** tumhe bhante odanena nimantemi. **Ādisaddena** “ākaṅkhatha oloketha adhivāsetha paṭimānetha, sattunā nimantemi, sattum me gaṇhatha ākaṅkhatha oloketha adhivāsetha paṭimānethā”ti-ādinā¹ gahaṇaṃ. **Ekato vāti** ekattha ṭhite vā nisinne vā bhikkhū disvā “tumhe bhante odanena nimantemi”ti-ādinā¹ evaṃ ekato nimantitā. **Nānāto vā nimantitāti** cattāri pariveṇāni vā vihare vā gantvā nānāto vā nimantitā. Ekaṭṭhāne ṭhitesuyeva vā eko puttana, eko pitarāti evampi nimantitā nānāto yeva nimantitā nāma honti. **Ekato gaṇhantīti** aññamaññassa dvādasahatthūpacāre ṭhitā gaṇhanti.

Kasmā pana nānāto bhuttepi gaṇabhojanaṃ hotīti āha “**paṭiggahaṇameva hettha pamāṇaṃ**”ti. Yadi evaṃ atha kasmā pāḷiyaṃ “gaṇabhojanaṃ nāma yattha cattāro bhikkhū pañcannaṃ bhojanānaṃ aññatarena bhojanena nimantitā bhuñjanti, etaṃ gaṇabhojanaṃ nāmā”ti² vuttaṃ? Taṃ

1. Vi-Ṭṭha 3. 79 piṭṭhe.

2. Vi 2. 101 piṭṭhe.

paṭiggahaṇaniyamanatthameva. Na hi appaṭiggahitakaṃ bhikkhū bhuñjantīti “bhuñjantī”ti padaṃ paṭiggahaṇaniyamavacanāṃ hoti. **Ekato vā nānāto vā viññāpetvā**ti cattāro bhikkhū ekato ṭhito vā nisinnā vā upāsakaṃ disvā “amhākaṃ catunnampi bhattaṃ dehi”ti vā pāṭekkaṃ pavisitvā “mayhaṃ bhattaṃ dehi, mayhaṃ bhattaṃ dehi”ti vā ekato vā nānāto vā viññāpetvā. **Tassa duvidhassāpī**ti yañca nimantanato laddhaṃ gaṇabhojanaṃ, yañca viññattito laddhaṃ, tassa duvidhassāpi gaṇabhojanassa. **Evam paṭiggahaṇeti** ekato paṭiggahaṇe.

Pādānampi phalitattā¹ antamaso pādānampi yathā mahācammassa parato maṃsaṃ dissati, evaṃ phalitattā. **Na sakkā piṇḍāya caritunti** vālikāya vā sakkharāya vā phuṭṭhamatte dukkhupattito antogāme piṇḍāya carituṃ na sakkoti. **Cīvare kariyamāneti** sāṭakañca suttāñca labhitvā cīvare kariyamāne. **Yaṃ kiñci cīvare kattabbakammanti** cīvaravicāraṇachindanamoghasuttāropanādi yaṃ kiñci cīvare kattabbaṃ kammaṃ, antamaso sūcivedhanampīti adhippāyo. **“Addhayojanampī”**ti-ādi avakaṃsato vuttaṃ. Yo pana dūraṃ gantukāmo, tattha vattabbameva natthi, gacchanto addhayojanabbhantare gāvutepi bhuñjituṃ labhati, gato pana ekadivasam. Yadā nāvaṃ abhiruhitukāmo vā hoti āruḷho vā oruḷho vā, ayaṃ nāvābhiruhanasamayo nāmāti āha **“nāvābhiruhanasamayepi eseva nayo”**ti. Ayaṃ pana viseso—abhiruḷhena icchitaṭṭhānaṃ gantvāpi yāva na orohati, tāva bhiñjitabbaṃ. **Cattāro bhikkhū**ti antimaparicchedo. Yattha pana satam vā sahasaṃ vā sannipatitaṃ, tattha vattabbameva natthi. Tasmā tādise kāle “mahāsamayo”ti adhiṭṭhahitvā bhuñjitabbaṃ. **Yo koci pabbajitoti** sahadhammikesu vā titthiyesu vā aññataro.

Ye ca dve tayo ekato gaṇhantīti yepi akappiyanimantanam sādīyitvā dve vā tayo vā ekato gaṇhanti, tesampi anāpatti. Paṇṭabhojanasūpodanaviññattīhi pana āpattiyevāti vadanti, upaparikkhitabbaṃ. **Niccabhaddāsūti** niccabhatte salākabhatte pakkhike uposathike pāṭipadike. Tattha **niccabhaddanti** dhuvabhaddaṃ vuccati. “Niccabhaddaṃ gaṇhathā”ti

1. Vi-Ṭṭha 3. 80 piṭṭhe.

vadanti, bahūnampi ekato gaṇhitum vaṭṭati. **Salākabhattā**disupi eseva nayo.

Gaṇabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Paramparabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

Gaṇabhojane vuttanayenevāti bhikkhum upasaṅkamitvā “tumhe bhante odanena nimantemi, odanam me gaṇhathā”ti-ādinā¹ nayena yena kenaci vevacanena vā bhāsantarena vā pañcannam bhojanānam aññatarassa nāmaṃ gaḥetvā nimantetīti vutteneva nayena. **Nimantitassā**ti akappiyanimantanena nimantitassa. **Avikappetvā**ti sammukhāsammukhavasena avikappetvā, apariccajivāti attho. Ayaṃ hi bhattavikappanā nāma sammukhāparammukhāpi vaṭṭati. Tenāha “**yo bhikkhu pañcasu sahadhammikesū**”ti-ādi.

Aññatra nimantanabhojanavatthusminti aññatra paṭhamam nimantitā hutvā aññasmiṃ nimantane bhuñjanavatthusmiṃ. Yadi tividhā anupaññatti, atha kasmā parivāre “catasso anupaññattiyo”ti vuttanti āha “**parivāre panā**”ti-ādi. **Vikappanampi gaḥetvā**ti vikappanānujānanampi anupaññattisamānanti anupaññattibhāvena gaḥetvā. **Ekasamsaṭṭhānī**ti ekasmiṃ missitāni. Idam vuttam hoti²—dve tīṇi kulāni nimantetvā ekasmiṃ ṭhāne nisīdāpetvā ito cito ca āharitvā bhattam ākiranti, sūpabyañjanam ākiranti, ekamissakam hoti, ettha anāpattīti. Sace pana mūlanimantanam heṭṭhā hoti, pacchimaṃ pacchimaṃ upari, tam uparito paṭṭhāya bhuñjantassa āpatti. Hattham pana anto pavesetvā paṭhamanimantanato ekampi kabaḷam uddharitvā bhuttakālato paṭṭhāya yathā tathā vā bhuñjantassa anāpatti. **Dve tīṇi nimantanāni ekato vā katvā bhuñjatī**ti dve tīṇi nimantanāni ekato pakkipitvā missetvā ekam katvā bhuñjatīti attho. “**Sakalena gāmena vā**”ti-ādisu sakalena gāmena ekato hutvā nimantitasseva yattha katthaci bhuñjato anāpatti. **Pūgepi** eseva nayo. **Nimantiyamāno vā “bhikkham gaḥessāmi”ti vadatī**ti “bhattam gaṇhā”ti

1. Vi-Ṭṭha 3. 79 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 84 piṭṭhe.

nimantiyamāno “na mayhaṃ tava bhaddhena attho, bhikkhaṃ gahessāmi”ti bhaṇati. **Kiriyākiriyaṃ** ettha bhojanaṃ kiriyaṃ, avikappanaṃ akiriyaṃ.

Paramparabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Kāṇamātāsikkhāpadavaṇṇanā

Paheṇakatthāyāti paṇṇākāratthāya. **Pātheyyatthāyā**ti maggaṃ gacchantānaṃ antarāmaggatthāya. **Sattū**ti baddhasattu, abaddhasattu ca. **Dvattipattapūre paṭiggahetvā**ti mukhavaṭṭiyā heṭṭhimalekhāya samaṃ pūre dvattipattapūre gahetvāti attho. Imassa catthassa heṭṭhā vuttanayeneva pākaṭṭā tattha kattabbappakārameva dassetuṃ “**etthā**”ti-ādimāha. **Sesanti** tato ekapattato aññaṃ pattam. Sace tayo pattapūrā gahitā, dve, sace dve gahitā, ekanti vuttam hoti. **Gamane vā paṭippassaddheti** antarāmagge upaddavaṃ disvā, anattikatāya vā “mayam idāni na pesissāma na gamissāmā”ti evam gamane upacchinne dentānanti attho.

Kāṇamātāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Paṭhamapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā

Bhuttavāti katabhattakicco. **Sāsapamattampi ajjhoharitanti** evam parittampi bhojanaṃ saṅkhāditvā vā asaṅkhāditvā vā gilitam. **Pavāritoti** paṭikkhepito. Yo hi bhuñjanto parivesakena upanītam bhojanaṃ anicchanto paṭikkhipati, so tena pavārito paṭikkhipito nāma hoti. Byañjanaṃ pana anādiyitvā atthamattameva dassetuṃ “**katappavāraṇo katappaṭikkhepoti attho**”ti vuttam. Sopi ca paṭikkhepo yasmā na paṭikkhepamattena, atha kho pañcaṅgavasena. Tenassa padabhājane “asanaṃ paññāyati”ti-ādi¹ vuttam.

1. Vi 2. 111 piṭṭhe.

Bhojanam paññāyatiti pañcannam bhojanānam aññataram pattādīsu dissati. Tenāha “**pavāraṇappahonakam ce bhojanan**”ti-ādi. **Sālīti**¹ antamaso nīvāram upādāya sabbāpi sālijāti. **Vīhīti** sabbāpi vīhijāti. **Yavagodhumesu** bhedo natthi. **Kaṅgūti** setarattakālabhedā sabbāpi kaṅgujāti. **Varakoti** antamaso varakacorakam upādāya sabbāpi setavaṇṇā varakajāti². **Kudrūsakoti** kālakodravo ceva sāmākādibhedā ca sabbāpi tiṇadhaññajāti.

Nīvāraarakorakā cettha “dhaññānulomā”ti vadanti. **Yāguni** ambilayāgukhīrayāgu-ādibhedam yaṁ kiñci yāguṁ. Imināva pāyāsassāpi gahitattā “ambilapāyāsādīsu aññataram pacāmāti vā”ti na vuttaṁ. **Pavāraṇam janeti**ti anārittabhojanāpattinibandhanam paṭikkhepam sādheti. Sace pana odhi na paññāyati, yāgusaṅgaham gacchati, pavāraṇam na janeti. **Puna pavāraṇam janeti** ghanabhāvagamānato paṭṭhāya bhojanasaṅgahitattāti adhippāyo.

Udakakaṇṇjikakhīrādīni ākiritvāti udakañceva kaṇṇjikaṇca khīrādīni ca ākiritvā tehi saddhim amadditvā bhattamissake katvā. Tenāha “**yāguṁ gaṇhathā**”ti-ādi. Sace pana bhatte udakakaṇṇjikakhīrādīni ākiritvā madditvā “yāguṁ gaṇhathā”ti denti, pavāraṇa na hoti. **Yāguyāpīti** evaṁ yāgusaṅgaham gatāya vā aññāya vā yāguyāpi. Suddharasako, pana rasakayāgu vā na janehi.

Pañcannam bhojanānam aññataravasena vipakatabhojanabhāvassa upacchinnattā “**dvepi khādītāni honti -pa- na pavāreti**”ti vuttaṁ. Akappiyamaṁsam³, akappiyabhojanaṇca buddhapaṭikuṭṭham paṭikkhipato pavāraṇāya avatthutāya na pavāraṇa hotīti āha “**Yo panā**”ti-ādi. Yaṁ hi bhikkhuno khādītum vaṭṭati, taṁ eva paṭikkhipato pavāraṇa hoti. Idam pana jānanto akappiyattā paṭikkhipati. Ajānantopi paṭikkhipitabbaṭṭhāne ṭhitameva paṭikkhipati nāma, tasmā na pavāreti. Sace pana akappiyamaṁsam khādanto kappiyamaṁsam vā bhojanam vā paṭikkhipati, pavāreti. Kasmā? Vatthutāya. Yaṁ hi tena paṭikkhittam, taṁ pavāraṇāya vatthu. Yaṁ pana khādati,

1. Vi-Ṭṭha 3. 89 piṭṭhe.

2. Kodravajāti (Ka)

3. Vi-Ṭṭha 3. 91 piṭṭhe.

taṃ kiñcāpi paṭikkhipitabbaṭṭhāne ṭhitam, khādiyamānam pana maṃsabhāvaṃ na jahati, tasmā pavāreti. Ko pana vādo kappiyamaṃsaṃ khādato kappiyamaṃsabhojanappaṭikkhepe. Esa nayo akappiyabhojanam khādato kappiyabhojanappaṭikkhepe.

Bhojane satīti pañcasu bhojanesu ekasmimpi bhojane sati. **Aññam vuttalakkhanaṃ bhojananti** pattādigatato aññam vuttalakkhanaṃ pañcasu bhojanesu ekampi bhojanam. “Nirapekkho hotī”ti etasseva vivaraṇam **“yam pattādīsū”**ti-ādi. Na kevalam nirapekkho vāti āha **“aññatra vā”**ti-ādi. **So paṭikkhipantopi na pavāretīti** tasmim ce antare aññam bhojanam abhihaṇam, taṃ so paṭikkhipantopi na pavāreti. Kasmā? Vippakatabhojanabhāvassa upacchinnattā.

“Upanāmetī”ti¹ iminā kāyābhihāram dasseti. **Hatthe vā ādhārake vāti** ettha **vā**-saddo avuttavikappatho, tena “ūrūsu vā”ti vikappeti. Dūre nisinnassa daharabhikkhussa pattam pesetvā “ito odanam gaṇhāhī”ti vadati, gaṇhitvā pana gato tuṇhī tiṭṭhati, tampi paṭikkhipato eseva nayo. Kasmā? Bhikkhussa dūrabhāvato, dūtassa ca anabhiharaṇato. Sace pana gahetvā āgato bhikkhu “imam bhattam gaṇhā”ti vadati, taṃ paṭikkhipato pavāraṇā hoti. **Evam vuttepi** “bhattam gaṇhā”ti vuttepi.

Bhattapacchim gahetvā parivisantassāti ekena hatthena bhattapacchim gahetvā ekena hatthena kaṭacchum gahetvā parivisantassa. **Añño “aham dhāressāmī”**ti **gahitamattakameva karotīti** añño āgantvā “aham pacchim dhāressāmī, tvaṃ odanam dehī”ti vatvā gahitamattakameva karoti. **Abhihaṭāva hotīti** parivesakeneva abhihaṭāva hoti. Idāni asati tassa dātukāmābhihāre gahaṇasamayepi paṭikkhipato na hotīti dassetuṃ **“sace panā”**ti-ādi vuttam. **Uddhaṭeti** uddhaṭe bhatte. Kaṭacchu-abhihāroyeva hi tassa abhihāroti adhippāyo. **Anantarassa diyyamāneti** anantarassa bhikkhuno bhatte diyyamāne. **Kāyavikārenāti** “aṅgulim vā hattham vā macchikabījanim² vā cīvarakaṇṇam

1. Vi-Ṭṭha 3. 92 piṭṭhe.

2. Makkhikābījanim (Ka)

vā cāleti, bhamukāya vā ākāraṃ karoti, kuddho vā oloketi”¹ti evaṃ vuttena aṅgulicalanādinā kāyavikārena. **“Alaṃ mā dehi”ti-ādinā vacīvikārenāti** “alan”ti vā “na gaṇhāmī”ti vā “mā ākirā”ti vā “apagacchā”ti vā evaṃ yena kenaci vacīvikārena.

Abhihaṭe pana bhatte pavāraṇāya bhīto hatthe apanetvā punappunaṃ patte odanaṃ ākirantaṃ “ākira ākira, koṭṭetvā pūrehī”ti vadato pavāraṇā na hoti. Esanayo bhattaṃ abhiharantaṃ bhikkhuṃ sallakkhetvā “kiṃ āvuso itopi kiñci gaṇhisasi, dammi te kiñci”ti vadatopi.

“Rasaṃ paṭiggaṇhathā”ti appavāraṇājanakassa nāmaṃ gahetvā vuttattā **“taṃ sutvā paṭikkhipato pavāraṇā natthī”**ti vuttaṃ. **Maṃsarasanti** ettha pana na kevalaṃ maṃsassa rasaṃ “maṃsarasaṃ”icceva viññāyati, atha kho maṃsañca rasañca maṃsarasanti evaṃ pavāraṇājanakanāmaṃvasenāpi. Tasmā taṃ paṭikkhipato pavāraṇāva hotīti āha **“maṃsarasanti vutte pana paṭikkhipato pavāraṇā hotī”**ti. Parato **macchamaṃsaṃ byañjananti** etthāpi eseṇa nayo. **Yasmiṃ iriyāpathe pavāreti, taṃ avikopenteneva bhuñjitabbanti** yo² gacchanto pavāreti, tena gacchanteneva bhuñjitabbāṃ. Kaddamaṃ vā udakaṃ vā patvā ṭhitena atirittaṃ kāretabbāṃ. Sace antaraṃ nadī pūrā hoti, naditīre gumbaṃ anupariyāyantaṃ bhuñjitabbāṃ. Atha nāvā vā setu vā atthi, taṃ abhiruhitvāpi caṅkamanteneva bhuñjitabbāṃ, gamanaṃ na upacchinditabbāṃ. Esa nayo itara-iriyāpathesupi. Taṃ taṃ iriyāpathaṃ kopentena atirittaṃ kāretabbāṃ. Yo ukkuṭikova nisīditvā pavāreti, tena ukkuṭikeneva bhuñjitabbāṃ. Tassa pana heṭṭhā palālapīṭhaṃ vā kiñci vā nisīdanaṃ dātabbāṃ. Pīṭhake nisīditvā pavāritena pana āsanaṃ acāletvāva catasso disā parivattantaṃ bhuñjitum labbhati. Mañce nisīditvā pavāritena ito vā etto vā saṃsaritum na labbhati. Sace pana saha mañcena ukkhipitvā aññatra nenti, vaṭṭati. Nipajjitvā pavāritenāpi nipanneneva bhuñjitabbāṃ. Parivattantaṃ yena passena nipanno, tassa ṭhānaṃ nātikkametabbāṃ.

Alametaṃ sabbanti etaṃ sabbāṃ alaṃ pariyattaṃ, idampi te adhiṇaṃ, ito aññaṃ na lacchasiṭi adhippāyo. **Yo atirittaṃ karotīti** yo

1. Vi-Ṭṭha 3. 93 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 95 piṭṭhe.

“alametaṃ sabban”ti atirittam karoti. **Paṭipakkhanayenā**ti “kappiyakataṃ, paṭiggahitakataṃ, uccāritakataṃ, hatthapāse kataṃ, bhuttāvinā kataṃ, bhuttāvinā pavāritena āsanā avuṭṭhitena kataṃ ‘alametaṃ sabban’ti vuttan”ti¹ imehi sattahi vinayakammākārehi yaṃ atirittam kappiyaṃ kataṃ, yañca gilānātirittam, tadubhayampi atirittanti evaṃ tasseva paṭipakkhanayena. Ettha ca “alametaṃ sabban”ti tikkhattum vattabham, yaṃ kira āciṇṇo. Vinayadharā pana “sakim eva vattabban”ti vadanti.

Kasmā taṃ so puna kātum na labhatīti āha “**yañhi**”ti-ādi. Tattha **yañhi akatanti** yena paṭhamam kappiyaṃ kataṃ, tena yaṃ akataṃ, taṃ kātabbam. Paṭhamabhājane pana kātum na labbhati. **Yena ca akatanti** aññena bhikkhunā yena paṭhamam na kataṃ, tena ca kātabbanti attho. **Vuttanti** sīhaḷaṭṭhakathāsu vuttam. **Aññasmiṃ pana bhājaneti** yasmim pana bhājane paṭhamam kataṃ, tato aññasmiṃ patte vā kuṇḍe vā pacchiyaṃ vā yattha katthaci purato ṭhapetvā onāmitabhājane.

Aññatrabhuñjanavatthusminti bhuttāvinā pavāritena hutvā aññatra bhuñjanavatthusmim. **Tikapācittiyanti** anatiritte anatirittasaññivematika-atirittasaññīnam vasena tīni pācittiyāni. **Ajjhoharato ca dukkaṭanti** ajjhoharato ajjhohāre ajjhohāre dukkaṭam. Sace pana āmisasamsaṭṭhāni honti, āhāratthāyapi anāhāratthāyapi paṭiggahetvā ajjhoharantassa pācittiyameva. **Tesaṃ anuññātaparibhogavasenā**ti yāmakālikādīnam anuññātaparibhogavasena, yāmakālikam pipāsāya sati pipāsacchedanattham, sattāhakālikam yāvajjivikañca tena tena upasametabbake ābādhe sati tassa upasamanatthanti vuttam hoti. Idampi ajjhoharaṇato **kāyakammaṃ**, vācāya “atirittam karoṭha bhante”ti akārāpanena **vacīkamanti** āha “**samuṭṭhānādīni paṭhamakathinasadisānevā**”ti. **Kiriyaṃkiriyaṃ** ettha paṭikkhipitvā bhuñjanam **kiriyaṃ**, atirittassa akaraṇam **akiriyaṃ** veditabbam

Paṭhamapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Dutiyapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā

Sutvā vāti aññena vā teneva vā ārocitaṃ sutvā. “Bhuttasmim pācittiyaṃ”¹ti vuttattā **“bhojanapariyosāne pācittiyaṃ”**ti vuttam.

Dutiyapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Vikālabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

Vikāleti ettha aruṇuggamanato paṭṭhāya yāva majjhanhiko, ayaṃ buddhādīnaṃ ariyānaṃ āciṇṇasamāciṇṇo bhojanassa **kālo** nāma. Tadañño **vikālo** “vigato kālo”ti katvā tenāha **“vigate kāle”**ti-ādi. Tṭhitamajjhanhikopi² kālasaṅgahaṃ gacchati. Tato paṭṭhāya pana khādituṃ vā bhuñjituṃ vā na sakkā. Sahasā pivituṃ sakkā bhavye, kukkuccakena pana na kātabbāṃ. Kālaparicchedajānanatthañca kālatthambho yojetabbo. Kālabbhantareva³ bhattakiccaṃ kātabbāṃ. **“Yaṃ kiñci -pa- khādaniyaṃ vā”**ti iminā yaṃ tāva sakkhalimodakādipubbaṇṇāparaṇṇamayāṃ, tattha vattabbameva natthīti dasseti. **Bhojanīyaṃ** nāma pañca bhojanāni.

Sati paccayeti pipāsādikāraṇe vijjamāne. **Romaṭṭhakassāti** romaṭṭhakassa bhikkhuno ajjhoharivā uggiritvā mukheva ṭhapito bahi mukhadvārā viniggato bhojanassa maggābahi niggato “romaṭṭho”ti pavuccati. Idha pana ajjhoharivā uggiritvā mukheva ṭhapitoti adhippeto. Tenāha **“na ca bhikkhave”**ti-ādi. Tṭhetvā romaṭṭhakaṃ sesānaṃ āgataṃ uggāraṃ mukhe sandhāretvā gilantānaṃ āpatti. Sace pana asandhārentameva paragalaṃ gacchati, vaṭṭati.

Vikālabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Sannidhikāraṇasikkhāpadavaṇṇanā

“Kāro karaṇaṃ kiriyāti atthato ekan”ti etena kārasaddassa bhāvatthataṃ dasseti. Sammā nidhānaṃ ṭhapanāṃ **sannidhi**. **“Paṭiggahetvā ekarattaṃ**

1. Vi 2. 113 piṭṭhe.

2. Vi-Tṭṭha 3. 98 piṭṭhe.

3. Kālabbhantare vā (Ka)

vītināmitassetam nāman”ti iminā paṭiggahetvā ekarattam vītināmite imassa duddhotabhāvaṃ dasseti. Kiñcāpi yāmakālikam khādanīyam, bhojanīyam vā na hoti, “anāpatti yāmakālikam yāme nidahitvā bhuñjati”ti-ādi¹ vacanato pana tatthāpi yāmātikkame sannidhipaccayā pācittiyena bhavitabbanti **“yam kiñci yāvakālikam vā yāmakālikam vā”**ti vuttam. Idāni duddhotabhāvameva vibhāvetum **“yam aṅguliya”**ti-ādi vuttam. Tattha **yam aṅguliya ghaṃsantassa lekha paññāyatī**ti yam pattam dhotam aṅguliya ghaṃsantassa patte aṅgulilekhā paññāyati, so **patto duddhototi** hotīti attho. Telavaṇṇapatte pana aṅgulilekhā paññāyati, sā abbohārikā. **Snehoti** telam. **Sandissatī**ti yāguyā upari sandissati. **Tādise pattepī**ti paṭiggahaṇam avissajjivā sayam vā aññena vā bhojanam nīharitvā na sammā dhote pattepi. **Punadivase bhuñjantassa pācittiyanti** patte laggam avijahitappaṭiggahaṇam hotīti dutiyadivase bhuñjantassa pācittiyam. Pariccatte pana patte puna divase bhuñjantassa anāpatti.

Yam panāti yam bhojanam pana. **Apariccattameva hīti** anapekkhavissajjanena vā anupasampannassa nirapekkhadānena vā apariccattameva. **Kappiyabhojananti** antamaso ekasitthamattampi kappiyabhojanam. **Akappiyesūti** akappiyamaṃsesu. **Sesesūti** manussamaṃsato avasesesu hatthi-assasunakha-ahisīhabyagghadīpi-acchataracchamaṃsesu ceva appaṭivekkhite uddissakatamaṃse ca. Pāḷiyam “sattāhakālikam yāvajīvikaṃ āhāratthāya paṭiggaṇhāti, āpatti dukkaṭassā”ti-ādinā¹ sannihitesu sattāhakālikayāvajīvikesu purebhattampi āhāratthāya ajjhoharaṇepi dukkaṭassa vuttattā yāmakālikepi āhāratthāya ajjhoharaṇepi visum dukkaṭenāpi bhavitabbanti āha **“āhāratthāya ajjhoharato dukkaṭena saddhim pācittiyam”**ti. **Sabbavikappesūti** “kappiyabhojanam bhuñjantassā”ti-ādinā vuttesu sabbesu vikappesu aparampi pācittiyam vuḍḍhati. Idam vuttam hoti²—kappiyabhojane dve pācittiyāni, manussamaṃse thullaccayena saddhim dve pācittiyāni, avasesesu pana akappiyamaṃsesu dukkaṭena saddhim dve pācittiyāni. Yāmakālikam sati paccaye sāmisenā

1. Vi 2. 117 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 105 piṭṭhe.

mukhena ajjhoharato dve pācittiyāni, nirāmisena ekameva. Āhāratthāya ajjhoharato vikappadvayepi dukkaṭena saddhinti.

Avasesesūti yāmakālikādito avasesesu. **Pācittiyaṃ vaḍḍhatiyevāti** aparampi pācittiyaṃ vaḍḍhatiyeva. Idaṃ vuttaṃ hoti—sace vikāle ajjhoharati, pakatibhojane sannidhipaccayā ca vikālabhojanapaccayā ca dve pācittiyāni, akappiyamañsesu manussamañse thullaccayena saddhiṃ dve pācittiyāni, avasesesu dukkaṭena saddhiṃ dveti.

Belatṭhasīso nāma jaṭilasahassassa abbhantare eko mahāthero. **Tikapācittiyanti** sannidhikārake sannidhikārakasaññivematika-asannidhikārakasaññīnaṃ vasena tīni pācittiyāni. **Samṣatṭhānīti** samṣatṭharasāni. Sambhinnarasam sandhāyeva hi “tadahupaṭiggahitaṃ kālē kappatī”ti-ādi¹ vuttaṃ. Tenāha “**tasmā**”ti-ādi. Ettha ca **asambhinnarasanti** amissitarasam. Idañca sītalapāyāsādinā saha laddham sappiṇḍādikam sandhāya vuttaṃ. “**Sumotaṃ vā**”ti idaṃ pana piṇḍapātena saddhiṃ laddham takkolajātiphalādiṃ, yāgu-ādīsu pakkipitvā dinnasiṅgiverādikañca sandhāya vuttaṃ.

Tenāti sattāhakālikena. Tadahupaṭiggahitaṃ assāti **tadahupaṭiggahitaṃ**, tena tadahupaṭiggahitena. Esa nayo “**dvīhapaṭiggahitenā**”ti-ādīsupi. **Tasmāti** yasmā purebhattam paṭiggahitampi vaṭṭati, tasmā. **Paṭiggahitaṃ sattāhaṃ kappatīti vuttanti** “sattāhakālikena bhikkhave yāvajīvikaṃ paṭiggahitaṃ sattāhaṃ kappati, sattāhātikkante na kappatī”ti¹ **bhesajjakkhandhake** vuttaṃ. Kiñcāpi mukhe ekarattaṃ na vuttaṃ, tathāpi mukhe pakkhittameva yasmā sannidhi nāma hoti, tasmā “**mukhasannidhī**”ti vuttaṃ.

Catasso kappiyabhūmiyoti ussāvanantikā, gonisādikā, gahapati, sammutīti catasso kappiyakuṭīyo. Tattha **ussāvanantikā**² nāma gehe kariyamāne samparivāretvā ṭhitehi “kappiyakuṭim karoma, kappiyakuṭim karomā”ti vā “kappiyakuṭi kappiyakuṭi”ti vā vadantehi ṭhapitapaṭhamiṭṭhakathambhādikā saṃghassa vā ekassa bhikkhuno vā kuṭi. Yo pana ārāmo yebhuyyena vā aparikkhitto hoti, sakalopi

1. Vi 3. 349 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 379 piṭṭhe.

vā, so “**gonisādī**”ti vuccati. **Gahapatī**ti yā ṭhapetvā bhikkhuṃ sesehi, “kappiyakuṭṭim demā”ti dinnā, tesam vā santakā. **Sammuti** nāma kammavācāya sāvetvā katā. Kathaṃ panetāsam vinicchayo jānitabboti āha “**tāsam vinicchayo samantapāsādikāyaṃ vutto**”ti.

Sannidhikāraśikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Paṇitabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

“**Paṇitabhojanānī**”ti idaṃ majjhe padalopaṃ katvā niddiṭṭhanti āha “**paṇītasamṣaṭṭhānī**”ti-ādi. **Sabbopi** “**odako**”ti **vuttalakkaṇo macchoti** “maccho nāma odako vuccati”ti¹ evaṃ vibhaṅge vuttalakkaṇo sabbopi maccho eva, yo koci udaye jāto maccho nāmāti vuttaṃ hoti.

Mahānāmasikkhāpadenāti—

“Agilānena bhikkhunā catumāsapaccayapavāraṇā sāditaḥḥā aññatra punapavāraṇāya aññatra niccapavāraṇāya. Tato ce uttari sādiyeyya, pācittiyā”ti—

iminā sikkhāpadena². Ettha hi saṃghavasena gilānapaccayapavāraṇāya pavāritaṭṭhāne sace tattha rattīhi vā bhesajjehi vā paricchedo kato hoti “ettikāyeva rattīyo, ettakāni vā bhesajjāni viññāpetabbānī”ti, tato rattipariyantato vā bhesajjapariyantato vā uttari na bhesajjakaraṇīyena vā bhesajjaṃ, aññabhesajjakaraṇīyena vā aññam bhesajjaṃ viññāpentassa pācittiyam vuttaṃ. Tasmā agilāno gilānasaññīpi hutvā pañca bhesajjāni viññāpento nabhesajjakaraṇīyena bhesajjaṃ viññāpento nāma hotīti “mahānāmasikkhāpadena kāretabbo”ti vuttaṃ.

Yo pana nabhesajjattāya viññāpeti, atha kho kevalam attano bhuñjanattāya, so sūpodanaviññattiyāyeva kāretabbo. Vuttaṃ hetam **samantapāsādikāyaṃ** “suddhāni sappi-ādīni viññāpetvā bhuñjanto pācittiyam

1. Vi 2. 119 piṭṭhe.

2. Vi 2. 135 piṭṭhe.

nāpajjati, sekhiyesu sūpodanaviññattidukkaṭaṃ āpajjati”¹.

Sūpodanaviññattiyā kāretabboti “na sūpaṃ vā odanaṃ vā agilāno”²ti-ādinā² sikkhāpadena kāretabbo, dukkaṭena kāretabboti vuttaṃ hoti. **Imināti** iminā Paṇṭabhojanasikkhāpadena.

“Sappibhattaṃ dehī”³ti vutte kiṃ hotīti āha “**sappibhattaṃ dehī**”³ti **vutte panā**”³ti-ādi. Sūpodanaviññattiyā dukkaṭameva hotīti sambandho. Kasmāti āha “**yasmā**”³ti-ādi. Atha yathā “paṇṭabhojanānī”³ti, evaṃ “sappibhattaṃ”³ti idampi kasmā na viññāyatīti ce? Anekantikattā. Tathā hi “paṇṭabhojanānī”³ti vutte “paṇṭasaṃsaṭṭhāni bhojanāni paṇṭabhojanānī”³ti ayamatto ekantato paññāyati, “sappibhattaṃ”³ti vutte pana “sappimayaṃ bhattaṃ sappibhattaṃ”³tipi viññāyamānattā “sappisaṃsaṭṭhaṃ bhattaṃ sappibhattaṃ”³ti ayamatto na ekantato paññāyati. Esa nayo “navanītabhattaṃ dehī”³ti-ādīsupi.

Purimanayenevāti “bhattaṃ datvā sappim katvā bhuñjā”³ti purimeneva nayena. Sace pana “sappinā”³ti vutte kevalaṃ sesesu navanītādīsu aññatarena deti, visaṅketameva hoti. **Anāpattīti** visaṅketattā sabbāhiyeva āpattīti anāpatti. “Kiñcāpi anāpatti, attano pana payogena nibbattattā na bhuñjitabban”³ti³ vadanti. **Kappiyasappināti** kappiyamaṃsasappinā. Esa nayo **akappiyasappināti** etthāpi. Kappiyākappiyatā hi maṃsānaṃyeva, na sappi-ādināṃ. Ṭhapetvā ekaṃ manussavasāteleṃ sabbesaṃ khīradadhisappinānavanītasātelesu akappiyaṃ nāma natthi.

Paribhogepi dukkaṭameva idha anadhippetattāti adhippāyo. Sace asati akappiyasappimhi purimanayeneva akappiyanavanītādīni deti “sappim katvā bhuñjā”³ti, akappiyasappināva dinnāṃ hoti. Yathā ca “kappiyasappinā dehī”³ti vutte akappiyasappinā deti, visaṅketāṃ, evaṃ “akappiyasappinā”³ti vutte kappiyasappinā deti”³ti etthāpi paṭipāṭiyā ekamekaṃ vitthāretvā vuccamānēpi ayamevattho vattabbo siyā, so ca saṅkhepenapi sakkā viññātunti vitthāranayaṃ hitvā

1. Vi-Ṭṭha 3. 106 piṭṭhe.

2. Vi 2. 253 piṭṭhe.

3. Sārattha-Ṭṭi 3. 69; Vimati-Ṭṭi 2. 34 piṭṭhesu.

imināva nayena sabbapadesu vinicchayo veditabboti vuttaṃ. Ayaṃ hettha saṅkhepattho—yena yena viññatti hoti, tasmim vā tassa mūle vā laddhe taṃ taṃ laddhameva hoti. Sace pana aññaṃ pāḷiyā āgataṃ vā anāgataṃ vā deti, visāketanti. **Nānāṭṭhāne** vāti tasmim yeva ghare sappim, itarasmim navanītanti-ādinā nānāṭṭhāne vā

Paṇītabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Dantaponaṣikkhāpadavaṇṇanā

Kāyenāti hatthādīsu yena kenaci sarīrāvayavena, antamaso pādaṅguliyāpi gaṇhanto kāyena gaṇhāti nāmāti veditabbo. Dānēpi eseṇa nayo. **Kāyappaṭibaddhenāti** pattādīsu yena kenaci sarīrasambaddhena upakaraṇena. Dānēpi eseṇa nayo. Kaṭacchu-ādīsu yena kenaci upakaraṇena dinnam kāyappaṭibaddhena dinnam yeva hoti. **Aññatarenāti** kāyena vā kāyappaṭibaddhena vā nissaggiyena vāti attho. Tattha **nissaggiyenāti**¹ kāyato ca kāyappaṭibaddhato ca mocetvā hatthapāse ṭhitassa kāye vā kāyappaṭibaddhe vā pātiyamānam hi nissaggiyena payogena dinnam nāma hoti. **Tassāti** paṭiggahitakassa. **Vuttavipallāsavasenāti** vuttassa paṭipakkhavasena. Idam vuttaṃ hoti—yaṃ kāyakāyappaṭibaddhanissaggiyānam aññatarena diyyamāne kāyena vā kāyappaṭibaddhena vā gaṇhāti, etaṃ paṭiggahitaṃ nāmāti.

Samhārimenāti thāmamajjhimena purisena samhārimena, iminā asamhārima phalake vā pāsāṇe vā paṭiggahaṇam na ruhatīti dasseti.

Dhāretum samatthenāti sandhāretum yoggena, iminā sukhumesu tintiṇikādipaṇṇesu paṭiggahaṇam na ruhatīti dasseti.

Atatthajātakarukkapaṇṇenāti jātaṭṭhānato cutena paduminipaṇṇādinā, iminā pana mahantepi tatthajātake paduminipaṇṇe vā kimsukapaṇṇādimhi vā paṭiggahetum na vaṭṭati. Na hi taṃ kāyappaṭibaddhasaṅkham gacchatīti dasseti. Yathā

1. Vi-Ṭṭha 3. 109 piṭṭhe.

ca tatthajātake, evaṃ khāṇuke bandhitvā ṭhapitamañcādimhipi. Nanu paṭibaddhappaṭibaddhenāpi pattādhārādinaṃ paṭiggaṇhantassa paṭiggahaṇaṃ ruhati, atha kasmā kāyakāyappaṭibaddhehiyeva paṭiggahaṇaṃ idha vuttaṃ, na paṭibaddhappaṭibaddhenāpī āha “**paṭibaddhappaṭibaddhaṃ nāma idha natthi**”ti. Keci pana “ādhārakena paṭiggahaṇaṃ kāyappaṭibaddhappaṭibaddhena paṭiggahaṇaṃ nāma hoti, tasmā na vaṭṭati”ti vadanti, taṃ vacanamattameva. Atthato pana sabbampi taṃ kāyappaṭibaddhameva hotīti dasseti.

Akallakoti gilāno. **Mudhena paṭiggaṇhātīti** sahatthena gahetvā paribhuñjitum asakkonto mukhena paṭiggaṇhātī. **Abhihaṭabhājanato patitarajampi vaṭṭati** abhihaṭattāti adhippāyo.

Tasmim̐ ṭhatvāti tādise hatthapāse ṭhatvā. **Yanti** yaṃ bhāraṃ. **Majjhimo purisoti** thāmamajjhimapuriso. Vinaye paññattaṃ dukkaṭaṃ **vinayadukkaṭaṃ**. **Taṃ anupasampannassa datvāti** piṇḍāya caritvā vihāraṃ vā āsanasālaṃ vā gantvā taṃ bhikkhaṃ anupasampannassa datvā, idaṃca pubbābhogassa anurūpavasena vuttaṃ. Yasmā pana taṃ “anupasampannassa dassāmi”ti cittuppādamattena taṃ santakaṃ nāma na hoti, tasmā vināpi tassa dānādinaṃ paṭiggahetvā paribhuñjitum vaṭṭati.

Assukheḷasiṅghāṇikādīsūti ettha **assu** nāma akkhijalaṃ. **Kheḷo** nāma lālā. **Siṅghāṇikāti** antosīsato pūtiśemhabhāvaṃ āpannaṃ matthaluṅgaṃ galitvā tālumatthakavivarena otarivā nāsāpuṭe pūretvā ṭhitaṃ vuccati. **Ādi-**saddena muttakarīsasemhadantamala-akkhigūthakaṇṇagūthakānaṃ, sarīre uṭṭhitaloṇassa ca gahaṇaṃ. **Ṭhānatoti** akkhikūpādito. Antarā ce gaṇhāti, kiṃ hotīti āha “**uggahitakaṃ nāma hoti**”ti, duṭṭhu gahitakaṃ nāma hotīti attho. **Phalininti** phalavantaṃ. **Tatthajātakaphaliniśākhāya vāti** tasmim̐ rukkhe jātāya phaliniśākhāya vā. **Durupaciṇṇadukkaṭanti** “na kattabban”ti vāritassa katattā duṭṭhu āciṇṇaṃ caritanti **durupaciṇṇaṃ**, tasmim̐ dukkaṭaṃ durupaciṇṇadukkaṭaṇce āpajjatīti attho.

Āhariyatīti **āhāro**, ajjhoharitaḍḍhaṃ yaṃ kiñci, idha pana cattāri kālīkāni adhippetānīti āha “**yaṃ kiñci**”ti-ādi. Tattha

aruṇuggamanato yāva ṭhitamajjhanhikā bhuñjitabbato yeva kālo assāti **yāvakālikam**. Aruṇuggamanato yāva yāmāvasānā pipāsāya sati pipāsacchedanattham pātabbato yāmo kālo assāti **yāmakālikam**. Yāva sattāham nidahitvā paribhuñjitabbato sattāham kālo assāti **sattāhakālikam**. Yāvajīvampi pariharitvā paribhuñjitabbato yāva jīvam etassāti **yāvajīvitam**. Tenāha “**tatthā**”ti-ādi.

Vanamūlapattapupphaphalādīti ettha tāva **mūlam** nāma mūlaka khāraka caccu tambakādīnam tesu tesu janapadesu pakati-āhāravasena manussānam khādanīyatthañceva bhojanīyatthañca pharaṇakam sūpeyyapaṇṇamūlam. **Pattam** nāma mūlaka khāraka caccu tambakādīnam tādīsaṃyeva pattam. **Puppham** nāma mūlaka khārakādīnam tādīsaṃyeva puppham. **Phalam** nāma panasalabujādīnam tesu tesu janapadesu pakati-āhāravasena manussānam khādanīyatthañceva bhojanīyatthañca pharaṇakam phalam. **Ādisaddena** kandanūlādīnam gahaṇam.

Ambapānanti¹ āmeti vā pakkehi vā ambehi katapānam. Tattha āmehi karontena ambataruṇādīni bhinditvā udake pakkipitvā ātape ādiccapākena pacitvā parissāvetvā tadahupaṭiggahitehi madhusakkarakappūrādīhi yojetvā kātabbam. Evaṃ kataṃ purebhattameva kappati. Anupasampannena kataṃ labhitvā pana purebhattam paṭiggahitam purebhattam sāmīsaparibhogenāpi vaṭṭati, pacchābhatta nirāmisaparibhogena yāva aruṇuggamanā vaṭṭati. Esa nayo sabbapānesu.

Tesu pana **jambupānanti** jambuphalehi katapānam. **Cocapānanti** aṭṭhikehi kadaliphalehi katapānam. **Mocapānanti** anaṭṭhikehi kadaliphalehi katapānam. **Madhukapānanti** madhukānam jātīrasena katapānam. Tam pana udakasambhinnaṃ vaṭṭati, suddham na vaṭṭati. **Muddikāpānanti** muddikā udake madditvā ambapānam viya katapānam. **Sālūkāpānanti** rattuppalanīluppalādīnam sālūke madditvā katapānam. **Phārusakapānanti** phārusakehi ambapānam viya katapānam. Imināva nayena vettapānādīni veditabbāni. Etāni ca pana sabbāni pānāni aggipākāni na vaṭṭanti. Tenāha “**sītodakenā**”ti-ādi.

avasesesupi anuññātapahalapattapuppharasesūti

dhaññaphalapakkasākamadhukapuppharasato avasesesu “anujānāmi bhikkhave sabbaṃ phalarasaṃ ṭhapetvā dhaññaphalarasaṃ”ti-ādinā¹ anuññātakesu phalapattapuppharasesupi.

Khādanīyatthanti khādanīyena kattabbakiccaṃ. **Neva pharatīti** na nipphādeti. **Anāhārepi udaye āhārasaññāyāti** “āhāraṃ āhareyyā”ti padassa padabhājane² vuttamatthaṃ sammā asallakkhetvā “āharīyatīti āhāro”ti anāhārepi udaye āhārasaññāya **kukkuccāyantānaṃ**. **Dantapone ca “mukhadvāraṃ āhaṭaṃ idan”ti saññāyāti** mukhadvāraṃ anāhaṭampi dantaponam “mukhadvāraṃ āhaṭaṃ idam dantaponan”ti vipallatthasāññāya **kukkuccāyantānaṃ**. **Yathāsukhaṃ pātunti** paṭiggahetvā vā appaṭiggahetvā vā yathākāmaṃ pātum. **Dantaponaparibhogenāti** dantakaṭṭhaparibhogena, dantadhovandināti attho, iminā tassa pana rasaṃ gilitum na vaṭṭatīti dasseti.

Cattāri mahāvikaṭānīti gūthaṃ, mutthaṃ, chārikā, mattikā³ ca “āsayaḍivasena virūpāni jātāni”ti katvā **vikaṭānīti** vā apakatibhojanattā **vikaṭāni** “virūpāni jātāni”ti vā attho. **Sati paccayeti** kāraṇe sati, sappadaṭṭheti attho. **Dhūmādi-abbohārikābhāvoti** dhūmapupphagandhadantakhayādi-abbohārikābhāvo.

Dantaponasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhojanavaggo catuttho.

5. Acelakavagga

1. Acelakasikkhāpadavaṇṇanā

Acelakassāti yassa kassaci pabbajjāsamāpannassa naggassa. **Paribbājakassāti** ṭhapetvā bhikkhuñca sāmaṇerañca avasesassa yassa kassaci pabbajjāsamāpannassa. **Paribbājikāyāti** ṭhapetvā bhikkhunim, sikkhamānaṃ, sāmaṇeriñca avasesāya yāya kāyaci pabbajjāsamāpannāya. Ete ca sabbe aññatitthiya veditabbā. Tenāha “**etesam acelakādīnaṃ aññatitthiyānaṃ**”ti.

1. Vi 3. 344 piṭṭhe.

2. Vi 2. 121 piṭṭhe.

3. Vi 3. 298 piṭṭhe.

Tesanti aññatitthiyānaṃ. **Bhājanaṃ nikkhipitvāti** āmisabharitaṃ bhājanaṃ nikkhipitvā. **Bāhirālepanti** telādiṃ.

Acelakādayo yasmā, titthiyāva matā idha.

Tasmā titthiyānāmena, tikacchedo kato tayo¹.

Atitthiyassa naggassa, tathā titthiyalingino.

Gahaṭṭhassāpi bhikkhussa, kappatīti vinicchayo.

Atitthiyassa cittena, titthiyassa ca lingino.

Sotāpannādino dātum, kappatītīdha no mati.

Acelakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Uyyojanasikkhāpadavaṇṇanā

Gāmaṃ vā nigamaṃ vāti ettha nagarampi **gāmaggaṇe**veva gahitanti daṭṭhabbam. **Pavisissāmāti** ettha gahetvā “gantvā”ti pāṭhaseso, asamannāhāro vā tassā itthiyā tasmim gāme sannihitabhāvaṃ ajānanto vā “chāvuso gāmaṃ vā nigamaṃ vā piṇḍāya pavisissāmā”ti bhikkhuṃ gahetvā gantvāti attho. **Yaṃ kiñci āmisanti** yāgu-ādikaṃ yaṃ kiñci āmisanti. **Uyyojeyyāti** attano kīlanurūpaṃ itthim disvā uyyojeyya paṇeṇya. Tenāha “**mātugāmena saddhin**”ti-ādi. **Ādisaddena** vuttāvasesaṃ kāyavacīdvāravītikkamaṃ saṅgaṇhāti. “**Gacchā**”ti-ādīni **vatvāti** “gacchāvuso, na me tayā saddhim kathā vā nisajjā vā phāsu hoti, ekakassa me kathā vā nisajjā vā phāsu hoti”ti² vatvā. **Etaṃ anācāramevāti** etaṃ yathāvuttaṃ hasanādi-anācārameva. **Na aññaṃ patirūpaṃ kāraṇanti** ṭhapetvā vuttappakāraṃ anācāraṃ ubhinnaṃ ekato na yāpanādiṃ aññaṃ patirūpakāraṇaṃ paccayaṃ karitvā na hotīti attho. **Assāti** uyyojakassa. **Soti** yo uyyojito, so.

Anupasampanneti sāmaṇere. Sova idha anupasampannoti adhippetoti vadanti. **Ubhinnaṃ**pīti upasampannassa vā anupasampannassa vāti dvinnampi. **Kalisāsanāropaneti**³ **kalīti** kodho, tassa sāsaṇaṃ āṇaṃ

1. Tato (Ka)

2. Vi 2. 125 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 122 piṭṭhe.

kalisāsanam, tassāropaneti attho, “appeva nāma imināpi ubbālho pakkameyyā”ti kodhavasena ṭhānanisajjādīsu dosam dassetvā “passatha bho imassa ṭhānam nisajjam ālokitam vilokitam, khāṇu viya tiṭṭhati, sunakho viya nisīdati, makkato viya ito cito ca viloketi”ti evam amanāpavacanassa bhaṇaneti vuttam hoti. Suddhacittena panevam bhaṇane doso natthi.

Evamādīhīti ettha **ādisaddena** “mahaggham bhaṇḍam passitvā lobhadhammam uppādessatī”ti uyyojeti, “mātugāmam passitvā anabhiratiṃ uppādessatī”ti uyyojeti, “gilānassa vā ohiyyakassa vā vihārapālassa vā yāgum vā bhattam vā khādanīyam vā nīharā”ti uyyojeti, “na anācāram ācaritukāmo sati karaṇīye uyyojeti”ti¹ etesam gahaṇam.

Uyyojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Sabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

“**Sabhojane**”ti bāhiratthasamāsoyam, ubhasadde ukārassa ca lopoti āha “**saha ubhohi janehi**”ti-ādi. Tattha **ubhohi janehi**ti jāyā ca pati cāti ubhohi janehi. Bhuñjitabbanti vā **bhojanam**, itthī ca puriso ca, tena saha vattatīti **sabhojananti** āha “**atha vā**”ti-ādi. **Rāgapariyuṭṭhitassāti** methunādhippāyassa. **Sayanigharanti** sayanīyagharam, vāsagehanti attho. **Mahallakassāti** mahallakassa sayanigharassa. **Piṭṭhasaṅghāṭatoti** dvārabāhato. **Khuddakassa vāti** yathā tathā vā katassa khuddakassa sayanigharassa. **Vemajjham atikkamitvā nisīdeyyāti** piṭṭhivaṃsam atikkamitvā nisīdeyya. Khuddakam² nāma sayanigharam vitthārato pañcahatthappamāṇam hoti, tassa ca majjhimatṭhānam piṭṭhasaṅghāṭato aḍḍhateyyahatthappamāṇameva hoti, tasmā tādise sayanighare piṭṭhasaṅghāṭato hatthapāsam vijahitvā nisinno piṭṭhivaṃsam atikkamitvā nisinno nāma hoti. Evam nisinno ca vemajjham atikkamitvā nisinno nāma hoti. Tena vuttam pāliyam “piṭṭhivaṃsam atikkamitvā nisīdati”ti³. **Sacittakañcetha** anupavisitvā nisīdanacittena daṭṭhabbam.

Sabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 2. 126 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭī 3. 76 piṭṭhe.

3. Vi 2. 127 piṭṭhe.

4-5. Rahopatiṇchanna, rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā

Catutthapañcamasikkhāpade yaṃ vattabbaṃ siyā, taṃ sabbaṃ aniyatadvaye vuttamevāti āha “**seso kathānayo aniyatadvaye vuttanayeneva veditabbo**”ti.

Rahopatiṇchanna, rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Cārittasikkhāpadavaṇṇanā

Anto-upacārasīmāya dāsanūpacāre bhikkhuṃ disvāti yattha ṭhitassa kulāni payirupāsanacittaṃ uppannaṃ, tato paṭṭhāya gacchanto anto-upacārasīmāya dāsanūpacāre bhikkhuṃ passe vā abhimukhe vā disvā. **Pakativacanenāti** yaṃ dvādasahatthabbhantare ṭhitena sotuṃ sakkā, tādisena vacanena, ito cito ca pariyesitvā ārocanakiccaṃ pana natthi. Yo hi evaṃ pariyesitabbo, so asantoyeva. Tenāha “**tādisan**”ti-ādi. **Anāpucchitvāti** anārocetvā.

Antarārāmabhikkhunupassayatitthiyaseyyapaṭikkamanabhattiyagharānī i ettha **antarārāmanti** antogāma vihāro. **Paṭikkamananti** āsanasālā. **Bhattiyagharanti** nimantitagharaṃ vā salākabhattādidāyakānaṃ vā gharaṃ. **Āpadāsūti** jīvītabrahmacariyantarāyesu. **Kiriyaḍakiriyaṇti** ettha kulesu cārittāpajjanaṃ **kiriyaṃ**, anāpucchanaṃ **akiriyaṇti** veditabbaṃ.

Cārittasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Mahānāmasikkhāpadavaṇṇanā

Sabbañcetaṃ vatthuvaseṇa vuttanti “agilānena bhikkhuna catumāsapaccayapavāraṇā sādītābā aññatra punapavāraṇāya aññatra niccapavāraṇāyā”ti¹ etaṃ sabbaṃ sikkhāpadanidānasaṅkhātassa vatthuno vaseṇa vuttaṃ. Tattha hi mahānāmena sakkena “icchāmaharaṃ bhante saṃghaṃ catumāsaṃ bhesajjena pavāretuṃ”ti-ādina² ussannussannena ca bhesajjena

1. Vi 2. 137 piṭṭhe.

2. Vi 2. 135 piṭṭhe.

catumāsaṃ puna niccaṃ pavāraṇā katā, tasmā bhagavatā tassa vasena evaṃ vuttanti vuttaṃ hoti. **Aññatra punapavāraṇāyāti** yadi punapavāraṇā atthi, taṃ ṭhapetvā. **Aññatra niccapavāraṇāyāti** etthāpi eseva nayo. Yadi pana tāpi atthi, sādītābāvāti adhippāyo. Tenāha “**ayaṃ panettha attho**”ti-ādi. **Tatthāti** tissaṃ pavāraṇāyaṃ. **Bhesajjehi vā paricchedo kato hotīti** “sappi telan”ti evamādinā nāmasasena vā “patthena nāḷiyā āḷhakenā”ti-ādinā parimāṇavasena vā “ettakāni vā bhesajjāni viññāpetabbānī”ti bhesajjehi paricchedo kato hoti. **Nabhesajjakaraṇīyeti** missakabhattenāpi ce yāpetuṃ sakkoti, nabhesajjakaraṇīyaṃ nāma hoti. **Aññaṃ bhesajjanti** sappinā pavārito telam, āḷhakena pavārito doṇam.

Yathābhūtaṃ ācikkhitvāti “imehi tayā bhesajjehi pavāritamhā, amhākaṇca iminā ca iminā ca bhesajjena attho, yāsu tayā rattīsu pavāritamhā, tā rattīyo vītivattā, amhākaṇca bhesajjena attho”ti yathābhūtaṃ ārocetvā. Evaṇca viññāpetuṃ gilānova labhati, na itaro.

Mahānāmasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Uyyuttasenāsikkhāpadavaṇṇanā

Caturaṅgininti hatthi-assarathapattīti cattāri aṅgāni etissāti **caturaṅginī**, taṃ caturaṅginim. “Dvādasapuriso hatthī, tipuriso asso, catupuriso ratho, cattāro purisā sarahatthā pattī”ti¹ ayaṃ pacchimakoṭṭiyā caturaṅgasamannāgatā **senā** nāma, īdisaṃ senanti attho. **Taṃ pana vijahitvāti** kenaci antaritā vā ninnam oruḷhā vā na dissati, idha ṭhatvāna sakkā daṭṭhunti taṃ dassanūpacāraṃ vijahitvā aññaṃ ṭhānaṃ gantvā.

Senādassanavatthusminti senaṃ dassanāya gamanavatthusmim. Ayameva vā pāṭho. **Hatthi-ādīsu ekamekanti** hatthi-ādīsu catūsu aṅgesu ekamekaṃ,

1. Vi 2. 140 piṭṭhe.

antamaso ekapurisāruḷhahatthimpi ekampi sarahattaṃ purisanti attho.

Anuyyuttā nāma rājā uyyānaṃ vā nadim vā gacchati, evaṃ anuyyuttā hoti.

Tāthārūpappaccayeti “mātulo senāya gilāno hoti”ti-ādike¹ anurūpakāraṇe sati. **Āpadāsūti** jīvitabrahmacariyantarāyesu “ettha gato muccissāmī”ti gacchato anāpatti.

Uyyuttasenāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Senāvāsasikkhāpadavaṇṇanā

Paṭisenāruddhāyāti yathā sañcāro chijjati, evaṃ paṭisenāya ruddhāya senāya. **Kenaci palibuddhassāti** verikena vā issarena vā kenaci ruddhassa.

Senāvāsasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Uyyodhikasikkhāpadavaṇṇanā

Sampahāraṭṭhānassāti yuddhabhūmiyā. **Balassa aggaṃ jānantīti** “ettakā hatthī, ettakā assā, ettakā rathā, ettakā pattī”ti² balassa koṭṭhāsāṃ jānanti. “Anujānāmi bhikkhave viharaggenā”ti-ādīsu³ viya koṭṭhāsatto hettha **aggasaddo**. Tenāha “**balagaṇanattṭhānanti attho**”ti. **Senāya viyūhanti** “ito hatthī hontu, ito assā hontu, ito rathā hontu, ito pattī hontū”ti² senāya ṭhapanāṃ, rāsīm katvā ṭhapananti attho. Tenāha “**senāsannivesassetāṃ nāmān**”ti. **Dvādasapuriso hatthīti** cattāro ārohakā, ekekapādarakkhakā dve dveti evaṃ dvādasapuriso hatthī. **Tipuriso assoti** eko ārohako, dve pādarakkhakāti evaṃ tipuriso asso. **Catupuriso rathoti** eko sārathi, eko yodho, dve āṇirakkhakāti evaṃ catupuriso rathoti.

Uyyodhikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Acelakavaggo pañcama.

1. Vi 2. 140 piṭṭhe.

2. Vi 2. 143 piṭṭhe.

3. Vi 4. 317 piṭṭhe.

6. Surāpānavagga

1. Surāpānasikkhāpadavaṇṇanā

Piṭṭhādīhi kataṃ majjaṃ surāti piṭṭhapūva-odanakiṇṇasambhārehi kataṃ majjaṃ surāti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti—piṭṭhasurā, pūvasurā, odanasurā, kiṇṇapakkhittā, sambhārasaṃyuttā¹ imāni pañca surā nāmāti. Tattha² piṭṭhaṃ bhājane pakkhipitvā tajaṃ udakaṃ datvā madditvā katā **piṭṭhasurā**. Evaṃ sesāsupi. **Kiṇṇāti** pana tassā surāya bījaṃ vuccati. Ye “surāmodakā”tipi vuccanti, te pakkhipitvā katā **kiṇṇapakkhittā**. Harītakisāsapādinānāsambhārehi saṃyojitā **sambhārasaṃyuttā**.

Pupphādīhi kato āsavo merayanti pupphaphalamadhuguḷasambhārehi kato ciraparivāsito merayanti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti—pupphāsavo, phalāsavo, madhvāsavo, guḷāsavo, sambhārasaṃyuttoti pañcamerayaṃ nāmāti. Tattha madhukatālanāḷikerādipuppharaso ciraparivāsito **pupphāsavo**. Panasādiphalaraso **phalāsavo**. Muddikāraso **madhvāsavo**. **Samantapāsādikāyaṃ** pana “phalāsavo nāma muddikāphalādīni madditvā tesāṃ rasena kato. Madhvāsavo nāma muddikānaṃ jātirasena kato, makkhikāmadhunāpi karīyatīti vadantī”ti³ vuttaṃ. Ucchuraso **guḷāsavo**. Harītakāmalakakaṭukabhaṇḍādinānāsambhārānaṃ raso ciraparivāsito **sambhārasaṃyutto**. Ettha ca surāya, merayassa ca samānepi⁴ sambhārasaṃyoge madditvā katā **surā**, ciraparivāsitamattena **merayanti** evamimesaṃ nānākaraṇaṃ daṭṭhabbaṃ. **Bījato paṭṭhāyāti** sambhāre paṭiyādetvā cāṭiyaṃ pakkhittakālato ceva tālanāḷikerādīnaṃ puppharasassa abhinavakālato ca paṭṭhāya.

Loṇasovīraṇaṃ vā suttam vāti ime dve anekehi bhesajjehi abhisāṅkhatā āsavavisesā. **Vāsaggāhāpanatthanti** sugandhabhāvagāhāpanatthaṃ. Vatthum ajānanatāya cettha **acittakatā** veditabbā. Akusaleneva pātabbatāya **lokavajjaṃ**. Yaṃ panettha vattabbaṃ siyā, taṃ sabbaṃ paṭhamapārājikavaṇṇanāya vuttanayameva.

Surāpānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 2. 146 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭī 3. 79 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭīha 3. 127 piṭṭhe.

4. Surāmerayabhāvasamānepi (Sī) Kaṅkhāyojanāmahāṭṭikā passitabbā.

2. Aṅgulipatodakasikkhāpadavaṇṇanā

Hasādhippāyassāti khiḍḍādhippāyassa, iminā kāyasamsaggādhippāyaṃ paṭikkhipati.

Ettha ca bhikkhunimpi hasādhippāyena phusato bhikkhussa dukkaṭaṃ. Tathā bhikkhumpi phusantiyā bhikkhuniyāti āha “**idha pana bhikkhunīpi bhikkhussa, bhikkhu ca bhikkhuniyā anupasampanno evā**”ti. **Kāyappaṭibaddhādīsu sabbatthāti** “kāyena kāyappaṭibaddhe, kāyappaṭibaddhena kāye, kāyappaṭibaddhena kāyappaṭibaddhe, nissaggiyena kāye, nissaggiyena kāyappaṭibaddhe, nissaggiyena nissaggiye”ti¹ sabbattha. **Sati karaṇīye āmasatoti** sati karaṇīye purisaṃ āmasato anāpatti. Itthi pana sati karaṇīyepi āmasitum na vaṭṭati.

Aṅgulipatodakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Hasadhammasikkhāpadavaṇṇanā

Uparigoppaketi goppakānaṃ uparibhāgappamaṇe. **Hasādhippāyoti** kīlādhippāyo. **Yena yena aṅgenāti** hatthapādādīsu yena yena aṅgena. **Tathā nāvāya kīlatoti** phiyārittādīhi nāvaṃ pājentassa vā tīre ussārentassa vā dukkaṭanti attho.

Hasadhammasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Anādariyasikkhāpadavaṇṇanā

Duvidhaṃ hettha anādariyaṃ puggalānādariyañca dhammānādariyañcāti āha “**puggalassa vā**”ti-ādi. Tattha yo bhikkhu upasampannena paññattena vuccamāno “ayaṃ ukkhittako vā vambhito vā garahito vā, imassa vacanaṃ akataṃ bhavissati”ti² anādariyaṃ karoti, ayaṃ puggale anādariyaṃ karoti nāma. Yo pana paññattena vuccamāno “kathā”yaṃ nasseyya vā

1. Vi 2. 147 piṭṭhe.

2. Vi 2. 150 piṭṭhe.

vinasseyyavā antaradhāyeyya vā”ti, taṃ vā nasikkhitukāmo anādariyaṃ karoti, ayaṃ dhamme anādariyaṃ karoti nāma. Tenāha “**tasmā**”ti-ādi.

Idaṃ na sallekkhāya saṃvattatīti sammā kilese likhatīti **sallekho**, appicchatā, tadatthaṃ nayidaṃ saṃvattati. **Ādisaddena** “idaṃ na dhutattāya saṃvattati, na pāsādikatāya, na apacayāya, na gīriyārambhāya saṃvattatī”ti¹ idaṃ saṅgaṇhāti. **Apaññātenāti** sutte vā abhidhamme vā āgatena. **Paveṇi-āgatanti** saṅgītikālato paṭṭhāya mahākassapādi-ācariyaparamparāya āgataṃ. Sace² pana yasmā ucchuraso sattāhakāliko, tassa kasato yāvajjiviko, dvinnāmyeva samavāyo ucchuyaṭṭhi, tasmā vikāle ucchuyaṭṭhiṃ khādītum vaṭṭati gulāharītakam viyāti evamādikam gārayhācariyuggaḥam gahetvā “evaṃ amhākam ācariyānam uggaḥo paripucchā”ti bhaṇati, āpattiyeva.

Anādariyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Bhimsāpanasikkhāpadavaṇṇanā

Rūpādīnīti bhayānakāni rūpasaddagandharasaphoṭṭhabbāni. **Bhayānakakathanti** corakantāravāḷakantārapisācakanārapaṭṭisaṃyuttakatham.

Bhimsāpanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Jotisikkhāpadavaṇṇanā

Agilānoti yassa vinā agginā phāsu hoti, so idha agilāno nāma. **Jotinti** aggin.

Bhaggesūti evaṃnāmake janapade. **Bhaggā** nāma jānapadino rājakumāro, tesam nivāso ekopi janapado ruḷhisaddena “**bhaggā**”ti vuccati. Tena vuttam “bhaggesūti evaṃnāmake janapade”ti. **Tathā patilātam ukkhipantassāti** dayhamānam alātam patitam ukkhipantassa tathā dukkaṭanti attho.

1. Vi 2. 150 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭī 3. 80 piṭṭhe.

tañcāti dukkaṭaṃ parāmasati. **Avijjhātanti** anibbutālātaṃ.

Padīpajotikajantāghareti padīpujjalanapattapacanasedakammādīsu jotikaraṇe aggisālāyaṇca samādahantassa anāpattīti attho. **Tathārūpappaccayeti** ṭhapetvā padīpādīni aññasmimpi tathārūpappaccaye. **Āpadāsūti** duṭṭhavālamiga-amanussehi upaddavesu.

Jotisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Nahānasikkhāpadavaṇṇanā

“Diyaddho māso seso gimhānan”ti “vassānassa paṭhamo māso”iccete adḍhateyyamāsā uṇhasamayo, pariḷāhasamayoti gimhānaṃ seso diyaddho māso uṇhasamayo, vassānassa paṭhamo māso pariḷāhasamayoti evaṃ ete adḍhateyyamāsā kamena uṇhasamayo, pariḷāhasamayoti nāma hotīti attho. Teneva **padabhājaniyam**¹ “uṇhasamayo nāma diyaddho māso seso gimhānan”ti, “pariḷāhasamayoti nāma vassānassa paṭhamo māso”ti vuttaṃ. Yadā vinā nahānena na phāsu hoti, ayaṃ **gilānasamayo**. **Padabhājaniyam**¹ pana gilāne nicchite gilānakālo nicchitova hotīti “yassa vinā nahānena na phāsu hoti, ‘gilānasamayo’ti nahāyitabban”ti vuttaṃ.

Pariveṇasammajjanamattampīti antamaso pariveṇasammajjanamattampi.

Vālukam ukkiritvāti sukkhāya nadiyā vālikam ukkiritvā. **Āvāṭesupīti** pi-saddena nadiyaṃ vattabbameva natthīti dasseti. **Āpadāsūti** bhamarādihi anubandhesu.

Nahānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadavaṇṇanā

Lābhasaddoyaṃ kammasādhano “ko bhavatā lābho laddho”ti-ādīsu viya, so cettha atītakālikoti āha “**alabbhīti**

1. Vi 2. 157 piṭṭhe.

labho”ti, laddhanti attho. “**Labho eva lābho**”ti iminā sakattheṇapaccayoti dasseti. **Kim alabbhīti** kim laddhaṃ. **Navanti** abhinavaṃ. Ettāvata ca navañca taṃ cīvarañcāti **navacīvaraṃ**, navacīvaraṃ lābho etenāti **navacīvaralābho**ti evamettha samāso daṭṭhabboti. Yadi evaṃ kathaṃ “navam cīvaralābhenā”ti vuttanti āha “**iti navacīvaralābhenā**”ti-ādi. Ettha ca “vikappanupagam pacchiman”ti na vuttattā **cīvaranti** yaṃ nivāsetuṃ vā pārupituṃ vā sakkā hoti, tadeva veditabbanti āha “**nivāsanapārupanupagam cīvaran**”ti. “**Dubbaṇṇakaraṇaṃ ādātabban**”ti etaṃ kappabinduṃ sandhāya vuttaṃ, na nīlādīhi sakalacīvaraṃ dubbaṇṇakaraṇaṃ, tañca pana kappam ādiyantena cīvaraṃ rajitvā catūsu vā koṇesu, tisu vā dvīsu vā ekasmiṃ vā koṇe morassa akkhimaṇḍalamattaṃ vā maṅgulapiṭṭhimattaṃ vā ādātabbanti āha “**tassā**”ti-ādi. **Kaṃsanīlenāti** cammakāranīlena. **Mahāpaccariyaṃ** pana “ayomalaṃ lohamalaṃ, etaṃ kaṃsanīlaṃ nāmā”ti¹ vuttaṃ. **Pattanīlenāti** yena kenaci nīlavaṇṇena paṇṇarasena. **Kappabinduṃ ādiyitvāti** vaṭṭam ekaṃ kappabinduṃ ādiyitvā.

Pālikappakaṇṇikakappādayo pana sabbatṭhakathāsu paṭisiddhā. Aggaḷādīni kappakatacīvare pana pacchā āropetvā kappakaraṇakiccaṃ natthīti āha “**pacchā āropitesū**”ti-ādi. **Aggaḷa-anuvātaparibhaṇḍesūti** uddharitvā alliyāpanakakhaṇḍa piṭṭhi-anuvātakucchi-anuvātesu. **Kiriyaṅkiriyaṃ**ti nivāsanapārupanato, kappassa anādānato kiriyaṅkiriyaṃ.

Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Vikappanasikkhāpadavaṇṇanā

Sammukhena vikappanā **sammukhavikappanā**. Parammukhena vikappanā **parammukhavikappanā**. **Sannihitāsannihitabhāvanti** āsannadūrabhāvaṃ. Āsannadūrabhāvo ca adhiṭṭhāne vuttanayeneva veditabbo.

Mittoti daḷhamitto. **Sandiṭṭhoti** diṭṭhamatto nātidalhamitto. **Akatapaccuddhāraṃ**ti “mayhaṃ santakaṃ paribhuñja vā vissajjehi vā “ti-ādinā akatapaccuddhāraṃ. **Yena vinayakammaṃ katanti** yena saddhiṃ vinayakammaṃ kataṃ.

1. Vi-Ṭṭha 3. 131 piṭṭhe.

Paribhogena **kāyakammaṃ**, apaccuddhārāpanena **vacīkammanti** āha “**samuṭṭhānādīni paṭhamakathinasadisānevā**”ti. **Kiriyākiriyaṃ** ettha paribhuñjanaṃ **kiriyaṃ**. Apaccuddhārāpanaṃ **akiriyaṃ**.

Vikappanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Apanidhānasikkhāpadavaṇṇanā

Adhiṭṭhānupaganti adhiṭṭhānayoggaṃ ayopattañceva mattikāpattañca. **Sūkarantaṃ**¹ nāma kuñcikaḥoso viya anto susiraṃ katvā koṭṭitaṃ.

Aññaṃ parikkhāraṃti pāḷiyā anāgatapattatthavikādiṃ. **Dhammakathaṃ katvā**ti “samaṇena nāma anihitaparikkhārena bhavituṃ na vaṭṭati”ti evaṃ “dhammakathaṃ kathetvā dassāmi”ti nikkhipato anāpatti.

Apanidhānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Surāpānavaggo chaṭṭho.

7. Sappāṇakavagga

1. Sañciccaṣikkhāpadavaṇṇanā

Pācittiyaṃ² antamaso mañcapīṭhaṃ sodhento maṅgulaḃījakepi pāṇasaññī nikkāruṇikatāya taṃ bhindanto apaneti, pācittiyaṃ. Tenāha “**taṃ khuddakampi**”ti-ādi. **Upakkamamahantatāya akusalaṃ mahantaṃ hotīti** bahukkhattuṃ pavattajavanehi laddhāsevanāya sanniṭṭhāpakacetanāya vasena payogassa mahantatā akusalaṃ mahantaṃ hoti, mahāsāvajjaṃ hotīti adhippāyo.

Sañciccaṣikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Sūkarantaṃ (Ka), Vi-Ṭṭha 4. 54 piṭṭhe passitabbaṃ.

2. Vi-Ṭṭha 3. 133 piṭṭhe.

2. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā

Ettha ca paṭaṅgapāṇakānaṃ patanaṃ ñatvāpi suddhacittatāya padīpujjalane viya sappāṇakabhāvaṃ ñatvāpi udakasaññāya paribhuñjitabbato **paṇṇattivajjatā** veditabbā.

Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Ukkoṭanasikkhāpadavaṇṇanā

Tassa tassa bhikkhunoti yena yena vūpasamitaṃ, tassa tassa bhikkhuno. **“Akataṃ kamman”**ti-ādīni vadantoti “akataṃ kammaṃ, dukkaṭaṃ kammaṃ, puna kātappaṃ kammaṃ, anihataṃ dunnihataṃ puna nihanitabbaṃ”ti¹ vadanto. **Yathāṭṭhitabhāvena paṭiṭṭhātuṃ na dadeyyāti** tesam pavatti-ākāradassanattaṃ vuttaṃ. Tenāha **“yaṃ pana dhammena adhikaraṇaṃ nihataṃ, taṃ sunihatamevā”**ti.

Ukkoṭanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Duṭṭhullasikkhāpadavaṇṇanā

Cattāri pārājikāni atthuddhārasena padabhājanīyaṃ dassitānīti āha **“duṭṭhullanti saṃghādisesaṃ adhippetan”**ti. **Yena kenaci upāyenāti** “sāmaṃ vā jānāti, aññe vā tassa āroceti, so vā āroceti”ti² vuttasu yena kenaci upāyena. **Pācittiyaṃ** dhuraṃ nikkhattamatteyevāti adhippāyo. Sace pacchāpi āroceti, dhuranikkhepane āpattito na muccati. Tenāha **“sacepī”**ti-ādi. **Samaṇasatampi āpajjatiyevāti** samaṇasatampi sutvā yadi chādeti, pācittiyaṃ āpajjatiyevāti attho. **Yenassa ārocitanti** yena dutiyena assa tatiyassa ārocitaṃ. **Tassevāti** tassa dutiyasseva. **Ārocetīti** paṭicchādanatthameva “mā kassaci ārocesī”ti vadati. **Koṭi chinnā hotīti**³ yasmā paṭicchādanapaccayā āpattiṃ āpajjitvāva

1. Vi 2. 166 piṭṭhe.

2. Vi 2. 168 piṭṭhe.

3. Sārattha-Ṭī 3. 84 piṭṭhe.

dutiyena tatiyassa ārocitaṃ, tasmā tappaccayā puna tena āpajjitabbāpattiyā abhāvato āpattiyā koṭi chinnā nāma hoti.

Ādipadeti duṭṭhullāpattisaññī, vematiko, aduṭṭhullāpattisaññīti imesu tīsu “duṭṭhullāpattisaññī paṭicchādeti”¹ti imasmiṃ paṭhamapade. **Itaresu dvīsūti** “vematiko paṭicchādeti, aduṭṭhullāpattisaññī paṭicchādeti”ti imesu padesu. **Aduṭṭhullāyāti** avasesapañcāpattikkhandhe. **Anupasampannassa duṭṭhulle vā aduṭṭhulle vā ajjhācāreti** anupasampannassa purimapañcasikkhāpadavītikkamasāṅkhāte duṭṭhulle vā itarasmaṃ aduṭṭhulle vā ajjhācāre. Yaṃ pana **samantapāsādikāyaṃ** “anupasampannassa sukkavisatṭhi ca kāyasaṃsaggo cāti ayaṃ duṭṭhulla-ajjhācāro nāma”²ti vuttaṃ, taṃ duṭṭhullārocanasikkhāpadaṭṭhakathāya³ na sameti, na cāpi evaṃ vattum yujjati “ārocane anupasampannassa duṭṭhullaṃ aññathā adhippetam, paṭicchādane aññathā”⁴ti visesakāraṇassānupalabbhanato, tasmā taṃ upaparikkhitabbaṃ.

Duṭṭhullasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Ūnavīsativassasikkhāpadavaṇṇanā

Gabbhavīsopi hi “paripuṇṇavīso”tveva saṅkhaṃ gacchatīti āha “**paṭisandhiggahaṇato paṭṭhāyā**”ti-ādi. Tattha **paṭisandhiggahaṇato paṭṭhāyāti** yaṃ mātukucchismiṃ paṭhamam cittaṃ uppannam paṭhamam viññāṇam pātubhūtam, taṃ ādim katvā. **Soti** yo puggalo ūnavīsativasso upasampādito, so puggalo. **Aññaṃ upasampādetīti** upajjhāyo vā kammavācācariyo vā hutvā aññaṃ puggalaṃ upasampādeti. **Tanti** ūnavīsativassaṃ puggalaṃ. **Sīmaṃ vā sammannatīti** navaṃ sīmaṃ bandhati.

Ūnavīsativassasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Theyyasatthasikkhāpadavaṇṇanā

Rājānaṃ vā vañcetvāti rājānaṃ thenetvā rañño santakaṃ kiñci gahetvā, “idāni tassa na dassāmā”ti **maggappaṭipannā akatakammā ceva**

1. Vi 2. 168 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 20 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 135 piṭṭhe.

4. Sārattha-Ṭṭi 3. 84 piṭṭhe.

katakammā ca corāti vuttam hoti. Esa nayo **suṅkaṃ pariharitukāmāti** etthāpi.

Kālavisaṅketenāti kālassa visaṅketena, divasavisaṅketenāti vuttam hoti. Maggavisaṅketena, pana aṭavivisaṅketena vā gacchato āpattiyeva.

Theyyasatthasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Saṃvidhānasikkhāpadavaṇṇanā

Mātugāmenāti itthiyā. Ekato-upasampannā, pana sikkhamānā, sāmaṇerī cāti imā tissopi idha saṅghaṃ gacchanti. Imāsaṃ pana tissannaṃ samayo rakkhati. Ayametāsaṃ, mātugāmassa ca visesoti veditabbaṃ.

Saṃvidhānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Ariṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā

Taṃtaṃsampattiya¹ vibandhanavasena sattasantānassa antare vemajjhe eti āgacchatīti **antarāyo**, diṭṭhadhammikādi-anattho, anatikkamanatthena tasmim̐ antarāye niyuttā, antarāyaṃ vā phalaṃ arahanti, antarāyassa vā karaṇasīlāti **antarāyikā**. Tenāha “**saggamokkhānaṃ antarāyaṃ karontīti antarāyikā**”². Te **kammakilesavipāka-upavādapaññattivīttikkamavasena pañcavidhāti** ettha ca pañcānantariyakammaṃ **kammanantarāyikaṃ** nāma, tathā bhikkhunidūsakakammaṃ. Taṃ pana mokkhasseva antarāyaṃ karoti, na saggassa. Niyatamicchādiṭṭhidhammā **kilesantarāyikā** nāma. Paṇḍakaturacchānagata-ubhatobyañjanakānaṃ paṭisandhidhammā **vipākantarāyikā** nāma. Ariyūpavādā **upavādantarāyikā** nāma. Te pana yāva ariye na khamāpentī, tāvadeva, na tato paraṃ. Sañcicca āpannā āpattiyo **paññattivīttikkamantarāyikā** nāma. Tāpi yāva bhikkhubhāvaṃ vā paṭijānāti, na vuṭṭhāti vā na deseti vā, tāvadeva, na tato paraṃ.

1. Sārattha-Ṭī 3. 86 piṭṭhe.

2. Ma-Ṭīha 2. 9 piṭṭhe passitabbaṃ.

Tatrāyaṃ¹ ariṭṭho bhikkhu bahussuto dhammakathiko sesantarāyike jānāti, vinaye pana akovidattā paṇṇattivītikkamantarāyike na jānāti, tasmā rahogato evaṃ cintesi “ime āgārikā pañca kāmagaṇe paribhuñjantā sotāpannāpi sakadāgāminopi anāgāminopi honti, bhikkhūpi manāpikāni cakkhuviññeyyāni rūpāni passanti -pa- kāyaviññeyye phoṭṭhabbe phusanti, mudukāni attharaṇapāvuraṇādāni paribhuñjanti, etaṃ sabbaṃ vaṭṭati. Kasmā? Itthirūpā -pa- itthiphoṭṭhabbā eva na vaṭṭanti, etepi vaṭṭanti”ti evaṃ rasena rasam saṃsanditvā sacchandarāgaparibhogañca nicchandarāgaparibhogañca ekaṃ katvā thūlavākehi saddhim atisukhumasuttam ghaṭento viya, sāsapena saddhim sinerum upasaṃharanto viya ca pāpakaṃ diṭṭhigataṃ uppādetvā “kiṃ bhagavatā mahāsamuddam bandhantena viya mahatā ussāhena paṭhamapārājikaṃ paññattaṃ, natthi ettha doso”ti sabbaññutaññāpene saddhim paṭivirujjhanto bhabbapuggalānam āsam chindanto jinassa āṇācikke pahāramadāsi. Tenāha “tesū”ti-ādi.

Tattha tesūti yathāvuttesu antarāyesu. **Aṭṭhikaṅkalūpamākāmā**ti ettha **aṭṭhikaṅkalam**² nāma uraṭṭhi vā piṭṭhikaṇṭakaṃ vā sīsattṭhi vā. Tam hi nimmaṃsattā “kaṅkalan”ti vuccati. Vigatamaṃsāya hi aṭṭhisāṅkhalikāya ekaṭṭhimhi vā **kaṅkalasaddo** niruḷho, taṃsadisā kāmā appassādaṭṭhenāti attho. **Ādisaddena** “maṃsapesūpamā kāmā, tiṇukkūpamā kāmā, aṅgārakāsūpamā kāmā, supinakūpamā kāmā, yācitakūpamā kāmā, rukkhaphalūpamā kāmā, asisūnūpamā kāmā, sattisūlūpamā kāmā, sappasirūpamā kāmā”ti³ etesaṃ gahaṇaṃ.

Tattha **maṃsapesūpamā kāmā**⁴ bahuśadhāraṇaṭṭhena. **Tiṇukkūpamā kāmā** anudhanaṭṭhena. **Aṅgārakāsūpamā kāmā** mahābhitāpanaṭṭhena. **Supinakūpamā kāmā** ittarapaccupaṭṭhānaṭṭhena. **Yācitakūpamā kāmā** tāvakālikaṭṭhena. **Rukkhaphalūpamā kāmā** sabbaṅgapaccaṅgalibhañjanaṭṭhena. **Asisūnūpamā** adhikuṭṭanaṭṭhena. **Sattisūlūpamā** vinivijjanaṭṭhena. **Sappasirūpamā** sāsaṅkasappaṭibhayaṭṭhena.

1. Ma-Ṭṭha 2. 9; Vi-Ṭṭha 3. 138 piṭṭhesu passitabbaṃ. 2. Sārattha-Ṭṭi 3. 87 piṭṭhe.

3. Ma 1. 182, 185; Ma 2. 28, 29; Vi 2. 176; Vi 4. 69, 70 piṭṭhesu.

4. Vi-Ṭṭha 3. 139 piṭṭhe.

Tathevāti “mā āyasmā”ti-ādīhi. **Itaresanti** so saṅghamajjhaṃ ākaḍḍhitvā yehi “mā āyasmā”ti-ādinā vutto, tattha tehi aññesaṃ sutānaṃ bhikkhūnaṃ. **Ñatticatutthena kammenā**ti “suṇātu me bhante saṅgho, itthannāmassa bhikkhuno evarūpaṃ pāpakaṃ diṭṭhigataṃ uppannaṃ”ti-ādinā¹ padabhājanīyaṃ vuttena ñatticatutthena kammena.

Ariṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Ukkhittasambhogasikkhāpadavaṇṇanā

Akatānudhammenāti ukkhipitvā anosāritena. Tenāha “**anudhammo vuccatī**”ti-ādi. Ettha anudhammoti osāraṇā vuccatīti sambandho. Ukkhepanīyakammassānurūpo, pacchā kattaḃbo vā dhammoti **anudhammo**. **Anulomavattaṃ disvā**ti “na upasampādetabbaṃ, na nissayo dātabbo”ti-ādikāṃ aṭṭhārasavidhaṃ² vattaṃ disvā, etesu aṭṭhārasasu anulomavattesu vattaṃ disvāti adhippāyo. **Āmisasambhogaṃ vā dhammasambhogaṃ vā**ti ettha yaṃ kiñci āmisassa dānaṃ, paṭiggahaṇaṇca **āmisasambhogo**. Dhammassa uddisaṇaṃ, uddisāpanaṇca **dhammasambhogo**. **Samvaseyyā**ti “uposathaṃ vā pavāraṇaṃ vā saṅghakammaṃ vā”ti³ evaṃ padabhājanīyaṃ vuttaṃ tividhaṃ saṃvāsaṃ kareyya. Yasmā panettha uposathapavāraṇāpi saṅghehiyeva kātābhattā **saṅghakammā**niyeva honti, tasmā “**uposathādikaṃ saṅghakammaṃ kareyyā**”ti vuttaṃ. **Payoge payogeti** dāne dāne, gahaṇe gahaṇe cāti attho.

Paṇṇattiṃ ajānantena arahatāpi kiriyābyākatacittena āpajjitābhattā “**ticittan**”ti vuttaṃ.

Ukkhittasambhogasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanā

Pireti⁴ nipātapadaṃ sambodhane⁵ vatthamānaṃ parasaddena samānatthaṃ vadantīti āha “**para amāmakā**”ti, amhākaṃ anajjhattikabhūṭāti attho.

1. Vi 2. 178 piṭṭhe.

4. Sārattha-Ṭi 3. 89 piṭṭhe.

2. Vi 4. 75 piṭṭhe.

3. Vi 2. 180 piṭṭhe.

5. Sambadhanatthe (Ka)

Pireti vā “parato”ti iminā samānattham nipātapadam, tasmā **cara pireti** parato gaccha, mā idha tiṭṭhāti evamettha attho daṭṭhabbo.

Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Sappāṇakavaggo sattamo.

8. Sahadhammikavagga

1. Sahadhammikasikkhāpadavaṇṇanā

Sahadhammikaṃ vuccamānoti sahadhammikenā vuccamāno. Karaṇatthe cetam upayogavacanam. “Pañcahi sahadhammikehi sikkhitabbattā, tesam vā santakattā ‘**sahadhammikan**’ti laddhanāmena buddhapaññattena sikkhāpadena vuccamānoti attho”ti¹ dubbacasikkhāpade vuttattā “**sahadhammikaṃ vuccamānoti imassattho Dubbacasikkhāpade vutto**”ti vuttam. **Anādariyabhayāti** anādarakaraṇe bhayā, tattha pācittiyabhayāti attho. **Lesena evaṃ vadantassāti** ujukam “na sikkhissāmī”ti avatvā “yāva na aññam bhikkhun”ti-ādinā lesena vadantassa.

Sahadhammikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Vilekhanasikkhāpadavaṇṇanā

Khuddakehi ca anukhuddakehi cāti saṃghādisesādīhi khuddakehi ceva thullaccayādīhi anukhuddakehi ca. Ṭhapetvā hi cattāri pārājikāni avasesāni sabbāni sikkhāpadāni pariyāyena khuddakāni ceva honti anukhuddakāni ca. Vuttam hetam **pañcasatikakkhandhake**²—

“Katamāni pana bhante khuddānukhuddakāni sikkhāpadānīti? Ekacce therā evamāhaṃsu ‘cattāri pārājikāni ṭhapetvā avasesāni khuddānukhuddakāni sikkhāpadānī’ti. Ekacce therā evamāhaṃsu ‘cattāri pārājikāni ṭhapetvā terasa saṃghādisese ṭhapetvā avasesāni khuddānukhuddakāni sikkhāpadānī’ti.

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 143; Vi-Ṭṭha 2. 198 piṭṭhesu.

2. Vi 4. 484 piṭṭhe.

Ekacce therā evamāhaṃsu ‘cattāri pārājikāni ṭhapetvā terasa saṃghādisese ṭhapetvā dve aniyate ṭhapetvā avasesāni khuddānukhuddakāni sikkhāpadāni’¹ti. Ekacce therā evamāhaṃsu ‘cattāri pārājikāni ṭhapetvā terasa saṃghādisese ṭhapetvā dve aniyate ṭhapetvā timsa nissaggiye pācittiye ṭhapetvā avasesāni khuddānukhuddakāni sikkhāpadāni’¹ti. Ekacce therā evamāhaṃsu ‘cattāri pārājikāni ṭhapetvā terasa saṃghādisese ṭhapetvā dve aniyate ṭhapetvā timsa nissaggiye pācittiye ṭhapetvā dvenavutipācittiye ṭhapetvā avasesāni khuddānukhuddakāni sikkhāpadāni’¹ti. Ekacce therā evamāhaṃsu ‘cattāri pārājikāni ṭhapetvā terasa saṃghādisese ṭhapetvā dve aniyate ṭhapetvā timsa nissaggiye pācittiye ṭhapetvā dvenavutipācittiye ṭhapetvā cattāro pāṭidesanīye ṭhapetvā avasesāni khuddānukhuddakāni sikkhāpadāni’¹ti”.

Yam pana nāgasenattherena milindaraññā puṭṭhena vuttaṃ “dukkaṭaṃ mahārāja khuddakaṃ sikkhāpadaṃ, dubbhāsitaṃ anukhuddakaṃ”¹ti. Tattha antimakoṭṭhāsameva gahetvā vuttaṃ. Taṃ vādapathopacchedanattanti daṭṭhabbāṃ.

Saṃvattanamarīyādaparicchedavacananti saṃvattanassa marīyādā avadhi **saṃvattanamarīyādā**, tāya niyamavasena yo paricchedo, tassa vacanaṃ **saṃvattanamarīyādaparicchedavacanaṃ**, idāni taṃ marīyādaṃ vivaritvā dassetuṃ “**idaṃ vuttaṃ hotī**”¹ti-ādi vuttaṃ. Tattha **uddisantīti** ācariyā attano ruciya uddisanti. **Uddisāpentīti** ācariyaṃ yācitvā antevāsikā uddisāpenti. **Sajjhāyantīti** dhārenti. **Kukkuccavippaṭṭisāro**ti kukkuccasaṅkhāto vippaṭṭisāro. **Viheṣāvicikicchāmanovilekhā**ti viheṣāvicikicchāsaṅkhātā manovilekhā. **Garahaṇeti** nindane.

Anupasampannassa vivaṇṇaneti anupasampannassa santike nindato tassa tasmiṃ vimatiṃ uppādetuṃ vinayavivaṇṇane.

Vilekhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Khu 11. 146 piṭṭhe Milindapañhe.

3. Mohanasikkhāpadavaṇṇanā

Tasmim anācāreti tasmim anācāre āciṇṇe. **Mokkho natthīti** tassā āpattiyā mokkho natthi. **Tassa teti** tassa tava. **Alābhāti** ye aññesaṃ pātimokkhe uddissamāne sādhukaṃ aṭṭhiṃ katvā manasikaraṇassa ānisaṃsasaññitā diṭṭhadhammikasamparāyikā ca lābhā icchitabbā, te sabbe tuyhaṃ alābhā eva honti. **Dulladdhanti** puññavisesena laddhampi manussattaṃ dulladdhaṃ. **Sādhukanti** suṭṭhu. **Aṭṭhiṃ katvāti** atthikabhāvaṃ katvā, atthiko hutvāti vuttaṃ hoti. **Ñattidutiyaena kammenāti** “suṇātu me bhante saṃgho”ti-ādinā¹ padabhājanīyaṃ vuttana mohāropanakena ñattidutiyaena kammena.

Adhammakammeti ettha mohāropanakammaṃ adhippetam.

Mohanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Pahārasikkhāpadavaṇṇanā

Pahāraṃ dadeyyāti antamaso uppalapattaṃ upādāya kāyakāyappaṭibaddhanissaggiyānaṃ aññatarena pahāraṃ dadeyya. Evaṃ pana pahāre dinne hattho vā bhijjatu, pādo vā sīsaṃ vā, maratu vā, pācittiyameva. Tenāha “paharitukāmatāyā”ti-ādi.

Anupasampanneti gahaṭṭhe vā pabbajite vā itthiyā vā purise vā antamaso tiracchānagatepi. Sace pana rattacitto itthim paharati, saṃghādiseso. **Kenaci viheṭhiyamānassāti** manussena vā tiracchānagatena vā viheṭhiyamānassa. **Mokkhādhippāyassāti** tato attano mokkhaṃ patthayamānassa. Sacepi² antarāmagge coraṃ vā paccatthikaṃ vā viheṭhetukāmaṃ disvā “upāsaka ettheva tiṭṭha, mā āgamitthā”ti vatvā vacanaṃ anādiyitvā āgacchantaṃ “gaccha re”ti muggarena vā satthakena vā paharitvā yāti, so ce tena pahārena marati, anāpattiyeva. Vālamigesupi eseva nayo.

Pahārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 2. 191 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 147 piṭṭhe.

5. Talasattikasikkhāpadavaṇṇanā

Talasattikanti talameva talasattikaṃ. “Pothanasamatthaṭṭhena sattikan”ti¹ eke. **Uccāreyyāti** ukkhipeyya. **Napaharitukāmatāya dinnattādukkataṇti** ettha paharitukāmatāya paharite purimasikkhāpadena pācittiyaṃ. Uccāretukāmatāya kevalaṃ uggiraṇamatte kate iminā pācittiyaṃ. Iminā pana virajjhivā pahāro dinno, tasmā dukkaṭaṃ. Ettha pana “tiracchānagatādīnaṃ asucikaraṇādīni disvā kujjhivāpi uggirantassa mokkhādhippāyoyevā”ti² vadanti.

Talasattikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Amūlakasikkhāpadavaṇṇanā

Chaṭṭhasikkhāpadaṃ uttānameva.

Amūlakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Sañciccasikkhāpadavaṇṇanā

Kukkuccaṃ uppādentassāti³ saṃsayāṃ janentassa. Paro kukkuccaṃ uppādetu vā, mā vā, taṃ appamāṇaṃ. **Maññeti** takkayāmi. **Ādisaddena** “vikāle maññe tayā bhuttaṃ, majjaṃ maññe tayā pītaṃ, mātuḡāmena saddhiṃ raho maññe tayā nisinnan”ti-ādīnaṃ⁴ gahaṇaṃ. **Anupasampanneti** sāmaṇere.

Sañciccasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Upassutisikkhāpadavaṇṇanā

Suyyatīti **suti**, saddo, sutiyaṃ samīpaṃ **upassutīti** āha “**sutisamīpan**”ti, saddasamīpanti attho. Yattha pana ṭhitena sakkā hoti saddaṃ

1. Vajira-Ṭī 336 piṭṭhe.

3. Vajira-Ṭī 337 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭī 3. 94 piṭṭhe.

4. Vi 2. 196 piṭṭhe.

sotum, tattha tiṭṭhanto saddasamīpe tiṭṭhati nāmāti āha “**yattha thatvā**”ti-ādi. Atha vā upecca suyyati etthāpi **upassuti**, ṭhānam, yaṃ ṭhānam upagatena sakkā hoti kathentānam saddam sotum, tatthāti evampettha attho daṭṭhabbo. **Turitāmanepī**ti pacchato gacchantassa purato gacchantānam saddasavanattham sīghagamanepi. **Ohīyamānepī**ti purato gacchantassa apacchato gacchantānam vacanasavanattham ohīyamānepi.

Vūpasamissāmīti upasamaṃ gamissāmi, kalahaṃ na karissāmi. **Attānam parimocessāmī**ti mama akārahābhāvaṃ kathetvā attānaṃ parimocessāmi. **Siyā kiriyanti** kadāci sotukāmatāya gamanavasena samuṭṭhānato siyā kiriyam. **Siyā akiriyanti** kadāci ṭhitattānaṃ āgantvā mantayamānaṃ ajānapanavasena samuṭṭhānato siyā akiriyam.

Upassutisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Kammappaṭibāhanasikkhāpadavaṇṇanā

Dhammikānanti dhammena vinayena satthusāsanena katattā dhammo etesu atthīti **dhammikāni**, tesaṃ dhammikānaṃ. **Kammānanti** catunnaṃ saṃghakammānaṃ. Tenāha “**dhammenā**”ti-ādi. Tattha **dhammenāti** bhūtena vatthunā. **Vinayenāti** codanāya ceva sāraṇāya ca. **Satthusāsanenāti** ñattisampadāya ceva anussavanāsampadāya ca. **Samaggassa saṃghassāti** sīmaṭṭhakasaṃghaṃ sodhetvā chandārahānaṃ chandaṃ āharitvā kattabbattā kāyena ceva cittaṃ ca ekībhūtaṃ saṃghassa. **Taṃ taṃ vatthunti** avaṇṇabhaṇaṇādiṃ taṃ taṃ vatthum.

Osārenti saṃghamajjhaṃ etenāti **osāraṇam**. Nissārenti saṃghamhā etenāti **nissāraṇam**. **Bhaṇḍukammanti** muṇḍakaraṇam, kesacchedanāpucchananti attho. Kammameva lakkhaṇam **kammalakkhaṇam**. Osāraṇādayo viya kammaṇca hutvā aññaṇca nāmaṃ na labhati, kammameva hutvā lakkhīyatīti kammalakkhaṇanti attho. “Osāraṇam nissāraṇam”ti¹ cettha padasiliṭṭhatāyetaṃ vuttaṃ. Paṭhamam pana nissāraṇā hoti, pacchā osāraṇāti

1. Vi-Ṭṭha 4. 250 piṭṭhe.

āha “**tattha kaṇṭakasāmaṇerassā**”ti-ādi. **Kaṇṭakasāmaṇerassa nāsanā viya nissāraṇā**ti yathā kaṇṭakasāmaṇerassa daṇḍakammanāsanā nissāraṇā, tathā buddhassa vā dhammassa vā saṅghassa vā avaṇṇaṃ bhaṇato, akappiyaṃ “kappiyaṃ”ti dīpayato, micchādiṭṭhikassa antaggāhikāya diṭṭhiyā samannāgatassa aññassāpi sāmaṇerassa—

“Saṅghaṃ bhante pucchāmi ‘ayaṃ itthannāmo sāmaṇero buddhassa vā dhammassa vā saṅghassa vā avaṇṇavādī micchādiṭṭhiko, yaṃ aññe sāmaṇerā labhanti dirattatirattaṃ bhikkhūhi saddhiṃ sahaseyyaṃ, tassa alābhāya nissāraṇā ruccati saṅghassā’ti. Dutiyampi -pa-. Tatiyampi bhante saṅghaṃ pucchāmi ‘ayaṃ itthannāmo sāmaṇero -pa- ruccati saṅghassā’ti, cara pire vinassā’ti¹—

kattabbanāsanā nissāraṇāti attho. **Tādisaṃyeva sammāvattantaṃ disvā pavesanā osāraṇā**ti tādisaṃyeva aparena samayena “ahaṃ bhante bālātāya aññāṇatāya alakkhikatāya evaṃ akāsiṃ, svāhaṃ saṅghaṃ khamāpemi”ti khamāpentaṃ disvā yāvatiyaṃ yācāpetvā—

“Saṅghaṃ bhante pucchāmi ‘ayaṃ itthannāmo sāmaṇero buddhassa vā dhammassa vā saṅghassa vā avaṇṇavādī micchādiṭṭhiko, yaṃ aññe sāmaṇerā labhanti bhikkhūhi saddhiṃ dirattatirattaṃ sahaseyyaṃ, tassa alābhāya nissārīto, svāyaṃ idāni soraho nivātavutti lajjidhammaṃ okkanto hirottappe patiṭṭhito katadaṇḍakammo accayaṃ deseti, imassa sāmaṇerassa yathā pure kāyasambhogasāmaggidānaṃ ruccati saṅghassā’ti. Dutiyampi -pa-. Tatiyampi bhante Saṅghaṃ pucchāmi -pa- ruccati saṅghassā’ti”—

pavesanā osāraṇāti attho.

Kesacchedanāpucchananti² sīmāpariyāpanne bhikkhū sannipātāpetvā pabbajjāpekkhaṃ tattha netvā “saṅghaṃ bhante imassa dāraḥ kassa bhaṇḍukammaṃ

1. Vi-Ṭṭha 4. 250 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 284 piṭṭhe.

āpucchāmi”ti tikkhattum vā dvikkhattum vā sakim vā vacanam. Idha ca ‘imassa dārakassa bhaṇḍukammaṃ āpucchāmā”tipi “imassa samaṇakaraṇaṃ āpucchāmā”tipi “imassa pabbājanaṃ āpucchāmā”tipi “ayaṃ samaṇo hotukāmo”tipi “ayaṃ pabbajitukāmo”tipi vattum vaṭṭatiyeva.

Mukharassāti mukhena kharassa. Yaṃ avandiyakammaṃ anuññātanti sambandho. **Ūrum vivarivā dassanādivatthūsūti**—

“Tena kho pana samayena Chabbaggiyā bhikkhū bhikkhuniyo kaddamodakena osiṇcanti ‘appeva nāma amhesu sārājjeyyun’ti, kāyaṃ vivarivā bhikkhunīnaṃ dassenti, ūrum vivarivā bhikkhunīnaṃ dassenti, aṅgajātaṃ vivarivā bhikkhunīnaṃ dassenti, bhikkhuniyo obhāsemi, bhikkhunīhi saddhim sampayojenti ‘appeva nāma amhesu sārājjeyyun’ti”¹—

imesu vatthūsu.

Acchinnacīvarakādīnanti acchinnacīvara jīṇṇacīvara natthacīva ragilāna bahussuta saṃghabhāranittharak ādīnaṃ. **Cīvarādīnīti** cīvarabhesajjasenāsanādīni. **Paribhuñjitabbānīti** paribhuñjitabbāni mūlatacapatta-aṅkurapupphaphalādīni. **Apanetabbānīpi vatthūnīti** āvāsakaraṇādi-atthaṃ haritabbānīpi chāyūpagaphalūpagarukkhādīni. **Tathārūpaṃ vā dhammikaṃ katikaṃ karontehīti** cīvarapiṇḍapātattāya dinnato āvāsajaggaṇādikam tādīsaṃ vā aññampi dhammikaṃ katikaṃ karontehi.

Neva suttaṃ āgacchatīti na mātikā āgacchati. **No suttavibhaṅgoti** vinayopi na paṇḍo. **Byañjanacchāyāya atthaṃ paṭibhāṭhīti**² byañjanamattameva gahetvā atthaṃ paṭisedheti. Jātarūparajatakhattavattuppaṭiggahaṇādīsu vinayadharehi bhikkhūhi āpattiyā kāriyamāne disvā “kim ime āpattiyā kāretha, nanu ‘jātarūparajatappaṭiggahaṇā paṭivirato hotī’ti”³ evaṃ sutte paṭiviratimattameva vuttaṃ, natthi ettha āpatti”ti vadati. Aparo dhammakathiko suttassa āgatattā olambetvā nivāsentānaṃ āpattiyā āropiyamānāya “kim imesaṃ āpattiṃ āropetha, nanu ‘parimaṇḍalaṃ nivāsessāmīti sikkhā karaṇīya’ti”⁴

1. Vi 4. 452, 453 piṭṭhe.

3. Dī 1. 5, 60 piṭṭhesu.

2. Vi-Ṭṭha 4. 42 piṭṭhe.

4. Vi 2. 239 piṭṭhe.

evaṃ sikkhākaraṇamattameva vuttaṃ, natthi ettha āpatti¹ti vadati.

Ubbāhikavinicchayeti Samathakkhandhake¹ vutta-ubbāhikavinicchaye “sīlavā hoti²”ti-ādikāya¹ hi dasaṅgasampattiya samannāgate dve tayo bhikkhū uccinitvā vinicchayo **ubbāhikavinicchayoti** daṭṭhabbo.

Pavāraṇappaccukkaḍḍhanāti pavāraṇāya ukkassanā, uddham kaḍḍhanāti attho. **Tiṇavatthārakasamathe sabbasaṅgāhikañatti cāti** “suṇātu me bhante saṅgho, amhākaṃ bhaṇḍanaajātānaṃ -pa- thapetvā ghippaṭisaṃyuttan²”ti² evaṃ tiṇavatthārakasamathe katā sabbapaṭhamā **sabbasaṅgāhikañatti** ca.

Alābhāya parisakkanādikehīti catunnaṃ paccayānaṃ alābhatthāya payogakaraṇādikehi. **Ādi-saddena** “anattāya parisakkanāṃ, anāvāsāya parisakkanāṃ, akkosanaparibhāsanāṃ, bhikkhū bhikkhūhi bhedanāṃ, buddhassa avaṇṇabhaṇaṇāṃ, dhammassa avaṇṇabhaṇaṇāṃ, saṅghassa avaṇṇabhaṇaṇan³”ti³ avasesaṃ sattaṅgaṃ saṅgaṇhāti. **Aṭṭhahaṅgehi samannāgatassāti** aṭṭhahi ceva aṅgehi ekekenapi aṅgena ca samannāgatassa. **Asambhogakaraṇatthanti** tena dinnassa deyyadhammassa appaṭiggahaṇattham. **Pattanikkujjanavasena**ti kammavācāya pattanikkujjanavasena, na adhomukhaṭṭhapanavasena. **Pattukkujjanavasena**ti etthāpi eseva nayo. **Tassevāti** yo pattanikkujjanavasena katanissāraṇo, tasseva upāsakassa. **Sammāvattantassāti** yena samannāgatassa pattukkujjanam, tena samannāgatassa. **Sāti** yathāvuttā nissāraṇā, osāraṇā ca.

Sūciyādi-appamattakaṃ taṃtadatthikānaṃ vissajjeti detīti **appamattakavissajjako**. **Sāṭiyaggāhāpakoti** vassikasāṭiyaggāhāpakoti. Kammaṃ karonte ārāmike pesanattāya dātabbā sammuti **ārāmikapesakasammuti**. Esa nayo **sāmaṇerapesakasammutīti** etthāpi.

Tajjanīyakammādīnaṃ sattannanti tajjanīyaṃ, niyaṃ, pabbajānīyaṃ, paṭisaṇānīyaṃ, tividdhaṇca ukkhepanīyanti tajjanīyādīnaṃ sattannaṃ. **Aṭṭha yāvataṭṭhiyāka**ti bhikkhūnaṃ vasena cattāro, bhikkhūnīnaṃ vasena cattāroti aṭṭha saṅghādisesā.

1. Vi 4. 223 piṭṭhe.

2. Vi 4. 208, 209 piṭṭhesu.

3. Vi 4. 263 piṭṭhe.

Ñattikammādivasenāti

ñattikammañattidutiyakammañatticatutthakammavasena. “Kariyamānaṃ daḷhataṃ hoti, tasmā kātabbā”ti ekacce vadanti. Evaṃ pana sati kammasaṅkaro hoti, tasmā na kātabbanti paṭikkhittameva. Sace pana akkharaparihīnaṃ vā padaparihīnaṃ vā duruttapadaṃ vā hoti, tassa sodhanatthaṃ punappunaṃ vattum vaṭṭati. Idaṃ akuppakammasa daḷhikammaṃ hoti, kuppakamme kammaṃ hutvā tiṭṭhati.

Sakalakkaṇenevāti ñattiṇca catasso ca kammavācāyo sāvetvāva. **Na sesakammavasena**ti apalokanakammādinā avasesakammavasena na kātabbā.

Kammappaṭibāhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Chandaṃadatvāgamanasikkhāpadavaṇṇanā

Ārocitaṃ vatthu avinicchinti ārocitavatthu āpattikabhāvena na vinicchitaṃ. Ettha ca codakena ca cuditakena ca attano kathā kathitā, anuvijjako sammato, ettāvataṃ vatthumeva ārocitaṃ hotīti daṭṭhabbā.

Chandaṃ adatvā utthāyāsanaṃ pakkameyyāti “kathaṃ idaṃ kammaṃ kuppaṃ assa, vaggāṃ assa, na kareyyā”ti¹ iminā adhippāyena chandaṃ adatvā nisinnāsanaṃ utthāya gaccheyya. Tenāha “**yo bhikkhū**”ti-ādi. **Kiriyaṃ**kiriyaṃti ettha gamaṇaṃ **kiriyaṃ**, chandassa adānaṃ **akiriyaṃ**.

Chandaṃadatvāgamanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Dubbalasikkhāpadavaṇṇanā

Yathāsanthutanti yathāmittaṃ. Tenāha “**yo yo**”ti-ādi. Tattha **mittasandiṭṭhasambhattavasena**ti mittasandiṭṭhasambhattānaṃ vasena. Tattha **mittā** mittāva. **Sandiṭṭhā** tattha tattha saṅgama diṭṭhamattā nātidalhamittā. **Sambhattā** suṭṭhu bhattā sinehavanto dalhamittāti daṭṭhabbā.

Pañca garubhaṇḍānīti rāsivasena pañca garubhaṇḍāni, sarūpavasena panetāni bahūni honti. Tenāha “**rāsivasena pañca garubhaṇḍāni vuttānī**”ti.

1. Vi 2. 201 piṭṭhe.

Ārāmo¹ nāma pupphārāmo vā phalārāmo vā. **Ārāmaṭṭhu** nāma tesameva ārāmānaṃ atthāya paricchinditvā ṭhapitokāso, tesu vā ārāmesu vinaṭṭhesu tesam porāṇakabhūmibhāgo. **Vihāro** nāma yaṃ kiñci pāsādādisenāsaṇaṃ. **Vihāraṭṭhu** nāma tassa patiṭṭhānokāso. **Mañco** nāma masārako bundikābaddho, kuḷirapādako, āhaccapādakoti imesaṃ pubbe vuttānaṃ catunnaṃ mañcānaṃ aññataro. **Piṭhaṃ** nāma masārakādīnaṃveva catunnaṃ piṭhānaṃ aññataraṃ. **Bhisi** nāma uṇṇabhisi-ādīnaṃ pañcannaṃ bhisīnaṃ aññatarā. **Bibbohanaṃ** nāma rukkhatalatātūlapoṭakitūlānaṃ aññatarena puṇṇaṃ. **Lohakumbhī** nāma kāḷalohena vā tambalohena vā yena kenaci lohena katā kumbhī. **Lohabhāṇakā**disupi eseṇa nayo. Ettha pana **bhāṇakanti** araṇjaro vuccati. **Vārakoti** ghaṭo. **Kaṭāhaṃ** kaṭāhameva. **Vāsi**-ādīsu, **valli**-ādīsu ca duviññeyyaṃ nāma natthi. Evaṃ—

Dvisaṅgahāni dve honti, tatiyaṃ catusaṅgahaṃ.

Catutthaṃ navakoṭṭhāsaṃ, pañcamaṃ aṭṭhabhedanaṃ.

Iti pañcahi rāsīhi, pañcanimmalalocano.

Pañcavīsavidhaṃ nātho, garubhaṇḍaṃ pakāsayi².

Vissajjetuṃ vā vibhajetuṃ vā na vaṭṭatīti mūlacchejjasena vissajjetuṃ vā vibhajetuṃ vā na vaṭṭanti. Parivattanavasena pana vissajjantassa, vibhajantassa ca anāpatti. Tenāha “**thāvarena**”ti-ādi. Tattha **thāvarena thāvaranti** ārama-ārāmaṭṭhuvihāravihāraṭṭhunā āramāṃ ārāmaṭṭhuṃ vihāraṃ vihāraṭṭhuṃ. **Itarenāti** athāvarena, pacchimarāsittayenāti vuttaṃ hoti. **Akappiyenāti** suvaṇṇamayamañcādinā ceva akappiyabhisibibbohanehi ca. **Mahagghakappiyenāti** dantamayamañcādinā ceva pāvārādinā ca. **Itaranti** athāvaram. **Kappiyaparivattanena parivattetu** yathā akappiyaṃ na hoti, evaṃ parivattetuṃ.

Tatrāyaṃ parivattananayo³—saṅghassa nāḷikerārāmo dūre hoti, kappiyakārakāva bahutaraṃ khādanti, yampi na khādanti,

1. Vi-Ṭṭha 4. 76; Vinayaśaṅgaha-Ṭṭha 301 piṭṭhesu.

2. Vi-Ṭṭha 4. 77; Vinayaśaṅgaha-Ṭṭha 302 piṭṭhesu.

3. Vi-Ṭṭha 4. 77; Vinayaśaṅgaha-Ṭṭha 303 piṭṭhesu.

tato sakaṭavetanam datvā appameva āharanti. Aññesaṃ pana tassārāmassa avidūre gāmaṇīyaṃ manussānaṃ vihārassa samīpe ārāmo hoti, te saṃghaṃ upasaṅkamitvā sakena ārāmena taṃ ārāmaṃ yācanti, saṃghena “ruccati saṃghassa”ti apaloketvā sampaṭicchitaṃ. Sacepi bhikkhūnaṃ rukkhasaṃsaṃ hoti, manussānaṃ pañcasatāni, “tumhākaṃ ārāmo khuddako”ti na vattabbaṃ. Kiñcāpi ayaṃ khuddako, atha kho itarato bahutaraṃ āyaṃ deti. Sacepi samakameva deti, evampi icchitacchitakkhaṇe paribhūñjitum sakkāti gahetabbameva. Sace pana manussānaṃ bahutaraṃ rukkhā honti, “nanu tumhākaṃ bahutaraṃ rukkhā”ti vattabbaṃ. Sace “atirekaṃ amhākaṃ puññaṃ hotu, saṃghassa demā”ti vadanti, jānāpetvā sampaṭicchitum vaṭṭati. Bhikkhūnaṃ rukkhā phaladhārino, manussānaṃ rukkhā na tāva phalaṃ gaṇhanti. Kiñcāpi na gaṇhanti, na cirena gaṇhissantīti sampaṭicchitabbameva. Manussānaṃ rukkhā phaladhārino, bhikkhūnaṃ rukkhā na tāva phalaṃ gaṇhanti, “nanu tumhākaṃ rukkhā phaladhārino”ti vattabbaṃ. Sace “gaṇhatha bhante, amhākaṃ puññaṃ bhavissati”ti denti, jānāpetvā sampaṭicchitum vaṭṭati. Evaṃ ārāmena ārāmo parivattetaṃ, eteneva nayena ārāmaṇīyupī vihāropi vihāraṇīyupī ārāmena parivattetaṃ. Ārāmaṇīyupī ca mahantena vā khuddakena vā ārāmaṇīyupī vihāraṇīyupī vihāraṇīyupī.

Kathaṃ¹ vihārena vihāro parivattetaṃ? Saṃghassa antogāme gehaṃ hoti, manussānaṃ vihāraṇīyupī pāsādo, ubhopi agghena samakā. Sace manussā tena pāsādena taṃ gehaṃ yācanti, sampaṭicchitum vaṭṭati. Bhikkhūnaṃ ce mahagghataraṃ gehaṃ hoti, “mahagghataraṃ amhākaṃ gehaṃ”ti vutte “kiñcāpi mahagghataraṃ pabbajitānaṃ asāruppaṃ, na sakkā tattha pabbajitehi vasitum, idaṃ pana sāruppaṃ, gaṇhathā”ti vadanti, evampi sampaṭicchitum vaṭṭati. Sace pana manussānaṃ mahagghaṃ hoti, “nanu tumhākaṃ gehaṃ mahagghaṃ”ti vattabbaṃ. “Hotu bhante, amhākaṃ puññaṃ bhavissati, gaṇhathā”ti vutte pana sampaṭicchitum vaṭṭati. Evaṃ vihārena vihāro parivattetaṃ. Eteneva nayena vihāraṇīyupī ārāmaṇīyupī vihārena parivattetaṃ. Vihāraṇīyupī ca mahagghena vā appagghena

1. Vi-Ṭṭha 4. 78; Vinayaśāṅgaha-Ṭṭha 303 piṭṭhesu.

vā vihāraṃ vihāravatthum āramaṃ āramavatthum. Evaṃ tāva **thāvarena thāvaraparivattanaṃ** veditabbaṃ.

Itarena itaraparivattana¹ pana mañcapīṭhaṃ mahantaṃ vā hotu, khuddakaṃ vā, antamaso caturaṅgulaṇṇapādakaṃ gāmadārakehi paṃsvāgārakesu kīḷantehi katampi saṃghassa dinnakālato paṭṭhāya garubhaṇḍaṃ hoti. Sacepi rājā vā rājamahāmattādayo vā ekappahāreneva mañcasataṃ vā mañcasahassaṃ vā denti, sabbe kappiyamañcā sampaṭicchitabbā, sampaṭicchitvā vuḍḍhappaṭipāṭiyā “saṃghikaparibhogena paribhuñjathā”ti dātabbā, na puggalikaparibhogena dātabbā. Atirekamañce bhaṇḍāgārādīsu paññapetvā pattacīvaraṃ nikkhipitvā paribhuñjitumpi vaṭṭati. Bahisīmāya “saṃghassa demā”ti dinnamañco saṃghattherassa vasanaṭṭhāne dātabbo. Tattha ce bahū mañcā honti, mañcena kammaṃ natthi. Yassa vasanaṭṭhāne kammaṃ atthi, tattha “saṃghikaparibhogena paribhuñjathā”ti dātabbo, na puggalikabhogena. Mahagghena satagghanakena vā saḥassagghanakena vā mañcena aññaṃ mañcasataṃ labhati, parivattetvā gahetabbaṃ. Na kevalaṃ mañcena mañcoyeva, ārama-āramavatthuvihāravihāravatthupīṭhabhisibibbohanānipi parivattetum vaṭṭanti. Eseva nayo **pīṭhabhisibibbohane supi. Varasenāsanādīnaṃ samrakkhanaṭṭhanti** sace dubbhikkhaṃ hoti, bhikkhū piṇḍapātena na yāpenti, ettha rājarogacorabhayāni, aññaṭṭha gacchantānaṃ viharā palujjanti, tālanāḷikerādike vināsenti, senāsanapaccayaṃ sandhāya yāpetum sakkā hoti, evarūpe kāle varasenāsanādīnaṃ samrakkhanaṭṭhaṃ. **Lāmakāni vissajjetunti** lāmakāni lāmakāni vissajjetum, lāmakakoṭiyā vissajjetunti adhippāyo. **Vissajjetvā paribhuñjitum vaṭṭatīti** vissajjetvā tato laddhayāgubhattacīvarādīni paribhuñjitum vaṭṭati. **Kāḷalohatambalohakaṃsalohavaṭṭalohānanti** ettha **kaṃsalohaṃ, vaṭṭalohaṃ** kittimalohaṃ. Tīṇi hi kittimalohāni kaṃsalohaṃ, vaṭṭalohaṃ, ārakūṭanti. Tattha tiputambe missetvā kataṃ **kaṃsalohaṃ**, sīsataṃbe missetvā kataṃ **vaṭṭalohaṃ**, rasakatambe missetvā kataṃ **ārakūṭaṃ**. Tena vuttaṃ “kaṃsalohaṃ, vaṭṭalohaṃca kittimalohan”ti. **Tato atirekanti** tato atirekaggaṇhanako.

1. Vi-Ṭṭha 4. 79; Vinayaśaṅgaha-Ṭṭha 304 piṭṭhesu.

Sarakoti majjhe makuḷaṃ dassetvā mukhavaṭṭivittathaṃ katvā piṭṭhito nāmetvā kātabbaṃ ekaṃ bhājanam. “Sarāvan”tipi vadanti. **Ādi**-saddena kañcanakādīnaṃ gihi-upakaraṇānaṃ gahaṇam. Tāni hi khuddakānīpi garubhaṇḍāneva gihi-upakaraṇattāti. **Pi**-saddena pageva mahantānīti dasseti. Imāni pana bhājanīyāni bhikkhūpakaraṇattāti adhippāyo. Yathā ca etāni, evaṃ kuṇḍikāpi bhājanīyā. Vakkhati hi “yathā ca mattikābhaṇḍe, evaṃ lohabhaṇḍepi kuṇḍikā bhājanīyakotṭhāsameva bhajati”ti¹.

Samghikaparibhogenati āgantukānaṃ vuḍḍhutarānaṃ datvā paribhogena. **Gihivikaṭā**ti gihihi vikatā paññattā, attano vā santakakaraṇena virūpaṃ katā. **Puggalikaparibhogena na vaṭṭati**ti āgantukānaṃ adatvā attano santakaṃ viya gahetvā pariharitvā paribhuñjitum na vaṭṭati. **Pipphalikoti** kattari. **Āraṇṭakam** sūcivedhakam. **Tālam** yantam. **Kattarayattṭhivedhako** kattarayattṭhivalayaṃ. **Yathā tathā ghanakataṃ lohanti** lohavattī lohaguḷo lohapiṇḍi lohacakkalikanti evaṃ ghanakataṃ loham. **Khīrapāsāṇamayānī**ti mudukakhīravaṇṇapāsāṇamayāni.

Gihivikaṭānīpi na vaṭṭanti anāmāsattā. **Pi**-saddena pageva samghikaparibhogena vā puggalikaparibhogena vāti dasseti. Senāsanaparibhogo pana sabbakappiyo. Tasmā jātārūpādimayā sabbepi senāsanaparikkhārā āmāsā. Tenāha “senāsanaparibhoge panā”ti-ādi.

Sesāti tato mahattarī vāsi. **Yā panā**ti yā kudārī pana. **Tudālo** antamaso caturaṅgulamattopi garubhaṇḍameva. **Nikhādanam** caturassamukhaṃ vā hotu, doṇimukhaṃ vā vaṅkaṃ vā ujukaṃ vā, antamaso sammuñjanidaṇḍakavedhanampi daṇḍabandham ce, garubhaṇḍameva. Tenāha “**kudālo daṇḍabandhanikhādanam vā agarubhaṇḍam nāma natthī**”ti. **Sipāṭikā** nāma khurakoso. Sikharaṃ pana daṇḍabandhanikhādanam anulometīti āha “**sikharampi nikhādaneneva saṅgahitan**”ti. Sace tampi pana adaṇḍakaṃ phalamattam, bhājanīyam. **Upakkhareti** vāsi-ādibhaṇḍāni.

Pattabandhako nāma pattassa gaṇṭhikādikārako. “Paṭimāsuvaṇṇādipattakārako”tipi vadanti. Tipucchedanakasattham, suvaṇṇacchedanakasattham,

1. Kaṅkhā-Tṭha 265 piṭṭhe.

kataparikkammamacchindanakakhuddakasatthanti imāni cettha tīṇi pipphalikaṃ anulomentīti āha “**ayaṃ pana viseso**”ti-ādi. **Itarānīti** mahākattari-ādīni.

Aḍḍhabāhupparamāṇāti¹ kapparato paṭṭhāya yāva aṃsakūṭappamāṇā, vidatthacaturaṅgulappamāṇāti vuttaṃ hoti. **Tatthajātakāti** saṃghikabhūmiyaṃ jātā. Ārakkhasaṃvidhānena rakkhitattā rakkhitā ca sā mañjūsādīsu pakkhittaṃ viya yathā taṃ na nassati, evaṃ gopanaṭo gopitā cāti **rakkhitagopitā**. Tatthajātakāpi pana arakkhitā garubhaṇḍameva na hoti. “**Saṃghakamme ca cetiyakamme ca kate**”ti iminā saṃghasantakena cetiyasantakaṃ rakkhituṃ, parivattituṃca vaṭṭatīti dīpeti. **Suttaṃ panāti** vaṭṭitaṇceva avaṭṭitaṇca suttaṃ.

Aṭṭhaṅgulasūcidaṇḍamattoti antamaso dīghaso aṭṭhaṅgulamatto, pariṇāhato sihaḷapaṇṇasūcidaṇḍamatto. **Etthāti** veḷubhaṇḍe. Daḍḍhaṃ gehaṃ yesaṃ teti **daḍḍhagehā**. **Na vāretabbāti** “mā gaṇhitvā gacchathā”ti na nisedhetabbā. Desantaragatena sampattavīhāre saṃghikāvāse ṭhapetabbā.

Avasesaṇca chadanatiṇanti muñjapabbajehi avasesaṃ yaṃ kiñci chadanatiṇaṃ. Yattha² pana tiṇaṃ natthi, tattha paṇṇehi chādentī. Tasmā paṇṇampi tiṇeneva saṅgahitanti āha “**chadanatiṇasaṅkhepagatesū**”ti-ādi. **Aṭṭhaṅgulappamāṇopīti** vitthārato aṭṭhaṅgulappamāṇo. Likhitapotthako pana garubhaṇḍaṃ na hoti.

Veḷumhi vuttappamāṇoti “aṭṭhaṅgulasūcidaṇḍakamattopī”ti veḷubhaṇḍe vuttappamāṇo. **Saṃghassa dinno vāti** dārudullabhaṭṭhāne saṃghassa dinno vā. Kurundiyaṃ vuttakkamena dārubhaṇḍavinicchayaṃ vatvā idāni mahā-aṭṭhakathāyaṃ vuttakkamena vattuṃ “**apicā**”ti-ādimāha. **Āsandikādīnīti** ettha **āsandikoti** caturassapīṭhaṃ vuccati. “Uccakampi āsandikaṇ”ti vacanato ekatobhāgena dīghapīṭhameva hi aṭṭhaṅgulapādakaṃ vaṭṭati. Caturassāsandiko pana pamāṇātikkantopī vaṭṭatīti veditabbo. **Ādi-saddena** “sattaṅgo, bhaddapīṭhakaṃ, eḷakapādakapīṭhaṃ, āmalakavaṭṭakapīṭhaṃ, phalakaṃ, kocchaṃ,

1. Sārattha-Ṭī 3. 405 piṭṭhe.

2. Viṭṭha 4. 82 piṭṭhe.

palālapīṭhakan”¹ti ime saṅgaṇhantīti veditabbaṃ. Tenāha “**antamaso**”ti-ādi.

Paṇṇehi vāti kadalipaṇṇādīhi vā. Byagghacammonaddhampi
vālarūpaparikkhittam ratanaparisisbbitam kocchakam garubhaṇḍameva.

Ghaṭṭanaphalakam nāma yattha ṭhapetvā rajitacīvaram hatthena
ghaṭṭenti. **Ghaṭṭanamuggaro** nāma anuvātādighaṭṭanakoti vadanti.
Daṇḍamuggaro nāma yena rajitacīvaram pothenti. **Ambaṇanti** phalakehi
pokkharāṇi viya kataṃ pāṇiyabhājanam. **Rajanadoṇi**ti pakkarajanam
ākiritvā ṭhapanabhājanam.

Akappiyacammanti sīhādīnam cammam. “**Bhūmattharaṇam kātum**
vaṭṭati”ti idam akappiyacammam sandhāya vuttam.
“**Paccattharaṇagatikan**”ti iminā mañcapīṭhepi attharitam vaṭṭatīti dīpeti.
Pāvārādipaccattharaṇampi garubhaṇḍanti eke. Noti apare. Vīmaṃsitvā
gahetabbaṃ. **Kappiyacammāni**ti migādīnam cammāni.

Sabbaṃ cakkayuttayānanti rathasakaṭṭadīkam sabbacakkayuttayānam.
Visaṅkharitacakkam pana yānam bhājanīyam. **Anuññātavāsi** nāma yā
sipāṭikāya pakkhipitvā pariharitum sakkāti vuttā. **Muṭṭhipaṇṇanti** tālapattam.
Tam hi muṭṭhinā gahetvā pariharantīti “muṭṭhipaṇṇan”ti vuccati.
Muṭṭhipaṇṇanti chattacchadanapaṇṇamevāti keci. **Araṇisahitanti**
araṇiyugaḷam, uttarāraṇi, adharāraṇi araṇidvayanti attho.

Phātikammaṃ katvāti antamaso tamagghanakavālikāyapi thāvaram
vaḍḍhikammaṃ katvā. Phātikammaṃ akatvā gaṇhantena tattheva
valaṇjetabbo. Gamanakāle saṅghike āvāse ṭhapetvā gantabbaṃ. Asatiyā
gahetvā gatena paṇiṇitvā dātabbo. Desantaragatena sampattavihāre
saṅghikāvāse ṭhapetabbo. **Etthā**ti mattikābhaṇḍe. **Kuṇḍikā**ti ayokuṇḍikā
ceva tambalohakuṇḍikā ca. **Bhājanīyakoṭṭhāsameva bhajati**ti
bhājanīyapakkhameva sevati, na tu garubhaṇḍanti attho. Kañcanako pana
garubhaṇḍamevāti adhippāyo. **Itaranti** garubhaṇḍam.

Dubbalasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

12. Pariṇāmanasikkhāpadavaṇṇanā

Dvādasame na kiñci vattabbaṃ atthi.

Pariṇāmanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Sahadhammikavaggo aṭṭhamo.

9. Ratanavagga

1. Antepurasikkhāpadavaṇṇanā

Anikkhantarājake aniggataratanaketi ettha “sayanighare”ti pāṭhaseso daṭṭhabboti āha “**anikkhanto rājā ito**”ti-ādi. Tattha **itoti** sayanigharato. **Sayanighareti** sayanīyaghare. Yatha rañño sayanaṃ paññattaṃ hoti, antamaso sāṇipākāraparikkhittampi, tasminti vuttaṃ hoti. Ratijananaṭṭhena **ratanam**, hatthi-ādi. Idha pana itthiratanam adhippetanti āha “**ratanam vuccati mahesī**”ti.

Ubhosūti rājamahesīsu. **Kiriyaṅkiriyaṇti** ettha indakhilātikkamo **kiriyaṃ**, appaṭisaṃviditaṃ **akiriyaṇti** daṭṭhabbaṃ.

Antepurasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Ratanasikkhāpadavaṇṇanā

Muttādidasavidhanti “muttā maṇi veḷuriyo saṅkho silā pavāḷaṃ rajataṃ jātārūpaṃ lohitaṅko masāragallan”ti¹ dasavidhaṃ ratanam. **Ajjhāvasatheti** gehe. Tenāha “**parikkhittassā**”ti-ādi, parikkhittassa āvasathassāti attho. **Āvasathoti** cettha antogāme nivīṭṭhagehaṃ adhippetam. Ārāme nivīṭṭhagehaṃ pana ajjhārāmaggaḥṇeneva gahitaṃ. “**Āvasathoti** cettha anto-ārāme vā hotu, aññattha vā, attano vasaṇaṭṭhānaṃ vuccatī”ti² keci. **Sabbesampi atthāya dukkaṭamevāti** attano vā tesaṃ saṃghādīnaṃ vā atthāya uggaṇhantassa vā uggaṇhāpentassa vā dukkaṭameva. Sace pana mātāpitūnaṃ santakaṃ avassaṃ

1. Vi 2. 212 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭī 3. 98 piṭṭhe.

paṭisāmetabbaṃ kappiyabhaṇḍaṃ hoti, attano atthāya gahetvā
paṭisāmetabbanti āha “**tādisaṃ panā**”ti-ādi. **Tādisanti** yaṃ mātāpitūnaṃ
santakaṃ avassaṃ paṭisāmetabbaṃ kappiyabhaṇḍaṃ, tādisaṃ. **Chandenapi**
bhayenapīti vaḍḍhaki-ādīsu chandenapi, rājavallabhesu bhayenapi.

Tādise **ṭhāneti** mahāvihārasadisassa mahārāmaṃ pākāraparikkhitte
pariveṇe. **Saññānaṃ katvāti** “**ettakā kahāpaṇā**”ti-ādinā rūpena vā
lañchanādinimittena vā saññānaṃ katvā, sallakkhetvāti attho. **Patirūpānaṃ**
bhikkhūnaṃ hattheti lajjīnaṃ kukkuccakānaṃ bhikkhūnaṃ hatthe.
Lolajātikānaṃ hi hatthe ṭhapetuṃ na labbhati. **Neva pakkamatīti** neva tamhā
āvāsā pakkamati. “**Thāvaraṃ senāsanaṃ vā**”ti-ādinā¹ attano cīvarādimūlaṃ
na kātābanti dasseti. **Taṃ dassetvāti** yaṃ thāvarasenāsanaṃ kamaṃ, taṃ
upāsaka tava santakena idaṃ nāma katanti evaṃ dassetvā. **Samādapetvāti**
aññaṃ samādapetvā, “uddissa ariyā tiṭṭhanti, esā ariyāna yācana”ti²
vuttanayena yācitvāti attho.

Anuññātāṭṭhāneti ajjhārāma-ajjhāvasathe. **Āmāsanti** āmasitabbañceva
paṭisāmetabbaṃ vattthādi.

Ratanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Vikālagāmappavesanasikkhāpadavaṇṇanā

Cāritteti cārittasikkhāpade. **Upacāranti** dutiyaloḍḍupātaṃ. **Aññaṃ**
gāmaṃ gacchantānaṃ puna āpucchanakiccaṃ natthīti ussāhaṃ
appaṭippassambhetvā aññaṃ gāmaṃ gacchantānaṃ gāmasatampi hotu, puna
āpucchanakiccaṃ natthīti attho. Tenāha “**sace panā**”ti-ādi. **Ussāhanti**
gāmappavisānussāhaṃ. **Antarārāmādisu**³ na kevalaṃ anāpucchā
gacchantasseva, kāyabandhanaṃ abandhitvā saṃghāṭim apārupitvā
gacchantassāpi anāpatti. **Āpadāsūti** siho vā byaggho vā āgacchati, meggho vā
uṭṭheti, añño vā koci upaddavo

1. Vi-Ṭṭha 3. 153 piṭṭhe.

2. Khu 5. 162 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 154 piṭṭhe.

uppajjati, anāpatti. Evarūpāsu āpadāsu bahigāmato antogāmaṃ pavisitum vaṭṭati.

Vikālagāmapavesanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Sūcigharasikkhāpadavaṇṇanā

Taṃ assa atthīti¹ paṭhamam bhinditvā pacchā desetabbattā taṃ bhedanakaṃ assa pācittiyassa atthīti.

Araṇiketi araṇidhanuke. **Vidheti** vedhake. **Vāsijaṭeti** vāsidaṇḍake ca.

Sūcigharasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Mañcapīṭhasikkhāpadavaṇṇanā

Aṭṭhaṅgulapāḍakanti bhāvanapumsakaniddeso. “**Chedanakaṃ bhedanakasadisamevā**”ti iminā “chedanameva chedanakaṃ, taṃ assa atthīti chedanakan”ti imamatthaṃ atidisati.

Yathā pamāṇameva upari dissati, evaṃ nikhaṇitvā vāti sace pana na chinditukāmo hoti, yathā pamāṇameva upari dissati, evaṃ bhūmiyaṃ nikhaṇitvā vā. **Aṭṭakaṃ vā bandhitvāti** ukkhipitvā tulāsaṅghāte ṭhapetvā aṭṭam katvā.

Mañcapīṭhasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Tūlonaddhasikkhāpadavaṇṇanā

Cimilikaṃ pattharitvā tūlaṃ pakkhipitvāti mañcapīṭhānaṃ upari cimilikaṃ pattharitvā tassa upari tūlaṃ pakkhipitvāti attho. **Upaṃ cimilikāyāti** uparimabhāge cimilikāya.

1. Sārattha-Ṭī 3. 100 piṭṭhe.

Sīsappamāṇanti¹ yattha galavāṭakato paṭṭhāya sabbasīsaṃ upadahanti, taṃ sīsappamāṇaṃ. Tañca ukkaṭṭhaparicchedato tiriyaṃ muṭṭhiratanam hoti, dīghato dviratananti dasseturā “yassa vitthārato tīsu koṇesū”ti-ādimāha. **Dvinnam antaram vidatthacaturaṅgulaṃ hotīti** dvinnam koṇānaṃ antaram miniyamānaṃ vidatthi ceva caturaṅgulañca hoti. **Majjhe muṭṭhiratananti** bibbohanassa majjham tiriyaṃ muṭṭhiratanappamāṇaṃ hoti. Ayaṃ hi sīsappamāṇassa ukkaṭṭhaparicchedo. Tato uddham na vaṭṭati, heṭṭhā vaṭṭati. Agilānassa sīsūpadhānañca pādūpadhānañcāti dvayameva vaṭṭati. Gilānassa bibbohanāni santharivā upari paccattharaṇaṃ datvā nipajjitumpi vaṭṭati.

Tūlonaddhasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā

Sattamaṃ uttānameva.

Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Kaṇḍuppaṭicchādisikkhāpadavaṇṇanā

Adhonābhi-ubbhajāṇumaṇḍalanti nābhiyā heṭṭhā jāṇumaṇḍalānaṃ upari. **Kaṇḍupīlaka-assāvathullakacchābādhānanti** ettha **kaṇḍūti** kacchu. **Pīlakāti** lohitatuṇḍikā sukhumaṇḍalāka. **Assāvoti** arisabhagandalamadhumehānaṃ vasena asucipaggharaṇaṃ. **Thullakacchābādhoti** mahāvīlakābādho vuccati.

Kaṇḍuppaṭicchādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 4. 60; Sārattha-Ṭṭi 3. 395 piṭṭhesu.

9-10. Vassikasāṭṭika, nandasikkhāpadavaṇṇanā

Navamaṃ, dasamaṃca uttānameva.

Vassikasāṭṭika, nandasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Ratanavaggo navamo.

Iti kaṅkhāvitarāṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya
 Vinayatthamañjūsāyaṃ līnatthappakāsanīyaṃ
 Pācittiyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pāṭidesanīyakaṇḍa

1. Paṭhamapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

Antaragharam paviṭṭhāyāti rathikam byūham siṅghāṭakam gharam paviṭṭhāya. **Asappāyanti** saggamokkhānam ahitam ananukūlam. Bhikkhuniyā antaraghare ṭhatvā dadamānāya vasenettha āpatti veditabbā, bhikkhussa ṭhitaṭṭhānam pana appamānam. Tenāha “**antaragharam paviṭṭhāyāti vacanato**”ti-ādi. **Antarārāmādīsūti** antarārāmabhikkhunupassayatitthiyaseyyāpaṭikkamanesu. **Rathiyābyūhasiṅghāṭakagharānanti** ettha rathiyāti racchā. **Byūhanti** anibbijhitvā ṭhitā gatapaccāgataracchā. **Siṅghāṭakanti** catukkoṇam vā tikoṇam vā maggasamodhānaṭṭhānam. **Gharanti** kulagharam. Yathā ca rathiyādīsu ṭhatvā dadamānāya gaṇhato āpatti, evam hatthisālādīsupi daṭṭhabbam.

“**Yāmakālikādīsu paṭiggahaṇepi ajjhoharaṇepi dukkaṭan**”ti idam āmisena asambhinnam sandhāya vuttam, sambhinne pana ekarase pāṭidesanīyameva. **Ekato-upasampannāyāti** bhikkhunīnam santike upasampannāya, bhikkhūnam santike upasampannāya pana yathāvattthukameva.

Ñātikāya vā dāpentiyaṭi sayam adatvā yāya kāyaci ñātikāya dāpentiya, aññātikāyāti attho. **Upanikkhipitvā vā dadamānāyāti** bhūmiyam ṭhapetvā “idam ayya tumhākam dammī”ti dadamānāya. Evam dinnam “sādhu bhaginī”ti sampaṭicchitvā tāya eva vā bhikkhuniyā, aññena vā kenaci paṭiggahāpetvā idam bhuñjitum vaṭṭati.

Paṭhamapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Dutiyapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

Yo ca paṭiggahetvā bhuñjatīti sambandho. **Attano vā bhattam vā dāpentiyaṭi** ettha sacepi attano bhattam deti, iminā sikkhāpadena anāpattiyeva, purimasikkhāpadena āpatti. **Aññesam vā bhattam dentiyaṭi**

ettha pana sace dāpeyya, iminā sikkhāpadena āpatti bhaveyya, dentiṃ pana neva iminā, na purimena āpatti.

Dutiyapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Tatiyapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

Laddhasekkhasammutikānīti ñattidutiyena kammena laddhasekkhasammutikāni. Yaṃ hi kulaṃ saddhāya vaḍḍhati, bhogena hāyati, evarūpassa kulassa ñattidutiyena kammena sekkhasammutiṃ denti, taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ.

Gharato nīharitvāti gharato āsanasālaṃ vā vihāraṃ vā ānetvā. Tenāha “**āsanasālādīsu vā**”ti. Imassa “denti”ti iminā sambandho. **Dvāramūle vā ṭhapitaṃ denti**ti dvāramūle ṭhapitaṃ pacchā sampattassa denti. Bhikkhum pana disvā antogehato nīharitvā diyyamānaṃ na vaṭṭati. **Niccabhattaketi** niccaṃ dātabbabbhatake. **Salākabhatteti** rukkhasāramayāya salākāya vā veḷuvilīvatālapaṇṇādimaṃyāya paṭṭikāya vā “asukassa nāma salākabhattaṃ”ti evaṃ akkharāni upanibandhitvā gāhāpetvā dātabbabbhatte. **Pakkhiketi** ekasmiṃ pakkhe ekadivase dātabbabbhatte. **Uposathiketi** uposathe dātabbabbhatte. **Pāṭipadiketi** pāṭipadadivase dātabbabbhatte.

Tatiyapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Catutthapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

Tassa parivāraṃ katvā, aññaṃ vā tena saddhiṃ bahukampīti yāguyā paṭisaṃviditaṃ katvā “kiṃ suddhāya yāguyā dinnāya, pūvabhaddādinipi etissā yāguyā parivāraṃ katvā dassāmā”ti-ādinā tassa khādanīyassa vā bhojanīyassa vā parivāraṃ katvā, aññaṃ vā yaṃ kiñci tena saddhiṃ bahukampi āhariyatu. **Khādanīyanti** nidassanamattaṃ “bhojanīyaṃ vā”tipi icchitabbattā. **Tena saddhiṃ āharantū**ti tena saddhiṃ attano deyyadhammaṃ āharantu.

“Yāguyā paṭisaṃviditaṃ katvā pūvaṃ vā bhattaṃ vā āharanti, etampi vaṭṭatī”ti¹ **kurundiyaṃ** vuttaṃ.

Paṭisaṃviditagilānāvasesakaṃ vāti paṭisaṃviditaṃca gilāno ca **paṭisaṃviditagilānā**, tesāṃ avasesakaṃ, paṭisaṃviditassa ca gilānassa ca sesakanti attho. Ekassatthāya paṭisaṃviditaṃ katvā āhaṭaṃ, tassa sesakaṃ aññassāpi paribhuñjitum vaṭṭati. Catunnaṃ vā pañcannaṃ vā paṭisaṃviditaṃ katvā bahūnaṃ āhaṭaṃ hoti, aññesampi dātum icchanti, etampi paṭisaṃviditasesakameva, sabbesampi vaṭṭati. Atha adhikameva hoti, sannidhiṃ mocetvā ṭhapitaṃ dutiyadivasepi vaṭṭati. Gilānassāhaṭāvasesepi eseva nayo. Yaṃ pana appaṭisaṃviditameva katvā ābhataṃ, taṃ bahi-ārāmaṃ pesetvā paṭisaṃviditaṃ kāretvā āharāpetabbaṃ, bhikkhūhi vā gantvā antarāmagge gahetabbaṃ. Yampi vihāramajjhena gacchanto vā vanacarakādayo vā vanato āharitvā denti, purimanayeneva paṭisaṃviditaṃ kāretabbaṃ. Katthaci pana potthakesu “paṭisaṃviditaṃ katvā āhaṭaṃ vā gilānāvasesakaṃ vā”ti pāṭho dissati, so na gahetabbo. **Tatthajātakameva vā**ti ārame jātakameva. **Mūlaphalādinti** mūlaphalatacapattādiṃ aññena kappiyaṃ katvā dinnāṃ paribhuñjato anāpatti. Sace pana taṃ gāmaṃ haritvā pacitvā āharanti, na vaṭṭati. Paṭisaṃviditaṃ kāretabbaṃ.

Catutthapaṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti kaṅkhāvitarāṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya

Vinayatthamañjūsāyaṃ līnatthappakāsaniyaṃ

Pāṭidesanīyavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 159 piṭṭhe.

Sekhiyakaṇḍa

1. Parimaṇḍalasikkhāpadavaṇṇanā

“Antaraghare”ti visesetvā na vuttattā **“ārāmeṇi antaragharepi sabbatthā”**ti vuttaṃ. **Ārāmeṇi**ti buddhūpaṭṭhānādikālaṃ sandhāya vuttaṃ. Yathā “tatime cattāro pārājikā dhammā uddesaṃ āgacchanti”ti-ādinā¹ tattha tattha paricchedo kato, evametthāpi “tatime pañcasattati sekhiyā dhammā uddesaṃ āgacchanti”ti kasmā paricchedo na katoti āha **“ettha cā”**ti-ādi. **Vattakkhandhake vuttavattānīpi**ti āgantuk āvāsika gamikānumodana bhaddagga piṇḍacārik ārañña senāsana jantāghara vaccakuṭi upajjh ācariya saddhivihārika antevāsika vattāni. Idanca nidassanamattaṃ aññesampi khandhakavattānaṃ ettheva saṅghassa icchitabbattā. Ayaṃ hettha adhippāyo—sekhiyaggahaṇena cettha **vattakkhandhakā**dīsu² āgata vattādinampi gahaṇaṃ. Tepi hi sikkhitabbatṭhena **“sekhiyā”**icchitā. Tasmā mātikāyaṃ pārājikādināṃ viya sekhiyānaṃ paricchedo na katoti. Na kevalaṃ **vattakkhandhakā**dīsu² āgata vattādināṃ gahaṇatthamevāti āha **“cārittaṃ vinaya dassa natthañcā”**ti. Etthāpi **paricchedo na katoti** ānetvā yojetabbaṃ. Mātikāya “dukkaṭaṇ”ti avutte kathaṃ panettha dukkaṭanti veditabbanti āha **“yo panā”**ti-ādi.

Aṭṭhaṅgulamattanti pakataṅgulena aṭṭhaṅgulamattaṃ. Yo pana sukkhajaṅgho vā mahāpiṇḍikamaṃso vā hoti, tassa sārūpatthāya aṭṭhaṅgulādhiṅkampi otāretvā nivāsetuṃ vaṭṭati.

Pāsantanti pāsassa antaṃ, dasāmūlanti attho.

Aparimaṇḍalaṃ nivāsessāmīti “purato vā pacchato vā olambetvā nivāsessāmī”ti evaṃ **asañcicca**. Kiñcāpi parimaṇḍalaṃ nivāsetuṃ ajānantassa anāpatti, tathāpi nivāsanavattaṃ sādhuṃ uggahetabbameva. Sañcicca anuggahaṇaṃ hi anādariyaṃ siyāti āha **“apica nivāsanavattaṃ uggahetabbaṃ”**ti.

Parimaṇḍalasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Mātikāpāliyaṃ 2 piṭṭhe.

2. Vi 4. 374 piṭṭhe.

2. Dutiyaparimaṇḍalasikkhāpadavaṇṇanā

Paṭikkhittam gihipārutanti khuddakavatthukhandhake paṭikkhittam gihipārutam. Idāni “na bhikkhave”ti-ādinā¹ saṅkhepena vuttamatthameva vitthāretvā dassetuṃ “**tatthā**”ti-ādimāha. Yam kiñci aññathā pārutanti sambandho. **Tasmāti** yasmā setapaṭapārutādi gihipārutam nāma, tasmā. **Setapaṭā**ti etasseva vivaraṇam. **Aḍḍhapālakanigaṇṭhā**ti aḍḍham pālentīti **aḍḍhapālakā**, aḍḍhapālakā ca te nigaṇṭhā cāti **aḍḍhapālakanigaṇṭhā**. Te hi upari ekameva setavattham upakacchake pavesetvā paridahanti, heṭṭhā naggāpi aḍḍhameva pāleni. **Paribbājakāti** gihibandhanam pahāya pabbajjūpagatā. **Uram** vivarivāti hadayamajjham vivarivā. **Akkhitārakāmattanti** akkhamattam. **Ārāme vāti** buddhūpaṭṭhānādikālam sandhāya vuttam. **Antaraghare vāti** antare gharāni ettha, etassāti vā “**antaragharan**”ti laddhanāme gāme.

Dutiyaparimaṇḍalasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3-4. Suppaṭicchannasikkhāpadavaṇṇanā

Sutthu paṭicchannoti jattumpi urampi avivaritvā paṭicchādetabbaṭṭhāne paṭicchādanena paṭicchanno, na sīsapāruto. Tenāha “**gaṇṭhikam paṭimuñcitvā**”ti-ādi. Tattha **gaṇṭhikam paṭimuñcitvāti** gaṇṭhikam pāsake paṭimuñcitvā. **Antaraghare vāti** gocaragāme. Ekadivasampi vāsūpagatassa santikam yathāsukham gantuṃ vaṭṭati, ko pana vādo catuppañcāham vāsamadhiṭṭhāya vasitabhikkhūnam santikanti gaṇṭhipade likhitam.

Vāsūpagatassāti rattivāsathāya upagatassa rattibhāge vā divasabhāge vā kāyam vivarivā nisīdato anāpatti

Suppaṭicchannasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 4. 278 piṭṭhe.

5-6. Susaṃvutasikkhāpadavaṇṇanā

Susaṃvutoti susaṃyato. Yathā panettha susaṃvuto nāma hoti, taṃ dassetuṃ “**hattham vā**”ti-ādi vuttaṃ.

Susaṃvutasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7-8. Okkhittacakkhusikkhāpadavaṇṇanā

Kittakena pana okkhittacakkhu hotīti āha “**yugamattaṃ bhūmibhāgaṃ pekkhamāno**”ti. Yugayuttako hi danto ājāneyyo yugamattaṃ pekkhati, purato catuhatthappamāṇaṃ bhūmibhāgaṃ, imināpi ettakaṃ pekkhantena gantabbaṃ. Yo anādariyaṃ paṭicca taṃ taṃdisābhāgaṃ pāsādaṃ kūṭāgāraṃ vīthiṃ olokeno gacchati, āpatti dukkaṭassa. **Hatthi-assādi parissayābhāvanti** parissayanatthēna, abhibhavanatthēna, viheṭhanatthēna vā **parissayo**, hatthi-assādiyeva parissayo **hatthi-assādi parissayo**, tassābhāvaṃ, hatthi-assādi-upaddavābhāvanti attho. “Yathā ca ekasmiṃ ṭhāne ṭhatvā, evaṃ gacchantopi parissayābhāvaṃ oloketuṃ labhatiyeva, tathā gāme pūjan”ti¹ vadanti.

Okkhittacakkhusikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9-10. Ukkhittakāyasikkhāpadavaṇṇanā

Anto-indakhīlato paṭṭhāyāti parikkhittassa gāmassa anto-ummārato paṭṭhāya, aparikkhittassa pana dutiyaleḍḍupātato paṭṭhāya na evaṃ gantabbaṃ.

Ukkhittakāyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

11-12. Ujjagghikasikkhāpadavaṇṇanā

Hasanīyasmim vatthusminti nimittatthe bhummaṃ, hasitabbavatthukāraṇāti attho.

Ujjagghikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Sāratta-Ṭī 3. 105 piṭṭhe.

13-14. Uccasaddasikkhāpadavaṇṇanā

Kittāvatā appasaddo hotīti āha “**ayaṃ panetthā**”ti-ādi. **Saddameva suṇātīti** aparibhayaṃ saddamattameva suṇāti. Tenāha “**kathaṃ na vavatthapetī**”ti.

Uccasaddasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

15-20. Kāyappacālakādisikkhāpadavaṇṇanā

“Kāyādāni paggaheva”ti etasseva vivaraṇaṃ “**niccalāni ujukāni ṭhapetvā**”ti. **Gantabbañceva nisīditabbañcāti** samena iriyāpathena gantabbañceva nisīditabbañca. Kāyappacālakādiyuttaṃ chakkaṃ.

Kāyappacālakādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

26. Pallatthikasikkhāpadavaṇṇanā

Dussapallatthikāyāti ettha āyogapallatthikāpi dussapallatthikāyeva.

Pallatthikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Chabbīsatisārūpasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

27. Sakkaccapaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā

Satiṃ upaṭṭhāpetvāti chaḍḍetukāmo viya ahutvā piṇḍapāte satiṃ upaṭṭhāpetvā, “piṇḍapātaṃ gaṇhissāmi”ti satiṃ upaṭṭhāpetvā.

Sakkaccapaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

28. Pattasaññīpaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā

Upanibaddhasaññī hutvāti piṇḍapātaṃ dente anādariyaṃ paṭicca tahaṃ tahaṃ anoloketvā patte ābhogasaññī hutvā.

Pattasaññīpaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

29. Samasūpakapaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā

Samasūpakanti pamāṇayuttaṃ sūpavantaṃ katvā, bhāvanapuṃsakaniddeso cāyaṃ. Byañjanaṃ pana anādiyitvā atthamattameva dassetuṃ “**samasūpako nāmā**”ti-ādi vuttaṃ. **Sabbāpi sūpeyyabyañjanavikatī** oloṇisākasūpeyyamacchamaṃsarasādikā sabbāpi sūpeyyabyañjanavikatī.

Samasūpakapaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

30-32. Samatittikādisikkhāpadavaṇṇanā

Samatittikanti bhāvanapuṃsakaniddeso, samatittikaṃ katvāti attho. Evamaññesupi īdisesu ṭhānesu attho daṭṭhabbo. **Samapuṇṇanti**¹ pattassa antomukhavaṭṭilekhāsamapuṇṇaṃ. **Samabharitanti** etthāpi eseṇa nayo. Tañca kho adhiṭṭhānupagapattasseva, netarassa. Tenāha “**adhiṭṭhānupagapattassā**”ti-ādi. **Racithanti** kataṃ, pakkhittaṃ pūritanti attho. **Yaṃ kiñci yāvakālikanti** yāgubhattaphalāphalādiṃ yaṃ kiñci āmisajātikaṃ. **Yattha katthacīti** adhiṭṭhānupago vā hotu, anadhiṭṭhānupago vā yattha katthaci patte. **Thūpīkatānīti** thūpaṃ viya katāni, adhiṭṭhānupagassa pattassa antomukhavaṭṭilekhaṃ atikkamitvā katānīti attho. Idañca “yāmakālikādīnī”ti imassa vasena vuttaṃ, “yāvakālikan”ti imassa pana vasena vacanabyattayaṃ katvā “thūpīkatampi vaṭṭatī”ti yojetabbaṃ. **Vi-saddena** athūpīkatāni vaṭṭantīti ettha kathāva natthīti dasseti. **Heṭṭhā orohatīti** samantā okāsasabbhāvato² cāliyamānaṃ heṭṭhā

1. Sāratthaṭṭi 3. 106 piṭṭhe.

2. Okāsasambādhatō (Ka)

bhassati. **Takkolavaṭaṃsakādayoti** ettha matthake ṭhapitatakkolameva vaṭaṃsakasadisattā takkolavaṭaṃsakam. **Ādi**-saddena¹ pupphavaṭaṃsaka-kaṭukaphalādivaṭaṃsakānam gahaṇam, na tam thūpikataṃ nāma hoti pāṭekkam bhājanattā paṇṇādīnam.

Samatittikādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

33-34. Sapadānasikkhāpadavaṇṇanā

Sapadānanti² ettha **dānam** vuccati avakhaṇḍanam, apetaṃ dānato **apadānam**, anavakhaṇḍanti attho, saha apadānena **sapadānam**, avakhaṇḍanavirahitaṃ, anupāṭipāṭiyāti vuttaṃ hoti. Tenāha “**tattha tattha odhiṃ akatvā anupāṭipāṭiyā**”ti.

Sapadānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

36. Odanappaṭicchādanasikkhāpadavaṇṇanā

Māghātasamayādisūti ettha yasmiṃ samaye “pāṇo na hantabbo”ti rājāno bheriṃ carāpentī, ayaṃ **māghātasamayo** nāma. **Byañjanam paṭicchādetvā dentīti** byañjanam channam katvā denti.

Odanappaṭicchādanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

37. Sūpodanaviññattisikkhāpadavaṇṇanā

Ekādasameti sūpodanaviññattiyam. Ettha pana yassa mukhe pakkhipitvā vippaṭisāre uppanne puna uggitukāmassāpi sace sahasā pavisati, ayaṃ **asañcicca paribhuñjati** nāma. Yo pana viññattampi aviññattampi ekasmiṃ ṭhāne ṭhitaṃ sahasā anupadhāretvā gahetvā bhuñjati, ayaṃ **asatiyā bhuñjati** nāma.

Sūpodanaviññattisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 165 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭṭi 3. 106 piṭṭhe.

38. Ujjhānasaññīsikkhāpadavaṇṇanā

Ujjhāyati etenāti **ujjhānaṃ**, cittaṃ, tasmim saññā **ujjhānasaññāti** āha “**ujjhānasaññī**”ti-ādi. **Olokontassāti** paresaṃ pattaṃ olokontassa.

Ujjhānasaññīsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

39. Kabaḷasikkhāpadavaṇṇanā

“Mayūraṇḍaṃ atimahantaṃ”ti vacanato mayūraṇḍappamāṇopi kabaḷo na vaṭṭati. Keci pana “mayūraṇḍato mahantova na vaṭṭati, na mayūraṇḍappamāṇo”tipi vadanti, taṃ na gahetabbaṃ. **Kukkuṭaṇḍaṃ atikhuddakanti** etthāpi eseṃ nayo, gilānassa pana atikhuddakaṃ kabaḷaṃ karotopi anāpatti.

Kabaḷasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

41-42. Anāhaṭasikkhāpadavaṇṇanā

Sakalaṃ hatthanti sakalā aṅguliyo. **Hatthasaddo** cettha tadekadesesu aṅgulīsu datṭhabbo “hatthamuddā”ti-ādīsu viya. Evañca katvā sabbaggahaṇaṃ samatthitaṃ hoti. Aññathā sakalaṃ hatthaṃ mukhe pavesetumasakkuṇeyyattā sabbaggahaṇamasamatthitameva siyā. Samudāye pavattassa ca vohāraṃ avayavepi pavattanato ekaṅgulimpi tato ekadesampi mukhe pakkhipituṃ na vaṭṭati.

Anāhaṭasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

43. Sakabaḷasikkhāpadavaṇṇanā

Tattake sati vaṭṭatīti tattake mukhamhi sati kathetuṃ vaṭṭati.

Sakabaḷasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

50-51. Capucapukāraśikkhāpadavaṇṇanā

“Capu capū”ti evaṃ saddaṃ katvāti “capu capū”ti evaṃ anukaraṇasaddaṃ katvā. “Pañcavīsatiṃ eśeva nayo”ti iminā “surusurukāraśanti ‘surusurū’ti evaṃ saddaṃ katvā”ti imamatthamatidisati.

Capucapukāraśikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Timsabhojanappaṭisaṃyuttasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

57. Chattapāṇisikkhāpadavaṇṇanā

Yaṃ kiñci chattanti setacchattakilañjacchattapaṇṇacchattesu yaṃ kiñci chattaṃ. Yampi tatthajātakadaṇḍakena kataṃ ekapaṇṇacchattaṃ hoti, tampi chattaṃeva. Yattha katthaci sarīrāvayaveti aṃsa-ūru-ādiḥe yattha katthaci sarīrāvayaveti.

Chattapāṇisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

60. Āvupāṇisikkhāpadavaṇṇanā

Sabbāpi dhanuvikatīti cāpakodaṇḍādibhedā sabbāpi dhanuvikati. Cāpoti¹ majjhe vaṅkā kājadaṇḍasadisā dhanuvikati. Kodaṇḍoti vaṭṭaladaṇḍā dhanuvikati. Paṭimukkanti pavesitaṃ laggitaṃ. Yāva na gaṇhātīti yāva hatthena na gaṇhāti, ayaṃeva vā paṭho. Tāva vaṭṭatīti tāva dhammaṃ desetaṃ vaṭṭati.

Āvudhapāṇisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

61-62. Pādukasikkhāpadavaṇṇanā

Kevalaṃ akkantaśātīti kevalaṃ pādukaṃ akkamitvā ṭhitassa. Paṭimukkassātīti paṭimuñcitvā ṭhitassa. Tenāha “pavesetvā ṭhānavasenā”ti.

Pādukasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Sārattha-Ṭī 3. 108 piṭṭhe.

63. Yānasikkhāpadavaṇṇanā

Yānagatassāti “yānaṃ nāma vayhaṃ, ratho, sakaṭaṃ, sandamānikā sivikā, pāṭaṅkī”¹ti¹ vuttaṃ yānaṃ upādāya antamaso hatthasaṅghāṭamhi gatassa. Tenāha “**sacepi dvīhi janehī**”ti-ādi. **Vayhādiketi** ettha **vayhanti** upari maṇḍapasadisam padaracchadanaṃ, sabbapāliguṇṭhimaṃ vā chādetvā kataṃ sakaṭavisesaṃ “vayhan”ti vadanti. **Ādisaddena** rathādīnaṃ gahaṇaṃ.

Yānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

75. Udaḍḍakārasikkhāpadavaṇṇanā

Pakiṇṇakanti vomissakanayaṃ. **Sacittakanti**² vatthuvijānanacittena, paṇṇattivijānanacittena ca sacittakaṃ. “Anādariyaṃ paṭicca”³ti³ vuttattā yasmā anādariyavaseneva āpajjitabbato idaṃ sabbaṃ kevalaṃ akusalameva, taṅca pakatiyā vajjaṃ, saṅcicca vītikkamanaṅca domanassitasseva hoti, tasmā “**lokavajjaṃ akusalacittaṃ dukkhavedanaṃ**”ti vuttaṃ. Sesesupi eseva nayo.

Ekūnavīsatiḍḍhammadeśanāpaṭisaṃyuttasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti kaṅkhāvitaraṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya

Vinayatthamaṅjūsāyaṃ līnatthappakāsaṇiyaṃ

Sekhiyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Adhikaraṇasamathavaṇṇanā

Gaṇanaparicchedoti saṅkhyāparicchedo. Adhikarīyanti etthāti **adhikaraṇāni**. Ke adhikarīyanti? Samathā. Kathaṃ adhikarīyanti? Samanavasena. Tasmā te tesam samanavasena pavattantīti āha “**adhikaraṇāni samentī**”ti-ādi. **Uppannānaṃ uppannānanti** utṭhitānaṃ utṭhitānaṃ.

1. Vi 2. 265, 453 piṭṭhesu.

2. Sārattha-Ṭī 3. 104 piṭṭhe.

3. Vi 2. 271 piṭṭhe.

kiñcāpi adhikaraṇaṭṭhena ekavidhaṃ, tathāpi vatthuvaseṇa nānā hotīti “adhikaraṇānaṃ”ti bahuvacanaṃ kataṃ. Idāni tassa nānātaṃ dassetvā vivaritaṃ “**vivādādhikaraṇaṃ**”ti-ādimāha. Vivādayeva adhikaraṇaṃ **vivādādhikaraṇaṃ**. Esa nayo sesesupi. **Samathatthanti** samanattthaṃ.

Adhikaraṇassa sammukhā vinayanato **sammukhāvinayo**. Dabbamallaputtattherasadisassa sativepullappattassa khīṇāsavasseva dātabbo vinayo **sativinayo**. Sammūlhasa gaggabhikkhusadisassa ummattakassa dātabbo vinayo **amūlhasvinayo**. Paṭiññātena karaṇabhūtena karaṇaṃ **paṭiññātakaraṇaṃ**. Atha vā paṭiññāte āpannabhāvādike karaṇaṃ kiriya, “āyatim samvareyyāsi”ti parivāsādānādivaseṇa ca pavattaṃ vacīkammaṃ paṭiññātakaraṇaṃ. Yassā kiriyāya dhammavādinō bahutarā, esā **yebhuyyasikā** nāma. Yo pāpussannatāya **pāpiyo**, puggalo, tassa upavālabhikkhusadisassa kattabbato **tassapāpiyasikā**, aluttasamāsoyaṃ. Tiṇavattthāraṇasadisattā **tiṇavattthārako**. Yathā¹ hi gūthaṃ vā mutthaṃ vā ghaṭṭiyamānaṃ duggandhatāya bādhati, tiṇepi avattharivā suppaṭicchādītassa paṇassa gandho na bādhati, evameva yaṃ adhikaraṇaṃ mūlānumūlaṃ gantvā vūpasamiyamānaṃ kakkhaḷattāya vāḷattāya bhedāya samvattati, taṃ iminā kammaṇa vūpasantaṃ gūthaṃ viya tiṇavattthārakena paṭicchannaṃ suvūpasantaṃ hoti. Tena vuttaṃ “tiṇavattthāraṇasadisattā tiṇavattthārako”ti.

Tatrāti tesu sattaṣu adhikaraṇasamathesu. “**Aṭṭhārasahi vatthūhi**”ti lakkhaṇavacanamaṭṭhaṃ “yadi me byādhikā bhaveyyuṃ, dātabbamidamosadhaṇ”ti-ādīsu² viya. Tasmā tesu aññatarena vivadantā aṭṭhārasahi vatthūhi vivadantīti vuccati. **Vivādoti** vipaccanīkavādo. **Upavadanāti** akkoso. **Codanāti** anuyogo. **Dveti** thullaccayadubbhāsītāpattiyo dve. **Catunnaṃ kammānaṃ karaṇanti** catunnaṃ kammānaṃ antare yassa kassaci kammaṣṣa karaṇaṃ.

Evam adhikaraṇāni dassetvā idāni tesu idaṃ adhikaraṇaṃ ettakehi samathehi sammatīti dassetuṃ “**tatthā**”ti-ādi vuttaṃ. Yasmiṃ vihare

1. Vi-Ṭṭha 4. 38 piṭṭhe.

2. Sam-Ṭi 2. 218 piṭṭhepi.

uppannaṃ, tasmimīyeva vā sammatīti sambandho. Evaṃ sesesupi. Tattha **yasmim vihare uppannanti**¹ “yasmim vihare mayhaṃ iminā patto gahito, cīvaraṃ gahitaṃ”ti-ādinā nayena pattacīvarādīnaṃ atthāya vivādādhikaraṇaṃ uppannaṃ hoti. **Tasmimīyeva vā sammatīti** tasmim vihareyeva āvāsikehi sannipatitvā “alaṃ āvuso”ti atthapaccatthike saññāpetvā pāḷimuttakavinicchayeneva vūpasamentehi sammati. Sace pana taṃ adhikaraṇaṃ nevāsikā vūpasametuṃ na sakkonti, athañño vinayadharo āgantvā “kiṃ āvuso imasmim vihare uposatho vā pavāraṇā vā ṭhita”ti pucchati, tehi ca tasmim kāraṇe kathite taṃ adhikaraṇaṃ khandhakato ca parivārato ca suttena² vinicchinitvā vūpasameti. Evampi etasmimīyeva sammatīti daṭṭhabbaṃ.

Aññattha vūpasametuṃ gacchantānaṃ antarāmagge vā sammatīti³ “na mayaṃ etassa vinicchaye tiṭṭhāma, nāyaṃ vinaye kusalo, amukasmim nāma gāme vinayadharā therā vasanti, tattha gantvā vinicchiniissāmā”ti gacchantānaṃ antarāmagge vā kāraṇaṃ sallakkhetvā aññamaññaṃ saññāpentehi, aññehi vā te bhikkhū nijjhāpentehi sammati. Na heva kho pana aññamaññasaññattiyā vā sabhāgabhikkhunijjhāpanena vā vūpasantaṃ hoti, apica kho paṭipathaṃ āgacchanto eko vinayadharo disvā “katthāvuso gacchathā”ti pucchitvā “amukaṃ nāma gāmaṃ iminā nāma karaṇenā”ti vutte “alaṃ āvuso, kiṃ tattha gatenā”ti tattheva dhammena vinayena taṃ adhikaraṇaṃ vūpasameti. Evampi antarāmagge vūpasammati nāma.

Yattha gantvā saṃghassa niyyātitaṃ, tattha saṃghena vāti³ sace pana “alaṃ āvuso, kiṃ tattha gatenā”ti vuccamānāpi “mayaṃ tattheva gantvā vinicchayaṃ pāpessāmā”ti vinayadharassa vacanaṃ anādiyitvā, yattha gantvā sabhāgabhikkhusaṃghassa adhikaraṇaṃ niyyātitaṃ, tattha saṃghena “alaṃ āvuso, saṃghasannipātaṃ nāma garukaṃ”ti tattheva nisīditvā vinicchitaṃ sammati. Na heva kho pana sabhāgabhikkhūnaṃ saññattiyā vūpasantaṃ hoti, apica kho saṃghaṃ sannipātetvā ārocitaṃ saṃghamajjhe vinayadharā vūpasamenti. Evampi tattha saṃghena vinicchitaṃ sammati nāma.

1. Vi-Ṭṭha 4. 194 piṭṭhe.

2. Vuttana (Ka)

3. Vi-Ṭṭha 4. 195 piṭṭhe.

Ubbāhikāya sammatapuggalehi vā vinicchitanti¹ apaloketvā vā khandhake² vuttāya vā ñattidutiyakammavācāya sammatehi puggalehi visum vā nisīditvā, tassāyeva vā parisāya “aññena na kiñci kathetabban”ti sāvetvā vinicchitaṃ. **Ayanti** ayaṃ yathāvuttā catubbidhā sammukhatā.

Kāraṇasamghassati vūpasametum sannipatitassa kāraṇasamghassa. **Saṃghasāmaggiyasena sammukhībhāvoti** “yāvatikā bhikkhū kammappattā, te āgatā honti, chandārahānaṃ chando āhaṭo hoti, sammukhībhūtā na paṭikkosanti”ti³ evaṃ vuttasamghasāmaggiyasena sammukhībhāvo, etena yathā tathā padhānakārapuggalānaṃ sammukhatāmattaṃ saṃghasammukhatā nāma na hotīti dasseti. **Bhūtatāti** tacchatā. Saccapariyāyo hi idha **dhammasaddo** “dhammavādī”ti-ādīsu⁴ viya. Vineti etenāti **vinayo**, tassa tassa adhikaraṇassa vūpasamanāya bhagavatā vuttavidhi, tassa vinayassa sammukhatā **vinayasammukhatā**. Tenāha “**yathā taṃ -pa- vinayasammukhatā**”ti. **Yenāti** yena puggalena. **Atthapaccatthikānanti**⁵ vivādavatthusāṅkhāte atthe paccatthikānaṃ. **Saṃghasammukhatā parihāyati** sammatapuggaleheva vūpasamanato.

Nanti vivādādhikaraṇaṃ. **Pañcaṅgasamannāgatanti**⁶ “na chandāgatim gacchati, na dosāgatim gacchati, na mohāgatim gacchati, na bhayāgatim gacchati, gahitāgahitaṃ jānāti”ti vuttehi pañcahaṅgehi samannāgataṃ. **Gūḷhakavivaṭakasakaṇṇajappakesu tīsu salākaggāhesūti** “anujānāmi bhikkhave tesāṃ bhikkhūnaṃ saññattiyā tayo salākaggāhake gūḷhakaṃ, vivaṭakaṃ, sakaṇṇajappakan”ti **samathakkhandhake**⁷ vuttasu tīsu salākaggāhesu. **Salākam gāhetvāti** dhammavādīnaṃca adhammavādīnaṃca salākāyo nimittasaññaṃ āropetvā cīvarabhoge katvā samathakkhandhake vuttanayena gāhāpetvā. Evaṃ hi tattha **vuttaṃ**—

“Kathaṇca bhikkhave gūḷhako salākaggāho hoti? Tena salākaggāhāpakena bhikkhunā salākāyo vaṇṇāvaṇṇāyo katvā ekameko bhikkhu upasaṅkamitvā evamassa

1. Vi-Ṭṭha 4. 42 piṭṭhe.

4. Dī 1. 4, 60 piṭṭhesu.

6. Vi 4. 225 piṭṭhe.

2. Vi 4. 224 piṭṭhe.

3. Vi 4. 220 piṭṭhe.

5. Sārattha-Ṭṭi 3. 380 piṭṭhe.

7. Vi 4. 228 piṭṭhe.

vacanīyo ‘ayaṃ evaṃvādissa salākā, ayaṃ evaṃvādissa salākā, yaṃ icchasi, taṃ gaṇhāhī’ti. Gahite vattabbo ‘mā ca kassaci dasseti’ti. Sace jānāti ‘adhammavādī bahutarā’ti, ‘duggaho’ti paccukkaḍḍhitabbaṃ. Sace jānāti ‘dhammavādī bahutarā’ti, ‘suggaho’ti sāvetabbaṃ. Evaṃ kho bhikkhave gūḷhako salākaggāho hoti.

Kathaṇca bhikkhave vivaṭako salākaggāho hoti? Sace jānāti ‘dhammavādī bahutarā’ti, vissatṭheneva vivaṭena gāhetabbo. Evaṃ kho bhikkhave vivaṭako salākaggāho hoti.

Kathaṇca bhikkhave sakaṇṇajappako salākaggāho hoti? Tena salākaggāhāpakena bhikkhunā ekamekassa bhikkhuno upakaṇṇake ārocetabbaṃ ‘ayaṃ evaṃvādissa salākā, ayaṃ evaṃvādissa salākā, yaṃ icchasi, taṃ gaṇhāhī’ti. Gahite vattabbo ‘mā ca kassaci ārocchī’ti. Sace jānāti ‘adhammavādī bahutarā’ti, ‘duggaho’ti paccukkaḍḍhitabbaṃ. Sace jānāti ‘dhammavādī bahutarā’ti, ‘suggaho’ti sāvetabbaṃ. Evaṃ kho bhikkhave sakaṇṇajappako salākaggāho hoti”ti.

Ettha ca alajjussannāya¹ parisāya gūḷhako salākaggāho kātabbo, lajjussannāya vivaṭako, bālussannāya sakaṇṇajappakoti veditabbo.

Dhammavādīnaṃ yebhuyyatāyāti dhammavādīnaṃ ekenapi adhikatāya, ko pana vādo dvīhi tihi.

“**Catūhi samatthehi sammatī**”ti idaṃ sabbasaṅgāhakavasena vuttaṃ, tattha pana dvīhi eva vūpasamaṇaṃ daṭṭhabbaṃ. **Evaṃ vinicchitanti** sace āpatti natthi, ubho khamāpetvā, atha atthi, āpattiṃ dassetvā ropanavasena vinicchitaṃ. Paṭikammaṃ pana āpattādhikaraṇasamathe parato āgamissatīti. Na samaṇasāruppaṃ **assāmaṇakam**, samaṇehi akattabbaṃ, tasmim.

Ajjhācāre vītikkame sati.

1. Vi-Ṭṭha 4. 42 piṭṭhe.

Pārājikasāmantena vāti dukkaṭṭena vā thullaccayena vā.
Methunadhamme hi pārājikasāmantā nāma dukkaṭṭam hoti, adinnādānādāsu
thullaccayam. **Paṭicaratoti** paṭicchādentassa. **Acchinnamūlo bhavissatīti**
pārājikaṃ anāpanno bhavissati, sīlavā bhavissatīti vuttam hoti. **Sammā**
vattitvāti vattam puretvā. **Osāraṇam labhissatīti** kammappaṭippassaddhiṃ
labhissati.

Tassāti āpattādhikaraṇassa. **Sammukhāvinayeneva vūpasamo natthi**
paṭiññāya, tathārūpāya khantiyā vā vinā avūpasamanato. Yā pana paṭiññāti
sambandho.

Etthāti āpattidesanāyam. **Siyāti** avassam. **Kakkhaḷattāya vāḷattāyāti**
kakkhaḷabhāvāya ceva vāḷabhāvāya ca. **Thullavajjanti** pārājikañceva
saṃghādisesaṃ. **Ghippaṭisaṃyuttanti** gihīnam hīnena
khuṃsanavambhanadhammikappaṭissavesu āpannam āpattim.

Yathānurūpanti “dvīhi samathehi, tīhi, catūhi, ekenā”ti evam
vuttanayeneva yathānurūpam. **Etthāti** imasmim samathādhikāre.
Vinicchayanayoti vinicchayanayamattam. Tenāha “**vitthāro panā**”ti-ādi.
Assāti vitthārassa. **Samantapāsādikāyam vuttoti** samantapāsādikāya nāma
vinayaṭṭhakathāyam¹ vutto. Tasmā tattha vuttanayeneva veditabboti
adhippāyo.

Ettakanti etaṃparamam, na ito bhiyyo.

Adhikaraṇasamathavaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti kaṅkhāvitarāṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya
Vinayatthamañjūsāyam līnatthappakāsaniyam
Bhikkhupātimokkhavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 4. 36, 39, 41 piṭṭhādāsu.

Bhikkhunīpātimokkhavaṇṇanā

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

Pārājikakaṇḍa

Nātho bhikkhunīnaṃ hitatthāya yaṃ pātimokkhaṃ pakāsayīti sambandho. Tattha **pakāsayīti** desayi, paññāpayīti attho.

Sādhāraṇapārājika

1. Methunadhammasikkhāpadavaṇṇanā

Abhilāpamattanti vacanamattaṃ, na atthoti adhippāyo. **Liṅgabhedamattanti** purisaliṅgaṃ itthiliṅganti visesamattaṃ. **Visesoti** nānātaṃ. **Chandena cevāti** pemena ceva, sinehena cevāti attho. **Ruciyā cāti** icchāya ca. **Padhamsitāyāti** dūsitāya. Paripuṇṇā upasampadā yassā sā **paripuṇṇūpasampadā**, ubhato saṅghena upasampannāti attho.

Methunadhammasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Asādhāraṇapārājika

5. Ubbhajāṇumaṇḍalasikkhāpadavaṇṇanā

Ubbhakapparanti dutiyamahāsandhito uddham. **Ito cito ca sañcaraṇanti** hatthassa vā kāyassa vā tiriyaṃ ito cito ca sañcaraṇaṃ.

Ekato-avassuteti¹ bhikkhuniyā avassave, bhikkhuniyā kāyasaṃsaggarāgena avassutabhāve satīti attho. Bhikkhuniyā vaseneva ca ekato-avassutabhāvo gahetabbo. Vuttaṃ hetam **samantapāsādikāyaṃ**¹—

1. Vi-Ṭṭha 3. 175 piṭṭhe.

“Ekato-avassuteti ettha kiñcāpi ‘ekato’ti avisesena vuttaṃ, tathāpi bhikkhuniyā eva avassute sati ayaṃ āpattibhedo vuttoti veditabbo”ti.

Purisassa kāyanti purisassa yaṃ kiñci kāyaṃ. **Ubhato-avassutepīti** bhikkhuniyā ceva purisassa ca kāyasaṃsaggarāgena avassutabhāve satipi. **Kāyenāti** yathāparicchinna attano kāyena. **Kāyappaṭibaddhanti** purisassa kāyappaṭibaddhaṃ. **Avasesakāyenā vāti** yathāparicchinna kāyato avasesena kāyena, ubbhakkhaka adhojāṇumaṇḍala adhokapparasaṅkhātena kāyenāti vuttaṃ hoti. **Tassa kāyanti** avassutassa tassa purisassa yaṃ kañci kāyaṃ. Yathā cettha sayāṃ āmasantiyā thullaccayaṃ, evaṃ tassa āmasanaṃ sādhiyantiyāpīti daṭṭhabbaṃ. **Purisassa kāyasaṃsaggarāgo natthīti** purisassa methunarāgo, gehasitapemaṃ, suddhacittaṃ vā. **Avaseseti** pārājikakhattato avasese. **Kāyappaṭibaddhena kāyappaṭibaddhādibhedeti** “kāyappaṭibaddhena kāyappaṭibaddhaṃ āmasati, āpatti dukkaṭassā”ti-ādike¹ sabbavāre. **“Asañciccā”**ti-ādīsu virajjhitaṃ vā āmasantiyā, aññavihitāya vā, “ayaṃ puriso”ti vā “itthī”ti vā ajānantiyā vā, tena phuṭṭhāyapi taṃ phassaṃ assādayantiyā vā āmasanepi sati anāpatti.

Ubbhajāṇumaṇḍalasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Vajjappaṭicchādikāsikkhāpadavaṇṇanā

Pārājikaṃ dhammaṃ ajjhāpānanti bhikkhūhi sādharmaṇānaṃ catunnaṃ, asādharmaṇānaṃ catunnañcāti aṭṭhannamaññataraṃ ajjhāpānaṃ. Idañca² pārājikaṃ pacchā paññattaṃ, saṅgītikāraḥācariyehi pana purimena saddhiṃ yugaḷaṃ katvā imasmiṃ okāse ṭhapitanti veditabbaṃ. “Aṭṭhannaṃ pārājikānaṃ aññataraṃ”ti³ vacanato pana vajjappaṭicchādikaṃ yā paṭicchādeti, sāpi vajjappaṭicchādikā evāti daṭṭhabbaṃ. Kiñcāpi vajjappaṭicchādānaṃ pemavasena hoti,

1. Vi 2. 277, 279 piṭṭhesu.

2. Vi-Ṭṭha 3. 176 piṭṭhe.

3. Vi 2. 280 piṭṭhe.

tathāpi sikkhāpadavītikkamacittam domanassameva hotīti katvā dukkhavedanam hotīti “**tatra hi pācittiyam -pa- sesam tādissamevā**”ti vuttam.

Vajjappaṭicchādikāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Ukkhittānuvattikāsikkhāpadavaṇṇanā

Satthusāsanenāti ñattisampadāya ceva anussāvanasampadāya ca. Idha pana codanāsāraṇāpūbbakameva ñatti-anussāvanam satthusāsananti āha “**idhāpi**”ti-ādi. **Karaṇanti** ñattiṭṭhapanāñceva anussāvanāvacanañca. **Anādaranti** puggale ceva dhamme ca ādaravirahitam. Tenāha “**yenā**”ti-ādi. **Tattha pariyāpannagaṇe vā**ti tasmim saṅghe pariyāpanne sambahulapuggalasāṅkhāte gaṇe vā. “**Sammāvattanāya avattamānanti attho**”ti iminā adhippāyattho vutto. **Ekakammādiketi** ekakamma-ekuddesasamasikkhātāya. **Saha ayanabhāvenā**ti saha vattanabhāvena. Samāno saṁvāso etesanti **samānasamvāsakā**.

Idāni¹ yena saṁvāsena te “**samānasamvāsakā**”ti vuttā, so saṁvāso tassa ukkhittakassa tehi saddhim natthi, yehi ca saddhim tassa so saṁvāso natthi, na tena te bhikkhū attano sahāyā katā honti, tasmā so **akatasahāyo** nāmāti imamattham dassetuṁ “**yassa panā**”ti-ādi vuttam. Evaṁ padavaṇṇanam katvā idāni atthamattam dassetuṁ “**samānasamvāsakabhāvaṁ anupagatanti attho**”ti vuttam. Kim tam anuvattananti kassaci āsaṅkā siyāti tam sarūpato dassento “**yaṁdiṭṭhiko so hoti**”ti-ādimāha. Tattha soti yo ukkhittako, so.

Ukkhittānuvattikāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Aṭṭhavatthukāsikkhāpadavaṇṇanā

Lokassādamittasanthavavasenāti² lokassādasāṅkhātassa mittasanthavassa vasena. Kim tanti āha “**kāyasaṁsaggarāgenā**”ti.

1. Vi-Ṭṭha 3. 177 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭṭi 3. 115 piṭṭhe.

Kāyasaṃsaggarāgeneva tintā idha avassutā nāma, na methunarāgenāti.
 Kathametaṃ viññāyatīti āha **“ayamevahī”**ti-ādi. Kiṃ panettha kāraṇanti āha
“samantapāsādikāyaṃ panassa vicāraṇā katā”ti. Tatthāyaṃ vicāraṇā—ettha
 ca **asaddhammoti** kāyasaṃsaggova veditabbo, na methunadhammo. Na hi
 methunassa sāmāntā thullaccayaṃ hoti. “Viññū paṭibalo kāyasaṃsaggaṃ
 samāpajjitun”ti¹ vacanampi cettha sādhaṃkanti. Yaṃ yena kataṃ, taṃ tasseva
 hotīti. **Purisa-puggalassāti** sāmivacananti dassetuṃ **“yaṃ purisa-puggalenā”**ti-
 ādi vuttaṃ. Tattha **hatthoti** attano hattho. Na kevalaṃ cettha
hatthaggaṇanti “hattho nāma kapparaṃ upādāya yāva agganakhā”ti²
 vuttassa hatthasseva gahaṇaṃ, atha kho tassa ca aññassapi
 apārājikakhattassa gahaṇaṃ ekajjhaṃ katvā “hatthaggaṇaṇ”ti vutthaṃ.
 Tathā **saṃghāṭikaṇṇaggaṇanti** na kevalaṃ saṃghāṭikaṇṇasseva gahaṇaṃ,
 atha kho tassa ca aññassapi yassa kassaci cīvarappadesassa gahaṇaṃ
 vuttanti dassetuṃ **“ettha ca yassa kassaci”**ti-ādi vuttaṃ. **Itthannāmaṃ**
ṭhānanti evaṃnāmaṃ ṭhānaṃ. **“Paṭipāṭiyā vā uppaṭipāṭiyā vā pūretvā”**ti
 idaṃ nidassanamattaṃ. Tasmā paṭipāṭiyā vā uppaṭipāṭiyā vā ekantarikāya vā
 yena tena nayena pūretvāti attho.

Tā āpattiyoti tā āpannā āpattiyo. Yathā cekekasmim vatthusmim evaṃ
 visuṃ visuṃ sattasu vatthūsu satakkhattumpi vītikkantesu tā āpattiyo
 desetvā muccati. **Gaṇanūpikāti** desitagaṇanaṃ upagacchati.
Dhuranikkhepaṃ katvāti “aññaṃ vatthuṃ āpajjissāmi”ti ussāhaṃ ṭhapetvā.

Atthavatthukāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti kaṅkhāvitarāṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya

Vinayatthamañjūsāyaṃ līnatthappakāsaniyaṃ

Bhikkhuni-pātimokkhe pārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 2. 285 piṭṭhe.

2. Vi 2. 286 piṭṭhe.

Samghādisesakaṇḍa

1. Ussayavādikāsikkhāpadavaṇṇanā

Mānussayavasena kodhussayavasenāti bāhullanayena vuttaṃ. Teneva vakkhati “ticittam tivedanan”ti. **Aḍḍakaraṇatthāyā**ti ettha **aḍḍoti** vohārikavinicchayo vuccati. Yaṃ pabbajitā “adhikaraṇan”tipi vadanti, tassa karaṇatthāya vohārikavinicchayatthāyāti vuttaṃ hoti.

Vīṭikkamakkaṇeyevāti vatthujjhācārakkhaṇeyeva, na tatiyāya samanubhāsanāyāti adhippāyo. **Bhikkhunim samghato nissāretī**ti āpannam bhikkhunim bhikkhunisaṃghamhā nissāreti. Hetumhi cāyaṃ kattuvohāro “nissāraṇahetubhūta dhammo nissāraṇīyo”ti vutto”ti katvā.

Yattha ṭhitāyāti upassayabhikkhācāramaggādīsu yasmiṃ ṭhāne ṭhitāya. **Tato paṭṭhāya gacchantiyā**ti tato paṭṭhāya vohārikānaṃ santikaṃ gacchantiyā. **Dutiyeti** dutiyārocane. **Tenā**ti upāsakena. **Evam vuttāyā**ti “mama ca tava ca katham tvaṃyeva ārocehi”ti vuttāya. **Aññena kathāpetī**ti kappiyakārakena kathāpeti. **Yathā vā tathā vā hi ārociyamāneti**¹ kappiyakārako vā bhikkhuniyā katham paṭhamam āroceṭu, itaro vā attano katham. Kappiyakārako vā ubhinnaṃpi katham, itaro vā ubhinnaṃpi katham āroceṭūti evam yathā tathā ārociyamāne. **Ubhinnaṃpi**² **pana katham sutvā**ti yathā tathā vā ārocitaṃ pana ubhinnaṃpi katham sutvā.

Ākaḍḍhiyamānā gacchatīti vuccamānā vohārikānaṃ santikaṃ gacchati, imassa “tassā anāpattī”ti iminā sambandho. Evam sesesupi. **Rakkham yācatī**ti dhammikaṃ rakkham yācati. Idāni yathā yācitā rakkhā dhammikā hoti, taṃ dassetuṃ “**upassaye aññehi katham anācāraṃ anodissa ācikkhantī**”ti vuttaṃ. Tattha³ atītaṃ ārabha atthi odissa ācikkhanā, atthi anodissa ācikkhanā, anāgataṃ ārabhāpi atthi odissa ācikkhanā, atthi anodissa ācikkhanā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 181 piṭṭhe.

2. Ubhinnaṃ (Ka)

3. Vi-Ṭṭha 3. 182 piṭṭhe.

Kathaṃ **atītaṃ ārabha odissa ācikkhanā** hoti? Bhikkhunupassaye gāmadārakā, dhuttādayo vā ye keci anācāraṃ vā ācaranti, rukkhaṃ vā chindanti, phalāphalaṃ vā haranti, parikkhāre vā acchindanti. Bhikkhunī vohārike upasaṅkamitvā “amhākaṃ upassaye idaṃ nāma katan”ti vadati. “Kenā”ti vutte “asukena ca asukena cā”ti ācikkhati. Evaṃ atītaṃ ārabha odissa ācikkhanā hoti, sā na vaṭṭati. Tañce sutvā te vohārikā tesam daṇḍaṃ karonti, sabbaṃ bhikkhuniyā gīvā hoti. “Daṇḍaṃ gaṇhissanti”ti adhippāyepi sati gīvāyeva hoti. Sace pana tassa “daṇḍaṃ gaṇhathā”ti vadati, pañcamāsakamatte gahite pārājikaṃ hoti.

Tehi “kenā”ti vutte pana “asukenā”ti vattum amhākaṃ na vaṭṭati, tumheyeva jānissatha. Kevalaṃ hi mayaṃ rakkhaṃ yācāma, taṃ no detha, avahaṭabhaṇḍampi āharāpethā”ti vattabbaṃ. Evaṃ **anodissa ācikkhanā** hoti, sā vaṭṭati. Evaṃ vutte sacepi te vohārikā te kārake gavesitvā tesam daṇḍaṃ karonti, sabbaṃ sāpateyyampi gahitaṃ, bhikkhuniyā neva gīvā, na āpatti.

Parikkhāraṃ harante disvā tesam anattakāmatāya “coro coro”ti vattumpi na vaṭṭati. Evaṃ vuttepi hi yaṃ tesam daṇḍaṃ karonti, sabbaṃ bhikkhuniyā gīvā hoti. Attano vacanakaraṃ ana “iminā me parikkhāro gahito, taṃ āharāpeti, mā cassa daṇḍaṃ karoṭhā”ti vattum vaṭṭati. Dāsadāsivāpi-ādīnaṃ atthāya aḍḍaṃ karonti, ayaṃ akappiya-aḍḍo nāma, na vaṭṭati.

Kathaṃ **anāgataṃ ārabha odissa ācikkhanā**ti hoti? Vuttanayeneva parehi anācārādīsu katesu bhikkhunī vohārike evaṃ vadati “amhākaṃ upassaye idaṃcidaṃca karonti, rakkhaṃ no detha āyatim akaraṇatthāyā”ti. “Kena evaṃ katan”ti vutte “asukena ca asukena cā”ti ācikkhati. Evaṃ anāgataṃ ārabha odissa ācikkhanā hoti, sāpi na vaṭṭati. Tesam hi daṇḍe kate purimanayeneva sabbaṃ bhikkhuniyā gīvā. Sesam purimasadisameva.

Sace pana vohārikā bhikkhunupassaye evarūpaṃ anācāraṃ karontānaṃ “imaṃ nāma daṇḍaṃ karomā”ti bheriṃ carāpetvā āṇāya atīṭṭhamāne pariyesitvā daṇḍaṃ karonti, bhikkhuniyā neva gīvā, na āpatti.

Yo cāyaṃ bhikkhunīnaṃ vutto, bhikkhūnampi eseva nayo. Bhikkhunopi hi odissa ācikkhanā na vaṭṭati, yaṃ tathā ācikkhite tesam daṇḍaṃ karonti, taṃ sabbaṃ gīvā hoti. Vuttanayeneva daṇḍaṃ gaṇhāpentassa pārājikaṃ. Yo pana “daṇḍaṃ karissanti”ti jānantopi anodissa katheti, te ca pariyesitvā daṇḍaṃ karontiyeva, na doso. Vihārasīmāya rukkhādīni chindantānaṃ vāsipharasu-ādīni gahetvā pāsāṇe koṭṭenti, na vaṭṭati. Sace dhārā bhijjati, kārāpetvā dātabbā. Upadhāvitvā tesam parikkhāre gaṇhanti, tampi na kātabbaṃ. Lahuparivattaṃ hi cittaṃ, theyyacetanāya uppannāya mūlacchejjampi gaccheyya.

Ussayavādikāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Corivutṭhāpikāsikkhāpadavaṇṇanā

Mallagaṇabhaṭṭiputtagaṇādikanti-ādīsu¹ **mallagaṇo** nāma nārāyanabhaddiko tattha tattha pāṇīyaṭṭhapanapokkharāṇikhaṇanādipuñṇakammakārako gaṇo. **Bhaṭṭiputtagaṇo** nāma kumārabhaddikagaṇo. **Dhammagāṇoti** sāsanabhaddiko anekappakārapuñṇakammakārako gaṇo. **Gandhikaseṇīti** anekappakārasugandhivikatikārako gaṇo. **Dussikaseṇīti** dussavāṇijasamūho, pesakāragāṇoti attho.

Vuṭṭhāpentiyāti upasampādentiyā. Kenaci² karaṇīyena pakkantāsu bhikkhunīsu agantvā khaṇḍasīmaṃ yathānisinnaṭṭhāneyeva attano nissitakaparīsāya saddhiṃ vuṭṭhāpentiyā vācācittato samuṭṭhāti, aññaṃ sīmaṃ³ vā nadiṃ vā gantvā vuṭṭhāpentiyā kāyavācācittato samuṭṭhātīti āha “**corivutṭhāpanasamuṭṭhānan**”ti. Anāpucchā vuṭṭhāpanavasena **kiriyaṅkiriyaṃ**. Paññattiṃ aṇantā ariyāpi vuṭṭhāpentīti vā kammavācāpariyosāne āpattikkhaṇe vipākābyākatasamaṅgitāvasena vā **ticittaṃ**.

Corivutṭhāpikāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Sārattha-Ṭī 3. 117 piṭṭhe.

3. Khaṇḍasīmaṃ (Vi-Ṭīha 3. 184 piṭṭhe.)

2. Vi-Ṭīha 3. 184 piṭṭhe.

3. Ekagāmantaragamanasikkhāpadavaṇṇanā

Añño gāmo gāmantaram. **Nadipāranti** nadiyā pārimatīram.
 “Gāmantaram gaccheyyā”¹ti vuttattā aññasmim gāmeveva āpatti, na
 sakagāmeti āha “**sakagāmato tāvā**”ti-ādi. **Parikkhepe vā upacāre vā**
atikkanteti parikkhittassa gāmassa parikkhepe vā aparikkhittassa gāmassa
 parikkhepārahaṭṭhāne vā atikkante. **Dutiyena atikkantamatteti** dutiyena
 pādena itarassa gāmassa parikkhepe vā upacāre vā atikkantamatte. Yesu
 pana potthakesu “ekena pādena itarassa gāmassa parikkhepe vā atikkante,
 upacāre vā okkante thullaccayaṃ, dutiyena atikkantamatte, okkantamatte vā
 saṃghādiseso”ti pāṭho dissati, tattha “okkante, okkantamatte vā”ti etāni dve
 padāni pāḷiyā virujjhanti. “Aparikkhittassa gāmassa upacāram
 atikkāmentiyā”²ti hi pāḷi. Tathā **Samantapāsādikāyapi**³ virujjhanti. Tattha
 hi—

“Parikkhepārahaṭṭhānaṃ ekena pādena atikkamati, thullaccayaṃ.
 Dutiyena atikkantamatte saṃghādiseso. Apicettha sakagāmato -pa-
 ekena pādena itarassa gāmassa parikkhepe vā upacāre vā atikkantamatte
 thullaccayaṃ, dutiyena atikkantamatte saṃghādiseso”ti—

vuttaṃ. “Paṭhamam pādamaṃ atikkāmentiyā”ti-ādi² vacanato padasā
 gamanameva idhādhippetanti āha “**padasā pavisantiyā āpatti**”ti. Iminā sacepi
 hatthipiṭṭhi-ādīhi vā iddhiyā vā pavisati, vaṭṭatiyevāti dasseti. Ayamettha
 saṅkhepo, vitthāro pana **Samantapāsādikāya**³ vuttoti adhippāyo.

Nadipāragamane vuttalakkaṇāya nadiyāti “nadi nāma timaṇḍalaṃ
 paṭicchādetvā yattha katthaci uttarantiyā antaravāsako temiyati”²
nadipāragamanavibhaṅge vuttalakkaṇāya nadiyā.
 Nadipāragamanavibhaṅgoti idha **nadipāragamanasaddena** vutto. **Puna**
orimatīrameva paccuttarantiyā vāti paratīraṃ gantukāmatāya otiṇṇattā
 vuttaṃ. Itarissā pana ayaṃ pakkantaṭṭhāne ṭhitā hoti, tasmā paratīraṃ
 gacchantiyā anāpatti. Sace⁴

1. Vi 2. 293, 296 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 184 piṭṭhe.

2. Vi 2. 296 piṭṭhe.

4. Vi-Ṭṭha 3. 185 piṭṭhe.

sajjhāyaṃ vā padhānaṃ vā aññaṃ vā kiñci kammaṃ kurumānā “pure aruṇeyeva dutiyikāya santikaṃ gamissāmī”ti ābhogaṃ karoti, ajānantiyā eva tassā aruṇo uggacchati, anāpattīti āha “**pure aruṇeyevā**”ti-ādi. Atha pana “yāva aruṇuggamanā idheva bhavissāmī”ti vā anābhogena vā vihārassa ekadese acchati, dutiyikāya hatthapāsāṃ na otarati, aruṇuggamane saṁghādiseso. Hatthapāsoyeva hi idha pamāṇaṃ. Hatthapāsātikame ekagabbhopi na rakkhati. Tenāha “**ekagabbhe -pa- āpattī**”ti.

Dassanūpacāraṃ vā savanūpacāraṃ vāti ettha **dassanūpacāro** nāma yattha t̥hitaṃ dutiyikā passati. **Savanūpacāro** nāma yattha t̥hitaṃ maggamūlhasaddena viya, dhammassavanārocanasaddena viya ca “ayye”ti saddāyantiyā saddaṃ suṇāti. **Tasmāti** yasmā ohīyanaṃ nāma dassanūpacārasavanūpacārānamaññatarassa vijahanaṃ, tasmā. Antogāme pana ohīyanaṃ vaṭṭatīti āha “**indakhilātikkamato paṭṭhāyā**”ti-ādi. Tattha **indakhilātikkamatoti** ummārātikkamato. **Bahigāmeti** gāmassa bahipadese. Maggamūlha uccāsaddaṃ karontīti āha “**maggamūlhasaddena viyā**”ti. Maggamūlhaṃ avhāyantassa saddena viyātipi vadanti. **Saddāyantiyāti** saddaṃ karontiyā. “**Saddassa vanātikkame āpattiyevā**”ti iminā dassanūpacāro evarūpe savanūpacāre vijahite na rakkhati, jahitamatteva āpatti saṁghādisesassāti dasseti.

Maggam gacchantīti ekamaggaṃ gacchanti. Sace purimāyo aññaṃ maggena gacchanti, pakkantā nāma honti, anāpattiyeva. Dvinnam gacchantīnaṃ ekā anubandhitum asakkontī “gacchatu ayan”ti ohīyati, itarāpi “ohīyatu ayan”ti gacchati, dvinnampi āpatti. Sace pana gacchantīsu purimāpi aññaṃ maggaṃ gaṇhāti, pacchimāpi aññaṃ, ekā ekissā pakkantaṭṭhāne tiṭṭhati, dvinnampi anāpatti.

“**Saṁghādisesā caturo**”ti¹ ayaṃ pañho aruṇuggamane gāmantarapariyāpannaṃ nadipāraṃ okkantabhikkhunim sandhāya vutto. Sā hi sakagāmato paccūsasamaye nikkhamitvā aruṇuggamanakāle vuttappakāraṃ nadipāraṃ

1. Vi-Ṭṭha 4. 238 piṭṭhe.

okkantamattāva rattivippavāsagāmantaranadipāragamanagaṇamhā-
ohīyanalakkhaṇe ekappahāreneva caturo saṅghādisese āpajjati.

Pakkhasaṅkantāya vāti titthāyatanaṃ saṅkantāya. **Anantarāyenāti**
hatthimocanādi-antarāyaṃ vinā.

Ekagāmantaragamanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Ukkhittaka-osāraṇasikkhāpadavaṇṇanā

Tasseva kārakasamghassāti yo ukkhepanīyakammakārako gaṇo, tasseva
kārakasamghassa. **Vatte vā vattantinti** tecattālīsappabhede netthāravatte
vattamānaṃ.

Ukkhittaka-osāraṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Bhojanappaṭiggahaṇapaṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

Ekato-avassuteti puggalassa vā bhikkhuniyā vā avassute.
Mahāpaccariyaṃ panettha “bhikkhuniyā avassutabhāveti daṭṭhabban”¹
vuttaṃ. Taṃ “anavassuto”² ti jānanti paṭiggaṇhāti”² imāya pālīyā na sameti.
Yadi hi puggalassa avassutabhāvo nappamāṇaṃ, kiṃ “anavassutoti,
jānanti”² ti iminā vacanena, “anāpatti ubhato-anavassutā honti, anavassutā
paṭiggaṇhāti”² ti ekattameva vattabbaṃ siyā. **Ubhosu anavassutesūti** puggalo
ceva bhikkhunī cāti ubhosu anavassutesu gaṇhantiyā sabbathāpi anāpatti.
“Anavassuto”² ti vā ñatvā gaṇhantiyāti sayam anavassutā samānā avassutepi
“anavassuto ayan”² ti saññāya tassa hatthato paṭiggaṇhantiyā. Atha sayam
anavassutāpi aññaṃ avassutaṃ vā anavassutaṃ vā “avassuto”² ti ñatvā
paṭiggaṇhāti, dukkaṭameva. Vuttaṃ hetam **anantarasikkhāpade** “kissa tvaṃ
ayye na paṭiggaṇhāsīti, avassutā ayyeti, tvaṃ pana ayye avassutāti, nāhaṃ
ayye avassutā”² ti.

Bhojanappaṭiggahaṇapaṭhamasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 187 piṭṭhe.

2. Vi 2. 301 piṭṭhe.

6. Bhojanappaṭiggahaṇadutiyasikkhāpadavaṇṇanā

Dukkaṭādikā saṃghādisesapariyosānā āpattiyo iminā sikkhāpadena uyyojikāyeva, itarissā pana āpattibhedo paṭhamasikkhāpadenāti āha “**sā evaṃ uyyojanenā**”ti-ādi.

Kulānuddayatāyāti kulānukampakatāya.

Bhojanappaṭiggahaṇadutiyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7-13. Sañcarittādisikkhāpadavaṇṇanā

Sattamādīni uttānatthāneva.

Sañcarittādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

14-17. Saṃghabhedakādisikkhāpadavaṇṇanā

Bhikkhunī saṃghaṃ na bhindatīti kammaṃ, uddeso cāti dvīhi bhedo, so tāya saddhiṃ natthīti bhikkhunī saṃghaṃ na bhindati. Na kevalaṃ parivāsābhāvoyevāti āha “**chādanapaccayāpi**”ti-ādi. Ettha ca “**chādanapaccayāpi na dukkaṭaṃ āpajjati**”ti pāṭho daṭṭhabbo, chādanapaccayāpi dukkaṭaṃ na āpajjati attho. Evañca katvā—

“Āpajjati garukaṃ sāvasesaṃ,

Chādeti anādariyaṃ paṭicca.

Na bhikkhunī no ca phuseyya vajjaṃ,

Pañhāmesā kusalehi cintitā”ti¹—

ettha bhikkhuninisedho upaṇno hoti. Yesu pana potthakesu “chādanapaccayā pana dukkaṭaṃ āpajjati”ti vinā nakāraṃ pāṭho dissati, so pamādalekhoti daṭṭhabbaṃ. **Tasmāti** yasmā parivāso nāma natthi, tasmā. **Attano sīmaṃ sodhetvā vihārasīmāya vāti** vihāre

1. Vi 5. 379 piṭṭhe.

baddhasīmameva sandhāya vuttaṃ. **Sodhetuṃ asakkontī**ti vihārasīmaṃ sodhetuṃ asakkontīhi.

Mukhamattanidassananti pavesopāyamattanidassanaṃ. Etthāha—atha kasmā yathā bhikkhumānattakathāya “parikkhittassa vihārassa parikkhepato, aparikkhittassa vihārassa parikkhepārahaṭṭhānato dve leḍḍupāte atikkammā”¹ti vuttaṃ, evamavatvā “**gāmūpacārato ca bhikkhūnaṃ vihārūpacārato ca dve leḍḍupāte atikkamitvā**”ti idha vuttanti? Tatra ceke vadanti “bhikkhūnaṃ vuttappakāraṃ padesaṃ atikkamitvā gāme pi taṃ kammaṃ kātuṃ vaṭṭati, bhikkhunīnaṃ pana gāme na vaṭṭati, tasmā evaṃ vuttaṃ”ti. Apare pana bhaṇanti “bhikkhūnampi gāme na vaṭṭati, bhikkhuvihāro nāma pubbeyeve gāmūpacāraṃ atikkamitvā tiṭṭhati, tasmā gāmaṃ avatvā vihārūpacārameva heṭṭhā vuttaṃ. Bhikkhunīnaṃ pana vihāro gāmeyeve, na bahi, tasmā gāmūpacāraṇca vihārūpacāraṇca ubhayamevettha dassitaṃ. Tasmā ubhayatthāpi atthato nānāttaṃ natthī”ti. Vīmaṃsitvā yaṃ cettha yujjati, taṃ gahetabbaṃ.

Tato paṭṭhāyāti ārocitakālato paṭṭhāya.

Samghabhedakādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti kaṅkhāvitarāṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya

Vinayatthamañjūsāyaṃ līnatthappakāsaniyaṃ

Bhikkhunipātimokkhe saṃghādisesavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Kaṅkhā-Tṭha 147 piṭṭhe.

Nissaggiyakaṇḍa

1. Pattavagga

1. Pattasannicayasikkhāpadavaṇṇanā

Paṭhamam uttānatthameva.

Pattasannicayasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Akālacīvarasikkhāpadavaṇṇanā

Yaṁ attanā laddham, taṁ nissaggiyaṁ hotīti yaṁ cīvaraṁ bhājāpitāya¹ attanā laddham, tameva nissaggiyaṁ hoti, taṁ vinayakammaṁ katvāpi attanā na labbhati. Tenāha “nissatṭhan”ti-ādi. Tattha nissatṭham paṭilabhitvāpi “ayyāya dammī”ti evaṁ nissatṭham paṭilabhitvāpi. Yathādāneyeva upanetabbanti yathā dāyakehi dinnam, tatheva upanetabbam, akālacīvarapakkeheva ṭhapetabbanti vuttam hoti.

Akālacīvarasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Cīvaraparivattanasikkhāpadavaṇṇanā

Metanti me etam. Sakasaññāya gahitattā pācittiyañceva dukkaṭaṇca vuttam, itarathā bhaṇḍagghena kāretabbam.

Cīvaraparivattanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Aññaviññāpanasikkhāpadavaṇṇanā

Paṭilābhenāti paṭhamaviññattito ūnatarassāpi aññassa paṭilābhena.

Tasmim appahonte puna taññevāti yaṁ paṭhamam viññattam, thokattā tasmim appahonte puna taññeva viññāpentiyāti attho. Aññenapi

1. Bhājītāya (Ka), Vajira-Ṭī 363 piṭṭhe passitabbam.

atthe satīti paṭhamam viññattito aññenapi atthe sati. **Tena saddhim aññañcā**ti yaṃ paṭhamam viññattam, tena saddhim aññañca. Kiṃ vuttam hoti? Sace paṭhamam sappi viññattam, “yamakam pacitabban”ti ca vejjena vuttattā telenāpi attho hoti. Tato “telenāpi me attho”ti evamādinā aññañca viññāpentiyāti vuttam hoti. **Ānisaṃsaṃ dassetvā**ti “sace kahāpaṇassa sappi ābhataṃ hoti, iminā mūlena dviguṇam telam labbhati, telenāpi ca idaṃ kiccaṃ nippajjati, tasmā telam āharā”ti evam ānisaṃsaṃ dassetvā.

Aññaviññāpanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Aññacetāpanasikkhāpadavaṇṇanā

Tato aññam cetāpeyyāti paṭhamam cetāpitato yaṃ kiñci aññam cetāpeyya.

Aññacetāpanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Paṭhamasaṃghikacetāpanasikkhāpadavaṇṇanā

Aññassatthāya dinnenāti yaṃ cetāpeti, tato aññassatthāya dinnena. **Aññuddisikenāti** purimassevatthadīpanam.

Sesakam upanentiyāti yadatthāya dinno, tam cetāpetvā avasesam aññassatthāya upanentiyā. **Sāmike apaloketvāti** dāyake āpucchitvā. **Evarūpāsu āpadāsu upanentīnanti** evarūpesu upaddavesu aññassa yassa kassaci atthāya upanentīnam.

Paṭhamasaṃghikacetāpanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Dutiyasaṃghikacetāpanasikkhāpadavaṇṇanā

Na kevalaṃ teneva parikkhārenāti āha “**sayam yācitenāpi**”ti. Vuttaṃ hetam pāliyaṃ¹ “bhikkhuniyo tena ca parikkhārena sayampi yācitvā bhesajjaṃ cetāpetvā paribhuñjimsū”ti. Mātikāyaṃ pana gamyamānattā **pi-**saddo nappayutto. Gamyamānatthassa hi saddassa payogaṃ pati kāmācāroti yutti.

Dutiyasaṃghikacetāpanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8-10. Paṭhamagaṇikacetāpanādisikkhāpadavaṇṇanā

Aṭṭhamanavamadasamāni uttānatthāneva.

Paṭhamagaṇikacetāpanādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pattavaggo paṭhamo.

2. Cīvaravagga

11. Garupāvuraṇasikkhāpadavaṇṇanā

Yasmā² pavāritaṭṭhāne viññatti nāma na paṭisedhetabbā, tasmā bhagavā dhammanimantanavasena pavāritaṭṭhāne “vadethāyye, yenattho”ti vuttāya catukkaṃsaparamaṃ viññāpetabbanti paricchedaṃ dassetīti veditabbaṃ. Teneva “**cetāpetabbanti ṭhapetvā sahadhammike ca ñātakappavārite ca aññena kismiñcideva guṇe parituttṭhena ‘vadethāyye, yenattho’**ti vuttāya **viññāpetabban**”ti vuttaṃ. **Rājānanti** pasenadikosalarājānaṃ.

Garupāvuraṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 2. 329 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭī 3. 122 piṭṭhe.

12. Lahupāvuraṇasikkhāpadavaṇṇanā

Dutiyāṃ uttānatthameva.

Lahupāvuraṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Cīvaravaggo dutiyo.

Iti kaṅkhāvitarāṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya

Vinayatthamañjūsāyaṃ līnatthappakāsaniyaṃ

Bhikkhunipātimokkhe nissaggiyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pācittiyakaṇḍa

1. Lasuṇavagga

1. Lasuṇasikkhāpadavaṇṇanā

“**Lasuṇan**”ti kiñcāpi avisesena vuttaṃ, tathāpi magadhesu jātaṃ lasuṇameva idhādhippetāṃ, tampi bhaṇḍikalasuṇamevāti āha “**magadharatṭhe jātan**”ti-ādi.

Bhaṇḍikalasuṇanti poṭṭalikalasuṇameva, sampuṇṇamiñjānametaṃ adhivacanāṃ. Tenāha “**na ekadvitimiñjakan**”ti. **Ajjhohāre ajjhohāreti**¹ ettha sace dve tayo bhaṇḍike ekatoyeva saṅkhāditvā ajjhoharati, ekaṃ pācittiyaṃ. Bhañjitvā ekekamiñjakaṃ khādantiyā pana payogagaṇanāya pācittiyāni.

Palaṇḍukādīnaṃ vaṇṇena vā miñjāya vā nānātaṃ veditabbaṃ—vaṇṇena tāva **palaṇḍuko** nāma paṇḍuvaṇṇo hoti, **bhañjanako** lohitavaṇṇo, **haritako** haritapaṇṇavaṇṇo. Miñjāya pana palaṇḍukassa ekā miñjā hoti, bhañjanakassa dve, haritakassa tisso. **Cāpalasuṇo** amiñjako. Aṅkuramattameva hi tassa hoti. **Mahāpaccariyā**dīsu pana “palaṇḍukassa tīṇi miñjāni, bhañjanakassa dve, haritakassa ekaṃ”ti¹ vuttaṃ. Ete palaṇḍukādayo sabhāveneva vaṭṭanti. Sūpasampākādīsu pana māgadhakampi vaṭṭati. Taṃ hi paccamānesu muggasūpādīsu vā macchamaṃsavikatiyā vā tele vā badarasāḷavādīsu vā ambilasākādīsu vā uttaribhaṅgesu vā yattha katthaci antamaso yāgu bhattepi pakkhittaṃ vaṭṭati. **Badarasāḷavaṇṇa**² nāma badaraphalāni sukkhāpetvā cuṇṇetvā kattabbā khādanīyavikati.

Lasuṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 195 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭṭi 3. 123 piṭṭhe.

2. Sambādhalomasikkhāpadavaṇṇanā

“Paṭicchannokāse”ti etassa vibhāgadassanattam **“upakacchakesu ca muttakaraṇe cāti attho”**ti vuttam.

Ābādhapaccayāti kaṇḍukacchu-ādi-ābādhapaccayā saṃharāpentiyā anāpatti. “Bhikkhussa ettha ca lasuṇe ca dukkaṭṭan”ti¹ porāṇā.

Sambādhalomasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Talaghātakasikkhāpadavaṇṇanā

Talaghātaketti matthake pahāradāne, taṇca kho talam **“muttakaraṇe pahāram deti”**ti **padabhājanīyam**² vuttattā **“muttakaraṇassa”**ti viññāyatīti āha **“muttakaraṇassa talaghātane”**ti. **Purimanayeneva sāṇattikanti** attano atthāya aññam āṇāpentiyā sāṇattikam.

Talaghātakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Jatumaṭṭhakasikkhāpadavaṇṇanā

Vatthuvasenetaṃ vuttanti **“jatumaṭṭheke”**ti etaṃ nidānavasena uppannassa vatthuno vaseneva vuttam. Yam kiñci pana daṇḍakam pavesentiyā āpattiyeva. Tenāha **“kāmarāgena panā”**ti-ādi.

Jatumaṭṭhakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Udaḥsuddhikasikkhāpadavaṇṇanā

Ādātabbanti pavesetabbam. **Aggapabbanti** kesaggamattampi aggapabbam. **Tatīyam pabbam pavesetīti** kesaggamattampi tatīyam pabbam paveseti. Vuttam hetam **Samantapāsādikāyam**³ **“gambhīrato dvinnam pabbānam upari kesaggamattampi pavesentiyā pācittiyam”**ti.

1. Vajira-Ṭī 368 piṭṭhe.

2. Vi 2. 342 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 197 piṭṭhe.

Atigambhīraṃ udakasuddhikaṃ ādiyanavattusminti ati-anto pavesetvā udakadhovanakaraṇavattusmim. Udakasuddhipaccayena¹ pana satipi phassassādiyane yathāvuttaparicchede anāpatti.

Udakasuddhikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Upatiṭṭhanasikkhāpadavaṇṇanā

Takkādīsu vā aññatarenāti takkadadhimatthurasakhīrādīsu aññatarena. **Yāya kāyaci bījaniyāti** antamaso cīvarakaṇṇaṃ upādāya yāya kāyaci bījaniyā.

Imaṃ pivathāti imaṃ pānīyaṃ vā sūpādiṃ vā pivatha. **Iminā bījathāti** iminā thālavaṇṇena bījatha. **Dāpentiyaṃ** aññena ubhayampi dāpentiyaṃ.

Upatiṭṭhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Āmakadhaññasikkhāpadavaṇṇanā

Tasmāti yasmā viññatti ceva bhojanañca pamāṇaṃ, tasmā. Na kevalañcettha² paṭiggahaṇeyeva dukkaṭaṃ hoti, paṭiggaṇhitvā pana araññato āharaṇepi sukkhāpanepi vaddalidivase bhajjanatthāya uddhanasajjanepi kapallasajjanepi dabbisajjanepi dārūni ādāya aggikaraṇepi kapallamhi dhaññapakkipanepi dabbiyā saṃghaṭṭanesupi koṭṭanattham udukkhalamusalādisajjanesupi koṭṭanapapphoṭanadhovanādīsipi yāva mukhe ṭhapetvā ajjhoharaṇattham dantehi saṃkhādanti, tāva sabbappayogesu dukkaṭānīti āha “**paṭiggahaṇato paṭṭhāya yāva dantehi saṃkhādanam, tāva pubbappayogesu dukkaṭānī**”ti.

Āmakadhaññasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Sārattha-Ṭī 3. 123 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭīha 3. 198 piṭṭhe.

8. Paṭhama-uccārachaḍḍanasikkhāpadavaṇṇanā

Tirokuṭṭeti gharakuṭṭassa parabhāge. **Tiropākāreti** parikkhepapākārassa tirobhāge, te ca kho kuṭṭapākārā iṭṭhakaṣiladārūnaṃ vasena tippakārāti āha “yassa kassaci kuṭṭassa vā pākārassa vā parato”ti. **Sabbānipetāni ekato chaḍḍentiyāti** etāni cattāripi vatthūni ekato chaḍḍentiyā. Pāṭekkaṃ pana chaḍḍentiyā vatthugaṇanāya āpattiyo. Āṇattiyampi eseṇa nayo.

Bhikkhussa dukkaṭanti bhikkhussa sabbattha dukkaṭaṃ.

Paṭhama-uccārachaḍḍanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Dutiya-uccārachaḍḍanasikkhāpadavaṇṇanā

Bhikkhunīyāpīti pi-saddena bhikkhuṃ samuccinoti. Anikkhittabījesu¹ pana khettesu koṇādīsu vā asaṇjātaropimesu khetamariyādādīsu vā chaḍḍetuṃ vaṭṭati. Manussānaṃ kacavarachaḍḍanaṭṭhānēpi vaṭṭatiyeva. **Chaḍḍitakhetteti** manussesu sassaṃ uddharitvā gatesu chaḍḍitakhettaṃ nāma hoti, tattha vaṭṭati. Yattha pana “lāyitampi pubbaṇṇādi puna uṭṭahissatī”ti rakkhanti, tattha yathāvatthukameva. **Sāmike apaloketvāti** ettha khettaṭṭalākā, ārāmādigopakā ca sāmikāva. Iminā ca saṃghasantake bhikkhussa chaḍḍetuṃ vaṭṭati saṃghapariyāpannattā, na bhikkhunīnaṃ. Bhikkhunīnaṃ pana attano santake² bhikkhusantake vuttanayeneva vaṭṭatīti dasseti, evaṃ santēpi sārūppavasena kātabbaṃ.

Dutiya-uccārachaḍḍanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Naccagītasikkhāpadavaṇṇanā

Naccanti naṭṭādayo vā naccantu, soṇḍā vā antamaso morasuvamakkāṭṭādayopi sabbametaṃ naccameva. Tenāha “**naccanti antamaso**”

1. Vi-Ṭṭha 3. 200 piṭṭhe.

2. Bhikkhunīnampi saṃghasantake (Ka)

moranaccampī”ti. **Gītanti** naṭṭādīnaṃ vā gītāṃ hotu, ariyānaṃ parinibbānakāle ratanattayaguṇūpasamhitaṃ sādhuḷḷitagītāṃ vā, antamaso “dantagītampi gāyissāmā”ti pubbabhāge okūjantā karonti, sabbametāṃ gītameva. Tenāha “**gītanti antamaso dhammabhāṇakagītampi**”ti. Tattha **dhammabhāṇakagītāṃ** nāma asaṇṇātabhikkhūnaṃ taṃ taṃ vattaṃ bhinditvā atidīghaṃ katvā gītassarena dhammabhāṇanaṃ, tampi neva bhikkhuno, na bhikkhunīnaṃ vaṭṭati. Tathā hi vuttaṃ paramatthajotikāya **khuddakaṭṭhakathāya**¹ “dhammūpasamhitaṃ gītāṃ vaṭṭati, gītūpasamhito pana dhammo na vaṭṭati”ti. Tasmā dhammaṃ bhaṇantena² jātakavattādiṃ taṃ taṃ vattaṃ avināsetvā caturassena vattena parimaṇḍalāni padabyañjanāni dassetabbāni. **Vāditanti** tantibaddhādivādanīyabhaṇḍavāditāṃ vā hotu, kuṭabherivāditāṃ vā antamaso udakabherivāditampi, sabbamevetāṃ vāditameva. Tenāha “**vāditanti antamaso udakabherivāditan**”ti. Yaṃ pana niṭṭhubhanti² vā sāsāṅke vā ṭhitā accharikaṃ vā phoṭeti, pāṇiṃ vā paharati, tattha anāpatti. Dassanena cettha savanampi saṅgahitaṃ virūpekasesanayena. Ālocanasabhāvatāya vā pañcannaṃ viññāṇānaṃ savanakiriyāyapi dassanasāṅkhepasabbhāvato “dassanāya”icceva vuttanti āha “**etesu yaṃ kiñci dassanāya gacchantiyā**”ti. **Yattha ṭhitā**ti evaṃ gantvā yasmim padese ṭhitā.

Nanu ca sayamnaccaṇādisu pācittiyāṃ pāḷiyāṃ na vuttaṃ, atha kathaṃ gahetabbanti āha “**sabba-aṭṭhakathāsu vuttan**”ti, iminā pāḷiyāṃ avuttepi aṭṭhakathāpamāṇena gahetabbanti dasseti. **Samuṭṭhānādīni elakalomasadisānī**ti pana mātikāgatapācittiyasseva vasena vuttaṃ, sabbesaṃ vasena pana chasamuṭṭhānanti gahetabbāṃ. “**Ārāme thatvā**”ti idaṃ nidassanamattaṃ sesa-iriyāpathehi yuttāya passantiyā anāpattiyā icchitabbattā. Itarathā hi nisinnāpi passituṃ na labheyya. “Passissāmī”ti vihārato vihāraṃ gacchantiyā āpattiyeva. Āsanasālāya nisinnā passati, anāpatti, “passissāmī”ti uṭṭhahitvā gacchantiyā āpatti. Vīthiyāṃ thatvā gīvaṃ parivattetvā passantiyāpi āpattiyeva. Bhikkhussāpi eseva nayo, āpattibhedova nānaṃ.

Naccagītasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Lasuṇavaggo paṭhamo.

1. Khuddakapāṭha-Ṭīṭha 26 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭīṭha 4. 46 piṭṭhe.

2. Rattandhakāravagga

1. Rattandhakārasikkhāpadavaṇṇanā

Arahopekkhāyāti narahō-assādāpekkhāya. **Aññavihitā**yāti raho-assādato aññavihitāva hutvā ñātim vā pucchantiyā, dāne vā pūjāya vā mantentiya.

Rattandhakārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2-3. Paṭicchannokāsa-ajjhokāsasallapanasikkhāpadavaṇṇanā

Dutiyatatiyāni uttānatthāneva.

Paṭicchannokāsa-ajjhokāsasallapanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Dutiyika-uyyojanasikkhāpadavaṇṇanā

“**Purimanayenevā**”ti iminā “**santiṭṭheyya vā**ti hatthapāse ṭhitamattāya pācittiyam, **sallapeyya vā**ti tattha ṭhatvā gehasitakatham kathentiyāpi pācittiyameva, **nikaṇṇikaṃ vā jappeyyā**ti kaṇṇamūle jappentiyāpi pācittiyamevā”ti imam nayaṃ dasseti.

Dutiyika-uyyojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Anāpucchāpakkamanasikkhāpadavaṇṇanā

Āsīdanti etthāti **āsananti āha** “**pallaṅkassokāsabhūte**”ti, ūrubaddhāsanassa okāseti attho. **Anovassakanti** nibbakokāsaṃ. **Ajjhokāse upacāranti** ajjhokāse nisīditvā dvādasahatthappamāṇaṃ padesaṃ. **Gilānāyāti** yā tādisena gelaññena āpucchitum na sakkoti. **Āpadāsūti** ghare aggi vā uṭṭhito hoti, coro vā, evarūpe upaddave anāpucchā pakkamati, anāpatti.

Anāpucchāpakkamanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Anāpucchā-abhiniśīdanasikkhāpadavaṇṇanā

Dhuvapaññatteti bhikkhunīnaṃ atthāya niccapaññatte.

Anāpucchā-abhiniśīdanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Anāpucchāsantharaṇasikkhāpadavaṇṇanā

Kulānīti kulassa gharāṇi.

Anāpucchāsantharaṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Para-ujjhāpanakasikkhāpadavaṇṇanā

Aṭṭhamam uttānatthameva.

Para-ujjhāpanakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Para-abhisapanasikkhāpadavaṇṇanā

Manussadobhaggena vāti “kāṇā homi, kuṇī homi, itarā vā īdisā hotū”ti-
ādinā manussavirūpabhāvena. **Atthadhamma-anusāsani**purekkhārānanti
ettha **atthapurekkhārāyāti** aṭṭhakathaṃ kathentiya. **Dhammapurekkhārāyāti**
pāḷim vācentiya. **Anusāsani**purekkhārāyāti “idānipi tvaṃ edisā, sādhu
viramassu, no ce viramasi, addhā puna evarūpāni kammāni katvā niraye
upapajjissasi, tiracchānayaniyā upapajjissasi”ti¹ evaṃ anusāsaniyaṃ ṭhatvā
vadantiyā.

Para-abhisapanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Rodanasikkhāpadavaṇṇanā

Dasamam uttānatthameva.

Rodanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Rattandhakāravaggo dutiyo.

1. Vi-Ṭṭha 3. 204 piṭṭhe.

3. Naggavagga

1-2. Naggādisikkhāpadavaṇṇanā

Idanti idaṃ udakasāṭīkacīvaram.

Dutiyam uttānatthameva.

Naggādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Cīvarasibbanasikkhāpadavaṇṇanā

Visibbetvāti vijaṭetvā. **Dhuram nikkhittamatteti** dhure nikkhittamatte, dhuram nikkhipitvā sacepi pacchā sibbati, āpattiyevāti attho.

Cīvarasibbanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Saṅghāṭicārasikkhāpadavaṇṇanā

“Idam me cīvaram mahaggham īdise corabhaye na sakkā dhāretunti evarūpāsu āpadāsū”ti ettha pāṭho. So pana kākapadasaṅjanitamohēhi lekhakehi uparisikkhāpade likhito. Kiñcāpi tattha likhito, ettheva pana daṭṭhabbo.

Saṅghāṭicārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Cīvarasaṅkamanīyasikkhāpadavaṇṇanā

Āpadāsu vā dhārehīti sace apārutaṃ vā anivattaṃ vā corā haranti, evarūpāsu āpadāsu dhāreti, anāpatti.

Cīvarasaṅkamanīyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Gaṇacīvarasikkhāpadavaṇṇanā

Aññasmiṃ parikkhāreti yattha katthaci thālakādīnaṃ vā sappitelādīnaṃ vā aññatarasmiṃ. **“Samagghakāle dassathā”**ti evaṃ ānisaṃsaṃ dassetvā

nivārentiyā¹ “kittakaṃ agghanakaṃ dātukāmatthā”ti pucchitvā “ettakaṃ nāmā”ti vutte “āgametha tāva, idāni vatthaṃ mahagghaṃ, katipāhena kappāse āhate samagghaṃ bhavissati, tasmim kāle dassathā”ti evaṃ ānisaṃsaṃ dassetvā nivārentiyā.

Gaṇacīvarasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7-10. Paṭibāhanādisikkhāpadavaṇṇanā

Ānisaṃsaṃ dassetvā paṭibāhantiyā² “ekissā ekaṃ sātakaṃ nappahoti, āgametha tāva, katipāhena uppajjissati, tato bhājessāmā”ti evaṃ ānisaṃsaṃ dassetvā paṭibāhantiyā anāpatti.

Aṭṭhamanavamāni uttānatthāneva.

Sesanti “dhammike vematikāyā”ti-ādikaṃ avasesaṃ. Tattha **ānisaṃsaṃ dassetvā paṭibāhantiyā**³ “bhikkhunisaṃgho jiṇṇacīvaro, kathinānisaṃsamūlako mahālābho”ti evarūpaṃ ānisaṃsaṃ dassetvā paṭibāhantiyā anāpatti.

Paṭibāhanādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Naggavaggo tatiyo.

4. Tuvattavagga

1-3. Ekamañcatuvattānādisikkhāpadavaṇṇanā

Paṭhamam uttānatthameva.

Vavatthānaṃ dassetvā⁴ majjhe kāsāyaṃ vā kattarayaṭṭhiṃ vā antamaso kāyabandhanampi ṭhapetvā nipajjantīnaṃ anāpattīti athho.

Tatiyaṃ uttānatthameva.

Ekamañcatuvattānādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 206 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 208 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 207 piṭṭhe.

4. Vi-Ṭṭha 3. 209 piṭṭhe.

4-9. Na-upaṭṭhāpanādisikkhāpadavaṇṇanā

Pariyesitvā alabhantiyāti aññaṃ upaṭṭhāyikaṃ alabhantiyā. **Gilānāyāti** sayāṃ gilānāya. **Āpadāsūti** tathārūpe upaddave sati.

Pañcamachatṭhasattama-aṭṭhamanavamāni uttānatthāneva.

Na-upaṭṭhāpanādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Cārikanapakkamanasikkhāpadavaṇṇanā

Dhure nikkhittamatteti sace dhuraṃ nikkhipitvā pacchā pakkamati, āpattiyevāti attho. **Antarāye satīti** dasavidhesu antarāyesu aññatarasmim sati. “Gacchissāmi”ti nikkhantā, nadī vā pūrā, vanadāho vā āgato, corā vā magge honti, meghe vā utṭahati, nivattitum vaṭṭati.

Cārikanapakkamanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Tuvaṭṭavaggo catuttho.

5. Cittāgāravagga

1. Rājāgārasikkhāpadavaṇṇanā

Kīlanacittasālanti na raññaṃ kīlanacittasālaṃ, atha kho yesaṃ kesañci manussānaṃ kīlanatthaṃ yattha katthaci katasālaṃ. Esa nayo “**kīlana-upavanan**”ti-ādīsupi. Yathāha “rājāgāraṃ nāma yattha katthaci raññaṃ kīlitum ramitum kataṃ hoti”ti-ādiko¹ vitthāro. Tattha **kīlana-upavananti** kīlanatthaṃ antonagare kataṃ ārāmaṃ. **Kīlanuyyānanti** tatheva bahinagare kataṃ uyyānaṃ.

Rājāgārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Āsandiparibhuñjanasikkhāpadavaṇṇanā

Atikkantappamāṇāti aṭṭhaṅgulato atikkantappamāṇapādakā. **Vuttoti** padabhājanīyaṃ vutto. “Akappiyarūpākulo akappiyamañco pallaṅko”¹ti **sārasamāsācariyo**.

Āsandiparibhuñjanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Suttakantanasikkhāpadavaṇṇanā

Ujjavujjaveti uggiritvā uggiritvā veṭhane. **Kantitasuttaṃ kantantiyā**ti dasikasuttādiṃ saṅghāṭetvā kantantiyā, dukkantitaṃ vā paṭikantantiyā.

Suttakantanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Gihiveyyāvaccasikkhāpadavaṇṇanā

Attano veyyāvaccakarassa cāti sacepi mātāpitaro āgacchanti, yaṃ kiñci bījanīyaṃ vā sammuñjanidaṇḍakaṃ vā kārāpetvā veyyāvaccakaraṭṭhāne ṭhapetvā yaṃ kiñci pacitumaṃ vaṭṭati.

Gihiveyyāvaccasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5-6. Adhikaraṇādisikkhāpadavaṇṇanā

Anantarāyikinīti dasavidhesu antarāyesu ekenāpi anantarāyikinī. Dhuraṃ nikkhipitvā pacchā vinicchinantī āpattim āpajjitvāva vinicchināti.

Chaṭṭhaṃ uttānatthameva.

Adhikaraṇādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Sārattha-Ṭī 3. 294 piṭṭhe.

7. Āvasathacīvarasikkhāpadavaṇṇanā

Āpadāsūti mahagghacīvaraṃ sarīrato mocetvā suppaṭṭisāmitampi corā haranti, evarūpāsu āpadāsu anissajjitvā nivāsentiyā anāpatti.

Āvasathacīvarasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Āvasathavihārasikkhāpadavaṇṇanā

Kavāṭabaddhavihāranti dvārabaddhavihāraṃ. Gilānāyāti vacībhedam kātum asamattāya. Āpadāsūti ratṭhe bhijjante āvāse chaḍḍetvā gacchanti, evarūpāsu āpadāsu.

Āvasathavihārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Tiracchānavijjāpariyāpuṇanasikkhāpadavaṇṇanā

Hatthi-ādīsūpi¹ sippasaddopaccekaṃ yojetabbo, tathā āthabbaṇādīsū mantasaddo. Tattha tharūti khaggamuṭṭhi. Āthabbaṇamanto nāma āthabbaṇavedavihito parūpaghātakaro manto. Khilanamanto nāma dārusārakhilaṃ mantetvā pathaviyaṃ pavesetvā māraṇamanto. Agadappayogo nāma visayojanaṃ.

Tiracchānavijjāpariyāpuṇanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Tiracchānavijjāvācanasikkhāpadavaṇṇanā

Lekheti likhasippe. Dhāraṇāya vāti dhāraṇasatthe, yasmim vuttanayena paṭipajjantā bahūnipi ganthāni dhārenti. Nāgamaṇḍalādiketi ettha nāgamaṇḍalaṃ nāma sappānaṃ pavesanivāraṇatthaṃ maṇḍalabaddhamanto.

Tiracchānavijjāvācanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Cittāgāravaggo pañcama.

1. Sāratta-Ṭī 3. 127 piṭṭhe.

6. Ārāmapavisaṇādisikkhāpadavaṇṇanā

1-2. Ārāmapavisaṇādisikkhāpadavaṇṇanā

Sīsānulokikāyāti sīsaṃ anulokentiya. **Yattha vā bhikkhuniyo sannipatitā**ti yattha bhikkhuniyo paṭhamataraṃ sajjhāyanacetiyaṃ vandanaṃ atthaṃ sannipatitā. **Āpadāsū**ti kenaci upaddutā hoti, evarūpāsu āpadāsu pavisitum vaṭṭati.

Dutiyam uttānatthameva.

Ārāmapavisaṇādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3-4. Gaṇaparibhāsaṇādisikkhāpadavaṇṇanā

Sesanti “atthadhamma-anusāsanipurekkhārāyā”ti-ādikaṃ avasesaṃ. Tattha **anusāsanipurekkhārāyā**ti “idānipi tvaṃ bālā abyattā”ti-ādinā¹ nayena anusāsanipakkhe ṭhatvā vadantiyā anāpatti.

Catuttham uttānatthameva.

Gaṇaparibhāsaṇādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Kulamaccharinīsikkhāpadavaṇṇanā

Kule maccharo kulamaccharoti purimasmiṃ pakkhe sakatthe **inīpaccayo**, taṃ kulaṃ assaddhaṃ appasannanti kulassa aguṇaṃ, ayasaṃ vā bhāsantiyāti attho. **Bhikkhunīnaṃ avaṇṇaṃ bhāsantiyā**ti “bhikkhuniyo dussilā pāpadhammā”ti² bhikkhunīnaṃ aguṇaṃ, ayasaṃ vā bhāsantiyā.

Santaṃyeva ādinavanti kulassa vā bhikkhunīnaṃ vā santaṃyeva aguṇaṃ.

Kulamaccharinīsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 216 piṭṭhepi.

2. Vi-Ṭṭha 3. 217 piṭṭhepi.

6-8. Abhikkhukāvāsādisikkhāpadavaṇṇanā

Samantapāsādikāyaṃ vuttoti samantapāsādikāya ovādavaggassa paṭhamasikkhāpade¹ vutto.

Sattamaṭṭhamāni uttānatthāneva.

Abhikkhukāvāsādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9-10. Ovādūpasāṅkamanādisikkhāpadavaṇṇanā

Uposathassa pucchanāṃ **uposathapucchā**, sāvakapaccayaṃ, rassattaṇca katvā “**uposathapucchakan**”ti vuttāti āha “**uposathapucchanan**”ti.

Ovādatthāyāti ovādayācanatthāya.

Dasamaṃ uttānatthameva.

Ovādūpasāṅkamanādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Ārāmaṇavaggo chaṭṭho.

7. Gabbhinīvagga

1-2. Gabbhinī-ādisikkhāpadavaṇṇanā

Paṭhamāṃ uttānatthameva.

Thane bhavaṃ **thaṇṇaṃ**, khīraṃ. **Yaṃ pāyētīti** yaṃ dāraṃ pāyēti.

Gabbhinī-ādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Paṭhamasikkhamānasikkhāpadavaṇṇanā

Padabhājane vuttanāyēnāti “pāṇātipātā veramaṇiṃ dve vassāni avitikkamma samādānaṃ samādiyāmi -pa-. Vikālabhojanā veramaṇiṃ dve

1. Vi-Ṭṭha 3. 52 piṭṭhe.

vassāni avītikkamma samādānaṃ samādiyamī”ti padabhājanasamīpe¹
aṭṭhuppattiyaṃ vuttanayena. Imā pana cha sikkhāyo saṭṭhivassāyapi
pabbajitāya dātabbāyeva, na etāsu asikkhitā upasampādetabbā.

Paṭhamasikkhamānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4-5. Dutiyasikkhamānādisikkhāpadavaṇṇanā

Padabhājane vuttā upasampadāsammuti na dinnā hotīti
padabhājanasamīpe² aṭṭhuppattiyaṃ vuttā upasampadāsammuti ñattidutiyāya
kammavācāya na dinnā hoti.

Pañcamaṃ uttānatthameva.

Dutiyasikkhamānādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6-10. Dutiyagihigatādisikkhāpadavaṇṇanā

Dasavassāya gihigatāya sikkhāsammutiṃ datvā
paripuṇṇadvādasavassaṃ upasampādetuṃ vaṭṭati.

Sattama-aṭṭhamanavamadasamāni uttānatthāneva.

Dutiyagihigatādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Gabbhinīvaggo sattamo.

8. Kumāribhūtavagga

1-5. Paṭhamakumāribhūtādisikkhāpadavaṇṇanā

Sabbapaṭhamā dve mahāsikkhamānāti gabbhinivagge vuttā dve
sikkhamānā. “**Sikkhamānā**”icceva vattabbāti sammutikammādāsu evaṃ
vattabbā.

1. Vi 2. 420 piṭṭhe.

2. Vi 2. 422 piṭṭhe.

“Gihigatā”ti vā “kumāribhūtā”ti vā na vattabbāti sace vadanti, kammam kuppatīti adhippāyo.

Catutthapañcamāni uttānatthāneva.

Paṭhamakumāribhūtādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6-8. Khīyanadhammādisikkhāpadavaṇṇanā

Vuṭṭhāpanasammutiyā yācitāyāti upasampadāsammutiyā yācitāya.

Sattamaṭṭhamāni uttānatthāneva.

Khīyanadhammādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Sokāvāsasikkhāpadavaṇṇanā

Āgacchamānāti āgacchantī.

Sokāvāsasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Ananuññātasikkhāpadavaṇṇanā

Tesaṃ atthibhāvaṃ ajānantiyāti¹ tesaṃ mātādīnaṃ atthibhāvaṃ ajānantiyā. Ananuññātasamuṭṭhānanti yaṃ vācato, kāyavācato, vācācittato, kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, taṃ ananuññātasamuṭṭhānaṃ. Kathaṃ? Abbhānakammādisu kenacideva karaṇīyena khaṇḍasīmāyaṃ nisinnā “pakkosatha sikkhamānaṃ, idheva naṃ upasampādessāmā”ti upasampādeti, evaṃ vācato samuṭṭhāti. “Upassayato uṭṭhāya upasampādessāmī”ti vatvā khaṇḍasīmaṃ gacchantiyā kāyavācato samuṭṭhāti. Dvīsu ṭhānesu paṇṇattim jānitvā vītikkamaṃ karontiyā vācācittato, kāyavācācittato ca samuṭṭhāti. Ananujānāpetvā upasampādanato **kiriya kiriyaṃ**.

Ananuññātasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Pārivāsikasikkhāpadavaṇṇanā

Dāruṇanti pāpaṃ. **Patimānenti** olokentaṃ.

Pārivāsikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

12. Anuvassasikkhāpadavaṇṇanā

Ekantarikanti ekena vassena antarikaṃ katvā.

Anuvassasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

13. Ekavassasikkhāpadavaṇṇanā

Mātikāyaṃ **evaṃ vassaṃ dveti** ekantarike ekekasmim saṃvacchare dve. **Ekantarikaṃ vuṭṭhāpentiyāti** imasmim vasse ekaṃ, puna ekantarikaṃ ekanti dve vuṭṭhāpentiyā anāpatti.

Ekavassasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Kumāribhūtavaggo aṭṭhamo.

9. Chattupāhanavagga

1-2. Chattupāhanādisikkhāpadavaṇṇanā

Vuttalakkaṇaṃ chattanti “chattaṃ nāma tīṇi chattāni setacchattaṃ, kilañjacchattaṃ, paṇṇacchattaṃ maṇḍalabaddhaṃ, salākabaddhaṃ”ti evaṃ padabhājane¹ vuttalakkaṇaṃ chattanti. **Tādisaṃ ṭhānaṃ patvāti** gacchakaddamādīsu taṃ taṃ ṭhānaṃ patvā.

Chattassevāti kaddamādīni patvā upāhanā omuñcitvā chattasseva dhāraṇaṃ. **Upāhanānaṃyeva vāti** gacchādīni disvā chattaṃ apanāmetvā upāhanānaṃyeva dhāraṇaṃ.

Dutiyaṃ uttānatthameva.

Chattupāhanādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 2. 451 piṭṭhe.

3-5. Saṅghāṇi-ādisikkhāpadavaṇṇanā

Saṅghāṇiti kaṭiyam anubhavitabbaṃ ābharaṇaṃ. Tenāha “**yaṃ kiñci kaṭūpagan**”ti.

Catutthapañcamāni uttānatthāneva.

Saṅghāṇi-ādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Vāsitakasikkhāpadavaṇṇanā

Gandhavāsitakenāti gandhaparibhāvitena.

Vāsitakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7-10. Bhikkhuni-ummaddāpanādisikkhāpadavaṇṇanā

Gilānāyāti¹ antamaso maggagamanaparissamenāpi ābādhikāya. **Āpadāsūti** corabhayādinā sarīrakampanādīsu.

Aṭṭhamanavamadasamesu kiñci vattabbaṃ natthi.

Bhikkhuni-ummaddāpanādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Anāpucchāsikkhāpadavaṇṇanā

Upacāraṃ sandhāyāti samantā dvādasahatthūpacāraṃ sandhāya.

Anāpucchāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

12. Pañhāpucchanasikkhāpadavaṇṇanā

Anodissāti “amukasmiṃ nāma ṭhāne pucchāmī”ti evaṃ aniyametvā kevalaṃ “pucchitabbaṃ atthi, pucchāmi ayyā”ti evaṃ vatvā.

Pañhāpucchanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

13. Asaṃkaccikasikkhāpadavaṇṇanā

Parikkhittassa gāmassa parikkhepaṃ, aparikkhittassa upacāraṃ atikkamantiyā vā okkamantiyā vāti ettha parikkhittassa gāmassa parikkhepaṃ atikkamantiyā vā aparikkhittassa gāmassa upacāraṃ okkamantiyā vāti yathākkamaṃ sambandho veditabbo. **Āpadāsūti** mahagghaṃ saṃkaccikaṃ pārupitvā gacchantiyā upaddavo uppajjati, evarūpāsu āpadāsu.

Asaṃkaccikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Chattupāhanavaggo navamo.

Iti kaṅkhāvitarāṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya
Vinayatthamañjūsāyaṃ līnatthappakāsaniyaṃ
Bhikkhunipātimokkhe pācittiyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Asādhāraṇasamuṭṭhānavaṇṇanā

Acittakānī¹ “naccan”ti-ādinā ajānitvā dassanādiṃ karontiyā āpattisambhavato vatthu-ajānanacittena acittakāni. **Lokavajjānī**ti “naccan”ti-ādinā jānitvā dassanādiṃ karontiyā akusaleneva āpajjanato lokavajjāni. Tenāha **“ayaṃ panettha adhippāyo”**ti-ādi. **Sacittakānī**ti “corī”ti-ādinā vatthum jānitvā karaṇeyeva āpattisambhavato sacittakāni. Upasampadādīnaṃ ekantākusalacitteneva akattabbattā **paññattivajjāni**. “Idha sacittakācittakatā paññattijānanā jānanatāya aggahetvā vatthujānanā jānanatāya gahetabban”ti vadanti.

Asādhāraṇasamuṭṭhānavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Sārattha-Ṭī 3. 128 piṭṭhe.

Pāṭidesanīyakaṇḍa

2. Telaviññāpanādisikkhāpadavaṇṇanā

Pāḷiyaṃ anāgatesu pana aṭṭhasupīti pāḷimuttakesu sappi-ādīsu aṭṭhasupī.

Telaviññāpanādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti kaṅkhāvitarāṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya

Vinayatthamañjūsāyaṃ līnatthappakāsaniyaṃ

Bhikkhunipātimokkhe pāṭidesanīyavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Parimaṇḍalādisikkhāpadavaṇṇanā

Sekhiyāni cevāti pañcasattati sekhiyāni ceva.

“Bhikkhupātimokkhavaṇṇanāyaṃ vuttanayeneva veditabbā”ti iminā yasmā tādīsaṃyevettha atthavinicchayaṃ vidū vadanti, tasmā visum tesam atthavaṇṇanā na vuttā. Tattha yā vuttā, sā idhāpi vuttāyevāti dasseti.

Parimaṇḍalādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti kaṅkhāvitarāṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya

Vinayatthamañjūsāyaṃ līnatthappakāsaniyaṃ

Bhikkhunipātimokkhavaṇṇanā niṭṭhitā.

Nigamanakathāvaṇṇanā

Yaṃ pātimokkhassa vaṇṇanaṃ ārabhanti sambandho.

“Mahāvihārapāsīnaṃ”ti idaṃ purimacchimapadehi saddhiṃ sambandhitabbaṃ, mahāvihāravāsīnaṃ porāṇaṭṭhakathāhi vāti ca.

Pāḷiyatthañca kevalanti sakalaṃ pāḷi-atthañca, ubhatovibhaṅgañcāti vuttam hoti. Etthāti etissaṃ kaṅkhāvitarāṇiyaṃ.

Yasmā na hi atthīti sambandho. **Yanti** yaṃ padaṃ. **Sīhaḷaṭṭhakathānanti** sīhaḷamātikaṭṭhakathānayaṃ. **Aṭṭhakathāsāraṇti** sīhaḷamātikaṭṭhakathāyaṃ atthasāraṃ, atha vā vinayaṭṭhakathāsu atthasāraṃ. Tenetaṃ dasseti—
sīhaḷamātikaṭṭhakathāyaṃ attasāraṃ ādāya imaṃ kaṅkhāvitaraṇiṃ karonto
vinayaṭṭhakathāsupi idha vinicchaye yogakkhamaṃ atthasāraṃ ādāyeva
akāsinti.

Idāni sadevakassa lokassa accantasukhādhigamāya attano puññaṃ
pariṇāmento “**yathā ca niṭṭhaṃ sampattā**”ti-ādigāthādvayamāha.
Kalyāṇanissitāti kusalanissitā. **Sabbasattānanti** kāmāvacarādibhedānaṃ
sabbesaṃ sattānaṃ.

Nigamanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Nigamanakathā

Ettāvata ca—

1. Laṅkissaro yo vijitārīrajo,
Rājā **parakkantabhujo** yasassī.
Tidhāgataṃ sīhaḷamekarajjaṃ,
Akā nikāyañca tathā samaggaṃ.
2. Pure **pulatthimhi** vare purānaṃ,
Majjhamhi nānāratanākārānaṃ.
Anantasampattibharābhirāme,
Varācaluttaṅgagharābhirāme¹.
3. Abhejjapākārasugopurasmiṃ,
Nirākulānekakulākulasmiṃ.
Munindadāṭhaṅkuravāsabhūte,
Yo locanānandavahe vasanto.

1. Varādhajuttaṅgagharābhirāme (Ka)

4. Suphullitabbhoruhasāduṣīta-
Pasannanīrehi jalāsayehi.
Supupphitānekakadambajambu-
Punnāganāgādihi vābhiramme.
5. Sudhāvadātehi manoharehi,
Pākārapantīhi ca gopurehi,
Vikiṇṇamuttāphalasannibhehi,
Vilokaṇīyehi sudhātalehi.
6. Katvāna pāsādasahassaramme
Tahiṃ tahiṃ pītikare vihāre.
Mahādayo jetavanādayopi,
Susaṃyamānaṃ yatīnaṃ adāsi.
7. Yo sādubhūtaṃ catupaccayaṇca,
Guṇappasanno samaṇesu tesu.
Niccaṃ mahoghaṃ viya vattayanto,
Yojeti te ganthavipassanāsu.
8. Kāritesu vihāresu, tena tesu yasassinā.
Rammo yo pacchimārāmo, pupphārāmādisobhito.
9. Pariveṇamhi nāmena, tahiṃ **coḷakulantike**.
Pāsāde dassaṇīyamhi, vasanto karuṇāparo.
10. Sisso sasīkarasvaccha-sīlācārassa dhīmato.
Sāriputtamahāthera-mahāsāmissa tādino.
11. Dhīrānekaguṇoghena, therena sucivuttinā.
Vinayaṭṭhitikāmena, **sumedhenā**bhiyācito.
12. So **buddhanāgatthero**haṃ, bhikkhūnaṃ paramaṃ hitaṃ.
Mahāvihāravāsīnaṃ, yatīnaṃ samayānugaṃ.

13. Vinayatthādimañjūsam, līnatthassa pakāsanim.
Mātikaṭṭhakathāyemam, akāsim sādhu vaṇṇanam.
14. Sāyam subodhā budhavaṇṇanīyā,
Saṁvaṇṇanā sattasahassamattā.
Nirākarontī vinayamhi moham,
Tamaṁ carantī¹ sasi khe'va bhātu.
15. Ākaṅkhamānena paratthamiṭṭham,
Mahatthasāram suvinicchayañca.
Saṁvaṇṇanam sādhu pakubbatā yaṁ,
Citaṁ mayā puñṇamanappabhūtaṁ.
16. Puñṇena tenācitadānasīla-
Mayādinānekavidhena ceva.
Sattā anīghā sukhino averā,
Pappontu sabbe sugatim sivañca.
17. Saddhim yathopaddavamantarena,
Gatā hi līnatthapadīpanīyam.
Tathā janānam api dhammayuttā,
Manorathā siddhimupentu niccam.
18. Kāle pavassantu sadā payodā,
Dhammena pārentu mahim mahindā.
Sattā pasannā ratanattayasmim,
Dānādīpuñṇābhiratā bhavantūti.

Vinayatthamañjūsā līnatthappakāsanīnāmikā.

Kaṅkhāvitaranī-abhinavaṭṭikā niṭṭhitā.

Kaṅkhāvitaraṇīpurāṇaṭīkāya

Saṁvaṇṇitapadānaṁ anukkamaṇikā

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[Ca - Cha]	
Akiriya	81	Cīvarasamayo	64
Acittakāni	117	Chadditakhette	114
Ajjhoharantassa	106	[Ta - Tha - Da - Dha]	
Addhānamaggappaṭipannassa	83	Talasattikaṁ	101
Anvaḍḍhamāso	6	Tihatthā	52
Abhilāpamattameva	109	Theravaṁso	1
Alaṁvacanīyā	52	Dubbaco	56
Asayanighare	104	Dubbalavatthukattā	48
[U - Ū - E]		Dhammaṁ	98
Upacāro	76, 115	Dhutaṅgaṁ	72
Upassuti	102	Dhuvapaññatte	115
Ūno	59	Dhovati	76
Ekanirodhā	64	[Na - Pa - Bha - Ma]	
[Ka]		Nissaggiyo	43
Kammalakkhaṇaṁ	102	Pavārite	88
Kākaṇikamattampi	87	Bhattiyagharaṁ	95
Kārāpeyya	81	Mahesi	2
Kittetvā	5	Mukhaṁ	2
Kiriya	81	Mokkhappavesāya	2
Kuṭṭo	114	[La - Va]	
Kulāni	115	Liṅgānurūpassa	24
[Ga - Ca]		Vatthu	56
Gottaṁ	56	Vinayakkame	1
Cāpalasuṇaṁ	114		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Va - Sa]		[Sa]	
Vippasannena	1	Sājīvaṃ	25
Vāsijaṭṭe	105	Sāsaṅkasammato	72
Saṅghāṭicāraṃ	115	Sikkhā	25
Sacittakatā	94	Suti	102
Sattikaṃ	101	Subhaṃ	2
Santaruttaraṃ	73	[Ha]	
Sappāṇakaṃ	99	Haritako	114
Samayābhāvo	89	Hārake	84
Samodahitvā	57	Hīnāyāvattanaṃ	70
Sasūcike	99		

Kaṅkhāvitaraṇī-abhinavaṭikāya

Saṁvaṇṇitapadānaṁ anukkamaṇikā

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[A]	
Aṁse	302	Aḍḍhapālakā	437
Akaraṇaṁ	151	Aḍḍhabāhuppamāṇā	426
Akallako	394	Atirekaṁ	279
Akuppena	167	Attakāmapāricariyā	232
Akkantassa	443	Attānuvādādīni	127
Akkharalikhaṇaṁ	180	Atthanicchayaṁ	130
Akkhinikhaṇādinimittaṁ	202	Atthapaccatthikānaṁ	447
Agadappayogo	478	Atthapurekkhārāya	473
Agamanapathesu	145	Attharitabbaṁ	276
Agāmakatīrapassena	377	Atthasādhako	200
Aggapabbaṁ	468	Attho	161
Aggabījaṁ	358	Adinnaṁ	196
Aṅgaṁ	186	Addhānamaggo	320
Acelakassa	396	Adhakkhakaṁ	231
Accantameva	340	Adhammena	361
Accekacīvaraṁ	341	Adhikaraṇaṁ	243, 244, 250
Acchinnacīvarassa	336	Adhikaraṇāni	444
Acchinnacīvaro	305	Adhimāno	220
Aññabhāgassa	245	Adhisīlaṁ	177
Aññabhāgo	245	Adhojāṇumaṇḍalaṁ	231
Aññāvādakakammaṁ	361	Anantarāyikinī	477
Aññātikā	301	Anantarāyena	460
Aṭṭo	289	Anādaraṁ	453
Aṭṭhaṅgulamattaṁ	436	Anārambhaṁ	238
Aṭṭhuppattiyam	246	Animittupago	136
Aḍḍo	455	Aniyato	270

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[A]	
Anudhammo	412	Appitatā	315
Anupaññatti	187	Abījaṃ	360
Anupadaṃ	349	Abbhantarimo	238
Anupasampanne	397	Abbhāghātaṃ	239
Anuppannapaññatti	187	Abhaṇiṃ	220
Anubyañjanaṃ	349	Abhiyuñjati	197
Anurūpā	136	Abhirameyya	233
Anullapanādhippāyassa	222	Abhūtassa	346
Anuvasitvā	379	Amūlakaṃ	242
Anūpaghāto	152	Ambaṇaṃ	427
Anūpavādo	152	Araṇike	430
Anodissa	379	Araṇisahitaṃ	427
Anovassakaṃ	472	Arahopekkhāya	472
Antaragharaṃ	342	Alajjitā	160
Antaraghare	437	Allokāse	185
Antarā	136	Avaṇṇakāmatāya	374
Antarāyikā	410	Avalittā	237
Antarāyiko	163	Avaharantassa	196
Antarāyo	410	Avikappetvā	382
Antarārāmaṃ	399	Avijjhātaṃ	405
Antevāsī	179	Avippaṭisāramūlakā	164
Antosāramissakehi	139	Avippavāsasīmā	143
Anvakkharaṃ	349	Asañcicca	229
Anvaḍḍhamāsaṃ	145	Asantaṃ	222
Apadānaṃ	441	Asandamānaṃ	141
Apadisitvā	308	Asappāyaṃ	433
Aparāmasanāni	174	Asambhinnarasam	390
Aparisaṅkitaṃ	242	Asambhogakaraṇatthaṃ	420
Apassenam	214	Asāmaggipakkhiyā	254
Appamattakavissajjako	420	Asāmikā	238

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[Ā]	
Assāvo	431	Āroceyya	219
Assu	394	Āvasathapiṇḍo	379
Aharaṇapaccāharaṇaṃ	321	Āvudhaṃ	214
Ahāni	257	Āsanaṃ	472
[Ā]		Āsannassāpi	376
Āgacchamānā	482	Āsayādayo	239
Āgamanasuddhiṃ	310	Āsayo	238
Āghātaṇaṃ	239	Āsāvacchedikā	278
Ācariyaparamparā	162	Āhāro	394
Ācāro	123, 246	[I]	
Āṇā	150	Iddhiyaṃ	279
Āthabbaṇamanto	478	Indakhīlato	342
Ādātappaṃ	468	Indakhīlātikkamato	459
Ādikammiko	193	Iriyāpatho	214
Ādiyati	171	[U]	
Āpajjeyya	234	Ukkaḍḍhīyati	334
Āpattisabhāgaṃ	149	Ukkaṇṭhito	181
Āpadāsu	376, 401	Ukkiritvā	405
Āpāyikādīni	127	Uccāreyya	416
Ābādhapaccayā	468	Ucchurasāṃ	329
Āmāsaṃ	429	Ujjavujjave	477
Āmisahetu	374	Ujjhānasaññā	442
Āraṇṭakaṃ	425	Utukkhānaṃ	157
Āraññiko	157	Uttanḍulaṃ	325
Āraddhavipassakassa	221	Uttaraṃ	306
Ārāmaṃ	197	Uttarimanussadhammo	219
Ārāmo	289	Uttarimanussānaṃ	219
Ārogyaṃ	225	Udosito	289
Ārocetha	159	Uddisako	213

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[U]		[U - Ū]	
Uddisāpenti	414	Ussāhaṃ	429
Uddesapariyāpannā	254	Ussukkavacanaṃ	210
Uddeso	127, 165	Ūnavīsativasso	167
Uddhaṭṭe	385	[E]	
Uddhammaṃ	173	Ekantarikaṃ	483
Uddharaṇaṃ	186	Ekabhaṇḍaṃ	197
Uddhāre	204	Ekarattaṃ	288
Upakaraṇehi	237	Ekaladdhiko	251
Upakkhaṭaṃ	300	Ekasaṃsaṭṭhāni	382
Upacāraṃ	429	Ekasamuṭṭhānā	188
Upajjhāyo	179	Ekūposathā	145
Upanikkhipanaṃ	214	[O]	
Upanentiyā	464	Okāso	214
Upaṇigopphake	403	Okkamantassa	376
Upavasanti	132	Opātakkhapaṇaṃ	214
Upasampadā	151	Omakataro	138
Upasampanno	167	Omasavāde	347
Upassuti	416, 417	Orato	284
Upāhanādīni	201	Orohati	440
Uposathike	434	Olokentassa	442
Uposatho	132	Ovaṭṭho	355
Ubbhakapparaṃ	451	Ovado	373
Ubbhakkhakaṃ	231	Ovassakamaṇḍape	363
Ubbhajāṇumaṇḍalaṃ	231	Osāraṇaṃ	417
Ubbhāro	274	Osārentassa	351
Ubhayavipannā	240	Osārehi	374
Ummattako	181	Ohīyamānepi	417
Uyyojeyya	397		
Ullittā	237		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ka]		[Ka]	
Kaṁsakūṭaṁ	203	Kāyasāmaggiṁ	152
Kaṁsanīlena	406	Kāyasāmaggidānato	250
Kaṁsalohaṁ	424	Kāraḥsaṁghassa	460
Kaṅkhāvitarāṇī	124	Kālo	388
Kaṅgu	384	Kāḷakāṇaṁ	316
Kaṅgusitthaṁ	326	Kiccappasuto	155
Kaṇḍu	431	Kiṇṇapakkhittā	402
Katañjali	121	Kipillikādīni	238
Kataparikkhepo	195	Kiriyāṁ	193
Katabhaṇḍaṁ	320	Kiriyāviseso	214
Kathalā	355	Kīḷana-upavanaṁ	476
Kantantiyā	477	Kīḷanacittasālaṁ	476
Kantitasuttaṁ	477	Kīḷanuyyānaṁ	476
Kappāsikaṁ	338	Kukkuccappakatatā	160
Kappiyakāraḱe	315	Kukkuccavippaṭṭisāro	414
Kappiyacammena	363	Kukkuccāyantānaṁ	396
Kappiyabhaṇḍena	301	Kukkucce	160
Kappiyabhojanaṁ	389	Kuṇḍikā	427
Kambalaṁ	279	Kuthite	192
Kammabaddho	213	Kudrūsako	384
Kammānaṁ	417	Kulāni	473
Karaṇaṁ	250	Kulānuddayatāya	461
Kalisāsanāropane	397	Kusalaṁ	149
Kalyāṇadhammaṁ	233	Kusāvahāro	203
Kavāṭabaddhavihāraṁ	478	Kūṭakahāpaṇo	203
Kāmapāricariyā	232	Kodaṇḍo	443
Kāyakammaṁ	193	Kosiyaṁsunā	316
Kāyappaṭṭibaddhaṁ	452	Kosiyamissakaṁ	316
Kāyappaṭṭibaddhena	393	Koseyyaṁ	338
Kāyavikārena	236		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Kha]		[Ca]	
Khandhabijam	358	Cakkasamāruḥhā	376
Khādanīyattham	396	Caturaṅginim	400
Khittacitto	181, 193	Catuvaggo	132
Khipatu	304	Cammattharaṇam	187
Khilanamanto	478	Cammakhilam	191
Khemato	306	Cātuddasiko	133
Kheḷo	394	Cātuddaso	134
Khomam	279, 338	Cātumāsiniyam	152
[Ga]		Cāpalasuṇo	467
Gaṇanā	157	Cittasaṅkappo	217
Gaṇanupagatā	288	Citto	216
Gaṇanūpikā	454	Cimilikāya	430
Gaṇabhojanam	277	Cetanā	225
Gaṇabhojane	380	Cetiyarukkham	241
Gandhavāsitakena	484	Cetiyassa	297
Gandhikaseṇī	457	Cetetvā	211
Gamiyo	157	Cocapānam	395
Garudhamme	373	[Cha]	
Gahapati	305	Chakkhattuparamam	312
Gāmaghātakā	204	Chagalako	246
Gāmantaram	458	Chandapārisuddhi	156
Gāmasīmā	145	Chandavāsini	235
Gilānāya	476	Chārattam	266
Gihivikaṭṭhā	425	[Ja]	
Guṇaṅguṇūpāhanā	187	Janetti	172
Guhā	240	Jambupānam	395
Guḷāsavo	402	Jāyābhāve	234
[Gha]		Jārabhāve	234
Ghaṭṭanaphalakam	427		
Ghaṭṭanamuggaro	427		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ja]		[Tha]	
Jīvitindriyaṃ	212	Thaññaṃ	480
Jotakattā	127	Tharu	478
Jotiṃ	404	Thalaṭṭhaṃ	199
[Jha - Ña - Tha]		Thullakacchābādho	431
Jhānādidhammaṃ	222	Thusapiṇḍo	238
Ñātikā	301	Thūpīkatāni	440
Ṭhānārahena	167	Theyyasaṃvāsako	168
Ṭhitaṃ	186	Theyyasaṅkhātena	197
[Ta]		Theyyāvahāro	203
Tadahujātāyapi	228	Theravaṃsappadīpā	122
Tadahupaṭiggahitaṃ	390	Therā	159
Talaghātake	468	Therādhikaṃ	131
Talasattikaṃ	416	Thero	123
Tālaṃ	425	[Da]	
Tikapācittiyaṃ	304	Dakasotaṃ	227
Ticīvaraṃ	288	Dakkhiṇā	131
Tiṇakuṭi	240	Dakkhiṇeyyo	131
Tiṇasanthāro	366	Daṭṭhu	306
Titikkhā	151	Daḍḍhagehā	426
Titthiyapakkantako	171	Davā	179
Titthiyā	150	Davāyapi	182
Tiracchānagato	150	Dāruṇaṃ	483
Tirokuṭṭe	470	Dissanti	256
Tiropākāre	470	Dukūlaṃ	279
Turi	338	Dujjīvitena	216
Turitagamanepi	417	Duṭṭhullavācassādo	229
		Duṭṭho	241
		Dubbacajātiko	254
		Dussikaseṇī	457

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Da]		[Na]	
Dūseti	255	Nikkhantamūlamattaṃ	358
Devadinnam	279	Niccabhattam	381
Deve	145	Niccabhattake	434
Doso	241	Nicchayo	130
[Dha]		Nidānam	186
Dhanakkītā	235	Nidānuddeso	127
Dhammagaṇo	457	Nimantanato	380
Dhammapurekkhārāya	473	Nimittakammaṃ	201
Dhammavādī	254	Nimittasampatti	137
Dhammikānam	417	Nimittupagatā	138
Dhammena	417	Niyametvā	356
Dhammo	120	Nirapekkho	364
Dhāraṇāya	478	Nivātena	123
Dhuranikkhepo	200	Nivesanam	289
Dhuvapaññatte	473	Nisīdanam	366
[Na]		Nisīdanasanthataṃ	319
Naccam	470	Nissaggiyo	200
Naṭṭhakāyappasādam	191	Nissāraṇam	417
Naṭṭhacīvaro	305	Nīharitvā	434
Nadipāram	458	Nīhareyyum	206
Nappatito	242	Nekkhammam	306
Navam	406	[Pa]	
Navacīvaram	406	Pa-atimokkham	125
Navā	159	Pakatatto	257
Nāgamaṇḍalam	478	Pakatibhāvam	242
Nānābhaṇḍapañcakam	197	Pakappetvā	211
Nālamvacanīyā	236	Pakāsaya	451
Nāvā	289	Pakiṇṇakam	444
		Pakkamanantikā	278

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]		[Pa]	
Pakkhasaṅkantāya	460	Pabbatanimittam	137
Pakkhike	434	Pamāṇikā	282
Paccukkaḍḍhanti	134	Payogo	42
Paccuddharāmi	281	Parapariggahitakam	237
Pañcakam	197, 281	Parammukhavikappanā	406
Pañcavidho	131	Parikkamanam	238
Paññattividhi	186	Parigūhati	160
Paṭikkamanam	399	Parīṇatena	228
Paṭikkosanam	176	Paripācitam	377
Paṭicaraṇassa	360	Paribbājakassa	396
Paṭicarato	449	Pariyādānam	372
Paṭicchannaparivāso	259	Pariyeseyya	215
Paṭicchannāvahāro	203	Parivatthabham	259
Paṭipādanam	193	Parisakkanādikēhi	420
Paṭibalo	131	Parisuddhabhāvam	159
Paṭimukkam	443	Parissayo	438
Paṭimukkassa	443	Parūpaghātī	151
Paṭiyāditassa	378	Palaṇḍuko	467
Paṭilābhena	304, 463	Pavattitvā	195
Paṭisaṃviditagilānā	435	Pavāraṇappaccukkaḍḍhanā	420
Paṭisenāruddhāya	401	Pavārito	383
Paṇṇena	181	Pavāḷam	311
Patimānentam	483	Paviṭṭham	185
Pattanīlena	406	Pavisissāma	397
Pattapariyanto	328	Pavesanam	185
Pattuṇnam	279	Paveseti	205
Padesapaññatti	187	Pasayha	204
Pannaraso	133	Pasayhāvahāro	203
Papañcasāṅkhā	197	Paheṇakatthāya	383
Papāto	216	Pākavattam	296

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]	
Pāṭipadīke	434
Pāṇātipātī	212
Pāṇātipāto	212
Pātimokkhaṃ	126
Pātimokkhasaṃvarasaṃvuto	126
Pātheyyatthāya	383
Pādagghanakam	201
Pādapuñchanī	364
Pādāraho	206
Pāpakena	216
Pāpicchatāya	221
Pāmokkhaṃ	122
Pārivattakam	304
Pāsaṇḍam	379
Pāsantam	436
Pāsāṇā	355
Pāsādikena	158
Pāsādo	289
Pāhetabbo	149
Piṭṭhasaṅghāto	398
Piṭṭhasaṅghāto	237
Piṭṭhasurā	402
Pituvacanena	236
Pittavasena	193
Pisuṇā	348
Piḷakā	431
Pupphadānam	255
Pupphārāmo	311
Pupphāsavo	402
Pubbakattikapuṇṇamā	134

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Va]	
Pubbakaraṇam	154
Pubbakiccam	154
Puṇṇamā	134
Pubbapayogo	201
Pesuññaṃ	348
[Pha]	
Pharati	396
Phalārāmo	311
Phalāsavo	402
Phaliniṃ	394
Phaḷubījam	358
Phārusakapānam	395
[Ba]	
Badarasāḷavam	467
Baddho	213
Bahikuṭṭe	238
Bījabījam	358
Buddho	120
Byañjanam	161
Byatto	131
Byūham	433
Brahmacariyam	243
[Bha]	
Bhaṅgam	279, 338
Bhañjanako	467
Bhaṭiputtagaṇo	457
Bhaṇḍadeyyam	204

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Bha]		[Ma]	
Bhaṇḍanakārakehi	134	Mahāvihāravāsīnaṃ	124
Bhaṇḍikalasuṇaṃ	467	Mahesi	122
Bhattiyagharaṃ	399	Mātikā	186
Bhayānakakataṃ	404	Māturakkhitā	235
Bhājanagataṃ	141	Māsako	310
Bhāsantarena	380	Māso	260
Bhikkhunovādo	157	Mālo	289
Bhikkhupesunṇaṃ	348	Mitto	406
Bhuttavā	383	Mukharassa	419
Bhūtata	447	Muṭṭhipaṇcakaṃ	281
Bhojanaṃ	398	Muttā	310
[Ma]		Mudupiṭṭhiko	223
Makkhikāmadhumeva	329	Muddikāpānaṃ	395
Macchabandhānaṃ	145	Musā	220, 346
Majjhimā	159	Muhuttikā	234
Mañṇe	416	Mūlacchedavasena	237
Maṇi	310	Mūlaphalādīṃ	435
Mattaññutā	152	Mūlabījaṃ	358
Madhukapānaṃ	395	Methuno	183
Madvāsavo	402	Merayaṃ	402
Manussadhammo	219	Mokkhappavesāya	122
Manussitthiyā	352	Mokkho	415
Mando	160	Mocanassādo	225
Marumbā	355	Moceti	127
Mallagaṇo	457	Momūho	160
Masāragallaṃ	311	[Ya]	
Mahallakassa	398	Yathāsanthutaṃ	421
Mahallako	241	Yathāsukhaṃ	396
Mahāvikaṭāṇi	396	Yācati	455

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ya]		[La]	
Yācito	123	Lekhe	478
Yānagatassa	444	Lepe	240
Yāmakālikam	395	Lokavajjam	193
Yāvakālikam	395	Lohakumbhī	422
Yāvajīvikam	395	Lohitaṅko	311
Yāvatīham	257	[Va]	
[Ra]		Vañcanam	204
Rakkhati	127	Vañcetvā	409
Rakkhitagopitā	426	Vatṭaloham	424
Racitam	440	Vaṇṇanā	124
Rajatam	310, 321	Vatthikosesu	192
Rajanadoṇi	427	Vatthu	167, 238
Ratanam	428	Vatthugaṇanāya	332
Rathiyā	433	Vatthusabhāgā	149
Ravā	179	Vandanāmānapūjāsakkārā	121
Raho	269	Vappam	147
Rāgapariyuṭṭhitassa	398	Varako	384
Rāgūpatthambho	225	Vasātelam	329
Rājabhoggo	310	Vassam	334
Rūpūpahāro	214	Vassānassa	293
[La]		Vācanāmagganissitam	124
Lakkhaṇam	327	Vārako	422
Laguḷam	216	Vālukā	355
Lambī	223	Vāsijaṭe	430
Lahākāpattim	148	Vāsūpagatassa	437
Lābhasīmā	294	Vikaṭāni	396
Liṅgam	165, 171	Vikappam	308
Liṅgādibhedo	165	Vikāle	388
		Vikkayam	324

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Va]

Vicchindantassa	372
Vijaṭetvā	319
Vijjāparijappanaṃ	215
Vitthāruddeso	127
Vidaheyya	351
Vidhe	430
Vinandhitvā	229
Vinayavādī	254
Vinayasammukhatā	447
Vināsento	255
Vippakataṃ	240
Virādheta	160
Vilikhantassa	357
Vivaṇṇane	414
Visaṃvādanam	347
Visibbetvā	474
Visuddhāpekkho	163
Vissajjite	286
Visatṭhi	225
Vihāro	241
Viheseti	361
Vītikkamaṃ	160
Vīhi	384
Vuṭṭhāpentiyā	457
Vūpasamissāmi	417
Vedanāṭṭo	181, 192
Vemaṃ	338
Vematiko	149
Veyyāvaccakaro	311
Vevacanaṃ	179

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Va]

Vesāliyaṃ	190
Veḷuriyo	310

[Sa]

Samghapariyāpanno	159
Samgho	120, 121, 131
Sammantayitvā	202
Samvaccharo	260
Samvaro	126
Samvāsāya	374
Samvidhāvahāro	201
Samsatṭham	329
Sa-antaraṃ	306
Sakkharā	355
Sakyaputto	346
Saṅketakammaṃ	201
Saṅkham	139
Saṅkho	310
Saṅkhyupagamaṃ	245
Saṅghāṇim	484
Sacittakaṃ	193
Sacittapariyodapanam	151
Sajjukaṃ	149
Sajjhāyanti	414
Sañcarittaṃ	234
Sañcarī	234
Sañcicca	160
Sañcetanā	225
Sañjānanakammaṃ	202
Saññāvimokkham	193

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Sa]	
Saññāvimokkho	188	Sampannaṁ	174
Satisammosā	160	Sampannā	130
Sattāhakālikam	395	Sampahāraṭṭhānassa	401
Sattu	383	Sambhattā	421
Satto	212	Sambhatto	208
Sattham	316	Sambhārasaṁyuttā	402
Sattho	289	Sambhinnāsi	230
Saddāyantiyā	459	Sammata	136
Santaruttaram	292	Sammasantassa	221
Santhataṁ	316	Sammukhavikappanā	406
Sandiṭṭhā	421	Sammuti	391
Sandiṭṭho	208, 406	Sammutisaṁgho	131
Sannidhi	388	Sayanigharam	398
Sapadānaṁ	441	Sayanighare	428
Saparikkamanam	238	Sarako	425
Sabhojanam	398	Salākabhatte	434
Samagghataram	205	Sallekho	404
Samathā	244	Savatthuko	355
Samanuggāhīyamāno	220	Savanāṇattivacanam	130
Samapuṇṇam	440	Savevacanam	179
Samasūvakam	440	Sahapayogo	201
Samāgacchatu	251	Sahaseyyam	351
Samānasamvāsakā	453	Sahitassa	250
Samānasamvāsā	145	Sahubbhārā	279
Samīpe	243	Sājīvam	177
Samuṭṭhānam	186	Sāṭiyaggāhāpako	420
Samudācaranto	219	Sāṇam	279, 338
Samodhānaparivāso	259	Sādiyati	186
Samodhānetvā	222	Sādhukam	415
Sampajānamusāvādo	346	Sāmikā	204

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Sa]	
Sāmisānīpi	331	Suyyanti	256
Sāmīcīkammaṃ	373	Surā	402
Sāli	384	Suvaṇṇaṃ	310
Sālūkapānaṃ	395	Suvaṇṇacīrakam	229
Sāhatthiko	200	Susaṃvuto	438
Sikkhā	177	Susānaṃ	239
Sikkhākāmā	130	Sūkarantakam	407
Sikkhāsājīvasamāpanno	177	Sūratena	123
Sikharaṇī	230	Sevanacitte	191
Sīṅghāṭakam	433	Sotaṃ	145
Sīṅghāṇīkā	394	Somārapaṭṭam	279
Sīlasampannā	130	Sneho	389
Sīsānulokikāya	479	Svāgatāni	126
Sukkassa	225	[Ha]	
Sukksesupi	147	Hatthapāsātikkamo	289
Suṅkaghātaṃ	201	Hatthamuddā	180
Suti	416	Hadayabhedo	203
Suttaṃ	426	Hammiyaṃ	289
Suttuddeso	150	Haritako	467
Suddhaṃ	244	Hasādhippāyo	403
Suddhantaparivāso	259	Hāpanaṃ	174
Suddhapāsāṇā	356	Hiraññaṃ	308
Supinantā	227		